ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב״ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ
כִּסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִַם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

א-ב - אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי. עזרי מעם הוי' עושה שמים וארץ

עזרה בכל מצב

ב. כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב של גלות, מתעוררת אצלו שאלה "מאין יבוא עזרי", והמענה הוא "עזרי מעם הוי' עושה שמים וארץ". כלומר, מכיון שהקב"ה הוא "עושה (שמים וארץ)" - בלשון הווה, וכתורת הבעש"ט[5] עה"פ[6] "לעולם הוי' דברך נצב בשמים - דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים . . (כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל)". הרי כשם שתחילת הבריאה היתה "בשביל ישראל"[7], כן גם עתה, השמים והארץ וכל צבאם הם "בשביל ישראל". ואם כן אין לו סיבה לדאוג, שכן "עזרי מעם הוי'". ועוד זאת, מאחר שה' הוא "עושה שמים וארץ" הרי גם ה"שמים והארץ" (שכוללים כל עניני העולם, ברוחניות ("שמים") ובגשמיות ("וארץ") עוזרים ומסייעים לו בכל הענינים.

וענין זה (שכל עניני העולם עוזרים ומסייעים ליהודי כפי צרכיו) הוא כבר עתה, בזמן הגלות, שהרי הקב"ה תמיד "עושה שמים וארץ", אבל השלימות שבזה יהי' בגאולה האמיתית והשלימה, כאשר "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"[8], תיכף ומיד ממש[9].

---

5) שעהיוה"א בתחילתו.
6) תהלים קיט, פט. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.
7) פרש"י בראשית א, א.
8) ישעי' מט, כג.
9) משיחת ליל ג' דחה"ס ה'תשמ"ג.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה ובשנה החמישית
ש״פ קדושים, ו׳ אייר (מאמר א), ה׳תשכ״ה..... ה

ד) מאמר ד״ה והדרת פני זקן
ש״פ קדושים, ו׳ אייר (מאמר ב), ה׳תשכ״ה .....טז

ה) שיחת ש״פ קדושים, ו׳ אייר ה׳תשכ״ה ..... כא

ו) לקוטי-שיחות פרשת קדושים כרך יז, ב ..... כט

ז) לקוטי-שיחות פרשת קדושים כרך יז, ג .....לה

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מ

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קדושים .....מג

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קדושים ..... מד

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קדושים .....סז

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קדושים .....סח

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת קדושים.....עח

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פא

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת קדושים .....פד

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת קדושים ..... קל

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת קדושים .....קמו

יח) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף טו עד דף כא.....קמח

יט) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כ, דברי הימים פרק ב ..... קעו

כ) משניות – מסכת כלאים/שביעית
ביאור קהתי.....קעח

כא) עין יעקב מסכת יומא ..... קפו

כב) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף נה עד דף סא .....קפח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רטז

כד) שולחן ערוך הלכות עירובין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....ריז

כה) לקוטי תורה ביאור על פסוק ״כי ביום הזה״
אדמו״ר הזקן .....ריט

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....רכג

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכד

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש .....רכז

כט) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכח

ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכט

לא) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלא

לב) ספר הזכרונות פרק קז .....רלג

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלו

לד) חומש לקריאה בציבור ..... רלח

לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רמד

לו) ביאורים לפרקי אבות פרק ב .....רמה

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים.....רמו

לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת קדושים, ו' אייר (מאמר א), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'[1], שֶׁזֶּהוּ הַשָּׁכָר עַל שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית[2] יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"[3] (שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'[4]), וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית דִּמְצְוֹת אֵלּוּ הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[5]. וּמִזֶּה מוּבָן (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים[6]), שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה (שֶׁהֵם כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי[7] שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם[8]), אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם (לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ, אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה) קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲרֵי', וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'[2] מִתְּבַטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9], שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה (שֶׁמֵּהֶם יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[10]),

ביאור בדרך אפשר

אודות איסור אכילת פירות העץ בשלוש שנותיו הראשונות, איסור 'ערלה', נאמר בפרשת השבוע:

וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לנטיעת העץ **תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גו'**[1], **שֶׁזֶּהוּ** אכילת פירות העץ בשנה החמישית **הַשָּׁכָר עַל זֶה שֶׁ"שָּׁלֹשׁ שָׁנִים** ראשונות לקיומו של העץ **יִהְיֶה לָכֶם** פירות העץ **עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל, וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית**[2] **יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ** של העץ **קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"**[3] (**שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל** פרי השנה הרביעית **חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כו'**[4]) ויש לו דינים נוספים הנובעים מכך שהוא פרי קדוש), **וְהַיְנוּ, שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית** המטרה הסופית **דִּמְצְוֹת אֵלּוּ** איסור ערלה בשלוש השנים הראשונות וקדושת הפירות בשנה הרביעית **הִיא הוֹסָפַת הַתְּבוּאָה** בכמות גדולה יותר מהרגיל **בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית**[5]. **וּמִזֶּה** שהתוספת בשנה החמישית היא שכר על השנים הקודמות **מוּבָן (בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים**[6] במשמעות הפנימית של הדברים), **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית יֵשׁ בָּהֶם עִלּוּי** מעלה ויתרון **לֹא רַק לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת הָאֲסוּרִים דְּשָׁלֹשׁ שְׁנֵי עָרְלָה** שלוש השנים הראשונות בהם אסור לאכול מהפירות (**שֶׁהֵם** פירות הערלה **כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֲסוּרִים** באכילה **שֶׁחַיּוּתָם הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי**[7] כוחות הטומאה והסטרא אחרא, הצד האחר שאינו צד הקדושה, נקראים 'קליפות' (כי הם מעלימים ומסתירים על האלוקות כשם שהקליפה מכסה על הפרי) ובקליפות עצמן יש שתי דרגות כלליות, קליפת 'נוגה' לשון אור, כי מעורב בה גם מעט טוב, והיא שורש הקיום והחיות של הדברים הטהורים המותרים באכילה שכאשר אוכלים אותם לשם שמים מעלים אותם לקדושה, ויש שלוש קליפות טמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל והם שורש הקיום והחיות של הדברים הטמאים האסורים באכילה **שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם**[8]), ולפירות השנה החמישית המותרים באכילה יש יתרון לא רק לגבי פירות שלוש השנים הראשונות האסורים באכילה **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְגַבֵּי הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית, עִם הֱיוֹתָם** פירות השנה הרביעית (**לֹא רַק מוּתָּרִים בַּאֲכִילָה, לִהְיוֹתָם מִקְּלִיפַּת נוֹגַהּ שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹתָהּ**) לקדושה אם אוכלים אותם כראוי, לשם שמים, **אֶלָּא יְתֵרָה מִזֶּה) קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲרֵי'** וזאת למרות שפירות השנה החמישית הם חולין ולא קודש, **וּבִגְלַל מַעֲלַת הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, הִנֵּה תַּכְלִית הַמִּצְוָה דְּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גו'**[2] המצווה לנהוג בפירות השנה הרביעית קדושה **מִתְּבַטֵּאת בְּכָךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גו'** תהיה תוספת של תבואה ופירות, כפי שיתבאר להלן.

וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9] בפרשה זו, **שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שלושת העולמות הרוחניים הכלליים שלמטה מעולם האצילות, ובעוד שבעולם האצילות הכול בטל לאלוקות בביטול מוחלט ואין כל נתינת מקום למציאות אחרת, ואילו בעולמות בריאה־יצירה־עשייה, יש נתינת מקום ל'ישות' ו'מציאות', בכל אחד משלושתם לפי עניינו (**שֶׁמֵּהֶם** משלוש העולמות בריאה־יצירה־עשיה **יְכוֹלָה לִהְיוֹת** על ידי צמצומים רבים של האור האלוקי **יְנִיקָה** תוספת

---

1) פרשתנו יט, כה. 2) ראה תו"כ ורש"י כאן: הרי ארבעה שנים כו'. 3) שם, כג־כד. 4) פירש"י שם. 5) בהבא לקמן (עד אמצע ס"ד) - ראה לקו"ש ח"ז ע' 134 ואילך (ממאמר זה). 6) משא"כ ע"ד הפשט - ראה לקו"ש שם הערה 3. 7) להעיר גם ממ"ש המפרשים (רמב"ן פרשתנו שם, כג) "כי הפרי בתחילת נטיעת האילנות רב הלחות דבק מאד מזיק לגוף, ואיננו טוב לאכלה". 8) תניא רפל"ז. וראה לקו"ת פרשתנו כט, ג (וראה לקמן בפנים) - מפרדס שער כד בסופו: שלש שנים יהי' לכם כו' זהו כנגד ג' קליפות הטמאות. 9) שם ל, ד. 10) כי מצד זה שהם כנגד ג' עולמות בי"ע (ובענין הספירות - בחי' נה"י (לקו"ת שם)) - אין טעם שיהיו אסורים. ועפ"ז מקשר בלקו"ת שם (כט, ג ואילך) מ"ש הרמ"ז (לזח"א צז, סע"ב) שבג' שנים הראשונות מקבלת המלכות מבחי' נה"י (ובענין העולמות ג' עולמות בי"ע) עם פירוש הפרדס דלעיל הערה 8.

ביאור בדרך אפשר

חיות והשפעה **לְשָׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת**[10]), **וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** שבה הפירות הם 'קודש הילולים' **הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת** הראשון והנעלה מארבעת העולמות הכלליים **(דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'**[11] האות יו"ד היא כנגד עולם האצילות, האות ה' הראשונה היא כנגד עולם הבריאה, האות ו' היא כנגד עולם היצירה והאות ה' האחרונה היא כנגד עולם העשייה), **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית גוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן תּוֹסֶפֶת** גילוי **הָאוֹר** האלוקי **הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהוּא** ה'קוץ' שבראש היו"ד **לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד** עצמה, כלומר דרגה שלמעלה מעולם האצילות. **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[9] **שֶׁהוּא** ה'קוצו של יו"ד' **בְּחִינַת הַכֶּתֶר** שלמעלה מעולם האצילות עצמו (בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, ראשית הספירות העליונות, כשם שכתר כפשוטו הוא מעל הראש).

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק בִּירוּשָׁלַיִם שהיא מקודשת יותר מכל ארץ ישראל **וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית,** כמבואר לעיל שהם המטרה והתכלית של כל ארבעת השנים, **אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה, וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה?**

ב) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12] **(בַּהַקְדָּמָה**[13] **לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ** פירות שלוש השנים הראשונות, פרות השנה הרביעית ופירות השנה החמישית, כאמור לעיל) **בְּבֵאוּר מַה שֶּׁכָּתוּב**[14] בתהלים **"וְאַתָּה** הקדוש־ברוך־הוא **קָדוֹשׁ**[15] **יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שאין לו סוף וגבול **רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ** ללא גבול **מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת,** לא רק ממציאות העולמות אלא גם מכל ההגדרה של עולמות ונבראים מוגבלים **שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם לגמרי מהבריאה **כו' רַק הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת** שהיא כמובן ממנו ואין שום מקור אחר חלילה שבורא ומהווה **הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ,** כלומר, לא עצם המהות של האלוקות אלא רק ה'שם' של הקדוש־ברוך־הוא **הַיְנוּ שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** הכוחות האלוקיים הספירות העליונות (שמתחלקות בדרך כלל ל'מוחין' ו'מידות') **שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם** באמצעותם **כָּל הָעוֹלָמוֹת (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ'** שנקרא כך **מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'**[16] שבו מרומזות המידות העליונות) **הֵם רַק שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כו',** עניינים חיצוניים לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (כמו שם האדם שהוא דבר חיצוני לגבי מהותו) **וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה את **גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ** שיפעלו את פעולתן לברוא ולהוות ולהחיות עולמות, **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** ומרומם **מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ** כל ההגדרות של המידות העליונות 'חסד', 'גבורה' וכד' לא חלות כלל ביחס לקדוש־ברוך־הוא בעצמו **(שֶׁהֲרֵי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא כְּלָל**[17], לא נרמז (לא בא לידי ביטוי אפילו ברמז, ובוודאי לא בצורה מפורשת בגלוי) בשום אות

1 וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הוּא כְּנֶגֶד עוֹלָם הָאֲצִילוּת
2 (דְּאַרְבָּעָה עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה
3 הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הֲוָיָ'[11]), וּבַשָּׁנָה
4 הַחֲמִישִׁית גוֹ' לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ הוּא עִנְיַן
5 תּוֹסֶפֶת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִקּוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהוּא
6 לְמַעְלָה גַּם מֵהַיּוּ"ד. וְכִדְאִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[9]
7 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתָּכֵן
8 שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית חַיָּבִים לְאָכְלָם רַק
9 בִּירוּשָׁלַיִם וְהֵם קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַהֲוָיָ', וְאִילוּ פֵּירוֹת
10 הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, שֶׁהֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר
11 מִפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, אֵין בָּהֶם שׁוּם קְדוּשָׁה,
12 וּמוּתָּר לְאָכְלָם בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה.
13 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12]
14 (בַּהַקְדָּמָה[13] לְבֵאוּר עִנְיַן שָׁלֹשׁ
15 הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁבַּפֵּירוֹת) בְּבֵאוּר מַה שֶּׁכָּתוּב[14]
16 "וְאַתָּה קָדוֹשׁ[15] יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", דְּהִנֵּה
17 אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ
18 מִגְּדֶר הִתְהַוּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בָּרוּךְ־הוּא
19 בְּעַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל כו' רַק הִתְהַוּוּת כָּל
20 הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ, הַיְנוּ שֶׁכָּל
21 מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְהַוֶּה בָּהֶם כָּל הָעוֹלָמוֹת
22 (הָחֵל מִשֵּׁם הֲוָיָ' מִלְּשׁוֹן 'מְהַוֶּה'[16]) הֵם רַק
23 שְׁמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד כו', וְלָכֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ
24 גִּלּוּי מִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא
25 קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מִגְּדֶר בְּחִינוֹת אֵלּוּ (שֶׁהֲרֵי
26 עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא אִתְּרְמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹצָא
27 כְּלָל[17], וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהוּא לְמַעְלָה
28 מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת), הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים
29 וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
30 מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי

---

11) לקו"ת מסעי צה, א. וש"נ. וראה לקו"ש ח"ו ע' 117. 12) שם כט, סע"ב. 13) וי"ל שכוונתו בזה גם לרמז תירוץ להקושיא דלעיל סוס"א, כדלקמן ס"ד. 14) תהלים כב, ד. 15) להעיר, שיש לזה שייכות לשם הסדרה - קדושים. ולהעיר, שגם בסיום הסדרה בלקו"ת כותב "יקנה ויחקוק סדר קדשים כו'". וכן בסיום הסדרה: והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל גו'. 16) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. 17) ראה זח"ג יא, א. רנז, ב. לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ובשום קוץ (שעל גבי האות) כלל אלא הוא למעלה מכל ביטוי בכל צורה שהיא **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה** כל־שכן וקל־וחומר **שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת** שהם דבר חיצוני עוד יותר מאשר ׳אות׳ ו׳קוץ׳), ומאחר שהוא עצמו מרומם ונבדל לגמרי מהמידות, גילוי המידות **הוּא עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְהַלְּלִים אוֹתוֹ בְּמִדּוֹת אֵלּוּ**, למשל, גילוי מידת החסד הוא על ידי שאומרים עליו ׳חסיד׳ וגילוי מידת הגבורה היא על ידי שאומרים עליו ׳גיבור׳ **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים** מלמעלה למטה ומביאים לידי **גִּלּוּי הַשֵּׁמוֹת וְהַמִּדּוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ** מצד עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳**[18] אינו בכלל המידות הללו הוא כלל, כלומר הוא עצמו נעלה מכל ההגדרות הללו לגמרי. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ** ומובדל מכל העולמות והנבראים, **וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה** של האור האלוקי מלמעלה למטה **נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל** ומוריד ומנמיך **קוֹמָתוֹ** לעומת מצב של עמידה, **הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח** שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳** של האור האלוקי העליון שמצד עצמו הוא למעלה מהעולמות, לברוא עולמות.

וְעִנְיָן זֶה של פעולת ״תהילות ישראל״ להמשיך את ״ואתה קדוש״ **נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה**[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], **שֶׁמֵּבִיא שָׁם הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר** לפני התגלותו (שהייתה בגיל שלושים ושש) **וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקֹּדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה** הבעל־שם־טוב **שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים** עונים **לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת** ביטויים שונים **שֶׁל שֶׁבַח**, כמו **בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳.**

**פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָּה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. בְּאוֹתוֹ יִשּׁוּב הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, תַּלְמִיד־חָכָם גָּדוֹל, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם. זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה, וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא טוֹעֵם פִּסַּת לֶחֶם עִם מַיִם.

ביאור בדרך אפשר

מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר[20], הרבי הריי״צ **שֶׁמֵּבִיא שָׁם** במאמר הנזכר **הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר** לפני התגלותו (שהייתה בגיל שלושים ושש) **וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקֹּדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה** הבעל־שם־טוב **שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳.**

שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל כו׳[18]. **וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַפָּסוּק ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מִצַּד־עַצְמוֹ קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל, וְשֶׁיִּהְיֶה ״יוֹשֵׁב״ וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה, שֶׁהַהַמְשָׁכָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל קוֹמָתוֹ, הוּא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִילּוּל וְהַשֶּׁבַח גּוֹרְמִים הַגִּלּוּי וְהַהַמְשָׁכָה כו׳.**

וְעִנְיָן זֶה **נִתְבָּאֵר בַּאֲרוּכָה**[19] **בְּמַאֲמַר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ מִכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[20], **שֶׁמֵּבִיא שָׁם הַסִּפּוּר אוֹדוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[21], **וְזֶה לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר**[22]: **הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקָּדוֹשׁ בִּהְיוֹתוֹ עֲדַיִן נִסְתָּר** לפני התגלותו (שהייתה בגיל שלושים ושש) **וּבְנָדְדוֹ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לִכְפָר, הָיְתָה אַחַת מֵעֲבוֹדוֹתָיו בַּקֹּדֶשׁ, לִשְׁאוֹל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, זְקֵנִים וּנְעָרִים, לִשְׁלוֹמָם בִּבְרִיאוּת, בְּפַרְנָסָה, וְהָיָה** הבעל־שם־טוב **שָׁמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ אֶת הַתְּשׁוּבוֹת הַלְּבָבִיּוֹת שֶׁיְּהוּדִים, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, הָיוּ מְשִׁיבִים לוֹ בְּכָל מִינֵי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שֶׁבַח, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, הַשֶּׁבַח לְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כו׳. פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בָּא לְיִשּׁוּב אֶחָד, וְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ הַקָּדוֹשׁ בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ לְזַכּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטַף, בַּזְּכוּת הַגְּדוּלָּה שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים אֶת שְׁמוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. בְּאוֹתוֹ יִשּׁוּב הָיָה יְהוּדִי זָקֵן מוּפְלָג, תַּלְמִיד־חָכָם גָּדוֹל, פָּרוּשׁ מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם. זֶה לְמַעְלָה מִיּוֹבֵל, חֲמִשִּׁים שָׁנָה, שֶׁיּוֹשֵׁב יוֹמָם וָלַיְלָה וְלוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה. כָּל שְׁנוֹתָיו הוּא יוֹשֵׁב בְּתַעֲנִית בְּטַלִּית וּתְפִילִין, עַד לַשָּׁעוֹת הַמְּאוּחָרוֹת דִּזְמַן הַמִּנְחָה, וְרַק לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת עַרְבִית הֲרֵי הוּא טוֹעֵם פִּסַּת לֶחֶם עִם מַיִם.**

פינחס פ, סע״ב. 18) תקו״ז בהקדמה (יז, ב). 19) כמו כמה ענינים שנתבארו בלקו״ת בקיצור, ונתבארו בארוכה במאמרים שלאח״ז (ולפעמים - גם בלקו״ת גופא), במקום אחר. 20) נדפס בסה״מ אידיש ע׳ 138 ואילך. 21) וכנראה, שהפירוש שבלקו״ת הנ״ל מיוסד על פירוש הבעש״ט ע״פ זה המובא לקמן בפנים. 22) בתרגום ללשון הקודש ע״י המו״ל.

ביאור בדרך אפשר

כַּאֲשֶׁר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב נִכְנַס אֶל הַגָּאוֹן לַחֲדַר הַפְּרִישׁוּת החדר שבו היה יושב אותו פרוש שֶׁהָיָה בְּפִנַּת בֵּית הַכְּנֶסֶת, שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן לִשְׁלוֹמוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוּת, אִם יֵשׁ לוֹ מספיק כסף עֲבוּר הַהִצְטָרְכוּת וְהַסִּפֻּקָה. אֲבָל הַגָּאוֹן לא זו בלבד שלא ענה אלא אפילו לא הֵגִיב לְדִבְרֵי הָרַבִּי הבעל־שם־טוב, שֶׁהָיָה לָבוּשׁ כְּמוֹ כַּפְרִי פָּשׁוּט וכאמור הדבר היה כאשר הבעל־שם־טוב היה עדיין צדיק נסתר. הָרַבִּי חָזַר וְשָׁאַל את הגאון שְׁאֵלוֹתָיו האמורות על מצב בריאותו ופרנסתו כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁהַגָּאוֹן כָּעַס מְאֹד על הבעל־שם־טוב, וְהִרְאָה בְּיָדוֹ לְכִיוּוּן הַדֶּלֶת שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ.

וְאָז אָמַר הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן: רַבִּי, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כו'[23].

לְשֶׁמַּע דִּבּוּרִים אֵלּוּ, נִשְׁאַר הַגָּאוֹן כִּמְבוּלְבָּל; אֵיזֶה יְהוּדִי כַּפְרִי מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַ"כִּבְיָכוֹל" הקדוש־ברוך־הוא שֶׁצְּרִיכִים לִיתֵּן לוֹ פַּרְנָסָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

הָרַבִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכִּיר אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת שֶׁל הַגָּאוֹן, וְאָמַר לוֹ: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים עַל כלומר מתפרנסים ושואבים חיות עַל הַפַּרְנָסָה שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ. אַךְ עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. ומי מפרנס אותו, כביכול? הִנֵּה עַל זֶה אוֹמֵר לָנוּ דָּוִד־הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים: "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", עַל אֵיזֶה פַּרְנָסָה הִנְּךָ "יוֹשֵׁב" - "יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל", הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "יוֹשֵׁב" עַל תְּהִילּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי הַהִילּוּל שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בָּנִי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא.

ג) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת שֶׁבִּכְדֵי שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעוֹלָמוֹת] יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ מלמעלה לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל מוריד ומכופף קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שהיא המעוררת את הרצון העליון לברוא עולמות להמשיך אלוקות למטה, אֲבָל לְכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וזה לשון הגמרא: "מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה [לפני מתן תורה] יראה, ולבסוף [אחרי מתן תורה] שקטה", וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם], וְאִם

ביאור בדרך אפשר

לָהֶם. וַעֲבוּר דִּבְרֵי הַהִילּוּל הלל והודאה ושבח שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְהַלְּלִים אֶת הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, בשכר זה חֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם בָּנִי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחָא בנים, בריאות ופרנסה בריווח ובשפע. עד כאן הסיפור כפי שהובא במאמר של הרבי הריי"צ.

ג) וְצָרִיךְ לְהָבִין בדברי הבעל־שם־טוב לזקן ה'פרוש', דְּהִנֵּה, הֵן אֱמֶת אמנם נכון שֶׁבִּכְדֵי שֶׁ"אַתָּה קָדוֹשׁ" [הקדוש־ברוך־הוא שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ בעצם מהותו הוּא קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל ומרומם מֵעוֹלָמוֹת] יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" [הַיְנוּ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ מלמעלה לְמַטָּה, שֶׁהַמְשָׁכָה השפעה והתגלות זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְשִׁיבָה, כְּמוֹ הַיּוֹשֵׁב שֶׁמַּשְׁפִּיל מוריד ומכופף קוֹמָתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל] יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שהיא המעוררת את הרצון העליון לברוא עולמות להמשיך אלוקות למטה, אֲבָל לְכְאוֹרָה יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת גַּם עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה[24] [וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[25] עַל הַפָּסוּק[26] אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקְטָה, בִּתְחִלָּה יָרְאָה וּלְבַסּוֹף (כְּשֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה) שָׁקְטָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ

23) ראה במאמר שם ס"ב בביאור מרז"ל (שהש"ר פ"א, ט בסופו) "רעיתי - מפרנסתי". 24) וראה לקו"ת בהר מ, סע"א ואילך, שענין "רעייתי" (ראה לעיל הערה 23) הוא ע"י התורה - לכו לחמו בלחמי. 25) שבת פח, א. 26) תהלים עו, ט.

ביאור בדרך אפשר

כֵּן, לָמָּה אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב לַגָּאוֹן, שֶׁלָּמַד תּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בְּמֶשֶׁךְ יוֹבֵל[27] שָׁנִים, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת פַּרְנָסָתוֹ כוּ׳, וּבִפְרָט שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, הָיָה עָסוּק בִּלִימוּד הַתּוֹרָה

והלימוד ממשיך אלוקות בעולם?

וַאֲפִילּוּ אִם נֹאמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ״אַתָּה קָדוֹשׁ״ במובן של השפעת והמשכת אלוקות לברוא ולהוות עולמות נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״, הָיָה הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב יָכוֹל לְעוֹרֵר אֶת הַגָּאוֹן שֶׁיְּהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כָּךְ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה בִּפְרִישׁוּת וּבִקְדוּשָׁה, וְלָמָּה הוּצְרַךְ הבעל־שם־טוב לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ כדי שיהלל ויודה לה׳ דווקא אוֹדוֹת עִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים (בְּרִיאוּת וְכוּ׳)?

אַךְ הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית כַּוָּנַת המטרה של הַבְּרִיאָה הִיא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לקדוש־ברוך־הוא יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[28], שהנבראים התחתונים ובמיוחד העולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון ביותר, יהיו מקום ראוי ומתאים להשראת השכינה וגילוי אלוקות וְהֵינוּ, שֶׁמִּדְּבָרִים גשמיים וחומריים תַּחְתּוֹנִים יַעֲשׂוּ דִּירָה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מקום ראוי לאלוקות להתגלות בו ו׳לגור׳ בו. וְדִירָה זוֹ לאלוקות בדברים הגשמיים הנחותים נַעֲשֵׂית [בְּעִקָּר - עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּתַּחְתּוֹנִים, תוך מגע קרוב עם דברים גשמיים וחומריים, הֵינוּ לֹא כָּל־כָּךְ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אוֹ עַל־יְדֵי הִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל לִימוּד הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], הנפש הבהמית שמחייה את הגוף הגשמי וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּערְהֶערְן בהבנה, ידיעה והכרה) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים הקשורים בענייני העולם הזה התחתון בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל עַל־יְדֵי־זֶה, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ רחוק ונבדל מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הזה הגשמי, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם החלק בעולם שמוטל עליו בפרט להעלות לקדושה, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם אלא אדרבה עשה הכול כדי לפרוש ולהתרחק מכל הדברים הללו), אָמַר לוֹ, הבעל־שם־טוב לזקן הפרוש, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

ביאור בדרך אפשר

עם גשמיות וחומריות העולם, כֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שַׁיָּךְ בְּעִקָּר לְ׳עֶלְיוֹן׳ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזּוֹהִי נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, ופעולות שנעשות עם ה׳עליון׳ לא הופכות את ה׳תחתון׳ לדירה לאלוקות, אֶלָּא] עַל־יְדֵי הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲבוּר בְּרִיאוּת וּפַרְנָסָה, עִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית[29], הנפש הבהמית שמחייה את הגוף הגשמי וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים וּמַרְגִּישִׁים (דֶּערְהֶערְן בהבנה, ידיעה והכרה) שֶׁ(גַּם) צָרְכֵיהֶם הַגַּשְׁמִיִּים בָּאִים מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהֵם מְהַלְּלִים אוֹתוֹ עַל עַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב רָאָה שֶׁהַגָּאוֹן יוֹשֵׁב בַּחֲדַר הַפְּרִישׁוּת, פָּרוּשׁ רחוק ונבדל מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הזה הגשמי, מִבְּלִי לְהִתְעַסֵּק עִם גּוּפוֹ, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם החלק בעולם שמוטל עליו בפרט להעלות לקדושה, ״תַּחְתּוֹנִים״ (שֶׁהֲרֵי מַה שֶּׁאָכַל הָיָה רַק לְהֶכְרַח קִיּוּמוֹ, אֲבָל לֹא הִתְעַסֵּק לְבָרֵר אֶת הַגּוּף, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם אלא אדרבה עשה הכול כדי לפרוש ולהתרחק מכל הדברים הללו), אָמַר לוֹ, הבעל־שם־טוב לזקן הפרוש, לָמָּה אֵינְכֶם נוֹתְנִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

---

27) שנקרא ״עולם״ (תדבא״ר פ״ו. מכילתא ורש״י משפטים כא, ו. וראה בחיי וציוני שם). 28) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 17 הערה 42. 29) ראה תניא פל״ז (מח, ב).

ביאור בדרך אפשר

אֶת פַּרְנָסָתוֹ[30] - **שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** שכן כאמור רצון זה של הקדוש־ברוך־הוא לא יכול להתקיים על ידי עיסוק רק בדברים 'עליונים' כלימוד התורה אלא רק באמצעות עיסוק בענייני העולם והילול ושבח לקדוש־ברוך־הוא על עניינים אלה. **וְלָכֵן אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב** ו'מתפרנס', כביכול, **עַל תְּהִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה** עניינים גשמיים **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם.**

ד) וְעַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שעשיית 'דירה' לקדוש־ברוך־הוא ב'תחתונים' היא דווקא על ידי עיסוק בענייני העולם **יוּבָן גַּם הַטַּעַם שֶׁתַּכְלִית הָעֲלוּי** של פירות האילן **הִיא לֹא בְּפֵירוֹת שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהֵם קוֹדֶשׁ וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַחוֹמָה** של ירושלים שהיא עיר מקודשת, **אֶלָּא בְּפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית**[31] שהם פירות חולין **הַנֶּאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם** ולא רק בירושלים **וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, כִּי עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **יוֹדֵעַ שֶׁאֲפִילוּ הַפֵּירוֹת שֶׁאֵינָם קוֹדֶשׁ,** פירות השנה החמישית (והלאה) שהם חולין **הִנֵּה גַּם הֵם תְּלוּיִים בְּבִרְכַּת ה' [בִּרְאוֹתוֹ בְּעֵינֵי בָּשָׂר** בצורה מוחשית הנראית לעין **עִנְיַן הַהוֹסָפָה ("לְהוֹסִיף") בַּתְּבוּאָה שֶׁנּוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** בשנה זו, החמישית**], וּבְמֵילָא חֲרֵי הוּא בְּוַדַּאי מְהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל זֶה**[32]**, הִנֵּה הַהִילּוּל לַה' בְּעִנְיָן זֶה** על פירות החולין דווקא, **הוּא הַ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל"** המשבחים את הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁגּוֹרְמִים הָעִנְיָן דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב",** הַיְנוּ, **שֶׁבְּחִינַת "אַתָּה" דְּקָאֵי** שמכוונת **עַל הָעַצְמוּת**[33]**,** העצמיות והמהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלא נקראת בשום שם אלא 'אתה', ומצד עצמו הוא **קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל** מהעולמות והנבראים, **יִהְיֶה "יוֹשֵׁב"** (**וְנִמְשָׁךְ** ומתגלה מלמעלה **לְמַטָּה**) **בְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים** שיהיה גילוי אלוקות בעולם.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של הפסוק **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ,** שֶׁזּוֹהִי השנה החמישית **הוֹסָפָה** ועילוי ויתרון **גַּם לְגַבֵּי הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁכָּל פִּרְיוֹ הוּא קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה',** כִּי אַף

1 פַּרְנָסָתוֹ[30] - שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־
2 הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְלָכֵן
3 אָמַר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב
4 עַל תְּהִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ
5 יִתְבָּרֵךְ עֲבוּר הַבְּרִיאוּת וְהַפַּרְנָסָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ
6 נוֹתֵן לָהֶם.
7 ד) וְעַל־פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל יוּבָן גַּם הַטַּעַם
8 שֶׁתַּכְלִית הָעֲלוּי הִיא לֹא בְּפֵירוֹת
9 שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁהֵם קוֹדֶשׁ וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן
10 הַחוֹמָה, אֶלָּא בְּפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית[31]
11 הַנֶּאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, כִּי עַל־
12 יְדֵי־זֶה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל יוֹדֵעַ שֶׁאֲפִילוּ הַפֵּירוֹת
13 שֶׁאֵינָם קוֹדֶשׁ, הִנֵּה גַּם הֵם תְּלוּיִים בְּבִרְכַּת ה'
14 [בִּרְאוֹתוֹ בְּעֵינֵי בָּשָׂר עִנְיַן הַהוֹסָפָה ("לְהוֹסִיף")
15 בַּתְּבוּאָה שֶׁנּוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא], וּבְמֵילָא
16 חֲרֵי הוּא בְּוַדַּאי מְהַלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל
17 זֶה[32], הִנֵּה הַהִילּוּל לַה' בְּעִנְיָן זֶה הוּא הַ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" שֶׁגּוֹרְמִים הָעִנְיָן
18 דְּ"אַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב", הַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת "אַתָּה" דְּקָאֵי עַל הָעַצְמוּת[33], קָדוֹשׁ
19 וּמוּבְדָּל, יִהְיֶה "יוֹשֵׁב" (וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה) בְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים.
20 וְזֶהוּ וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁזּוֹהִי הוֹסָפָה
21 גַּם לְגַבֵּי הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית שֶׁכָּל פִּרְיוֹ הוּא קוֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה', כִּי אַף

30) וע"ד - להבדיל באין קץ - הפרנסה (המזון) כפשוטה, שבהעדר המזון אז נפרדת הנשמה מהגוף - עד"ז הוא גם בענין מפרנסתי למעלה* (ראה לעיל הערה 23) - בזה תלוי קיום הענין דנתאווה הק' להיות לו ית' דירה בתחתונים. וכמחז"ל מה הקב"ה מלא כל העולם, אף הנשמה מלאה את כל הגוף (ברכות י, א. וראה ויק"ר ספ"ד (ובכ"מ) בסדר הפוך - שהובא בכ"מ: הנפש הזו ממלא את הגוף, והקב"ה ממלא את עולמו כו'). 31) להעיר מהא דנטע רבעי (שדינו כמעשר שני - קידושין נד, ב) אין לוקחים בכספו קדשי קדשים (מע"ש פ"ג מ"ב). ופשיטא שאין נלקחים להדברים דקודש־הקדשים שבביהמ"ק - עיקר דירת הקב"ה בתחתונים (אחרי טז, ב ובפרש"י שם. תניא פנ"ג (וראה טושו"ע או"ח סצ"ד). ובכ"מ). 32) ומכ"ש מהחיוב לברך להקב"ה על בורא.. חסרונן (ראה טור וב"י (שו"ע אדה"ז) באו"ח סי' רז). ולהעיר ממרז"ל דעל כל נשימה ונשימה שאדם נושם, צריך אדם לקלס לבורא (ב"ר פי"ד, ט). 33) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג קרוב לסופו (סה"מ תרנ"ג ע' רס). חכמות בחוץ תרונה תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ב. ובכ"מ.

*) ברשימה נוספת, הובא ענין זה בתור ביאור על דברי הבעש"ט (בסה"מ אידיש שם) "איר וועט דאָך ח"ו דעם כביכול פאַרהונגערן אַז דער כביכול וועט אַוועק פון דער וועלט".

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, כמבואר לעיל ששלוש השנים הראשונות בהם הפירות אסורים באכילה הם כנגד שלושת העולמות בריאה־יצירה־עשייה (בהם יש נתינת מקום ל׳ישות׳ ו׳מציאות׳) ואילו השנה הרביעית בה הפירות הם קודש היא כנגד עולם האצילות הנעלה מהם (בו יש ביטול מוחלט לאלוקות) הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם[34], שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה מסוימת. וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ מלמעלה למטה שתתגלה בעולם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״, שהעולמות והנבראים יהללו וישבחו את הקדוש־ברוך־הוא אֲבָל זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם עבודת ה׳ מתוך עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ שֶׁהַהִלּוּל עם פירות השנה הרביעית הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה שהיא עבודה רוחנית שלא דורשת קשר ומגע קרוב וישיר עם העולם הגשמי ויכולה להיות מתוך פרישות. אֲבָל הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״ גו׳, להמשיך ולגלות בעולם תּוֹסֶפֶת השפעה של אוֹר אלוקי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה, אפילו למעלה מההגבלה של עולם האצילות שֶׁהוּא עִנְיָן קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת, הקדושה של הקדוש־ברוך־הוא בעצם מהותו שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת של השנה החמישית בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ ההילול והשבח שבני ישראל מהללים ומשבחים את הקדוש־ברוך־הוא בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא[35].

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף ביאור על פי פנימיות הדברים בְּפֵירוּשׁ דברי הכתוב ״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה היא

1 שֶׁהַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הָרְבִיעִית הֵם בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית,
2 בְּחִינַת הָאֲצִילוּת, הֲרֵי גַּם אֲצִילוּת הוּא עוֹלָם[34],
3 שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה. וּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ
4 בְּחִינָה זוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל ״הִלּוּלִים״, אֲבָל
5 זֶהוּ הִלּוּל הַקָּשׁוּר עִם עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּהוּ
6 שֶׁהַהִלּוּל הוּא בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה הוּא
7 בְּדוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה. אֲבָל
8 הַפֵּירוֹת דְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית עִנְיָנָם הוּא ״לְהוֹסִיף״
9 גו׳, תּוֹסֶפֶת אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה, שֶׁהוּא עִנְיַן
10 קְדוּשַׁת הָעַצְמוּת, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה (לְלֹא
11 הַגְבָּלוֹת, בְּדוּגְמַת אֲכִילַת הַפֵּירוֹת בְּכָל מָקוֹם
12 וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה) עַל־יְדֵי ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״
13 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא[35].
14 ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּפֵירוּשׁ ״לְהוֹסִיף לָכֶם
15 תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁהַהוֹסָפָה הִיא גַּם
16 בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם
17 בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־
18 יְדֵי הָעִנְיָן דִּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים
19 דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] כָּל
20 הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,
21 אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים[37],
22 וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ
23 מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם תּוֹסֶפֶת
24 אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[38],
25 הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן
26 הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה

ביאור בדרך אפשר

לא רק בפירות השנה החמישית אלא גַּם בַּתְּבוּאָה שֶׁל הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, השנה שבה הפירות הם קודש, וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּהַמְשָׁכָה וגילוי של אלוקות בעולם שֶׁעַל־יְדֵי לימוד הַתּוֹרָה, שהיא המשכה על ידי התעסקות בענייניים רוחניים, נַעֲשֵׂית שְׁלֵמוּת עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דִּ״תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל״ המודים לקדוש־ברוך־הוא בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא כלומר, לא זו בלבד ש׳תהילות ישראל׳ על עניינים גשמיים הם פועלות את עשיית העולם ל׳דירה בתחתונים׳ ובכך משלימות את כוונת הבריאה, ואילו ׳תהילות ישראל׳ על לימוד התורה לא משיגות מטרה זו, כמבואר לעיל, אלא יתירה מזו, ׳תהילות ישראל׳ על העניינים הגשמיים מוסיפות שלימות בהמשכת אלוקות על ידי לימוד התורה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל[36] בגמרא כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה ואינו מעוניין לעסוק בגמילות חסדים וצדקה - אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים[37] כאחד, וְהַיְנוּ, המשמעות הפנימית של הדברים היא שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הַתּוֹרָה, כדי שלימוד התורה אכן יפעל את פעולתו הרוחנית הראוייה שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם בלימוד התורה תּוֹסֶפֶת אוֹר בַּתּוֹרָה, לְחַבֵּר תּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא[38], מבואר בקבלה וחסידות שלימוד התורה במדריגה נעלית (כמו לימוד התורה של דוד המלך) פועל חיבור בין התורה והקדוש־ברוך־הוא, כלומר, עילוי ותוספת אור אלוקי בתורה עצמה, ועל כך מבואר כאן שעילוי זה לא נפעל על ידי לימוד התורה בלבד אלא הֲרֵי זֶה דַּוְקָא עַל־יְדֵי שמלבד לימוד התורה יש גם גְּמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה של אור אלוקי מלמעלה לְמַטָּה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שכאשר מקיימים בהם

---

34) ראה סה״מ ה׳שי״ת ע׳ 112. 35) ראה גם ד״ה השמים כסאי תשל״ו ס״ז (תורת מנחם - ספר המאמרים אייר ס״ע רמב ואילך). 36) יבמות קט, ב. 37) ראה סה״מ תש״ח ס״ע 266 ובהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם. 38) ראה לקו״ת שלח מז, ג. שם נא, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

מצווה של גמילת חסדים וצדקה (ועל־דרך־זה גם במצוות אחרות שקיומן הוא עם דברים גשמיים) ממשיכים אלוקות בעולם הזה הגשמי, **וְעַל־יְדֵי־זֶה הֲרֵי הוּא** הלומד תורה ובנוסף לכך עוסק גם בגמילות חסדים **גּוֹמֵל חֶסֶד עִם הַתּוֹרָה,** וכביכול נותן לה דבר שאין בה מצד עצמה **שֶׁמַּמְשִׁיךְ בָּהּ** בתורה **תּוֹסֶפֶת אוֹר** אלוקי שלא היה קיים בה קודם לכן.

וְכַמּוּדְגָּשׁ עניין זה שקיום מצוות התורה בגשמיות הוא מעלה ויתרון גם בתורה עצמה **גַּם בִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה לְמַטָּה** בעולם הזה **דַּוְקָא, שֶׁאֵין זֶה** הצורך בירידת התורה למטה והיתרון שבדבר איננו **מִצַּד הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעְלָה הִיא בְּרוּחָנִיּוּת יוֹתֵר** מאשר כפי שהיא לאחר שירדה ממדריגה למדריגה ונתלבשה בענייני העולם הזה, ואם כן מצד הרוחניות של התורה אין בירידה למטה מעלה ויתרון או תועלת, **וְלָכֵן** כאשר משה רבינו עלה למרום לקבל את התורה עבור בני ישראל בעולם הזה **טָעֲנוּ הַמַּלְאָכִים תְּנָה הוֹדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם**[39]. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות טענת המלאכים שמצד הרוחניות של התורה עדיף שתהיה בשמים **נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא, "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו'**[40] (וכסיפור הגמרא: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו להקדוש־ברוך־הוא..."), **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא לְמַטָּה** בעולם הזה הגשמי **נַעֲשָׂה הַמְשָׁכַת הָעַצְמוּת** הקדוש־ברוך־הוא **(שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּילּוּיִים כו'** בלשון הקבלה והחסידות הדבר עצמו (במיוחד כשמדובר על מקור של אור) נקרא 'עצם' ואילו ההארה ההתפשטות שלו נקראת 'גילויים', ועל כך מבואר כאן שבהמשכת האלוקות מלמעלה למטה עד שהאלוקות תאיר בגילוי בעולם הזה הגשמי, ה'עצם' נמשך דוקא על ידי עבודת ה' עם הדברים הגשמיים, בעוד שעבודה רוחנית כמו לימוד התורה, ממשיכה 'גילויים'), **שֶׁזֶּהוּ שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", שֶׁהַחִידּוּשׁ בָּזֶה** בעשיית העולם הזה הגשמי התחתון למקום ראוי להתגלות אלוקות **הוּא (לֹא בְּעִנְיַן הַגִּילּוּיִים** שהם הארה והתפשטות מהעצם, **שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַגִּילּוּיִים** תוקף ועוצם הגילוי וההארה **הוּא יוֹתֵר בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים** הרוחניים שהם עולמות נעלים, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם עֶלְיוֹנִים** כי הם זכים ומעודנים יותר לעומת עולם הזה שהוא גשמי וחומרי ובתוספת והמשכת 'גילויים' בעולם הזה אין חידוש והפלאה כי גם אם יהיה בעולם הזה גילוי גדול ועצום, הגילויים בעולמות עליונים הם בדרגה יותר עליונה, **אֶלָּא הַחִידּוּשׁ בַּתַּחְתּוֹנִים הוּא) שֶׁשָּׁם נַעֲשֵׂית דִּירָה לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**[41] ומתגלה כאן ה'עצם' ולא רק הגילויים. **וְלָכֵן** כיוון שדוקא למטה יכול להיות גילוי ה'עצמות', **עַל־יְדֵי נְתִינַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה דַּוְקָא יָכוֹל לִהְיוֹת הַחִיבּוּר שֶׁל הַתּוֹרָה בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** וכתוצאה מזה יומשך בתורה עצמה תוספת אור, וכאמור לעיל שקיום המצוות בגשמיות פועל עילוי ותוספת ושלימות (לא רק בעניין עשיית העולם לדירה לאלוקות, אלא גם) בלימוד התורה עצמו.

וְעוֹד זֹאת, קיימת מעלה וחשיבות נוספת לעניין קיום המצוות למטה בגשמיות שדווקא על ידו יש המשכה של עצם האלוקות למטה, **שֶׁעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** של עצמיות האלוקות **לְמַטָּה (עַל־יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים** בגשמיות דוקא) **נוֹגֵעַ** חשוב ויש לו השפעה **(לֹא רַק לְשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה,** כמבואר לעיל, **אֶלָּא גַּם) לִכְלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, וּכְפַשְׁטוּת מַאֲמַר רַז"ל כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה - אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ (לֹא רַק שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה, הַחִיבּוּר בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא גַּם) כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כפי שממשיך ומבאר.

---

39) תהלים ח, ב. שבת פח, ב. 40) שבת שם. 41) ראה תניא פל"ו. סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך. ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (תורת מנחם - ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' ט ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, עצם המהות שלה, **לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לַנִּבְרָאִים,** שהרי הקדוש־ברוך־הוא הוא אין־סוף ובלי־גבול, והנבראים הם מוגבלים ואין ביכולתם לתפוס ולהשיג את חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא שכשם שהוא עצמו בלתי מוגבל כך החכמה והרצון שלו הם בלי גבול **אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ**[42] והעניק לנו את האפשרות ללמוד ולהבין את התורה בשכל אנושי מוגבל, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת "בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה"**[43], לפני לימוד התורה חייבים לברך ברכות התורה ולתת ביטוי להכרה שהתורה היא תורת ה׳ (כדברי הגמרא: "דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי וגו׳ היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה") **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה** שהלימוד יהיה מתוך הכנה והקדמה זו של ההכרה בכך שהתורה היא תורת ה׳ **יִהְיֶה לִימוּד הַתּוֹרָה כְּפִי כַּוָּנַת** הקדוש־ברוך־הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה, הַיְנוּ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה** הרוחני **יִהְיֶה יַחַד עִם גְּמִילוּת חֲסָדִים** בגשמיות **דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה** ואינו עוסק בגמילות חסדים בגשמיות, **אַזַי אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ,** ולמרות שהוא לומד תורה, חסר לו בתוכן הכללי של התורה **כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה** הלימוד שלו **כְּפִי כַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה אִי־אֶפְשָׁר "לְקַחַת"** לתפוס׳ ולקלוט **אֶת תּוֹרָתוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהִיא** מצד עצם מהותה **לְמַעְלָה מִגְּדֶר הַנִּבְרָאִים** המוגבלים.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִכְסִיק אֶת הַפְּרוּשׁ בְּאֶמְצַע לִימוּדוֹ בתורה **בִּשְׁבִיל לִפְעוֹל אֶצְלוֹ עִנְיַן הַהִילּוּל** והשבח לקדוש־ברוך־הוא דוקא על דברים גשמיים כמו בריאות ופרנסה, **אַף שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכָּל הַמִּצְוֹת**[44], **כִּי בְּלִי הִילּוּל זֶה** על הדברים הגשמיים, **חָסֵר גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ (מִלְּבַד הַחִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה)** עניין חיבור התורה עם הקדוש־ברוך־הוא, כמבואר לעיל), **כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה הִיא (לֹא לְלִימוּד בִּפְרִישׁוּת** מתוך התרחקות והיבדלות מענייני העולם הזה, **שֶׁעִנְיָן זֶה** של תורה מתוך ניתוק מענייני העולם הזה **יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** ולכן טענו המלאכים "תנה הודך על השמים", **אֶלָּא)** כוונת נותן התורה היא **לְלִימוּד הַתּוֹרָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דִּ"לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו׳** (כדברי הגמרא שהובאו לעיל), **תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים דַּוְקָא.**

ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית גַּם בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, מִצַּד בְּחִינַת הַגִּילּוּיִים, הֲרֵי לִימוּד הַתּוֹרָה (שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת חִיּוּבָהּ מִדְּאוֹרַיְתָא) הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה (שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁחִיּוּבָהּ רַק מִדְּרַבָּנָן[45], **וְגַם לְפִי פְּסַק־דִּין אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּ'שׁוּלְחָן־עָרוּךְ'**[46] **שֶׁבִּרְכַּת הַתּוֹרָה הִיא מִדְּאוֹרַיְתָא, אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה),**

1 בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא גַּם) כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה. וְהָעִנְיָן
2 בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, לִהְיוֹתָהּ חָכְמָתוֹ
3 וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵינָהּ שַׁיֶּכֶת
4 לַנִּבְרָאִים, אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּחַר בָּנוּ
5 מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ[42], וְלָכֵן צָרִיךְ
6 לִהְיוֹת "בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה"[43], כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא
7 עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לִימוּד הַתּוֹרָה כְּפִי כַּוָּנַת נוֹתֵן
8 הַתּוֹרָה, הַיְנוּ, שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה יַחַד עִם
9 גְּמִילוּת חֲסָדִים דַּוְקָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הָאוֹמֵר
10 אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אַזַי אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, כֵּיוָן
11 שֶׁאֵין זֶה כְּפִי כַּוָּנַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן כָּזֶה
12 אִי־אֶפְשָׁר "לָקַחַת" אֶת תּוֹרָתוֹ, שֶׁהִיא לְמַעְלָה
13 מִגְּדֶר הַנִּבְרָאִים. וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁהַבַּעַל־
14 שֵׁם־טוֹב הִכְסִיק אֶת הַפְּרוּשׁ בְּאֶמְצַע לִימוּדוֹ
15 בִּשְׁבִיל לִפְעוֹל אֶצְלוֹ עִנְיַן הַהִילּוּל, אַף שֶׁתַּלְמוּד
16 תּוֹרָה גָּדוֹל מִכָּל הַמִּצְוֹת[44], כִּי בְּלִי הִילּוּל זֶה,
17 חָסֵר גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ (מִלְּבַד
18 הַחִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַתּוֹרָה), כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת נוֹתֵן
19 הַתּוֹרָה הִיא (לֹא לְלִימוּד בִּפְרִישׁוּת, שֶׁעִנְיָן זֶה
20 יֶשְׁנוֹ לְמַעְלָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, אֶלָּא) לְלִימוּד
21 הַתּוֹרָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דִּ"לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם" כו׳,
22 תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים דַּוְקָא.
23 ו) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת
24 הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵּירוֹת הַשָּׁנָה
25 הַחֲמִשִּׁית גַּם בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁזֶּהוּ עַל־
26 דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה.
27 דְּהִנֵּה, מִצַּד בְּחִינַת הַגִּילּוּיִים, הֲרֵי לִימוּד הַתּוֹרָה
28 (שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת חִיּוּבָהּ מִדְּאוֹרַיְתָא) הוּא נַעֲלֶה
29 יוֹתֵר מִבִּרְכַּת הַתּוֹרָה (שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁחִיּוּבָהּ רַק
30 מִדְּרַבָּנָן[45], וְגַם לְפִי פְּסַק־דִּין אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
31 בְּ'שׁוּלְחָן־עָרוּךְ'[46] שֶׁבִּרְכַּת הַתּוֹרָה הִיא
32 מִדְּאוֹרַיְתָא, אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה),

42) לשון ברכת התורה. 43) נדרים פא, א. ב"מ פה, סע"א ואילך. וראה ר"ן לנדרים שם. ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). 44) הל׳ ת"ת לאדה"ז פ"ד ריש ס"ג. 45) ראה אנציקלופדי׳ תלמודית ערך ברכת התורה בתחילתו. וש"נ. וראה שיחת ש"פ וישב תשט"ז (תורת מנחם - התוועדויות חט"ו ע׳ 300 ואילך). לקו"ש חי"ד ע׳ 148 בהערות. 46) או"ח סמ"ז

ביאור בדרך אפשר

הַתּוֹרָה הִיא חובה **מִדְּאוֹרַיְתָא** מן התורה, **אֵין זֶה מַגִּיעַ לְמַעֲלַת לִימוּד הַתּוֹרָה** עצמו שהוא חשוב יותר מברכת התורה), **שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם**[47] ויש לו מעלה וחשיבות לגבי כל המצוות. **אֲבָל לְאִידָךְ גִּיסָא,** מצד שני, **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה,** בלימוד התורה אין שיעור וכמות שנחשבת גדולה ביותר, מעל למקסימום הנדרש ואין שיעור וכמות קטנה ביותר, פחות מהמינימום הנדרש, **וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה** במקרים מסוימים **בְּפָסוּק אֶחָד** בלימוד פסוק אחד בלבד מפסוקי התורה **שַׁחֲרִית** בבוקר **וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית**[48] בערב, **הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק כוּ'** ונמצא שלאמתו של דבר יש שיעור מינימלי שאי אפשר לפחות ממנו. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ שִׁיעוּרִים** והגבלות מכל סוג שהוא, **וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",** השבחים לקדוש־ברוך־הוא **שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת,** מספר מילים **תֵּיבָה אַחַת** מילה אחת **אוֹ חֲצִי תֵּיבָה** חצי מילה, **וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא, וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין אוֹת יו"ד לְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁאוֹת יו"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה בִּלְבַד,** ואין לה קוים שנמשכים לאורך ולרוחב, **הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ לְמַטָּה,** ואם כן גם האות יו"ד יש בה שיעור, מדידה והגבלה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יו"ד** שנמצא מעל ראש האות **אֵין בּוֹ מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל** ודי לו במשהו מזערי ואין גדרים בצורתו.

ביאור בדרך אפשר

וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הדומים ללימוד התורה **לְפֵירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** הדומים לברכת התורה, **שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם קוֹדֶשׁ בְּגָלוּי** ומצד ה'גילויים' יש להם מעלה וחשיבות לעומת פירות השנה החמישית, **אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כּוּ',** שהיא מקום קדוש, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה בְּגָלוּי** והם פירות חולין, **הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה, שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] על הקדוש ברוך הוא **הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם** כי בהיותו בלי גבול אמיתי, גם הטומאה לא מסתירה עליו.

ז) אָמְנָם אַף שֶׁגְּדְלָה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גוֹ' קֹדֶשׁ הִילּוּלִים לַה'", שתוכנה הוא עבודה רוחנית בקדושה עצמה, **כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ',** שאין בהם קדושה, **הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה עַל זֶה לַה' כוּ'** ותחסר לו ההכרה שהכל בא מהקדוש־ברוך־הוא. **וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[50] כי לפני התפילה שפועלת התקשרות והתקרבות אל הקדוש־ברוך־הוא, אין בכוחו של האדם להעלות את הגשמיות לקדושה,

1 שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה דַּוְקָא כְּנֶגֶד כּוּלָּם[47]. אֲבָל לְאִידָךְ
2 גִּיסָא, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה יֵשׁ מְדִידָה וְהַגְבָּלָה, דְּאַף
3 שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, וְעַד
4 שֶׁאֶפְשָׁר לָצֵאת יְדֵי חוֹבָה בְּפָסוּק אֶחָד שַׁחֲרִית
5 וּפָסוּק אֶחָד עַרְבִית[48], הֲרֵי יֶשְׁנוֹ שִׁיעוּר שֶׁל פָּסוּק
6 כוּ'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּרְכַּת הַתּוֹרָה אֵין בָּהּ
7 שִׁיעוּרִים, וּכְמוֹ שֶׁאֵין שִׁיעוּר בִּ"תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל",
8 שֶׁעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת עַל־יְדֵי כַּמָּה תֵּיבוֹת, תֵּיבָה
9 אַחַת אוֹ חֲצִי תֵּיבָה, וְעַד אֲפִילוּ לְרֶמֶז בְּעַלְמָא,
10 וּבִלְבַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִילּוּל לְהַקָּדוֹשׁ־
11 בָּרוּךְ־הוּא. וְעַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אוֹת יו"ד
12 לְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁאוֹת יו"ד, עִם הֶיוֹתָהּ נְקוּדָה
13 בִּלְבַד, הֲרֵי יֵשׁ בָּהּ הַהַגְבָּלָה שֶׁהִיא בְּצִיּוּר שֶׁל
14 נְקוּדָה עַל־כָּל־פָּנִים, עִם עוֹקֶץ לְמַעְלָה וְעוֹקֶץ
15 לְמַטָּה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קוּצוֹ שֶׁל יו"ד אֵין בּוֹ
16 מְדִידוֹת וְשִׁיעוּרִים כְּלָל. וְנִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק בֵּין
17 לִימוּד הַתּוֹרָה לְבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת
18 הַחִילּוּק שֶׁבֵּין פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְפֵירוֹת
19 הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, שֶׁפֵּירוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית הֵם
20 קוֹדֶשׁ בְּגָלוּי, אֲבָל יֵשׁ בָּהֶם מְדִידָה וְהַגְבָּלָה,
21 שֶׁנֶּאֱכָלִים בִּירוּשָׁלַיִם דַּוְקָא כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
22 פֵּירוֹת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית, אַף שֶׁאֵין בָּהֶם קְדוּשָׁה
23 בְּגָלוּי, הֲרֵי זֶה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה,
24 שֶׁנֶּאֱכָלִים בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִילוּ בְּטוּמְאָה, וּכְמוֹ
25 שֶׁכָּתוּב[49] הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טוּמְאֹתָם.
26 ז) **אָמְנָם** אַף שֶׁגְּדְלָה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה
27 הַחֲמִשִּׁית, מִכָּל־מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת
28 תְּחִלָּה הָעֲבוֹדָה דְּ"בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית גוֹ' קֹדֶשׁ
29 הִילּוּלִים לַה'", כִּי אִם יַתְחִיל מִיַּד בַּאֲכִילַת
30 פֵּירוֹת שֶׁל הֶדְיוֹט כוּ', הֲרֵי עָלוּל הוּא שֶׁ(הַגַּם
31 שֶׁרוֹאֶה הוֹסֶפֶת הַתְּבוּאָה, מִכָּל־מָקוֹם) לֹא יוֹדֶה
32 עַל זֶה לַה' כוּ'. וּבְדוּגְמַת מַה שֶּׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה[50]. אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה

ס"א. - ראה לקו"ש שם הערה 7. 47) פאה פ"א מ"א. 48) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. 49) אחרי טז, טז. 50) ראה לקו"ת צו ח, רע"א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

כמבואר ב׳לקוטי תורה׳: ״... שמה שהוא בחינת מברר בודאי שהוא עצמו כבר נתברר בתכלית דהרי לא יכול לברר ולהעלות זולתו אם הוא עצמו עדיין לא נתברר... דלכך אסור לאכול קודם התפלה לפי שהאכילה הוא עניין בירור הניצוצים שבמאכל ולהעלות המאכל... ואיך יעלה המאכל והוא עצמו עדיין מקושר למטה כי־אם על־ידי התפלה שעת צלותא שעת קרבא והוא המשכת אלוקות בנפש על־ידי ח״י ברכאן ברוך אתה ה׳ כו׳ אז אחר־כך דוקא יוכל לאכול ולהעלות המאכל גם כן״. **אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית** העבודה בעניין הקדושה, בתורה ותפילה, **בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית** העבודה בענייני העולם, גמילות חסדים בגשמיות וכד׳. **אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה** והמטרה של העבודה, **הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר** והעבודה של השנה החמישית קודמת, בתוכנה ומעלתה לעבודה של השנה הרביעית, **וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה** ללא ההכנה וההקדמה של ברכת התורה **אִי־אֶפְשָׁר** אפילו **לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם** בקדושה **תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי** כנדרש, ותפעל את פעולתה, **צָרִיךְ** האדם **לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם,** ולהביא את הקדושה **גַּם** אפילו **לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ** גושי העפר שלה **טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא**[51], וכל זה **כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה** שבשבילה נברא העולם **לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.**

הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּפוֹעַל, שֶׁעֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית בָּאָה לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית. אֲבָל בְּנוֹגֵעַ לַכַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה בְּהִיפּוּךְ הַסֵּדֶר, וּכְמוֹ ״בָּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה״, שֶׁבְּלִי זֶה אִי־אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל לִלְמוֹד תּוֹרָה (״אֲפִילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ״), וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁאֲכִילַת פֵּירוֹת נֶטַע רְבָעִי בִּירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְּכַתְּחִלָּה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁהוּא מוּכָן לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם לְכָל מָקוֹם, גַּם לְחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁגּוּשָׁהּ טָמֵא וַאֲוִירָהּ טָמֵא[51], כְּדֵי לְהַשְׁלִים אֶת הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום שני עמ׳ א

אָכְלָה בחיי בעלה, הרי אין הדין כך, **אֶלָּא כֵּיוָן דְּמִית לֵיהּ** הבעל **פָּקַע לֵיהּ קִדּוּשֵׁתֵיהּ מִינָּהּ** – מאשה זו, ואינה יכולה לאכול תרומה, ואם כן **הָכָא נַמִּי** אף שכבר אכלה בתרומה מחמת בנה, **כֵּיוָן דְּמִית לֵיהּ פָּקַע קִדּוּשֵׁתֵיהּ מִינָּהּ** ואינה יכולה לאכול בתרומה, ומדוע אמר רבי נתן שאוכלת.

ביאור אחר בטעמו של רבי נתן: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, קָסָבַר רַבִּי נָתָן, נְשׂוּאֵי** כהן **חֵרֵשׁ** שקידש את אשתו כשהיה פקח, **מַאֲכִילִין** את אשתו **בִּתְרוּמָה,** כיון שמן התורה אף הארוסה לכהן אוכלת בתרומה, וחכמים גזרו רק על משך זמן האירוסין ולא על הנישואין, כיון שבזמן הנישואין כבר אין את החששות שמחמתן גזרו שלא תאכל, **וְלֹא גַּזְרִינַן נְשׂוּאֵי חֵרֵשׁ** שקידשה כשהוא פקח, **אָטוּ קִדּוּשֵׁי חֵרֵשׁ** – שמא יבואו להתיר כשקידשה כשהוא חרש שאז אסורה מן התורה בתרומה.

מביאה הגמרא קושיא על ביאור זה: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **אִי הָכִי,** שעצם הנישואין מאכילין בתרומה, מה ששנינו בברייתא שרבי נתן אומר שמותרת בתרומה אף לאחר שמת הבן, אם **נוֹלַד לָהּ בֵּן, לָמָּה לִי,** הרי אף ללא הבן אוכלת. מתרץ רב יוסף: אכן לרבי נתן אף משנישאת כבר מותרת, ומה ששנינו בברייתא ׳נולד לה בן׳ היינו **מִשּׁוּם רַבָּנַן** הסוברים שנישואי חרש אינם מאכילים בתרומה, ולחדש שאם נולד לה בן מודים שאוכלת בתרומה מחמת בנה.

שוב מקשה הגמרא: לרב יוסף שרבי נתן סבר שנישואי חרש מאכילים בתרומה, קשה **וְלִיפְלוֹג רַבִּי נָתָן עֲלֵיהוּ** – על רבנן **בְּרֵישָׁא** של הברייתא, בדין שאמרו שהנשואה לחרש אינה אוכלת בתרומה. מתרצת הגמרא: רבי נתן **שָׁבִיק** [–המתין] **לְהוּ לְרַבָּנַן** שאמרו שנישואי חרש אינם מאכילים בתרומה **עַד דְּמָסְיְמֵי מֵילְּתַיְיהוּ** – שסיימו דבריהם שאם נולד לה בן אוכלת בתרומה, ואם מת הבן שוב אינה אוכלת, **וְהָדַר פָּלִיג עֲלֵיהוּ** – על כל דבריהם, וסבר שכהן שקידש בת ישראל כשהוא פקח ונשאה כשהוא חרש, אוכלת בתרומה בכל אופן, והיינו בין קודם שנולד הבן ובין אחר שמת הבן כל זמן שבעלה קיים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שרבי נתן חולק אף על עיקר דברי חכמים שאם נישאת לכהן חרש אינה אוכלת בתרומה, **לִיתְנֵי** בברייתא את כל דברי חכמים כאחד, והיינו, נשאה כשהוא חרש אינה אוכלת, נולד בן ואחר כך **מֵת הַבֵּן אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, וְרַבִּי נָתָן אוֹמֵר אוֹכֶלֶת,** ובזה נראה שרבי נתן המתין לסיום דברי חכמים ולחלוק בא על כל דבריהם שאם נשאה בחרשותו אוכלת, ומזה ששנינו את דברי חכמים במת הבן לאחר דברי רבי נתן, נראה מכך שחלק רבי נתן רק בדין זה. מסיקה הגמרא: אכן **קַשְׁיָא.**

שנינו במשנה: **וְכֵן הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת** שבתורה.

כוונת המשנה שהבא באחת מביאות גרועות אלו שנמנו קודם במשנה, חייב. הגמרא דנה בכוונת המשנה באומרה ׳וכן׳, ותחילה מביאה דין שהביאו לו ראיה מדברי המשנה הללו: **אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִלְּתָא** דלהלן **אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת** מדעתו,

בס"ד. שבת פרשת קדושים, ו' אייר (מאמר ב), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן[1], זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה[2], וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ[3]: "שֶׁקָּנָה", הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[4] וְתֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ מִי שֶׁתּוֹפֵס בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן וְחָקוּק עַל לוּחַ לִבּוֹ תָּמִיד, כְּמַאֲמַר רַז"ל[5] אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד־חָכָם כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה כו', שֶׁאָז מִצְוָה לַעֲמוֹד מִפָּנָיו גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה[6], לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹכֵן עַד בְּקִרְבּוֹ גַּם בְּכְשֶׁעוֹסֵק בְּמִילֵי דְעָלְמָא, מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה חֲקוּקָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ וְעַל לִבּוֹ, וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד[7]. וּמַמְשִׁיךְ, לְזֹאת כָּל אִישׁ נִלְבָּב אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ וְכָלְתָה נַפְשׁוֹ לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּתְמִידוּת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק וּפְרוּד לְעוֹלָם אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד, יְקָנֶה לוֹ הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ וְכו'. וּמוֹסִיף, וּבָזֶה יוּבָן טַעַם לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה[8] בְּשֵׁם הַ'סִּפְרִי'[9] שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֵידַע כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כו', וְהַיְנוּ לְהַמְשִׁיךְ אוֹר ה' עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּפְרָטוֹתֵיהֶן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[10] כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ, "כּוּלָּךְ" דַּיְקָא. וּמְסַיֵּם, אַךְ מַחֲמַת שִׁיחֲזוּר וּירצה לדבר ממנה יחשוב וידבר ממנה בשלימות בכל הפרטים, דהא דמי' לי' כמאן דמנח בקופסא כנ"ל. וכיוון שכן, בהכרח לומר שגם בעידנא דלא עסיק בה, ישנה אצלו בשלימות בשכלו").

וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הזקן במאמר ב'לקוטי תורה', **לְזֹאת** בגלל החשיבות הגדולה של זיכרון דברי תורה, כאמור לעיל, **כָּל אִישׁ נִלְבָּב** בעל לב **אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ** לבו מתעורר להתנדב **וְכָלְתָה נַפְשׁוֹ** ויש לו שאיפה ותשוקה גדולה, עד כלות הנפש, **לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּתְמִידוּת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק** בהשראת השכינה **וּפְרוּד** מהקדוש־ברוך־הוא **לְעוֹלָם אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד** גם בשעה שאינו עוסק בתורה אלא 'במילי דעלמא', כאמור לעיל, **יִקְנֶה לוֹ הַתּוֹרָה** וישנן את דברי היטב **בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ וְכו'** כדי לזכור אותם תמיד.

וּמוֹסִיף, וּבָזֶה יוּבָן טַעַם לפי פנימיות העניינים **לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[8] לאדמו"ר הזקן **בְּשֵׁם הַ'סִּפְרִי'**[9] מדרש ההלכה לחומש דברים, לגבי המצווה ללמוד בתורה **שֶׁמִּצְוָה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל **לֵידַע** לדעת **כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן** פרטי ההלכות של כל דיוק בדיני כל אחת מהמצוות **כו'**, **וְהַיְנוּ** יש חשיבות מיוחדת ללימוד כל הפרטים וכל הדקדוקים הנוגעים לקיום כל אחת מהמצוות, כדי **לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה ולגלות **אוֹר ה' עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית** המקבילות לתרי"ג המצוות **בִּפְרָטוֹתֵיהֶן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10] ב'שיר השירים' בשבחים שהקדוש־ברוך־הוא ה'דוד' משבח את רעייתו, כנסת ישראל, **כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ, "כּוּלָּךְ" דַּיְקָא** ולפי פנימיות הדברים הכוונה להשראת השכינה וגילוי והארת אלוקות באופן פנימי ועמוק בכל פרט ופרט מתרי"ג כוחות הנפש.

---

1) פרשתנו יט, לב. 2) קידושין לב, ב. 3) ל, ד. 4) ירמי' ב, ח. 5) שבת קיד, א. 6) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ד ס"א ואילך. 7) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. 8) הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. 9) עקב יא, כב. 10) שה"ש ד, ז.

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן**[1], ואמרו על כך חכמינו ז"ל **זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה**[2],
2 כלומר, אין הכוונה שצריך להדר ולכבד את הזקן בשנים אלא 'זקן' הוא ראשי
3 תיבות 'זה שקנה חכמה' והכתוב אומר שצריך לכבד תלמיד חכם (גם אם הוא
4 צעיר בשנים) **וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמרו הפותח
5 בפסוק **הַזֶּה שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**
6 ספר מאמרי חסידות שלו על פרשיות
7 התורה של חומשים ויקרא־במדבר־
8 דברים (ושיר השירים) **סוֹף**
9 **פָּרָשָׁתֵנוּ**[3], פרשת קדושים, **וְזֶה־**
10 **לְשׁוֹנוֹ: "שֶׁקָּנָה", הַיְנוּ כְּמוֹ**
11 **שֶׁכָּתוּב**[4] בנבואת ירמיהו על תלמידי
12 החכמים **וְתֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ**
13 **מִי שֶׁתּוֹפֵס** וקולט דברי תורה
14 **בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן וְחָקוּק** תלמודו
15 **עַל לוּחַ לִבּוֹ תָּמִיד** ואינו שוכח
16 את תלמודו, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]
17 **אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד־חָכָם כָּל**
18 **שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה**
19 **כו'** ועונה מיד, כי הוא זוכר היטב את
20 מה שלמד, **שֶׁאָז** כאשר דברי התורה
21 שלמד חקוקים במוחו ולבו **מִצְוָה**
22 **לַעֲמוֹד מִפָּנָיו גַּם בְּשָׁעָה**
23 **שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה**[6], **לְפִי**
24 **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹכֵן עַד**
25 תמיד, לעולם **בְּקִרְבּוֹ גַּם**
26 **בְּכְשֶׁעוֹסֵק בְּמִילֵי דְעָלְמָא** בענייני
27 העולם, **מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה**
28 **חֲקוּקָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
29 **שֶׁבְּנִשְׁמָתוֹ וְעַל לִבּוֹ, וְאוֹרַיְתָא**
30 **וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא**
31 **חַד**[7] והתורה והקדוש־ברוך־הוא
32 הכול אחד, ולכן אם התורה נמצאת בו,
33 הרי הקדוש־ברוך־הוא שורה בו, ולכן
34 מצווה לקום מפניו ולהדרו ולכבדו
35 (וכמבואר בפרטיות יותר ב'הוספות'
36 למאמר זה ב'לקוטי תורה': "... למד
37 איזו מסכתא ויודע אותה בעל פה, ודמי
38 לי' כמאן דמנח בקופסא, הנה כשחושב
39 ומדבר בה אזי היא גלויה במחשבתו ובדבורו בבחינת גילוי, אך בעידנא
40 [ש]אינו חושב אז מעניין אותה המסכתא הברורה לו, הרי אז נסתלק עניין
41 השכלה שבמסכתא ההיא משכלו וממחשבתו ודיבורו ואינה מתגלית בהם כלל
42 וכלל. ואף־על־פי־כן אי אפשר לומר שאינה נמצאת כלל בשכלו שהרי תיכף

ביאור בדרך אפשר

43 שיחזור וירצה לדבר ממנה יחשוב וידבר ממנה בשלימות בכל הפרטים, דהא
44 דמי' לי' כמאן דמנח בקופסא כנ"ל. וכיוון שכן, בהכרח לומר שגם בעידנא
45 דלא עסיק בה, ישנה אצלו בשלימות בשכלו").
46 **וּמַמְשִׁיךְ** אדמו"ר הזקן במאמר ב'לקוטי תורה', **לְזֹאת** בגלל החשיבות
47 הגדולה של זיכרון דברי תורה, כאמור
48 לעיל, **כָּל אִישׁ נִלְבָּב** בעל לב
49 **אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ** לבו מתעורר
50 להתנדב **וְכָלְתָה נַפְשׁוֹ** ויש לו
51 שאיפה ותשוקה גדולה, עד כלות
52 הנפש, **לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ**
53 **בִּתְמִידוּת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן**
54 **בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוּם הֶפְסֵק**
55 בהשראת השכינה **וּפְרוּד** מהקדוש־
56 ברוך־הוא **לְעוֹלָם אֲפִילוּ רֶגַע**
57 **אֶחָד** גם בשעה שאינו עוסק בתורה
58 אלא 'במילי דעלמא', כאמור לעיל,
59 **יִקְנֶה לוֹ הַתּוֹרָה** וישנן את דברי
60 היטב **בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**
61 **וְכו'** כדי לזכור אותם תמיד.
62 **וּמוֹסִיף, וּבָזֶה יוּבָן טַעַם** לפי
63 פנימיות העניינים **לְמַה שֶׁכָּתוּב**
64 **בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[8]
65 לאדמו"ר הזקן **בְּשֵׁם הַ'סִּפְרִי'**[9]
66 מדרש ההלכה לחומש דברים, לגבי
67 המצווה ללמוד בתורה **שֶׁמִּצְוָה עַל**
68 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל
69 **לֵידַע** לדעת **כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן**
70 **כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן**
71 פרטי ההלכות של כל דיוק בדיני כל
72 אחת מהמצוות **כו'**, **וְהַיְנוּ** יש
73 חשיבות מיוחדת ללימוד כל הפרטים
74 וכל הדקדוקים הנוגעים לקיום כל אחת
75 מהמצוות, כדי **לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה
76 למטה ולגלות **אוֹר ה' עַל כָּל**
77 **תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**
78 **הָאֱלֹקִית** המקבילות לתרי"ג המצוות
79 **בִּפְרָטוֹתֵיהֶן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]
80 ב'שיר השירים' בשבחים שהקדוש־
81 ברוך־הוא ה'דוד' משבח את רעייתו, כנסת ישראל, **כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי**
82 **וּמוּם אֵין בָּךְ, "כּוּלָּךְ" דַּיְקָא** ולפי פנימיות הדברים הכוונה להשראת
83 השכינה וגילוי והארת אלוקות באופן פנימי ועמוק בכל פרט ופרט מתרי"ג
84 כוחות הנפש.

ביאור בדרך אפשר

וּמְסַיֵּם, אַךְ מַחְמַת צוֹק הָעִתִּים הקשיים המיוחדים שקיימים בדורות אלו **וְקוֹצֶר רוּחַ דַּעַת הַמַּשִּׂיג** האדם הלומד דעתו קצרה מללמוד ולשנן את דברי התורה ופרטי ההלכות של כל המצוות כראוי **וְעוֹמֶק הַמּוּשָׂג** בגלל העומק וההיקף של דברי התורה שצריך ללמוד ולהשיג, כך שקשה ללמוד ולזכור תמיד את פרטי ההלכות והדקדוקים של כל תרי"ג המצוות כפי שהיה מן הראוי, כאמור, **עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִשְׁתַּדֵּל** כל אדם **לְקַבֵּל עוֹז וְתַעֲצוּמוֹת** לאזור כוחות **לְקָנוֹת וְלַחְקוֹק בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב** משה רבינו **מִפִּי הַגְּבוּרָה** הקדוש־ברוך־הוא, **שֶׁהֵן** חמשה חומשי התורה **שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁכִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה כּוּלָּהּ, כַּנּוֹדָע** בדברי חכמינו ז"ל **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה דּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ** של דברי התורה שבכתב **תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת**[11], ונמצא שההלכות נלמדות מפסוקי התורה **רַק שֶׁהֵן** ההלכות כפי שהן מרומזות בתורה שבכתב **בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** בעולם המכוסה (כלשון הזוהר על הכתוב "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם" מ"עלמא דאתכסיא" ל"עלמא דאתגלייא") שהרי בפסוקים עצמם אין פרטי ההלכות ברורים. **וּמֵעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא** העולם הגלוי **הִיא הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** שבה הלכות המצוות באות בגלוי, **עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה** כל אדם **וְיַחְקוֹק** במוחו ולבו **סֵדֶר קָדָשִׁים** מששה סדרי המשנה **הַנִּקְרָא "חָכְמָה" בְּדִבְרֵי רַז"ל**[12] כמאמר חכמינו ז"ל על הפסוק "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות", ויש לסדר קדשים עוד מעלה מיוחדת, **וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל**[13].

עד כאן מדברי אדמו"ר הזקן במאמר דיבור־המתחיל 'והדרת פני זקן' בספר 'לקוטי תורה'.

וְצָרִיךְ לְהָבִין בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר מַעֲלַת סֵדֶר קָדָשִׁים (שֶׁלָּכֵן

ביאור בדרך אפשר

1 צוֹק הָעִתִּים וְקוֹצֶר רוּחַ דַּעַת הַמַּשִּׂיג וְעוֹמֶק
2 הַמּוּשָׂג, עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִשְׁתַּדֵּל לְקַבֵּל עוֹז
3 וְתַעֲצוּמוֹת לִקְנוֹת וְלַחְקוֹק בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן
4 שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב
5 מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁהֵן שֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
6 וְשֶׁבְּעַל־פֶּה כּוּלָּהּ, כַּנּוֹדָע שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הָיָה
7 דּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת[11],
8 רַק שֶׁהֵן בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, בְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא.
9 וּמֵעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הִיא הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, עַל־
10 כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה וְיַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים
11 הַנִּקְרָא "חָכְמָה" בְּדִבְרֵי רַז"ל[12], וּמְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו
12 שֶׁל אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"ל[13].
13 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין בְּנוֹגֵעַ לְבֵאוּר מַעֲלַת סֵדֶר קָדָשִׁים
14 (שֶׁלָּכֵן עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה
15 וְיַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים), דְּבִשְׁלָמָא הַטַּעַם שֶׁסֵּדֶר
16 קָדָשִׁים נִקְרָא "חָכְמָה", הֲרֵי זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיַן "זָקֵן
17 שֶׁקָּנָה חָכְמָה", וּכְפִי שֶׁמַּדְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת
18 הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, כִּי מוֹחַ הַזִּכָּרוֹן
19 הוּא מוֹחַ הַחָכְמָה[14], וְכֵינָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא
20 "חָכְמָה", לָכֵן יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת לִקְנוֹת וְלַחְקוֹק
21 סֵדֶר קָדָשִׁים בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן. אֲבָל מַה שַׁיָּךְ לְכָאן
22 הָעִנְיָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.
23 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים בֵּאוּר הַפָּסוּק "כּוּלָּךְ יָפָה
24 רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ" (הַמּוּבָא

ביאור בדרך אפשר

44 עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה וְיַחְקוֹק בזיכרון, כל אחד גם מי שקשה
45 לו ללמוד את כל פרטי ההלכות של כל מצוות התורה, **סֵדֶר קָדָשִׁים),**
46 **דְּבִשְׁלָמָא, מילא** הסברא **הַטַּעַם** שמביא רבנו הזקן במאמר לשינון סדר
47 קדשים **שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא** בדברי חכמינו ז"ל **"חָכְמָה", הֲרֵי**
48 **זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיַן "זָקֵן שֶׁקָּנָה**
49 **חָכְמָה"**, קניין וחקיקת דברי התורה
50 במוח **וּכְפִי שֶׁמַּדְגִּישׁ שֶׁצָּרִיךְ**
51 **לִקְנוֹת הַתּוֹרָה בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
52 **שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, כִּי מוֹחַ הַזִּכָּרוֹן**
53 **הוּא מוֹחַ הַחָכְמָה**[14], (וכמבואר
54 ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "... ובזה
55 יובן מה שכתוב ב'פרדס' וגם בשאר
56 ספרים שיכולין להוציא שמן מכל
57 חלקי דומם צומח חי מדבר גם מבחינת
58 הדומם כאבנים... כי השמן הוא בחינת
59 החכמה בפרט הנמצא גם בכל מציאות
60 פרטי... וכמו שכתוב מה רבו מעשיך
61 כולם בחכמה עשית... והיינו בחינת
62 הביטול במציאות שיש בכל נברא
63 שממנו יחיה מנפילתו בשבירה
64 ['שבירת הכלים' של עולם התוהו]
65 וכמו שכתוב והחכמה תחיה כו'. וזהו
66 שאמרו ז"ל דכשם שהזית משכח
67 תלמודו של ע' שנה, פירוש השכחה
68 באה מצד השבירה כי השכחה הוא
69 היסח הדעת... ועל כן הזית המר שהוא
70 מקליפת נוגה... ששורשו בא מצד
71 השבירה לכך הוא משכח תלמודו של
72 ע' שנה כו'. אך כשכותשין את הזית
73 ומוציאין ממנו השמן שהוא בחינת
74 החכמה שהוא בבחינת מוח הזיכרון...
75 הוא מחזיר תלמודו של ע' שנה כי
76 החכמה הוא היפוך השכחה מפני שלא
77 היה שבירה כלל בחכמה כנזכר לעיל...
78 בחכמה יש כח להחזיר מה ששכח...").
79 **וְכֵינָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים נִקְרָא "חָכְמָה"**, והחכמה שייכת במיוחד
80 לזיכרון, כאמור, **לָכֵן יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת לִקְנוֹת** ללמוד ולשנן
81 **וְלַחְקוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים בְּמוֹחַ הַזִּכָּרוֹן. אֲבָל מַה שַׁיָּךְ לְכָאן**
82 לנושא החקיקה בזיכרון **הָעִנְיָן שֶׁסֵּדֶר קָדָשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל**
83 **אָדָם?**
84 **ב) וְיוּבָן** הקשר בין העובדה שלימוד סדר קדשים מכפר עוונות ללימוד
85 סדר קדשים בעל־פה **בְּהַקְדִּים** תחילה **בֵּאוּר הַפָּסוּק** ב'שיר השירים'
86 **"כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ" (הַמּוּבָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**

---

11) מנחות כט, ב. 12) שבת לא, סע"א. 13) ראה גם פע"ח שער הנהגת הלימוד. וראה מנחות קי, א וברש"י שם. 14) תו"א הוספות לתצוה קי, ד. לקו"ת הוספות לויקרא נב, ד.

ביאור בדרך אפשר

שָׁם דיבור המתחיל 'והדרת פני זקן'), **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה** בשבח זה האמור על בני ישראל **שְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים, כפי שממשיך ומפרט.

עִנְיַן הָאֶחָד, "כּוּלָּךְ יָפָה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַיּוֹפִי העילוי והשלמות של בני ישראל **בְּכָל תַּרְיַ"ג הָאֲבָרִים (וְהַכֹּחוֹת)** של הנשמה, **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי קִיּוּם תַּרְיַ"ג מִצְוֹת** שכל אחת מהן קשורה באחד מתרי"ג כוחות הנשמה, או השלימות והעילוי של תרי"ג כוחות הנשמה שנעשה **עַל־יְדֵי לִימוּד כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן** ההלכות של **כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כּוּ', כַּנַּ"ל (מִ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה')** באמצעות לימוד פרטי דיני המצוות **מַמְשִׁיךְ** האדם הלומד **אוֹר ה'** ומגלה אלוקות **עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּפְרָטוֹתֵיהֶן** כלומר, ההמשכה בכל כוח מתרי"ג הכוחות היא בכל פרטי הכוח. **וְעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות המשכת וגילוי אלוקות בנשמה **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי", שֶׁהוּא הַחִבּוּר דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל** הבחינה האלוקית שהיא המקור של נשמות ישראל **עִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** בעצמו.

וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי שבו מדובר בפסוק זה לפי פנימיות העניינים, **"וּמוּם אֵין בָּךְ", שֶׁזֶּהוּ הַתְּנַאי** להמשכת וגילוי אלוקות בנשמה **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע",** להתרחק מעשיית רע, היינו עבירה על מצוות התורה, **כִּי כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא וְעָוֹן, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁעָוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים** ועושים מחיצה ופירוד **בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם**[15]**, לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי"** שענייננו הוא כאמור חיבור וקישור בין הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל. **וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא**[16] **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָרְשָׁעִים** שעשו עבירות **לְהַתְחִיל לַעֲבוֹד ה' בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִיפּוֹת** הכוחות הלא רצויים המעלימים ומסתירים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי **שֶׁהֵם** ה'קליפות' **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כּוּ'** וכאשר עושים תשובה 'שוברים' ומבטלים את המחיצה הזו ואז יכול להיות החיבור בין הקדוש־ברוך־הוא וכנסת ישראל.

בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם), שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁנֵי עִנְיָנִים. עִנְיַן הָאֶחָד, "כּוּלָּךְ יָפָה", שֶׁהוּא עִנְיַן הַיּוֹפִי בְּכָל תַּרְיַ"ג הָאֲבָרִים (וְהַכֹּחוֹת), שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי קִיּוּם תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, אוֹ עַל־יְדֵי לִימוּד כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כּוּ', כַּנַּ"ל (מִ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה') שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיךְ אוֹר ה' עַל כָּל תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית בִּפְרָטוֹתֵיהֶן. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי", שֶׁהוּא הַחִבּוּר דִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עִם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי, "וּמוּם אֵין בָּךְ", שֶׁזֶּהוּ הַתְּנַאי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע", כִּי כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁל חֵטְא וְעָוֹן, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁעָוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹקֵיכֶם[15], לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ"רַעְיָתִי". וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[16] שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָרְשָׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבוֹד ה' בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִיפּוֹת שֶׁהֵם מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כּוּ'. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁהַפָּסוּק מוֹסִיף "וּמוּם אֵין בָּךְ", דְּלִכְאוֹרָה, מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁ"מוּם אֵין בָּךְ", שֶׁהֲרֵי עִנְיָן שֶׁל מוּם הוּא הֵפֶךְ הַיּוֹפִי. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הוּא בַּעַל מוּם, כְּמַאֲמַר רַז"ל[17] אֲפִילוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִצְוֹת כִּרְמוֹן, וְהַיְנוּ, שֶׁהֵם מְלֵאִים (בְּכָל אֶבְרֵיהֶם) בְּמִצְוֹת, "כּוּלָּךְ יָפָה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הֵם בַּעֲלֵי מוּם, שֶׁעוֹבְרִים עֲבֵרוֹת בְּמֵזִיד, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי פֶּשַׁע הוּא בְּמֵזִיד[18]. וְלָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי", הִנֵּה עוֹד זֹאת, "וּמוּם אֵין בָּךְ".

אָמְנָם מַחֲמַת צוֹק הָעִתִּים כּוּ' (שֶׁבָּזֶה קָאֵי בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' כָּאן), יָכוֹל לִהְיוֹת

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁהַפָּסוּק מוֹסִיף ואומר שהשבח של כנסת ישראל הוא **"וּמוּם אֵין בָּךְ", דְּלִכְאוֹרָה, לְאַחֲרֵי שֶׁנֶּאֱמַר "כּוּלָּךְ יָפָה", מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁ"מוּם אֵין בָּךְ", שֶׁהֲרֵי עִנְיָן שֶׁל מוּם הוּא הֵפֶךְ הַיּוֹפִי** ואם יש יופי, מובן מאליו שאין מום שהוא סתירה ליופי.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת הָעִנְיָנִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה" ולכאורה מובן מזה שאכן אין מום וגם המצב ב'סור מרע' הוא כראוי, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למעשה **הֲרֵי הוּא בַּעַל מוּם, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[17] **אֲפִילוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִצְוֹת כִּרְמוֹן, וְהַיְנוּ, שֶׁהֵם** אותם 'פושעי ישראל' **מְלֵאִים (בְּכָל אֶבְרֵיהֶם) בְּמִצְוֹת** מסוג של "עשה טוב", ולכן הם ראויים לשבח של **"כּוּלָּךְ יָפָה", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי הֵם בַּעֲלֵי מוּם, שֶׁעוֹבְרִים עֲבֵרוֹת בְּמֵזִיד** ואינם מקיימים את הציווי "סור מרע", **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי פֶּשַׁע הוּא בְּמֵזִיד**[18] כדברי חכמינו ז"ל (בגמרא, לגבי נוסח הוידוי של הכהן הגדול ביום הכיפורים שכולל הלשונות 'חטא' ו'עוון' ו'פשע'). **וְלָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁ"כּוּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי"** ב"עשה טוב", **הִנֵּה עוֹד זֹאת, "וּמוּם אֵין בָּךְ"** ב"סור מרע".

אָמְנָם מַחֲמַת צוֹק הָעִתִּים כּוּ' קאי על הקשיים המיוחדים בעבודת ה' בדורות האחרונים **(שֶׁבָּזֶה קָאֵי** עומד, עוסק **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' כָּאן), יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיֶּחְסַר לֹא רַק בְּעִנְיַן**

15) ישעי' נט, ב. 16) פי"ז. 17) סוף מס' חגיגה. 18) ראה יומא לו, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 דְּ"כוּלָּךְ יָפָה" שֶׁנַּעֲשָׂה ואפשר להגיע אליו עַל־יְדֵי לִימוּד
2 וִידִיעַת כָּל פְּרָטֵי תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת, אֶלָּא יֶחְסַר גַּם בָּעִנְיָן
3 דְּ"מוּם אֵין בָּךְ" כי ב'צוק העיתים' קשה להתגבר גם בעניין 'סור מרע'.
4 וְעַל זֶה כדי להביא להמשכת וגילוי אלוקות בנשמה למרות המצב הרוחני
5 הקשה בדורות אלה הסובלים מ'צוק
6 העתים' הִיא הָעֵצָה שֶׁיִּקְּנֶה
7 וְיַחְקוֹק בזיכרונו סֵדֶר קָדְשִׁים,
8 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת, הֵן
9 הָעִנְיָן דְּ"כוּלָּךְ יָפָה" ב"עשה
10 טוב", כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא "חָכְמָה",
11 וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ"
12 ב"סור מרע", כֵּיוָן שֶׁהלימוד בסדר
13 קדשים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל
14 אָדָם, שֶׁכַּפָּרָה הִיא לְשׁוֹן
15 קִנּוּחַ ניקוי, שֶׁמְּקַנֵּחַ מנקה
16 (וּמֵסִיר לְגַמְרֵי) לִכְלוּדָּ
17 הַחֵטְא[19], וְעַל־יְדֵי־זֶה
18 מִתְבַּטֵּל עִנְיַן הַמּוּם ואפשר
19 לשבח את כנסת ישראל לא רק ב'כולך
20 יפה' אלא גם ב'ומום אין בך'.
21 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה
22 יָדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת
23 מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר[20], הרבי
24 הריי"צ שֶׁלִּימוּד הַמַּאֲמָר
25 "וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" בְּ'לִקּוּטֵי
26 תּוֹרָה' שהובא לעיל בתחילת המאמר
27 מְעוֹרֵר קַבָּלַת הָאָרַת 'יְחִידָה'
28 שֶׁבַּנְּשָׁמָה החלק הכי עמוק והכי
29 פנימי של הנשמה שנקרא בשם 'יחידה'
30 (הרומז לחלק הכי נעלה והכי 'עצמי'
31 מבין חמש הדרגות של הנשמה – נפש,
32 רוח, נשמה, חיה, יחידה) בִּפְנִימִיּוּת
33 שתאיר בנשמה בצורה פנימית, ניכרת
34 ומורגשת.
35 וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בְּתוֹכָן
36 הַמַּאֲמָר העוסק בהמשכת וגילוי
37 אלוקות על הנשמה, כמבואר לעיל,
38 מְדוּבָּר אוֹדוֹת בְּחִינַת
39 הַ'יְחִידָה' שבנשמה עצמה. וְיֵשׁ
40 לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, עַל־פִּי

1 שֶׁיֵּחָסֵר לֹא רַק בְּעִנְיָן דְּ"כוּלָּךְ יָפָה" שֶׁנַּעֲשָׂה
2 עַל־יְדֵי לִימוּד וִידִיעַת כָּל פְּרָטֵי תַּרְיַ"ג הַמִּצְוֹת,
3 אֶלָּא יֶחְסַר גַּם בָּעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ". וְעַל זֶה
4 הִיא הָעֵצָה שֶׁיִּקְּנֶה וַיְחַקּוֹק סֵדֶר קָדָשִׁים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
5 שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת, הֵן הָעִנְיָן דְּ"כוּלָּךְ יָפָה", כֵּיוָן
6 שֶׁנִּקְרָא "חָכְמָה", וְהֵן הָעִנְיָן דְּ"מוּם אֵין בָּךְ",
7 כֵּיוָן שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁכַּפָּרָה הִיא
8 לְשׁוֹן קִנּוּחַ, שֶׁמְּקַנֵּחַ (וּמֵסִיר לְגַמְרֵי) לִכְלוּדָּ
9 הַחֵטְא[19], וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל עִנְיַן הַמּוּם.
10 ג) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגַּם כְּבוֹד־
11 קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר[20], שֶׁלִּימוּד
12 הַמַּאֲמָר "וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'
13 מְעוֹרֵר קַבָּלַת הָאָרַת 'יְחִידָה' שֶׁבַּנְּשָׁמָה
14 בִּפְנִימִיּוּת. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בְּתוֹכָן הַמַּאֲמָר
15 מְדוּבָּר אוֹדוֹת בְּחִינַת הַ'יְחִידָה'. וְיֵשׁ לוֹמַר
16 הַבֵּאוּר בָּזֶה, עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[21] שֶׁמִּצַּד גִּילוּי בְּחִינַת
17 הַ'יְחִידָה' (שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל אַרְבַּע הַבְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־
18 רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה) מִתְבַּטֶּלֶת מְציאוּת הַקְּלִיפּוֹת,
19 כֵּיוָן שֶׁשָּׁם אֵין לָהֶם תְּפִיסַת מָקוֹם, כְּמַאֲמַר
20 רַז"ל[22] בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ. וְזֶהוּ עִנְיַן
21 בִּטּוּל מְציאוּת הַחֵטְא, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּסֵדֶר
22 קָדָשִׁים שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, כַּנַּ"ל.
23 **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ לְהַמְבֹאָר בְּסוֹף
24 הַמַּאֲמָר [בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל שְׁחוֹרָה
25 אֲנִי[23], וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי
26 אַדְמו"ר[20], שֶׁלְּטַעַם פְּנִימִי נִדְפַּס סוֹף הַמַּאֲמָר
27 בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל שְׁחוֹרָה אֲנִי[24]] בְּפֵרוּשׁ סִיּוּם
28 הַכָּתוּב (מִפְּנֵי שֵׁיבָה גּוֹ') וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ, שֶׁקָּאֵי עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהַפֵּירוּשׁ
29 בָּזֶה הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַ'יְחִידָה', שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁבָּאָדָם,

ביאור בדרך אפשר

41 הַיָּדוּעַ[21] בתורת החסידות שֶׁמִּצַּד גִּילוּי בְּחִינַת הַ'יְחִידָה'
42 שבנשמה (שֶׁלְּמַעְלָה שהיא נעלית יותר מִכָּל אַרְבַּע הַבְּחִינוֹת
43 נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה) מִתְבַּטֶּלֶת מְציאוּת הַקְּלִיפּוֹת, כֵּיוָן
44 שֶׁשָּׁם אל מול הגילוי העצום של 'יחידה' אֵין לָהֶם ל'קליפות' תְּפִיסַת
45 מָקוֹם, כְּמַאֲמַר רַז"ל[22]
46 בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ
47 כלומר, לכל בחינה ועניין בקדושה יש
48 כנגדו עניין ב'קליפה' ככתוב 'את זה
49 לעומת זה עשה אלוקים', ועל כך מובא
50 בחסידות לשון חכמינו ז"ל שלקליפות
51 יש 'בבואה' – 'צל', אך 'בבואה
52 דבבואה' – צל הצל, זוהי בחינת
53 ה'יחידה' ועצם הנפש – אין להם.
54 וְזֶהוּ עִנְיַן בִּטּוּל מְציאוּת
55 הַחֵטְא שנובע מה'קליפות', שֶׁזּוֹהִי
56 הַמַּעֲלָה דְּסֵדֶר קָדָשִׁים
57 שֶׁמְּכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם,
58 ומקנח ומנקה אפילו את הלכלוך
59 שנגרם על העוונות של 'פושעי ישראל'
60 כַּנַּ"ל.
61 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בְּנוֹגֵעַ
62 לְהַמְבֹאָר בְּסוֹף הַמַּאֲמָר 'והדרת
63 פני זקן' ב'לקוטי תורה' [בְּדִבּוּר־
64 הַמַּתְחִיל הפותח בפסוק שְׁחוֹרָה
65 אֲנִי[23], וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד־קְדוּשַׁת
66 מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו"ר[20],
67 שֶׁלְּטַעַם פְּנִימִי לא ידוע נִדְפַּס
68 סוֹף הַמַּאֲמָר בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל
69 שְׁחוֹרָה אֲנִי[24]] בְּפֵרוּשׁ סִיּוּם
70 הַכָּתוּב (מִפְּנֵי שֵׁיבָה גּוֹ')
71 וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ, שֶׁקָּאֵי מכוון
72 עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת, הספירה
73 הנמוכה והתחתונה מעשר הספירות
74 העליונות שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה הוּא,
75 שֶׁבְּחִינַת הַ'יְחִידָה', שֶׁלְּמַעְלָה
76 מִבְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת

---

19) תניא אגה"ת פ"א. 20) שיחת י"ט כסלו תש"ז (ספר השיחות תש"ז ע' 93). 21) ראה לקו"ת תצא לו, ג. 22) גיטין סו, א. 23) ראה המצויין בסוף המאמר: "ועיין מ"ש ע"פ מפני שיבה תקום והדרת כו' סד"ה שחורה אני ונאוה" (לקו"ת שה"ש יא, סע"א ואילך). 24) וע"פ המבואר לעיל שמצד בחי' היחידה נעשה כפרת העוונות, כיון שבבואה דבבואה לית להו, יובן גם השייכות למשנ"ת בד"ה שחורה אני (ז, ד) בענין יריעות שלמה, שאין לעומתם בקליפות כלל.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבָּאָדָם, האור האלוקי נמשך מדרגה לדרגה ויורד מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו ועד לעולמות ונבראים נחותים ומוגבלים ב'סדר השתלשלות' של מעבר הדרגתי מדרגה לדרגה, וגם סדר התגלות כוחות הנפש הוא לפי 'סדר השתלשלות' המקביל ל'סדר השתלשלות' של האור האלוקי, וכשם שלמעלה באלוקות יש בחינות ומדרגות נעלות שלמעלה מ'סדר השתלשלות', כך חלק הנשמה הנקרא 'יחידה' הוא למעלה מ'סדר השתלשלות' של כוחות הנפש, ובחינה זו ה'יחידה', **נִמְשֶׁכֶת וּמְאִירָה בִּפְנִימִיּוּת בְּכָל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, עַד לְבְחִינַת הַמַּלְכוּת** כי בהיותה נעלית מ'סדר השתלשלות' של כל הכוחות אין גבול להארה ולהתפשטות שלה והיא מאירה גם בדרגות הכי נחותות, וכך בני ישראל אכן ראויים לשני השבחים גם 'כולך יפה' וגם 'מום אין בך', כמבואר לעיל.

נִמְשֶׁכֶת וּמְאִירָה בִּפְנִימִיּוּת בְּכָל הַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, עַד לְבְחִינַת הַמַּלְכוּת.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

בפני עצמה, לְדִינוֹ רק **בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת,** ומלמד אף על הכלל כולו, שחייבי כריתות אינם לוקים, לְחֵלֵק החטאות של איסורי עריות, שאם עבר על כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת, מְנָלָן. משיבה הגמרא: **נַפְקָא** לֵיהּ מִן הפסוק (שם יח יט) 'וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת **טֻמְאָתָהּ** לא תִקְרַב', שהתיבות 'ואל אשה' מיותרות, ומלמד לְחַיֵּב חטאת **עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה** מן העריות הכתובות באותה הפרשה, שאם עבר עליהן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת בפני עצמה.

הגמרא מבארת מדוע נשנה העונש בדודתו. שואלת הגמרא: באיסור **דּוֹדָתוֹ דְּכָתֵב בָּהּ רַחֲמָנָא** (שם כ כ) 'עֲרִירִים יִהְיוּ', דהיינו שהכרת שלהם הוא שמת בקיצור ימים ערירי בלא בנים, לָמָּה לִי, הרי ניתן ללמוד זאת מכרת שנאמר בכל העריות. משיבה הגמרא: הוצרכה התורה לכך לְלמד **כִּדְרַבָּה, דְּרַבָּה** רָמֵי – הקשה מפסוק על פסוק, **כְּתִיב** באשת אחיו (שם כ כא) 'עֲרִירִים יִהְיוּ', שמשמעותו שכך עתידים להיות, שאף אם עתה בשעת העבירה יש להם בנים, סופם שיקברו בניהם ויהיו ערירים בשעת מיתתם, **וּכְתִיב** בדודתו (שם כ כ) 'עֲרִירִים יָמֻתוּ', שמשמעותו כמות שהם עכשיו ערירים, שאם בשעת העבירה עדיין אין להם בנים, סופם למות ערירים כמות שהם, ואף אם יולדו להם בנים אחר העבירה ימותו, **הָא** כֵּיצַד. מיישב רבה: 'ערירים יהיו' היינו שאם יֵשׁ לוֹ **בָּנִים** בשעת העבירה עתיד להיות ערירי וקוֹבְרָן עד מיתתו, ו'ערירים ימתו' היינו שאם **אֵין לוֹ בָּנִים** בעת העבירה **הוֹלֵךְ** וממשיך להיות **עֲרִירִי** וכך ימות.

הגמרא מבארת את החידוש בשני אופני הערירות לגבי אופן העונש: **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב** 'עֲרִירִים יִהְיוּ' **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב** 'עֲרִירִים **יָמֻתוּ', דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** רק 'עֲרִירִים יִהְיוּ', כיון שמשמעותו שסופם שיהיו ערירים אף שיש להם עתה בנים, יהיו ערירים מן הבנים שהיו להם, **הָוָה אֲמִינָא** שרק מן הבנים שנולדו להם כבר **עַד חֶטְאֵיהּ, אֲבָל** מן הבנים שיולדו להם **מֵחֶטְאֵיהּ וְאֵילָךְ לֹא,** לכן **כְּתַב רַחֲמָנָא** 'עֲרִירִים **יָמֻתוּ',** שכך ימותו בעודם ערירים אף מן הבנים שיולדו להם לאחר העבירה. **וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** רק 'עֲרִירִים יָמֻתוּ', כיון שמשמעותו שמחטא זה סופם למות ערירים, **הָוָה אֲמִינָא** שרק מן הבנים שיולדו להם **מֵחֶטְאֵיהּ וְאֵילָךְ** ימותו ערירים, שהרי נאמר באותו פסוק 'חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ', ומשמע שרק מחטאם ואילך יענשו בערירות, **אֲבָל** מן הבנים שנולדו **מֵעִיקָּרָא** קודם חטאם, **לֹא** יהיו ערירים, ולכן **צְרִיכָא** לכתוב 'ערירים יהיו', ללמד שאף שעתה אינם ערירים, שיש להם בנים שנולדו קודם החטא, סופם להיות ערירים אף מן הבנים הללו שגם הם ימותו.

הגמרא חוזרת לדיני העראה. לעיל (נד:) למדנו למסקנא חיוב בהעראה בחייבי כריתות ומיתות בית דין מהיקש לנדה. הגמרא מבארת מנין למדים זאת לגבי חייבי לאוין. מבררת הגמרא: **הַעֲרָאָה דְּחַיְּבֵי לָאוִין** שאסורה כביאה גמורה **מְנָלָן.** משיבה הגמרא: **מִדְּגַלִּי רַחֲמָנָא** (שם יט כ) 'וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה **שִׁכְבַת זֶרַע**' דהיינו ביאה גמורה **לְגַבֵּי שִׁפְחָה חֲרוּפָה,** שהיא שפחה כנענית המאורסת לעבד עברי המותר בה, ולישראל אחר אסורה בלאו, שחיוב האשם שנאמר שם (שם יט כא) הוא רק בביאה גמורה, **מִכְּלָל** דְּשאר **חַיְּבֵי לָאוִין** שחייבים עליהם רק מלקות ולא אשם, חייב אף **בְּהַעֲרָאָה** בלבד.

מקשה הגמרא: **אַדְרַבָּה,** יש לדייק להיפך, **מִדְּגַלִּי רַחֲמָנָא** – מכך שהוצרכה התורה לגלות שחייבים על **הַעֲרָאָה בְּחַיְּבֵי כְּרִיתוֹת, מִכְּלָל דְּחַיְּבֵי לָאוִין** חייבים מלקות רק **בְּגְמַר בִּיאָה,** שאם גם הם חייבים בהעראה כל שכן חייבי כריתות החמורים, ואין צריך ריבוי מיוחד בהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, אִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא** שגילה את החיוב בביאה גמורה **מִשִּׁפְחָה חֲרוּפָה,** והיינו אומרים שדינה כשאר חייבי לאוין שחייבים רק בביאה גמורה, אלא ודאי כתבה זאת התורה בשפחה חרופה ללמד שדינה שונה משאר חייבי לאוין שאין בהן אשם כמותה, והם חייבים אף בהעראה בלבד.

עוד מבררת הגמרא: **הַעֲרָאָה דְּחַיְּבֵי לָאוִין** של איסורי ביאה **דִּכְהוּנָּה** שאסורה כביאה גמורה **מְנָלָן.** מבארת הגמרא: **אָתְיָא** בגזירה שוה 'קִיחָה' 'קִיחָה' מחייבי כריתות, שבאיסורי כהונה נאמר (שם כא ז) 'לֹא יִקָּחוּ', ובחייבי כריתות נאמר (שם כ יז) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח', ולכן חייבים אף בהעראה בלבד כמותם.

עוד מבררת הגמרא: הערא**ה דְּחַיְּבֵי** איסור **עֲשֵׂה,** כגון להנשא למצרי ואדומי שהתגיירו בדור הראשון והשני, **מְנָלָן** שאסורה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

גמרא

הגמרא מבארת את דברי המשנה: **אָמַר** לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא **לְרַב הוּנָא, מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שאסרה המשנה לכהן לישא אילונית, אם **מִשּׁוּם** שלא ניתן לקיים בה **פְּרִיָּה וּרְבִיָּה** כיון שאינה יולדת, קשה מדוע אמרה זאת רק בכהן, **וְכִי אַפְּרִיָּה וּרְבִיָּה כֹּהֲנִים הוּא דְּמִפַּקְּדֵי** – רק כהנים מצווים **וְיִשְׂרָאֵל לֹא מִפַּקְּדֵי** – אינם מצווים. **אָמַר** לֵיהּ, ודאי הוא הדין לישראל, **וּמִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא** – כיון שרצתה לומר בסיפא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה**

בס"ד. שיחת שבת פרשת קדושים, ו' אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. לפני הציווי "קדושים תהיו וגו'" שבהתחלת פרשתנו, באה הקדמה - כמו בכמה וכמה פרשיות בתורה - "וידבר ה' אל משה לאמר". ואחר־כך באה הקדמה נוספת - שבזה נבדלת פרשה זו משאר פרשיות התורה - "דבר אל כל עדת בני ישראל".

ועל זה מפרש רש"י - בהעתיקו את התיבות "דבר אל כל עדת בני ישראל" - "מלמד (היינו, שתיבות אלו באות ללמד ענין שישנו רק בפרשה זו ולא בשאר פרשיות, ומפרש מה באות תיבות אלו ללמד) שנאמרה פרשה זו בהקהל", לכל בני ישראל, שלכן נאמר "דבר אל כל עדת בני ישראל".

כלומר: כל שאר פרשיות התורה אמרם משה רבינו לכל בני ישראל לאחרי שאמרם לאהרן ובניו והזקנים, כפי שפירש רש"י מה שכתוב בפרשת תשא[1] "ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום גו'", "אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד .. לישראל", "כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן שנה לו משה פרקו כו', נכנסו בניו כו', נכנסו זקנים כו' (ורק אחר־כך) נכנסו כל העם כו'"[2]; מה־שאין־כן פרשה זו אמרה משה מלכתחילה "בהקהל", "אל כל עדת בני ישראל" יחדיו[3].

ומוסיף רש"י לבאר הטעם ש"נאמרה פרשה זו בהקהל", דלא ככל שאר הפרשיות - "מפני שרוב גופי תורה תלויין בה".

ב. ולכאורה אינו מובן:

א) מהו ההכרח שבגלל ש"רוב גופי תורה תלויין בה" תצטרך פרשה זו להאמר "בהקהל"? - הן אמת שכיון שיש בה "רוב גופי תורה" צריכה פרשה זו לבוא לידיעתם של כל ישראל, אבל אף־על־פי־כן, גם אם לא היתה נאמרת "בהקהל", היה משה מלמדה לכל בני ישראל ככל הפרשיות?

ב) "קלאָץ־קשיא" - היכן מצינו שבפרשה זו נתחדשו "רוב גופי תורה":

הציוויים שנתחדשו בפרשה זו, כמו הציווי "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו'"[4] (שזהו פרט במצות צדקה), וכיוצא בזה - אינם עיקרים בתורה;

ואילו הציוויים שבפרשה זו שהם "גופי תורה",

- כמו הציווי "איש אמו ואביו תיראו" "ואת שבתותי תשמורו"[5], שכיון שענינים אלו הם "גופי תורה" לכן נאמרו בעשרת הדברות[6], ובפרט שבנוגע לכיבוד ומורא אב ואם, אמרו חז"ל[7] שהשווה אותם הכתוב לכיבוד ומורא המקום, והרי כיבוד ומורא המקום הוא עיקר בתורה, וכן בנוגע לשמירת שבת אמרו חז"ל[8] שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה,

ועל־דרך־זה הציווי "וכי תזבחו זבח שלמים וגו'"[9], שהוא גם עיקר בתורה, שהרי "שלמים", "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים"[10], הוא ענין עיקרי בקרבנות, וקרבנות הם עיקר בתורה, להיותם (א) משלשת הדברים שעליהם העולם עומד[11], (ב) מהלכות חמורות שבתורה[12] -

הרי ענינים אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אלא נאמרו כבר לפני זה: "איש אמו ואביו וגו'" - בעשרת הדברות, וקרבן שלמים - בפרשת ויקרא[13].

---

1) לד, לב.
2) פרש"י עה"פ - מעירובין נד, ב.
3) ראה אוה"ח ריש פרשתנו.
4) יט, ט.
5) שם, ג.
6) יתרו כ, יב. שם, ח. וראה גם ויק"ר פכ"ד, ה.
7) קידושין ל, ב. תו"כ ריש פרשתנו.
8) ירושלמי ברכות פ"א ה"ח. נדרים ספ"ג. שמו"ר פכ"ה, יב. זח"ב מז, א. פט, א. וראה חולין ה, סע"א ובפרש"י. הובא בפרש"י עה"ת ס"פ שלח (בשמו של רבי משה הדרשן).
9) פרשתנו שם, ה.
10) פרש"י ויקרא ג, א.
11) אבות פ"א מ"ב.
12) תוד"ה ספרא - ברכות יח, ב.
13) ג, א ואילך.

וכיון שכן, הרי גם אם יימצא טעם והסבר לכך ש"גופי תורה" צריכים להאמר "בהקהל" - עדיין אינו מובן: כיון ש"גופי תורה" אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אם כן, למה "נאמרה פרשה זו בהקהל"?

ג) לשון רש"י (וכן הוא ב'תורת כהנים'[14] ובמדרש[15] ששם הוא המקור דפירוש רש"י) הוא "רוב גופי תורה תלויין בה". ולכאורה, הוה־ליה־למימר שרוב גופי תורה נאמרו בה, נכללו בה, וכיוצא בזה, ומהו דיוק הלשון "תלויין בה"?

ג. אך קושיות אלו מתורצות אחת בחברתה:

רש"י אינו יכול לומר "שרוב גופי תורה נאמרו בה" (וכיוצא בזה) - כיון שבפרשה זו לא נאמרו גופי תורה כלל (כלומר: לא זו בלבד שלא נאמרו בה רוב גופי תורה, אלא שלא נאמרו בה גופי תורה כלל), שהרי כל גופי תורה שנזכרו בפרשה זו, נאמרו כבר בפרשיות לפני זה.

החידוש של פרשה זו הוא - ש"רוב גופי תורה תלויין בה", היינו, שאופן הקיום של רוב גופי תורה שכבר נאמרו בפרשיות שלפני־זה תלוי בפרשה זו, כי לולי פרשה זו היה יכול להיות קיומם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרשה זו "תלוי" שיהיה קיומם כפי רצון העליון.

ולדוגמא: בנוגע ל(כיבוד ו)מורא אב ואם - שהוא עיקר בתורה ("גופי תורה") כנ"ל - הרי לולי פרשה זו היה מקום לומר שגם כאשר אביו יאמר לו חלל את השבת צריך לשמוע לו [ולכן "סמך שמירת שבת למורא אב ("איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו"), לומר אף־על־פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו"[16]], ונמצא, שקיום הציווי של כיבוד ומורא אב ואם "תלוי" בפרשה זו, שעל־ידה יתקיים ציווי זה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס־ושלום.

ועל־דרך־זה בנוגע להציווי דקרבן שלמים - שגם הוא עיקר בתורה כנ"ל - ש"תלוי" בפרשה זו, שבה נתבארו כמה וכמה פרטים באופן קיום הציווי שיהיה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס־ושלום.

וכן הוא בנוגע לכמה וכמה גופי תורה שנזכרו בפרשה זו.

ד. וכיון ש"רוב גופי תורה תלויין בה" - לכן "נאמרה פרשה זו בהקהל":

אילו היו נאמרים בפרשה זו גופי תורה חדשים - לא היה איכפת שכל בני ישראל ישמעו ציוויים אלו לאחרי שמשה יאמרם תחילה לאהרן, לבניו ולזקני ישראל, ורק לאחרי־זה יאמרם לכל בני ישראל;

אבל כיון שבפרשה זו תלויין רוב גופי תורה, היינו, שפרשה זו באה לבאר ולהבהיר בנוגע לציוויים שכבר נאמרו לפני זה שאופן קיומם יהיה כדבעי, ולולי פרשה זו עלולים לקיימם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרט שהמדובר אודות ציוויים שהם עיקרים בתורה, "גופי תורה", ובזה גופא (לא רק ענינים אחדים, אלא) "רוב גופי תורה" - אזי חבל על כל רגע:

אי אפשר להמתין עד שמשה ילמד פרשה זו לאהרן, ואחר־כך לבני אהרן, ואחר־כך להזקנים - שהרי בינתיים עלולים בני ישראל לעשות "רוב גופי תורה" באופן שהוא היפך רצון העליון חס־ושלום,

[ואי אפשר להבהיר זאת בכך שבינתיים ישמעו כל בני ישראל מאהרן או בניו או הזקנים שכבר שמעו ממשה את הפירוש האמיתי באופן קיום ציווי פלוני - דכיון שבשמעם את הציווי ממשה הונח אצלם באופן מסויים, לא יועיל מה שישמעו מפלוני, אפילו בשמו של משה, שהפירוש האמיתי הוא באופן אחר, אלא בהכרח שישמעו זאת ממשה עצמו],

ולכן, כאשר נאמרה פרשה זו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא - הוצרך משה לאמרה תיכף ומיד "בהקהל", במעמד כל בני ישראל, דלא כ"סדר המשנה" שהיה נהוג בכל שאר פרשיות התורה, כי כדי לשלול ענין של קלקול, ובפרט ב"גופי תורה", כדאי לשנות מהסדר הרגיל (ועל־דרך שמצינו שלאפרושי מאיסורא מותר וצריך להזכיר ענין של הלכה גם במקומות שבהם אסור להזכיר דברי תורה[17]).

---

14) ריש פרשתנו.
15) ויק"ר שם.
16) פרש"י עה"פ.
17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוספ"ה. וש"נ.

ה. על־פי־זה יש לבאר ענין נוסף בפרשה זו - בנוגע לפירוש רש"י:

בפירוש רש"י בפרשה זו מצינו בירור הלכה של כמה וכמה ענינים. ולכאורה, כיון שבפירושו על התורה בא רש"י לפרש פשוטו של מקרא - מה מקום לענין של בירור הלכה שאינו נוגע לפשוטו של מקרא?

וההסברה בזה - שאף שבירור ההלכה בענין המדובר בפסוק פלוני אינו נוגע לפשוטו של מקרא של פסוק זה עצמו, מכל־מקום, הרי זה נוגע לפשוטו של מקרא דהתחלת הפרשה - "דבר אל בני ישראל", "מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה" - להבהיר כיצד תלויין בפרשה זו רוב גופי תורה, כיון שבה נתבארו כמה וכמה פרטי הלכות שעל ידם יהיה קיום המצוות כפי רצון העליון, כנ"ל.

ו. ועל־פי־זה יש לתרץ גם קושיא צדדית:

מצינו במדרש[15], שלאחרי שמבאר ש"פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה", מוסיף: "ג' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה וכל אחת מהן יש בה מששים ששים (ויש דעה: משבעים שבעים) מצוות, ואלו הן כו' ופרשת קדושים".

ולכאורה קשה: אם כן - היו גם שתי פרשיות הנ"ל צריכות להאמר "בהקהל"?

ועל־פי האמור לעיל מובן החילוק בין ג' הפרשיות - שבשתי הפרשיות יש בכל אחת ששים (או שבעים) מצוות חדשות, מה־שאין־כן בפרשת קדושים נתבאר והובהר כיצד ובאיזה אופן יש לקיים את המצוות (שהציווי עליהם נאמר בפרשיות שלפני זה), ורק בענין זה יש צורך והכרח שהאמירה תהיה "בהקהל" (כנזכר לעיל סעיף ד).

ז. ענין הנ"ל - ככל עניני התורה - מהוה הוראה בעבודתינו:

כאשר הרבי שולח שלוחים ודורש להתמסר לעבודה של הפצת היהדות, הפצת תורת החסידות וכו' - ישנם החושבים: הן אמת שבודאי צריכים לקיים את השליחות, אבל אף־על־פי־כן, מהי המהירות? אפשר לעשות זאת ברגע שלאחרי זה...

ובכן, צריכים לדעת שהקיום של "רוב גופי תורה" של אותם יהודים הנמצאים במקום שאליו נשלח, תלוי בשליחות שלו!

בכלל, עומדים עתה יהודים בתנועה של חיפוש אחר אמונה, תורה ומצוות, אלא שאינם יודעים כיצד ובאיזה אופן יש לעשות זאת. וכיון שכן, הרי האיחור בקיום השליחות עלול לגרום לידי כך שיפרשו את ענין האמונה וכו' באופן הפכי רחמנא־ליצלן!

אילו היה ענין השליחות רק עבורו (עבור השליח), כדי שלאחרי מאה ועשרים שנה יוכל לבוא אל הרבי ולומר לו "עשיתי שליחותך" - אולי היה נתינת־מקום לדחות את קיום השליחות;

אבל האמת היא, שכוונת השליחות ששולח הרבי היא - בשביל הזולת, כדי להציל את אותם נשמות של בני ישראל שנמצאים במקום שליחותו, ולכן, אי אפשר לדחות את קיום השליחות, שהרי ברגע זה עלול יהודי לפרש את ענין האמונה וכו' באופן הפכי, ושוב לא תהיה אפשרות חס־ושלום להציל אותו!

אך עדיין יכול לטעון: וכי מחוייב הנני למהר ולרוץ לפעול על הזולת, בגלל הספק, שמא אחר־כך יהיה מאוחר?!

ועל זה אומרים לו, שהפעולה על הזולת היא לא רק טובה עבור הזולת, אלא זהו ענין שנוגע גם אליו - כפי שלמדים ממה שכתוב בפרשתנו שהענינים ש"רוב גופי תורה" תלויין בהם נאמרו "בהקהל", "אל כל עדת בני ישראל", כולם יחדיו, היינו, שגם אהרן הוצרך להמתין עד שיתאספו כל בני ישראל, כולל גם בנה של שלומית בת דברי... ורק אז קיבל אהרן הוראות אלו, ועל־דרך־זה בנידון־דידן, שגם הוא אינו יכול לקבל את הענינים השייכים אליו עד שיעסוק במסירת הוראות התורה ליהודים נוספים.

* * *

ח. ויש להוסיף ולבאר הרמז בדיוק הלשון "פרשה זו .. שרוב גופי תורה תלויין בה":

מהחילוקים שבין "גופי תורה" לנשמה דתורה - שנשמה דתורה קשורה עם כח המחשבה, ו"גופי תורה" קשורים עם כח המעשה.

וזהו ש"רוב גופי תורה" תלויין בפרשה זו - שהקדושה שאודותה מצווה התורה בפרשה זו ("קדושים תהיו") היא הקדושה בנוגע לכח המעשה ("גופי תורה").

ועל זה נאמר "קדושים תהיו כי קדוש אני":

ובהקדם מאמר חז"ל[18] על פסוק זה: "קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד־לומר כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם".

ועל־פי הידוע פתגם כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר[19], שגם קושיא והוה־אמינא בתורה הוא ענין של תורה, נמצא, שיש נתינת־מקום לכך שקדושתו של יהודי, "קדושים תהיו", תהיה "כמוני", כמו הקדושה ד"קדוש אני", קדושת עצמותו[20].

וקדושה זו, שעל ידה באים להקדושה ד"קדוש אני", היא הקדושה שבנוגע לכח המעשה דוקא ("גופי תורה").

והיינו, שאף־על־פי שכח המחשבה הוא דק ורוחני יותר, ומגיע בנפש בעומק יותר, שלכן אמרו חז"ל[21] "הרהורי עבירה קשו מעבירה", מכל־מקום, דוקא על־ידי הקדושה דכח המעשה מגיעים להקדושה ד"קדוש אני".

וטעם הדבר - לפי שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על־ידי המטה מטה ביותר[22].

ט. וזהו גם מה שפירש רש"י "קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות":

בפירוש "קדושים תהיו" כתב הרמב"ן[23] (וכן הובא בכמה מקומות בחסידות[24]) שקאי על הציווי ד"קדש עצמך במותר לך"[25], שזוהי דרגא נעלית בעבודה, שפורש עצמו אפילו מדברים המותרים. אבל פירוש רש"י - פשוטו של מקרא - הוא: "הוו פרושים מן העריות".

והיינו, שנוסף לכך שהקדושה דפרשת קדושים קשורה עם כח המעשה ("גופי תורה"), הנה בכח המעשה גופא מדובר לא אודות קדושה בדברים המותרים (כפירוש הרמב"ן), ששרשם מקליפת נוגה[26], אלא אודות פרישות מן העריות, שהם דברים האסורים ששרשם מג' קליפות הטמאות[27], ובג' קליפות הטמאות גופא הרי זה תוקף וקושי הקליפה, "ערות הארץ"[28].

וכפי שמצינו שמצד תוקף הקליפה שבעריות הרי זה באופן שנפשו של אדם מחמדתן[29], ועד כדי כך הוא תוקף התאוה, שבמנחה דיום הכיפורים, קרוב לנעילה, קורין בתורה פרשת עריות, כדי להבהיר ולשלול ענין זה[30].

וזהו גם שהאיסור דעריות הוא עון חמור ביותר, וכפי שמבאר ה'צמח צדק'[31] בלשון המשנה[32] "חמש עשרה נשים כו'", שחמש עשרה בגימטריא י"ה, לפי שהחטא דעריות פוגם בשם י"ה. וכמובן גם מגודל העונש שבעריות, דכיון שהעונש הוא לפי ערך הפגם[33], הרי מגודל העונש מובן גם גודל הפגם.

---

18) ויק"ר שם, ט.

19) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 185. וש"נ.

20) ראה גם מאור עינים עה"ת ריש פרשתנו.

21) יומא כט, רע"א. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג.

22) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך, פל"ב ואילך. ועוד.

23) ריש פרשתנו.

24) ראה תניא פ"ל (לט, א). וראה לקמן סי"ג.

25) יבמות כ, א.

26) תניא פ"ז.

27) שם פ"ו.

28) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה פרש"י לך לך יב, יט.

29) חגיגה יא, ב. וש"נ. רמב"ם הל' איסו"ב פכ"ב הי"ט.

30) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ב. ס"ד וש"נ. וראה גם "רשימות" חוברת נ ס"ע 11 ואילך.

31) בחידושיו על הש"ס ריש יבמות.

32) יבמות שם.

33) תניא פכ"ד בהגה"ה.

אך דוקא בפרישות מן העריות מתבטא הענין ד"קדושים תהיו", ודוקא על־ידי־זה באים לקדושה ד"קדוש אני", קדושת עצמותו[34], כאמור, שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על־ידי המטה מטה ביותר[35].

י. ויש לקשר זה עם פירוש רש"י בסוף הפרשה שלפני זה - "ולא תטמאו בהם אני הוי' אלקיכם", "הא אם תטמאו איני אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כליה":

נתבאר לעיל[36] שג' הלשונות שבפירוש רש"י הם כנגד ג' הענינים ד"אני", "הוי'" ו"אלקיכם". ואף־על־פי־כן כותב רש"י בתחילת הענין "איני אלקיכם" - כיון ש"אלקיכם" הוא ענין כללי שעל ידו לוקחים גם את "הוי'", וגם את "אני".

והענין בזה:

"אלקיכם" - מורה על דרגא תחתונה באלקות, ולכן במקביל לזה נאמר הלשון "אתם נפסלים מאחרי", בחינת אחוריים, והיינו, לפי ששם אלקים בכללותו הוא חיצוניות (אחוריים) בלבד לגבי שם הוי'[37], ומכל־שכן "אלקיכם", היינו, כפי ששם אלקים נמשך בנבראים להיות כח הפועל בנפעל, שזהו חיצוניות ואחוריים בשם אלקים גופא.

ואף־על־פי־כן, דוקא על־ידי "אלקיכם" לוקחים את בחינת "הוי'", ואפילו גם את בחינת "אני".

ועל־דרך־זה בענינו - שקדושת עצמותו ("כי קדוש אני") נמשכת דוקא על־ידי הפרישות מן העריות ("קדושים תהיו", "הוו פרושים מן העריות"):

הקדוש־ברוך־הוא מצד עצמו הוא קדוש ומובדל מעולמות לגמרי, אלא שנתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים[38], נתאווה דייקא, ענין של תאוה ללא טעם[39], היינו, שרצונו ליהנות מעבודתם של בני ישראל.

והעבודה שממנה יש להקדוש־ברוך־הוא הנאה - היא העבודה בדברים התחתונים ביותר דוקא, שזוהי הקדושה בעניני עריות.

וענין זה קשור עם המדריגות התחתונות דשם אלקים - כידוע[40] שהיניקה לקליפות (ג' קליפות הטמאות, עד ל"ערות הארץ", שמשם הוא ענין העריות) היא מהצירופים של שם אלקים, ובזה גופא - לא מהצירופים של האותיות הראשונות, אלא מהצירופים של האותיות האחרונות דוקא.

ודוקא על־ידי העבודה דקדושה בענינים התחתונים - לוקחים את הענין ד"קדוש אני".

* * *

יא. מאמר א (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ובשנה החמישית תאכלו את פריו גו'.

* * *

יב. האמור לעיל (במאמר[41]) אודות מעלת פירות שנה החמישית על פירות שנה הרביעית, מהוה גם הוראה לכל אחד מישראל, שאין לפרוש מן העולם, להסתגר בירושלים ולעסוק בתורה, אלא צריך לצאת לחוץ־לארץ ולפעול עם הזולת, וכאמור לעיל (סעיף ז) שהפעולה עם הזולת הוא ענין שנוגע (לא רק אל הזולת, אלא) גם אליו.

---

34) נתבאר גם שאין זה בסתירה להמבואר במאמרי חג השבועות (סה"מ תר"ס ע' קנג ואילך) שהענין ד"קדוש אני" נמשך דוקא ע"י העבודה ד"קדש עצמך במותר לך" (ראה גם לקו"ש ח"א ע' 257 ואילך) - חסר הביאור (המו"ל).

35) ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 91 ואילך.

36) שיחת ש"פ אחרי ס"י (לעיל ע' 260). וש"נ.

37) תניא אגה"ת פ"ד (צד, סע"א). ובכ"מ.

38) תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

39) המשך תרס"ו בתחלתו. ועוד.

40) ראה ספר הליקוטים ר"פ בא. פע"ח שער המצות פ"ו. שער הכוונות ענין הפסח דרוש א'. תו"א יתרו (בהוספות) קט, ד. ובכ"מ.

41) ע' 263 ואילך.

ישנם כאלו שרוצים להסתגר בחדר הפרישות דוקא, וכאשר בא אליו הבעל־שם־טוב ואומר לו שיפסיק מלימוד התורה בשביל ההילול להקדוש־ברוך־הוא[42] - הרי הוא מחזיק את עצמו למציאות חשובה, ״סאַם[43] סאַפּאָזשניק״... רבינו נשיאנו אומר לו: צא מ״חדר הפרישות״ וסע לשליחות, אבל הוא ״סאַם סאַפּאָזשניק״... אלא, שלהיותו ״חסיד״, אינו יכול שלא לציית כלל, אבל הוא דוחה זאת לאחר זמן, מבלי למהר.

אבל האמת היא, שאי אפשר לדחות את השליחות המוטלת על כל אחד, אלא צריכים לקיימה מיד, כאמור לעיל (סעיף ז), שיתכן שברגע שלאחרי־זה יהיה כבר מאוחר!...

יג. וזהו גם הקשר עם מה שנתבאר לעיל (סעיף ט) בפירוש ״קדושים תהיו״ על־פי פשוטו של מקרא, ״הוו פרושים מן העריות״ - קדושה בענינים פשוטים דוקא:

הרמב״ן מפרש אמנם שקאי על הציווי ״קדש עצמך במותר לך״. אבל אף־על־פי־כן, הרמב״ן עצמו במנין המצוות לא מונה ״קדש עצמך במותר לך״ בתור מצות־עשה.

וגם בתניא - אף־על־פי שבפרק כ״ז[44] אומר רבינו הזקן בפשטות ״שמקיים מצות־עשה של תורה .. כשמקדש עצמו במותר לו״, הנה בפרק ל׳[45] - ששם מדובר אודות החשבון ביחס אל הזולת, כהקדמה לענין ״ואהבת לרעך כמוך״[46] שבפרק ל״ב - מתחיל אמנם ש״ענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאורייתא״, אבל אחר־כך מוסיף ״וגם דברי סופרים חמורים מדברי תורה״[47], והיינו, שכאשר מדובר אודות העבודה ששייכת אל הזולת, אזי הפירוש ד״קדושים תהיו״ הוא (לא ״קדש עצמך במותר לך״, שהוא ענין נעלה בעבודה, אלא) ״הוו פרושים מן העריות״ - קדושה בענינים נמוכים.

כלומר: דורשים מיהודי לוותר על מציאותו, מציאות דקדושה, ועל הענינים הנעלים בעבודתו, ולהשפיל את עצמו בענינים נמוכים כדי לפעול על הזולת, ועד לזולת שצריכים להזהירו מענין העריות שהוא חטא חמור ביותר, כנזכר לעיל.

יד. ויש להוסיף, שהקשר בין פירוש רש״י ״קדושים תהיו״, ״הוו פרושים מן העריות״ עם ענין הביטול שמביא לידי ״ואהבת לרעך כמוך״, הוא (לא רק מצד הפחיתות של ענין העריות, כנזכר לעיל, אלא) גם מצד תוכן הציווי עצמו:

ענין העריות הוא איסור קורבה, וככל שהקורבה גדולה יותר, גדול יותר חומר האיסור, ולכן, האיסור דשניות, שהקורבה היא קטנה יותר, הוא רק מדרבנן[25], ואילו איסור עריות ממש, שהקורבה גדולה יותר, הוא מדאורייתא.

ולכאורה: כיון שכל ענין יחוד איש ואשה הוא ״והיו לבשר אחד״[48], הרי צריך להיות הדין להיפך - שככל שתגדל הקורבה, תגדל יותר האפשרות לענין היחוד?

אך הענין הוא - שהציווי ״הוו פרושים מן העריות״ הוא לפרוש מדבר הקרוב אליו - ״אדם קרוב אצל עצמו״[49], היינו, מדבר שרוצה וחפץ בו, ולהתקשר ולהתייחד עם יהודי נוסף, שבגלוי הוא רחוק ממנו.

וזהו גם תוכן מצות ״ואהבת לרעך כמוך״ - לבטל את עצמו, ולהתמסר אל הזולת.

וכאמור לעיל (סעיף ח) - דוקא על־ידי העבודה ד״קדושים תהיו״, ״הוו פרושים מן העריות״, נעשה הענין ד״יכול כמוני״.

ולכאורה: מהו ההכרח בענין הביטול - הרי מדובר אודות מציאות של קדושה (כמו מי שיושב בירושלים כו׳), ולמה דורשים ממנו לבטל את מציאותו?

---

42) ראה סה״מ אידיש ע׳ 139 ואילך - הובא ונתבאר במאמר דלעיל פ״ב ואילך (לעיל ע׳ 264 ואילך).
43) ראה לעיל ע׳ 126. וש״נ.
44) לד, סע״ב.
45) לט, א.
46) פרשתנו יט, יח.
47) ראה עירובין כא, ב. סנהדרין פח, ב.
48) בראשית ב, כד.
49) יבמות כה, ריש ע״ב. וש״נ.

אך הענין הוא - כמבואר בתניא[27], ש"אין הקדוש־ברוך־הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך". - אם הוא "מציאות", אפילו מציאות דקדושה, אין השכינה שורה עליו; השראת השכינה היא במקום הביטול דוקא, אם "בפועל ממש", או "בכח", אבל איזה כח - "ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקדוש־ברוך־הוא במסירת נפשו על קדושת ה'"[27] - כח שבא לידי פועל[50].

וכאשר ישנו ענין הביטול שמתבטא בציווי ד"קדושים תהיו" כנזכר לעיל - הנה על־ידי־זה לוקחים את ה"קדוש אני", קדושת עצמותו[51].

* * *

טו. נתבאר פירוש רש"י בסוף פרשתנו, "כי יהיה בהם אוב וגו'", "כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת, עדים והתראה בסקילה, מזיד בלא התראה בהכרת, ושגגתם חטאת. וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת" - שמדיוק הלשון "כי יהיה בהם גו'", ולא כמו שכתוב לפני זה[52] "והנפש אשר תפנה גו'", מוכח, שחיוב מיתה שנאמר כאן הוא בגלל שמדובר אודות מציאות ברורה וחזקה - "יהיה" - ב"עדים", והזדון הוא בתוקף ביותר - "בהם" (בפנימיות), ב"התראה"; ומזה ילפינן שהחיוב דכרת שנאמר למעלה הוא (לא רק כאשר מצד איזה טעם לא נענש עונש מיתה על־ידי בית־דין, כמו במולך, שהעונש דכרת הוא "אם העלם יעלימו גו' עיניהם גו' לבלתי המית אותו"[53], אלא גם) במזיד בלא התראה; אבל לא בשוגג[54], כי בשוגג יש רק חיוב חטאת.

ומזה שחיוב מיתה נאמר כאן, ולא למעלה, בהמשך לחיוב כרת (כמו במולך), למדים ש"כן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת", דכשם שחיוב כרת דאוב הוא במזיד בלא התראה [שילפינן זה מכאן, כנזכר לעיל], כך הוא בכל חייבי מיתה שנאמר בהם כרת, על־דרך הלימוד ד"כל[55] דבר שהיה בכלל ויצא כו' ללמד על הכלל כולו יצא"*.

ועל דרך ההלכה[56]: רש"י מדייק "שגגתם"[57], לשון רבים, לרמז אשר (א) גם ידעוני חייב חטאת אף

---

*) בפירוש הראב"ד לברייתא דר"י, שהלימוד ד"דבר שיצא מן הכלל כו'" הוא כשהכתוב נאמר ב' פעמים אף שלא נתחדש בו דבר. אבל מלבד זה דגברא אגברא קא רמית, הנה הראב"ד מבאר הענין באופן הלימוד בדרכי ההלכה, אבל בדרך הפשט - הרי הכתוב שנאמר כאן הוא: (1) לגמרי מיותר (לולי החידוש: דיש לכרת בלי חיוב מיתה, ודמיתה דוקא כש"יהיה" - עדים, ו"בהם" - התראה), (2) גם שלא במקומו, וגם זה - בדרך הפשט על־כל־פנים - נקרא "דבר שהיה בכלל (במקומו) ויצא מן הכלל".

---

50) וכמו אצל בי"ד של ישראל ש"בכח" חשיב כמו "בפועל", כיון שבודאי יקיימו כו', משא"כ בב"ד של עכו"ם (ראה גיטין כח, סע"ב ואילך).

51) בענין זה נזכר גם הענין ד"שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו" (בהעלותך יא, כא), שדוקא ע"י בירור הענינים התחתונים, "רגלי העם", נמשך "אנכי בקרבו" (ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ז ס"ע 26 ואילך. וש"נ).

52) שם, ו.

53) שם, ד.

54) אף שגבי אוב וידעוני נאמר (פרשתנו יט, לא) "אל תבקשו לטמאה בהם", והרי בענין הטומאה אין חילוק בין מזיד לשוגג.

55) ברייתא דר"י רפ"א (תו"כ בתחלתה) - הובא בפרש"י עה"ת בא יב, טו. ועוד.

56) מאמר המוסגר: יש כאלו שמתאוננים על הדיבור בנגלה דתורה בשבת, באמרם, שאצל חסידים, ובפרט חסידי חב"ד, לא רגיל ללמוד נגלה בשבת (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 182. וש"נ). והמענה על זה - ע"פ סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, בשם אביו, כ"ק אדנ"ע, שאירע פעם שאדמו"ר מהר"ש אמר זמירות בשבת, וכששאלוהו: הרי אצל חסידי חב"ד אין אומרים זמירות (גם אלו שהכניס רבינו הזקן בסידורו), השיב, שהכוונה היתה שבמקום אמירת זמירות בפה יהי' ענין השירה שלמעלה מזה, אבל כאשר אין ענין השירה, אזי יכול להיות לכל־הפחות ענין הזמירות (ראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שכד. וש"נ). ועד"ז בנדו"ד: אילו היו לומדים חסידות במשך כל יום השבת - מה טוב ומה נעים, אבל המציאות היא שמלבד לימוד החסידות (עכ"פ לימוד הלקו"ת השבועי מתוך מס"נ...) עוסקים גם בענינים אחרים, כמו שינה, וכן "יושב בטל ה"ז כישן" (שו"ע אדה"ז או"ח סוסתקפ"ג), ולכן, אינני מתחשב בטענה זו שאין ללמוד נגלה בשבת [טענה שאינה אלא התלבשות ב"איצטלא של משי", כדי שלא יפריעו לו לישון!... - אינך רוצה ללמוד נגלה, אמור תהלים - "תהלות ישראל" - במשך כל יום השבת! אבל "וויפל איז אַ שיעור" לעסוק ביום השבת בדברים של מה בכך?!...], ו"מורה היתר" לדבר נגלה בשבת.

57) אף שדיוק זה הוא רק באות אחת - שהרי ידוע גודל הדיוק בפירוש רש"י, שהתענה תרי"ג תעניות עד שקיבל הסכמה

שהוא לאו שאין בו מעשה[58], (ב) שהעושה אוב וידעוני בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, כיון ש״חלוקין[59] הן במיתה״*: ״אוב או ידעוני״.

ועל דרך הרמז - הקשר בין פסוק זה (שבסיום הפרשה) לפרשת ״קדושים״, על־פי דברי הרמב״ם (בהקדמתו לפירוש המשניות[60]) שהשייכות דמסכת כריתות לסדר קדשים היא לפי שכל דבר שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת, והרי על־פי פירוש רש״י ילפינן מכאן עיקר מציאות הכרת כעונש בפני עצמו (כנזכר לעיל), וכן הדין דשגגתם חטאת, ואשר חלוקים הם לחטאת** - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק ז עמוד 139 ואילך.

* * *

טז. מאמר ב (כעין שיחה) דיבור־המתחיל והדרת פני זקן.

*) השייכות דחטאת למיתה, שכיון שחלוקין במיתה חלוקין גם לענין חטאת [אף שגבי חיוב כרת לא נחלקו (כמו שכתוב ״והנפש גו׳ אל האובות ואל (לא ״או״) הידעונים״), והרי חיוב חטאת תלוי בכרת, כהכלל כל שזדונו כרת שגגתו חטאת] - מובנת דוקא על פי פירוש רש״י דעיקר מציאות כרת - כעונש בפני עצמו - גם זה ילפינן דוקא מהענין ומהכתוב דחיוב מיתה (כנ״ל). - ולכן מתורצת גם כן התמיהה הכי גדולה לשאר הפירושים בהכלל דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת, ובכל זאת אין כרת מחלקת לחטאת, כי אם דוקא מיתה (סנהדרין שם).

**) ויש להוסיף ולהעיר: להרמב״ם כרת דפסח ומילה [שהם מצוות עשה] אינו נלמד משאר הכריתות (ששגגתם חטאת), אלא שהם (כלשון הרמב״ם שם) ״מועט״ במספר (ולכן נמנו שם); מה־שאין־כן לפי מה שנתבאר בפירוש רש״י שיש בחיוב כרת שני אופנים: (א) חיוב כרת כשיש חיוב מיתה, (ב) עיקר מציאות הכרת (כעונש בפני עצמו (כנ״ל הערה הקודמת)) - הרי לפירש״י - הנ״ל (פסח ומילה) ״טפל״, ונלמדים דיניהם מכרת ש(שגגתם חטאת) יש בהם קרבן.

מלמעלה על פירושו (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 327. וש״נ), ולכן, גם מאות אחת אפשר ללמוד כו״כ ענינים.

58) כדעת ר״י - סנהדרין סה, א. וש״נ.

[ואין לומר שכוונת רש״י כדברי הרמב״ם (הל׳ שגגות פ״א ה״ד) ״בעל ידעוני במעשה״, שחייב חטאת רק אם עשה מעשה (אף שסתמי׳ הוי בלא מעשה - לח״מ שם) - כי רש״י סתם לעיל (יט, לא) דידעוני הוא ש״העצם מדבר״ ואין בו מעשה].

59) כדעת ר״ל - סנהדרין שם. וש״נ.

60) ד״ה והחלק הששי.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום שישי עמ׳ א

לעיל (נט.) שמן הפסוק (ויקרא כא יג) ׳וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח׳ למדים שכהן גדול אסור לישא בוגרת, ואם היה כתוב ׳בְּתוּלָה׳ היו דורשים שֶׁאֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלָה – אף אם מקצת בתוליה קיימים מַשְׁמַע, ולרבות בוגרת, וכיון שבטומאה לאחותו נאמר ׳בתולה׳, משמע שיכול להטמא לה אף אם היא בוגרת, ומדוע צריכים לרבות זאת מ׳אליו׳.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ – צריך לרבות בוגרת מתיבת ׳אליו׳, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה על דעתך לומר, נַיְלַף – שנלמד ׳בתולה׳ האמורה כאן באחותו, בגזירה שוה ׳בְּתוּלָה׳ ׳בְּתוּלָה׳ מֵהָתָם – מאונס נערה בתולה, שנאמר בה (דברים כב כח) ׳כִּי יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ׳, מַה לְּהַלָּן – באונס חיוב הקנס הוא רק אם אנס נַעֲרָה ולא אם אנס בוגרת, אַף כָּאן נַמִּי נאמר שמותר לו להטמא דווקא לאחותו נַעֲרָה ולא בוגרת, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו הכתוב בתיבת ׳אליו׳ שמותר להטמא אף לאחותו בוגרת.

הגמרא מבררת דעת החולקים: וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הסוברים שכהן אסור להטמא לאחותו ארוסה, מַאי מַעֲמַיְיהוּ – מהו טעמם. משיבה הגמרא: דָּרְשֵׁי הָכֵי – כך דרשו את הפסוק, ׳וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה׳ ממעט פְּרָט לְאחותו אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה וּמוּכַּת עַיִן שאינן בתולות, שאסור להטמא להן, ואף שמוכת עין נאבדו בתוליה מחמת דבר אחר. ו׳אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ׳, היינו שלא נתקדשה לאחר, וממעט פְּרָט לְאחותו אֲרוּסָה שאסור להטמא לה. ו׳הַקְּרוֹבָה׳ בא לְרַבּוֹת שמותר לכהן להטמא לאחותו שהיתה אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, שכיון שאינה עומדת להנשא נחשבת קרובה לו. ו׳אֵלָיו׳ בא לְרַבּוֹת אֶת אחותו הַבּוֹגֶרֶת שמותר להטמא לה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבי שמעון דרש את תיבת ׳הַקְּרוֹבָה׳, לְרַבּוֹת אחותו הַאֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה שמותר להטמא לה,

לקוטי־שיחות פרשת קדושים כרך יז שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה"

בפירושו על הפסוק[1] "ואהבת לרעך כמוך" מצטט רש"י את מאמר רבי עקיבא (ב"תורת כהנים"[2]) "זה כלל גדול בתורה".

המפרשים[3] מסבירים, שרבי עקיבא רוצה להראות את חשיבות המצוה, ולהדגיש שהיא ענין כללי בכל התורה, כמאמרו המפורסם של הלל[4]: "דעלך סני לחברך לא תעביד (=מה ששנוא עליך, לא תעשה לחברך) — זו היא כל התורה כולה, ואידך (=והשאר) — פירושא הוא".

צריך להבין: פירוש רש"י על התורה היא, כפשוטו, לא ספר־מוסר שנועד לעורר לקיום המצוות, אלא — כפי שרש"י בעצמו[5] מגדיר — "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

[אמנם, אפשר (וצריך) ללמוד מפירוש רש"י "ענינים מופלאים"[6] בכל חלקי התורה (ואפילו רזין דאורייתא, יינה של תורה[7]) ובמיוחד ענינים החשובים למעשה לכל אחד ובכל יום,

אבל בראש ובראשונה הכרחית כל מילה בפירוש רש"י כדי להבין את פשוטו־של־מקרא].

ולפי זה, מהו הקושי בפסוק, שרש"י משיב עליו באמצעות המאמר "ואהבת לרעך כמוך.. זה כלל גדול בתורה?"

כך יש להבין מדוע מציין רש"י את שמו של בעל המאמר — רבי עקיבא — שהרי רש"י עושה זאת רק כאשר הדבר מוסיף להבנת הפירוש[8] (כמדובר פעמים רבות).

ב.

"ואהבת..." - כלל, מצוות אחרות - פרטים

ישנו ביטוי[9] "הקושיא טוב והתירוץ פשוט", וכך בענינו:

כשלומדים את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" — שהאהבה ליהודי אחר צריכה להיות "כמוך", כאהבת אדם לעצמו — מתעוררת מיד שאלה פשוטה: לשם מה יש צורך בציוויים נפרדים[10] על גניבה, גזל, "לא תקום", ומצוות רבות דומות שבין אדם לחבירו,

הרי כאשר מקיימים את מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, נמנעים ממילא מלהזיק ליהודי אחר, ואדרבה: משתדלים לעשות לו טוב וחסד, אף באותה מידה שעושים לעצמם ("כמוך")[11]?

התשובה על כך היא: "ואהבת לרעך כמוך — זה כלל גדול בתורה", שמשמעותו, בפשטות, היא: "ואהבת לרעך כמוך" הוא כלל, שכולל בתוכו פרטים רבים, שהם כל הציוויים הללו. לכן כתובות בתורה כל המצוות האלה, כפי שמוצאים[12] מספר פעמים[13], שהתורה מביאה גם את הכלל וגם את הפרטים (ואפילו פרטים המובנים מאליהם).

אך אפשר לשאול: דברים אלו מסתברים כאשר הפרטים מוזכרים בסמוך לכלל[14], אבל בענינו יש פרטים רבים המפוזרים במקומות שונים בתורה, וכיצד אפשר לומר שהם כתובים כפרטים של הכלל "ואהבת לרעך כמוך" הכתוב במקום אחר לגמרי?

---

1) פרשתנו יט, יח.

2) עה"פ. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד. ב"ר פכ"ד, ז. — ולהעיר ממאמר בן עזאי (תו"כ וירושלמי שם. ב"ר שם בשינוי לשון) "זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה" — ראה מפרשים במקומות הנ"ל. נתבאר (ע"ד החסידות) באוה"ת בראשית כרך ג' תקצא, א־ב.

3) ראה ריב"א, רא"ם, ס' הזכרון, שפ"ח ועוד — לרש"י כאן.

4) שבת לא, א. וראה חדא"ג מהרש"א שם.

5) בראשית ג, ח. שם, כד. ובכ"מ.

6) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

7) היום יום ע' כד.

8) וצע"ג בתי' המשכיל לדוד כאן (ראה לקמן הערה 47).

9) לקו"ת נצבים נג, סע"ג ("ואמר (אדה"ז) שהתירוץ פשוט והקושיא טוב").

10) ואף ש"הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו כו' לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם" (פרש"י תשא לד, כג. ועד"ז בפרש"י צו ו, ו. שמיני יא, ג. שם, מד. אמור כג, לא. ועוד) — הרי "כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי" (פסחים כג, ריש ע"ב). ופשוט דכ"ה גם ע"ד הפשט. וראה פרש"י משפטים כג, יט (ותשא לד, כו). ועוד.

11) ראה — ע"ד ההלכה — חינוך מצוה רמג. רמב"ם הל' אבל רפי"ד. סהמ"צ שלו שורש ב. ולהעיר מהשקו"ט ברי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע יט (קמב, ג ואילך).

12) בציווים ולא רק בסיפור מאורעות כמו במשכן וכליו הבאתם וכו'. וראה פרש"י ר"פ בהר.

13) גם לעיל — לדוגמא: משפטים כב, ח.

14) וגם ע"ד ההלכה — ראה פסחים ו, ב. וש"נ. ולהעיר מרש"י בראשית ב, ח (אלא ששם אינו מובן מעצמו כלל).

על כך עונה רש"י באומרו, שאין זה כלל רגיל, אלא "כלל גדול בתורה". בכלל רגיל צריכים הפרטים להיכתב בסמוך אליו, אבל הכלל "ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל גדול", הכולל פרטים רבים, וביניהם אף פרטים שהם עצמם "כללים", וכל זאת בתורה – בכל התורה, ולכן אין צורך, ואי־אפשר שכל הפרטים יכתבו בסמוך לכלל.

ג.

"ואהבת" - דבר המסור ללב?

וצריך להבין, בדומה[15] לקושיה המפורסמת[16]: כיצד ייתכן ציווי על רגש שבלב? אדם שולט במעשיו, אך לא כל אחד יכול לשלוט על רגשותיו, וכיצד אפשר לצוות על כל יהודי לאהוב בלבו עוד יהודי, וכל יהודי [שהרי לפי הפשט, הכוונה ב"רעך" היא לכל יהודי[17], ללא הגבלה כל־שהיא]? והציווי אינו על רגש אהבה סתם[18], אלא "כמוך"

– כיצד ייתכן, (כשאלת המפרשים[19]), שאצל כל יהודי תהיה אהבה לזולתו "כמוך", וכלשון הרמב"ן[20]: "לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו"?

ב) מספר פסוקים קודם לכן[21] מפרש רש"י, ש"כל דבר המסור ללבו של אדם.. נאמר בו ויראת מאלקיך", והוא מפרש כך מספר פעמים מאוחר יותר[22]. לפי זה תמוה, מדוע במצות "ואהבת לרעך כמוך"[23], אשר (א)

---

15) ע"ד הפשט אינה קושיא (כ"כ), שהרי מתוכן (ועיקר) החינוך דהבן חמש למקרא (וגם – קודם לגיל זה): אהבת הוריו ובנ"א בכלל, אהבת השם, אהבת התומ"צ וכו'.

16) בנוגע לאהבת ה'* (ראה ס' הערכים־חב"ד בערכו בתחלתו, וש"נ).

ואהבת את ה"א (ואתחנן ו, ה) – מפורש בכתוב עצמו הטעם (והדרך לבוא) לאהבתו – (ע"י שיתבונן ש)"ה' (הוא) אלקיך" (שהוציאו מארץ מצרים וגו' – ולהעיר מפרש"י עה"פ יתרו כ, ב).

משא"כ בנדו"ד שסתם בקרא "ואהבת לרעך כמוך" מבלי לפרש טעם והסברה.

ושאני "לא תשנא את אחיך בלבבך" (לעיל פסוק יז) וכיו"ב – שהמדובר שלא תהי' שנאה (מדה) בלב. ולהעיר מהמבואר (סה"מ תרצ"ט ע' 9) שעל מדת היראה שייך ענין הציווי.

17) שהרי רש"י לא פי' החידוש ד"רעך" היינו רעך בתומ"צ (כפי' הרשב"ם עה"פ: מקומות שנסמנו לקמן. ובהערה 38): ועד"ז ב"לא תשנא את אחיך" לא פי' רש"י דקאי על אחיך בתומ"צ (ראה יראים סל"ט (בהשלם – סקצ"ה). תדבא"ר ספי"ח הובא ביל"ש (ואוה"ח) עה"פ. ועוד). וכדמוכח ג"כ מפרש"י ראה (יג, ט (מספרי עה"פ)) שרק מסית נתמעט ("את זה") ממצות ואהבת לרעך כמוך. וראה לקוטי כו' הצ"צ לתניא פל"ב.

ע"ד ההלכה י"א ש"ואהבת לרעך כמוך" פירושו רעך בתומ"צ (ורשע מותר או מצוה לשנאותו – פסחים קיג, ב) – סמ"ג עשין ט. הג"מ להל' דעות פ"ו ה"ג. וראה רמב"ם הל' אבל שם**. יראים סל"ח (בהשלם – סרכ"ד). ועוד.

אבל כבר העירו באחרונים (מהר"ם שיק תרי"ג מצות מצוה רמד. הרי"פ פערלא שם קמג, ד ואילך) מהא שלמדין (סנה' מה, א. וש"נ) מואהבת לרעך כמוך – ברור לו מיתה יפה, היינו שכולל גם רשע (המחוייב מיתה), וכמפורש ברמ"ה (שם נב, ב): "וכל היכא דכתיב רעך משמע ישראל ואפילו רשע*** כו'": ורק מסית נתמעט בפירוש ממצות ואהבת גו', כנ"ל.

ומוכח מזה שהא שמצוה לשנוא רשע הוא לא מפני שנתמעט מהלשון ואהבת לרעך כמוך כ"א הוא ציווי בפ"ע (מהפסוק "יראת ה' שנאת רע" שהובא בפסחים שם) לשנוא רשע (ובמילא – שואהבת גו' בכל הפרטים הוא רק לרעך בתומ"צ). וכן מוכח בתניא פרק לב דגם אלה "שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ"****. ע"ש [ואולי גם פוסקים הנ"ל סמכו בעיקר על פסוק הנ"ל שהביאו (סמ"ג ויראים) מפסחים שם]. וראה לקמן הערה 38. ואכ"מ.

18) להעיר מ"לא תחמוד" (יתרו כ, יד), ומדשתק רש"י משמע שמפרשו כפשוטו (וראה ראב"ע ובחיי שם). ע"ד ההלכה – ראה הגש"פ (קה"ת תשמ"ר־ז) ע' עתר בהערה. וש"נ.

19) רמב"ן (פסוק יז), פענח רזא, חזקוני, חי' ופי' המהרי"ק (לפרש"י) כאן. ועוד.

במפרשים הנ"ל תי' דואהבת לרעך כמוך אינו כפשוטו, והכוונה בזה רק לענין עשיית טובה לחבירו וכיו"ב. וראה גם ראב"ע, רבעה"ת (הדר זקנים), מלבי"ם ועוד כאן. חדא"ג מהרש"א שבת שם. ועוד,

אבל מדסתם רש"י מוכח שמפרש ואהבת לרעך כמוך כפשוטו, אבל ראה לקמן בפנים. וכן מובן פשטות לשון הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע רו), הל' דעות שם, שו"ע אדה"ז שם. ועוד.

20) שם.

21) פסוק יד.

22) לקמן פסוק לב. בהר כה, יז. שם, לו. שם, מג.

23) אבל להעיר שבמקומות הנ"ל המדובר בפעולה שאין ברורה כוונת העושה אם לטוב כו' – והרי גם ב"לא תשנא את אחיך בלבבך" לא נאמר "ויראת מאלקיך". וראה לקמן הערה 27.

) להעיר מהתמים חו' ד' ע' מה [קפח, א]: ומכיון שבאהבת ה' אמר רבנו [הזקן] ז"ל דהציווי הוא על התבוננות, דאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדות ההתבוננות, הנה השכל הבריא מחייב, דכן הוא גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חבירו.

) אבל להעיר **שבמקומו (הל' דעות פ"ו ה"ג) **סתם** הרמב"ם "לאהוב את **כאו"א מישראל** כגופו" (ועד"ז במנין המצות בריש ספר היד – "כל בני אדם **בני ברית**") – בלי כל הגדרה, וג"ז שמצוה לשנוא רשע לא כתב במקומו (בהל' דעות) כ"א בהל' רוצח (בסופן) – וידוע שהרמב"ם סומך (רק) על מ"ש במק"א הקודם לזה ולא מזה של אח"כ (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' אות ו).

ועד"ז אדה"ז בשו"ע (או"ח סקנ"ו ס"ה) הביא רק ש"מצוה על כל אדם לאהוב את **כאו"א** כגופו", **והשמיט** (המובא במג"א שם) שהוא דוקא רעך בתומ"צ ולא רשע (ורק בחו"מ הל' עוברי דרכים כו' ס"ט הביא דמצוה לשנוא רשע).

***) ולהעיר מפר' הב' ברמ"ה שם "ויש לפרש רעך לשון **רעים** שבך כו'".

****) להעיר ממאירי יומא (עה, א) "לעולם לא תהא שנאת אדם מונעתו מלהטיב לחבירו בכל מה שאפשר לו להטיב והוא שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך". וראה הרי"פ פערלא שם קמב, ב.

---

*) וראה ג"כ הוספות לסהמ"צ להצ"צ: ד"ה להבין מצות אהבה, ובהערות לשם ע' 408.

האהבה היא דבר שבלב, (ב) במיוחד כאשר האהבה צריכה להיות "כמוך", שזה ודאי מסור ללבו של אדם – אין קיימת אזהרה זו[24]?!

ד.

רש"י עונה על השאלות הנ"ל בפירושו

על שאלות אלו עונה רש"י בפרשו ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא כלל ועל־ידי ציון שמו של בעל המאמר, רבי עקיבא (שבכך הוא רומז לתשובה על השאלה הראשונה):

א) אם "ואהבת..." הוא כלל, מובן, שקיומו למעשה הוא על־ידי קיום הפרטים[25], החל ממה שמוזכר בסמוך לכך: לא תלך רכיל... לא תשנא... לא תקום... ולפני כן: לא תגנובו...,

– וכך מובן שב"ואהבת כמוך" הכוונה היא לענינים שאפשר לצוות עליהם,

ושם[26] נאמר "ויראת מאלקיך", ומכך מובן שהכוונה היא גם לשאר הפרטים שקשור להם הענין של "ויראת"[27].

ב) רבי עקיבא סובר ש"חייך קודמים לחיי חברך"[28]. לפי־זה יוצא, שב"כמוך" אין הכוונה לשויון ממש, כי "חייך קודמים"[29].

זהו כנ"ל הדמיון[30] – שויון בפרט מסוים[31].

פירוש המילה "כמוך" הוא כך בדרך הפשט[32] כפי שלפני־כן, "כמוך כפרעה"[33], פירש רש"י "חשוב אתה בעיני כמלך". יוסף איננו בדיוק כפרעה, אלא רק "בעיני". לגבי אחרים יוסף הוא בדיוק כפרעה – "ובלעדיך לא ירים איש את ידו..."[34]. אבל כאשר הדבר נוגע לפרעה עצמו – "הכסא", אז "אגדל ממך"[35],

וכך בענינו: כל עוד אין הענין נוגע לחייך, צריכה האהבה לרעך להיות "כמוך", וצריך לעשות למענו בדיוק כמו למענך. אבל כאשר נוגע הענין לחייך (כבמקרה של "שניים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים..."), הרי אז – "חייך קודמים לחיי חברך".

ה.

מאמר רבי עקיבא עונה לשאלות

הדברים עדיין אינם "חלקים":

אמנם, "חייך קודמים" – אך כל עוד אין מדובר במקרה שנוגע ל"חייך", האם אז יכול כל יהודי לאהוב את חברו כאהבת עצמו, "כמוך"[36]?

יותר מכך: רגש זה של אהבה "כמוך" צריך להיות "לרעך" – לכל יהודי, גם למי שעבר עבירה ר"ל, ואשר תורת אמת קובעת שיש להענישו?

גם שאלה זו נענית על־ידי מאמר רבי עקיבא – "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום"[37], שמכך מובן, שכל היהודים הם "אחים ממש". ומובן, שאפשר לאהוב יהודי אחר "כמוך".

כאשר יתבונן היהודי בכך, ויחוש שהאחר הוא אחיו, יתעורר אצלו ממילא רגש של אהבה כלפיו, אהבת אחים.

ולכן יכולה אהבה זו להיות לכל יהודי[38], בכל מצב שהוא, כי כל ישראל הם תמיד בנים למקום, כפי שאמר רבי עקיבא[39] לטורנוסרופוס הרשע, שאפילו כאשר ישראל הם במצב שהקדוש־ברוך־הוא הוא כ"מלך... שכעס על בנו", גם אז "אנן קרויין בנים".

---

24) להעיר ממדרש לקח טוב כאן: "אני ה', כל דבר המסור ללב נאמר בו אני ה'" – אבל בפרש"י לא נזכר זה (וראה רש"י ר"פ וארא, ובכ"מ). ולהעיר מרש"י לקמן פסוק לו ד"ה אשר הוצאתי.

25) ראה פרש"י הסמוך: את חוקותי תשמורו ואלו הן כו'. וראה פי' החזקוני (הא') כאן: אם תעשה כן תאהבהו.

26) נסמן לעיל הערה 21. וראה הנסמן בהערה 22.

27) אלה שבעשי' – שמרמה את הרואים ולכן זקוק לאזהרה "ויראת מאלקיך", משא"כ ברגש שבלב – מאי קמ"ל?

28) ב"מ סב, א.

29) ראה גם רמב"ן וחדא"ג מהרש"א הנ"ל. תוד"ה ברור סנה' מה, א. באר מים חיים לפרש"י כאן.

30) ראה ראב"ע ורא"ם ר"פ ויגש.

31) ראה פרש"י בראשית א, כו ד"ה כדמותנו. שם יג, יו"ד בסופו. ובכ"מ.

32) אלא ששיטת רע"ק בזה שייכת במיוחד לנדו"ד, כדלקמן בפנים.

33) ר"פ ויגש.

34) מקץ מא, מד.

35) שם, מ.

36) ראה של"ה סא, ב בהגה"ה.

37) אבות פ"ג מי"ד.

38) להעיר מדעת רע"ק (אבות דר"נ ספט"ז – כגירסת המחזור ויטרי (תלמידו דרש"י) לאבות פ"ב מי"א) "ואהבת לרעך כמוך בעושה מעשה עמך" – אבל (נוסף ע"ז שזהו ע"ד ההלכה –) ממ"ש שם לפנ"ז "ושנוא את האפיקורסין והמסיתים כו'", מוכח שאין כוונתו לסתם רשעים, כ"א לסוגים הנ"ל. וכ"כ באוה"ח פרשתנו כאן. ולהעיר מחינוך (מצוה רלח), שעל הא שמצוה לשנוא רשע מביא הכתוב ד"משנאך ה' אשנא גו'" שקאי על מינים ואפיקורסים (כמ"ש במנ"ח שם). וראה לעיל הערה 17 ולקמן הערות 64, 66.

39) ב"ב י, א (וראה חדא"ג מהרש"א שם). וראה שו"ת הרשב"א (ח"א סקצ"ד) שההלכה כר"מ (קידושין לו, א) דבין כך כו' בני הם. ובספרי האזינו (לב, ה) משמע שר"י הודה לר"מ. ולהעיר ממאמרי רע"ק: שבת קכח, א (וש"נ). ב"ק צ, ריש ע"ב במשנה, ובסנה' קי, ב חסידותי' דרע"ק.

ו.

"ואהבת לרעך כמוך" - נאמר בהר סיני

בציון שמו של בעל המאמר, רבי עקיבא, רומז רש"י לענין נוסף:

תלמיד ממולח עשוי לשאול: אם "ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל גדול בתורה", ענין כללי בתורה כולה, מדוע הוא נאמר רק עתה, בפרשת קדושים, זמן רב כל־כך לאחר מתן תורה והקמת המשכן?

אלא, לפי דעת רבי עקיבא אין זאת שאלה, כי לשיטתו "כללות ופרטות נאמרו בסיני"[40], והענין כתוב בפרשתנו כי "באוהל מועד נשנו".

ויוצא אפוא, שהכלל "ואהבת לרעך כמוך" כבר נאמר בהר סיני[41].

ז.

שני המאמרים על אהבת ישראל

מ"יינה של תורה" שבפירוש רש"י זה:

על מצות אהבת ישראל ישנם שני ביטויים: א) מאמר רבי עקיבא – "זה כלל גדול בתורה". ב) מאמר הלל[42] (מספר דורות לפני כן) – "זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא היא".

ההבדל בין שני המאמרים הוא בפשטות: בביטוי "זה כלל גדול בתורה" הכוונה היא, שאהבת ישראל הוא אחד מכללי התורה. אמנם זהו "כלל גדול", אבל, רק כלל אחד[43] בתורה ("כלל.. בתורה" ולא "כלל התורה"). ואילו הלל אומר ש"זוהי כל התורה כולה"[44], וכל השאר – "אידך (היא רק) פירושא".

בכך מובן מדוע מביא רש"י דוקא את מאמרו של רבי עקיבא, כי בפשטות הדברים, אהבת ישראל איננה "כל התורה כולה"[45], אלא רק ה"כלל" של מצוות שבין אדם לחברו[46].

[ולפיכך אף רואים, שבפירוש רש"י בגמרא[42] (שהוא לפי הפשט שבלימוד הגמרא), הוא מפרש שבמאמר "דעלך סני לחברך... זוהי כל התורה..." אין הכוונה למצות אהבת ישראל, אלא פירושו של "לחברך לא תעביד הוא "רעך.. זה הקדוש־ברוך־הוא, אל תעבור על דבריו"[47], זוהי באמת "כל התורה כולה".

ולפי הפירוש השני של רש"י שם, שבמילה "לחברך" הכוונה היא "חברך ממש", הוא אכן אומר, שלפי פירוש זה "כל התורה כולה" לאו דוקא[48], אלא רק "גזילה גניבה ניאוף ורוב מצוות"].

אך צריך להבין: הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"[49], ומוכרח להיות, ששני המאמרים הם אמת, וניתן להסבירם, לפחות לפי פנימיות הענינים, ואין מובן: אם אהבת ישראל היא "כל התורה כולה", מה מוסיף לכאן הענין שהיא "כלל גדול בתורה" (הרי בכלל מאתים מנה)? ובמיוחד, כאשר, כאמור, מאמרו של הלל נאמר דורות רבים לפני־כן.

ח.

מדוע קשורה אהבת ישראל לקירוב לתורה

כדי להבין זאת יש להקדים את מאמרו של הלל[50]: "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום... אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

מתעוררת השאלה: מהו הקשר בין "אוהב שלום... אוהב את הבריות" לבין "ומקרבן לתורה"? אהבת ישראל מעוררת את היהודי לדרוש את טובת חברו בכל עניניו, ולא רק ברוחניות[51]?

ידוע ההסבר[52] שבכך מתכוונת המשנה למנוע קביעת פשרות בתורה ח"ו, למען אהבת ישראל. צריך להיות "אוהב את הבריות" באופן שמקרבים אותם אל התורה, ולא, ח"ו, להיפך, להשפיל את התורה אל רוח הבריות.

---

40) חגיגה ו, ריש ע"ב. וש"נ.

41) להעיר מרש"י ר"פ בהר ומפרשיו – אבל ראה לקמן ע' 300 ואילך, שכוונת רש"י שם היא גם (או – רק) לדעת ר"י, ע"ש באורך.

42) שבת לא, א.

43) ולדברי בן עזאי (כמסומן בהערה 2) יש גם "כלל גדול בזה".

44) להעיר מט"ז או"ח סתקפ"ב סק"ג.

45) דעכ"פ ע"ד פשוטו של מקרא וש"ס י"ל – דרק בפנימיות הענין כן הוא, כביאור אדה"ז בתניא פרק לב, סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל, אוה"ת שופטים ע' תתלח ואילך, ועוד (ראה ס' הערכים־ חב"ד ע' אהבת ישראל ס"ח, וש"נ). – כהנ"ל נעתקו בקונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ו). וראה נתיבות עולם להמהר"ל נתיב אהבת ריע פ"א. ועוד.

46) ראה גם ראב"ד וק"א לתו"כ כאן. ועוד.

47) במפרשי רש"י (נח"י הובא בשפ"ח. משכיל לדוד) כתבו דכ"ה כוונת רש"י גם בפירושו עה"ת כאן. וצע"ג.

48) עפ"ז מובן מה שפי' זה הביא רש"י רק כפי' הב' – כי מכיון שגר צריך לקבל ע"ע כל תרי"ג מצות, עכצ"ל שכוונת הלל היא לכל התורה כולה ממש.

[ומ"מ גם פי' הא' אינו מספיק, כי (נוסף לזה שאין זה פי' הפשוט של "חברך", והול"ל "להקב"ה" וכיו"ב, הרי) לפ"ז אי"מ למה א"ל בלשון של שלילה ("לחברך לא תעביד") ולא בלשון של חיוב. משא"כ להפי' שהכוונה לחברך כפשוטו – ראה חדא"ג מהרש"א שם].

49) עירובין יג, ב. וש"נ.

50) אבות פ"א מי"ב.

51) להעיר מהנהגת הבעש"ט לעשות טובה בגשמיות מבלי לקשר טובה זו בתנאי דרוחנית כו' (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 248).

52) ראה לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 24. חט"ו [המתורגם] ע' 213.

אבל לפי זה יוצא, ש"ומקרבן לתורה" היא רק אזהרה והגבלה צדדית בענין של "אוהב את הבריות". ואילו מפשטות הלשון מובן, ש"ומקרבן לתורה" הוא המשך ותוצאה של "אוהב את הבריות" – אהבת הבריות מתבטאת בקירובן לתורה.

כך מוכח גם מן התניא (פרק ל"ב). שם מצטט אדמו"ר הזקן את המאמר "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום... אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" ומסביר: "לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו.. צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'". כלומר, התכלית של "צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה..." היא "לקרבן לתורה ועבודת ה'", אלא, שאף אם "לא, לא הפסיד[53] שכר מצות אהבת רעים".

השאלה אף מתחזקת לאור הסברו של אדמו"ר הזקן שם על ענין אהבת ישראל[54], שצריך להיות משום ש"רעך" הוא יהודי בעל נשמה, אשר "כולן מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש", ולכן צריכה להיות אהבה "לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן", ואף, כלשון המגיד[55], "רשע גמור כצדיק גמור". ואם האהבה איננה עקב מצבו הרוחני של הזולת, אלא אהבה עצמית מצד הנשמה מדוע היא קשורה לענין של "ומקרבן לתורה"?

ט.

שני הענינים אצל היהודי

ההסבר לכך הוא:

ידועים דברי חז"ל[56], ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", וגם לתורה, ישראל מעל לתורה. מצד שני נאמר ב"זהר"[57], ש"ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא", ומכך מובן שהתורה היא מעל ישראל.

על־כך מוסבר[58]: ישראל נעלים מהתורה בשרשם, אבל כשהנשמות יורדות למטה, נעלית התורה מישראל, והתקשרות הנשמה אל הקדוש־ברוך־הוא היא באמצעות התורה.

ולכן יש ביהודי שני ענינים הפכיים:

מצד העובדה שבשרשן נעלות נשמות ישראל מן התורה, הרי "ישראל.. אף־על־פי שחטא ישראל הוא". אפילו אם היהודי עובר, ר"ל, עבירות רבות[59], אין הוא מפסיק מלהיות יהודי ח"ו, כי התקשרות נשמת היהודי אל הקדוש־ברוך־הוא איננה תלויה בעבודתו בתורה ובמצוות[60].

אבל, זה עצמו מביא לידי כך, שכל יהודי "בודאי סופו לעשות תשובה"[61] – הוא חוזר לתורה ולמצוות. כי, כיון שהתקשרות היהודי למטה אל הקדוש־ברוך־הוא היא באמצעות התורה, לא יכולה המעלה העצמית ש"ישראל הוא" להשאר בפני עצמה, ללא תורה ומצוות, והיא מוכרחה להביא לידי קיום התורה והמצוות, ובאמצעות זאת מתגלה מעלת נשמתו שהיא מעל התורה[62].

י.

שני הענינים שבאהבת ישראל

מכך נובעים שני הענינים ההפכיים בענין "ואהבת לרעך כמוך":

עצמיות האהבה הנובעת מאחדות כל ישראל ב"שורש נפשם"[63] הנעלה מן התורה, היא מעל להגבלות התורה. ולפיכך האהבה היא בכל ישראל בשווה, גם לבריות אשר "רחוקים מתורת ה' ועבודתו"[64], כי בדרגה זאת, אי־אפשר להבדיל בין צדיק לבין יהודי הרחוק מתורה[65]. וכך גם אין אהבה זו מוגבלת לרוחניות של הזולת, אלא היא קשורה לכל עניניו, גם לגשמיותו[51], כי זוהי גשמיות של יהודי.

אבל מצד הקשר שבין מציאותו של היהודי לבין התורה, נעשית גם אהבת ישראל (גם האהבה שהיא

---

53) עפ"ז יומתק לשון אדה"ז "לא הפסיד" – דלכאורה הול"ל "יש לו שכר כו'" – כי מכיון שהמכוון של "אוהב את הבריות" הוא "ומקרבן לתורה", הו"א ש"הן לא" הפסיד שכר המצוה. וראה לקמן הערה 68.

54) וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל, ס' הערכים שם, קונט' אהבת ישראל הנ"ל.

55) הובא בסה"ש ה'ש"ת ע' 177. וראה קונט' הנ"ל ע' 7 בהערה. לעיל הערה 17. לקמן הערות 65, 66.

56) ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פי"ד (קרוב לסופו).

57) כן הובא בכ"מ בדא"ח (לקו"ת נצבים רד"ה כי קרוב. ר"ה נט, א. שה"ש טז, ד. ובכ"מ). וראה זח"ג עג, א.

58) לקו"ת שה"ש שם. המשך תער"ב פע"ו. ח"ג ע' א'תג ואילך. ד"ה אז ישיר ה'ש"ת פ"ג ואילך. ובכ"מ.

59) סנהדרין מד, רע"א.

60) ראה בארוכה המשך תער"ב שם ע' א'רנב. ובכ"מ.

61) תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

62) שלכן גם גילוי ענין התשובה (שהיא למעלה מתורה, שלכן בכחה למלאות מה שנחסר בתורה כו') – הוא בתורה דוקא (המשך תער"ב שם ע' א'תח. וראה המשך תרס"ו ע' רלה. ועוד).

63) לשון אדה"ז בתניא פרק לב.

64) לבד "המינים והאפיקורסים" (תניא שם בסוף הפרק. וראה לקמן הערה 66). וגם באלה – ראה ס' הערכים־חב"ד שם סעיף ה' בסופו, וש"נ.

65) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 7) שגם פתגם

"מצד שורש נפשם", ונעלית מן התורה) למצוה בתורה: צריך לאהוב יהודי מפני שכך מצוה התורה, ולכן – לפי הגבולות וסייגים שהתורה קובעת, כדלעיל (ואסור לקבוע פשרות בתורה בגלל אהבת ישראל), עד אשר ישנם יהודים, אשר התורה קובעת, שהיחס אליהם צריך להיות באופן של "תכלית שנאה שנאתים..."[66].

יא.

דוקא המעלה העצמית מביאה לידי "ומקרבן לתורה"

ועל כך מדגיש הלל (ואדמו"ר הזקן בתניא) שהענין של "אוהב את הבריות" – את "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו" – צריך להוביל גם לידי "ומקרבן לתורה", למרות שהאהבה אליהם נובעת ממעלתם העצמית של היותם יהודים וצריך לאהבם ולעזור להם בכל הענינים, גם כאשר אין מצליחים בענין של "ומקרבן לתורה":

כשם שאצל היהודי עצמו, מעלתו העצמית בהיותו יהודי, והתקשרותו אל הקדוש־ברוך־הוא מעל לתורה, אינן יכולות להשאר ללא תורה ומצוות, אלא מביאות אותו לידי קיום התורה והמצוות, כדלעיל,

כך גם לגבי האהבה ל"רחוקים מתורת ה' ועבודתו". שדוקא מפני שהוא מכיר במעלתם העצמית בהיותם יהודים, אין הוא מסתפק בכך בלבד, אלא עובדה זו מעוררת אצלו השתדלות להפכם ל"יהודים של תורה".

כיון שגם המעלה העצמית של ישראל חייבת לבוא לידי גילוי באמצעות התורה, יוצא, שכאשר הזולת רחוק מן התורה, אי־אפשר לחוש בשלום ובאחדות האמיתית שבינו לבין כל ישראל[67], שהם "אחים ממש מצד שורש נפשם"[63]. ודוקא כאשר הוא "מקרבן לתורה", מקשר אותם אל התורה ובאמצעות זו אל הקדוש־ברוך־הוא, אז מורגשת בגלוי[68] גם מעלתו העצמית של היהודי, שמעל לתורה.

יב.

ההסבר לשני המאמרים

לפי־זה מובן ההסבר לשני מאמרי חז"ל לגבי אהבת ישראל:

רבי עקיבא מדבר על הכלל של אהבת ישראל, כפי שצריך לקיימו למעשה כלפי יהודי אחר שהוא נשמה בגוף גשמי, בהתאם לגבולות של התורה[69], ועל־כך אי־אפשר לומר שזוהי "כל התורה כולה", כי לפי זה היו ח"ו, מתבטלים כל הסייגים של התורה בגלל אהבת ישראל (דוגמת: פיקוח נפש דוחה כל התורה), וזהו רק "כלל גדול בתורה", הצריך להתבצע לפי סייגי התורה.

לעומת זאת, מדבר הלל על אהבת ישראל למטה, אך בקשר לשרשם של ישראל, בדרגה ש"ישראל קדמו לתורה"[69]. ומצד דרגה זו הרי כל התורה היא למען ישראל, כדי לגלות את מעלתם. וכיון שמעלתם, היותם "אחים ממש מצד שורש נפשם", מתגלה במצות אהבת ישראל, הרי – "זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא הוא".

(משיחת ש"פ קדושים תשכ"ז)

המגיד (נסמן לעיל הערה 55) "ליב האבן א רשע גמור ווי א צדיק גמור (=לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור)" אינו מבטא עדיין את אמתית כל הענין דאהבת ישראל, כי לשון זה עצמו מורה שישנם חילוקי מדריגות בין צדיק לרשע, ואילו באהבה עצמית אין חילוקי מדריגות כלל.

66) תהלים קלט, כב. שבת קטז, א. תניא שם.

וע"פ המבואר לקמן בפנים (סי"א) יומתק (אף שבפשטות הוא מוכרח לשלימות הענין) מה שהביאו אדה"ז בתניא שם – ובפרט דלכאורה ה"ז סותר למה שמבאר לפנ"ז שאהבת ישראל היא מצד הנשמה, והרי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא – כי מכיון שגילוי מעלת הנשמה הוא ע"י תורה דוקא (כדלקמן שם), הרי אלה שנפסקה לגמרי שייכותם לתורה, ועוד ש"אין להם חלק באלקי ישראל", מעלת נשמתם אא"פ (במצבם זה) לבוא לידי גילוי (דלא "כבריות" שהם רק "רחוקים מתורת ה' כו'") – ובמילא אא"פ להיות אליהם בגילוי אהבת ישראל מצד הנשמה

[וענין זה בא בהמשך למ"ש לפנ"ז דאוהב את הבריות ענינו שמביא לומקרבן לתורה, כדלקמן בפנים].

67) עפ"ז יש לבאר מה שהעתיק אדה"ז בתניא שם (ממאמר הלל) גם התיבות "אוהב שלום" – כי עי"ז שמקרבן לתורה נעשה שלום בינו ובין הבריות, שגם אצלם יהי' הענין דלהגביר ו"להגבי' ולהעלות הנפש על הגוף".

68) אלא שמכיון שגם אם אינו "מקרבן לתורה", הרי יש בהם המעלה העצמית של בנ"י (בהעלם עכ"פ) – לכן, "(והן לא) לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים".

ולהעיר ממשנ"ת (שיחת ש"פ ח"ש תשל"ז), אשר אולי י"ל שלאחרי שכבר גילה אדה"ז ענין זה (ש"הן לא לא הפסיד כו'") – יש בזה לא רק שלילת הפסד השכר – "לא הפסיד"

– שזה (משא"כ באם הי' אומר "יש לו (שכר)") שייך לומר רק באם פשוט שיש לו שכר [וראה ברכות י, סע"ב. נזיר טו, א] –

כ"א גם – "ריוח" גדול, שמקיים ציווי אדה"ז, שעי"ז מתקשרים עם אדה"ז כו'.

69) עפמשנ"ת (שיחת ש"פ יתרו תש"מ) השייכות ד"ומקרבן לתורה" ל"הוי מתלמידיו של אהרן" – שהוא כענין "חסד ואמת נפגשו" (תהלים פה, יא. שמו"ר פ"ה, י), שגם בחסד דאהרן שלמעלה מהשתל' (ורב חסד), שמצד זה הענין דאוהב את הבריות הוא למעלה ממדוה"ג, צ"ל האמת דתורה (שמצד משה) –

יש לבאר השייכות דב' המאמרים להלל ורע"ק. כי הלל ענינו חסד (זח"ג (רע"מ) רמה, א. תניא בהקדמה. ובכ"מ), ולכן מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש למעלה מ(מדידות ה)תורה: משא"כ רע"ק שענינו תורה (ראה מנחות כט, ב. סנה' פו, רע"א), והי' "משל ב"ש" (רש"י ב"מ לז, ב. שד"ח כללים מע' ע' כלל פז. וש"נ) שענינם אמת (ראה לקו"ת שה"ש מח, ג) – מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש "כלל גדול בתורה".

לקוטי־שיחות פרשת קדושים כרך יז שיחה ג

א.

ההבדל בין סדר המשניות לבין סדר ההלכות ב"יד החזקה"

לפי סדר המסכתות במשנה באה מסכת כלאיים לאחר מסכת פאה (ודמאי). הרמב"ם[1] מסביר את הטעם לסדר זה: "וסדר אחר פאה מסכת דמאי... ואחר דמאי כלאים שכך סדרם הכתוב בסדר קדושים תהיו[2]: לא תכלה פאת שדך ואחריו שדך לא תזרע כלאים" [ואת זאת שמיד לאחר מסכת פאה מופיעה מסכת דמאי (ולא כלאים), מסביר הרמב"ם: "וסדר אחר פאה מסכת דמאי בשביל שיש בו לעניים זכות כמו שיש להם בפאה"].

לפי זה מתעוררת תמיהה על הרמב"ם, אשר בספרו "יד החזקה" מקדים את הלכות כלאים לפני הלכות פאה[3] (הפרקים הראשונים שבהלכות מתנות עניים) — להיפך[4] מסדרם במשנה, ולהיפך מכפי ש"סדרם הכתוב", לפי דברי הרמב"ם עצמו!

הרדב"ז[5] מביא לכך שני טעמים:

א) הרמב"ם מביא תחילה את הלכות כלאים, כי הן באות כהמשך לסוף ההלכות הקודמות — הלכות ערכין וחרמין: בתחילת הפרק האחרון של הלכות ערכין וחרמין אומר הרמב"ם "בחמשה עשר באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדשות וכו'". מקורה של הלכה זו הוא המשנה בתחילת מסכת שקלים[6]: בחמשה עשר בו... ועושין כל צרכי הרבים וכו'", ולאחר מכן מסיימת המשנה: "ויוצאין אף על הכלאים", שבט"ו באדר היו שלוחי בית דין יוצאים ועוקרים את הכלאים מן השדות — ולכן קובע הרמב"ם את הלכות כלאים מיד לאחר הלכות ערכין וחרמין, כי במשנה מופיעה ההלכה "ויוצאין אף על הכלאים" כהמשך להלכה "בחמשה עשר בו... כל צרכי הרבים".

מתורגם ללשון הקודש

ב) כלאים כוללים בתוכם "כל מיני כלאים, כלאי אילנות, כלאי זרעים, כלאי הכרם, כלאי הרבעת בהמה, כלאי בגדים, כלאי עבודת בהמה, ולעולם דרכו ז"ל לפתוח בדברים הכוללים..." — שכענין כללי יש להלכות כלאים זכות קדימה לעומת הלכות פאה שהן ענין פרטי.

ב.

הקשיים על טעמי הרדב"ז לסדר ההלכות ברמב"ם

אך לכאורה שני התירוצים הללו דורשים עיון והסבר מדוקדק:

א) בתירוץ הראשון — שהלכות כלאים באות כהמשך לתחילת הפרק האחרון בהלכות ערכין וחרמין ("בחמשה עשר באדר...") — אין מובן: בסופו של הפרק האחרון בהלכות ערכין וחרמין מדבר הרמב"ם אודות הסדר שצריך להיות בהוצאות כספים לעניני קדושה (הקדשות), שלמרות שזוהי מצוה ש"ראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו... אף־על־פי־כן אם לא הקדיש... אין בכך כלום", ו"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו .. אל יפזר יותר מחומש...".

לפי זה הרי, אדרבה, אם הרמב"ם רוצה לכתוב כאן את ההלכות שמהוות המשך להלכות ערכין וחרמין, הרי סביר יותר שלאחר הלכות ערכין וחרמין, המסתיימות בדינים אודות פיזור הממון לעניני קדושה, יופיעו דוקא הלכות מתנות עניים, שהתחלתן הן הלכות פאה,

[ובמיוחד כאשר בסוף הלכות ערכין וחרמין מביא הרמב"ם[7] את הדין: "מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם הרי אלו נותנן לכהנים..." — וזה דומה לענין מתנות עניים, כי לכהנים אין חלק ונחלה בארץ ישראל ולפיכך הם מקבלים מתנות כהונה (שאחת מהן היא ענין החרמים[8])].

---

1) בהקדמתו לפיה"מ ד"ה והחלק הששי. הובא בתוי"ט ריש מס' כלאים.

2) יט, ט. שם, יט.

3) ועד"ז ההלכות דלקט שכחה וכו' — שנשנו במס' פאה, לפני מס' כלאים.

4) וגם בכלל — צע"ג טעם הסדר בספרי "היד" וההלכות שבכל ספר. ועד"ז בס' המצוות שלו. — ובכל אופן צ"ע שדוקא הרמב"ם שמבאר ומאריך בטעם סדר הסדרים והמסכתות וכיו"ב, מאריך בטעמי חיבור ספריו וכו' — אינו מבאר טעם הסדר בספרו העקרי והראשי! ואפילו את"ל שביאר זה במק"א, בכתביו שלא הגיעו לידנו — הרי עיקר מקום ביאור זה הוא בהקדמת ספרו זה דוקא!

5) ריש הל' כלאים. ובפ"ב הט"ו מביא רק תירוץ הראשון.

6) "ההקדשות" — עפמ"ש בירושלמי שקלים שם, כמ"ש בנ"כ הרמב"ם.

7) הי"א.

8) קרח יח, יד. ב"ק קי, ב. רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"ז.

ולא הלכות כלאים, כי (א) הן מופיעות כהמשך רק להתחלת הפרק האחרון של הלכות ערכין וחרמין, (ב) הקשר ביניהן הוא ענין שולי בלבד ולא בעצם משמעות הענינים.

וזאת בנוסף לכך שקשה לומר שהסדר ברמב"ם נובע מן הסדר במשנה שבתחילת מסכת שקלים.

ב) התירוץ השני, שכלאים קודמים בהיותם ענין הכולל סוגים שונים, היה מספיק אילו הלכות פאה היו כתובות כענין נפרד בפני עצמו. אך ברמב"ם באות הלכות אלו כחלק מ"דברים הכוללים...", של הלכות מתנות עניים, הכוללות "כל מיני" מתנות עניים (פאה, לקט, שכחה, מעשר עני, צדקה וכו')[9] – ואם כך, הקושיא בעינה עומדת: מדוע אין הוא כותב תחילה את הלכות מתנות עניים (וממילא – את הלכות פאה בראשן), ולאחר מכן את הלכות כלאים – ובמיוחד כאשר כך "סדרם הכתוב"?

ג.

הסדר - זמן חיוב ההלכות

ויש לומר, שהסדר של הרמב"ם בספר זרעים הוא לפי הסדר של זמן חובת ההלכות:

הוא מתחיל בהלכות כלאים – הקובעות כיצד לזרוע וכו'[10] (וכהמשך לכלאי זרעים מובאים כל סוגי הכלאים),

לאחר מכן מובאות ההלכות הקשורות לזמן הקצירה – הלכות פאה ומתנות עניים אחרות (ובדרך אגב שאר מתנות העניים – מעשר עני וצדקה),

לאחר מכן המתנות שצריך לתת מן התבואה לאחר המירוח – הלכות תרומות, מעשר, מעשר שני ונטע רבעי[11], וכן[12] ביכורים[13],

ולבסוף הלכות שמיטה ויובל, הבאים לאחר "שש שנים תזרע..."[14], אחת לשבע (חמישים) שנים בלבד.

ד.

התמיהה על הסדר שבין ההכרזות במשנה

לביאור "חלק" יותר של הדבר על־פי פנימיות הענינים, יש להסביר תחילה את דברי המשנה בתחילת שקלים, "באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים"[15]:

הסדר בתורה הוא הרי מדוייק לחלוטין. ואינו מובן: מדוע מקדימים את ההכרזה "על השקלים" לפני ההכרזה "על הכלאים"? לכאורה, סביר שיהיה ההיפך:

"כלאים" הוא איסור המוטל על כל אחד, וזהו איסור תמידי – כל יהודי שאינו יודע הלכה זו עלול לעבור בכל רגע על הלאו של "לא תזרע כלאים". יותר מכך: אף אם אין הוא עושה מעשה, הוא יושב בטל ובינתיים גדל צמח הכלאים בחלק אחד חלקי מאתיים[16], והוא לא עקר את הכלאים, הרי גם אז הוא עובר על הלאו של כלאים[17]. וכן – העקירה מועילה רק על לעתיד, אך אין היא מתקנת את הלאו.

ואילו ענין שקלים, אינו דבר חמור כמו זה[18], ובנוסף לכך נשים וכדומה אינן חייבות בכך[19], ואף החייבים יכולים לתת את השקלים גם לאחר ראש חודש ניסן, כי תורמים גם על העתיד להיגבות[20]. (ולהעיר: אף מי שאינו נותן את מחצית השקל, יש לו חלק בתרומה ובקרבנות הציבור[21]).

ולפי זה היתה צריכה להיות ההכרזה "על הכלאים" לפני ההכרזה "על השקלים" – ומדוע אומרת המשנה בסדר הפוך?

---

9) וגם במשנה – הרי מס' פאה כוללת גם שאר מתנות עניים – לקט שכחה מעשר עני וכו'.

10) ראה קול הרמ"ז לתוי"ט ריש כלאים: שאלמלא כן הו"ל לאקדומי לכל דין זרעים שנוהג בשעת הזריעה דקדמה לזמן מת"ע וכהנים ולוים.

11) ומקדים נטע רבעי לבכורים (אף שנטע רבעי הוא רק בשנה הרביעית) – אגב גרירא דהל' מע"ש (שלכן באו יחד – "הל' מע"ש ונטע רבעי"). ולכן מקדים ההלכות דנטע רבעי – שנה הד', קודם ערלה (שם פ"ז).

12) הטעם לסדר זה (בכורים לבסוף) – אף שחיובם בכל שנה – ראה רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ שם "וכשהשלים לדבר על הזרע ומתנותיו החל לדבר בענין הפירות" [אלא שמקדים נטע רבעי (וערלה) לבכורים, כבהערה הקודמת].

13) ובסופן (פ"ה ואילך) ע"ד חלה – (כשהתבואה כבר נעשית) עיסה: ואח"כ (פ"ט ואילך) שאר מתנות כהונה.

14) בהר כה, ג.

15) בהבא לקמן (סעיפים ד־ו) – ראה גם מכתב דיום ג' לסדרה ופ' אם כסף תלוה תשכ"ד (נדפס בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 252 ואילך. ח"ו ע' 338).

16) כלאים פ"ה מ"ו, ושם ספ"ז – לענין כלאי הכרם.

17) פסחים כה, א. חולין קטז, א. ולדעת רע"ק (מו"ק ב, ב. וש"נ) גם המקיים כלאים לוקה.

18) שהוא רק עשה.

19) שקלים פ"א מ"ג. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ז.

20) שקלים ספ"ג. כתובות קח, א. וש"נ. רמב"ם הל' שקלים פ"ב ה"ט.

21) דעת רש"י כתובות שם ד"ה ועל העתיד לגבות. וראה כס"מ (הל' שקלים שם) דכ"ה דעת הרמב"ם.

ה.

הטעם לאיסור כלאים ולהכרזה על השקלים

ההסבר לכך (על־פי פנימיות הענינים) הוא:

הרמב"ן[22] מסביר את הטעם לאיסור כלאים כך: על־ידי הכלאים משנים את חוקי הטבע שקבע הקדוש־ברוך־הוא, שיהיה דוקא "דשא עשב... עץ... עושה פרי למינו"[23] (ובדומה לכך בסוגי כלאים אחרים).

הטעם להכרזה באחד באדר "על השקלים" הוא: את קרבנות הציבור של כל שנה צריך להביא דוקא מן השקלים של שנה זו – אסור להשתמש בשקלים של שנה אחת (שמלפני ראש חודש ניסן) לצורך קרבנות ציבור של השנה הבאה (לאחר ראש חודש ניסן) – אין מערבין שנה אחת באחרת. לכן מכריזים באחד באדר שיש לתת את השקלים לפני השנה החדשה (ראש חודש ניסן)[24].

ו.

ענין של "למינהו" בעולם נובע מאי־עירוב בעבודה הרוחנית

מכיון ש"קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא"[25] מובן שכל דבר שישנו בעולם, הרי לא זו בלבד שהוא קשור לתורה ומשתקף בה (ובעבודת בני ישראל), אלא יותר מכך: בתחילה קיים הדבר בתורה, ורק אחר כך וממנה הוא יורד לעולם.

זהו ההסבר להקדמת ההכרזה "על השקלים" לפני ההכרזה "על הכלאים": כדי שהעולם יהא כראוי, דוקא "למינהו", ולא כלאים, צריך למנוע לפני כן בעבודת ישראל ובתורה (הוראה), את ה"עירוב" של דברים שונים אשר צריכים להיות נפרדים, למינהו.

ולכן משמיעים ומכריזים תחילה בית דין, אשר תפקידם הוא תורה והוראה, "על השקלים" – שעל־ידי הכרזה זו נגרם שהשקלים המובאים לקרבנות – עבודה – ישמשו בזמן הנכון, ושלא יערבו את השקלים עם קרבנות של שנה אחרת.

המשמעות העמוקה והרחבה יותר של הדברים היא: בית דין מכריזים ומגלים את הכוחות הרוחניים הדרושים לעבודת ה' של השנה הבאה, שהרי עבודת הקרבנות היא מן העבודות העיקריות של המקדש[26], ונקראת[27] "עבודה" סתם, וכוחות רוחניים אלו צריכים להיות מנוצלים במילואם בעבודה של הזמן שאליו הם שייכים, ואסור לגרום לבלבול ועירוב[28] זמנים בסדר העבודה משנה לשנה.

ומכך נגרמת ו"משתלשלת" ההכרזה "על הכלאים" – שגם בעולם לא יהיה עירוב וכלאים של מין אחד באחר.

ז.

א' באדר - בכח, ט"ו באדר - בפועל

לפי זה מובן גם מדוע מוצאים לגבי כלאים שני מועדים – בא' באדר משמיעים ומכריזים "על הכלאים", ובט"ו באדר "יוצאין אף על הכלאים":

בא' באדר משמיעים ומכריזים "על השקלים", זוהי רק פעולה "בכח" לגבי נתינת השקלים, ולכן גם בעולם נובע מכך רק הענין "בכח" – "משמיעין על הכלאים",

ואילו בט"ו באדר, כאשר קיימא סיהרא (=הירח) באשלמותא[29] (שלא כבראש חודש, א' באדר[30], כאשר הלבנה היא "בכח", נקודה בלבד) – אז מתחילה ההכנה המעשית בפועל[31] לעבודת נתינת השקלים,

22) פרשתנו יט, יט. וראה ג"כ זח"ג פו, ב.

23) בראשית א, יא. וברמב"ן הנ"ל: שנאמר בכולם למינהו.

24) ירושלמי שקלים בתחילתה.

25) זח"ב קסא, ריש ע"ב. וראה ב"ר בתחילתו.

26) ראה רמב"ם ריש הל' בית הבחירה: בית מוכן להיות מקריבים בו כו'. ולהעיר מד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"ב. ד"ה באתי לגני תשי"ב פ"א ואילך (סה"מ באתי לגני ע' לז ואילך).

27) אבות פ"א מ"ב. ובכ"מ.

28) להעיר מרבינו בחיי פרשתנו שם: מערבב הכחות העליונים. נת' באוה"ת נ"ך (כרך א') ע' קלב ואילך*.

29) זח"א רכה, סע"ב. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

30) להעיר ג"כ מהחילוק בחודש אדר – דבי"ד וט"ו בו הוא הבפועל של פורים, ומ"מ על כל החודש נאמר (אסתר ט, כב) "והחודש אשר נהפך להם גו'", וגם למעשה – דהאי דאית לי' דינא בהדי נכרי כו' ולימצי' נפשי' באדר (תענית כט, ריש ע"ב. מג"א סתרפ"ו סק"ה), וכל החודש כשר לקריאת מגילה (ירושלמי ריש מגילה. רמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז) – אלא שזהו רק ענין של "בכח".

ועפ"ז – שפורים שייך להזמן דקיימא סיהרא באשלמותא – יומתק זה שנהגו ישראל להמשיך סעודת פורים בליל טו, בין י"ד לט"ו (ראה אחרונים לשו"ע או"ח סתרצ"ח ס"ב) – כי מילוי ושלימות הלבנה הוא "חצי כ"ט י"ב תשצ"ג" (ב"י או"ח סתכ"ו. וראה רמ"א שם ס"ג) – בין י"ד לט"ו.

31) להעיר מפלוגתת ב"ש וב"ה (ריש מס' ר"ה) בנוגע לר"ה לאילן, דלב"ש הוא בא' בשבט ולב"ה בט"ו בו. ונת' במ"א די"ל דפליגו אם אזלינן בתר כח או בתר פועל (עיין לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 134 ואילך. ח"ו ע' 74 ואילך בארוכה). ועפ"י הנ"ל שייך זה (לא רק לה"בכח" ו"פועל" דחודש תשרי – ר"ה וסוכות (עיי"ש) – כ"א) גם להיום בחודש, בכל חודש – א' או ט"ו.

*) באוה"ת שם. ד"בקדושה מצינו דוקא הרכבה ומזיגות המדות זב"ז וכו'", ו"עיקר מין בשאינו מינו זהו הקדושה עם הקליפות" [עיי"ש בארוכה. וראה ג"כ לקוטי לוי"צ לזח"ב (נ' פט־צ). לקו"ש חכ"ט תצא (שיחה א)] – אבל מובן. דמכיון שנקבע ליתן שקלים בכל שנה בפ"נ הרי ערבובם עם שקלים דשנה אחרת הוא "חיבור ב' קצוות שאין ראוי לחבר אותן" (ע"ד ל' אוה"ת שם). ועד"ז בהמבואר לקמן בפנים ס"ח.

כנאמר במשנה[32]: "בחמשה עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה" —

ומכך נובע גם לגבי העולם, שבחמשה עשר באדר אין בית־דין מסתפקים בהכרזה, אלא הם "יוצאין אף על הכלאים" — עוקרים את הכלאים בפועל[33].

זהו ההסבר לכך ש"בחמשה עשר באדר בית דין נפנין לחפש ולבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדשות": כשם שבט"ו באדר מתחילה ההכנה המעשית לנתינת השקלים בכלל הקרבנות של השנה הבאה — כדי להבטיח שהכוחות הניתנים לעבודה בשנה מסויימת ינוצלו דוקא בשנה זו בלי "לערב" משנים שונות — כך צריך להבטיח גם לגבי כל "צרכי ציבור" ו"הקדשות", שכל הענינים השייכים לשנה מסויימת יושלמו לפני סוף השנה, לפני ראש חודש ניסן.

ח.

אסור "לערב" את עבודת הבירורים

כשם שאסור לערב בתחומים של "עולם" (כלאים משני מינים) ו"שנה" (שקלים משנה לשנה), כך אסורים כלאים בתחום השלישי[34] — "נפש": לכל אחד נקבעו ענינים ודברים מסויימים שאותם הוא צריך "לברר" ולזכך, ואסור לבלבל בין עבודת ה"בירורים" של אדם אחד ושל זולתו.

זהו ההסבר הפנימי להלכה שבה מסיים הרמב"ם את הלכות ערכין וחרמין — "לעולם לא יקדיש אדם... כל נכסיו .. מכל אשר לו ולא כל אשר לו .. כל המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש...":

יהודי צריך לדעת שנכסיו וממונו ניתנו לו מאת הקדוש־ברוך־הוא כדי להשתמש בהם בסדר מסויים: חלק מן הממון והנכסים ניתן לו כפקדון — אין הם שייכים לו, אלא לעני, להקדש[35] וכדומה — כדי לקיים את מצות צדקה וכדומה[36], וחלק מן הנכסים והממון ניתן לו לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו.

לכן אסור לו לפזר יותר מחומש, כי ארבע החמישיות האחרות הוקצבו בשבילו — אותם נתן הקדוש־ברוך־הוא לו, לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו, ואין הוא צריך "לערב" זאת עם החלק השייך לעני[37].

ט.

ההסבר לסדר ההלכות ברמב"ם

לפי כל האמור לעיל מובן סדר ההלכות ברמב"ם:

תחילה, בפרק האחרון של הלכות ערכין וחרמין, הוא קובע את ההלכה "בחמשה עשר באדר בית דין נפנין... על צרכי ציבור ועל עניני ההקדשות" שזהו ענין הכלאים ברוחניות (ב"שנה") — מניעת ה"עירוב" של הכחות שניתנו ל"צרכי ציבור" ול"הקדשות" משנה לשנה.

לאחר מכן הוא גם מסיים את הפרק (ונעוץ תחילתן בסופן) בנקודה זו כפי שהיא משתקפת אצל כל אחד בפרט (ב"נפש") בענין של ערכין וחרמין — לא לערב את הממון השייך לו עם הממון שהוא חייב לתת (שהוא פקדון ואינו שלו),

ומן הכלאים שבעבודת האדם ברוחניות נובעות בהנהגת העולם הלכות כלאים כפשוטן,

אך מכך אפשר להגיע לידי טעות, כטענת טורנוסרופוס הרשע[38], שכיון שהקדוש־ברוך־הוא נתן לו ממון ונכסים, ועשה אדם אחר לעני, הרי אין הוא צריך לתת צדקה, כי הכל שלו ואסור לו לבזבז זאת על־ידי נתינה לאחר (— כלאים). לכן ממשיך הרמב"ם מיד לאחר הלכות כלאים בהלכות מתנות עניים: החובה לתת לעני את החלק השייך לו.

י.

ההסבר להבדל בין הסדר במשנה וברמב"ם

בכך יובן גם הטעם להבדל בין סדר התורה (והמשנה) — קודם פאה ואחר־כך כלאים, לבין סדר הרמב"ם — תחילה הלכות כלאים ואחר־כך הלכות מתנות עניים.

במתנות עניים מודגש שצריך לתת לעני חלק מן הממון בלבד, והרוב נשאר לבעל־הבית: פאה —

32) שקלים פ"א מ"ג. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.

33) ולהעיר, שגם בזה מקדים במשנה הא ד"חמשה עשר בו קורין כו' ועושין כל צרכי הרבים כו'" (כדלקמן בפנים) ואח"כ — "ויוצאין אף על הכלאים".

34) אשר על ענין שלש בחינות אלו הוא היסוד של ספר יצירה (אוה"ת יתרו ע' תתטז ואילך).

35) ועפ"ז יומתק מרז"ל (שמו"ר פל"ו, ג): כל מי שיתן למצוה אינו מחסר את נכסיו. וראה רמב"ם הל' מתנ"ע פ"י ה"ב.

36) טור יו"ד ריש הל' צדקה. וראה ד"ה א"ר שמואל בר נחמני תר"ץ פ"ג (סה"מ קונטרסים ח"א קיט, א). וראה גם לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 114. ח"ג [המתורגם] ע' 163. ובכ"מ.

37) ועפ"ז יומתק מ"ש באגה"ת (ספ"ג) ואגה"ק (סוס"י) דלתקן עוונותיו בצדקה, יוכל לפזר בלי גבול — כי זהו ענינו וצרכיו שלו, רפואת ופדיון נפשו, כמו "רפואת הגוף ושאר צרכיו".

38) ב"ב י, רע"א.

בסוף[39] שדהו[40], לקט – יותר משני שבלים כבר אינו לקט[41], וכך הלאה בשאר מתנות העניים. זהו הענין של שלילת כלאים ברוחניות, כפי שנתבאר לעיל בהרחבה, שלא לערב את החלק השייך לבעל־הבית עם חלקו של העני – ומכך משתלשל איסור כלאים בגשמיות, כדלעיל.

לפיכך כתוב בתורה קודם "לא תכלה פאת שדך..." ורק לאחר מכן "שדך לא תזרע כלאים...", וכך גם במשנה.

לעומת זאת ברמב"ם כבר הוזכר ענין זה של מתנות עניים, שאסור לתת "כל אשר לו" (שממנו נובע איסור כלאים) בסוף הלכות ערכין וחרמין, ולכן מופיעות בהמשך לכך הלכות כלאים.

ולאחר מכן מופיעות הלכות מתנות עניים, שההדגשה בהן היא כשמן – לא על כך שאסור לפזר "כל אשר לו", אלא על כך שחייבים לתת לעני, ואדרבה, בזהירות "יותר מכל מצוות עשה" ורק על־ידי כך "כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת"[42].

(משיחות פורים תשכ"ד)

39) פרש"י עה"פ. מתו"כ שם. וראה פאה פ"א מ"ג. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הי"ב. תוי"ט ומפרשים פאה שם.

40) ולהעיר, דאף "שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה" (נדרים ו, ב) – ה"ז רק לאחר שקצר (לעצמו*) דאז נתחייבה שדהו בפאה (תוס' ופי' הרא"ש נדרים שם. מירושלמי ריש פאה. שם פ"ג ה"ז. וראה תוספתא פאה רפ"א). ולפר"ח (בס' מים חיים – חידושים לרמב"ם) – הובא בתוס' רע"ק לפאה פ"ג מ"ו – שלדעת הרמב"ם (שם הי"א) גם מי שקצר כל שדהו אינו יכול ליתן כל הקציר משום פאה.

ולהעיר ג"כ ממפרשים לריש פאה. שם פ"א מ"ג. רמב"ם שם וספ"א ונ"כ שם.

41) פאה פ"ו מ"ה. רמב"ם שם רפ"ד.

42) רמב"ם הל' מתנ"ע רפ"י.

*) כ"ה בסמ"ג הובא בכס"מ לרמב"ם שם הי"א. מלאכת שלמה ריש פאה. מנחת בכורים לתוספתא פאה רפ"א. וראה פר"ח שבפנים ההערה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

נַעֲרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ברבקה (בראשית כד טז) 'וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה' וגו', ומבואר שבתולה היא נערה, ומכך למדים שכהן גדול מותר רק בנערה, אך לא בקטנה ולא בבוגרת.

הגמרא חוזרת לברייתא שהובאה לעיל: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָה זוֹנָה. אָמַר רַב עַמְרָם, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר.**

משנה

נתבאר במשנה הקודמת שאסור לכל אדם שאין לו אשה או בנים לישא אשה שאינה יולדת. המשנה מבארת אימתי מקיים אדם מצות פריה ורביה שמותר להבטל ממנה: **לֹא יִבָּטֵל אָדָם מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה**, שלא יעמוד בלא אשה הראויה ללדת, **אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בָּנִים** שכבר קיים מצות פריה ורביה. ונחלקו באיזה בנים נחשב שקיים המצוה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁנֵי זְכָרִים**, אך בזכר ונקבה עדיין לא קיים המצוה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זָכָר וּנְקֵבָה** ולא שני זכרים, שֶׁנֶּאֱמַר באדם וחוה (בראשית ה ב) 'זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם', וכשם שבתחילת בריאת העולם נבראו כך, באופן זה גם יש לקיים מצות פריה ורביה.

גמרא

מדייקת הגמרא: נאמר במשנה 'לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים', ומשמע **הָא** אם **יֵשׁ לוֹ בָּנִים**, דווקא **מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה יִבָּטֵל**, אך **מֵאִשָּׁה לֹא יִבָּטֵל**, שהרי לא אמרו שאם יש לו בנים יכול להבטל מאשה, ואסור לו לשהות בלא אשה אף כשאינו מחויב בפריה ורביה, אלא שמותר גם באשה שאינה יולדת. ודין זה **מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם כַּמָּה בָּנִים** וכבר קיים מצות פריה ורביה, **אָסוּר לַעֲמוֹד בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר** כשנבראה חוה אשת אדם (בראשית ב יח) 'לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ'.

דיוק אחר: **וְאִיבָּא דְּאָמְרִי**, מדויק מדברי המשנה שלא ישא אשה שאינה יולדת אם אין לו בנים, **הָא** אם **יֵשׁ לוֹ בָּנִים, בָּטֵיל** – רשאי להבטל **מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּבָטֵיל נַמִּי** – ורשאי להבטל גם מלישא **אִשָּׁה**, ואף אשה שאינה יולדת אינו חייב לישא. שואלת הגמרא: **נִימָא תִּיהְוֵי תְּיוּבְתָּא** – נאמר שדברי המשנה יהיו פירכא לדבריו **דְּרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל**, שאמר שאף שיש לאדם בנים אסור לעמוד בלא אשה. דוחה הגמרא: **לָא**, אין קושיא על דבריו, שכן הוא מדייק מהמשנה, שאם **אֵין לוֹ בָּנִים נוֹשֵׂא** רק **אִשָּׁה כַּת בָּנִים**, דהיינו שיכולה ללדת, ואם **יֵשׁ לוֹ בָּנִים נוֹשֵׂא** גם **אִשָּׁה דְּלָאו כַּת בָּנִים, וְנִפְקָא מִינָּהּ** בין אם יש לו בנים לבין אם אין לו בנים, האם חייב **לְמִכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה כִּשְׁכִיל בָּנִים** – לישא אשה בת בנים, שאם אין לו בנים חייב בזה, ואם יש לו בנים יכול לישא אף אשה שאינה יולדת, ומכל מקום אסור לו לעמוד בלא אשה כלל.

שנינו במשנה: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי.** משיבה הגמרא: **יְלִפִּינַן** – שלמדים דין זה **מִמִּשֶּׁה, דִּכְתִיב** (דברי הימים א' כג טו) 'בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר', ומבואר שהיו לו שני בנים בלבד, ואז פירש מאשתו כמבואר בברייתא להלן בסמוך, וודאי לא היה משה פורש מאשתו לפני שקיים מצות פריה ורביה.

מבררת הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל** מה טעמם. משיבה הגמרא: **יְלִפִּינַן מִבְּרָיָיתוֹ שֶׁל עוֹלָם** שנבראו בו אדם וחוה שהם זכר ונקבה, וכפי הפסוק שהובא במשנה.

מקשה הגמרא: **וּבֵית שַׁמַּאי** מדוע למדו ממשה, **לֵילְפֵי** – ילמדו גם הם **מִבְּרָיָיתוֹ שֶׁל עוֹלָם** שמקיימים את המצוה בזכר ונקבה כבית הלל. מתרצת הגמרא: **אֵין דָּנִין** [–למדים] הלכה במקום **שֶׁאֶפְשָׁר** – ניתן לעשות באופן אחר,

שמות ג, יג - ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם

לב

ביאור הזהר שבנ"י זכו לג' דברים, א) "פורקנין" (גאולה) כנגד בחי' מלכות - מצות, ב) "נסין" (נסים) כנגד בחי' ז"א - מדות, ג) "אתוון סגיאין" (מופתים רבים) כנגד בחי' בינה - שכל אלקי

(בראשית מב, א) וַיַּרְא[1] יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם, דְּהָא תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא חָמָא דַּהֲוָה לֵיהּ בְּמִצְרָיִם, וְשַׁוֵּי תּוּקְפֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּבְנוֹי דְּיַעֲקֹב סַבְלוּ תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא, וְלָא אִשְׁתַּנּוּ מִגּוֹ רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא דַּאֲבָהַתְהוֹן, וּשְׁמָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֲוָה בְּגָלוּתָא רְגִילָא בְּפוּמַיְיהוּ, וְעַל דָּא כְּתִיב בְּמֹשֶׁה, (שמות ג יג) וְאָמְרוּ לִי מַה׳ שְׁמוֹ מַה׳, בְּגִין דַּהֲווֹ יָדְעֵי לֵיהּ, וְלָא אַנְשׁוּ לֵיהּ לְעָלְמִין, וְסָבְלוּ תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא עַל קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּבְגִין כָּךְ זָכוּ לְפוּרְקָנִין וּלְנִסִּין וְלְאַתְוָון סַגִּיאִין.

ספר הזהר חלק ב׳ דף קצח, ב

ודוק בלישנא, שבישראל שסבלו גלות מצרים, אמר ג'[2] דברים שזכו, פורקנין, נסין, אתוון סגיאין,

והיינו:

פורקנין[3], הוא ממלכות, כי פורקן שהוא ענין פדיון הוא במלכות עיין במאורי אור מע'[4] פדיון ופדה, וסימנך פורקנין[5] גימט' מלכו"ת, ועצם המלה הוא פרק[6], פ"ר[7] ק', הוא הה"ג מנצפ"ך מספר פ"ר שבהק'

---

1) [תרגום ללה"ק] וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם (מקץ מב, א. מפרש מלת שבר מלשון שבירה, והיינו) דְּהָא תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא חָמָא דַּהֲוָה לֵיהּ בְּמִצְרָיִם (כי את שבר הגלות ראה שהיה מוכן לו במצרים), וְשַׁוֵּי תּוּקְפֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (ושם בטחונו בהקב"ה שיגאל את בניו), וּבְנוֹי דְּיַעֲקֹב סַבְלוּ תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא (ובניו של יעקב סבלו את שבר הגלות ולא החליפוהו ח"ו באל אחר), וְלָא אִשְׁתַּנּוּ מִגּוֹ רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא דַּאֲבָהַתְהוֹן (ולא נשתנו מסוד האמונה שקבלו מאבותם), וּשְׁמָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֲוָה בְּגָלוּתָא רְגִילָא בְּפוּמַיְיהוּ (ושמו של הקב"ה היה רגיל בפיהם בגלות), וְעַל דָּא כְּתִיב בְּמֹשֶׁה (ועל זה כתוב במשה) וְאָמְרוּ לִי׳ מַה׳ שְׁמוֹ׳ מַה׳ (שסופי תיבות הוא השם יהו"ה שהיה רגיל בפיהם בגלות), בְּגִין דַּהֲווֹ יָדְעֵי לֵיהּ וְלָא אַנְשׁוּ לֵיהּ לְעָלְמִין (לפי שהיו יודעים את שמו ולא שכחו אותו לעולם), וְסָבְלוּ תְּבִירוּ דְּגָלוּתָא עַל קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (וסבלו את שבר הגלות על כבודו של הקב"ה), וּבְגִין כָּךְ זָכוּ לְפוּרְקָנִין וּלְנִסִּין וְלְאַתְוָון סַגִּיאִין (ובשביל זה זכו אח"כ לגאולה ולנסים ולמופתים רבים). עיי"ש

2) ג' דברים שזכו: מבאר בסימן זה, שהג' לשונות בזהר הם כנגד ג' בחינות ודרגות, דבנ"י נגאלו ממצרים בכל הבחינות, ובפרטיות, א) "פורקנין" היינו מלכות, פי' ממעשים הרעים דמצרים בחי' סור מרע, ב) "נסין" בחי' ז"א (מדות), ג) "אתוון סגיאין" בחי' בינה (השכל).

3) פורקנין: מבאר ומרמז דתיבת "פורקנין" הוא בחי' "מלכות" מצד כמה פרטים, והם:

א) פורקנין מלשון "פדיון", והוא במלכות.

ב) פורקנין מלשון "פדה", ורמז בגימטריא בשֵׁם אלקים - מלכות.

ג) "פורקנין" בגי' "מלכות".

ד) עצם התיבה הוא "פרק" נוט' "פר-ק", רמז לאותיות מנצפ"ך בגי' פ"ר, וק' אדנים במלכות.

ה) פורקנין מלשון "פרק", ורמז תקכ"ד פרקים בתלמוד בבלי - תושבע"פ בחי' מלכות.

ו) מלשון "ויפרקנו מצרינו" - סור מרע, בחי' מלכות.

ז) מלשון "עצם המפרקת" שבאחור, בחי' מלכות.

ח) ההצלה ממצרים שיניקתם ממלכות נקרא פורקנין - פרק.

ט) "מצרים" שיונק מבחי' מלכות בגי' "פרק" - פורקנין.

י) ההצלה "פורקנין", מגלות וקליפת "פרעה" אותיות "הערף" בחי' אחוריים, ויניקתם מבחי' מלכות.

4) מאורי אור אות פ' סעיף ג' וז"ל: פדיון נק' הנוקבא, וכל פדיון בעולם הנקבה כי צריך שיתנו אחר תמורתו, אבל גאולה בעולם הזכר. פדה עם האותיות, גי' אלקים עם האותיות והכולל, והיא במלכות. עי"ש.

(פירוש. פד"ה עם האותיות בגי' צב (92), וכן אלקים (86) + החמש אותיות והכולל בגי' צב (92).

5) פורקני"ן בגי' 496, וכן מלכו"ת 496.

6) מרמז דתיבת "פרק" הוא נוט' "פר"-"ק", ואותיות פ"ר הוא בגי' אותיות הסופיות דאל"ף בי"ת מנצפ"ך בגי' 280, והו"ע גבורות. (ראה הערה 7). ואות ק' הוא ג"כ בחי' מלכות (ראה הערה 8).

7) פירוש: אותיות "פר" הוא (280) בגי' האותיות מנצפ"ך (280), וטעם דאותיות מנצפ"ך וכן תיבת "פר" הם בחי' גבורה: ראה במאורי אור ע' מנצפ"ך וז"ל: "מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן הם באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות". ובלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שמ וז"ל: "מדה וגבול הם מצד הגבורות, וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול מצד הגבורות". וראה גם בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכז: מנצפ"ך בגימטריא גבורה דין. ע"ש.

ובאור התורה דרושים לפסח עמוד תשמח-ט וז"ל: ה' אותיות מנצפ"ך שהם מפרידים ומחלקים את הקול, כי הקול הוא פשוט כקול בהמה ולהיות הקול מתחלק לה' מוצאות מהגרון בומ"פ וכו' הוא ע"י ה' גבורות ע"ש.

וראה תניא שער היחוד והאמונה ספ"ד, ספר הערכים - חב"ד, מערכת אותיות עמוד א ואילך, ובעיקר שם עמוד סד.

ותיבת "פר", עצמה מרמזת על ענין הגבורות, וכמ"ש בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ק: "טבע הגבורות להתפרד זה מזה, כי פירוד הוא מצד הגבורות, כמ"ש במאורי אור מע' פרד ע"ש. מנצפ"ך שהם הה' גבורות מספרם פ"ר, שפירושו פירור, דהיינו התחלקות ופירוד".

ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלא, מציין למ"ש בפרי עץ חיים שער חזרת העמידה סמוך לסוף פ"ז, שמפרש הפסוק באיוב (פרק טז, יב) "שָׁלֵו הייתי וַיְפָרְפְּרֵנִי", ופי' במצודות דוד וז"ל: שלו, [איוב אמר] יושב הייתי בשלוה, ופתאום עשה אותי לפרורים, ע"ש.

וזהו ג"כ הלשון "פרפר ומת" (ראה איכה רבה פרשה ב, טז. רמב"ם

אדנים[8] דמלכות[9].

(ותורה שבע״פ משניות וגמרא נחלקה לפרקים, כי תשבע״פ[10] הוא בחי׳ מלכות, ונחלקה לתקכ״ד פרקים כמספר[11] תלמו״ד בבל״י כמ״ש במאורי אור מע׳[12] תלמוד בבלי ע״ש).

ופרק שהו״ע פדיון, הנה הוא מה שהוסר והובדל ממי שהי׳ אצלו בשבי׳ כמו[13] ויפרקנו מצרינו, מובן שהוא כמו בחי׳ סור מרע והוא במלכות, מצות לא תעשה שמור[14] שהוא במלכות.

ופרק פירושו ג״כ עצם המפרקת[15] שבאחורי הגרון, א״כ פרק הוא בחי׳ אחוריים והיינו מלכות העומדת באחור, והיינו הפורקנין שהיו במצרים כי פרעה והמצרים יניקתם מאחורי הגרון[16] כידוע, ויניקתם הוא

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג הלכה ט. פרק ט הלכה יא). ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קלד.

8) הכוונה למ״ש בלקוטי תורה מהאריז״ל פ׳ פקודי וז״ל: פ׳ פקודי מאת אדנים, לפי שהיו בחינת עשיה כי שם אל אדני גי׳ צ״ו וד׳ אותיות אדני הרי ק׳, וכן אדנ״י ס״ה ול״ד אותיות דמילוי המילוי שלו הרי ק׳ ע״ה, ואדני חצר המשכן עם אותן שבפתח ס״ה כמנין אדנ״י לפי שכולם היו בחינת אדני שהוא המלכות:

מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן, הם כחשבון שם המלכות הנקרא אדני ושם זה גימ׳ מאה באופן זה כי מלוי המילוי של שם זה הוא, אל״ף למ״ד פ״א דל״ת למ״ד ת״ו נו״ן וי״ו נו״ן יו״ד וא״ו דל״ת, ל״ד אותיות כמנין ד״ל ולכן שם אדני שהיא המלכות נקרא ד״ל ואביון בסוד אספקלריא שאינה מאירה והוא כי אות ת״ו חסר יו״ד אך כשתהיה מלאה ביו״ד אז תהיה גדולה ושלימה בסוד הלבנה במילוי׳ וז״ס יגדל פי׳ יגד״ל מילוי׳ העולה ד״ל ויעשה ל״ה שהוא עם יו״ד שבמלוי תי״ו ולכן י׳ דיגדל גדולה לרמז ע״ז. והנה נחזור לענינינו כי שם אדני גי׳ ס״ה ועם ל״ה אותיות מילוי המילוי הם ק׳ אדנים עי״ש.

וראה הערה 9.

9) ראה שער היחוד והאמונה ריש פרק ז, וז״ל: ״תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך . . ושֵׁם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שֵׁם אדנות כי הוא אדון כל הארץ וכו׳״, ע״ש.

וראה תורת מנחם - ספר המאמרים ה׳תשי״ט עמוד ריג.

10) תיקוני זהר בהקדמה פתח אליהו (יז, א), ״מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה״. וראה לקו״ת פרשת ברכה צד, א. וז״ל: ולזאת נקרא תשבע״פ בחי׳ מלכות כמאמר מלכות פה תשבע״פ כו׳ והיינו בחי׳ דבור שבא בהתגלות לבחי׳ דבור כמארז״ל דבר ה׳ זו הלכה (שבת קל״ח ב׳) ודבר מלך שלטון וישראל הם הממשיכים בחי׳ מלוכה עליהם ע״י שהם מקבלים עליהם עול מלכות שמים כמ״ש שום תשים עליך מלך כו׳ עי״ש. וראה מאמרי אדמו״ר מהר״ש - תורת שמואל - תר״ם ח״א עמוד פ״ב ובהנסמן שם. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג׳ סימן קמג.

11) תלמו״ד (בגי׳ 480) + בבלי (44) = 524, תקכ״ד.

12) מאורי אור אות תי״ו סעיף סא וז״ל: תלמו״ד בבל״י גי׳ תקכ״ד פרקים שבתלמוד, כי תלמוד בבלי כנגד רחל, בב״ל גי׳ ל״ד אתוון דמילוי אדנ״י (לעיל הערה 8), ותלמוד ירושלמי כנגד לאה הנק׳ ירושלים, ונ״ל כי ז״ס ארז״ל במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי.

וביאיר נתיב וז״ל: סוד תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי עפ״י מ״ש הרב תבין מאמר הזוהר רות דף מ״ז ע״ב וז״ל על התעודה זו תלמוד ירושלמי ועל התמורה תלמוד בבלי וע״ל ערך תעודה ומ״כ בס׳ אוצרות חיים של מ״ר הרב המקובל אלקי כמהור״ר אברהם רוויגו בשם הרב הרמ״ד וז״ל סוד תלמוד ירושלמי הוא בלאה כי היא סוד ירושלים, ובבלי ברחל כי שם סוד שם בוכ״ו* מן החזה ולמטה שהוא גי׳ בב״ל כי הנה בתחלת הגלות לא היו כ״כ הניצוצים שקועות וזכו אותם הצדיקים לתקן ניצוצות גדולים בסוד לאה כי הנה סוד התלמוד לברר ברורים ולהוציא הסולת מתוך הפסולת בסוד קש ותבן שהם הקושיות ולכן תלמו״ד גי׳ ליל״ת שהוא להכניע בקחתינו הנצוצות. ואח״כ תקפה הצרות השיעבוד כי גברה כח הקליפה ולא היו יכולים עוד לברר בבחי׳ עליונה רק בסוד בבלי כנז׳ וז״ס שאמרו במחשכים הושיבני זהו תלמוד בבלי כי הוא במדרגה יותר תחתונה מן הירושלמי עי״ש.

*) שֵׁם בוכ״ו: ראה לקמן סי׳ פה הערה 8. וראה ג״כ סוף סי׳ סא, הערה 28.

13) תהלים קלו, כד.

14) ראה סידור עם דא״ח קפח, א וז״ל: והנה ידוע שהיראה היא למעלה בבחי׳ מלכות שנק׳ יראה להיות שעיקר ענין המ״ל הוא הירא׳ כידוע וכמ״ש שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כו׳ וע״כ כל שרש המצות ל״ת הוא דוקא בבחינ׳ מ״ל והיינו שאמר שמור לנוק׳ ששמירת הל״ת בסור מרע היינו בנוקבא דוקא וכידוע דיניקות החיצונים קרובה ביותר לבחינ׳ מלכות וכמ״ש רגליה יורדות מות ע״כ צריכה שמיר׳ ביותר בל״ת כדי שלא יקבלו החיצוני׳ יניקה ממ״ל דקדושה כו׳ והיינו שאמרו ז״ל שמי עם י״ה בגי׳ שס״ה כו׳ אבל מ״ע ששרשן מן מדת האהבה הוא בבחינת דכורא שהוא ז״א דאצילות והיינו זכור לדכורא כי האהבה היא שרש העבודה במ״ע כו׳ עי״ש.

15) הוא לשון הגמ׳ חולין יב, א, דאיתא שם: השוחט בסכין ונמצאת פגומה פסולה חיישינן שמא בעור נפגמה..., במאי איפגם, אימא בעצם דמפרקת איפגים. ופרש״י בעצם מפרקת. לאחר שחיטה שנגע בעצם הצואר והיא המפרקת דכתיב (שמואל-א ד) ותשבר מפרקתו עי״ש.

16) ראה תורה אור פרשת וארא נח, ב ואילך. וז״ל: בחי׳ מצרים הוא מצר מי. פי׳ כי מבואר בלק״ת פ׳ וישב (ד״ה ועתה נבאר סוד יוסף) כי הגרון נק׳ ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם, כי הלא ג׳ מוחין ברדתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל רוחב הגוף בג׳ קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים הי׳ יניקת מצרים. וזה ענין פרעה אותיות הערף. וזהו ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא הנמשך דרך הגרון עד חזה דז״א ובו מלובש מוח הדעת. ופרעה שהוא הערף בחי׳ גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ״מ הוא יציאת המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי׳ מל׳ שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא״כ הגרון הוא בחי׳ מצרים מקום צר כנ״ל...

וזהו ג״כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבודת ה׳ היינו בחי׳ רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו׳. ע״ש.

וראה לקו״ת להאריז״ל וישב מ, א. שמות א, ח. שער מאמרי רשב״י לזהר תצוה קפד, ב בסופו. מאמרי אדמו״ר הזקן פרשיות חלק ב׳ עמוד תקיג ובהנסמן במ״מ לשם. תורת חיים לך לך צא, ב. שמות לב, ד. ועיין לקמן סי׳ לט דיוק ״אחורי״ הגרון.

מהמלכות כמו שאמר[17] וכל הבת תחיון.

הנה הפדי׳ וההצלה מהם נק׳ פרק, והוא הפדי׳ ממצרים שמצרים ג״כ מספרו[18] פרק.

נסין[19], שהוא למעלה מהטבע גימט׳[20] אלקים הוא מצד ז״א שהוא למעלה משם אלקים דמלכות, נס גימט׳ ימין[21] הוא ז״א בחי׳ ימין, וביחוד נס שהוא ענין הרמה[22] הוא ביסוד[23] בסוד הקמת הברית, ונס עם האותיות מספרו הוי׳ אלקים הוא החסד והגבורה[24] שביסוד כמ״ש במאורי אור מע׳ נס[25] ע״ש.

אתוון סגיאין[26], שהוא אותות גדולים ורבים הוא מצד בינה, אתוון ממש הוא האתוון רברבן[27] שבבינה[28]. אתוון הוא מספר[29] תבונ״ה, סגיאין שהוא רבוי הוא משם ס״ג[30] דתבונה, כי סג בלשון תרגום הוא גדול ורבוי.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד קנד

---

17) ראה לעיל סי׳ ג. ו. יא.

18) מצרי״ם בגי׳ 380, וכן פר״ק 380.

19) מבאר ומרמז דתיבת ״נסיון״ הוא בחי׳ ז״א, וביחוד בחי׳ יסוד שבז״א, והוא מצד כמה טעמים והם:

א) נס הוא ענין למעלה מן הטבע בחי׳ ז״א.

ב) נס בגי׳ ״ימין״ – ז״א.

ג) נס מלשון הרמה, בחי׳ יסוד.

ד) נס בגי׳ עם הכולל ״הוי׳ אלקים״ – החסד והגבורה שביסוד.

20) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ו. הערת כ״ק אדמו״ר זי״ע בספר המאמרים תש״א ע׳ 150.

21) ״נס״ בגי׳ 110, וכן ימי״ן הוא 110. וכן ״נס״ עם האותיות בגי׳ 112, כמו ״הוי׳״ (26) + אלקי״ם (86) = 112.

22) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג סי׳ קעב. והנה הטעם שמדגיש שבחי׳ נס הוא ביחוד בחי׳ ״יסוד״ שבז״א, כי בפנים בלקוטי לוי יצחק, מבאר הקשר להמאן דאמר שֶׁם בזהר והוא ר׳ חייא ר׳ יצחק ור׳ יוסי, שהם בחי׳ יסוד, גבורה, ומלכות, וע״כ מבאר דהג׳ לשונות בזהר הוא כנגד בחינתם, ור׳ חייא הוא בחי׳ יסוד, וע״כ מדגיש שהוא ביחוד יסוד שבז״א, ולא ז״א סתם.

וכן לקמן ד״אתוון סגיאין״ הוא ביחוד בחי׳ ״גבורה״ שבז״א כנגד ר׳ יצחק וד״ל עי״ש.

23) נס בחי׳ יסוד. ראה אור התורה נ״ך חלק ב עמוד תתע וז״ל: נס הוא יסוד, וזהו ושא נס לקבץ גליותינו, ע״ד ותשב באיתן כו׳ והקמותי את בריתי כו׳ וברית שלמי לא תמוט, ע״ש. לקוטי שיחות חלק טו עמוד 336 הערה 45, דספירות היסוד (ז״א) הוא שרש להנהגה ניסית. ראה גם מאורי אור אות נ׳ סעיף כב. אור התורה מגלת אסתר (הוצאת תש״נ) עמוד רנה. ספר המאמרים – תורת שמואל תרל״א חלק א עמוד רפה. ועוד.

24) פירוש: הוי׳ הוא בחי׳ ״חסד״ גילוי אלקות, ושם אלקים הוא בחי׳ ״גבורה״ בחי׳ צמצום (תניא שם), וחיבור וצירוף שמות הוי׳ ואלקים הו״ע החסד והגבורה שביסוד. וזהו ״נס״ בגי׳ 110 + האותיות 2 = 112, וכן הוי׳ (26) + אלקי״ם (86) = 112.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קפו ו״ל: יסוד בחי׳ צדיק יסוד עולם כתיב בי׳ אמרו צדיק כי טוב, טוב הוא בחי׳ חסדים, ומה שידוע שהגבורות נמשכים ליסוד, יצחק קץ חי, צדיק נטיל לשמאלא, הנה הגבורות אינם לצרכו, אלא לצורך המלכות, שיסוד נותנם אל המלכות, אבל הוא עצמו שייך לחסדים עיי״ש.

25) ראה מאורי אור אות נ׳ סעיף כא וז״ל: נס נק׳ היסוד, וזהו סוד וכנשוא נס כי הוא סוד הקמת ברית, הוי״ה אלהי״ם גי׳ נ״ס עם האותיות וכן החו״ג שביסוד עי״ש.

26) ״אתוון סגיאין״ מבאר ומרמז דהוא בחי׳ בינה (וגבורה דז״א) מצד כמה טעמים, והם:

א) ״סגיאין״ גדולות הוא מצד בינה.

ב) ״סגיאין״ רבים הוא מצד בינה.

ג) ״אתוון״ בגי׳ תבונה.

ד) ״סגיאין״ מרמז לשֶׁם ס״ג בבינה.

ה) סגיאין מלשון רבוי הוא משֶׁם ס״ג בבינה, דפירוש ס״ג הוא ריבוי.

ו) גם מרמז ״סגיאין״ גדול וריבוי לבחי׳ גבורה דז״א, גם מרמז בחי׳ רבוי. ראה הערה 28.

27) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח״א ע׳ תקסז וז״ל: ידוע דאותיות גדולות הן בבחי׳ בינה ואותיות בינוני׳ בז״א ואותיות הקטנים במל׳, והיינו לפי שבבינה הוא רבוי האור שנק׳ רחובות הנהר שמתפשטת בהרחבה והתפשטות והעיקר מפני שהתגלות עתיק הוא בבינה ולכן נקראת העוה״ב, וע״כ גם האותיות דבינה שהם בחינת אחוריים הם בהתפשטות והרחבה לכך המה רברבן בתמונה שבכתב, משא״כ האותיות שבמ׳ שמקבלת מזעיר אנפין ולא כמו בבינה שמקבלת מא״א ועתיק כנ״ל וזהו ענין ותקנא רחל באחותה ע׳ זהר ר״פ תרומה דקכ״ו ע״ב וגם היא בחי׳ לבנה שנתמעט אורה, והיא תכלית וסוף כל דרגין להיות מקור לנבראים בעלי גבול ולכן נקראת הקטנה רחל ה׳ קטנה כמ״ש בת״א [כט, ד] סד״ה בכ״ה בכסלו וזהו ענין בהבראם ה׳ זעירא, משא״כ ה׳ גדולה לאה כו׳, לכן גם האותיות שלה הם אתוון זעירין בצמצום וקטנות,

ואותיות בינונים הם בז״א שהוא ממוצע בין אתוון רברבין לאתוון זעירין, שלגבי המ׳ הרי האותיות גדולים כי זהו ענין יחודא עילאה ולגבי אתוון רברבין דע״ק הרי ז״א נחשב כמו יחו״ת כי ז״א לגבי עתיקא כאלקים חשוב כמ״ש [לקו״ת דרושים לשבת תשובה סו, א] בביאור ע״פ שובה ישראל, וזהו ענין ההפרש* בין אלפא ביתא דאל ברוך שאומרים בחול ובין אלפא ביתא דאל אדון שאומרים בשבת כמ״ש בזהר תרומה דקל״ב ע״א והיינו שלפי שבשבת נמשך א״ב דאתוון רברבין לכן מכל אות נמשך ה׳ תיבין משא״כ מאתוון זעירין ועיין בזהר בראשית ד״ג ע״א, עי״ש.

*) ראה לקמן סי׳ צו הערות 5. 6.

28) ״וי״ל עוד אתוון סגיאין הוא ממדת הגבורה דז״א פחד יצחק ששם הגבורות גדולים ורבים מאד שע״ז כתיב מי ימלל גבורות ה׳ וכמ״ש בביאורי הזהר [לאדמו״ר האמצעי עט, ג ואילך {הוצאת ה׳תשע״ה}] פ׳ ויחי בדרוש דגרן האטד ע״ש, יצחק גימט׳ ארב״ה היינו סגיאין שהו״ע רבוי (וזהו שבעל המאמר בזהר פ׳ ויחי שם הוא ר׳ יצחק דוקא, כי ר׳ יצחק הוא מדת הגבורה דיצחק פחד יצחק, וכנ״ל). והכל א׳ כי גבורה הוא ענף הבינה וכמ״ש אני בינה לי גבורה״. (לקוטי לוי יצחק כאן)

29) אתוון בגי׳ 463, וכן תבונה 463, ובחי׳ תבונה הוא בינה. ראה לקוטי שיחות חלק לט ע׳ 65.

30) מֶשֶׁם ס״ג, מרמז שני ענינים.

א) לשון ״סגיאין״ הוא מלשון ס״ג, ושֶׁם ס״ג הוא בבינה. (ראה מאמרי אדמו״ר הזקן ענינים כרך א׳ ע׳ קפב ואילך. אור התורה ענינים ע׳ רמ ואילך).

ב) סגיאין – ס״ג, מלשון גדול וריבוי בחי׳ בינה וד״ל.

יט, ב – דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם

א. וידבר ה', דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. איכא למידק דקדושים היו מיבעי לי'. גם מה נתינת טעם הוא אומרו כי קדוש אני ה' וכו'.

ויראה עם מה שאמרו פ"ה דב"ב (עה:) עתידין צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה, עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש שנאמר (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי קדוש יאמר לו. משום הכי אומר קדושים תהיו, מאחר שקדוש אני ה' ואתם עתידין להשוות אלי בשם ובקדוש, צרכין אתם ליזהר מאד במדת הקדוש והבן.

יוסף לקח[1]

ב. בפ' קדושים (יט, ב) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", וידוע דיוקי המפרשים, א) מהו כפל הלשון "דבר... ואמרת", ב) מתחלה דבר ואח"כ אמירה, ג) קדשים חסר ואו, קדוש מלא ואו, ד) "קדשים תהיו" מתייחס אל בנ"י, "קדוש אני" מתייחס להקב"ה.

ובדרך אפשר יש לפרש דהפסוק מרמז מה שמובא בספר מאמר מרדכי פ' פנחס (וכן הובא מהחיד"א, בספרו כסא דוד, דרוש ז' לשבת הגדול, ובספר פני דוד פ' תולדות), מביאים חלום שחלם הגאון אב"ד דק"ק בריסק כמה"ר אברהם עפשטין ז"ל בר"ח אדר ה'שע"ה וז"ל חלמתי חלום, שנשאתי ונתתי בישיבה גדולה לידע ענין הקדושה, שאנו אומרים ג' פעמים קדוש קדוש קדוש (ישעי' ו, ג), ואין אנו אומרים ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עד אחר פעם ג'.

ונתגלה לי הטעם כי ג' פעמים קדוש הם כנגד ג' בנינים דבתי המקדשות, והוא כי בכל פעם שנבנה בהמ"ק הי' הייחוד קדושה בזיווג אחד, והקליפה היתה נפרדת כל חד מחברתה, ושרשי הקליפות הן ד' מאות איש, שהם עם בית עשו **לק"ש** (עובדי' א, יח), גימטריא ד' מאות.

וזהו תיבת קדו"ש תיבת ד"ו באמצע שהוא הזווג הקדוש, ד"ו פירוש זיווג כמ"ש חז"ל (קידושין מא) טב למיתב טן ד"ן וכו' ותיבת ק"ש שהם הקליפות נפרדין ק' בתחלת התיבה, וש' בסוף התיבה.

וזהו נגד בנין בית הראשון שהי' כן הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד, ואח"כ בעונינו נחרב בהמ"ק, וע"כ אין מקום ראוי לומר אחר זה "ה' צבאות", ואח"כ פעם ב' קדוש כנגד בית שני הי' ג"כ הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד כנ"ל, ונחרב ג"כ בעונינו ואין אנו יכולים לומר אחר זה ה' צבאות, ובמהרה בימינו בית ג' שיבנה יהי' קיים, ואז ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עכל"ה.

וי"ל דזהו מה שרמז לנו הקב"ה בפסוק, קדשים תהיו לשון רבים, הוא רמז דבית המקדש ראשון ושני, דנבנה ע"י בני אדם, בית ראשון ע"י שלמה, ובית שני ע"י כורש וכו', וכיון שנבנה ע"י בנ"א סוף נחרבו, וכיון שלא הי' שלימות היחוד המרומז באותיות "דו" כנ"ל, ע"כ קדשים חסר ואו, דסוף סוף נחרב הבתי מקדשות אלו, ולא הי' יחוד השלם, והבית השלישי מרמז במ"ש "קדוש אני", מלא ואו דאז יהי' **מלא** כל הארץ כבודו, ולכן קדוש **מלא** ואו, ויהי' אותיות "דו" באמצע, הזווג הקדוש לעולם בנין נצחי לעולם ועד.

וע"כ מתייחס הבתי מקדשות הא' וב' להאדם, דנבנה ע"י בנ"א, ולכן נחרבו, משא"כ הבית השלישי מתייחס אל הקב"ה "כי קדוש אני", ויהי' בנין נצחי (עיין רבינו בחיי מ"ש בארות דיצחק. תולדות כו, כ).

וי"ל דזהו כפל הלשון **דבר** כנגד קדושים תהיו **ואמרת** כנגד קדוש אני, עפ"י המבואר דלשון דבר הוא לשון קשה "כמ"ש דבר האיש אדוני הארץ קשות (עיין מדרש תנחומא צו יג), ואמירה הוא לשון רכה כמ"ש במכילתא (פרק יט פרשה ב, ג) עה"פ כה תאמר לבית יעקב, בלשון רכה אמור ראשי דברים, וע"כ כנגד הבית הראשון שבסוף נחרב כתוב לשון דבר הקשה, ובנין העתיד שיהי' נצחי כתוב לשון רכה, וה' יאר עינינו בתורתו הקדושה.

זרע יצחק

יט, ג – איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם

ג. חמשה בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזל ופתח לי', ואמר, אין אין, עד דמטא התם, יומא חד א"ל אשקיין מיא, אדאייתי לי' נמנם, גחין קאי לי' עד דאיתער, איסתייעא מלתי' ודריש אבימי (תהלים עט) מזמור לאסף אלקים בא גוים בנחלתך.

קידושין ל"א ע"ב

בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא הי' אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך.

אין אין, אפתח אפתח.

איסתייא מילתא, בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים, שלא הי' מבין בו קודם לכן לדורשו, וי"מ שמקרא זה לבדו דרש, מזמור לאסף אלקים באו גויים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי לי', ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד).

רש"י

1) כל כתבי ר' חיים אבולעפיא. נדפס איזמיר תצ"ד.

◆ יום ראשון ל׳ ניסן ◆

יט (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

ב מַלֵּל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל•** (ויקרא רבה. ת״כ) מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ•** הֱוֵי פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, (ויקרא רבה) שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֲרָוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה: (לקמן כא) ״אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״ — ״אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״; (שם) ״וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ... אֲנִי ה׳ מְקַדְּשׁוֹ״; (שם) ״קְדֹשִׁים יִהְיוּ... אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~

בְּפֵירוּשׁ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ", כָּתַב הָרַמְבַּ"ן (וְכֵן הוּבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּחֲסִידוּת) שֶׁקָּאֵי עַל הַצִּוּוּי שֶׁל "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ", שֶׁזֹּהִי דַּרְגָּה נַעֲלִית בָּעֲבוֹדָה, שֶׁפּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים. אֲבָל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י - פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - הוּא: "הֱוֵי פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת".

וְהֵינוּ, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַקְּדֻשָּׁה בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קְשׁוּרָה עִם כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה ("גּוּפֵי תּוֹרָה"), הִנֵּה בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה גּוּפָא מְדֻבָּר לֹא אוֹדוֹת קְדֻשָּׁה בַּדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים (כְּפֵרוּשׁ הָרַמְבַּ"ן), שֶׁשֶּׁרְשָׁם מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, אֶלָּא אוֹדוֹת פְּרִישׁוּת מִן הָעֲרָיוֹת, שֶׁהֵם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁשָּׁרְשָׁם מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,

---

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּבְר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת״כ פ״א) שֶׁהַפָּרָשָׁה הַזּוֹ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. וְזֶה טַעַם: **אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אֲבָל הַזְּכִרָה כָּאן בְּתוֹרַת הַכֹּהֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיְּדַבֵּר בָּהּ עַל קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים, וּמִפְּנֵי שֶׁיַּזְכִּיר בָּהּ הַמִּשְׁפָּט שֶׁיְּצַוֶּה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹשֵׂי הַתּוֹעֵבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת וְהָעֲרָיוֹת, וְהַתּוֹעֵבוֹת הַזְּכוּרוֹת בַּסֵּפֶר הַזֶּה מִפְּנֵי הַטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר.

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ. הֱוֵי פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֲרָוָה אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פא״ז) רָאִיתִי סְתָם: פְּרוּשִׁים תִּהְיוּ וְכֵן שָׁנוּ שָׁם (לעיל יא מד): וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ פְּרוּשִׁים. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין הַפְּרִישׁוּת הַזּוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת כְּדִבְרֵי הָרַב, אֲבָל הַפְּרִישׁוּת הִיא הַמֻּזְכֶּרֶת בְּכָל מָקוֹם בַּתַּלְמוּד, שֶׁבְּעָלֶיהָ נִקְרָאִים פְּרוּשִׁים.

וְהָעִנְיָן כִּי הַתּוֹרָה הִזְהִירָה בָּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, וְהִתִּירָה הַבִּיאָה אִישׁ בְּאִשְׁתּוֹ וַאֲכִילַת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן, אִם כֵּן יִמְצָא בַּעַל הַתַּאֲוָה מָקוֹם לִהְיוֹת שָׁטוּף בְּזִמַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ נָשָׁיו הָרַבּוֹת, וְלִהְיוֹת בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָּשָׂר לָמוֹ, וִידַבֵּר כִּרְצוֹנוֹ בְּכָל הַנִּבְלוֹת, שֶׁלֹּא הֻזְכַּר אִסּוּר זֶה בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה יִהְיֶה נָבָל בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה. וּלְפִיכָךְ בָּא הַכְּתוּב, אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט הָאֲסוּרִים שֶׁאָסַר אוֹתָם לְגַמְרֵי, וְצִוָּה בְּדָבָר כְּלָלִי שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמּוֹתָרוֹת, יִמְעַט בְּמִשְׁגָּל, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת כב.): שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין, וְלֹא יִשְׂתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא כְּפִי הַצָּרִיךְ בְּקִיּוּם הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ. וִיקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן בְּמִעוּטוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב (בְּמִדְבַּר ו ה) הַנָּזִיר קָדוֹשׁ, וְיִזְכֹּר הָרָעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת מִמֶּנּוּ בַּתּוֹרָה בְּנֹחַ (בְּרֵאשִׁית ט כא) וּבְלוֹט (שם יט לג).

וְכֵן יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַטֻּמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻזְהַרְנוּ מִמֶּנָּה בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ (חֲגִיגָה יח:): בְּגִדֵּי עַם הָאָרֶץ מִדְּרָס לַפְּרוּשִׁים, וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא הַנָּזִיר קָדוֹשׁ (בְּמִדְבַּר ו ח) בְּשֶׁמְּרוֹ מִטֻּמְאַת הַמֵּת גַּם כֵּן. וְגַם יִשְׂמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ מֵהִתְגָּאֵל בְּרִבּוּי הָאֲכִילָה הַגַּסָּה וּמִן הַדִּבּוּר הַנִּמְאָס, כְּעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָה ט טז): וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה, וִיקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בָּזֶה עַד שֶׁיִּגִּיעַ לִפְרִישׁוּת, כְּמָה שֶׁאָמְרוּ עַל רַבִּי חִיָּא שֶׁלֹּא שָׂח שִׂיחָה בְּטֵלָה מִיָּמָיו.

בְּאֵלּוּ וּבְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בָּאָה הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכְּלָלִית, אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת לְגַמְרֵי, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בִּכְלָל זֹאת הַצַּוָּאָה הַנִּקְיוּת בְּיָדָיו וְגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת נג:) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים, וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים, כִּי קָדוֹשׁ זֶה שֶׁמָּן עָרֵב, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ מִצְוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, עִקַּר הַכָּתוּב בְּכִיּוֹצֵא בָּזֶה יִזָּהִיר, שֶׁנִּהְיֶה נְקִיִּים וּטְהוֹרִים וּפְרוּשִׁים מֵהֶמּוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם מְלַכְלְכִים עַצְמָם בְּמוֹתָרוֹת וּבְכִעוּרִים.

וְזֶה דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה לִפְרֹט וְלִכְלֹל בְּכִיּוֹצֵא בָּזֶה, כִּי אַחֲרֵי אַזְהָרַת פְּרָטֵי הַדִּינִין בְּכָל מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁבֵּין בְּנֵי אָדָם, לֹא תִּגְנֹב וְלֹא תִגְזֹל וְלֹא תוֹנוּ וּשְׁאָר הָאַזְהָרוֹת, אָמַר בִּכְלָל: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב (דְּבָרִים ו יח), שֶׁיַּכְנִיס בָּעֲשֵׂה הַיֹּשֶׁר וְהַהֲשָׁוָיָה וְכָל לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לִרְצוֹן חֲבֵרָיו, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ (שם) בְּהַגִּיעֲיֵי לִמְקוֹמוֹ בִּרְצוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְכֵן בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת, אֲסַר הַמְּלָאכוֹת בְּלָאו וְהִטְרַחְתִּים בַּעֲשֵׂה כְּלָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר תִּשְׁבֹּת. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה (לְהַלָּן כג כד) בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

וּבְשָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת גּוּפָא - הֲרֵי זֶה תֹּקֶף וְקֹשִׁי הַקְּלִפָּה, "עֲרֵלַת הָאָרֶץ".
וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמִּצַּד תֹּקֶף הַקְּלִפָּה שֶׁבַּעֲרָיוֹת, הֲרֵי זֶה בְּאֹפֶן שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מְחַמַּדְתָּן, וְעַד כְּדֵי כָּךְ הוּא תֹּקֶף הַתַּאֲוָה, שֶׁבְּמִנְחָה דְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, קָרוֹב לִ׳נְעִילָה׳, קוֹרִין בַּתּוֹרָה פָּרָשַׁת עֲרָיוֹת, כְּדֵי לְהַבְהִיר וְלִשְׁלֹל עִנְיָן זֶה.
וְזֶהוּ גַּם שֶׁאִסּוּר עֲרָיוֹת הוּא עָוֹן חָמוּר בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צְּמַח־צֶדֶק׳ בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה "חֲמַשׁ־עֶשְׂרֵה נָשִׁים כּוּ׳", שֶׁחֲמַשׁ־עֶשְׂרֵה בְּגִימַטְרִיָּא י״ה, לְפִי שֶׁחֵטְא עֲרָיוֹת פּוֹגֵם בַּשֵּׁם י״ה.
וְכַמּוּבָן גַּם מִגֹּדֶל הָעֹנֶשׁ שֶׁבַּעֲרָיוֹת, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ הוּא לְפִי עֹרֶךְ הַפֶּגֶם, הֲרֵי מִגֹּדֶל הָעֹנֶשׁ מוּבָן גַּם גֹּדֶל הַפֶּגֶם.
אַךְ דַּוְקָא בִּפְרִישׁוּת מִן הָעֲרָיוֹת, מִתְבַּטֵּא עִנְיָן "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ", וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים לִקְדֻשָּׁה שֶׁל "קָדוֹשׁ אָנִי", קְדֻשַּׁת הָעַצְמוּת, כָּאָמוּר, שֶׁהַגָּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר נִמְשָׁךְ דַּוְקָא עַל־יְדֵי הַמַּטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח״ז ע׳ 322)

דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹקֵיכֶם (יט, ב)
בָּא הַכָּתוּב, אַחַר שֶׁפֵּרֵט הָאִסּוּרִים שֶׁאָסַר אוֹתָם לְגַמְרֵי, וְצִוָּה בְּדָבָר כְּלָלִי - שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמּוֹתָרוֹת (רמב״ן)
אָדָם יָכוֹל לַחְשֹׁב שֶׁהַמַּצָּוָה "לִהְיוֹת פְּרוּשִׁים מִן הַמּוֹתָרוֹת", הֵיא רַק לְאָדָם שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה רוּחָנִית נַעֲלֵית, וּמְקַיֵּם כְּבָר אֶת כָּל מִצְוֹוֹת הַתּוֹרָה. מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "דַּבֵּר אֶל **כָּל** עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - גַּם מִצְוָה זוֹ חָלָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל. וְטַעַם הַדָּבָר - "כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי": מֵאַחַר שֶׁהַקָּבָּ״ה הוּא אֱלֹקָיו שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - חָל עָלָיו הַצִּוּוּי לְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי לְהִדָּמוֹת לְהַקָּבָּ״ה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ח ב עמ׳ 432)

מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ (רש״י יט, ב)
אָמְרוּ רַז״ל, שֶׁיֵּשׁ ג׳ פָּרָשִׁיּוֹת הַמְכִילוֹת שִׁשִּׁים מִצְוֹת: פְּסָחִים, נְזִיקִין וּפָרָשָׁתֵנוּ. וְדַוְקָא פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, שֶׁכֵּן לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִיא **מְכִילָה** דִּינִים רַבִּים, אֶלָּא רֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה **תְּלוּיִים** בַּצִּוּוּי הַכְּלָלִי "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ". וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ם: "הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כָּל מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו". וְלֹא נָקַט "שֶׁכָּל גּוּפֵי תּוֹרָה", כִּי יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לִפְנֵי פָּרָשָׁתֵנוּ, וְעַל־כָּרְחֵךְ שֶׁנִּתָּן לְקַיְּמָן גַּם בְּלִי צִוּוּי כְּלָלִי זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם התוועדויות תשמ״ח ח״ג ע׳ 283)

דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹקֵיכֶם (יט, ב) **מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ** (רש״י) יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּאן הוֹרָאָה לְכָל מָקוֹם וּלְכָל זְמַן: כַּאֲשֶׁר מַקְהִילִים יְהוּדִים כְּדֵי לְזָרְזָם בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות ("גּוּפֵי תּוֹרָה") - הַדֶּרֶךְ לְכָךְ אֵינָהּ בְּאֶמְצָעוּת אַזְהָרוֹת וְעֹנָשִׁים וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא עַל יְדֵי פְּתִיחָה בְּסִגְנוֹן חִיּוּבִי, בְּהַדְגָּשַׁת מַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי"!

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה׳תשכ״ז)

"יָכוֹל כָּמוֹנִי כּוּ׳ קְדוֹשָׁתִי לְמַעְלָה מִקְּדוּשַׁתְכֶם", שֶׁגַּם "קְדוּשָׁתִי לְמַעְלָה" נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי "קְדוּשַׁתְכֶם".

(ג) **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ג גְּבַר מִן אִמֵּהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִּטְרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ** • כָּל אֶחָד מִכֶּם, תִּירְאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: (תורת כהנים. קידושין כט) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "תִּירָאוּ", הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "אִישׁ"? שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אִשָּׁה רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ. **אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ** • כָּאן הִקְדִּים אֵם לְאָב, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן יָרֵא אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ. וּבַכָּבוֹד, הִקְדִּים אָב לְאֵם, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים. **וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** • סָמַךְ שְׁמִירַת שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב, לוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב, אִם יֹאמַר לְךָ: 'חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת'! אַל תִּשְׁמַע

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר: **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם,** לוֹמַר שֶׁאֲנַחְנוּ נִזְכָּה לְדָבְקָה בוֹ בִּהְיוֹתֵינוּ קְדוֹשִׁים. וְהִנֵּה זֶה כְּעִנְיַן הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן בַּעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (שמות כ ב). וְצִוָּה **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ** (פסוק ג), כִּי שָׁם (שמות כ יב) צִוָּה עַל הַכִּבּוּד וְכָאן יְצַוֶּה עַל הַמּוֹרָא. וְאָמַר **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ,** כִּי שָׁם (פסוק ח) צִוָּה עַל הַזְּכִירָה וְכָאן עַל הַשְּׁמִירָה. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ (שמות כ ח) עִנְיַן שְׁנֵיהֶם. תורה ג

לוֹ, וְכֵן בִּשְׂאָר כָּל הַמִּצְוֹות. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם•** (יבמות ה) אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי, לְפִיכָךְ לֹא תִּשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. (ב״מ לב. קידושין לו) אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יַדְבֵּר בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת דְּבָרָיו. וְאֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמַנְעִיל, מַכְנִיס וּמוֹצִיא.

(ד) **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

ד לֹא תִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוָן וְדַחֲלָן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים•** לְעָבְדָם (ת״כ). אֱלִילִים לְשׁוֹן ׳אַל׳ – כְּלֹא הוּא חָשׁוּב. **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה•** תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתָּה פּוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם סוֹפְךָ לַעֲשׂוֹתָן אֱלֹהוּת. **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם•** לֹא תַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְלֹא אֲחֵרִים לָכֶם. וְאִם תֹּאמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂין לָכֶם?! הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות כ ג): ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״ – לֹא שֶׁלְּךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים.

(ה) **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ:**

ה וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנֵּהּ:

רש״י◄ **וְכִי תִזְבְּחוּ וְגוֹ׳•** לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל־מְנָת לְהֵאָכֵל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה. שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז טז): ״וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגוֹ׳״. **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ•** תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ תְּהֵא עַל־מְנָת נַחַת־רוּחַ, שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ עָלָיו מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יִרָצֶה עֲלֵיכֶם לְפָנַי. **לִרְצֹנְכֶם•** אפיצימנט״ר, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ; וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ (חולין יג) מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק בַּקָּדָשִׁים - שֶׁפָּסוּל, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט.

(ו) **בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:**

ו בְּיוֹמָא דִיתְנְכֵּס יִתְאֲכַל וּבְיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּדְאִשְׁתָּאַר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד:

רש״י◄ **בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל•** כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ, תִּשְׁחֲטוּהוּ עַל־מְנָת זְמַן זֶה שֶׁקָּבַעְתִּי לָכֶם כְּבָר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) וְאָמַר אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים, וְהוּא מִלְּשׁוֹן: וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ (דברים ל יז), אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם (שם כט יז), יֹאמַר שֶׁלֹּא יִפְנֶה לִבּוֹ בָּאֱלִילִים לְהַאֲמִין שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תּוֹעֶלֶת אוֹ שֶׁיָּבֹאוּ הָעֲתִידוֹת אֲשֶׁר יִתְנַבְּאוּ מֵהֶם, אֲבָל יִהְיוּ הֵם וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם אֶפֶס וְתֹהוּ בְּעֵינָיו, וְלֹא תִּבָא עֲתִידוֹת רַק בִּגְזֵרַת עֶלְיוֹן. וְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת קמט.): דִּיוֹקְנוֹת עַצְמָן אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם,** הִכְנִיסוּ אֲפִלּוּ הַהִסְתַּכְּלוּת בָּהֶן בִּכְלַל הָאִסּוּר, שֶׁלֹּא יִתֵּן דַּעְתּוֹ בְּעִנְיָנָם כְּלָל. וְאָמַר **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם,** לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶם מִשְּׁעַת עֲשִׂיָּה. וְהָאַזְהָרוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה יָבֹאוּ בַּתּוֹרָה בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים.

וּבְמִדְרָשׁ וַיִּקְרָא רַבָּה (כד ה) הִזְכִּירוּ עַל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ: רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלִין בְּתוֹכָהּ. אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ (שמות כ ב), וּכְתִיב הָכָא **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** לֹא יִהְיֶה לְךָ (שם כ ג), וּכְתִיב הָכָא: **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.** לֹא תִשָּׂא (שם כ ז), וּכְתִיב הָכָא: (פסוק יב) **וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר.** זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת (שם כ ח), וּכְתִיב הָכָא: **וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ (שם כ יב), וּכְתִיב הָכָא: **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ.** לֹא תִּרְצָח (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (פסוק טז): **לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ.** לֹא תִנְאָף (שמות כ יג), וּכְתִיב הָכָא (פסוק כט): **אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ.** לֹא תִגְנֹב (שמות כ יג), וּכְתִיב הָכָא (פסוק יא): **לֹא תִגְנֹבוּ.** לֹא תַעֲנֶה (שמות כ יג), וּכְתִיב הָכָא (פסוק טז): **לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ.** לֹא תַחְמֹד (שמות כ יד), וּכְתִיב הָכָא: **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** (לְהַלָּן פסוק יח), עַד כָּאן בַּמִּדְרָשׁ. תורה ה

(ה) וְאָמַר וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים, כִּי אַחֲרֵי שֶׁאָסַר הַזְּבִיחָה וְכָל עֲבוֹדָה לָאֱלִילִים וְלֵאלֹהֵי מַסֵּכָה וְרַקֵּן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד, אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר תִּזְבְּחוּ לַשֵּׁם לֹא תִזְבְּחוּ לוֹ אֶלָּא לִרְצוֹנְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַתְכֶם לְרָצוֹן לְפָנָיו וְיִרְצֶה בָּכֶם כְּעֶבֶד יִתְרַצֶּה אֶל אֲדוֹנָיו בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֲשֶׁר יְצַוֶּנּוּ, כִּלְשׁוֹן: וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו (לעיל א ד), וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם (תהלים מד ד). וְהַטַּעַם, שֶׁלֹּא תַּחְשְׁבוּ שֶׁיִּהְיֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְלֹא תַּעֲשׂוּ עֲבוֹדַת ה׳ הַנִּכְבָּד עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, כִּי רְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט הוּא הָרָאוּי וְהַמְחֻיָּב.

וְאוֹמֵר זֶה בִּשְׁלָמִים, שֶׁהֵם הַקָּדָשִׁים קַלִּים הַנֶּאֱכָלִים לַבְּעָלִים בְּעַצְמָם, שֶׁיִּשְׁמְרוּ בְּמַחְשַׁבְתָּם לִהְיוֹתָם בְּכַוָּנָה רְצוּיָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁלָמִים מִדָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים קטז.): לֹא הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ שְׁלָמִים, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (חולין יג.): **לִרְצוֹנְכֶם זִבּוּחוּ, שֶׁתִּזְבְּחוּ לְדַעְתְּכֶם, שֶׁהַמִּתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים פָּסוּל.** תורה ו

(ז) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יִרָצֶה׃

ז וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה מְרָחָק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא׃

רש״י◄ וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וְגוֹ׳ • אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז) ״וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו וְגוֹ׳״, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים כָּרֵת עַל אֲכִילָתוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר (שם): ״וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא״, מִמֶּנּוּ וְלֹא מֵחֲבֵרוֹ, יָצָא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִמְקוֹמוֹ. פִּגּוּל • מְתוֹעָב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): ״וּמְרַק פִּגֻּלִים כְּלֵיהֶם״.

(ח) וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

ח וּדְיֵיכְלִנֵּהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל אֲרֵי יָת קוּדְשָׁא דַיְיָ אַחֵיל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ׃

רש״י◄ וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא • בְּנוֹתָר גָּמוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, (זבחים כא) שֶׁכְּבָר מִעֲטוֹ הַכָּתוּב. וְזֶהוּ בְּנוֹתָר גָּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמַסֶּכֶת ׳כְּרִיתוֹת׳ לָמְדוּהוּ מִ׳גְּזֵרָה שָׁוָה׳.

(ט) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃

ט וּבְמֶחְצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פָּאתָא דְחַקְלָךְ לְמֶחְצַד וּלְקָטָא דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט׃

רש״י◄ לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ • שֶׁיְּנִיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ (ת״כ). וְלֶקֶט קְצִירְךָ • שִׁבֳּלִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת קְצִירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלֹשׁ אֵינָן לֶקֶט. (ת״כ. פאה ח).

(י) וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

י וְכַרְמָךְ לָא תְעַלֵּל וְנִתְרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י◄ לֹא תְעוֹלֵל • לֹא תִטֹּל עוֹלֵלוֹת שֶׁבָּהּ, וְהֵן נִכָּרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלֵלָה? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כַּתָּף וְלֹא נַטָּף (פאה ז). וּפֶרֶט כַּרְמְךָ • גַּרְגְּרֵי עֲנָבִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת בְּצִירָה. אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • דַּיָּן לְהִפָּרַע. וְאֵינִי גּוֹבֶה מִכֶּם אֶלָּא נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): ״אַל תִּגְזָל־דָּל וְגוֹ׳... כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְגוֹ׳״.

(יא) לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ׃

יא לָא תִּגְנְבוּן וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אֱנָשׁ בְּחַבְרֵהּ׃

רש״י◄ לֹא תִגְנֹבוּ • אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן, אֲבָל ״לֹא תִגְנֹב״ שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת; דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין. וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ • (ב״ק קט) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה כב): ״וְכִחֵשׁ־בָּהּ״, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְלֹא תְכַחֲשׁוּ״. וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר״, יְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְלֹא תִשָּׁקְרוּ״. ויק״יכ◄ לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ • אִם גָּנַבְתָּ, סוֹפְךָ לְכַחֵשׁ, סוֹפְךָ לְשַׁקֵּר, סוֹפְךָ לְהִשָּׁבַע לַשָּׁקֶר.

(יב) וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

יב וְלָא תִשְׁבְּעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא וְתַחֵל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר. לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז): לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר**, כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי. לְשׁוֹן רַשִּׁ״י מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, **לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי**, הוּא הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, **וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ**, הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁמִּמֶּנּוּ נִתְרַבּוּ כָּל הַכִּנּוּיִין. וְשָׁם נֶאֱמַר תְּחִלָּה:

רש״י◄ **וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז): ״לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא״. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר״ — כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי.

(יג) **לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר:**

יג לָא תַעֲשׁוֹק יָת חַבְרָךְ וְלָא תְאַנֵּס לָא תְּבִית אַגְרָא דַאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא:

רש״י◄ **לֹא־תַעֲשֹׁק** • (ת״כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר. **לֹא־תָלִין** • לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל הַפְּעֻלָּה. **עַד־בֹּקֶר** • בִּשְׂכִיר יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּצִיאָתוֹ מִשֶּׁשָּׁקְעָה חַמָּה, לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים כד טו): ״וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ״, מְדַבֵּר בִּשְׂכִיר לַיְלָה, שֶׁהַשְּׁלָמַת פְּעֻלָּתוֹ מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, (ב״מ קי) לְפִיכָךְ זְמַן גְּבוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַיּוֹם; לְפִי שֶׁנְּתָנָהּ תּוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת, עוֹנָה לְבַקֵּשׁ מָעוֹת.

(יד) **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:**

יד לָא תְלוּט דְּלָא שָׁמַע וּקְדָם דְּלָא חָזֵי לָא תְשִׂים תַּקְלָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש״י◄ **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ** • אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּלְמוּד־לוֹמַר (שמות כב כז): ״בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר״. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״חֵרֵשׁ״? מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד, שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים. יָצָא הַמֵּת, שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים (ת״כ). **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל** • (ת״כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר, לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. אַל תֹּאמַר: מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** • לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מָסוּר לַבְּרִיּוֹת לְיַדֵּע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהִשָּׁמֵט וְלוֹמַר: לְטוֹבָה נִתְכַּוַּנְתִּי, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״, הַמַּכִּיר מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֵׂהוּ וְאֵין שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת מַכִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כז, עמוד 141 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

טוֹבֵת הַמִּתְיַעֵץ בִּלְבַד

וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל

לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אַל תֹּאמַר מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ (יט, יד. ובפירוש רש״י)

בְּ׳תוֹרַת כֹּהֲנִים׳ עַל הַפָּסוּק, הוּבְאוּ עוֹד דּוּגְמָאוֹת לְ״עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ״, כְּמוֹ ״אַל תֹּאמַר לוֹ צֵא בְּהַשְׁכָּמָה כְּדֵי שֶׁיְּקַפְּחוּהוּ לִסְטִים, צֵא בַּצָּהֳרַיִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּשְׁתָּרֵב שָׁרָב וְשָׁמֵשׁ. (קרבן אהרן ל׳תורת כהנים׳ שם)״. וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ לֹא הֵבִיא רַשִׁ״י דּוּגְמָאוֹת אֵלּוּ, וְהֵבִיא רַק אֶת הַדּוּגְמָא דְּ״מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר״.

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת:

הַדּוּגְמָאוֹת דְּ״צֵא בְּהַשְׁכָּמָה״ אוֹ ״צֵא בַּצָּהֳרַיִם״ הֵם לְמִקְרִים

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ, וְכִי לֹא יִנָּקֶה ה׳, בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַמְיֻחָד. וְזֶה טַעַם **וְחִלַּלְתָּ,** כִּי כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לַשֶּׁקֶר יִהְיֶה מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו. תורה יג

(יד) **לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ.** אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר: בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר (שמות כב כז), אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **חֵרֵשׁ,** מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּחַיִּים, יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים. לְשׁוֹן רַשִׁ״י, וְהוּא שָׁנוּי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן).

אֲבָל הַמִּדְרָשׁ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סו.) אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הִזְהִיר הַכָּתוּב בַּנִּכְבָּדִים בָּעָם, הַדַּיָּן וְהַנָּשִׂיא, שֶׁאָמַר (שמות כב כז): אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר, וְחָזַר וְהִזְהִיר (כָּאן) בָּאֲמְלָלִים שֶׁבָּעָם וְהוּא הַחֵרֵשׁ, וּמֵהֶם יִלְמְדוּ בִּנְיַן אָב כָּל שְׁאָר הָעָם, כִּי מִן הָרֹאשׁ וְעַד הַסּוֹף הַכֹּל בִּכְלַל הָאַזְהָרָה. וּמִלַּת ״בְּעַמְּךָ״ נִדְרַשׁ (סנהדרין פה.) בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ לְהוֹצִיא הָרְשָׁעִים.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִזְכִּיר הַחֵרֵשׁ בְּקִלְלָה, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע וְלֹא יִתְקַצֵּף בְּקִלְלָתוֹ הִזְהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּשּׁוֹמְעִים שֶׁיִּתְבַּיְּשׁוּ וְיִחַר לָהֶם מְאֹד. וְעוֹד, כִּי יַזְהִיר בַּהוֹוֶה, שֶׁאָדָם מְקַלֵּל הַחֵרֵשׁ וּמַכְשִׁיל הָעִוֵּר שֶׁלֹּא יִירָא מֵהֶם כִּי לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ, עַל כֵּן: **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** (כָּאן), שֶׁהוּא רוֹאֶה הַנִּסְתָּרוֹת.

וְהוֹסִיף לָאוּ אַחֵר בְּמוֹשְׁלִים, הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן, בְּעֶבְרוּ שֶׁדֶּרֶךְ הָאֲנָשִׁים לְקַלְלָם בְּחַדְרֵי מִשְׁכָּבָם כַּאֲשֶׁר בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע. וּבְקִלְלַת הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן תִּקָּלוֹת רַבּוֹת, כִּי הֲמוֹן הָעָם בְּסִכְלוּתָם יִשְׂנְאוּ אוֹתָם וְיִתְעוֹרְרוּ לָקוּם עֲלֵיהֶם, וְהֵם בְּמִשְׁפָּטָם יַעֲמִידוּ אָרֶץ. תורה טו

שֶׁהַיּוֹעֵץ כַּוָּנָתוֹ לִגְרוֹם נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, "שֶׁיְּקַפְּחוּהוּ לִסְטִים" אוֹ "שֶׁיִּשְׁתָּרֵב", וְהָאִיסּוּר לִגְרוֹם נֶזֶק לַחֲבֵרוֹ, אָנוּ כְּבָר יוֹדְעִים מֵאִיסּוּרִים אֲחֵרִים, כְּמוֹ אִיסּוּר עֲשִׂיַּת בּוֹר וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַדּוּגְמָא דְ"מְכוֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר" אֵינָהּ דַּוְקָא לְהַזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁחֲבֵרוֹ צָרִיךְ חֲמוֹר יוֹתֵר מִמַּה שֶׁצָּרִיךְ שָׂדֶה, וְאִם כֵּן אֵין הַדָּבָר מוּכְרָח שֶׁעֲצָה זוֹ הִיא בִּשְׁבִיל לְהַזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁמּוֹסִיף הָאִיסּוּר "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל" שֶׁאֲפִילּוּ אִם לֹא יַזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ עַל־יְדֵי עֲצָתוֹ, אָסוּר לַמְיָעֵץ לְעָרֵב בָּזֶה שִׁיקּוּלִים פְּרָטִיִּים, וְכַוָּנָתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת אַךְ וְרַק לְתֵת "עֵצָה שֶׁהוֹגֶנֶת לוֹ", לְטוֹבַת חֲבֵרוֹ בִּלְבַד.

◆ יום שני א׳ אייר ◆

(טו) **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:**

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט•** מְלַמֵּד שֶׁהַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עָוֶל, שָׂנוּאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעָוֶל קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה טז): "כִּי תוֹעֲבַת ה׳ וְגוֹ׳ כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל". וְהַתּוֹעֵבָה קְרוּיָה שֶׁקֶץ וְחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז כו) "וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ. שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְגוֹ׳". **לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה וְהֶעָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת. **וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? עֹנֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר! לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ•** כְּמַשְׁמָעוֹ. דָּבָר אַחֵר: חֲיֵי דָן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת (סנהדרין לב)◆

טו לֹא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִינָא לָא תִּסַּב אַפֵּי מִסְכֵּנָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵהּ לְחַבְרָךְ:

(טז) **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה:**

רש"י◄ **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל•** אֲנִי אוֹמֵר עַל־שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, הוֹלְכִים בְּבָתֵּי רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים 'הוֹלְכֵי רָכִיל', הוֹלְכֵי רְגִילָה, אשפיימנ"ט בְּלַעַ"ז. וּרְאָיָה לִדְבָרַי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ 'רְכִילוּת' שֶׁאֵין כָּתוּב בִּלְשׁוֹן 'הֲלִיכָה': "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל", "הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל" (ירמיה ו כח); וּשְׁאָר לָשׁוֹן־הָרָע אֵין כָּתוּב בּוֹ הֲלִיכָה, (תהילים קא ה) "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ", (שם קכ ג): "לָשׁוֹן רְמִיָּה", (שם יב ד): "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַלָּשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהֵכָּ"ף נֶחֱלֶפֶת בְּגִימֶ"ל, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמּוֹצְאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָּזוֹ; בֵּי"ת בְּפֵי"א, וְגִימֶ"ל בְּכָ"ף, וְקוֹ"ף

טז לָא תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ. אוֹמֵר אֲנִי עַל שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע הוֹלְכִים בְּבֵית רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים הוֹלְכֵי רָכִיל, הוֹלְכֵי רְגִילָה וְכוּ׳. וְכֵן תִּרְגֵּם אָנְקְלוֹס: לָא תֵיכוּל קוּרְצִין, אֲכַלוּ קָרְצֵיהוֹן דִּיהוּדָיֵא (דניאל ג ח), אָכְלוּ קָרְצָא בֵּי מַלְכָּא (ב"מ פו.). נִרְאֶה בְּעֵינַי, שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמְקַבֵּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה וְהוּא גְּמָר חִזּוּק שֶׁדְּבָרָיו מְקַיָּמִים וַיַּעֲמִידֵם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת אֲכִילַת קָרְצִין, לְשׁוֹן קֹרֶץ בְּעֵינָיו (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הוֹלֵךְ רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינָיו וּלְרַמֹּז דִּבְרֵי רְכִילוּת שֶׁלֹּא יָבִינוּ הַשּׁוֹמְעִים. כָּל זֶה לְשׁוֹן הָרַב.

וְאֵין בַּמָּה שֶׁפֵּרֵשׁ בַּתַּרְגּוּם הַזֶּה טַעַם אוֹ רֵיחַ, כִּי הַשּׁוֹמֵעַ מִן הָרָכִיל לֹא יִשָּׁבַע לוֹ שֶׁיַּאֲמִין דִּבְרָיו וְלֹא יִתֵּן לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, גַּם הַמַּלְשִׁין עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו לֹא יַבְטִיחֶנּוּ הָאָדוֹן שֶׁיִּשְׁמַע אֵלָיו, וּמַה טַּעַם לַאֲכִילָה הַזֹּאת. וּנְבוּכַדְנֶאצַּר בְּהוֹדָאַת הַצַּדִּיקִים עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה, לֹא הֶאֱכִילָם לַמַּלְשִׁינִים וְלֹא נִשְׁבַּע לָהֶם, וְגַם לֹא הֶאֱמִין לָהֶם, אֲבָל שָׁאַל: הַצְּדָא שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וְגוֹ׳ (דניאל ג יד), וְצִוָּה שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ מִכָּאן וָאֵילָךְ, וְהָיָה מַעֲבִיר עַל מַה שֶׁעָבְרוּ. **וְדַרְיָוֶשׁ** לֹא הָיָה מַאֲכִיל לוֹ לְמַלְשִׁינֵי דָּנִיֵּאל רַק לַעֲנָה וְרֹאשׁ, וְכָתוּב בָּהֶן: דִּי אֲכָלוּ קַרְצוֹהִי דִּי דָנִיֵּאל (שם ו כח), וַאֲפִלּוּ אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה כֵּן בִּזְמַנִּים הָהֵם, אַחַר שֶׁהַכָּתוּב אָמַר: לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ לָמָּה יַזְכִּיר אָנְקְלוֹס מִנְהַג הַשִּׁטּוּת הַהוּא, וְאֵין לָאַזְהָרָה עִנְיָן בּוֹ. **אֲבָל** עִקַּר לְשׁוֹן הָאֲרָמִית בְּכָאן אֵינֶנּוּ אֶלָּא לְשׁוֹן הַשְּׁמָעַת קוֹל, וְהוּא מֻרְגָּל בְּדִבְרֵי חֲכָמִים (ב"ב ה.): וְעִנְּא לָאו אַכְלוּיֵי מִכְלוּלֵיה וְלָאו גַּבְרָא בְּעִיוּ לְאַכְלוּיֵי, וְתִרְגּוּם יוֹנָתָן קָרָא בְּגָרוֹן (יְשַׁעְיָה נח א): אַכְלֵי, וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ (שם ה כו): וַיַּכְלֵי לֵיה, וַיִּנְהֹם עָלָיו כְּנַהֲמַת יָם (שם שם ל): וַיַּכְלֵי עֲלֵיהוֹן, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וְהִנֵּה הוּא לְשׁוֹן כָּל מַשְׁמִיעַ קוֹל

בְּכָ״ף, וְנוּ״ן בְּלָמֶ״ד, וְזַי״ן בְּצָד״י. וְכֵן (שמואל ב יט כח): ״וַיַּרְגֵּל בְּעַבְדְּךָ״, רִגֵּל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלַי רָעָה, וְכֵן (תהילים טו ג): ״לֹא רָגַל עַל־לְשֹׁנוֹ״, וְכֵן רוֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחַר כָּל סְחוֹרָה, וְכָל הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל־שֵׁם שֶׁמְּחַזֵּר תָּמִיד בָּעֲיָרוֹת, נִקְרָא ׳רוֹכֵל׳ לְשׁוֹן רוֹגֵל. וְתַרְגּוּמוֹ: ״לָא תֵיכוּל קוּרְצִין״, כְּמוֹ (דניאל ג ח): ״וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא״; ״אֲכַל בֵּהּ קַרְצָא בֵּי מַלְכָּא״. נִרְאָה בְּעֵינַי, שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמִּקְבָּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִדּוּק, שֶׁדִּבְרָיו מְקַיְּמִים וּמַעֲמִידָם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת: ״אֲכִילַת קוּרְצִין״, לְשׁוֹן ״קֹרֵץ בְּעֵינָיו״ (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הוֹלְכֵי רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינֵיהֶם וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שְׁאָר הַשּׁוֹמְעִים. **לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ • לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ** (ת״כ), כְּגוֹן: טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, וְחַיָּה אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. **אֲנִי ה׳** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לְהִפָּרַע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק לב, עמוד 120 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ – גֶּדֶר חִיּוּבוֹ

לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ

לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ, וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (יט, טז. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְחַיֵּב אֶת הָאָדָם **לַעֲשׂוֹת** כָּל מַה שֶּׁבִּיכְלָתוֹ לְהַצָּלַת חֲבֵרוֹ – וּמִדּוּעַ זֶה נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן שְׁלִילָה, וְלֹא בְּלָשׁוֹן חִיּוּבִי – לְהַציל הֶחָבֵר, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִצְוַת הַצָּלַת מָמוֹן חֲבֵירוֹ, ״עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ״ ״הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ״ וְכוּ׳?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַקּוּשְׁיָא, דְּלִכְאוֹרָה דִּין זֶה נִלְמַד בְּקַל־וָחֹמֶר מֵהַחִיּוּב דְּהַצָּלַת מָמוֹן חֲבֵירוֹ, וּמִפְּנֵי מַה הֶצְרֵךְ לְהִכָּתֵב הַצִּוּוּי דְּ״לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ״? וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזוֹהִי כַּוָּנַת רַשִׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ ״לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְכוּ׳״, כְּלוֹמַר אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְחַדֵּשׁ אֶת עֶצֶם חִיּוּב הַצָּלַת חֲבֵירוֹ מִסִּכָּנַת מָוֶת (הַנִּלְמָד מִקַּל־וָחֹמֶר כַּנַּ״ל), אֶלָּא מִדָּבָר כָּאן בְּמַצָּב מְיוּחָד הַנּוֹתֵן מָקוֹם לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם **לַעֲמוֹד** וּלְהִתְעַכֵּב מִלְּהַציל, וְעַל־זֶה בָּא צִוּוּי הַכָּתוּב ״לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ״.

וְהִנֵּה כְּשֶׁחֲבֵרוֹ נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה כָּזוֹ שֶׁהַצָּלָתוֹ כְּרוּכָה בְּסָפֵק סַכָּנָה לְחַיָּיו שֶׁל הַמַּציל, הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבְּמִקְרֶה כָּזֶה יָכוֹל לְהִתְעַכֵּב וְלַעֲמֹד מִלְּהַציל, וְעַל־זֶה בָּא הַכָּתוּב וּמַזְהִיר ״לֹא תַעֲמֹד וְגוֹ״ שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד אֶלָּא יֵשׁ לְהַציל הֶחָבֵר, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ סָפֵק בְּ״אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ״, הַיְנוּ אִם פְּעוּלַת הַהַצָּלָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם סַכָּנָה לַמַּציל בְּאֹפֶן שֶׁהִיא מְטִילָה סָפֵק בְּאֶפְשָׁרוּת הַהַצָּלָה, שֶׁאָז אֵין בָּזֶה חִיּוּב. וְזֶהוּ דִּיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ״י ״וְאַתָּה **יָכוֹל** לְהַצִּילוֹ״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חל״ב ע׳ 125)

לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (יט, טז) **לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ** (רש״י) עֶצֶם הָעֲבֵדָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לְךָ ״לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ״ שֶׁל אָדָם - מוֹכִיחָה שֶׁ״אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ״, וְרַק לְשֵׁם כָּךְ זִמֵּן לְךָ הַקָּבָּ״ה לִרְאוֹת זֹאת. וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה לְדוֹרֵנוּ: בְּדוֹרֵנוּ נִמְצָאִים רַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכָּנַת טְבִיעָה רוּחָנִית. יֵשׁ לָדַעַת, אֵיפוֹא, שֶׁעַל כָּל אֶחָד וְאַחַת חָלָה הַחוֹבָה לַעֲסֹק בְּהַצָּלָתָם שֶׁל יְהוּדִים אֵלּוּ - שֶׁכֵּן עֶצֶם הָעֲבֵדָה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ לִרְאוֹת וְלָדַעַת שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּסַכָּנָה שֶׁכָּזוֹ, מוֹכִיחָה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהַצִּילָם!

(יז) לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:

יז לֹא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּי לֵהּ חוֹבָא:

רס״י ◄ **וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא** • לֹא תַלְבִּין אֶת פָּנָיו בָּרַבִּים.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיּוֹדִיעַ חֶפְצוֹ בְּלֹא חִתּוּךְ מִלּוֹת, וְלָכֵן יֹאמַר כֵּן (בְּגִמָ׳ שָׁם) בְּצוֹעֵץ לָעִזִּים הַנִּכְנָסוֹת בַּשָּׂדֶה, וִיתַרְגֵּם כֵּן הַשּׁוֹרֵק וְהַנּוֹהֵם וְהַצּוֹעֵץ.

וְדֶרֶךְ הָרְכִילִים לָבֹא בָּרַבִּים אוֹ לִפְנֵי הַמּוֹשֵׁל וְיִנְהֲמוּ בְּגִרוֹנָם וְיִקְרְצוּ בְּעֵינֵיהֶם לִרְמֹז כִּי שָׁמְעוּ דְּבָרִים עַד שֶׁיִּפְּצְרוּ בָּהֶם וְיַגִּידוּ אוֹתָן, עַל כֵּן נִקְרָאִים אוֹכְלֵי קָרְצִין, נוֹהֲמִים בְּרַמְזִים. וְאֶנְקְלוּס תִּרְגֵּם רְכִילוּת עִנְיָנוֹ, וְכֵן שְׁמוֹ בַּלָּשׁוֹן הָאֲרַמִּית, וְלֹא חָשַׁשׁ לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב, וְכֵן דַּרְכּוֹ תָּמִיד, כִּי לְהָבִין הָעִנְיָן הוּא מִתְכַּוֵּן. אֲבָל בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ קוֹרִין אוֹתָם ״הוֹלְכֵי רָכִיל״, מִן אַבְקַת רוֹכֵל (שה״ש ג ו), רְכָלְתֵךְ (יְחֶזְקֵאל כז יב), כִּי הָרוֹכֵל הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם קוֹנֶה מִכָּאן וּמִכָּאן וְהוֹלֵךְ וּמוֹכֵר בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים לְכָאן וּלְכָאן, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכִּירִין חֲכָמִים (מַעֲשֵׂרוֹת פ״ב מ״ג): רוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בַּעֲיָרוֹת.

וְזֶה טַעַם: **בְּעַמֶּיךָ,** כִּי הוּא הוֹלֵךְ בָּרַבִּים.

וּלְהַבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶם הָיָה שֵׁם זֶה ״רוֹכֵל״, פּוֹעֵל, וְשֵׁם זֶה **רָכִיל,** שֵׁם תֹּאַר בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ סָרִיס נָזִיר, יִרְמוֹ הַשֵּׁם כִּי בְּנַפְשׁוֹ הוּא, וְעָלָיו תָּשׁוּב. תורה יז

(יז) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ.

בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׂוֹנְאִים לְכַסּוֹת אֵת שִׂנְאָתָם בְּלִבָּם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (מִשְׁלֵי כו כד): בִּשְׂפָתָיו יְנַכֵּר שׂוֹנֵא, הִזְכִּיר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. וְאָמַר **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ,**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק א, עמוד 431)

כ"ק אַדְמוּ"ר הָרַיי"צ נָהַג לְקָרֵב כָּל אָדָם, אֲפִילוּ יְהוּדִי כָּזֶה שֶׁעָלָיו נִפְסַק בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' שֶׁלְּגַבָּיו לֹא חָל הַדִּין שֶׁל "לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ".

וְטַעֲמוֹ וְנִימוּקוֹ עִמּוֹ:

אַרְבָּעָה חֲלָקִים הֵם בְּ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ', וְ'חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט' הוּא הַחֵלֶק הָרְבִיעִי. בְּ'חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט' עַצְמוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מֵאַרְבַּע־מֵאוֹת סִימָנִים, וּפְרָטֵי הַדִּינִים הָאֲמוּרִים מוֹפִיעִים בַּסִּימָנִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁבּוֹ. כְּשֶׁיִּלְמְדוּ וִיקַיְּימוּ אֶת כָּל דִּינֵי הַ'שׁוּלְחָן עָרוּךְ', מִתְּחִילַת 'אוֹרַח חַיִּים' עַד לְסִימָנִים אֵלּוּ, אוֹ־אָז יִהְיֶה מָקוֹם לַעֲסוֹק גַּם בְּדִינִים אֵלּוּ...

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום כ"ו אייר)

... רַק מִי שֶׁמְּקַיֵּים כָּרָאוּי "לֹא תִשְׂנָא" - יָכוֹל לְקַיֵּים כַּנִּדְרָשׁ "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ".

(יח) לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה:

יח לָא תִקּוֹם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֵם לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לֹא־תִקֹּם** • (יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ, וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְטִירָה, שֶׁנּוֹטֵר הָאֵיבָה בְּלִבּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם. **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** • (ת"כ) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 215 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה (יט, יח. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַה מּוֹסִיף בַּהֲבָנַת הַכָּתוּב, זֶה שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ" הִיא "כְּלָל גָּדוֹל", שֶׁלָּכֵן מְבִיאוֹ רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן הַאֵיךְ שַׁיָּךְ לְצַוּוֹת עַל כָּל אָדָם שֶׁיֹּאהַב אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "כָּמוֹךָ", הֲרֵי "לֹא יְקַבֵּל לֵב הָאָדָם שֶׁיֶּאֱהוֹב אֶת חֲבֵירוֹ כְּאַהֲבָתוֹ אֶת נַפְשׁוֹ"? וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, אִם נִצְטַוִּינוּ לֶאֱהֹב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִצְוָה אַחֶרֶת, לְלַמְּדוֹ תּוֹכַחַת מוּסָר. **וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא** שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיךָ אָשָׁם כַּאֲשֶׁר יֶחְטָא וְלֹא הוֹכַחְתָּ אוֹתוֹ. וְלָזֶה יִטֶּה לְשׁוֹן אֶנְקְלוּס שֶׁאָמַר: וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּילֵיהּ חוֹבָא, שֶׁלֹּא תְקַבֵּל אַתָּה עֹנֶשׁ בַּחֲטָא שֶׁלּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵּן צִוָּה שֶׁתֶּאֱהֹב אוֹתוֹ. וְהִנֵּה הַשּׂוֹנֵא אֵת רֵעֵהוּ עוֹבֵר בְּלָאו, וְהָאוֹהֵב לוֹ מְקַיֵּם עֲשֵׂה. **וְהַנָּכוֹן** בְּעֵינַי, כִּי **הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ** כְּמוֹ: וְהוֹכֵחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ (בְּרֵאשִׁית כא כה). וְיֹאמַר הַכָּתוּב, **אַל תִּשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ** בַּעֲשׂוֹתוֹ לְךָ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנְךָ, אֲבָל תּוֹכִיחֶנּוּ מִדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ עִמָּדִי, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא לְכַסּוֹת שִׂנְאָתוֹ בְּלִבְּךָ וְלֹא תַּגִּיד לוֹ, כִּי בְּהוֹכִיחֲךָ אוֹתוֹ יִתְנַצֵּל לְךָ, אוֹ יָשׁוּב וְיִתְוַדֶּה עַל חֶטְאוֹ וּתְכַפֵּר לוֹ.

וְאַחֲרֵי כֵּן יַזְהִיר שֶׁלֹּא יִנְקֹם מִמֶּנּוּ וְלֹא תִטֹּר בְּלִבְבְּךָ מַה שֶּׁעָשָׂה לְךָ, כִּי יִתְּכֵן שֶׁלֹּא יִשְׁנָא אוֹתוֹ אֲבָל יִזְכֹּר הַחֵטְא בְּלִבּוֹ, וּלְפִיכָךְ יַזְהִירֶנּוּ שֶׁיִּמְחָה פֶּשַׁע אָחִיו וְחַטָּאתוֹ מִלִּבּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵּן יְצַוֶּה שֶׁיֹּאהַב לוֹ כְּמוֹהוּ.

וְטַעַם וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, הַפְלָגָה, כִּי לֹא יְקַבֵּל לֵב הָאָדָם שֶׁיֶּאֱהֹב אֵת חֲבֵרוֹ כְּאַהֲבָתוֹ אֵת נַפְשׁוֹ. וְעוֹד, שֶׁכְּבָר בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: חַיֶּיךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ (ב"מ סב.). אֶלָּא מִצְוַת הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאהַב חֲבֵרוֹ בְּכָל עִנְיָן כַּאֲשֶׁר יֹאהַב אֵת נַפְשׁוֹ בְּכָל הַטּוֹב. **וְיִתְּכֵן** בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא אָמַר "וְאָהַבְתָּ אֶת רֵעֲךָ כָּמוֹךָ", וְהִשְׁוָה אוֹתָם בְּמִדַּת **לְרֵעֲךָ,** וְכֵן: וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ (פסוק לד) דְּגֵר, שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ לְהַשְׁוּוֹת אַהֲבַת שְׁנֵיהֶם בְּדַעְתּוֹ, כִּי פְּעָמִים רַבִּים שֶׁיֹּאהַב אָדָם אֵת רֵעֵהוּ בְּדְבָרִים יְדוּעִים, לְהֵיטִיבוֹ בְּעֹשֶׁר וְלֹא בְּחָכְמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאִם יִהְיֶה אוֹהֲבוֹ בְּכֹל, יַחְפֹּץ שֶׁיִּזְכֶּה רֵעֵהוּ הָאָהוּב לוֹ בְּעֹשֶׁר וּבִנְכָסִים וְכָבוֹד וּבְדַעַת וּבְחָכְמָה, וְלֹא שֶׁיִּשְׁוֶה אֵלָיו, אֲבָל יִהְיֶה חָפֵץ בְּלִבּוֹ לְעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה הוּא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל טוֹבָה, וּיצַוֶּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תִהְיֶה פְּחִיתוּת הַקִּנְאָה הוֹאֵת בְּלִבּוֹ, אֲבָל יֹאהַב בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה לַחֲבֵרוֹ כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹשֶׂה לְנַפְשׁוֹ, וְלֹא יִתֵּן שִׁעוּרִין בָּאַהֲבָה. וְעַל כֵּן אָמַר בִּיהוֹנָתָן (שמואל־א כ יז): כִּי אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ, בַּעֲבוּר שֶׁהַסִּיר מִדַּת הַקִּנְאָה מִלִּבּוֹ וְאָמַר (שם כג יז): וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וּגו'.

וְעָנַיִן הַנְּקִימָה וְהַנְּטִירָה, כְּבָר פֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ כָּאן) שֶׁהוּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מָמוֹן, הַשְׁאִילֵנִי מַגְּלְךָ הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ. כִּי בְּדָבָר שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ מָמוֹן כְּגוֹן בִּנְזִיקִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵינוֹ מְחֻיָּב לְהַנִּיחַ לוֹ, אֲבָל יִתְבָּעֶנּוּ בְּבֵית דִּין וְיִשָּׁלֵם מִמֶּנּוּ, מִפָּסוּק: כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ (לְהַלָּן כד יט), וְהוּא מַעֲצָמוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כַּאֲשֶׁר יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁלָּוָה אוֹ מַה שֶּׁגָּזַל. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיַן נֶפֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה נוֹקֵם וְנוֹטֵר לוֹ עַד שֶׁיִּגְאַל דְּמֵי אֶחָיו מִיָּדוֹ, עַל פִּי בֵּית דִּין הַמּוֹרִים בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה. תורה יח

"כָּמוֹךָ", מַדּוּעַ צִוּתָה הַתּוֹרָה גַּם עַל שֶׁאֵר צִיּוּיִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ כְּמוֹ צְדָקָה, גְּמִילוּת חֶסֶד, אִסּוּר גְּנֵבָה, גְּזֵלָה, נְקָמָה, נְטִירָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי מוּבָן מֵאֵלָיו שֶׁכְּשֶׁאָדָם יְקַיֵּם אֶת הַצִּוּוּי לֶאֱהֹב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוּפוֹ, וַדַּאי יְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ?

וְזֶהוּ שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י "זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה", שֶׁבָּזֶה מְתָרֵץ ב' קֻשְׁיּוֹת אֵלּוּ בַּ'חֲדָא מַחְתָּא'. שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ" מִצְוָה בִּפְנֵי־עַצְמָהּ, אֶלָּא הַכְּלָל שֶׁל הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

וְאִם כֵּן: א. כְּבָר מְצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהַתּוֹרָה מְפָרֶשֶׁת הֵן אֶת הַכְּלָל וְהֵן אֶת הַפְּרָטִים שֶׁנּוֹבְעִים מֵהַכְּלָל, וּמְתוֹרֶצֶת הַקֻּשְׁיָא הַשְּׁנִיָּה.

ב. מִכֵּיוָן שֶׁמִּצְוַת "וְאָהַבְתָּ" – "כָּמוֹךָ" הִיא הַצִּיּוּוּי הַכְּלָלִי לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, הֲרֵי קִיּוּם מִצְוָה זוֹ הוּא עַל־יְדֵי קִיּוּם "הַפְּרָטִים" שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

וּמִכֵּיוָן שֶׁהַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ הֵם דְּבָרִים שֶׁבְּמַעֲשֶׂה, לְלֹא כָּל הִתְיַחֲסוּת לְרֶגֶשׁ הָאָדָם, הֲרֵי הוּא יָכוֹל לְקַיְּמָן אוֹ לְהִמָּנַע מֵעֲשׂוֹתָן בְּכָל עֵת, וּמִמֵּילָא אֵין קֻשְׁיָא הַאֵיךְ אֶפְשָׁר לְצַוּוֹת עַל אַהֲבַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "כָּמוֹךָ", כִּי צִיּוּוּי זֶה הוּא הַצִּיּוּוּי הַכְּלָלִי לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּמַעֲשֶׂה שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ז)

בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, מְבָאֵר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בַּתַּנְיָא, שֶׁ"הָעוֹשִׂים גּוּפָם עִיקָּר וְנִפְשָׁם טְפֵלָה, אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַהֲבָה וְאַחְוָה אֲמִיתִּית בֵּינֵיהֶם כוּ'", אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִשְׁמָתָם עִיקָּר וְגוּפָם טָפֵל.

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלְּצוֹרֶךְ אֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, דַּי בְּכָךְ שֶׁהַגּוּף הוּא טָפֵל, אֲבָל אֵין צוֹרֶךְ לְבַטֵּל לְגַמְרֵי אֶת מְצִיאוּת הַגּוּף. וְאַדְרַבָּה, יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּמְצִיאוּת הַגּוּף, שֶׁהֲרֵי הָאַהֲבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה עַד שֶׁתּוּרְגַּשׁ בִּבְשַׂר הַלֵּב הַגַּשְׁמִי, וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר, שֶׁכְּשֶׁם שֶׁאַהֲבַת ה' צְרִיכָה לַחְדּוֹר בִּבְשַׂר הַלֵּב, צְרִיכָה גַּם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לַחְדּוֹר בִּבְשַׂר הַלֵּב, בְּאוֹפֶן דְּ"שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֵּׁן עֶצֶם", וְאֵינָהּ דּוֹמָה הַשִּׂמְחָה שֶׁמִּצַּד הַנִּשְׁמָה לְשִׂמְחָה שֶׁהִיא גַּם מִצַּד הַגּוּף, כָּךְ שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בִּמְצִיאוּת הַגּוּף, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "גּוּפָם טָפֵל".

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן שֶׁ"גְּדוֹלָה לְגִימָה שֶׁמְּקָרֶבֶת" - שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה עֲבוּר הַגּוּף (וְלֹא עֲבוּר הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהֲרֵי שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ אֵינָהּ מְגַשְּׁמִיּוּת, אֶלָּא מֵרוּחָנִיּוּת שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת), וְדַוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּשַׂמְּחִים אֶת הַגּוּף (כְּמוֹ הַשִּׂמְחָה שֶׁעַל־יְדֵי בָּשָׂר וָיַיִן, "אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר" וְ"אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן"), אֲזַי אֵינוֹ מְבַלְבֵּל אֶת הַנִּשְׁמָה, וְאַדְרַבָּה כוּ'.

וְלָכֵן, בְּהִתְוַעֲדוּת חֲסִידִית - נוֹהֲגִים חֲסִידִים לוֹמַר "לְחַיִּים" [אִם כִּי לֹא הַרְבֵּה... וְכַיָּדוּעַ שִׂיחַת כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר שֶׁ"מַשְׁקֶה" הוּא דָּבָר הַמְּאוּס וְכוּ', אֲבָל אֵין צוֹרֶךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי "פֶּרֶשׁ שַׁבַּתְּכֶם לֹא קָאָמַר"], כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה קֵירוּב הַדַּעַת כוּ'.

(וְסִיַּים כ"ק אַדְמוּ"ר שְׁלִיטָ"א:) "זָאל זַיִן לְחַיִּים וְלִבְרָכָה"!

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ז)

עַל־יְדֵי קִיּוּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּ"בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כּוּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ".

(יט) אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:

יט יָת קְיָמַי תִּטְרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְכֵּב עֲרוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין שַׁעַטְנֵזָא לָא יִסַּק עֲלָךְ:

רש"י◄ **אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ • וְאֵלּוּ הֵן: בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם וְגוֹ'. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ, שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר. וּבֶגֶד כִּלְאַיִם • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בֶּגֶד". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "שַׁעַטְנֵז". דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי: 'נוּז' לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ. מישטי"ר בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ:** (מו"ק יב) **'חַזְזָן לְנָאזֵי דְּאִית בְּהוֹן', שֶׁאָנוּ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כְּמוּשׁ, פלישטר"א. וּלְשׁוֹן "שַׁעַטְנֵז", פֵּרֵשׁ מְנַחֵם: מַחְבֶּרֶת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים.**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ. וְאֵלּוּ הֵן **בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם** וְגוֹ'. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְלֹא הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַטַּעַם נֶעְלָם וְשֶׁיִּהְיוּ יֵצֶר הָרָע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִים עֲלֵיהֶם אֶלָּא בִּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, לֹא בְּכִלְאֵי הַבְּהֵמָה. וְאֵין הַכַּוָּנָה בָּהֶם שֶׁתִּהְיֶה גְּזֵרַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּשׁוּם מָקוֹם בְּלֹא טַעַם,

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ׳ 227)

שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם (יט, יט) וְקָשֶׁה, לָמָּה הִקְדִּים פֵּאָה וְלֶקֶט לְכִלְאַיִם, אַף שֶׁזְّרִיעָה קוֹדֶמֶת לִקְצִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַצַּד־הַשָּׁוֶה בֵּין פֵּאָה וְלֶקֶט וְכִלְאַיִם הוּא - שְׁמִירָה עַל הַהַבְדָּלָה שֶׁקָּבַע ה׳. **פֵּאָה וְלֶקֶט** – ה׳ הִבְדִּיל אֶת יִבּוּל הַשָּׂדֶה לִשְׁנֵי חֶלְקִים; אֶחָד שַׁיָּךְ לְבַעַל הַשָּׂדֶה וְאֶחָד שַׁיָּךְ לַעֲנִיִּים. **כִּלְאַיִם** – ה׳ הִבְדִּיל אֶת הַצְּמָחִים לְמִינִים שׁוֹנִים. וְהַהַבְדָּלָה הָרוּחָנִית שֶׁל פֵּאָה וְלֶקֶט הִיא הַמָּקוֹר וְהַסִּבָּה לַהַבְדָּלָה הַגַּשְׁמִית שֶׁל כִּלְאַיִם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה (משלי ל ה). רַק הַחֻקִּים הֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יָחֹק בְּמַלְכוּתוֹ בְּלִי שֶׁיְּגַלֶּה תּוֹעַלְתָּם לָעָם, וְאֵין הָעָם נֶהֱנִים בָּהֶם, אֲבָל מְהַרְהֲרִין אַחֲרֵיהֶם בְּלִבָּם וּמְקַבְּלִים אוֹתָם לְיִרְאַת הַמַּלְכוּת. וְכֵן חֻקֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵם הַסּוֹדוֹת אֲשֶׁר לוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין הָעָם בְּמַחְשַׁבְתָּם נֶהֱנִים בָּהֶם כַּמִּשְׁפָּטִים, אֲבָל כֻּלָּם בְּטַעַם נָכוֹן וְתוֹעֶלֶת שְׁלֵמָה. **וְהַטַּעַם** בְּכִלְאַיִם, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הַמִּינִים בְּעוֹלָם, בְּכָל בַּעֲלֵי הַנְּפָשׁוֹת, בִּצְמָחִים וּבְבַעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה, וְנָתַן בָּהֶם כֹּחַ הַתּוֹלֵדָה שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַמִּינִים בָּהֶם לָעַד כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּקִיּוּם הָעוֹלָם. וְצִוָּה בְּכֹחָם שֶׁיּוֹצִיאוּ לְמִינֵיהֶם וְלֹא יִשְׁתַּנּוּ לָעַד לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֻלָּם: לְמִינֵהוּ (בראשית א). וְהִנֵּה צִוָּה סִבַּת הַמִּשְׁכָּב שֶׁנַּרְבִּיעַ בְּהֵמוֹת זוֹ עִם זוֹ לְקִיּוּם הַמִּינִין כַּאֲשֶׁר בָּאִים הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה. וְהַמַּרְכִּיב שְׁנֵי מִינִין מְשֻׁנֶּה וּמַכְחִישׁ בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, כְּאִלּוּ יַחְשֹׁב שֶׁלֹּא הִשְׁלִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ כָּל הַצָּרֶךְ, וְיִחְפֹּץ הוּא לַעֲזֹר בִּבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם לְהוֹסִיף בּוֹ בְּרִיּוֹת.

וְהַמִּינִים בְּבַעֲלֵי חַיִּים לֹא יוֹלִידוּ מִין מִשֶּׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְגַם הַקְּרוֹבִים בַּטֶּבַע שֶׁיּוֹלִידוּ מֵהֶם, כְּגוֹן הַפְּרָדִים, יִכָּרֵת זַרְעָם כִּי הֵם לֹא יוֹלִידוּ. וְהִנֵּה מִצַּד שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, פְּעֻלַּת הַהַרְכָּבָה בַּמִּינִים דָּבָר נִמְאָס וּבָטֵל. וְגַם הַצְּמָחִים אֲשֶׁר יַרְכִּיבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ אֵין פְּרָיָם צוֹמֵחַ אַחֲרֵי כֵן, וְיִהְיוּ בְּאִסּוּרָם שְׁנֵי טְעָמִים הַנִּזְכָּרִים. וְזֶה טַעַם: **שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם,** שֶׁהוּא בְּהַרְכָּבָה עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קדושין לט.).

וְאָסַר אַף כִּלְאֵי זְרָעִים, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּטִבְעָם גַּם בְּצוּרָתָם בִּהְיוֹתָם יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, וְיִהְיֶה כָּל גַּרְעִין מִמֶּנּוּ כְּאִלּוּ הֶרְכֵּב מִשְּׁנֵי מִינִין. וְאָסוּר לַחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר (דברים כב י) מִפְּנֵי שֶׁדָּרְךָ כָּל עוֹבֵד אַדְמָתוֹ לְהָבִיא צִמְּדוֹ בְּרֶפֶת אַחַת, וְיָבֹאוּ לִידֵי הַרְכָּבָה.

וּמֵחַכְרֵנוּ מִי שֶׁמּוֹסִיף בְּטַעַם הַכִּלְאַיִם, כִּי הוּא שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב הַכֹּחוֹת הַמְגַדְּלִים הַצְּמָחִים לִהְיוֹת יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (י ח): אָמַר רַבִּי סִימוֹן, אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב מִלְּמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל בָּרָקִיעַ וּמַכֶּה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדַל, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב לח לג): הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת שָׁמָיִם אִם תְּשִׂים מִשְׁטָרוֹ בָּאָרֶץ. **וְהִנֵּה** הַמַּרְכִּיב כִּלְאַיִם אוֹ זוֹרְעָן בִּכְדֵי שֶׁיִּנְקוּ זֶה מִזֶּה מְבַטֵּל חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וּלְכָךְ אָמַר בָּהֶם: **אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ,** כִּי הֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וְכָךְ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס: מִשּׁוּם חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֵת עוֹלָמִי (ירושלמי כלאים פ״א ה״ז). וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כו) שֶׁהַצְּמָחִים כֻּלָּם יְסוֹדוֹתָם בָּעֶלְיוֹנִים, וּמִשָּׁם צִוָּה לָהֶם הַשֵּׁם אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם. וְהִנֵּה הַמַּרְכִּיב כִּלְאַיִם מַכְחִישׁ וּמְעָרְבֵב מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז. לָמָּה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב יא) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו, יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גְּזֵי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר **בֶּגֶד,** מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֵת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר **שַׁעַטְנֵז,** דָּבָר שֶׁהוּא שׁוֹעֵט טָווּי וְנוֹז (ת״כ). וְאוֹמֵר אֲנִי נוֹז לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לַחֲבֵרוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. **וְאֵינוֹ** נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהַלְּבָדִים אֵין אִסּוּרָם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שׁוֹעֵט בִּלְבַד, וְכָךְ שָׁנִינוּ (כלאים פ״ט מ״ט) הַלְּבָדִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹעֵט. וּבַגְּמָרָא אָמְרוּ (נדה סא.): וְאֵימָא אוֹ שׁוֹעֵט אוֹ טָווּי אוֹ נוֹז, וְהֶעֱלוּ: וְהִלְכְתָּא כְּמַר זוּטְרָא מִדְּאַפְּקִינְהוּ רַחְמָנָא בְּחַד לִישְׁנָא. **אֲבָל** הַבְּרַיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (בא״ן): אֵין לִי אֶלָּא **בֶּגֶד,** וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר **שַׁעַטְנֵז,** בָּא לְרַבּוֹת הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָן בֶּגֶד מִ״לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז״, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בֶּגֶד. וְהַמִּדְרָשׁ הוּא עִקָּר, שֶׁאֶפְלוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בֶּגֶד אָסוּר בְּכִלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן הַקּוֹלֵעַ חוּטִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֲגוֹרָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא שׁוֹעֵט וְטָווּי וְנוֹז. וְתָפַס לוֹ הַלְּבָדִים לְאַסְמַכְתָּא בְּעֶלְמָא, שֶׁהֵם אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָן בֶּגֶד.

וְכֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַב בְּשׁוֹעֵט שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה, וְכַפֵּרוּשׁ הַזֶּה כָּתַב עוֹד בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יבמות ה״, נדה סא.), כְּבָר הֵשִׁיבוּ עָלָיו שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ עוֹלֶה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ (מנחות לט.): שְׁמַע מִינַּהּ קָשֶׁר הָעֶלְיוֹן בַּצִּיצִית דְּאוֹרַיְתָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו דְּאוֹרַיְתָא, כִּלְאַיִם דְּשָׁרָא רַחֲמָנָא בְּצִיצִית לָמָּה לִי, הָא קַיְמָא לָן הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר. וְהִנֵּה גִּלּוּ לָנוּ שֶׁהַבֶּגֶד שֶׁהוּא מִפִּשְׁתִּים וְנִקְשָׁר בּוֹ צִיצִית שֶׁל צֶמֶר בִּשְׁנֵי קְשָׁרִים הוּא כִּלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה.

אֲבָל הָעִנְיָן כָּךְ הוּא, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: **וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז,** לוֹמַר שֶׁכָּל בֶּגֶד הַנַּעֲשֶׂה מִחוּט שֶׁהוּא שׁוֹעֵט וְטָווּי וְשָׁזוּר לֹא נִלְבַּשׁ אוֹתוֹ כִּלְאַיִם שֶׁהוּא עֵרוּבִים. וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים כב יא) הוֹסִיף לְבָאֵר, שֶׁלֹּא נִלְבַּשׁ שׁוֹעֵט טָווּי וְנוֹז מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים שֶׁיִּהְיוּ יַחְדָּו, כְּלוֹמַר מְחֻבָּרִים יַחַד בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, לוֹמַר שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים שֶׁכָּל מִין מֵהֶם שׁוֹעֵט טָווּי וְנוֹז בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא נְחֻבְּרָם יַחְדָּו, כִּי ״יַחְדָּו״ הוּא הַכִּלְאַיִם כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים כב י): לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו, כְּלוֹמַר קְשׁוּרִים וּמְחֻבָּרִים יַחַד, וְהַחִבּוּר בַּבְּגָדִים הוּא בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, כִּי מִלְּשׁוֹן ״יַחְדָּו״ לָמְדוּ כֵּן, כִּי שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת הֵן חִבּוּר, וּמִשָּׁם לָמְדוּ שֶׁהַכִּלְאַיִם אֲסוּרִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בֶּגֶד, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּקוֹלֵעַ הַחוּטִין מַעֲשֵׂה עֲבוֹת וְעוֹשֶׂה מֵהֶן אַבְנְטִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֲרִיגָה, וְכָעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ״ט מ״ט): לֹא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחְגֹּר בּוֹ אֵת מָתְנָיו.

(כ) וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְּשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה:

כ וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוּב עִם אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחֵידָא לִגְבַר וְאִתְּפְרָקָא לָא אִתְּפְרִיקַת בְּכַסְפָּא אוֹ חֵרוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר בִּקַּרְתָּא תְּהֵי לָא יוּמְתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרַת:

רש״י ◄ **נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ** • מְיֻעֶדֶת וּמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. וּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית (קידושין ז) שֶׁחֲצִיָּהּ שִׁפְחָה וְחֲצִיָּהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁמֵּתָר בְּשִׁפְחָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה** • פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, וּסְתָם ׳פִּדְיוֹן׳ בְּכֶסֶף (ת״כ. גיטין לט)• **אוֹ חֻפָּשָׁה** • בִּשְׁטָר. **בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה** • הִיא לוֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית־דִּין לְבַקֵּר אֶת הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ מִיתָה, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (כריתות יא) לָמְדוּ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת יְהֵא בִּקְרִיאָה, שֶׁהַדַּיָּנִים הַמַּלְקִין קוֹרִין עַל הַלּוֹקֶה (דברים כח נח־נט): ״אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ׳... וְהִפְלָא ה׳ אֶת־מַכֹּתְךָ וְגוֹ׳״. **כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה** • (מכות כג) לְפִיכָךְ אֵין חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין. הָא אִם חֻפָּשָׁה — קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְחַיָּב מִיתָה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּלְשׁוֹן ״נוֹז״ מִלָּה מְקֻצָּרָת בַּתֵּבָה הַמְּרֻכָּבֶת הַזֹּאת, כְּמוֹ הַטָּווּי שֶׁאֵין מְמֻנוּ בָּהּ אֶלָּא הַטִּי״ת, וְעִנְיָנָהּ לְפִי דַּעְתִּי נָלוּז, מִלְּשׁוֹן: תּוֹעֲבַת ה׳ נָלוּז (משלי ג לב), מֵטָּה וּמְעַקֵּם דְּרָכָיו. וּנְלוּזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם (שם ב טז), פְּתַלְתֻּלִים וּמֵטִּים, כִּי כֵּן הַדָּבָר הַשָּׁזוּר פָּתוּל וּמְעֻקָּם, וּכְמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (כִּלְאַיִם פ״ט מ״ח): רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר נָלוּז וּמְלִיז אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם עָלָיו, מַטָּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד מִדַּרְכֵי רַחֲמָיו עָלָיו, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל (תהלים יח כז).

וּכִלְשׁוֹן חֲכָמִים מְשַׁמְּשִׁין בּוֹ בְּקִצָּר, מָשָׁל לְבֶן מְלָכִים שֶׁנּוֹז לִבּוֹ עָלָיו וְנָטַל אֶת הַצִּפֹּרֶן לַחְתֹּר עַל אָבִיו (שמו״ר לז ב), שֶׁנָּטָה לִבּוֹ לְדֶרֶךְ רָעָה. וּמִזֶּה אָמְרוּ בְּתַלְמוּד בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (מא:): מִנִּזְיֵיתֵיה דְּמַר לֹא אָמְרִי בֵּיהּ וְלֹא מִידֵּי, כְּלוֹמַר אִם הָיֵיתָ רוֹצֶה לְהִתְעַקֵּם וּלְהַטּוֹת הַדְּבָרִים לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְנֶגְדְּךָ כְּלוּם. נִזְיֵיתֵיה כְּמוֹ נִלְזֵיתֵיה, כְּלוֹמַר הַטָּיָתוֹ.

וְזֶהוּ הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן בְּעִנְיָן הַזֶּה. וּלְפִיכָךְ הֶצְרַךְ לְהַתִּיר כִּלְאַיִם בְּצִיצִית אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַצִּיצִית אָרוּג וְאֵינוֹ בֶּגֶד. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה, אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ אֲפִלּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא בְּאֶחָד מֵהֶם, אוֹ שׁוֹעֵ אוֹ טָווּי אוֹ נוֹז, וּלְפִיכָךְ שָׁנִינוּ (כִּלְאַיִם ט ט): הַלְּבָדִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹעִים, פִּיחַ שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹגְרִין בְּאָרוּג. וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן.

וְטַעַם כִּלְאֵי הַבְּגָדִים, לְהַרְחִיק הַתַּעֲרוֹבוֹת בַּמִּינִין, וְאָסַר הָרְגִילִים לְהֵעָשׂוֹת מֵהֶן בֶּגֶד. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֵה הַנְּבוֹכִים (ג לז) כִּי טַעַם הַשַּׁעַטְנֵז, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בַּזְּמַן הַהוּא בֶּגֶד יָדוּעַ לְכָמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעֲלֵי הַכְּשָׁפִים שֶׁבָּהֶם הָיוּ עוֹשִׂים כָּל מַעֲשֵׂיהֶם, וְאָמַר שֶׁמָּצָא זֶה כָּתוּב בְּסִפְרֵיהֶם. וּלְפִי שֶׁהָיָה עִנְיָן גָּדוֹל וְרָצוּי לָהֶם מְאֹד שֶׁיִּפְעָלוּ בּוֹ פְּעֻלּוֹתָם הָרָעוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה וְלִשֵּׁדִים תַּרְחִיק אוֹתוֹ הַתּוֹרָה מִכָּל אָדָם, כִּי הַתּוֹרָה תָּבֹא לִמְחוֹת מַעֲשֵׂיהֶם וּלְהַכְחִיד זִכְרָם. תורה כ

(כ) וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ. מְיֻעֶדֶת לְאִישׁ. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְהַנִּרְאֶה אֵלַי כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן: כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי (איוב כט ד), בִּימֵי נְעוּרַי, וְכֵן: לֹא יֶחֱרַף לְבָבִי מִיָּמָי (שם כז ו), שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִי לֵב נַעַר. וְיִקְרָאוּ יְמֵי הַנְּעוּרִים יְמֵי חֹרֶף, כִּי הַחֹרֶף בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנִים, וִימֵי הַזִּקְנָה כְּנֶגֶד הַקַּיִץ שֶׁהֵם יְמֵי הָאָסִיף.

יֹאמַר הַכָּתוּב, שֶׁהִיא שִׁפְחָה נַעֲרָה לְאִישׁ יָדוּעַ, כִּי הַפִּילֶגֶשׁ אֲשֶׁר הִיא מִשְׁרֵת אֵת הָאִישׁ וְיִשְׁכַּב עִמָּהּ תִּקָּרֵא נַעֲרָה לוֹ, כִּי גַּם כָּל מְשֻׁרֶת הָאָדָם יִקָּרֵא נַעֲרוֹ, וּמְרֻגָּל בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים לֵאמֹר עַל הַשּׁוֹכֶבֶת עִם הָאִישׁ מְשַׁמֶּשֶׁת עִמּוֹ. **וְהִיא נֶחֱרֶפֶת,** שֶׁנַּעֲשֵׂית נַעֲרָה לְאִישׁ וִידוּעָה לוֹ, מַנְסִיפֵדַ״ה בְּלַעַ״ז, וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים (סנהדרין נח:): דְּקָרוּ לַהּ רַבִּיתָא דִּפְלַנְיָא. וְהָעִנְיָן, שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל נָתַן לָהּ קִדּוּשִׁין וְהִיא לוֹ לְנַעֲרָה מְשֻׁמֶּשֶׁת.

בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה. יֵשׁ עַל בֵּית דִּין לְבַקֵּר הַדָּבָר שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ מִיתָה. **כִּי לֹא חֻפָּשָׁה,** וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְכֵן אָמְרוּ כָּל הַמְּפָרְשִׁים. וְאִם כֵּן יַזְהִיר הַכָּתוּב בַּבִּקּוּר הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאֵשֶׁת אִישׁ, אוּלַי יִטְעוּ בָהּ. וְאֵין פֵּרוּשָׁם מָתוֹק בְּפִי, כִּי בַּיָּדוּעַ שֶׁיְּבֻקַּר הַדָּבָר וְלֹא יָמִיתוּ הָאָדָם חִנָּם, וְכֵן יְבַקְּרוּ בְּכָל חַיָּבֵי הַמִּיתוֹת.

וַאֲנִי סוֹבֵר שֶׁהִיא מִלָּה יְחִידִית בַּכָּתוּב, אֲבָל הִיא מְרֻגֶּלֶת בְּלָשׁוֹן אֲרָמִית וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, מִלְּשׁוֹן הֶפְקֵר. כִּי עִקַּר הַלָּשׁוֹן הֶבְקֵר, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (פאה פ״ו מ״א): בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶבְקֵר לַעֲנִיִּים הֶבְקֵר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים עַד שֶׁיַּבְקִיר אַף לַעֲשִׁירִים כִּשְׁמֹטָה. וְתָנָן נָמִי (שביעית פ״ט מ״ד): אוֹכְלִין עַל הַמֻּבְקָר אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר. וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפֹחֲזִים (שופטים ט ד): סְרִיקִין וּבְקִרִין, כְּלוֹמַר בַּעֲלֵי הֶפְקֵר, בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבִפְחָזוּתָם (ירמיה כג לב): וּבַקְרוּתְהוֹן, וְאָמְרוּ כִּי תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ (שמות כג יא) תִּרְגְּמוּ הַיְרוּשַׁלְמִי: וּתְבַקְּרֶנָּהּ, וְכֵן בְּכָל מְקוֹם בַּמִּשְׁנָה הַלָּשׁוֹן בְּבֵי״ת. אֲבָל הִרְגִּילוּ בַּגְּמָרָא לוֹמַר מִמֶּנּוּ הֶפְקֵר, כִּי הָאוֹתִיּוֹת הָאֵלֶּה מִתְחַלְּפוֹת אֶצְלָם תָּמִיד, כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים (פסחים מה:) מִן עָבְשׁוֹ פְּרֻדוֹת (יואל א יז): עִפּוּשׁ, וְכֵן בַּכָּתוּב בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי בַּפָּסוּק: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ (שמות טו י).

וּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק הַזֶּה, שֶׁאָמַר בַּשִּׁפְחָה הַזֹּאת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ לֹא תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה כִּי בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לוֹ, כְּלוֹמַר מְפֻקֶּרֶת תֵּחָשֵׁב אֶצְלוֹ, וְלֹא יוּמְתוּ בְּמִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת בְּאֵשֶׁת אִישׁ, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה לִהְיוֹת אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה, אֲבָל יָבִיא זֶה עָלֶיהָ אָשָׁם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת־קודש פרשת אחרי־קדושים תשמ״ח)

"פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרוֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ" (ויקרא־רבה)

הַבָּא לְעוֹרֵר אֶת הַקָּהָל לִתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - שְׁתֵּי דְּרָכִים לְפָנָיו. דֶּרֶךְ אַחַת, לְהַדְגִּישׁ אֶת חוּמְרַת הָאִסּוּרִים וּלְתָאֵר אֶת הָעוֹנֶשׁ עֲלֵיהֶם. דֶּרֶךְ שְׁנִיָּה, לְהַבְלִיט אֶת הַיּוֹקֶר וְהָעֵילוּי שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ וְאֶת גּוֹדֶל מַעֲלַת הַיְּהוּדִי.

מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ כָּאן, נִמְצָאנוּ לְמֵדִים כִּי יֵשׁ לְהַעֲדִיף אֶת הַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִיָּה. כַּאֲשֶׁר מַקְהִילִים יְהוּדִים כְּדֵי לִמְסוֹר לָהֶם 'גּוּפֵי תּוֹרָה', יֵשׁ לִפְתּוֹחַ בְּהַדְגָּשַׁת גּוֹדֶל מַעֲלָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל - "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי" (הַיְינוּ, שֶׁקְּדוּשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרָה לִקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְנוֹבַעַת מִמֶּנָּה).

וְאָכֵן, שְׁתֵּי הַשִּׁיטוֹת נִבְחֲנוּ בִּמְרוּצַת הַדּוֹרוֹת, וְהִתְבָּרֵר כִּי הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה הִשִּׁיגָה הַצְלָחָה רַבָּה יוֹתֵר.

(כא) **וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם:**

כא **וַיַּיתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דְּכַר לַאֲשָׁמָא:**

(כב) **וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ**

כב **וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב:**

רש״י◄ **וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא•** (גיטין לט. כריתות ט) **לְרַבּוֹת אֶת הַמֵּזִיד כְּשׁוֹגֵג.**

◆ יום שלישי ב׳ אייר ◆

(כג) **וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:**

כג **וַאֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִצְּבוּן כָּל אִלַּן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רָחְקָא יָת אִבֵּהּ תְּלַת שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרָחָק לַאֲבָדָא לָא יִתְאֲכֵל:**

רש״י◄ **וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ•** וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ; יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּם מִלֵּהָנוֹת מִמֶּנּוּ. **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים•** מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ? מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (ת״כ). יָכוֹל, אִם הִצְנִיעוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְהֵא מֻתָּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "יִהְיֶה", בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּעֲבוּר שֶׁהִיא נֶחְרֶפֶת אֵלָיו. וְאֶנְקְלוּס שֶׁאָמַר בִּקְוֹרְתָא תְּהֵא, לְשׁוֹנוֹ כִּלְשׁוֹן יוֹנָתָן בֶּן עוּזִיאֵל (שופטים ט ד) בְּמִלַּת בָּקְרִין. תורה כא

(כג) וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ.

וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ, יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּר מִלֵּהָנוֹת בּוֹ. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְיָפֶה פֵּרַשׁ. וְאִם כֵּן, יִהְיֶה עָרֵל לֵב (יחזקאל מד ט), סְגוּר לֵב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם (הושע יג ח), וְכֵן עֲרֵלָה אָזְנָם (ירמיה ו י), שֶׁהִיא סְגוּרָה וַאֲטוּמָה אֵין הַקּוֹל נִכְנָס בָּהּ, וַעֲרַל שְׂפָתָיִם (שמות ו יב), סְגוּר שְׂפָתַיִם. כִּי הָעִלְּגוּת אֹטֶם וּסְגִירוּת בְּגִידֵי הַלָּשׁוֹן וּפְעָמִים בְּגִידֵי הַשְּׂפָתַיִם שֶׁלֹּא יִפָּתְחוּ כָּרָאוּי, וְהַדִּבּוּר יִקָּרֵא פְּתִיחָה, פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם (משלי לא ח), פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ (איוב ב יד), וּמִסְתָּתֵם שְׂפָתַי מֵישָׁרִים (משלי ח ו), מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פְּתְחֵי פִיךָ (מיכה ז ה).

וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֲטִימוּת בִּפְרִי הַבָּא בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה, וְלֹא יֵאָמֵר כֵּן בִּשְׁאָר אִסּוּרֵי הֲנָאָה, כִּי בִּיאַת הַפְּרִי בְּתְחִלָּתוֹ יִקָּרֵא פְּתִיחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: פִּתַּח הַסְּמָדַר (שה״ש ז יג), וּלְכָךְ אָמַר: **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים,** כְּאִלּוּ הַפֵּרוֹת סְגוּרִים בָּאֵילָנוֹת, לֹא הוֹצִיאוּ פֶּרַח וְלֹא פִּתְּחוּ סְמָדַר.

וְטַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לְכַבֵּד אֵת ה׳ מֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֵנוּ מִפְּרִי הָעֵץ וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, וְלֹא נֹאכַל מֵהֶם עַד שֶׁנָּבִיא כָּל פְּרִי שָׁנָה אַחַת הִלּוּלִים לַה׳. וְהִנֵּה אֵין הַפְּרִי בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, לְפִי שֶׁהוּא מוּעָט, וְאֵין הָאִילָן נוֹתֵן בִּפְרִיוֹ טַעַם אוֹ רֵיחַ טוֹב בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְרֻבָּן לֹא יוֹצִיאוּ פֵּרוֹת כְּלָל עַד הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית. וּלְכָךְ נִמְתִּין לְכֻלָּן וְלֹא נֹאכַל מֵהֶם עַד שֶׁנָּבִיא מִן הַנָּטַע שֶׁנָּטַעְנוּ כָּל פִּרְיוֹ הָרִאשׁוֹן הַטּוֹב קֹדֶשׁ לִפְנֵי הַשֵּׁם, וְשָׁם יֹאכְלוּהוּ וִיהַלְּלוּ אֵת שֵׁם ה׳, וְהַמִּצְוָה הַזֹּאת דּוֹמָה לְמִצְוַת הַבִּכּוּרִים.

וְאֶמֶת הַדָּבָר עוֹד, כִּי הַפְּרִי בִּתְחִלַּת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת רַב הַלַּחוּת דָּבֵק מְאֹד מַזִּיק לַגּוּף, וְאֵינֶנּוּ טוֹב לַאֲכִילָה, כְּדָג שֶׁאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (לעיל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ׳ 103)

מֵאֵימָתַי מוּנָה לוֹ, מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (רש״י יט, כג) וְקָשֶׁה, אוּלַי מַתְחִילָה הַסִּפִּירָה מִעֵת שֶׁהָעֵץ מַתְחִיל לְהָנִיב פֵּרוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה ״יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים״ מִיְּתָר לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ״וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ״. וּמִזֶּה לָמַד רַשִׁ״י שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דִּינִים. **וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ** – אִסּוּר עַל הַפֵּרוֹת. **יִהְיוּ לָכֶם עֲרֵלִים** – חוֹבָה עַל הָאָדָם לִסְפּוֹר שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים לִפְנֵי אֲכִילַת הַפֵּרוֹת. וּמֵאַחַר שֶׁהִסְפִּירָה מְטֻלָּת עָלָיו, הִיא מַתְחִילָה מִשְּׁעַת פְּעֻלָּתוֹ – הַנְּטִיעָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ג, עמוד 993 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

מְחָבֵּר לֹא בָּטֵל

שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: (יט, כג) שָׁנִינוּ (עֲרֵלָה פרק א משנה ו) ״נְטִיעָה שֶׁל עֲרֵלָה כּוּ׳, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנְּטִיעוֹת, הֲרֵי זֶה לֹא יִלְקֹט, וְאִם לָקַט יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם״. כְּלוֹמַר, הַדִּין הוּא שֶׁעֲרֵלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה הֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, אַף זֶהוּ רַק בְּדִיעֲבַד, כִּי ״אֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה״. אָמְנָם בִּטּוּל אִסּוּר הָעֲרֵלָה הוּא רַק לְאַחֲרֵי שֶׁלָּקַט מִן הַמְּחֻבָּר, וְלָכֵן לְכַתְּחִלָּה ״לֹא יִלְקֹט״, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע, אֵינָהּ בְּטֵלָה גַּם בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, כִּי ״מְחֻבָּר לֹא בָּטֵל״ (ראה בכל זה, מפרשים בערלה שם).

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: כְּלָל הוּא בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שֶׁהַמִּעוּט בָּטֵל בְּרֹב. וְאִם כֵּן, יֵשׁ לִשְׁאֹל: מִכֵּיוָן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הֵם ״הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים״ (ואתחנן ז, ז), הַאֵיךְ יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדָם שֶׁלֹּא לְהִתְעָרֵב וּלְהִבָּטֵל בְּתוֹךְ מִדְבַּר הָעַמִּים?

וְעַל־זֶה כָּתוּב ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹקֵיכֶם, חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם״ (ואתחנן ד, ד). שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים וּמְאֻחָדִים תָּמִיד עִם הַקָּבָּ״ה, וְכָל הַזְּמַן הֵם בִּבְחִינַת ״מְחֻבָּר״, הִנֵּה אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְבַּטְּלוּ חַס־וְשָׁלוֹם וְיִתְעָרְבוּ בָּאֻמּוֹת, אֶלָּא גַּם בְּתוֹךְ הַ״שִּׁבְעִים זְאֵבִים״ הֵם חַיִּים וְקַיָּמִים, וְ״עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב״ (בלק כג, ט).

(כר) **וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה:**

כר **וּבְשַׁתָּא רְבִיעָתָא יְהֵי כָּל אִבֵּהּ קֹדֶשׁ תֻּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ:**

רש״י◄ **יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ •** כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ויקרא כז ל): ״וְכָל־מַעֲשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ׳ קֹדֶשׁ לַה׳״. מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין כז:) כד) אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה ״הִלּוּלִים לַה׳״ הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם.

(כה) **וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

כה **וּבְשַׁתָּא חֲמִשֵּׁתָא תֵּיכְלוּן יָת אִבֵּהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:**

רש״י◄ **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ •** הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה ״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אֲנִי מְבָרֵךְ לָכֶם פֵּרוֹת הַנְּטִיעוֹת. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דִּבְרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: הֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בּוֹ חִנָּם, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: ״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״. **אֲנִי ה׳ •** אֲנִי ה׳, הַמַּבְטִיחַ עַל כָּךְ וְנֶאֱמָן לִשְׁמֹר הַבְטָחָתִי.

(כו) **לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:**

כו **לָא תֵּיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנוּן:**

רש״י◄ **לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם •** לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרַשׁ בְּ׳סַנְהֶדְרִין׳ (סג) אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֹאכַל מִבְּשַׂר קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּהֶמַת חֻלִּין טֶרֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וְעוֹד הַרְבֵּה. **לֹא תְנַחֲשׁוּ •** (סנהדרין

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא י), וְהַמֹּאכָלִים הַנֶּאֱסָרִים בַּתּוֹרָה שֶׁהֵם רָעִים גַּם לַגּוּף.

וְהָרַב נָתַן גַּם בָּזֶה טַעַם בְּמוֹרֵה הַנְּבוֹכִים (ג לז) כְּטַעֲמוֹ בְּרֹב הַמִּצְוֹת, כִּי הָיוּ לַחֲרָטִמִּים וְלַמְכַשְּׁפִים בַּזְּמַן הַהוּא מִינֵי כִּשּׁוּף יַעֲשׂוּ אוֹתָם בְּעֵת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת, וְיַחְשְׁבוּ כִּי בָּהֶם יִמְהַר הָאִילָן לְהוֹצִיא פִּרְיוֹ קֹדֶם זְמַנּוֹ הַיָּדוּעַ בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְבֹאוֹ יַקְרִיבוּ אֵת הַפְּרִי לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁמָהּ הַכִּשּׁוּף הַהוּא, וּלְכָךְ צִוְּתָה הַתּוֹרָה בְּאִסּוּר הַפְּרִי הַבָּא קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים הָהֵם, כִּי רֻבֵּי הָאִילָנוֹת יָבִיאוּ פֵּרוֹת בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, וְשֶׁנֹּאכְלֵהוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם, הֵפֶךְ אָכְלָם אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה. תורה כד

(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם. לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרַשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (סג). לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְהָעוֹלָה מִשָּׁם לְפִי הַסָּגְיָא שֶׁהֵם כֻּלָּם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁכְּלַל הַכָּתוּב כָּל אֲכִילַת הַדָּם בְּלָאו אֶחָד. וְאִם כֵּן מַה

סו) כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחֵלְדָּה וּבְעוֹפוֹת; פִּתּוּ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ. לֹא תְעוֹנֵנוּ • לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשָׁעוֹת, שֶׁאוֹמֵר: יוֹם פְּלוֹנִי יָפֶה לְהַתְחִיל מְלָאכָה. שָׁעָה פְּלוֹנִית קָשָׁה לָצֵאת.

(כז) לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ:

כז לָא תַקִּפוּן פָּאתָא דְּרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּל יָת פָּאתָא דְּדִקְנָךְ:

רש״י◄ לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם • (מכות כ) זֶה הַמַּשְׁוֶה צְדָדָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּלְפַדַּחְתּוֹ, וְנִמְצָא הֶקֵּף רֹאשׁוֹ עָגֹל סָבִיב, שֶׁעַל אֲחוֹרֵי אָזְנָיו עִקָּרֵי שְׂעָרוֹ לְמַעְלָה מִצְּדָדָיו הַרְבֵּה. פְּאַת זְקָנֶךָ • (מכות כא) סוֹף הַזָּקָן וּגְבוּלָיו, וְהֵן חָמֵשׁ: שְׁתַּיִם בְּכָל לְחִי וּלְחִי לְמַעְלָה אֵצֶל הָרֹאשׁ, שֶׁהוּא רָחָב וְיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פֵּאוֹת, וְאַחַת לְמַטָּה בְּסַנְטֵרוֹ – מְקוֹם חִבּוּר שְׁתֵּי הַלְּחָיַיִם יַחַד.

(כח) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה:

כח וְחִבּוּל עַל מִית לָא תִתְּנוּן בְּבִסְרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ:

רש״י◄ וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ • כֵּן דַּרְכָּן שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, לִהְיוֹת מְשָׂרְטִין בְּשָׂרָם כְּשֶׁמֵּת לָהֶם מֵת. וּכְתֹבֶת קַעֲקַע • (מכות כא) כְּתַב הַמְחֻקֶּה וְשָׁקוּעַ, שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמְּקַעְקְעוֹ בְּמַחַט וְהוּא מַשְׁחִיר לְעוֹלָם. קַעֲקַע • לָשׁוֹן (במדבר כה ד): ״וְהוֹקַע אוֹתָם״; (שמואל ב כא ו) ״וְהוֹקַעֲנוּם״, תּוֹחֲבִין עֵץ בָּאָרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מְחֻקִּין וּתְחוּבִין בַּקַּרְקַע, פורפויינ״ט בְּלַעַ״ז.

(כט) אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:

כט לָא תַחֵל יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֲצַת חִטְאִין:

רש״י◄ אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ • בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה לְבִיאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ • אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאָרֶץ מַזְנָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג ג): ״וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וְגוֹ׳״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּשָׁאוּל (שמואל־א יד לג): הִנֵּה הָעָם חוֹטְאִים לַה׳ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם, שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים בְּאֶחָד מִן הַשְּׁמוֹת הַנִּכְלָלִים בַּלָּאו הַזֶּה, כִּי הָיוּ אוֹכְלִים מִן הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ. וְזֶהוּ מַה שֶׁאָמַר (שם פסוק לב): וַיַּעַט הָעָם אֶל הַשָּׁלָל, שֶׁהוּא כְּעִיט הַדּוֹרֵס וְאוֹכֵל, וַיִּקְחוּ צֹאן וּבָקָר וְגוֹ׳ וַיִּשְׁחָטוּ אָרְצָה וַיֹּאכַל הָעָם עַל הַדָּם, מֵרֹב הַשָּׁלָל בַּבְּהֵמוֹת כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִים דָּמָם אַרְצָה הָיוּ תּוֹלְשִׁים אֶבְרֵיהֶם וְאוֹכְלִים קֹדֶם שֶׁיָּמוּתוּ.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, הוּא מִין מִמִּינֵי הַכִּשּׁוּף אוֹ הַקֶּסָמִים, כִּי הוּא דָּבָר לָמֵד מֵעִנְיָנוֹ. וְהָיוּ שׁוֹפְכִים הַדָּם וּמְאַסְּפִים אוֹתוֹ בְּגֻמָּא, וְהַשֵּׁדִים מִתְקַבְּצִים שָׁם כְּפִי דַּעְתָּם, וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָנָם לְהַגִּיד לָהֶם הָעֲתִידוֹת.

וְכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל עִם שָׁאוּל בַּמַּחֲנֶה הַהוּא הָיוּ מִתְפַּחֲדִים מְאֹד מִן הַפְּלִשְׁתִּים, וְלֹא הָיָה שָׁאוּל עוֹשֶׂה דָּבָר בִּלְתִּי שְׁאֵלַת אוּרִים וְתוּמִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק לז): נִקְרְבָה הֲלֹם אֶל הָאֱלֹהִים, וְהָעָם הָיוּ שׁוֹאֲלִים בַּשֵּׁדִים אוֹ בַּכִּשָּׁפִים לָדַעַת דַּרְכָּם וּמַעֲשֵׂיהֶם, וְאוֹכְלִים עַל הַדָּם לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (שם פסוק לג): וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חוֹטְאִים לַה׳ לֶאֱכֹל עַל הַדָּם וַיֹּאמֶר בָּגַדְתֶּם, לוֹמַר הִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה לָכֶם תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה הַיּוֹם וְאַתֶּם שׁוֹאֲלִים לְלֹא אֱלֹהִים, בְּגִידָה הִיא זוֹ. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ אִסּוּר מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ (דברים יח ט). תורה כז

(כט) אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ. בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. **וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ,** אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן הָאָרֶץ מְזַנָּה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָם בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג ג): וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ וְגוֹ׳. לְשׁוֹן רַשִׁ״י.

וְלֹא הֲבִינוֹתִי דַּעְתּוֹ, שֶׁאֵין זְנוּת בַּתּוֹרָה בִּפְנוּיָה, שֶׁהֲלָכָה פְּסוּקָה הִיא (יבמות סא:) פָּנוּי הַבָּא עַל פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת לֹא עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. וּמְפֹרָשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נ:) וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת (וְלִהְלָן כא ט), יָכוֹל אֲפִלּוּ פְּנוּיָה, וְהִקְשׁוּ (בְּגֻמָּ׳ שָׁם נא.) וְהָא לִזְנוֹת כְּתִיב, וְתֵרְצוּ: כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה.

וְכֵן אָמְרוּ. אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ (וְלִהְלָן כא ז), שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה, אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת מִמִּי שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּיבָמוֹת (שם) וּבְסַפְרָא (וְלִהְלָן כא ז): אִשָּׁה זוֹנָה, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר זוֹ אֵילוֹנִית, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין זוֹנָה אֶלָּא הַגִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַף פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת.

(ל) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:**

ל יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ:

רש״י ◄ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ•** (יבמות ה) לֹא יִכָּנֵס לֹא בְּמַקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ וּבָאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מַזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ — ״אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״ — אֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת.

(לא) **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

לא לָא תִּתְפְּנוּן בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ לָא תִּתְבְּעוּן לְאִסְתָּאָבָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת•** אַזְהָרָה לְבַעַל־אוֹב וְיִדְּעוֹנִי (סנהדרין סה). בַּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו. וְיִדְּעוֹנִי, מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ ״יִדּוּעַ״ לְתוֹךְ פִּיו, וְהָעֶצֶם מְדַבֵּר. **אַל־תְּבַקְשׁוּ•** לִהְיוֹת עֲסוּקִים בָּם, שֶׁאִם תַּעַסְקוּ בָּם, אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְפָנַי וַאֲנִי מִתְעַב אֶתְכֶם. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם•** דְּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מַחֲלִיפִין בְּמִי.

(לב) **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ס**

לב מִן קֳדָם דְּסַבָּר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש״י ◄ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם•** (ת״כ, קידושין לב) יָכוֹל זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״זָקֵן״, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה. **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן•** אֵיזֶהוּ הִדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה מָסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֵׂהוּ, שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הוּא. וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכָךְ אָמְרוּ (תְּמוּרָה כט:) לְעִנְיָן לֹא תָּבִיא אֶתְנַן זוֹנָה (דְּבָרִים כג יט) שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה כְּלָל.

אֲבָל הַבָּרַיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כְּאן) וְהַנִּזְכֶּרֶת בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (עו.), אוֹ שֶׁהִיא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאֵינָהּ הֲלָכָה, אוֹ שֶׁהִיא בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ אִישׁוּת, כְּגוֹן כּוּתִי וְעֶבֶד וְחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שֶׁזֶּה נִקְרָא זְנוּת לְדַעַת חֲכָמִים, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, כְּלוֹמַר לְמִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אִישׁוּת בֵּינֵיהֶם.

וְכֵן מַה שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּסִפְרָא (כְּאן): **וְלֹא תִּזְנֶה הָאָרֶץ,** מְזַנִּים הֵם הַפֵּרוֹת, וְהוּא דֶּרֶךְ אַגָּדָה, נִדְרַשׁ מִמִּלַּת **הָאָרֶץ,** מִדְּלֹא כְּתִיב וְלֹא יִזְנוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ. אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב שֶׁהוּא לָאו שֵׁנִי, וּכְבָר מְנָאוֹ בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן הַלָּאוִין, וְהִיא אַזְהָרָה לְאִישׁ הַזּוֹנֶה וְלִבַּת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא תִּמְסֹר עַצְמָהּ לְשֵׁם זְנוּת, וּמִכָּאן הוּא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּבָּרַיְתָא (ת״כ כְּאן): וְכֵן הִיא הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת.

וְטַעַם הַכָּתוּב, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַבַּת בִּרְשׁוּת אָבִיהָ וְהוּא רַשַּׁאי בִּנְעוּרֶיהָ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לַחֻפָּה, וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה אוֹתָהּ נוֹתֵן קְנָסָהּ לְאָבִיהָ, פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב שֶׁאֵינֶנּוּ רַשַּׁאי לְמָסְרָהּ לְמִי שֶׁיִּהְיֶה זְנוּת, וְהִזְהִירוּ מִזֶּה בְּלָאו. וְאַחֲרֵי אַזְהָרַת הָאָב הִזְהִיר גַּם הַזּוֹנִים עַצְמָם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה.

וְרַשִׁ״י כָּתַב בְּפָרָשַׁת אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים (לְהַלָּן כא ז) זוֹנָה, שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת אוֹ נָתִין אוֹ מַמְזֵר. וְזוֹ הוֹדָאָה מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין זְנוּת בִּכְשֵׁרִין, אֶלָּא שֶׁהוּא מַרְבֶּה בָּהּ אַף חַיָּבֵי לָאוִין. וְזֶה דַּעְתּוֹ גַּם בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יְבָמוֹת סא.). וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מְחַיְּבֵי כְּרִיתוֹת וְכוּתִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין בָּהּ הִיא נַעֲשֵׂית זוֹנָה, וְכֹהֵן לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה, אֲבָל מְחַיְּבֵי לָאוִין מַמְזֵר וְגֵר וְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אֵינָהּ זוֹנָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ, אֶלָּא שֶׁנִּפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה, דִּכְתִיב (לְהַלָּן כב יט): כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסוּלָה (יְבָמוֹת סח.), וּמְחַיְּבֵי לָאוִין שֶׁבִּכְהֻנָּה נַעֲשֵׂית חֲלָלָה. תורה ל

(ל) **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** הָאַזְהָרוֹת בְּשִׁבַּת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה כְּמוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם הִיא שִׁקּוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אוֹתָהּ מַכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאֵין לוֹ תּוֹרָה כְּלָל.

וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶן מִדְרָשׁ, אָמְרוּ בְּבָבְלִי: יָכוֹל יְהֵא בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה׳.** בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כְּאן).

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, יְצַוֶּה בְּשִׁבַּת הַגָּדוֹל וּבְשִׁבַּת שֶׁהוּא מִקְדָּשׁוֹ, וְצִוָּה בּוֹ שְׁמִירָה וּמוֹרָא, וְהִנֵּה אֵין מְלֶאכֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ. וְאִם תַּשְׂכִּיל תָּבִין. תורה לא

(לב) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם. יָכוֹל מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר **זָקֵן,** אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּלְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כְּאן), וְהוּא הַשָּׁנוּי בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (לב.): תַּלְמוּד לוֹמַר **זָקֵן,** אֵין זָקֵן אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר יא טז): אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֵין **זָקֵן** אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח כב): ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ. וְהִנֵּה לְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם אֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בֶּחָכָם.

◆ יום רביעי ג׳ אייר ◆

(לג) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ׃

לג וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תּוֹנוּן יָתֵהּ׃

רש״י ◄ **לא תונו** • אוֹנָאַת דְּבָרִים; לֹא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה בָּא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(לד) כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר׳ הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

לד כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן וּתְרַחֵם לֵהּ כְּוָתָךְ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י ◄ **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם** • מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • אֱלֹהֶיךָ וֵאלֹהָיו אָנִי.

(לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה׃

לה לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בְּמִשַׁחְתָּא בְּמַתְקְלָא וּבְמִכְלְתָּא׃

רש״י ◄ **לא־תעשו עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט** • אִם לַדִּין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט״, וּמַהוּ ״מִשְׁפָּט״ הַשָּׁנוּי כָּאן? הִיא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמְּשׂוֹרָה; מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה, הֲרֵי הוּא כִּמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְקָרוּי עָוֶל, שָׁנָאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, וְגוֹרֵם לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּדַיָּן: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. **בַּמִּדָּה** • זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ (ב״מ סא. ב״ב כט). **בַּמִּשְׁקָל** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **וּבַמְּשׂוֹרָה** • הִיא מִדַּת הַלַּח.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז ענ׳ 150)

לא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה (יט, לה) **מִצְוַת־עֲשֵׂה לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם . . וּלְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹנָן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן** (רמב״ם) בְּמִדָּה חֲסֵרָה יֵשׁ שְׁתֵּי תְּנוּעוֹת מְנֻגָּדוֹת. מֵחַד גִּיסָא - עֶצֶם פְּעֻלַּת הַמְּדִידָה מוֹרָה עַל הִתְחַשְּׁבוּת בַּזּוּלַת; אַף הַמִּדָּה הַחֲסֵרָה גּוֹרֶמֶת לוֹ עָוֶל. לָכֵן אָסְרָה הַתּוֹרָה לֹא רַק אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בְּמִדָּה זוֹ, אֶלָּא אַף אֶת עֲשִׂיָּתָהּ וְהַחְזָקָתָהּ בַּבַּיִת, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם עַרְמוּמִיּוּת שֶׁל הָאָדָם **בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**.

(לו) מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

לו מֹאזְנָן דִּקְשׁוֹט מַתְקָלָן דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהִינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש״י ◄ **אַבְנֵי־צֶדֶק** • הֵם הַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין כְּנֶגְדָּן. **אֵיפַת** • הִיא מִדַּת הַיָּבֵשׁ. **הִין** • זוֹ הִיא מִדַּת הַלַּח. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • עַל־מְנָת כֵּן. דָּבָר אַחֵר: אֲנִי הִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הַנֶּאֱמָן לְהִפָּרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקְלוֹתָיו בְּמֶלַח לְהוֹנוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין מַכִּירִים בָּהֶם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאָנְקְלוּס תִּרְגֵּם: מִן קֶדֶם דְּסַבַּר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא, וּמִשְׁמָעוּת דְּבָרָיו שֶׁגַּם הוּא סוֹבֵר כֵּן. **וְעַם** כָּל זֶה, הָעוֹלֶה מִן הַגְּמָרָא לְפִי פְּסַק הַהֲלָכָה אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (קדושין לב): אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל **שֵׁיבָה** בְּמִשְׁמַע, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (שם לג.): הַלָּכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וְהִנֵּה יְצִוָּה בְּכָל שֵׁיבָה אֲפִלּוּ עַל אַשְׁמַאי שֶׁהוּא הַבּוּר, וְיַחְזוֹר וִיצַוֶּה עַל הַזָּקֵן שֶׁהוּא הַקּוֹנֶה חָכְמָה, וַאֲפִלּוּ יַנִּיק וְחַכִּים. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן דַּעַת אָנְקְלוּס, אֲבָל יִתְרַגֵּם יַנִּיק וְחַכִּים בְּשִׁיבָה, דְּאָתָא זָקֵן וְגִלֵּי בְּשֵׁיבָה שֶׁבִּכְלָלָהּ כָּל הַשֵּׁיבוֹת, בֵּין שֵׁיבַת הַתּוֹרָה בֵּין שֵׁיבַת הַיָּמִים. תורה לג

(לז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה׃ פ

לז וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ׃

◆ יום חמישי ד׳ אייר ◆

כ

(א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר׃ הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן׃

ב וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יִתֵּן מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ יִתְקְטֵלָא יִתְקְטֵל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמֻנֵּהּ בְּאַבְנָא׃

רש״י ◄ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר • עֲנָשִׁין עַל הָאַזְהָרוֹת. מוֹת יוּמָת • (ת״כ) בְּבֵית־דִּין; וְאִם אֵין כֹּחַ לְבֵית־דִּין, עַם הָאָרֶץ מְסַיְּעִין אוֹתָן. עַם הָאָרֶץ • (ת״כ) עַם שֶׁבְּגִינוֹ נִבְרֵאת הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר: עַם שֶׁעַתִּידִין לִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ עַל־יְדֵי מִצְוֹת הַלָּלוּ.

(ג) וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי׃

ג וַאֲנָא אֶתֵּן יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵהּ יְהַב לְמֹלֶךְ בְּדִיל לְסָאָבָא יָת מַקְדְּשִׁי וּלְאַחָלָא יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי׃

רש״י ◄ אֶתֵּן אֶת־פָּנַי • (ת״כ) פְּנַאי שֶׁלִּי. פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. בָּאִישׁ • וְלֹא בַּצִּבּוּר, שֶׁאֵין כָּל הַצִّבּוּר נִכְרָתִין. כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ • (ת״כ, סנהדרין סד) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ״, בֶּן־בְּנוֹ וּבֶן־בִּתּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ״. זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״בִּתְּתוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ״. לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי • אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מִקְדֶּשֶׁת לִי, כִּלְשׁוֹן (לקמן כא כג): ״וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 323)

פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש״י כ, ג) כֵּן פֵּרֵשׁ גַּם בְּפָרָשַׁת "אַחֲרֵי" עַל "וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת אֶת הַדָּם". וְהָצָרֵךְ לַחְזֹר עַל זֶה כָּאן, כִּי בְּפָרָשַׁת "אַחֲרֵי" מְדֻבָּר בְּ'עִסְקוֹ' שֶׁל ה', הַיְינוּ הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת בְּמִקְדָּשׁוֹ לְרֵיחַ נִיחֹחַ לְפָנָיו ("אֲשֶׁר יָבִיאוּ . . אֶת זִבְחֵיהֶם . . אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד . . לְרֵיחַ נִיחֹחַ"); וּמוּבָן שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ "פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי". וְרַשִׁ״י מְחַדֵּשׁ שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ כָּךְ גַּם בְּפָרָשָׁתֵנוּ, שֶׁאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת עַל 'עִסְקוֹ' מְיֻחָד שֶׁל ה'.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) **לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי.** לְשׁוֹן רַשִׁ״י: אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה (לעיל יח כא) אֵיךְ תִּטְמָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּאִישׁ אֶחָד אֲשֶׁר יֻחְטָא. וּכְבָר רָמְזוּ זֶה בְּמִדְרָשִׁים, שֶׁאָמְרוּ (בְּרָכוֹת לה:): כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ גָּזַל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי כח כד): גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְגוֹ׳, אֵין אָבִיו אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵין אִמּוֹ אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית, חָבֵר הוּא לִירָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כִּי הֶחָפֵץ בַּיְּצִירָה שֶׁיְּבָרְכוּ עָלֶיהָ לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, מִשָּׁם יִהְיֶה קִיּוּם הָעוֹלָם, וְאִם לָאו יִתְעַלֶּה בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמִסְתַּלֶּקֶת הַשְּׁכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיַּקְרִיב הַפְּרִי לַמֹּלֶךְ שֶׁהוּא מְתַעֵב אֵת גְּאוֹן יַעֲקֹב וּמִשְׁכָּנוֹ.

וְזֶה טַעַם: עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן (פסוק ב), כִּי לֹא אָמַר מוֹת יוּמַת בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכֶלָּן, אֶלָּא הִזְכִּיר עַם הָאָרֶץ, לוֹמַר שֶׁכָּל אַנְשֵׁי הָאָרֶץ כָּל יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהַקְדִּים וּלְסַקְּלוֹ, כִּי לְכֻלָּם יַזִּיק, כִּי גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. לְכָךְ תִּרְגֵּם אָנְקְלוּס: עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּי **הָאָרֶץ** יִרְמוֹז לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא לָאָרֶץ אֲשֶׁר הָעוֹבֵר יוֹשֵׁב בָּהּ. וּכְעִנְיָנוֹ: כִּי לִי הָאָרֶץ (לְהִלָּן כה כג).

וְעוֹד תּוּכַל לְהָבִין סוֹדוֹ, מִמַּה שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָרַת הַמֹּלֶךְ: וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא (פְּאוֹ), וְכֵן: וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי (פְּסוּק ה׳), כִּי שְׁמִי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא יִכָּרֵת אוֹתוֹ, וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָרֵת אוֹב וְיִדְּעוֹנִי מִלַּת "אֲנִי" וְלֹא בְּשׁוּם כָּרֵת אַחֵר, וּכְבָר הוֹדַעְתִּי טַעַם זֶה לְכָל מֵבִין. תורה ד

(ד) **וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ:**

ד וְאִם מִכְּבַשׁ יִכְבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בְּדָיְהֵב מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְקַטָּלָא יָתֵהּ:

רש״י ◄ **וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ** • אִם הֶעְלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ בִּדְבָרִים הַרְבֵּה; אִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה.

(ה) **וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת ׀ כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם:**

ה וַאֲשַׁוִּי אַנָּא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבִסְעָדוֹהִי וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ וְיָת כָּל דְּטָעָן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי בָּתַר מֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש״י ◄ **וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּם מוֹכְסִין, שֶׁכֻּלָּם מְחַפִּין עָלָיו. **וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֹתוֹ" — אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בְּיִסּוּרִין. **לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ** • (ת״כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ עֲבוֹדָתָהּ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ. לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּכְבָר כָּתַב עוֹד בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (לְעֵיל יח כא) שֶׁהַמֹּלֶךְ הִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכְּמָרִים וְכוּ׳.

וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ עוֹלֶה וּמִתָּקֵן כַּהֹגֶן לְפִי הָעִיּוּן בַּגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין סד.), כִּי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, אֵין עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ עֲבוֹדָה זָרָה בְּהַעֲבָרַת הַבָּנִים לָהּ, שֶׁאִם כֵּן לֹא הֶצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּאַזְהָרַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּאוּ בָּהּ כַּמָּה אַזְהָרוֹת בְּתוֹרָה כְּלָלִיּוֹת, וְהוּא גַּם כֵּן בִּכְלַל הָעֹנֶשׁ הַנֶּאֱמָר בְּפָרָשַׁת: כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם (דְּבָרִים יז ב־ב). אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִדְרַשׁ שֶׁכָּל עִקָּר לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת שֶׁל הַעֲבָרַת הַזֶּרַע בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין שָׁם): וּלְמָאן דְּאָמַר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא כָּרֵת דְּמֹלֶךְ לָמָּה לִי, לַמַּעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְעֹנֶשׁ וְהָאַזְהָרָה הָאֲמוּרִין בּוֹ שֶׁלֹּא הֶצְרְכוּ אֶלָּא לַמַּעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ.

וְנִרְאֶה שֶׁלְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ לְשׁוֹן מֹלֶךְ אֵינוֹ שֵׁם לְפֶסֶל וְצֶלֶם מְיֻחָד, אֶלָּא שֵׁם לְכָל נֶעְבָּד בִּכְלָלָם, כָּל שֶׁתַּמְלִיכֵהוּ וּתְקַבְּלֶנּוּ עָלֶיךָ לֵאלֹהַּ. וְהִנֵּה כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ יִקְרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן לַשִּׁקּוּץ שֶׁלָּהֶן "מֹלֶךְ" (מְלָכִים־א יא ז) כִּי הוּא מַלְכָּם, וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל לְכָל נֶעְבָּד, כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן מַלְכוּת. וְלֹא כִּדְבְרֵי הָרַב ז״ל שֶׁאָמַר שֶׁהִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ וַעֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ.

וְכֵן מַה שֶּׁכָּתַב פֹּה שֶׁהֶצְרֵךְ "לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ" לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, גַּם כֵּן אִי אֶפְשָׁר מִן הַטַּעַם שֶׁהִזְכִּירָנוּ, שֶׁכָּל עַצְמוֹ לֹא נֶאֱמַר הַכָּרֵת בְּמֹלֶךְ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ בְּשֶׁאֵין דַּרְכּוֹ, וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה בְּמַשְׁמַע.

וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁתֹּאמַר חִיֵּב הַכָּתוּב כָּרֵת בְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ בַּמַּעֲבִיר לוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, וְחָזַר וְרִבָּה בּוֹ אַף פְּעוֹר וּמַרְקוּלִיס לְכָרֵת, וְכִי לָמָּה יִצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לְכָךְ, מַאי שְׁנָא אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִשְּׁאָר כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. וְעוֹד, שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לְרַבּוֹת עוֹד מַעֲבִיר בְּנוֹ לִפְעוֹר וּמַרְקוּלִיס בִּסְקִילָה כְּשֵׁם שֶׁרִבָּה אוֹתוֹ לְכָרֵת.

אֶלָּא לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב מֹלֶךְ כָּל עִקָּר בֵּין בְּאַזְהָרָה (לְעֵיל יח כא) בֵּין בְּעֹנֶשׁ כָּרֵת וּסְקִילָה (כָּאן), אֶלָּא לְמַעֲבִיר בְּנוֹ בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. וּבֵין שֶׁתֹּאמַר שֶׁהַמֹּלֶךְ הוּא שֵׁם לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, אוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁהִיא עֲבוֹדָה זָרָה יְדוּעָה שֶׁתִּקָּרֵא כָּךְ, הִזְכִּיר הַכָּתוּב אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְהוּא הַדִּין לְכָלָן, שֶׁהַחֹמֶר הַזֶּה הוּא בַּעֲבוּר הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה הַזּוֹ. וְכֵן מוֹכִיחַ כָּל זֶה בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סד.) לְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב שֶׁהַמֹּלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא.

אֲבָל מִשְׁנָתֵנוּ הִיא שְׁנוּיָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ לָאו עֲבוֹדָה זָרָה הִיא, כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶעְבָּד שֶׁיְּקַבֵּל עֲלֵיהֶם כֵּאלֹהַּ כְּלָל, אֲבָל הוּא כְּמַעֲשֶׂה כִּשּׁוּף לִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַכֶּלֶב הַמֵּת הַהוּא. וּלְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ הָעֲבִיר בְּנוֹ לַפְעוֹר אוֹ לַמַּרְקוּלִיס פָּטוּר. גַּם דִּבְרֵי רַשִׁ״י בְּפֵרוּשָׁיו בְּסַנְהֶדְרִין כָּךְ הֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ.

וְהַכַּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): **וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ,** לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה בְּהִכָּרֵת, אֵינוֹ מִיּוּתָר "לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ" כְּמַשְׁמַע מִדִּבְרֵי הָרַב, אֲבָל יֹאמַר כִּי הַכָּרֵת הַזֶּה כֻּלּוֹ מְיֻתָּר הוּא, וְנִדְרֹשׁ אוֹתוֹ לִשְׁאָר עֲבוֹדָה

(ו) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

ו וְאֲנַשׁ די יִתְפְּנֵי בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא הַהִיא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

(ז) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם** • זוֹ פְּרִישׁוּת עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

◆ יום שישי ה׳ אייר ◆

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

ח וְתִטְרוּן יָת קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן:

(ט) כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ:

ט אֲרֵי גְּבַר גְּבַר די יְלוּט יָת אֲבוּהִי וְיָת אִמֵּהּ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ לַט קְטָלָא חַיָּב:

רש״י◄ **אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל** • (ת״כ, סנהדרין פה) לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. **דָּמָיו בּוֹ** • זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ״דָּמָיו בּוֹ״, ״דְּמֵיהֶם בָּם״, וְלָמַדְנוּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: ״בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם״. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כְּמוֹ ״דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ״ אֵין נֶעֱנָשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גָּרַם לְעַצְמוֹ שֶׁיֵּהָרֵג.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זָרָה. וְהוּא מַה שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סד:): שֶׁלֹּשׁ כְּרִיתוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה לָמָּה, אַחַת כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ (שם סז), כְּלוֹמַר לִזְבֹּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָיָה שֶׁנִּתְרַבּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְמִיתָה וּמְחַיֵּב אוֹתָן בְּכָאן בְּהִכָּרֵת, וְאַחַת לְמֹלֶךְ. וּלְמָאן דְּאָמַר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, לַמַּעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר בְּכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ. תורה ו

(ט) וְטַעַם כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, יַחְזֹר לְרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁאָמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ. (לעיל יט ג). וְאָמַר כָּאן כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע וְכוּ׳ וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (פסוק ז): וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, וְאָמַר (בפסוק ח): אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם, כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הוּא הַמְקַדֵּשׁ אוֹתָנוּ, כִּי הוּא אָבִינוּ וְגוֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמוֹ, אִם כֵּן הַמְקַלֵּל אֵת הַמִּשְׁתַּתְּפִין בִּיְצִירָה חַיָּב מִיתָה. וְזֶה טַעַם מִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאָפֶת אֲשֶׁר סָמַךְ לְכָאן, וְהִקְדִּימוֹ לְכָל הָעֲרָיוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה לְמַעְלָה (שמות כ יג).

וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב קְצָת הָעֲרָיוֹת לְחַיֵּב בְּהֶן מִיתָה, וְהֵן אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵשֶׁת אָב וְהַכַּלָּה וְהַזָּכָר וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (פסוקים י״ז-יד), וְהוּא הַדִּין אִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ, כִּי הִזְכִּיר קְצָת שְׁאֵר הָאִשָּׁה, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַנִּזְכָּרִים שָׁם (לעיל יח יז) בָּאֲזָהָרָה, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאֵר עַצְמוֹ בַּת בְּנוֹ וּבַת בִּתּוֹ הַנִּזְכָּרִים (לעיל יח י), וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּתּוֹ. וּבְכָל זֶה עוֹד מִדְּרָשִׁים לְחַיֵּב אוֹתָן.

וְכֵן הִזְכִּיר חִיּוּב הָרְבִיעָה בְּמִיתָה (פסוקים טו-טז). וְחָזַר וְהִזְכִּיר כָּרֵת אַחַר בְּנִדָּה (פסוק יח), לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲרָאָה בְּלֹא גְּמַר בִּיאָה (יבמות נד.), הוּא שֶׁאָמַר: אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה (פסוק יח), וְכֵן בַּאֲחוֹת אֵם וַאֲחוֹת אָב (פסוק יט): כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה (פסוק יט). וְהִזְכִּיר דּוֹדָתוֹ וְכֵן אֵשֶׁת אָחִיו (פסוקים כ-כא), לְחַיְּבָם בַּעֲרִירוּת בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ הָיוּ לוֹ. וְהַכָּרֵת הַבָּא בַּאֲחוֹתוֹ (פסוק יז) הוּא מְיֻתָּר, וְנִדְרַשׁ לְרַבּוֹתֵינוּ (מכות יד.): לָמָּה יָצָא כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ וְכוּ׳.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוֹסִיף בְּכָרֵת: לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם (פסוק יז), לוֹמַר שֶׁתָּמוּת בְּנֹעַר נַפְשָׁם, בְּעִנְיָן שֶׁיִּרְאוּ וְיָבִינוּ וַיִּשְׁכִּילוּ יַחַד כִּי יַד ה׳ עָשְׂתָה זֹאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בָּרָאָהּ.

וְטַעַם: עֲוֹנוֹ יִשָּׂא (שם), שֶׁיִּהְיֶה הַחֵטְא הַהוּא דָּבֵק בּוֹ מִן הָעֵת הַהִיא, מַעֲשָׂיו לֹא יַצְלִיחוּ וְרָבְצָה בּוֹ הָאָלָה, כִּי יַכֵּהוּ הַשֵּׁם בְּתַחֲלוּאִים רָעִים עַד הַשְּׁמִידוֹ בְּכָרֵת, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (שבת לג.): סִימָן לַעֲבֵרָה הַדְּרוֹקָן. וְלֹא הָצְרַךְ לְהַזְכִּיר חַיָּבֵי הַכָּרֵת הָאֲחֵרִים כְּגוֹן אִמּוֹ (לעיל יח ז) וַאֲחוֹת אִשָּׁה (שם יח יח), שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ מִן הַנִּזְכָּרִים כָּל הַצָּרִיךְ. תורה י

(י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת׃

י וּגְבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת גְּבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת
חַבְרֵהּ יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל גַּיְפָא וְגַיְפְתָּא׃

רש״י ◄ וְאִישׁ • פְּרָט לְקָטָן. אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ • (קידושין יט. סנהדרין נב) פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן. לְמַדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קִדּוּשִׁין. וְעַל אֵיזוֹ אֵשֶׁת־אִישׁ חִיַּבְתִּי לְךָ?. אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת־רֵעֵהוּ • פְּרָט לְאֵשֶׁת עוֹבֵד גְּלוּלִים. לְמַדְנוּ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין לְעוֹבֵד גְּלוּלִים. מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת • כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק.

(יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו
גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם׃

יא וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתַּת אֲבוּהִי עֶרְיָתָא
דַּאֲבוּהִי גַּלִּי יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן
קְטָלָא חַיָּבִין׃

(יב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם
תֵּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

יב וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת כַּלְתֵּהּ יִתְקְטְלָא
יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבָדוּ קְטָלָא חַיָּבִין׃

רש״י ◄ תֵּבֶל עָשׂוּ • גְּנַאי. לָשׁוֹן אַחֵר: מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 188)

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת כַּלָּתוֹ . . תֵּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם (כ, יב) וְקָשֶׁה, אֵיךְ נָשָׂא יְהוּדָה אֶת תָּמָר כַּלָּתוֹ (רְאֵה רַשׁ״י וישב לח, כו: "וְלֹא יָסַף, לֹא פָּסַק"). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר הוּא "תֵּבֶל עָשׂוּ", "מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן". הַסִּבָּרָא נוֹתֶנֶת, אִפּוֹא, שֶׁלְּאַחַר מִיתַת הַבֵּן, כַּאֲשֶׁר אֵין טַעַם זֶה, מְתֻּרֶת הָאִשָּׁה לְאָבִיו. יָתֵר עַל כֵּן: עֵר וְאוֹנָן הֵרֵי הִשְׁחִיתוּ אֶת זַרְעָם, וְאִם־כֵּן לֹא שַׁיָּךְ כָּאן כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "תֵּבֶל".

(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה
עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃

יג וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא
תּוֹעֲבְתָּא עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן
קְטָלָא חַיָּבִין׃

רש״י ◄ מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה • (סנהדרין נח) מַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת.

(יד) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא
בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם׃

יד וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתְּתָא וְיָת אִמַּהּ עֲצַת
חִטְאִין הִיא בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵהּ וְיָתְהֶן וְלָא
תְּהֵי עֲצַת חִטְאִין בֵּינֵיכוֹן׃

רש״י ◄ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן • (סנהדרין עה) אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשְׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂאָהּ בְּהֶתֵּר וְלֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו, אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ הַכְּתוּבִין כָּאן שְׁתֵּיהֶן לְאִסּוּר, שֶׁנָּשָׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּאן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמַהוּ "אֶתְהֶן"? אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלָשׁוֹן יְוָנִי הוּא: "הֶן", אַחַת.

(טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת
וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ׃

טו וּגְבַר דִּי יִתֵּן שְׁכָבְתֵּהּ בִּבְעִירָא יִתְקְטְלָא
יִתְקְטֵל וְיָת בְּעִירָא תִּקְטְלוּן׃

רש״י ◄ וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ • אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לְאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: תִּסָּקֵל. קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְגוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (דברים יב ב): "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת", הֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אִילָנוֹת, שֶׁאֵינָן רוֹאִין וְאֵינָן שׁוֹמְעִין, עַל שֶׁבָּאת תַּקָּלָה עַל יָדָם, אָמְרָה תּוֹרָה: הַשְׁחֵת, שְׂרֹף וְכַלֵּה, הַמַּטֶּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

(טז) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

טז וְאִתְּתָא דִּי תִקְרַב לְכָל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטוֹל יָת אִתְּתָא וְיָת בְּעִירָא יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 168)

מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ (רש״י כ, טו) וְהֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּגֶדֶר עֹנֶשׁ, אֶלָּא הַבְּהֵמָה נִבְרְאָה לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָאָדָם, וְכַאֲשֶׁר אֵינֶנָּה מְשַׁמֶּשֶׁת אוֹתוֹ אֶלָּא גּוֹרֶמֶת לוֹ תַּקָּלָה - אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּתָהּ בָּעוֹלָם. וְכֵן הוּא לְגַבֵּי הַשָּׂכָר בְּ״תּוֹעֶלֶת וְתִקּוּן״ שֶׁמַּגִּיעַ לַסּוּס מִמַּה שֶׁהוּא מֻרְכָּבָה לָאָדָם: ״בְּרִיאַת הַסּוּס . . אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הַתּוֹעֶלֶת הַמַּגִּיעַ לוֹ, כִּי־אִם זֶהוּ דֶּרֶךְ טָפֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֶלָּא . . בִּשְׁבִיל טוֹבַת הָאָדָם״ (לקוטי תורה).

(יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:

יז וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אֲחָתֵהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּהּ וְיֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתַהּ וְהִיא תֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתֵהּ קְלָנָא הוּא וְיִשְׁתֵּיצוּן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְּהוֹן עֶרְיַת אֲחָתֵהּ גַּלֵי חוֹבֵהּ יְקַבֵּל:

רש״י◄ **חֶסֶד הוּא•** לָשׁוֹן אֲרַמִּי: חֶרְפָּה, ׳חִסּוּדָא׳. **וּמִדְּרָשׁוֹ** (סנהדרין נח): **אִם תֹּאמַר: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ?!** חֶסֶד עָשָׂה הַמָּקוֹם לִבְנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט): ״עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ.

הִזְכִּיר הַכָּתוּב קִיחָה בַּאֲחוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, בַּעֲבוּר כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ בְּבֵית אֶחָד שׁוֹכְנִים יַחַד, וְכַאֲשֶׁר יִגְבַּר עָלָיו תַּאֲוָתוֹ יִקָּחֶנָּהּ וְיִמְשֹׁךְ אוֹתָהּ אֵלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָבֹא אֵלֶיהָ כְּבֹא אֶל אִשָּׁה זוֹנָה. וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר קִיחָה בְּכָל הַמִּתְיַחֲדִים, כִּי אִשָּׁה וְאִמָּהּ (בְּפָסוּק יד), וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ (לְעֵיל יח יז), וְאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ (שָׁם פָּסוּק יח), וְאֵשֶׁת אָחִיו (פָּסוּק כא), כֻּלָּן עִמּוֹ בַּבַּיִת. וְכֵן: לֹא יִקַּח אִישׁ אֵת אֵשֶׁת אָבִיו (דְּבָרִים כג א).

וְאָמַר וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ דֶּרֶךְ מוּסָר, כִּי הַכָּתוּב יְכַנֶּה בַּעֲרָיוֹת, פַּעַם יִקְרָא הַבְּעִילָה גִּלּוּי עֶרְוָה, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּרֶבֶן: לֹא תְגַלֶּה אֶת עֶרְוָתָהּ. וְזֶה מִמִּנְהַג הַזּוֹנִים שֶׁהֵם מְגַלִּים שֶׁלָּהֶן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וְגִלֵּיתִי שׁוּלַיִךְ עַל פָּנָיִךְ (נחום ג ה), וּפַעַם יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּיאָה: וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁגֵאָהּ (דְּבָרִים כב יג), לָבוֹא עָלֵינוּ (בְּרֵאשִׁית יט לא), וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ (שָׁם לח יח), וּפְעָמִים רַבִּים יִקְרָאֶנָּהּ שְׁכִיבָה, וּבְכָאן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בְּרִאיָּה, כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ יְשֵׁנִים יַחַד וְאֵין צָרִיךְ לְגִלּוֹת שׁוּלַיִם. וְכֵן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּידִיעָה, כִּלְשׁוֹן: וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ (שָׁם ד א), וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ (שָׁם לח כו), בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ (שָׁם כד טז).

וְאָמַר וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ, שֶׁגַּם הִיא חָמְדָה בְּלִבָּהּ עֶרְוָתוֹ וְרָצְתָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְהִזְכִּיר זֶה בְּאֲחוֹת בִּלְבַד, בַּעֲבוּר כִּי כָּל הָעֲרָיוֹת כַּאֲשֶׁר יִקְרַב הָאִישׁ לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ לִרְצוֹנָהּ הוּא, כִּי אִם לֹא יִהְיֶה לִרְצוֹנָהּ תִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ וְתִצְעַק, אֲבָל בְּאָח הַיָּשֵׁן עִמָּהּ אוּלַי שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ יְעָרֶה בָּהּ, עַל כֵּן הִזְכִּיר שֶׁהִיא גַּם הִיא תִּרְאֶה עֶרְוָתוֹ.

וְטַעַם חֶסֶד הוּא, עַל דַּעַת הַמְּפָרְשִׁים, חֶרְפָּה, כִּי הָאֲנָשִׁים כֻּלָּם בְּטִבְעָם יִהְיֶה לָהֶם בּוֹשֶׁת וּכְלִימָה בַּחֵטְא הַמְכֹעָר הַזֶּה. וְהוּא כִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית שֶׁתִּרְגֵּם אֻנְקְלוֹס כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ (בְּרֵאשִׁית לד יד): אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם וְשַׁמְתִּיהָ חֶרְפָּה (שְׁמוּאֵל־א יא ב): חִיסּוּדָא. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים (רוּת רַבָּה ז יא): מִפְּנֵי שֶׁחִסְּדוּ בָּרַבִּים. וְכֵן: פֶּן יְחַסֶּדְךָ שֹׁמֵעַ (מִשְׁלֵי כה י), יַעֲשֶׂה לְךָ חֶרְפָּה בְּגִלּוּתְךָ סוֹד אַחֵר.

וְטַעַם וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם, לֵאמֹר אַתָּה תַּעֲשֶׂה זֶה בַּסֵּתֶר וַה׳ יְגַלֶּה עֲוֹנְךָ בְּהָבִיאוֹ עָלֶיךָ עֹנֶשׁ לְעֵינֵי כָּל בְּנֵי עַמְּךָ, וְהִזְכִּיר כֵּן בַּחֵטְא הַנַּעֲשֶׂה בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַכְּרִיתוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (לְעֵיל יח כט).

וְטַעַם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא, וְאִם גִּלָּה עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ בְּאֹנֶס עֲוֹנוֹ יִשָּׂא הוּא לְבַדּוֹ, כְּדִבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם. וְעַל דַּעְתִּי טַעֲמוֹ, כִּי עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כָּל אֶחָד מִן הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ: כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ (פָּסוּק יט).

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בְּמִלַּת **חֶסֶד** שֶׁהוּא כְּמִשְׁמָעוֹ, וְכֵן דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ ז״ל (ת״כ כָּאן וְסַנְהֶדְרִין נח). יֹאמַר, כִּי שְׁאָר הָאַחִים חֶסֶד הוּא, וְאֵין רְאוּיִין לְגַלּוּי עֶרְוָה, כִּי בַּקְּרוֹבִים יַזְכִּיר טַעַם מִפְּנֵי שְׁאֵר הַבָּשָׂר, וּבְאַחִים יַזְכִּיר הַחֶסֶד אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם. וְיִהְיֶה **אִישׁ** מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ. אוֹ הוּא כְּדֶרֶךְ וַאֲנִי תְּפִלָּה (תְּהִלִּים קט ד), כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה (דָּנִיֵּאל ט כג), הִנְנִי אֵלֶיךָ זָדוֹן (יִרְמְיָה נ לא), שֶׁיֶּחְסַר מֵהֶן מִלַּת אִישׁ.

אוֹ שֶׁיְּכַנֶּה הָאִישׁ בְּתָאֳרוֹ. יֹאמַר, וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחוֹתוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ אִישׁ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ גּוֹמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד,

(יח) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־
עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר
דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם:

יח וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת אִתְּתָא סוֹאֲבָתָא וִיגַלֵּי
יָת עֶרְיָתַהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִּי וְהִיא תְגַלֵּי יָת
סוֹאֲבַת דְּמָהָא וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ
עַמְּהוֹן:

רש״י״ ◄ הֶעֱרָה • גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן ״עֶרְוָה״, גִּלּוּי הוּא, וְהַוָּא״ו יוֹרֶדֶת בַּתֵּבָה לְשֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ ״זַעֲוָה״ מִגִּזְרַת (אסתר ה ט): ״וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע״, וְכֵן ״אַחֲוָה״ מִגִּזְרַת אָח. וְהַעֲרָאָה זוֹ נֶחֱלְקוּ בָּהּ רַבּוֹתֵינוּ (יבמות נח). יֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ נְשִׁיקַת שַׁמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה.

(יט) וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי
אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ:

יט וְעֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת אָבוּךְ לָא תְגַלֵּי
אֲרֵי יָת קָרִיבֵהּ גַּלִּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן:

רש״י״ ◄ וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ • שָׁנָה הַכָּתוּב בְּאַזְהָרָתָן. לוֹמַר שֶׁהֻזְהַר עֲלֵיהֶן, בֵּין עַל אֲחוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אַחְיוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם. אֲבָל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו לֹא הֻזְהַר אֶלָּא עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מִן הָאָב.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה
חֵטְא יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ:

כ וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת אִתַּת אַח אֲבוּהִי עֶרְיַת
אַח אֲבוּהִי גַּלִּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלָד
יְמוּתוּן:

רש״י״ ◄ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ • (יבמות נד) הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל ׳כָּרֵת׳ הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּעֹנֶשׁ הֲלִיכַת עֲרִירִי. עֲרִירִים • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּלָא וְלָד; וְדוֹמֶה לוֹ (בראשית טו ב): ״וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי״. יֵשׁ לוֹ בָּנִים – קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים – מֵת בְּלֹא בָּנִים. לְכָךְ שָׁנָה בְּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ: ״עֲרִירִים יָמֻתוּ״, ״עֲרִירִים יִהְיוּ״; ״עֲרִירִים יָמֻתוּ״, אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, לְפִי שֶׁקּוֹבְרָן בְּחַיָּיו; ״עֲרִירִים יִהְיוּ״, שֶׁאִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו.

(כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הֻוא
עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ:

כא וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתַּת אֲחוּהִי מְרָחֲקָא הִיא
עֶרְיָתָא דַּאֲחוּהִי גַּלִּי בְּלָא וְלָד יְהוֹן:

רש״י״ ◄ נִדָּה הֻוא • הַשְּׁכִיבָה הַזֹּאת מְנֻדָּה הִיא וּמְאוּסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ, לֶאֱסֹר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה, שֶׁהַעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ: ״אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה״.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוּא עוֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי. כִּי הָיָה רָאוּי שֶׁיֵּעָשֶׂה עִמָּהּ הַחֶסֶד שֶׁיֵּעָשׂוּ הָאַחִים לְהַשִּׂיאָהּ לְבַעַל, וְהוּא פּוֹגֵם וְעוֹכֵר אוֹתָהּ, וְהַכָּתוּב יִתְלֶה הַסֵּרָחוֹן בַּזָּכָר, כְּמוֹ: עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ (פסוק כא).

וְכֵן עַל דַּעְתִּי: פֶּן יְחַסְּדֶךָ שׁוֹמֵעַ (משלי כה י), יָסִיר מִמְּךָ כָּל חֶסֶד, שֶׁלֹּא שָׁמַרְתָּ חַסְדְּךָ אֵת רֵעֲךָ שֶׁמָּסַר לְךָ סוֹדוֹ, כְּמוֹ: לְדַשְּׁנוֹ (שמות כז ג), וּבְכָל תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ (איוב לא יב), וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כִּי רָחוֹק הוּא אֶצְלִי לִהְיוֹת מִדַּת חֶסֶד בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ בַּהִפּוּכִים הָאֵלֶּה, וְהַכְּתוּבִים מְשַׁבְּחִים וּמִתְפַּלְּלִים בְּמִדַּת חֶסֶד. אֲבָל חִסּוּדָא בִּלְשׁוֹן אֲרָמִית לָשׁוֹן אַחֵרֶת, וְגַם אוֹתוֹ הַלָּשׁוֹן מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם, זֶה מְתֻרְגָּם (תיובתא״ע) חִסְדָּא וְזֶה מְתֻרְגָּם חִסּוּדָא.

וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, כִּי: חֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת (משלי יד לד) לְשׁוֹן חֶרְפָּה. וּלְפִי דַּעְתִּי גַּם זֶה לְשׁוֹן תַּהְפּוּכוֹת. כִּי צְדָקָה וְחֶסֶד נִזְכָּרִים בַּפָּסוּק הַהוּא, וְהֵם הָאַחִים הַתְּאוֹמִים הַנִּזְכָּרִים בְּכָל מָקוֹם, כְּמוֹ רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד (שם כא כא), אֲנִי ה׳ עֹשֶׂה חֶסֶד וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ (יִרְמְיָה ט כג). אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב עַל דַּעְתִּי, צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה, וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת כַּאֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּהוּ. יֹאמַר, כִּי בִּצְדָקָה וּבְחֶסֶד רוֹמְמוּת כָּל גּוֹי וּמִכְשׁוֹלָם.

אוֹ יֹאמַר, צְדָקָה תְּרוֹמֵם הַגּוֹי הַמְיֻחָד שֶׁיֵּעָשֶׂנָּה, וּלְאֻמִּים רַבִּים חוֹטְאִים בְּחֶסֶד וְאֵינָם עוֹשִׂים אוֹתוֹ. וְדִמְיוֹן הַפָּסוּק הַזֶּה הוּא סָמוּךְ לוֹ (משלי יד לג): בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדֵע, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ תִּוָּדֵע שֶׁאֵינָהּ בְּקִרְבָּם, כִּי כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם בְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי כְּסִילִים הֵם וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה, וְהֵם שְׁנֵיהֶם בִּשְׁלִילוּת הָעִנְיָן. תורה יח

(כב) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ:

כב וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תְרוֹקֵן יָתְכוֹן אַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן לְמִתַּב בַּהּ:

◆ שבת קודש ו׳ אייר ◆

(כג) וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם:

כג וְלָא תֵהֲכוּן בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עֲבָדוּ וְרָחִיק מֵימְרִי יָתְהוֹן:

רש״י◄ וָאָקֵץ • לְשׁוֹן מִאוּס, כְּמוֹ (בראשית כז): ״קַצְתִּי בְחַיַּי״, כְּאָדָם שֶׁהוּא קָץ בִּמְזוֹנוֹ.

(כד) וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים:

כד וַאֲמָרִית לְכוֹן אַתּוּן תִּירְתּוּן יָת אַרְעֲהוֹן וַאֲנָא אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ אַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפְרַשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא:

(כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא:

כה וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דַכְיָא לִמְסָאֲבָא וּבֵין עוֹפָא מְסָאֲבָא לִדְכִי וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דִּי תַרְחֵשׁ אַרְעָא דִּי אַפְרֵשִׁית לְכוֹן לְסָאֲבָא:

רש״י◄ וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה • אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר, שֶׁהֲרֵי מֻבְדָּלִין וְנִכָּרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לִטְמֵאָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט רֻבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֶצְיוֹ, וְכַמָּה בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ? מְלֹא שַׁעֲרָה. אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא • לֶאֱסֹר.

(כו) וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי:

כו וּתְהוֹן קֳדָמַי קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי:

רש״י◄ וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי • אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מֵהֶם, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: ׳נַפְשִׁי קָצָה בִּבְשַׂר חֲזִיר׳! ״אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם׳! אֶבָל יֹאמַר: ׳אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי׳? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי״, שֶׁתְּהֵא הַבְדָּלַתְכֶם מֵהֶם לִשְׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

(כז) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם:

כז וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בְּהוֹן בִּדִין אוֹ דְכוּר יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: פפפ

רש״י◄ כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב וְגוֹ׳ • כָּאן נֶאֱמַר בָּהֶם ׳מִיתָה׳, וּלְמַעְלָה ׳כָּרֵת׳: עֵדִים וְהַתְרָאָה – בִּסְקִילָה, מֵזִיד בְּלֹא הַתְרָאָה – בְּהִכָּרֵת, וְשִׁגְגָתָם – חַטָּאת. וְכֵן בְּכָל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ׳כָּרֵת׳:

ס״ד פסוקים, ונג״ה סימן. מ״י זה״ב סימן. חסלת פרשת קדושים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ל' ניסן פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	**יום רביעי - ג' אייר** מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' אייר פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום חמישי - ד' אייר** מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' אייר מפרק י עד סוף פרק יז	**יום שישי - ה' אייר** מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' אייר פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ל' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, ואף אם נדמה לו... עד עמ' 126, מצרפה כו':

וְאַף אִם נִדְמֶה לוֹ לִכְאוֹרָה שֶׁהוּא כֹּחַ דִּמְיוֹנִי – שבאמת אין בו אהבה זו, הוא רק מדמה כך, והרי בעבודת ה' יש להתרחק מדמיונות, בכל זאת – **לֹא יָחוּשׁ**, - אל יחשוש מכך, **מֵאַחַר שֶׁהוּא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ מִצַּד עַצְמוֹ** – בלעדי עבודתו, **בִּבְחִינַת "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת"**. – מבחינת הנשמה הרי טבועה בה אהבה זו באמת לאמיתה, **רַק שֶׁתּוֹעֶלֶת** – עבודתו המביאה את **יְצִיאָתָהּ אֶל הַגִּלּוּי** – הרי זה, **כְּדֵי לַהֲבִיאָהּ לִידֵי מַעֲשֶׂה**, - להביא לידי כך שהאהבה תעורר את המעשים שבאדם, שבהיותה מוסתרת ונעלמת אין בכוחה להביא לידי מעשה, **שֶׁהוּא** – המעשה הוא **עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹמֵד וּמְקַיֵּם עַל־יְדֵי־זֶה**, - על־ידי התגלות האהבה, וזאת **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כְּבֵן הָעוֹבֵד אֶת אָבִיו**. – כדי לגרום לו נחת רוח, כך מחייבת אהבה גלויה זו, ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה שהוא אבינו האמיתי. ומכיוון שמבחינת הנשמה, האהבה היא באמת, הרי גם כשהיא איננה בהתגלות מתוך אמת לאמיתה, והיא נראית כדמיונית בלבד – אין הוא צריך לחשוש מכך, מכיוון שגם היא, הרי מביאה אותו ללימוד התורה ולקיום המצוות מתוך אותה כוונה. **וְעַל זֶה אָמְרוּ** - חכמינו ז"ל[10]: **"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה - הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לַמַּעֲשֶׂה"**, - הוא מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה, **לִהְיוֹת נִדְפָּין לְפָרְחָא** – להיות "כנפיים" לפרוח בהן, להעלות את התורה והמצוות למעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**. – בפרק ט"ז. כלומר: אם המשמעות של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" היא כמו שמפרשים בפשטות – שכשאחד חשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה (שאין הוא אשם בה) לא היה בידו לעשותה – נחשב הדבר, כלפי הקב"ה, כאילו עשה את המצוה, היו חכמינו ז"ל צריכים לומר "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". מהלשון "**מצרפה** למעשה" משמע שהמעשה ישנו, אלא שאין למחשבה הטובה בעצם שום שייכות למעשה – והקב"ה מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה. בפרק ט"ז הוסבר שכשהאהבה היא גלויה בלב, יש לה בעצם שייכות למעשה, שכן אהבה גלויה נותנת חיות במעשה המצוות. כמו שאנו רואים במוחש, כשאחד עושה דבר מתוך אהבה – הוא עושה זאת בחיות. ואילו, כשהאהבה איננה בהתגלות בלב, והיא באה לידי ביטוי ברעיון המוח בלבד, באופן שהיא נקראת "מחשבה טובה", אין לה אז, מצד עצמה, שום שייכות למעשה (למשל: כשאחד מבין בשכלו שעליו לעשות דבר מסוים, אלא שאין לו משיכה של אהבה לאותו דבר, הרי הוא אכן עושה את הדבר, אלא שחסרה בה החיות, כי המחשבה מנותקת מאד מלתת חיות באותו מעשה) – ולכן, על הקב"ה לצרף ולאחד את ה"מחשבה טובה" למעשה, וזה פועל שה"מחשבה טובה", האהבה והיראה שבמחשבה, תעלה את התורה והמצוות (הבאות בסיבתה), לעולם ולמדריגה של ה"מחשבה טובה". **וְהַ'נַּחַת רוּחַ'** – שהוא גורם להקב"ה בלימוד התורה ובקיום המצוות, **הוּא, כְּמָשָׁל שִׂמְחַת הַמֶּלֶךְ מִבְּנוֹ שֶׁבָּא אֵלָיו בְּצֵאתוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[11], - שכן, בהיותה לבושה בגוף ונפש הבהמית, נמצאת נשמתו של יהודי (שהוא בנו של הקב"ה, של המלך) בכלא, ועל ידי תורה ומצוות היא יוצאת מהכלא ומתחברת להקב"ה, דבר הגורם נחת רוח רבה להקב"ה, כמו, למשל, בשעה שבן המלך משתחרר מכלאו ושב אל אביו המלך. **אוֹ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – ה'נחת־רוח' באה מכך, שעל ידי לימודו תורה וקיומו מצוות, מתבצעת כוונתו ותשוקתו של הקב"ה, כביכול, שתהיה לו דירה בתחתונים, ב"עולם הזה", בו האלקות מכוסה ועלומה, הנה דוקא בו תתגלה האלקות על ידי העבודה של תורה ומצוות – וכשאדם מבצע כוונה זו – הוא גורם נחת רוח למעלה. הרי למדנו, שהאהבה בבחינת "כברא דאשתדל" (רגש אהבה להקב"ה כאהבת הבן לאביו), יכולה לבוא לידי גילוי על ידי התרגלותו (ב"לשון" וב"קול" שלו) לעורר את כוונת הלב והמוח, ולגלות את האהבה לאבינו הקב"ה. רבנו הזקן מסביר עתה, שגם האהבה של "נפשי אויתיך", שעליה דובר בתחלת הפרק, שהיא רגש של אהבה כמו אהבת הנפש לחיים, יכולה להתעורר על ידי ההרגל של "דיבור" אודותה, באופן שהלב ירגיש שהקב"ה הוא חיינו האמיתי, חיי החיים. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, גַּם** – ביחס **לִבְחִינַת** – האהבה האמורה, של **"נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ" הַנִּזְכָּר לְעֵיל** - **קָרוֹב הַדָּבָר מְאֹד לְהוֹצִיאָהּ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי, עַל־יְדֵי הַהֶרְגֵּל תָּמִיד בְּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין.** – שגם הלב ירגיש ויחוש במה שהוא מוציא בפיו, שהקב"ה הוא חייו האמיתיים[12]. **אַךְ אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ** – את האהבה, **אֶל**

ליקוטי אמרים

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא כח דמיוני לא יחוש מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד עצמו בבחי' אהבה מסותרת רק שתועלת יציאתה אל הגילוי כדי להביאה לידי מעשה שהוא עסק התורה והמצות שלומד ומקיים ע"י זה כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כבן העובד את אביו. ועל זה אמרו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה להיות גדפין לפרחא כנ"ל. והנחת רוח הוא כמשל שמחת המלך מבנו שבא אליו בצאתו מבית האסורים כנ"ל או להיות לו דירה בתחתונים כנ"ל והנה גם לבחי' נפשי אויתיך הנ"ל קרוב הדבר מאד להוציאה מההעלם אל הגילוי ע"י ההרגל תמיד בפיו ולבו שוין. אך אם אינו יכול

---

10. קדושין מ, א. **11.** בסוף פרק מ"א. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(באהבה דכברא דאשתדל) בזה צריך להיות נעשה כטבע שהוא

הַגִּלּוּי בְּלִבּוֹ, אַף־עַל־פִּי־כֵן – מצד האהבה הוא יָכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן, עַל־יְדֵי צִיּוּר עִנְיַן אַהֲבָה זוֹ בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּמֹחוֹ, - כשבמחשבתו ישנו ציור מענין האהבה – וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ כוֹ"": - למעשה, ועל־ידי־זה יכולות תורתו ומצוותיו לעלות למעלה בספירות העליונות, כמו שהן עולות כשהוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבה גלויה בלב.

ליקוטי אמרים

להוציאה אל הגילוי בלבו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י ציור ענין אהבה זו במחשבה שבמוחו ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה כו':

בהתאם למה שלמדנו בפרקים הקודמים, הרי שהאהבה והיראה המביאות לקיום התורה והמצוות, מעלות את התורה והמצוות לספירות של העולמות העליונים. אלא שבכך קיים הבדל: אם היראה והאהבה הן "טבעיות", ולא נוצרות מהתבוננות בגדולת ה', אלא מפני שבנשמה ישנן בטבע אהבה ויראה – הרי כשם שמקומה של מדריגת יראה ואהבה "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה" שהוא עולם המדות – כך מעלות היראה והאהבה את התורה והמצוות לספירות שב"עולם היצירה"; ואם היראה והאהבה הן "שכליות", שנוצרות מהשכל וההבנה בגדלות ה', באופן שיש להן שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה (שכן, ב"עולם הבריאה" מאירה ספירת הבינה) – עולות אז התורה והמצוות לספירות "עולם הבריאה". להלן יסביר רבנו הזקן, שהאהבה של "נפשי אויתיך" והאהבה של "כברא דאשתדל" (כבן המשתדל), למרות ששתיהן הן "טבעיות" בנשמתו של יהודי (כפי שלמדנו שהן באות בירושה מן האבות), ולכאורה היה צריך להיות שהתורה והמצוות שמקיים מתוך האהבה והיראה (הכלולה באהבה) – תעלנה ב"עולם היצירה" בלבד, כפי שהדבר באהבה ויראה "טבעיות". הרי אימתי הדבר כך? – דוקא כשהן נשארות בתעלומת הלב, והאדם מגלה אותן רק במוחו. ואילו, בשעה שיהודי מגלה אותן בהרגשת הלב – הן מעלות אז את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה". מדוע הדבר כך? – כי, למרות שאהבות אלו הן כמו טבעיות, אבל הן באות לידי התגלות, דוקא על ידי התבוננות עמוקה במה שהקב"ה הוא "מקור החיים" שלנו והוא "האב האמיתי" שלנו. ועקב התבוננות זו, הן נחשבות כמו אהבה ויראה הבאות מהתבוננות, והן מעלות את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה. ובלשון ה"תניא":

יום שני א' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, והנה ב' בחי'... עד עמ' סד, אהבת עולם.

וְהִנֵּה, ב' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ, - אהבת "נפשי אויתיך" – מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא חייו האמיתיים, ואהבת "כברא דאשתדל" – מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא אביו האמיתי, אַף שֶׁהֵן יְרֻשָּׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, וּכְמוֹ טֶבַע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, וְכֵן הַיִּרְאָה הַכְּלוּלָה בָּהֶן, - היא גם כן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנו, שֶׁהִיא לִירָא מִלִּיפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מִמְּקוֹר חַיֵּינוּ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי בָּרוּךְ־הוּא – מתוך הרגש שהקב"ה הוא מקור חיינו – קיים מורא, המונע את האדם מלעשות עבירות, כדי שלא יהיה נבדל מהקב"ה, מקור חיינו. ומתוך הרגש שהקב"ה הוא אבינו האמיתי – קיים המורא, שלא לעשות עבירה, כדי שלא יכרת מהקב"ה שהוא אבינו האמיתי – הרי למרות ששתי האהבות והיראה האמורות, הן כמו "טבע" אצלנו – אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "דְּחִילוּ וְרַחִימוּ טִבְעִיִּים", - יראה ואהבה טבעיות, אֶלָּא כְּשֶׁהֵן בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְבַד וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ, - בטרם באו לידי גילוי, וְאָז – רק אז כשהן בהעלם הלב, מְקוֹמָן בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה, - שם המקום והמדריגה, אליהן שייכות המדות הטבעיות, וּלְשָׁם – לעשר ספירות "עולם היצירה", הֵן מַעֲלוֹת עַמָּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מַחֲמָתָן וּכְסִבָּתָן. – כלומר: כאשר האהבות האמורות מהוות סיבה לקיום התורה והמצוות, שמכיוון שקיים במוחו "ציור" של אהבה – הביא הדבר לכך שיקיים את התורה והמצוות, אז גם התורה והמצוות הבאות כתוצאה מכך עולות ל"עולם היצירה", ששם נמצאות האהבות עצמן, כאמור, אֲבָל כְּשֶׁהֵן – שתי האהבות, בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ - שההתבוננות

ליקוטי אמרים

והנה ב' בחי'

אהבות אלו אף שהן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו וכן היראה הכלולה בהן שהיא לירא מליפרד ח"ו ממקור חיינו ואבינו האמיתי ב"ה אעפ"כ אינן נקראות בשם דחילו ורחימו טבעיים אלא כשהן במוחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו ואז מקומן בי"ס דיצירה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן וכסיבתן. אבל כשהן בהתגלות לבו נק' רעותא

אבינו – ענין שבהרגש ושכל, ולא שייך לגופניות; ולכן מובן יותר שהתעוררות הכוונה (על ידי הקול) תועיל בזה. (באהבה דנפשי אויתיך) צריך להיות נעשה כטבע שזהו חייו – ולכאורה אם אין גופו מרגיש זה (כהרגשתו חיי נפשו – לאחרי שהי' מעונה כו') מה תועיל בזה כוונת הלב הרוחני?"

מעוררת בו את האהבה בהתגלות ובהרגשת הלב, **נִקְרָא** - אז, **"רְעוּתָא דְּלִבָּא" כַּוֹּהַר,** - לא אהבה טבעית, אלא "רצון הלב" - דרגה נעלה של אהבה ורצון הלב, **וּמְקוֹמָן בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה,** - ששם מקום המדות השכליות, **וּלְשֶׁם הֵן מַעֲלוֹת עַמְּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מַחֲמָתָן,** - שקיים אותן מתוך אהבה זו. טעמו של דבר, מדוע אכן הדבר כך, למרות שכאמור, הן בעצם כמו "טבע" בנשמתם של בני ישראל? - **מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתָן מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי הִיא עַל־יְדֵי הַדַּעַת וּתְקִיעַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּחֹזֶק וְהִתְבּוֹנְנוּת מֵעָצוּמָה מֵעָמְקָא דְּלִבָּא יָתִיר וְתָדִיר** - מתוך עומק הלב במדה מרובה ותדירה **בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ הוּא** - הקב"ה, **חַיֵּינוּ מַמָּשׁ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי בָּרוּךְ־הוּא.** - ומכיוון שזה בא על ידי התבוננות עמוקה וחזקה כזו - **וּמוֹדַעַת זֹאת** - והרי ידוע, **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'[13]: כִּי בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה מְכַנְּנָא תַּמָּן אִימָא עִלָּאָה,** - שוררת ומאירה בו בחינת "אימא עילאה" שהוא ספירת ה"בינה" של "עולם האצילות", **שֶׁהִיא** - בעבודת ה', **הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** - ב"פתח אליהו" שב"תיקוני זוהר"[14]: **"בִּינָה - לִבָּא, וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין".** - "בינה" היא לב, ובה הלב מבין. כלומר: ההתבוננות והשגת המוח מאירות בלב, הרי שההשגה וההתבוננות באור אין־סוף הן ענין שיש לו שייכות ל"עולם הבריאה", בו מאירה ספירת הבינה של "עולם האצילות" - ולכן מקומן של אהבות אלו - המתגלות על ידי התבוננות כזו - הוא ב"עולם הבריאה", ולשם הן מעלות את התורה והמצוות. להלן מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שבאהבות "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל" (כבן המשתדל) ישנה מעלת האהבה הבאה מתוך התבוננות, אלא יש בהן גם מעלת האהבה הבאה מלמעלה, הנקראת "אהבה רבה", היות שגם הן הנן כמו דבר שניתן מלמעלה, מכיוון שהן באות, כאמור, אלינו בירושה מן האבות. - לכאורה, הרי יהודי יכול להסתפק בשני סוגי האהבות האמורות, המכילות את שתי המעלות (גם זו שבאה על ידי התבוננות, וגם זו, "אהבה רבה", שבאה מלמעלה) - בכל זאת, על יהודי להשתדל להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה', וזאת בגלל הטעמים שיפורטו להלן: **וְלֹא עוֹד,** - לא זו בלבד שלשתי האהבות, "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל", ישנה המעלה האמורה של אהבה הבאה מהתבוננות, **אֶלָּא** - יתירה מזו, **שֶׁבִּ' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל - הֵן כְּלוּלוֹת מִן בְּחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה", וּגְדוֹלָה וּמְעֻלָּה מִ"דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שִׂכְלִיִּים",** - מיראה ואהבה שכליות הבאות משכל והתבוננות בגדלות ה', **אֲשֶׁר הָאַהֲבָה** - הבאה מהתבוננות, **נִקְרֵאת לְעֵיל בְּשֵׁם "אַהֲבַת עוֹלָם".** - כלומר - לשתי האהבות האמורות ישנה המעלה של "אהבה רבה", שהיא למעלה מעלה מ"אהבת עולם" - ובהתאם לפירושו של הרבי שליט"א, מתבטאת המעלה בכך, שמקומה של אהבה (רבה) זו, היא ב"עולם האצילות" שלמעלה מעלה מ"עולם הבריאה", ששם מקומה של "אהבת עולם"; וזוהי ההוספה ב"ולא עוד" לגבי מה שלמדנו קודם, שאהבה זו כוללת בתוכה גם מ"אהבה רבה" וגם מ"אהבת עולם" - שלא זו בלבד, שמקומה של אהבה זו, היא "בעולם הבריאה", מחמת שהיא מתגלה על ידי התבוננות, אלא יש בה ענין נעלה בהרבה, שמחמתו, מקומה היא ב"עולם האצילות". - ובכל זאת, יסביר רבנו הזקן, על האדם להשתדל, להגיע לאהבה **הנוצרת** מהתבוננות, מפני שאהבה כזו מצטיינת בתשוקה ובשלהבת לאלקות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

1 דלבא בזוהר ומקומן בי"ס דבריאה ולשם הן מעלות
2 עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן. מפני שיציאתן
3 מההעלם והסתר הלב אל בחי' גילוי היא ע"י הדעת
4 ותקיעת המחשבה בחוזק והתבוננות עצומה מעומקא
5 דלבא יתיר ותדיר בא"ס ב"ה איך הוא חיינו ממש
6 ואבינו האמיתי ב"ה ומודעת זאת מ"ש בתיקונים כי
7 בעולם הבריאה מקננא תמן אימא עילאה שהיא
8 ההתבוננות באור א"ס חיי החיים ב"ה וכמאמר אליהו
9 בינה לבא ובה הלב מבין. ולא עוד אלא שב' בחי'
10 אהבות אלו הנ"ל הן כלולות מן בחי' אהבה רבה וגדולה
11 ומעולה מדחילו ורחימו שכליים אשר האהבה נק' לעיל
12 בשם אהבת עולם

יום שלישי ב' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, רק שאעפ"כ... עד עמ' סד, וכנודע:

ליקוטי אמרים

13 רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו
14 להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה
15 מהתבונה ודעת בגדולת ה' כדי להגדיל מדורת אש
73 רַק שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן
74 צָרִיךְ לִטְרֹחַ בִּשִׂכְלוֹ
75 לְהַשִּׂיג וּלְהַגִּיעַ גַּם
76 לְבְחִינַת "אַהֲבַת עוֹלָם"
77 הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, הַבָּאָה
78 מֵהַתְּבוּנָה וָדַעַת בִּגְדֻלַּת
ה', - אהבה זו נוצרת כולה מהתבוננותו של יהודי בגדלות ה', ולא כמו בשתי האהבות האמורות הבאות בעצם בירושה מן האבות, ורק התגלותן היא

---

13. תיקון ו. **14.** הקדמה לתיקוני זהר יז, א.

על ידי התבוננות, וזאת – **כְּדֵי לְהַגְדִּיל מְדוּרַת אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשָּׁמַיְמָה, עַד שֶׁ"מַּיִם רַבִּים** – העומדים כנגד אהבה זו, **לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת וְכוּ'** – את האהבה, **וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ וְכוּ'"**[15]. – וכשהאהבה נוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה' – יש בה יותר להב שלהבת ורשפי אש מאשר לאהבה הבאה בעצם בירושה, למרות שגם התגלותה באה על ידי התבוננות; **כִּי יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לִבְחִינַת אַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְכוּ', הַבָּאָה מֵהִתְבּוֹנָה וְדִעַת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** - כלומר: בהפלאת גדלות ה', **עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, כַּאֲשֶׁר אֵינָן כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת כו'**, - אלא הן באות מתוך רגש (או התבוננות) של **קרבת** הקב"ה לישראל, בהיותו "מקור חיינו" ו"אבינו האמיתי"[16], ומעלה זו של אהבה ברשפי אש, היא: **כְּיִתְרוֹן וּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[17]. – מעלת הזהב כנגד הכסף אינה מתבטאת רק בכך שזהב שווה יותר מכסף, אלא המעלה היא בעצם תכונתו של הזהב, שיש בו התנוצצות ה"שובה" את נפש האדם – כך גם האהבה הנוצרת מהתבוננות, שמעלתה מתבטאת בלהב השלהבת וברשפי האש שבה – אין זה אומר שהיא מדריגה נעלה יותר באהבה – שהרי, להיפך, האהבה הבאה מלמעלה נעלה יותר ונקראת "אהבה רבה" – אלא, עצם ענין להב השלהבת שבאהבה זו, והשתפכות הנפש שהיא יוצרת עד לידי כלות הנפש – זהו יתרונה של אהבה זו. – זהו טעם אחד, מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן בעצם בירושה מן האבות – אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, אלא מצד ההתבוננות המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" כשלעצמה, שכן בכך מתבצעת כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שהנבראים ישיגו ויכירו בגדלותו של הקב"ה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ,** - כל תכלית בריאתו של אדם, הרי היא, **לְמַעַן דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וְיִקָּר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, אִישׁ אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוֹכַל שְׂאֵת,** - להבין את גדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת בֹּא: "בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ וְכוּ'", וְכַנּוֹדָע:** - תכלית בריאתו של האדם היא, כדי שיכירו וידעו גדלות ה', וכפי שהדבר ידוע; הרי שבהתבוננות עצמה יש משום מעלה ותכלית, והתבוננות בגדלות ה' ישנה במדה מרובה יותר באהבה הבאה כולה מהתבוננות, מאשר ישנה בשעת התעוררות שתי האהבות האמורות; שכן, להתעוררות שתי האהבות האמורות נדרשת רק ההתבוננות שהקב"ה הוא חיי החיים והוא החיים האמיתיים – או (באהבה של "כברא דאשתדל") שהקב"ה הוא אבינו האמיתי. ואילו, באהבה הנוצרת כולה מהתבוננות – נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר, והבנה יתירה בגדלות ה'. עד שבכך מתבצעת יותר כוונתו של הקב"ה "בגין דישתמודעון ליה" – שנבראים תהיה להם השגה בגדלות ה'. והרי בכך טעם נוסף, מדוע שלא להסתפק באהבות הבאות בירושה מן האבות, אלא לטרוח להגיע לאהבה הבאה מהתבוננות בגדלות ה'.

ליקוטי אמרים

1 האהבה ברשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה
2 השמימה עד שמים רבים לא יוכלו לכבות וכו' ונהרות
3 לא ישטפוה וכו' כי יש יתרון ומעלה לבחי' אהבה
4 כרשפי אש ושלהבת עזה וכו' הבאה מהתבונה ודעת
5 בגדולת א"ם ב"ה על שתי בחי' אהבה הנ"ל כאשר
6 אינן כרשפי אש ושלהבת כו' כיתרון ומעלת הזהב
7 על הכסף וכו' כמ"ש לקמן וגם כי זה כל האדם
8 ותכליתו למען דעת את כבוד ה' ויקר תפארת גדולתו
9 איש איש כפי אשר יוכל שאת כמ"ש בר"מ פ' בא בגין
10 דישתמודעון ליה וכו' וכנודע:

יום רביעי ג' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, פרק מה עוד יש... עד עמ' 128, כמ"ש במ"א:

פֶּרֶק מה בפרקים הקודמים הסביר רבינו הזקן, כיצד אפשר לו ליהודי לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש מדות הלב – יראת ה' ואהבת ה'; וכשישנה ליהודי אהבה להקב"ה ויש ברצונו להתדבק בהקב"ה וזה מביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות, מפני שעל־ידי־זה הוא אכן מתדבק בהקב"ה – נעשה אז קיום התורה והמצוות באופן של "לשמה"; הדבר נעשה מתוך הרגש נשמתי־פנימי, הנותן חיות בלימודו תורה ובקיומו מצוות. או, כפי שלמדנו בפרק הקודם, אפשר שתהיה אהבה להקב"ה באופן כזה, שכתוצאה ממנה, הוא לומד תורה ומקיים מצוות,

---

15. שיר השירים ח, ז. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: (הסימונים "א, ב" ו־1, 2 — נוספו על ידי המחבר): "ואומר כאן **כאשר** אינן כרשפי אש, כי מדבר באהבות אלו דוקא באופן שאינן כרשפי אש, אבל אם מביאן **לגילוי** ע"י התבוננות **בגדולת** אבינו כו' הרי הן באופן שהן כרשפי אש, ויש בהן ג"כ המעלה, כי יקר תפארת האב מעורר הצמאון וכו'. הנקודה: ב' התבוננות, בכלל: א) בהפלאה — ומביאה — גילוי או הולדה — דצמאון ורשפי אש כו' (במאמרי אדנ"ע מוסיף **בכ"מ**, שכן ג"כ מהתבוננות — בריחוק. ב) בקירוב, ומביאה לקירוב, אהבה כמים כו'. ב' תוצאות אפשריות מהתבוננות (איזו מהנ"ל): 1) אהבה (או יראה) שבהעלם (טבע, ירושה) — מביאתה **לגילוי**. 2) **הולדת** אהבה (או יראה). ולהעיר: הפלאה הנ"ל צ"ל הפלאה בערך. באם שלא בערך לגמרי — תוצאותי' ביטול. וכן בנוגע לריחוק. יעויין בהנסמן בהערה לקונ' עה"ח פ"ב". **17.** בפרק נ.

ליקוטי אמרים

פרק מה עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י מדתו של יעקב אע"ה שהיא מדת הרחמי' לעורר במחשבתו תחלה רחמים רבים לפני ה' על ניצוץ אלהות המחיה נפשו אשר ירד ממקורו חיי החיים א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ונתלבש במשכא דחויא הרחוק מאור פני המלך בתכלית ההרחק כי העו"הז הוא תכלית הקליפו' הגסות כו' ובפרט כשיזכור על כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו מיום היותו אשר לא טובים המה ומלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא כי יעקב חבל נחלתו. וכמשל המושך בחבל וכו' והוא סוד גלות השכינה. וע"ז נאמר וישוב

1 כדי לגרום נחת רוח להקב"ה, כמו בן המשתדל לעשות ככל אשר
2 ביכלתו לגרום לאביו נחת רוח. אהבת ה' ויראת ה' הן שתי המדות חסד
3 וגבורה[1], מדת החסד והאהבה היא מדתו של אברהם אבינו, שנקרא
4 "אברהם אוהבי", ומדת הגבורה והיראה היא מדתו של יצחק אבינו –
5 "פחד יצחק". בפרק מ"ה, אותו
6 אנו עומדים ללמוד, יסביר
7 רבנו הזקן, שישנו אופן נוסף
8 באפשרותו של יהודי לקיים
9 תורה ומצוות לשמן, – מתוך
10 רגש נשמתי־פנימי – והוא, על
11 ידי התעוררות המדה
12 השלישית הראשית של
13 הנפש, מדת הרחמים (שהיא
14 מדת התפארת, מדתו של
15 יעקב אבינו). כלומר, לפני
16 קיומו תורה ומצוות, עליו
17 לעורר ברעיונו את מדת
18 הרחמנות על הניצוץ האלקי
19 של נשמתו, שירד ממקורו
20 במדריגה הגבוהה ביותר –
21 לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מ"קליפה"
22 ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם לגלות השכינה על
23 ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים, שאז הרחמנות על נשמתו –
24 גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים
25 מצוות. שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה
26 אותה, למקורה באור אין־סוף ברוך־הוא.

27 **עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן,**
28 – מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, **עַל־יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב**
29 **אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים,** – והדרך היא:
30 **לְעוֹרֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ תְּחִלָּה** – לפני שהוא מקיים תורה ומצוות,
31 **רַחֲמִים רַבִּים לִפְנֵי ה' עַל נִיצוֹץ אֱלֹהוּת הַמְּחַיֶּה נַפְשׁוֹ,** –
32 האלקית, **אֲשֶׁר** – הניצוץ האלקי של נשמתו **יָרַד מִמְּקוֹרוֹ** –
33 שהוא, **חַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,**
34 – הממלא את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית הבאה
35 בהתלבשות ובאופן מותאם לנבראים, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** –
36 מקיף את כל העולמות ומחיה אותם בחיות שלמעלה מן
37 הנבראים, ופועלת בהם בהיותה למעלה מהם, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ**
38 **כְּלָא חָשִׁיב,** – הכל לגביו, לא נחשב למאומה. לעומת אין־סוף
39 ברוך־הוא, נחשב הכל לכלום – הרי במדריגה נעלה זו של
40 אין־סוף ברוך־הוא, שהוא חיי החיים ומחיה את כל העולמות
41 והנבראים, ולגביו כל העולמות והנבראים נחשבים לכלום – שם
42 הוא מקור הניצוץ האלקי של נשמת יהודי, ומשם ירד הניצוץ,
43 **וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ"מָשְׁכָא דְּחִוְיָא",** – בגוף, הנקרא[2] "משכא דחויא"
44 – עור הנחש, כי הגוף נקרא "משכא"־עור, לבוש לנפש, כמו
45 שכתוב: "עור ובשר תלבישני"; ו("משכא) דחויא" היינו, שזהו
46 לבוש המורכב מ"חויא", מנחש, כי הגוף, בהעדר זיכוכו על ידי
47 עבודה, הוא משוקץ ומתועב, כפי שהדבר מבואר בפרק ל"א[3] –
48 ובגוף כזה התלבש הניצוץ
49 האלקי, **הָרָחוֹק מֵאוֹר פְּנֵי**
50 **הַמֶּלֶךְ בְּתַכְלִית הַהֶרְחֵק,**
51 **כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא**
52 **תַּכְלִית הַקְּלִפּוֹת הַגַּסּוֹת**
53 – העולם הזה הוא הרבה
54 יותר גס מאשר כל
55 הקליפות הגסות של
56 העולמות הרוחניים, **כו'**,
57 – "אולי. הכוונה למש"ב
58 בפל"ו" – הערת כ"ק
59 אדמו"ר שליט"א –
60 שבמלה "כו'" מתכוון רבנו
61 הזקן למדובר בפרק ל"ו
62 ב"תניא", שם נאמר
63 שהעולם הזה הוא "תחתון
64 במדריגה שאין תחתון למטה ממנו, בענין הסתר אורו יתברך
65 וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וסטרא־אחרא שהן
66 נגד ה' ממש כו'". ומכיוון שהגוף מקבל חיות מקליפת נוגה של
67 העולם הזה, הרי שהוא בתכלית הריחוק מהקב"ה, וירידה גדולה
68 בכך לניצוץ האלקי להתלבש בגוף כזה. הירידה עצמה יש בה
69 משום סיבה מספיקה לרחמנות הגדולה שעל הניצוץ האלקי של
70 הנשמה, וזאת גם בשעה שאותו אדם לא חטא במעשה ובדיבור,
71 ואפילו לא במחשבה. **וּכְפָרָט,** - יתמלא ברגש של רחמנות
72 גדולה על נשמתו, **כְּשֶׁיִּזְכֹּר עַל כָּל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו**
73 **מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ, אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים הֵמָּה, וּ"מֶלֶךְ** – העולם, **אָסוּר**
74 **בָּרְהָטִים**[4]" – **"בְּרָהִיטֵי מֹחָא"**[5], – ברצף המחשבות שבמוח, והם
75 המחשבות וההרהורים הלא־טובים העוברים במוח, הרי בהם
76 "קשור" כביכול מלכו של עולם, הקב"ה. **כִּי "יַעֲקֹב חֶבֶל**
77 **נַחֲלָתוֹ"**[6], – נשמות ישראל הן ה"חבל" של ה"נחלה" שלו. "חבל"
78 מלשון "חבלים", כמו החבל, שצדו האחד קשור למעלה וצדו
79 השני – למטה, וכשמושכים בקצהו התחתון של החבל – נמשך
80 ממילא גם הקצה העליון – כך גם, כביכול, ביחס לנשמתו של
81 יהודי, הנקראת "חבל", כי הראש והחלק העליון ביותר של
82 הנשמה (כמו הקצה העליון של החבל) קשור במקור, באין־סוף
83 ברוך הוא, והחלק התחתון של "חבל" הנשמה, לבוש בגוף – הרי
84 כשמושכים את הנשמה (שבגוף) בגלות של מעשים, דיבורים
85 ומחשבות רעים – יש לכך השפעה גם על ראש "חבל" הנשמה,
86 על מקור הנשמה הקשורה למעלה, **וְכִמְשַׁל הַמּוֹשֵׁךְ בְּחֶבֶל** –

---

1. "אהבה – הפנימיות, חסד – החיצוניות. וכן ביראה וגבורה – כמבואר באגה"ק טו. קכג, א –" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2.** כנ"ל פל"א – מהזהר. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: צ"ע בפל"א אם יל"פ שזהו הטעם כאן, אף שהענין אמת, ויותר נ"ל כפשוטו – דנק' משכא – ע"ש שהגוף לבוש להנשמה – איוב י' יא – ודחויא – מפני שהוא בשיקוץ ראה פל"א. **וכאן** אין כוונתו רק "משכא", למעליותא כבע"ח וכו' שהרי מדבר לצד ההפכי". **4.** שיר השירים ז, ו. **5.** "תקו"ז בהוספות ת"ו" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**
6. דברים לב, ט.

שכשמושכים בקצה התחתון, נמשך, כאמור, גם החלק העליון – כך גם ביחס ל"חבל" הנשמה של יהודי, **וְכוּ'**, – "אולי כוונתו לאגרת התשובה פ"ה דמבאר בארוכה" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.. וְהוּא סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה.** – שעל ידי מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו הרעים של יהודי, המורידים את נשמתו בגלות הקליפות – משפיע הדבר שגם השכינה (מקור הנשמה) היא בביכול בגלות. – הרי, כשאדם ייזכר על כך ויהרהר בזה, זה יעורר בו רגש גדול ביותר של רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה של רחמנות, ילמד תורה ויקיים מצוות, כדי להעלות על־ידן את נשמתו ולאחדה באין־סוף ברוך־הוא. **וְעַל זֶה** – מה שלמדנו, שגם מקור הנשמה נמצא בגלות,

ליקוטי אמרים

1 אל ה' וירחמהו לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן
2 אתנו כדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם. וזש"ה
3 וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. כי רחל היא
4 כנסת ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו
5 העליונה שהיא מדת הרחמים שבאצילות הוא המעורר
6 רחמים רבים עליה. וישא את קולו למעלה למקור
7 הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. ויבך
8 לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות
9 ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן
10 ביחוד העליון אור א"ס ב"ה בבחי' נשיקין שהיא
11 אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו
12 דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה וכן
13 מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה
14 המצות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא
15 ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש וימינו תחבקני.

ואשר לכן רחמנות גדולה עליו, **נֶאֱמַר**[7]: **"וְיָשׁוֹב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ"**, – שמשמעותו וירחם על ה' – **לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל שֵׁם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּנוּ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[8]: **"הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם"**. – שאפילו כשבני ישראל נמצאים חס־ושלום במצב של טומאה, גם אז ישנו שם הוי' השוכן אתם, ולכן עליו לעורר רחמנות גדולה על שם הוי'. זהו פירוש הפסוק: "וישוב אל הוי' וירחמהו" – שיעשה תשובה וישוב אל הוי', על ידי "וירחמהו", על ידי שיעורר רחמים על שם הוי' מקור נשמות ישראל, שהרי "חלק הוי' עמו" – בני ישראל הם חלק משם הוי'. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד יעקב אבינו השיג בתפילה ובבכי, רחמים רבים לכל ישראל, שכשבני ישראל יהיו בגלות בגלל מעשיהם, דיבוריהם ומחשבותיהם, יוצאו מהגלות על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, ויתאחדו עם אין־סוף ברוך־הוא: **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[9]**: "וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל, וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ", כִּי רָחֵל הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל הַנְּשָׁמוֹת,** – "מלכות דאצילות", מקור כל הנשמות, נקראת בשם "רחל", **וְיַעֲקֹב בְּמִדָּתוֹ הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁבַּאֲצִילוּת, הוּא הַמְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עָלֶיהָ,** – יעקב, שהוא מדת הרחמים ד"אצילות", מעורר רחמים רבים על רחל – מקור נשמות ישראל. **"וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ"** – **לְמַעֲלָה לְמְקוֹר הָרַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים,** – הרחמים של י"ג מדות הרחמים, שהם למעלה בהרבה ממדת הרחמים ד"אצילות", כי מדת הרחמים ד"אצילות", היא מדת רחמים של "עולם", והרי היא מוגבלת. ואילו, י"ג מדות הרחמים הן למעלה מ"עולם" ואינן מוגבלות: והם מקור הרחמים, גם של הרחמים של "עולם האצילות", **הַנִּקְרָא "אָב הָרַחֲמִים" וּמְקוֹרָם,** – מדת הרחמים של "עולם האצילות" נקראת "אב הרחמן", האב שהוא רחמן. ומדת הרחמים של י"ג מדות הרחמים נקראת "אב הרחמים" – האב ומקור הרחמים[10] (שלכן בזמן של עת רצון מיוחד, אומרים "אב הרחמים", ולא "אב הרחמן"). – זהו פירוש הפסוק: "וישא יעקב וגו'" – יעקב מעלה את מדתו, הרחמים של "עולם האצילות", לרחמים של י"ג מדות הרחמים, **"וַיֵּבְךְּ"** – יעקב בכה, כדי **לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם** – מהרחמים העליונים הבלתי מוגבלים, **רַחֲמִים רַבִּים עַל כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְעַל מְקוֹר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹתָן מִגָּלוּתָן**[11]**, וּלְיַחֲדָן בַּיִחוּד הָעֶלְיוֹן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין, שֶׁהִיא** – בחינת "נשיקין", **אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא,** – דבקות רוח ברוח, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ",** – כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה, שה"יחוד" של בני ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו" (מפה לפה) ישנה לא רק הדביקות החיצונית שמפה לפה, אלא גם דביקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה, על ידי תורה ומצוות – **דְּהַיְנוּ, הִתְקַשְּׁרוּת דִּבּוּר הָאָדָם בְּ"דְבַר ה' - זוֹ הֲלָכָה",** – שזהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדביקות של "נשיקין מפה לפה", **וְכֵן** – אותו דבר גם בהתאחדות **מַחֲשָׁבָה** – של האדם, **בְּמַחֲשָׁבָה** - של הקב"ה, על ידי ההרהור בתורה, וכן גם **וּמַעֲשֶׂה** – של האדם **בְּמַעֲשֶׂה,** – של הקב"ה, **שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת** - על ידי עשיית מצוות, מתאחדים המעשים של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה. **וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד,** – שעל ידי שיהודי נותן צדקה ועושה חסד, נעשית התאחדות מיוחדת בין המעשה שלו לבין בחינת המעשה של הקב"ה. **דְּחֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא,** – שכן, מדת החסד היא כביכול למעלה "הזרוע הימנית", והחסד של האדם – הוא "כלי" ל"דרועא ימינא" של הקב"ה[13]. **וְהוּא בְּחִינַת חִבּוּק**

---

7. ישעי' נה, ז. **8.** ויקרא טז, טז. **9.** בראשית כט, יא. **10.** "לקו"ת דברים סב, ד" — **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הצ"צ (לאיכה ע' כג) שמעתיק ומפרש קטע מפ' זה — מעתיק 'להעלותן מירידתן'". **12.** שיר השירים א, ב. **13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכל הגוף נכלל בימין — אגה"ק סל"ב — בי' למש"כ **ובפרט**".

מַמָּשׁ[14], – כמו שהדבר באדם, שאחד מביטויי האהבה שלו, הוא "חיבוק", האוהב מחבק את הנאהב – כך כביכול מחבק החסד שלמעלה, את היהודי שעושה צדקה וחסד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15]: **"וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי"**, – "יד ימינו" של הקב"ה, שהיא בחינת ימין וחסד שלמעלה, מחבקת אותי, **וְעֵסֶק הַתּוֹרָה בְּדִבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הָעִיּוּן** – בשכל שבתורה, **הֵן בְּחִינַת נְשִׁיקִין מַמָּשׁ.** – שכן, כאן היחוד הוא בשני האופנים: האופן שבו דיבורו של האדם מתאחד בדיבור שלמעלה, שזהו תורה (שה"יחוד" בא על ידי הדיבור בדברי תורה); והיחוד של "רוחא ברוחא" (רוח ברוח) – מחשבתו ושכלו של האדם מתאחדים במחשבה ובשכל שלמעלה, על ידי הבנת שכל התורה, שהיא חכמתו ושכלו של הקב"ה, וזוהי בחינת "נשיקין" ממש[16]. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה** – שיהודי יעורר רחמים על נשמתו, והתעוררות רחמים זו תביא אותו ללימוד תורה ולקיום מצוות – הרי על ידי התעוררות רחמים זו – **יָכוֹל לָבֹא לְבְחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה" בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ,** – שירגיש בלבו את האהבה הגדולה להקב"ה, **כְּדִכְתִיב**[17] – כמו שכתוב: **"לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"**, – משמעות פסוק זה ברוחניות נפשו של יהודי, היא: בשעה שמדתו של אברהם, מדת האהבה, בהעלם, וצריכים "לפדותה" ולגלותה – הרי יעקב, שהוא מדת הרחמים, הוא הפועל פדיה והתגלות זו, שעל ידי התעוררות רחמים – מגלים את האהבה – מדתו של אברהם, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

ליקוטי אמרים

ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו כדכתיב ליעקב אשר פדה את אברהם כמ"ש במ"א:

יום חמישי ד' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, פרק מו ויש דרך... עד עמ' סה, חבירו אליו.

פֶּרֶק מו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, דרך נוספת, כיצד לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש הלב – במדת הרחמים, מדתו של יעקב אבינו: לעורר רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה, לקיים תורה ומצוות, כדי להשיב את הנשמה למקורה ולהוציא את מקור הנשמה מגלות, שהוגלה לשם, עקב מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים.

בפרק מ"ו, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שקיימת דרך נוספת השווה לכל נפש (וקרובה מאד מאד) – לעורר את אהבתו המסותרת של יהודי, שתהיה בהתגלות בלבו תוך אהבת להב־שלהבת להקב"ה. ואהבה זו תביא אותו לקיום תורה ומצוות, וכן לעמוד ולנצח את כל הגורמים, הפנימיים והחיצוניים, המפריעים לעניני עבודת ה'. וזאת, על ידי התבוננותו – שכשם שבטבע האדם, כשמישהו מגלה לזולת אהבה חזקה – הרי זה מזמין, ממילא, אהבה חוזרת מהזולת אליו; ובמיוחד אם זה שמגלה את האהבה הוא אדם גדול ביותר, וזה שכלפיו מגלים את האהבה הוא אדם נחות ביותר, הרי בודאי יעורר הדבר בו אהבה חוזרת עמוקה לאדם הגדול – על־דרך־זה, ובמדה מרובה בהרבה, צריך להיות ביחס לאהבה הגדולה והבלתי מוגבלת שהראה, ומראה, הקב"ה לבני ישראל, החל ממה שהקב"ה בחר בהם מכל העליונים ותחתונים, הוציאם ממצרים ונתן להם את התורה והמצוות. אהבה זו מראה הקב"ה לבני ישראל בכל הזמנים – הרי שבודאי על אהבתו זו של הקב"ה, לעורר בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה; וכשם שהקב"ה סילק את כל המניעות לבריאת העולם, בגלל אהבתו לאדם התחתון, לבני ישראל (כמבואר בארוכה בפרק מ"ט) – כך על בני ישראל לסלק את הגורמים המפריעים לעבודת ה'. כשהחלו ללמוד (בשיעורי ה"תניא" מעל גלי האתר, בארצות הברית) פרק מ"ו, הפנה מחבר הספר את השאלות הבאות אל הרבי שליט"א: לא מובן לבאורה, מדוע מפסיק בפרק מ"ה – בעבודה מצד מדת התפארת – בין אופני עבודה שמצד אהבה? – כי הלא גם האהבה ד"כמים הפנים" (דפרק מ"ו) הוא אופן דהתעוררות אהבה. והאם יש מקום לומר אשר מפני שעד כאן דיבר באופנים שאמר עליהם שהם "קרוב מאד", וכאן מדבר באופן שהוא קרוב "מאד מאד" (אשר לכאורה זה גופא צריכים להבין, איך הוא קרוב "מאד מאד" – מאחר שגם בזה צריכים להתבונן בכמה ענינים של גדולתו יתברך ואיך שהיה נחוץ כל הצמצומים וכו')?". על כך ענה הרבי שליט"א (הדברים שולבו בהמשך הפרק גם בכל ענין שהדברים שייכים אליו):

"כל משנ"ת ע"ע – שאף שמדרי' האדם נמוכה יותר – בכ"ז גם הוא יכול לעורר אהוי"ר וכו'. כאן מבאר להיפך: שא"צ להתבוננות מיוחדת (שה"ז טבע), שווה לכל – מצד כללות ההתבוננות, וקרוב (אפי' באם היו שווים במעלה) מאד (כיון שא"א בנידון דידן שווים) ומאד נוסף על המאד – כדלקמן. רק באהבה זו – כל שמדרי' והבנת האדם נמוכה יותר, קרוב יותר לעורר את האהבה – כמבואר בהמשל באריכות כו"כ דרגות: 1) שווים במעלה, מלך 2) גדול 3) ורב, ובקצה השני 2) הדיוט 3) ונבזה 4) ושפל וכו' וכו'".

וְיֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, וְקָרוֹב – ואפשרי, **הַדָּבָר מְאֹד מְאֹד, לְעוֹרֵר וּלְהָאִיר אוֹר הָאַהֲבָה הַתְּקוּעָה וּמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ,** - אהבה זו קיימת בלבו של כל יהודי, אלא היא מוסתרת – וקרוב הדבר מאד מאד לגלותה, **לִהְיוֹת**

ליקוטי אמרים

פרק מו ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש וקרוב הדבר מאד מאד לעורר

---

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והדיוק ממש – יל"פ כי גם ע"י תורה נק' חיבוק (לעיל ספ"ד)". **15.** שיר השירים ב, ו. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הדיוק ממש – יל"פ כי בכללות גם ע"י המצות נשיקין, כדלעיל, וראה ג"כ ספמ"ט". **17.** ישעי' כט, כב.

מְאִירָה בְּתֹקֶף אוֹרָהּ כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, - עד שהיא תפעל עליו לִמְסֹר נַפְשׁוֹ לַה' וְגוּפוֹ וּמְאֹדוֹ – ודבר זה ייעשה בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וּמְאֹד, - במסירות בלתי מוגבלת של עצם הנפש, מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא – מעומק הלב, בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּבִפְרָט – מסוגל האדם לעורר אהבה זו, בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּברכותיה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. – לקמן, השייכות המיוחדת של קריאת שמע וברכותיה להתגלות אהבה זו. וְהוּא, - הדרך לגלות אהבה זו, היא: כַּאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ – כאשר יתעמק אדם ברצינות, מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב[1]: "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם אֶל הָאָדָם"; פֵּרוּשׁ[2], כְּמוֹ שֶׁכִּדְמוּת וְצוּרַת הַפָּנִים שֶׁהָאָדָם מַרְאֶה בַּמַּיִם, כֵּן נִרְאֶה לוֹ שָׁם בַּמַּיִם אוֹתָהּ צוּרָה עַצְמָהּ – כשאדם מסתכל במים, משתקפת במים אותה צורת־פנים של האדם המסתכל; ולא רק הצורה החיצונית של הפנים משתקפת במים, אלא גם תווי הפנים המבטאים רגשות ותנועות הנפש הפנימיות, כמו שמחה, עצב וכדומה, כָּכָה מַמָּשׁ לֵב הָאָדָם הַנֶּאֱמָן בְּאַהֲבָתוֹ לְאִישׁ אַחֵר, הֲרֵי הָאַהֲבָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת אַהֲבָה בְּלֵב חֲבֵרוֹ אֵלָיו גַּם־כֵּן לִהְיוֹת אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים זֶה לָזֶה, - עצם קיום רגש האהבה בלבו של אחד לשני, מעורר אהבה חוזרת בנאהב, שבלבו משתקפת חזרה אהבה לאוהב הראשון; בִּפְרָט כְּשֶׁרוֹאֶה אַהֲבַת חֲבֵרוֹ אֵלָיו. – כשאהבתו לשני אינה נשארת ברגשי הלב בלבד, אלא הוא מראה את אהבתו שתיראה גם לעיני השני – הרי זה בודאי מעורר אהבה בשני אליו.

ליקוטי אמרים

ולהאיר אור האהבה התקועה ומסותרת בלבו להיות מאירה בתוקף אורה כאש בוערה בהתגלות לבו ומוחו למסור נפשו לה' וגופו ומאודו בכל לב ובכל נפש ומאד מעומקא דלבא באמת לאמיתו ובפרט בשעת ק"ש וברכותיה כמו שיתבאר. והוא כאשר ישים אל לבו מ"ש הכתו' כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם פי' כמו שכדמות וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה ככה ממש לב האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו אליו ג"כ להיות אוהבים נאמנים זה לזה בפרט כשרואה אהבת חבירו אליו.

יום שישי ה' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, והנה זהו טבע... עד עמ' סה, לאהבת המלך:

וְהִנֵּה, זֶהוּ טֶבַע הַנָּהוּג בְּמִדַּת כָּל אָדָם, אַף אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בְּמַעֲלָה. – לא שהאחד הוא אדם גדול והשני אדם פשוט, אלא שניהם הם באותה מעלה ובאותו מעמד – גם אז טבעי הדבר שאהבתו של האחד מעוררת בשני אהבה חוזרת. וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה, אִם מֶלֶךְ – איזה מלך? גָּדוֹל וְרַב – מלך על מדינות רבות מַרְאֶה אַהֲבָתוֹ – ואיזו אהבה? – הַגְּדוֹלָה וְהָעֲצוּמָה – ולמי הוא מראה אהבה גדולה ועצומה זו? – לְאִישׁ הֲדְיוֹט וְנִבְזֶה, וּשְׁפַל אֲנָשִׁים וּמְנֻוָּל הַמֻּטָּל בָּאַשְׁפָּה, - כיצד, ובאלו דרכים מראה המלך את אהבתו הגדולה? – וְיוֹרֵד אֵלָיו – אל אותו איש הדיוט ונבזה וכו', מִמְּקוֹם כְּבוֹדוֹ עִם כָּל שָׂרָיו יַחְדָּו, וּמְקִימוֹ וּמְרִימוֹ מֵאַשְׁפָּתוֹ, וּמַכְנִיסוֹ לְהֵיכָלוֹ הֵיכַל הַמֶּלֶךְ, - ובהיכל המלך עצמו, הוא מכניס אותו חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר, - בחדרו הפרטי והאישי, מָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֶבֶד וְשַׂר נִכְנָס לְשָׁם, וּמִתְיַחֵד עִמּוֹ שָׁם

ליקוטי אמרים

והנה זהו טבע הנהוג במדת כל אדם אף אם שניהם שוים במעלה ועל אחת כמה וכמה אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה ויורד אליו ממקו' כבודו עם כל שריו יחדיו ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו להיכלו היכל המלך חדר לפנים מחדר מקום שאין כל עבד ושר נכנס לשם ומתייחד עמו שם ביחוד

---

1. משלי כז, יט. 2. מחבר ספר זה, שאל: מה הכוונה בתיבת "פירוש" אחר שמביא הפסוק "כמים הפנים וגו'": האם זה לשלול פי' התרגום וכו' רק לפרש כמו רש"י והמצודות? או שיש בזה הוספה גם על פירושם? (לכאורה בתיבות "דמות וצורה" מרומז כמו המצודות – "פנים שוחקות וכו'"). על כך ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תיבת "פירוש" (שאחר הפסוק כמים הפנים וגו') היא לשלול הפי' הפשוט. ועצ"ע איך ליישב הפי' שבתניא בכתוב. – כי ענינו דס' משלי הוא ככתוב בתחלתו: לדעת חכמה ומוסר וגו' – ללמד מוסר ואיך להתנהג וכו'. ובמילא גם כתוב זה פי' הוראה שכמים הפנים לפנים, כן (צ"ל) לב האדם אל האדם, ולא לשלם רעה תחת טובה וכיו"ב. וכמו בשארי מוסרי ס' משלי – מהם כמה שבקל יוכל לקיימם, וכמה מהם שצ"ל דוקא עבודה קשה בהם. ואין כל ראי' כלל לנדו"ד. ומפרש – אדה"ז הפי' שהדמיון "כמים" – הוא בכל הפרטים, שכמו שכמים הפנים לפנים – וא"א אחרת, כי זהו בטבע, כן "טבע הנהוג במדת כל אדם" (ואפי' לעבודה קלה אין זקוק – ורק שימת לב לזה, משא"כ כשחושב בענין אחר שא"א לחשוב ב' מחשבות). לפי' אדה"ז הפי' וההוראה י"ל בדא"פ: כיון שבטבע כמים גו' כן לב גו' – עליו להשתדל ביותר באהבתו (כיון שעי"ז יפעול גם בחבירו) ואפילו אם לע"ע חבירו שונאו – ג"כ ינסה כו' וראה אגה"ק סו"ס ב'".

בְּיִחוּד וְקֵרוּב אֲמִתִּי וְחִבּוּק וְנִשּׁוּק - המלך מחבק אותו ומנשקו, והוא מחבק את המלך ומנשקו, וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא - והם מתדבקים ומתאחדים רוח ברוח, בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ – וכשמלך גדול כזה מראה אהבה גדולה כזו וקירוב גדול כזה לאדם נחות כזה, הרי – עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁתִּתְעוֹרֵר מִמֵּילָא הָאַהֲבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת בְּלֵב הַהֲדִיוֹט וּשְׁפַל אֲנָשִׁים הַזֶּה אֶל נֶפֶשׁ הַמֶּלֶךְ[3], בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ מִלֵּב וָנֶפֶשׁ מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא - מעומק הלב, לְאֵין קֵץ. וְאַף אִם לִבּוֹ – של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוא כְּלֵב הָאֶבֶן - ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת – בכל זאת: הָמֵס יִמַּס - לבו, וְהָיָה לְמַיִם, וְתִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשׁוֹ כַּמַּיִם בִּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ לְאַהֲבַת הַמֶּלֶךְ: - האהבה

ליקוטי אמרים

וקירוב אמיתי וחיבוק ונישוק ואתדבקות רוחא ברוחא בכל לב ונפש עאכ"ו שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ. ואף אם לבו כלב האבן המס ימס והיה למים ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת המלך:

שתתעורר בלבו למלך, תהיה באופן, שנפשו תשתפך בכלות הנפש אל המלך. להלן יסביר רבנו הזקן, שכל הפרטים האמורים במשל, של מלך בשר ודם, ישנם, ובמדה נעלה ביותר, בנמשל, של מלך מלכי המלכים, הקב"ה, המלך הגדול של כל העולם, שהראה אהבה גדולה כזו לעם ישראל, בשעה שהיו במצב הנחות ביותר, בהיותם במצרים, והוציאם משם והעלה אותם למדריגות הנעלות ביותר בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות מתאחדים בני ישראל במדה הנעלה ביותר של התאחדות. ולא רק אז אלא בכל זמן ובכל שעה, קיים מצב זה בין הקב"ה לבין בני ישראל – ולפיכך ההתעמקות בכל האמור, באופן של "כמים הפנים לפנים" – מעוררת בבני ישראל, אהבה גדולה ביותר להקב"ה.

יום שבת קודש ו' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, והנה ככל הדברים... עד עמ' 130, כנ"ל באריכות:

ובלשון ה"תניא": וְהִנֵּה, כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – שפורטו במשל המלך הגדול וההדיוט ושפל אנשים, וּכְכָל הַחִזָּיוֹן הַזֶּה, - באופן האהבה שהמלך מראה לאותו הדיוט, וְגָדוֹל יָתֵר מְאֹד בְּכַפְלֵי כַפְלַיִם לְאֵין קֵץ, - מכפי שהדברים מופיעים במשל המלך, עֲשָׂה לָנוּ אֱלֹהֵינוּ. – הקב"ה הראה לבני ישראל, אהבה גדולה בהרבה, בלי גבול, מאשר אופן האהבה שבמשל. כִּי לִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, - גדולתו של הקב"ה היא למעלה מחקר והבנת השכל, כך – שהדברים הם כמו שהם במשל מלך גדול ורב, אלא שבנמשל, גדלותו של המלך, הקב"ה, היא למעלה באין־ערוך מאשר גדלותו של המלך בשר־ודם הגדול; ובהשוואה למשל, שמדובר במלך שהוא לא רק "גדול" אלא גם "ורב", שהוא מולך בהרבה מדינות – גם בנמשל כך, אלא שם זה במדה גדולה ורבה יותר באין־ערוך,

ליקוטי אמרים

והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה וגדול יתר מאד בכפלי כפליים לאין קץ עשה לנו אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיהו ממלא כל עלמין וסובב

---

3. בהתאם לכך – לומד הרבי שליט"א (בהערה שהובאה בתחילת הפרק) - יובן מדוע בדרך זו, "שוה לכל נפש" לאהוב את הקב"ה, ולא זו בלבד שזה "קרוב", אלא "קרוב מאד", ויתירה מזו: "קרוב הדבר מאד מאד" (כפי שרבנו הזקן מתבטא בסוג זה של אהבה). היא "שוה לכל נפש" מצד ההתבוננות הכללית של "כמים הפנים". שהרי זה טבע **בכל אחד**, שאהבה שמראים לו – מעוררת בו אהבה חוזרת; ו"קרוב הדבר" גם כששניהם שווים במעלה, והיא גם קרובה "מאד", מחמת שבענייננו בנמשל של הקב"ה ובני ישראל, הרי לא שייך ששניהם יהיו שווים במעלה, אלא, זהו כמו במשל, כשמלך גדול ורב מראה אהבה לאיש שפל, כך הרי ודאי הדבר שעל אהבתו של הקב"ה לישראל, לעורר בהם אהבה להקב"ה; ועוד פעם "מאד" בנוסף ל"מאד" הראשון – שכן, אהבה זו מיוחדת בכך, שככל שבמדריגתו והבנתו של האדם נחותה יותר – קרוב הדבר **יותר** לעורר את האהבה, שהרי ככל שהוא נחות יותר, מחייבת אותו האהבה שהקב"ה מראה לו – לעורר בו אהבה גדולה להקב"ה. דבר זה מודגש בדרגות השונות הנזכרות במשל: כששניהם שווים במעלה (שגם אז זה מעורר אהבה); "מלך" – כשמעורר האהבה הוא מלך – בודאי שזה מעורר אהבה חוזרת; גדול – עוד יותר, ורב – עוד ועוד יותר. וכך גם בקצה השני, אל מי שמראים את האהבה, נזכרות גם כן דרגות שונות: שלא זו בלבד שאין הוא שווה למלך, אלא, ראשית כל – הוא "הדיוט", יתר על כן – "נבזה", ויתירה מזו – "שפל אנשים", וכך הלאה. על כל פנים, הרי ככל שהוא למטה במדריגתו ובהשגתו – עליה לעורר יותר ויותר את האהבה בו. ולכן זה "מאד מאד", שלא זו בלבד שזה "מאד", שאין היא דומה במעלה, אלא האהבה היא מהקב"ה לאדם – אלא, יתירה מזו, אם הוא נחות יותר – בודאי שזה צריך לעורר בו אהבה חוזרת. זהו החידוש ב"דרך" שבפרק זה, לגבי הדרכים איך לעורר אהבת ה' שלמדנו בפרקים הקודמים. שכן, בפרקים הקודמים דובר **שאפילו** אם מדריגתו והשגתו של האדם נחותות, **בכל זאת** יש בכוחו לעורר אהבת ה' ויראת ה' וכו'. ואילו, כאן מוסבר, להיפך, שככל שמדריגתו והשגתו של האדם נחותות יותר – בכוחו יותר לעורר את האהבה. שכן, כאמור, אין הוא זקוק ל"התבוננות" מיוחדת, כי־אם ל"שימת

שכן – **וְאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין**, - הקב"ה ממלא ומקיף את כל העולמות; **וְנוֹדַע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְהָאֲר"י זַ"ל**, - אודות, **רִבּוּי הַהֵיכָלוֹת** – "היכלות" הם מדריגות כלליות בכל עולם מהעולמות העליונים, **וְהָעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָל רִבּוּא רְבָבוֹת מַלְאָכִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[4]: כְּתִיב** - כתוב[5]: "**חֵישׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו**", - היש מספר לגדודי המלאכים שלו? **וּכְתִיב** – ופסוק אחר אומר[6]: "**אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנִיהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדָמוֹהִי כּוּ**", - אלף אלפים משמשים אותו, וריבוא רבבות עומדים לפניו; הרי, מוכח מהפסוק השני, שקיים מספר מוגבל, אלא שהמספר הוא גדול ורב ביותר, ואילו בפסוק הראשון כתוב שאין להם מספר **כלל**? **וּמְשַׁנֵּי** – והגמרא מתרצת: "**אֶלֶף אַלְפִין וְכוּ'**" - **מִסְפַּר גְּדוּד אֶחָד**, - מה שכתוב בפסוק השני "אלף אלפין וכו'" המדובר במספר הפרטים שבמחנה מלאכים אחד, **אֲבָל לִגְדוּדָיו - אֵין מִסְפָּר**, - בפסוק הראשון מדובר על "גדודיו" – מחנות, ולהם אין מספר כלל. **וְכֻלָּם קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי**, - וכל אלה האמורים, נחשבים לכלום לגבי הקב"ה, **וּבְטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת וְעַצְמוּתָהּ**, - הנפש כוללת את כוח הדיבור, **בְּעוֹד שֶׁהָיָה דִּבּוּרָהּ** – של הנפש, **עֲדַיִן בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ אוֹ בִּרְצוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת:** - כפי שנתבאר באריכות בפרקים כ' וכ"א, עד כמה אין לדיבור אחד ויחיד ערך כלל לגבי הנפש המדברת, גם לאחרי שהאדם כבר ביטא את המלה (שאז היא נראית כמציאות לעצמה), וכל־שכן כשהדיבור נמצא עדיין בתוך הנפש המדברת, ויותר מכך, – כשהדיבור נמצא עדיין במחשבה, ויותר מכך – כשהדיבור נמצא עדיין בחמדת הלב (שמכל אלה נובע הדיבור. שכן, אדם מדבר מה שהוא חושב לפני־זה במחשבה ומה שהוא רוצה וחומד לפני כן בלבו לדבר) ושם – דיבור יחיד ואחד זה בטל לגמרי ואינו נרגש כלל למציאות; כך גם למעלה, הדיבור, ממנו נוצרים וחיים המלאכים, העולמות והנבראים – כלול תמיד במקורו, וממילא הוא בטל במציאות לגמרי;

ליקוטי אמרים

כל עלמין ונודע מז"הק והאר"י ז"ל ריבוי ההיכלות והעולמות עד אין מספר ובכל עולם והיכל ריבוא רבבות מלאכים לאין קץ ותכלית. וכמ"ש בגמ' כתיב היש מספר לגדודיו וכתיב אלף אלפין ישמשוניה וריבו רבבן קדמוהי כו' ומשני אלף אלפין וכו' מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר וכולם קמיה כלא ממש חשיבי ובטלים במציאות ממש כביטול דבור א' ממש לגבי מהות הנפש המדברת ועצמותה בעוד שהיה דיבורה עדיין במחשבתה או ברצון וחמדת הלב כנ"ל באריכות:

לב" לענין של "כמים הפנים", וזה – כאמור – הרי מחייב, שככל שהוא נחות יותר – יותר ויותר זה צריך לעורר את האהבה. **4.** חגיגה יג, ב. **5.** איוב כה, ג. **6.** דניאל ז, י.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי שאלתו - אף כי באיחור זמן קצת - ותוכנה: באשר מצא כתבי מאמרי חסידות וראה כתוב על שער הספר השם "כתבי קדש", ובמילא שואל, אשר כיון שגם ספרי התנ"ך קוראים כתבי קדש, אם מותר לקרות בשם כתבי קדש ג"כ ספרים אחרים.

ולפלא שאינו יודע אשר כמה וכמה ספרים נקראו בשמות כגון הנ"ל והם: משנה תורה להרמב"ם, תורת משה להרב משה אלשיך, שני לוחות הברית להשל"ה (והנני מזכיר רק אלו האחדים **וכהנה וכהנה** ימצא ברשימות ספרים), וע"פ שלשה עדים יקום דבר, ויה"ר אשר לאחר שראה שקושיתו אינה קושיא יסכים לכה"פ לקבוע שיעור תמידי בכתבי קדש רבוה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר.

יום ראשון

יום רביעי — ל ניסן, ר"ח, טו לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: ואף אם . . . 126 מצרפה כו'.

הַהִתְוַעֲדוּת דִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שַׁבָּת מְבָרְכִים, וְיוֹמֵי דְּפַגְרָא - בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּמוֹעֲדֵי אַנ"ש - צְרִיכִים לְהִתְקַיֵּם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. הַהִתְוַעֲדוּת דִּמְלַוֶּה מַלְכָּה - אֵצֶל אַנ"ש שֶׁיִּחְיוּ בְּבָתֵּיהֶם הַפְּרָטִיִּים.

יום שני

יום חמישי — א אייר, ב דר"ח, טז לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה ב' . . . סד אהבת עולם.

מען האָט געזאָגט אמאָל פאר'ן טאַטען – אין א פארברייגגען ספירה־צייט אין די יאָהרען תרנ"א־נ"ג: דעם אלטען רבין'ס חסידים פלעגען אלעמאָל ציילען. דער וואָרט איז דעם טאַטען זייער געפעלען געוואָרען. ואמר: אזוי איז דער ענין העבודה. די שעות דארפען זיין געציילטע, דאן זיינען די טעג געציילטע. אז עס גייט אוועק א טאָג, דארף מען וויסען וואָס מ'האָט אויפגעטאָן און וואָס מ'דארף ווייטער טאָן . . בכלל דארף מען זעהן אז דער מאָרגען זאָל זיין א סך שענער ווי דער היינט.

פַּעַם אָמְרוּ בְּנוֹכְחוּת אַבָּא - בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁל יְמֵי הַסְּפִירָה בְּשָׁנִים תרנ"א־נ"ג - חֲסִידֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הָיוּ תָּמִיד סוֹפְרִים. הַפִּתְגָּם מְאֹד מָצָא חֵן בְּעֵינֵי אַבָּא, וְאָמַר: זוֹהִי עִנְיָנָהּ שֶׁל "עֲבוֹדָה"; הַשָּׁעוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת סְפוּרוֹת, וְאָז הַיָּמִים סְפוּרִים. כְּשֶׁעוֹבֵר יוֹם, צָרִיךְ לָדַעַת מַה פָּעֲלוּ וּמַה יֵּשׁ לִפְעֹל בֶּעָתִיד.. יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל תָּמִיד שֶׁהַ'מָּחָר' יִהְיֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר "יָפֶה" מֵאֲשֶׁר 'הַיּוֹם'.

יום שלישי

יום ששי — ב אייר, יז לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: רק שאעפ"כ . . . וכנודע.

יום הולדת את אאזמו"ר – בשנת תקצ"ג.

צו זיבען יאָהר האָט עם אמאָל דער צ"צ פארהערט. דער זיידע האָט געמאַכט אזוי גוט, אז זיין מלמד איז זייער נתפעל געוואָרען, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און געזאָגט דעם צ"צ: האַ, וואָס זאָגט איהר, ער מאַכט גוט. דער צ"צ האָט איהם געענטפערט: וואָס איז די התפעלות, אז תפארת שבתפארת מאכט גוט.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מֹהַר"ש] - בִּשְׁנַת תקצ"ג.

בְּגִיל שֶׁבַע, אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בְּחָנוֹ פַּעַם. הַסָּבָא כָּל כָּךְ הִצְלִיחַ, שֶׁהַמְלַמֵּד שָׁלוֹ הִתְפַּעֵל מְאֹד, לֹא הָיָה מְסֻגָּל לְהִתְאַפֵּק, וְאָמַר לַ"צֶּמַח צֶדֶק": הַא, מָה אַתֶּם אוֹמְרִים? הוּא מַצְלִיחַ! עָנָה לוֹ הַ"צֶּמַח צֶדֶק": מַה יֵּשׁ לְהִתְפַּעֵל שֶׁ"תִּפְאֶרֶת שֶׁבַּתִּפְאֶרֶת" מַצְלִיחָה?

יום רביעי

שבת — ג אייר, יח לעומר — ה'תש"ג

הַפְּטָרָה: וַיְהִי דְּבַר גו' הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי.

שיעורים. חומש: קדושים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק מה. עוד יש . . . כמ"ש במ"א.

אֵין שׁוֹתִים מַיִם קָרֵם הַבְּדָלָה.

כָּל הַמִּדּוֹת, אַף גַּם הַמִּדּוֹת הַלֹּא טוֹבוֹת, אוֹ גַּם רָעוֹת עַל פִּי תָּאֳרָם וּשְׁמוֹתֵיהֶם, אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לַעֲבוֹדַת ה' עַל פִּי הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁהָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי מְשֻׁלָּם זוּסְיָא זַצַ"ל מֵהַאַנִיפּאָלִיא לָמַד כַּמָּה דְּרָכִים בְּדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה מִגַּנָּב: א) הַצְנֵעַ לֶכֶת ב) מַעֲמִיד עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה ג) דָּבָר הַיּוֹתֵר קָטָן חָשׁוּב כְּדָבָר גָּדוֹל ד) עָמֵל בְּטִרְחָא גְּדוֹלָה, ה) זְרִיזוּת ו) בּוֹטֵחַ וּמְקַוֶּה ז) אִם לֹא הִצְלִיחַ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה חוֹזֵר הַרְבֵּה פְּעָמִים.

יום חמישי

יום ראשון — ד אייר, יט לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק מו. ויש . . . סה חבירו אליו.

מִנְהַג יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְשֶׁלֹּא לְסַפֵּר שַׂעֲרוֹת רֹאשׁ תִּינוֹק עַד מְלֹאת לוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

גְּזִיזַת הַשְּׂעָרוֹת – אָפְּשֶׁעֶרְעֶנֶעשׁ [=תִּסְפֹּרֶת] (שֶׁל תִּינוֹק) – הוּא דָּבָר גָּדוֹל בְּמִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל. וְעִקָּרוֹ הוּא בְּהַחְנוּךְ דְּהַשְׁאָרַת פֵּאוֹת הָרֹאשׁ. וּמִיּוֹם הַגְּזִיזָה וְהַנָּחַת פֵּאוֹת הָרֹאשׁ נָהֲגוּ לְהַדֵּר לְהַרְגִּיל אֶת הַתִּינוֹק בְּעִנְיַן נְשִׂיאַת טַלִּית קָטָן וּבִרְכוֹת הַשַּׁחַר וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה.

יום שישי

יום שני — ה אייר, כ לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שני עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: והנה זהו . . . סה המלך.

רבינו הזקן קבל מר' מרדכי הצדיק ששמע מהבעש"ט: עס קומט אַראָפּ א נשמה אויף דער וועלט און לעבט אָפּ זיבעציג אכציג יאָהר, צוליב טאָן א אידען א טובה בגשמיות ובפרט אין רוחניות.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן קִבֵּל מֵר' מָרְדְּכַי הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב:

יוֹרֶדֶת נְשָׁמָה לָעוֹלָם וְחָיָה שִׁבְעִים־שְׁמוֹנִים שָׁנָה, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לִיהוּדִי טוֹבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבִפְרָט בְּרוּחָנִיּוּת.

שבת קודש

יום שלישי — ו אייר, כא לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והנה ככל . . . 130 באריכות.

אמרז"ל: אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, ופירשו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, אזא דבר תורה וואָס מאַכט איהם – דעם הערער – פאר א מהלך .

היום יום . . .

ענין ההילוך הוא לעלות מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, מעלת הנשמות על מעלות המלאכים, דעלי׳ זו היא ביותר על ידי עבודה בפועל טוב, טאָן א טובה א אידען בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "אַל יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֲלָכָה", וּפֵרְשׁוּ הוֹד כְּבוֹד קֶדֶשֶׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, דְּבַר תּוֹרָה כָּזֶה, שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ - אֶת הַמַּאֲזִין - לִ׳מְהַלֵּךְ׳. עִנְיַן הַהִלּוּךְ הוּא לַעֲלוֹת מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלוֹת הַמַּלְאָכִים, דַּעֲלִיָּה זוֹ הִיא בְּיוֹתֵר עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּפֹעַל טוֹב, לַעֲשׂוֹת טוֹבָה לִיהוּדִי בְּגַשְׁמִיּוּת בִּכְלָל וּבְרוּחָנִיּוּת בִּפְרָט.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז ניסן, תשי״ג
ברוקלין.

הנהלת חברת קופת בחורים דישיבת
תומכי תמימים ליובאוויטש
ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם ובו תאור עבודתם ודו״ח, ויה״ר מהשי״ת אשר יצליחו בעבודתם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מה שמפליא הוא שמוסד הקשור עם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, הנה יצמצם כ״כ הוצאתו שלא תהי׳ יותר על ההכנסה, וכמדומה לי שזהו המוסד היחידי בד׳ אמות של ליובאוויטש המתנהג ככה. לא הייתי מתערב בזה לולי החשש שיש אצלי, שמפני שיטה זו לא להרבות ההוצאה על ההכנסה, מצמצמים בעבודתם גם במקום נחיצות בה, ובודאי למותר לעוררם ע״ד מדת הבטחון בכלל, ולא באתי בזה אלא בהערה ובהארה שכדאי להשתמש במדת הבטחון גם בענין פרטי זה ולהיות רואים אשר אם יגדילו ההוצאה לפ״ע, הרי בודאי יומצא להם מקורי הכנסה יותר גדולים, ואפשר אדרבה זהו הדרך, וכמבואר בחסידות בהחילוק דאברים וכלים, אשר אברים הם לא רק מקבלים החיות אלא גם ממשיכים החיות, אשר מזה מובן שכשיגדילו צנורי האברים ממשיכים חיות יותר גדול.

ובהתאם לכל הנ״ל שיהי׳ האמצעים להשתמש בהם במקום ובמקרה של דעפיציט, הרי מוסג״פ גמ״ח מאחת הקופות אשר אצלי בסך מאתיים שקל, ובמילא הרי יש בידם להגדיל ההוצאה תומ״י עכ״פ במאתיים שקל יותר מההכנסה.

בברכה לכל המתעסקים בקופה זו המשתתפים והמסייעים בידם, אשר השי״ת יזכה את בית חב״ד שיוכרחו לנתינת גמ״ח לא מפני ההכרח בגשמיות אלא רק כדי להיות ע״ז מרכבה לספירת חסד דאצילות וכמסופר בשיחת כ״ק מו״ח אדמו״ר (תש״א).

בברכת הצלחה וכ״ט.

צירוף עד אחד בכתב, ועד אחד על־פה

יום ראשון ל' ניסן ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק ד, הלכה ה: וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב וְאֶחָד עַל פֶּה - מִצְטָרְפִין. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָּתַב עֵדוּתוֹ: 'אֲנִי קָנִיתִי מִידוֹ עַל דָּבָר זֶה'... שְׁנֵיהֶן מִצְטָרְפִין; וְנַעֲשֶׂת מִלְוָה בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר 'פָּרַעְתִּי'.

וביאר הש"ך (חו"מ סי' נא סק"א):

ההלכה הראשונה, 'עד אחד בכתב ואחד על־פה מצטרפין', מדברת כשהעד שבעל־פה לא עשה קנין בו קיבל על עצמו לכתוב שטר ולמוסרו למלוה, ושני העדים מצטרפים רק לענין שלא יוכל הלוה לטעון 'לא היו דברים מעולם' (כי יש שני עדים המעידים על ההלואה), אבל עדיין אין זו מלוה בשטר והלווה יוכל לטעון 'פרעתי'. ואילו בהלכה השניה, 'אם אמר זה שלא כתב עדותו אני קניתי מידו', שני העדים מצטרפים והרי זה נחשב כאילו שניהם כתבו שטר (כי סתם קנין לכתיבה עומד), וכיון שנעשה מלוה בשטר, הלווה אינו יכול לטעון 'פרעתי' (הל' מלוה ולוה פי"א ה"א).

וכתב ה'כסף משנה':

מלשון הרמב"ם "מצטרפין לעשות המלוה בשטר ואינו יכול לומר פרעתי" יש לדייק ששטר זה שעד אחד חתום בו והעד השני קיבל קנין מיד הלווה, יש לו דין שטר רק לענין שלא יוכל הלווה לטעון 'פרעתי' והמלוה יוכל לגבות רק מנכסים בני חורין, אבל אינו כשטר שחתומים בו שני עדים ואפשר לגבות בו גם מנכסים משועבדים שהלווה מכרם לאחר זמן ההלוואה.

והקשה הסמ"ע (חו"מ סי' נא סק"ב):

כדי שהמלוה יוכל לגבות מנכסים בני חורין כי הלווה אינו יכול לטעון 'פרעתי', אין צורך בצירוף העד השני ואף אם יש למלווה רק עד אחד בכתב, יוכל לגבות מנכסים בני חורין כמו שכתב הרמב"ם (הל' מלוה ולוה פי"ד ה"י) ששטר שיש בו עד אחד אין הלוה נאמן לטעון 'פרעתי'!

וביאר:

לדעת הרמב"ם, אכן 'עד אחד בכתב ואחד על פה' מצטרפים ונעשה שטר גמור כדי שהמלווה יוכל לגבות מן הלקוחות גם מנכסים משועבדים, כמו שכתב ה'טור' (חו"מ שם, הביאו הכסף משנה) ששני העדים "מצטרפים ונעשה מלוה כשטר גמור".

האם ניתן לסמוך על זיכרון ילדות?

יום שני א' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק ז, הלכה ב: וְאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָן, מַה שֶּׁרָאוּ בְּקָטְנָן. נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל: 'זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אַבָּא, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי, שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן'; וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר כְּתַב יָדָם כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל.

בדרך כלל אין אדם נאמן להעיד על מה שראה בקטנותו, כי העד צריך להיות כשר גם בזמן ראיית העדות ולא רק בזמן ההגדה, ואם בשעת הראייה היה קטן, אינו יכול להעיד על כך גם בגדלותו.

ואף על פי כן נאמן אדם להעיד על כתב ידו של אביו או רבו או אחיו על פי זכרונו מקטנותו, כי מדין תורה אין צורך כלל בעדות זו וניתן להסתמך על השטר גם ללא הכרת חתימות העדים, ורק מדרבנן החמירו וחייבו לאמת את החתימות כדי לגבות באמצעות השטר, אך בזאת הקילו שניתן לקבל גם עדות המסתמכת על זיכרון ילדות.

וכן לגבי שאר דינים מדרבנן, נאמן הגדול להעיד על מה שראה בקטנותו, כגון המעיד שידוע לו מילדותו על אדם מסוים שהוא כהן - מתקבלת עדותו לגבי דינים מדרבנן, כגון שיהא מותר לאותו אדם לאכול תרומה מדרבנן (אך לא תרומה מדאורייתא שיש בה איסור תורה של אכילה לזרים), וכן לגבי כל איסור מדרבנן (ראה כתובות כח, א, שו"ע חו"מ סי' לה ס"ז).

יתירה מכך: בשאר דינים הוא נאמן להעיד לבדו אף ללא אחר המצטרף עמו, בשונה מהמבואר בהלכה זו לגבי קיום שטר שהקילו רק כאשר מצטרף עמו עד כשר שהכיר את הכתב כשהיה גדול, משום שבעדות הנוגעת להוצאת ממון (גם כאשר אין בה צורך מן התורה אלא רק מדרבנן) החמירו יותר, אך בעדות על איסורים מדרבנן הרי הוא נאמן לבדו (ראה ש"ך לה, יד ונתיבות המשפט שם חידושים ט).

ויש שכתבו שלא האמינו לעדות על כל כתב־יד שזוכר מקטנותו אלא רק על כתב ידם של שלושת המנויים כאן – אביו, אחיו ורבו, כי הוא מצוי במחיצתם בדרך קבע ומזהה היטב את כתב ידם (רא"ש כתובות פ"ב, לד), אך יש הסוברים שבכל מקרה שלטענתו הוא מכיר היטב את הכתב, הרי הוא נאמן גם על כתב ידם של אנשים אחרים (ריטב"א, ורא"ה כתובות כח, א).

שימוש בחפץ חברו ללא רשות

יום שלישי ב' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק י, הלכה ה: אָרִים שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ בִּימֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּם - אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַּנָּב, וְכָשֵׁר לְעֵדוּת; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עַל זֶה.

האם מותר להשתמש בחפץ של חברו ללא רשות, כאשר ברור לחלוטין שהיה מסכים לכך ברצון?

כתב ה'מחנה אפרים' (הלכות גזילה סי' י) שהדבר שנוי במחלוקת בין התוספות לרמב"ם. לדעת התוספות (ב"מ כב, א),

גם אם ברור שהבעלים היה מסכים, כל עוד לא ניתנה רשות בפועל אסור להשתמש, אך הרמב"ם כאן כותב שמותר לאריס לקחת דבר מועט מן הפירות בימי ניסן משום שבעל השדה אינו מקפיד עליו, הרי שלדעתו הדבר מותר.

אמנם, הסמ"ע (חו"מ לד, לז) פירש שהרמב"ם מתיר הוא משום שהאריס מורה לעצמו היתר לקחת, ואע"פ שבאמת אין הדין כן, מכל מקום אינו נחשד מחמת כך להעיד שקר והוא כשר לעדות.

אמנם, מלשון הרמב"ם "אינו גנב וכשר לעדות" משמע יותר שבאמת אינו עובר על איסור, ולא שטועה ומורה היתר לעצמו שלא כדין (ראה ברכת משה על המחנ"א שם, ב), אך בספר 'קול אליהו' (ח"ב אהע"ז ב) כתב כי אין ללמוד מכאן היתר לשימוש בנכסי חברו ללא רשות, כי בגמרא (סנהדרין כו, ב) מבואר שההיתר נאמר רק באריס ולא באדם אחר.

וטעם החילוק, כי כאשר בעל הבית לוקח את האריס הרי כיון שכן דרך האריסים, מלכתחילה הוא מסכים לכך וכאילו נתן רשות מפורשת, אך במקרה לא רגיל שהבעלים לא העלה על דעתו, אסור - למרות שברור שאם היה יודע היה מסכים (ראה יד רמ"ה לסנהדרין שם, ובברכת משה למחנ"א שם).

וכן פסק אדמו"ר הזקן (הלכות מציאה ופיקדון, ד-ה): "ואפילו ברור לו שכשיודע לבעליו שהוא נטלה אזי ישמחו ויגילו מפני אהבתם אותו, אסור לו ליהנות בה בלא דעת הבעלים". ומכל מקום, "מותר לבן ביתו של אדם ליתן פרוסה לעני שלא מדעתו, לפי שכך נהגו בעל בתים ומתחילה נתרצה בעל הבית בכך".

ממה מפחדים הרשעים?

יום רביעי ג' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק יא, הלכה ח: נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: 'פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְעֻשָּׂרִין הֵן'; וְנֶאֱמָן הַנֶּחְשָׁד לִמְכֹּר בָּשָׂר בְּכוֹר לוֹמַר: 'בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין הוּא'... לְפִי שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים, וְאֵין אֵימַת הַמָּמוֹן עֲלֵיהֶם.

לכאורה נראה שבדבריו בסיום ההלכה בא הרמב"ם לתת טעם לחילוק בין דיני איסורים שבהם האמינה התורה לעד אחד, לדיני ממונות שאינו נאמן - שמעדות שקר על איסור הוא נרתע, כי אם יכשיל אחרים באיסור הרי זה 'מעוות לא יכול לתקון', אך לגרום להוצאת ממון שלא כדין אינו חמור בעיניו כל כך, כי תמיד יוכל לשלם את הנזק.

אך לפי זה תמוה: אם־כן מדוע לא האמינה התורה לעד אחד בדיני נפשות, הרי בוודאי לגרום הריגת אדם חף מפשע אינו פחות חמור מלהכשיל באכילת איסור?

לפיכך נראה שאין כוונת הרמב"ם לתת טעם להבדל בין דיני איסורים לדיני ממונות ונפשות, כי היא גזירת הכתוב ולא צריך לנמק אותה, אלא כוונתו לבאר את החילוק באיסורים עצמם – בין עדות לאסור או להתיר:

בדוגמאות שמביא הרמב"ם מדובר על עד המעיד להיתר – 'פירות פלוני מתוקנים הם' או 'בשר שמוכר פלוני חולין הוא'. ומשמע שאם יעיד שהפירות או הבשר אסורים אינו נאמן.

ועל כך שאינו נאמן לאסור, אומר הרמב"ם: 'לפי שאימת האיסורים על הרשעים ואין אימת הממון עליהם', כלומר: אם יעיד על פירות האסורים של חברו שהם מותרים, הרי הוא מכשיל אחרים באיסור ומכך הוא נרתע. אך אם יעיד על פירות מותרים שהם אסורים, אין כאן הכשלה באיסור אלא גרם נזק לחברו בחינם שלא יוכל ליהנות מפירותיו, ומאחר ואינו נרתע מאיסור ממון, יש חשש שישקר ואינו נאמן.

(דברי שאול, עדות ביוסף ח"א)

'פלגינן דיבוריה'

יום חמישי ד' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק יד, הלכה ז: אִם כָּתַב בְּשִׁטָּר אֶחָד: 'שֶׁנָּתַתִּי לְרֵאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשֶׁנָּתַתִּי לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית', וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וּרְחוֹקִים לָזֶה - זֶה שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ, מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדְיוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּשִׁטָּר אֶחָד.

בגמרא (יבמות כה, א): "אמר רב יוסף: פלוני רבעני... לרצוני - רשע הוא, והתורה אמרה: 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'... אמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע".

לדעת רב יוסף אינו נאמן כי לפי עדותו היה שותף לדבר עבירה וממילא נקרא רשע, והרשע פסול לעדות. ואילו לדעת רבא אין אדם יכול להפליל את עצמו, ולכן מפצלים את דיבורו ואת חלק העדות על עצמו לא מקבלים אבל את החלק העדות על חברו מקבלים (ראה רש"י בסנהדרין ט, ב).

והנה, הרמב"ם כאן כתב ששטר שיש בו עדויות אחדות שאת חלקן יכולים אנו לקבל ואת חלקן אין אנו יכולים לקבל: "אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית', ו'שנתתי לשמעון שדה פלונית', [ו]נמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה - זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת, שאלו שתי עדויות אף על פי שהן בשטר אחד..."

ויש לשאול: מדוע לגבי עדויות בשטר אחד שחלקן יכולים לקבל וחלקן לא יכולים לקבל – כולם מסכימים שניתן לפצלן ולא מצינו בכך מחלוקת?

אלא שחידושו של דין 'פלגינן דיבורא' הוא אפילו אם מדובר בעד שמתאר מסכת עובדות אחת שגם אם היא יוצרת שני אישומים נפרדים, אחד כנגד הרובע ואחד כנגד הנרבע (העד), מקורם בהתרחשות אחת במציאות.

ועל זה נחלקו רב יוסף ורבא (ראה חידושי הרא"ה, המובא בשיטה מקובצת לכתובות יח ע"ב, ובחידושי הריטב"א, שם). והגם שהדברים שנאמרו על ידי העד אינם תוצאה של צירוף מקרים שונים

שאין ביניהם קשר מהותי, כמו בעדויות שבשטר אלא תוצאה של השתלשלות העובדות עצמה, לדעת רבא אפשר לפצל את העדות ולהתייחס אל כל אחד מהמרכיבים שלה בנפרד ולקבל את האחד ולדחות את האחר (ראה רמב"ן מכות ז, א).

החומרה בעדות שקר

יום שישי ה' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק יז, הלכה ב: וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל עֵדֵי מָמוֹן?.. וּמוֹדִיעִין אוֹתָם כֹּחַ עֵדוּת הַשֶּׁקֶר, וּכֹשֶׁת הַמֵּעִיד בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא.

יש להבין:

בכל האיסורים שבתורה, אפילו באיסורים החמורים של ארבע מיתות בית דין, לא מצינו שיודיעו לחוטא את הבושה שיש בעבירה זו בעולם הזה ובעולם הבא, ומדוע דווקא בעדות שקר שהיא רק איסור לאו מודיעים לעדים את הבושה שבעבירה זו?

והביאור:

על בני ישראל נאמר (ישעיה מג, י) "אתם עדי", היינו שמציאותו של יהודי היא להעיד על הקב"ה, וזאת על ידי הנהגתו הטובה והישרה שבכך הוא מעיד על ה'טוב' וה'יושר' של הקב"ה. וכמאמר חז"ל (יומא פו, ב) שכאשר יהודי מתנהג באופן ש"הבריות אומרות עליו.. פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו", הרי הוא מאהיב בכך שם שמים והקב"ה מתפאר בו.

ומזה מובן שבעדות שקר נעשה דבר המנוגד למהותו של היהודי – שבמקום להעיד על הקב"ה, הרי הוא מעיד שקר, בעוד ששאר איסורים, אפילו איסורים החמורים, הרי הם פגמים בעניינים פרטיים.

ובזה מובן הקשר המיוחד של עדות שקר לעניין הבושה:

בנוגע לחמשת תשלומי נזק מצינו שהנזק (וכן צער ריפוי ושבת) מהווה פגיעה בגוף האדם או בממונו. ואילו הבושה, למרות שאינה פגיעה בגוף הרי היא פגיעה בנפש האדם, כי אדם בזוי מאבד את כל תוכנו. וכן בעדי שקר, למרות שמבחינת חומרת האיסור היא רק איסור לאו – דווקא על ידי השקר שבעדות נעשה ניגוד גמור לתוכנו ומהותו של יהודי.

(לקוטי שיחות כז, עמ' 258)

עדות שקר לחלל כהן מכהונתו

שבת קודש ו' אייר ה'תשפ"ב

הלכות עדות פרק כ, הלכה ח: כֵּיצַד? הֵעִידוּ עַל כֹּהֵן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: 'כְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ' אוֹ 'נֶחְלְצָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי', וְהוּזַמּוּ - חֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין.

עדים שהעידו בשקר על אדם שחייב מיתה או מלקות או ממון, יש לקיים בהם את העונש שבו רצו להענישו, ככתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", אך כאשר העידו עליו שהוא 'חלל' ופסול לכהונה, אין פוסלים אותם לכהונה אלא הם נענשים במלקות.

וטעם הדבר מבואר בגמרא (מכות ב, א): מאחר וזממו לפסול לכהונה אותו ואת זרעו, שכן גם בנו של חלל פסול לכהונה, לא נוכל לקיים בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם' בשלימות אלא אם נפסול גם את זרעם. ואת זאת אין בידינו לעשות שהרי נאמר 'ועשיתם לו', ולא לזרעו, ולכן אינם נעשים חללים אלא נענשים במלקות.

ונחלקו ראשונים בדין זה: לדעת הרמב"ן (מכות שם), רק כאשר העידו שהוא בן גרושה לוקים, כי כהן אסור בגרושה מן התורה, ונמצא שזממו לגרום לו פסול מהתורה, אך אם העידו שהוא בן חלוצה אינם לוקים, כי איסור כהן בחלוצה הוא מדרבנן, ומאחר ולא היו גורמים לו בעדותם פסול מהתורה, לא עברו בכך איסור מהתורה ואינם לוקים. אך ברמב"ם מפורש שגם אם העידו שהוא בן חלוצה לוקים. וטעמו, כי סוף סוף רצו לגרום לו נזק, ועברו בכך על איסור 'לא תענה ברעך עד שקר' (ראה שו"ת הגרעק"א, קעט).

והראשונים דנו: הרי זממו לגרום לו גם הפסד ממון, שהרי כהן חלל אינו זכאי לקבל תרומה ככהן כשר, ומדוע לא יתחייבו בערך המשוער של התרומות שהיה ראוי לקבל במהלך חייו?

ותירצו, כי הפסד זה אינו ברור מאחר ואין וודאות שהיה מקבל תרומות. ועוד, כי נזק זה לא נעשה על ידם ישירות שהרי לא לקחו ממנו את מתנות הכהונה בידיים אלא רק גרמו שלא יקבל אותן, ונאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות' ולא 'כאשר זמם לגרום' (ריטב"א מכות שם).

המשך ביאור למסכת סוטה ליום תשעה עשר לעומר עמ' ב

שאמר רבי עקיבא שאם סירבה לשתות לאחר המחיקה הרי היא בדוקה ועומדת, מדובר באופן **דְּקָהַדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא** – מתוך בריאותה, שאינה רותתת ואמרה איני שותה. **וְהָכִי קָאָמַר** רבי עקיבא, **כָּל מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא** – אם סירבה לשתות מתוך בריאותה, שלא גילתה כלל סימני פחד ורעדה, **כָּלָל לֹא שַׁתְיָא** – אינה שותה כלל. שהאומרת איני שותה שלא מתוך פחד, יש להניח שגם מתחילה כשאמרה שתשתה, לא התכוונה לשתות באמת, אלא סמכה על כך שכשיבואו להשקותה תסרב, לפיכך כשמסרבת, נחשבת כמודה בטומאה. אבל המסרבת לשתות **מֵחֲמַת רְתִיתָא** – שאנו רואים אותה שהיא נפחדת ורותתת, אות הוא כי מתחילה התכוונה לשתות וסמכה על טהרתה, אלא שבעת היא נפחדת וחוששת שלא יבדקו אותה המים למרות שהיא טהורה, ובאופן זה יש חילוק, אם חזרה בה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְּחוּק מְגִילָּה, אִי נַמִי** אם **אִמְּחוּק מְגִילָּה** לפני שקרב הקומץ, **דְּשֶׁלֹּא כְּדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ** ואין משקין אותה בעל כורחה, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ, דִּכְדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, לֹא מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ.**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ל' ניסן־ו' אייר ה'תשפ"ב

יום ראשון ל' ניסן ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

1 **א. מַה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת[2] לִבְדִיקוֹת[3]? בַּחֲקִירוֹת**
2 **וּדְרִישׁוֹת, אִם כְּוֵן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ[4], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר:**
3 **אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[5]; אֲבָל בִּבְדִיקוֹת, אֲפִלּוּ**
4 **שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[6].**
5 **וּבִזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת -**
6 **עֵדוּתָן בְּטֵלָה[7]. כֵּיצַד? הֵעִידוּ שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה,**
7 **וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנִּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה**
8 **פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַךְ וְכַךְ בַּחֹדֶשׁ, בָּרְבִיעִי**
9 **בַּשַּׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הָרָגוֹ. וְכֵן**
10 **כְּשֶׁדָּרְשׁוּ: בַּמָּה הָרָגוֹ? אָמַר: הָרָגוֹ בְּסַיִף[8]. וְכֵן הָעֵד**
11 **הַשֵּׁנִי כְּוֵן עֵדוּתוֹ בַּכֹּל, חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שֶׁאָמַר: אֵינִי**
12 **יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁכִּוֵּן אֶת הַשָּׁעוֹת,**
13 **וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בַּמָּה הָרָגוֹ, וְלֹא הֵכַנְתִּי בַּכְּלִי שֶׁהָיָה**
14 **בְּיָדוֹ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה[9]. אֲבָל אִם כִּוְּנוּ הַכֹּל,**
15 **וְאָמְרוּ לָהֶן הַדַּיָּנִים: כֵּלָיו[10] הָיוּ שְׁחוֹרִים אוֹ לְבָנִים?**
16 **וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שַׂמְנוּ לִבֵּנוּ לִדְבָרִים**
17 **אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[11].**

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלוייה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד־ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

18 **ב. אָמַר אֶחָד: כֵּלִים שְׁחוֹרִים הָיָה לָבוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי**
19 **אָמַר: לֹא כֵן, אֶלָּא לְבָנִים הָיָה לָבוּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן**
20 **בְּטֵלָה; וּכְאִלּוּ אָמַר אֶחָד בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְהַשֵּׁנִי**
21 **בַּחֲמִישִׁי, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד בְּסַיִף**
22 **הֲרָגוֹ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר בְּרֹמַח, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
23 **נָכוֹן הַדָּבָר, וְכֵיוָן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל**
24 **הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נָכוֹן[12].**

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

25 **ג. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן כִּוְּנוּ עֵדוּתָן**
26 **בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
27 **תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, וְיֵהָרֵג[13]. אֲבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת**
28 **שְׁנֵיהֶן, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[14].**

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

29 **ד. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ,**
30 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁלִשָּׁה לַחֹדֶשׁ -**
31 **עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁזֶּה[15] יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ[16], וְזֶה**
32 **אֵינוֹ יוֹדֵעַ[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת**
33 **הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָאֶחָד:**
34 **בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר**
35 **בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְּנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי**
36 **הַשַּׁבָּת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר**
37 **יָדְעוּ הַכֹּל[18] אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ[19].**

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה[20], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[21]. אָמַר עֵד אֶחָד: בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[22]; שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִטְעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת[23]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[24]. אָמַר עֵד אֶחָד: קֹדֶם הֶנֵּץ הַחַמָּה, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּהֶנֵּץ הַחַמָּה[25] - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[26], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת[27]; שֶׁהַדָּבָר נִכָּר לַכֹּל[28]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁקִיעָתָהּ[29].

20) בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). 22) שם מ, א. 23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". 24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. 25) כשמתחיל הנץ. 26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). 27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. 28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. 29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

א. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם[3]. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[4], אֵין עֵדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ הָעֵדִים: בִּפְנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מָנֶה[5] בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוְּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִלְוָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנֶה אִם הָיָה מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי[6] - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על־ידם ל"תנעול דלת בפני לווין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"אין ממיתין בית־דין ולא מלקין את האדם על־פי הודאת פיו אלא על־פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציוויי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציוויי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על־פי־זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על־פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית־דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על־פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על־פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל

לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית־דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר שופטים סימן יג)

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" – הוא־הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). 4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). 5) מאה זוז. 6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[7], מַתָּנוֹת וּמְכִירוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קְנָסוֹת[9] - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[10]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְקוּת[11] וּבְגָלוּת[12]. וְכֵן אִם רָאָה הַדַּיָּן שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה[13] וְחָשַׁשׁ לוֹ - צָרִיךְ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[14].

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלוהו כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. 8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור־המתחיל שלא תנעול). 9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. 10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. 11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). 12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. 13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). 14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדֵי מָמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת אוֹ בַּחֲקִירוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[15]. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּנִיסָּן לָוָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּאִיָּר; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּלֹד הָיֵינוּ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[17]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: חָבִית שֶׁל יַיִן הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הָיְתָה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ בַּדְּרִישָׁה[18]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה שָׁחוֹר[19], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָנֶה לָבָן הָיָה[20]; זֶה אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא[21] הָעֶלְיוֹנָה הָיוּ כִּשֶּׁהִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה[22] הָיוּ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[23]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָאתַיִם[24] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מָנֶה; שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה[25]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: דְּמֵי חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[26] - מְשַׁלֵּם בַּפְּחוֹת שֶׁבַּדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. 16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). 17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). 19) שהכסף הושחר מחמת ישנו. 20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). 21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". 22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף־משנה). 23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. 24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. 25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). 26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא־בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". 27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דִּין תּוֹרָה: שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי

1 **מְמוּנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים.**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְּתַב**
3 **יָדָן[28]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחוֹתְכִין[29] דִּינֵי מְמוּנוֹת**
4 **בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵדִים קַיָּמִים[30],**
5 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[31]. וְאֵין דָּנִין בְּעֵדוּת**
6 **שֶׁבִּשְׁטָר בְּדִינֵי קְנָסוֹת[32], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַכּוֹת**
7 **וּבְגָלוּת; אֶלָּא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[33].**

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על־פי עדים, לא על־פי כתבם ולא על־פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית־דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו־תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית־דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב־ידם לבית־דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. 29) פוסקים ומחליטים. 30) שמתו. 31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". 32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. 33) ולדעת הלחם־משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו־תם לשלוח העדות בכתב לבית־דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. וראיה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית־דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

8 **ה. כָּל עֵד שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי**
9 **מְמוּנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[34].**
10 **כֵּיצַד? אָמַר: מֵטְעֶה הָיִיתִי[35], שׁוֹגֵג הָיִיתִי[36], וְנִזְכַּרְתִּי**
11 **שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עָשִׂיתִי[37] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,**
12 **אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[38]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף**
13 **בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי[39]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר**
14 **הָעֵד אַחַר שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכְּלָלָן בִּטּוּל**
15 **הָעֵדוּת אוֹ הוֹסָפַת תְּנַאי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[40].**

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית־דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית־דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". 35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא־בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. 36) שכוח הייתי. 37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). 38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). 39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). 40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית־דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית־הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא־מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

16 **ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה כְּמִי**
17 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[41], וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
18 **בָּהֶן[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם**
19 **הַשְּׁטָר[43] שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה**
20 **כְּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[44];**
21 **אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֶלָּא מִפִּיהֶן[45],**
22 **וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ[46],**
23 **קְטַנִּים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מֻטְעִים הָיִינוּ - הֲרֵי**
24 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[47], וּיְבַטֵּל הַשְּׁטָר.**

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). 42) כתובות יח, ב. 43) לאשר את חתימת ידם. 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית־דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. 45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. 46) מחמת איום נפשות. 47) שם, כיון שאין כתב־ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

25 **ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ בַּעֲבֵרָה[48], אוֹ שֹׁחַד**
26 **לָקַחְנוּ עַל עֵדוּת זוֹ[49] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם**
27 **מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע[50], עַד שֶׁיָּעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא**
28 **רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ[51] - אֵין**
29 **נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמֵּעִיד עַל שֶׁטֶר אֲמָנָה - כְּמֵעִיד בְּשֶׁקֶר[52].**

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א־ב. 49) וחתמנו שקר. 50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. 51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווהו. 52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עַוְלָה" -

ואסור לעדים לחתום על "עַוְלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׁטַר מֶכֶר זֶה מוֹדָעָה נִמְסְרָה לָנוּ עָלָיו[53], אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב יָדָן[54] יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[55] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[56].

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54) חתימתם. 55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי־זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׁטָר זֶה[57]: אִם הָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין[58]; וְאִם אֵין הַשְּׁטָר מִתְקַיֵּם אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים[59]. וְאוֹמֵר[60] לְבַעֲלֵי הַדִּין[61]: קַיְּמוּ הַתְּנַאי[62] וּבוֹאוּ לָדוּן[63].

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60) הדיין. 61) הלקוחות. 62) לבעלים המוכרים. 63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב־ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים[64], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[65] - הֲרֵי כָּאן עֵד אֶחָד[66].

64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם־משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[67] אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[68]. אִם הָיָה בַּעַל דִּין[69] חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לְמִדִּינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ[70] לְבַעַל דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת עַל פֶּה; אֲבָל בִּשְׁטָר - מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדָיו[72] שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[73]. וַאֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד[74] וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא[75]! עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן[76]! פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן[77]! - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה לִפְסֹל[78] - יִפְסֹל[79].

67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70) הדיינים. 71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פי"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72) מאשרים את חתימת ידיהם. 73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית־דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא־קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור־המתחיל: מקיימים). 74) הנתבע. 75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית־הדין רוצה לקיימו. 76) וחתמו למלוה בשקר. 77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. 79) וכל שלא הביא, הרי השטר

בכשרותו וגובים על פיו (בבא־קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראיה יחזיר".

יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה בְּעֵדִים[80] - מִטַּפֵּל בָּעֵדִים עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית דִּין[81]. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבַּעַל דִּינוֹ אַלָּם[82], וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְפַּחֲדִים מִבַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹ - הֲרֵי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ דָּנִין בָּהֶן לְאַלָּם.

80) להוציא ממון מידי הנתבע. 81) בבא־קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראיה אליהם. 82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. 83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעיזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא־מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאַלמים, שבעל־דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאַלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עֵדֵי נְפָשׁוֹת[2] צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה כְּאֶחָד[3]. וּצְרִיכִין לְהָעִיד כְּאֶחָד[4], וּבְבֵית דִּין אֶחָד[5]. אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לְכָךְ. כֵּיצַד[6]? הָיָה אֶחָד רוֹאֵהוּ מֵחַלּוֹן זֶה כְּשֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה, וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֵהוּ מֵחַלּוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין[7]. הָיָה זֶה הַמַּתְרֶה בּוֹ[8] רוֹאֶה הָעֵדִים, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - הַמַּתְרֶה מְצָרְפָן[9]. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אֶחָד, וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ, וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן וְרָאָהוּ[10] - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[11]. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע: בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת אַחַת[12]; וְאִם לֹא הָיוּ רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וְלֹא צָרַף אוֹתָן הַמַּתְרֶה[13] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוּת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת כַּת אַחַת מֵהֶן זוֹמְמִין - הוּא וָהֵן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱרָג בְּעֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[14].

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית־דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם־הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית־דין זה וקצת מבית־דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית־דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית־דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף־משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על־פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעבריין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף־משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העבריין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם. 12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. 13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[15]. כֵּיצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[16], וְאָמַר הָעֵד הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מֵעִיד שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנַי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[17].

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על־פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל־מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" — מכל־מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[18]; אוֹ שֶׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוָהוּ[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[20].

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד

השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם־משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על־כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף־משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

1 **ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְּעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבוֹא אֶחָד**
2 **וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר**
3 **זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמְצָטָרְפִין זֶה לָזֶה, וּמוֹצִיאִין**
4 **בָּהֶן הַמָּמוֹן[21].**

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשוום אנו את הגדת העדות בפני בית־דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

5 **ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב[22] וְאֶחָד עַל פֶּה[23] -**
6 **מִצְטָרְפִין[24]. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָּתַב עֵדוּתוֹ: אֲנִי**
7 **קָנִיתִי מִיָּדוֹ[25] עַל דָּבָר זֶה, וְלֹא בָּא הַמַּלְוֶה הַזֶּה וְלֹא**
8 **שָׁאַל מִמֶּנִּי לִכְתֹּב - שְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמַּלְוֶה**
9 **בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר פָּרַעְתִּי[26].**

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לוויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא־בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל־פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר־חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא־בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" — כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על־פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא־הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

10 **ו. הֵעִיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה[27], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּבֵית דִּין**
11 **אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֵצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֵדוּתָן[28].**
12 **וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה[29], וְחָזְרוּ**
13 **וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין אַחֵר[30] - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין[31]**
14 **וְיִצְטָרְפוּ[32]. אֲבָל הָעֵד עִם הַדַּיָּן שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים**
15 **בְּפָנָיו[33] - אֵין מִצְטָרְפִין[34].**

27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי־הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי־דין נפרדים (בבא־בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית־דין אחד ומקצת מבית־דין שני אינם מצטרפין להעשות בית־דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית־דין, הרי זה כעד מפי עד. 29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. 30) והלכו להם שנים מבית־הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. 31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית־דין אחר וחזרו והעידו בבית־דין שלישי, יבוא אחד מכל בית־דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי־הדין נשארו אחד־אחד. 32) לקיים השטר (בבא־בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית־דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). 33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. 34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית־דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

16 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטָרְפִין הָעֵדוּת[35] בִּדְיָנֵי מָמוֹנוֹת,**
17 **צָרִיךְ שֶׁיָּעִיד כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם בְּכָל דָּבָר[36], כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[37]. אֲבָל אִם הֵעִיד עֵד אֶחָד בְּמִקְצָת דָּבָר,**
19 **וְהֵעִיד הַשֵּׁנִי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְּמִין הַדָּבָר מֵעֵדוּת**
20 **שְׁנֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר[38].**
21 **כֵּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית,**
22 **וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ**
23 **שָׁנָה שְׁלִישִׁית[39] - אֵין מִצְטָרְפִין עֵדוּת שְׁלָשְׁתָּן**
24 **וְאוֹמְרִים: הֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד**
25 **הֵעִיד בְּמִקְצָת הַדָּבָר[40]. וְכֵן אִם הֵעִיד זֶה: אֲנִי רָאִיתִי**
26 **שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי**
27 **רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד שְׂמֹאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ**
28 **הַיּוֹם[41] - אֵין מִצְטָרְפִין[42] דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר:**
29 **הֲרֵי הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁהָיָה זֶה גָּדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי**

1 **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הֵעִיד אֶלָּא בְּמִקְצָת הַסִּימָנִין[43].**
2 **אֲפִלּוּ הֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחַת, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם**
3 **בְּשַׁעֲרָה אַחֶרֶת[44]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מֵהֶם הֵעִידָה עַל חֲצִי**
4 **דָּבָר, וְאֵין זוֹ עֵדוּת[45]. אֲבָל אִם הֵעִידָה הָאַחַת**
5 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד יָמִין, וְהֵעִידָה הַשְׁנִיָּה**
6 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּצַד שְׂמֹאל[46] - מִצְטָרְפִין[47].**
7 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.**

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום שני א' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

8 **א. אֵין חוֹתְכִין[2] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא**
9 **דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִּינֵי נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקוּם עֵד**
10 **אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת[3]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[4]**
11 **לָמַדְנוּ שֶׁקָּם הוּא לִשְׁבוּעָה[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
12 **טוֹעֵן[6].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על־פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים ("שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד האחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

13 **ב. בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: בְּסוֹטָה**
14 **שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה מֵי מָרִים[7], וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף,**
15 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]. וְכֵן מִדִּבְרֵיהֶן, בְּעֵדוּת אִשָּׁה[9] שֶׁיָּעִיד**
16 **לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ[10].**

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא

עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

1 **ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁעֵד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפָסוּל[11] כְּמוֹ**
2 **כֵן מְעִידִים[12]. חוּץ מֵעֵד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין**
3 **מְחַיְּבִין שְׁבוּעָה אֶלָּא בְּעֵדוּת כָּשֵׁר, הָרָאוּי לְהִצְטָרֵף**
4 **עִם אַחֵר[13] וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מָמוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי[14]**
5 **שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים[15] - לַעֲשׂוֹת**
6 **שְׁלֹשָׁה כִּשְׁנַיִם: מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ**
7 **פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[16]; אַף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין**
8 **לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה**
9 **הָעֵדוּת[17]. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[18].**

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? 16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

10 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוְّנוּ כֻּלָּן**
11 **לְהָעִיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְّנוּ כֻּלָּם לְהָעִיד - מַה יַּעֲשׂוּ**
12 **שְׁנֵי אַחִים בִּכְלַל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם[19] כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת**
13 **זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ[20], אוֹ כְּשֶׁחָטַף חֵפֶץ מִיָּדוֹ[21].**

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. 20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

14 **ה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר[22]? כְּשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין**
15 **עֵדִים מְרֻבִּין כַּת אַחַת, אוֹמֵר[23] לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה**
16 **שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעִיד בָּאתֶם אוֹ לִרְאוֹת? כָּל מִי**
17 **שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהָעִיד עָלָיו, אֶלָּא לִרְאוֹת מָה הַדָּבָר,**
18 **וּבִכְלַל הָעָם בָּאתִי - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי**
19 **שֶׁאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעִיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת**
20 **- מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד**
21 **קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - עֵדוּת כֻּלָּם בְּטֵלָה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
22 **אֲמוּרִים[25]? כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; אֲבָל אִם**
23 **כֻּלָּם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָעִיד אוֹ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן**
24 **לְהָעִיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכִוֵּן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם**
25 **הַתְרָאָה[26], חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[27],**
26 **בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.**

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. 23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה. 26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

27 **ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְרֻבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[28]**
28 **אוֹ פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהַרֵי**
29 **אֵין הָעֵדִים קַיָּמִין כְּדֵי לִשְׁאֹל אוֹתָן[29]: אִם יֵשׁ שָׁם**
30 **עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יָשְׁבוּ לַחְתּוֹם[30], שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוְّנוּ**
31 **לְהָעִיד[31] - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; וְאִם לָאו - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת**
32 **בַּשְּׁאָר. וְלָמָּה מְקַיְּמִין הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר[32]? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר**
33 **שֶׁחָתְמוּ הַכְּשֵׁרִים וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לַגָּדוֹל לַחְתּוֹם[33], וּבָא**
34 **זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל וְחָתַם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם[34].**

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר

זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אַף עַל פִּי[35] שֶׁהָעֵד שֶׁחָתוּם מִתְּחִלָּה בַּשְּׁטָר הוּא הַפָּסוּל - חֲרֵי הַשְּׁטָר כָּשֵׁר[36].

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהֵעִיד בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרֶה בְּדִין זֶה הַנֶּחֱרָג, וְלֹא יִלְמֹד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת - בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָמוּת[37]? כְּלוֹמַר: עֵד שֶׁהֵעִיד בְּנֶפֶשׁ לָמוּת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יָעִיד וְיִשְׁתֹּק[38]. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה[39]. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדַּיָּנִים, וְלֹא יֵעָשֶׂה דַּיָּן; שֶׁאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[40].

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי־דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חביריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[41]? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דַּיָּנִים לָדוּן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה[42]; אֲבָל בְּשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט[43], וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[44] - הוּא וּשְׁנַיִם[45] נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ[46], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נְטָלוּהוּ[47] מִבֵּית דִּין[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזייף הוא. 47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית־דין. אין בית־דין בודק אחר בית־דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת[3] מִדִּבְרֵיהֶם[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לִוִּין[5]. אַף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[6], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת[7], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין[8]. וּלְפִיכָךְ[9] אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית־דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם־משנה). 6) בבא־בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דַּיָּנִים מַכִּירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שֶׁזּוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי וְזוֹ עֵדוּת פְּלוֹנִי[11]. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שֶׁיַּחְתְּמוּ הָעֵדִים בִּפְנֵיהֶם[12]. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בִּפְנֵיהֶם, וְיֹאמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתַב יָדִי[13], וַאֲנִי עֵד בַּדָּבָר הַזֶּה[14]. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מֵתוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ עַל כְּתַב יָדָן שֶׁהוּא זֶה[15]. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין[16] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְיִהְיֶה דּוֹמֶה זֶה לָזֶה, וְיֵרָאֶה לָהֶם בְּיַחַד[17] שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלּוּ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלּוּ[18].

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל־שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף־משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב־ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב־ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם־משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב־ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא־הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף־משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׂדוֹת[19] שֶׁאֲכָלוּם בַּעְלֵיהֶן[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְּלוּיָה[21], נְכוֹנָה, בְּלֹא שׁוּם יְרִאָה וְלֹא פַּחַד מִתְּבִיעָה בָּעוֹלָם[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִין כָּל בַּעֲלֵי שָׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן[23]. אוֹ מִשְּׁנֵי שִׁטְרֵי כְּתֻבּוֹת[24]. וְהוּא שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם שְׁטָרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זִיֵּף הַכֹּל[25]. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְּׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[26] וְהֶחֱזַק בְּבֵית דִּין[27]. מְקַיְּמִין מִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ[28], כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִין מִשִּׁטְרֵי שְׁתֵּי שָׂדוֹת אוֹ מִשְּׁתֵי כְּתֻבּוֹת[29].

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על־ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית־דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק־דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". 27) קויים בבית־דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית־דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית־דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל־שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית־דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא־אם־כן הוחזק בבית־דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית־דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית־דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא־אם־כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיִינוּ וְנִתְקַיֵּם שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקֻיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ[30]. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינִין שֶׁרָאִינוּ וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ לִפְנֵיהֶם[31].

30) בבא־בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית־דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון־הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר[32] בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא־בתרא שם).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם[33] - צְרִיכִין לִכְתֹּב: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיִינוּ וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ[34]. שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בֵּית דִּין[35] בִּשְׁנַיִם קִיְּמוּהוּ[36]. אֲפִלּוּ הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'[37], יֹאמַר:

שֶׁמָּא דִּמּוּ[38] שֶׁשְּׁנַיִם בֵּית דִּין הֵם[39]. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁמָע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] - אֵינוֹ צָרִיךְ[41].

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית־דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית־דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית־דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור־המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְעִרְעֲרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[42], וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה[43]: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הֵעִידוּ שֶׁחָזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָיוּ[44]; וְאִם אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם[45]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעִרְעֲרוּ עָלָיו בַּעֲבֵרָה[46]; אֲבָל עִרְעֲרוּ עָלָיו בִּפְגַם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ[47] שֶׁאָמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׂתַּחְרְרָה[48] וְעֶבֶד הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְּרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פְּגָם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר[49] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גִּלּוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם הוּא[50].

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית־דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א־ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה. 49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית־דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מֵתָּר לִכְתֹּב הַקִּיּוּם[51] בַּשְּׁטָר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[52]; שֶׁאֵין הַכְּתִיבָה עִקָּר, אֶלָּא הַחֲתִימָה[53]. וְאֵין הַדַּיָּנִים צְרִיכִין לִקְרוֹת הַשְּׁטָר שֶׁמְּקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדָיו[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה כָּתוּב בּוֹ[55].

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית־הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. 54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מֵעִיד קָרוֹב עַל כְּתַב[2] קְרוֹבוֹ. כֵּיצַד? שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לְמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים שֶׁאֵינָן קְרוֹבִים[3]; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהֵעִיד עַל כְּתַב יָדָן שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[4].

2) חתימת־עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא־בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל־ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלּוּ[5] מִדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָם מַה שֶּׁרָאוּ בְּקָטְנָם[6]: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל: זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי[7], זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי[8], שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן[9]. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר כְּתַב יָדָן כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל[10].

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. 7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד

בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב־ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

1 **ג. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ**
2 **שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן -**
3 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[11]. אֲבָל אִם הֵעִיד זֶה עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל**
4 **רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא**
5 **נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים עַל כְּתַב כָּל**
6 **אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[12]. וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעִיד עַל כְּתַב**
7 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם[13].**

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים". ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". 13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

8 **ד. אָמַר הָרִאשׁוֹן: זֶה כְּתַב יָדִי[14], וְהֵעִיד הוּא וְאַחֵר**
9 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי[15] - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא**
10 **שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר תָּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד[16].**
11 **וְכֵן אִם הֵעִיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[17] עִם אַחֵר**
12 **עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי**
13 **הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים[18].**

14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. 15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. 17) שקיים את כתב־ידי עצמו. 18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בתרא נז, א).

14 **ה. שְׁנַיִם שֶׁחַתּוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[19] -**
15 **צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם**
16 **לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב**
17 **חֲתִימַת יָדוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[20], אֲפִלּוּ עַל הַחֶרֶס[21],**
18 **וּמַשְׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתֵּחָזֵק[22] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית**
19 **דִּין[23], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ, וְיָעִיד**
20 **הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא**
21 **בְּפָנָיו[24].**

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. 20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לז. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

22 **ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, שְׁנַיִם מֵהֶן**
23 **מַכִּירִין חֲתִימַת יְדֵי עֵדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר: עַד**
24 **שֶׁלֹּא חָתְמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו[25] וְחוֹתֵם[26]; שֶׁהָעֵדִים**
25 **נַעֲשִׂים דַּיָּנִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. אֲבָל אַחַר שֶׁחָתְמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו**
27 **וְחוֹתֵם; [שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁחָתְמוּ לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶלָּא**
28 **הַשְּׁנַיִם][28], וְאֵין מְקַיְּמִין[29] אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן**
29 **מַכִּירִין, אוֹ יָעִידוּ הָעֵדִים עַל הַכְּתָב בִּפְנֵי כָּל אֶחָד**
30 **וְאֶחָד.**

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית־הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

31 **ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר וָמֵתוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם**
32 **וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קְטַנִּים**
33 **הָיוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ[30], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים**

אַחֵרִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[31], אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָר אַחֵר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[32] - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַיְּמוּ[33]; אֶלָּא מַעֲמִידִין[34] הַשְּׁנַיִם שֶׁבַּשְּׁטָר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבִין בּוֹ כְּלוּם[35].

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו-ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על-ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

יום שלישי ב' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשְּׁטָר, וּבָא לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִכִּיר כְּתַב יָדוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּוַדַּאי, אֲבָל אֵינוֹ זוֹכֵר הָעֵדוּת כְּלָל, וְלֹא יִמָּצֵא בְּלִבּוֹ זִכָּרוֹן כְּלָל שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה לְעוֹלָם[2] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה[3] בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר הוּא מֵעִיד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה[4]; וּכְתַב יָדוֹ הוּא כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר - לֹא יָעִיד[5].

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת[6] וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתַב יָדוֹ[7] אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר, אֲפִלּוּ הִזְכִּירוֹ הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד, אִם נִזְכַּר - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[8]. אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר - אֵינוֹ מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין[9] כְּאִלּוּ הֵעִיד שֶׁקֶּר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע[10].

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּיר הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הֲרֵי זֶה יָעִיד לוֹ; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִלּוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה מֵעִיד[11]. וְקַל הוּא שֶׁהֵקִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁכַח הַדָּבָר מִכַּמָּה שָׁנִים, וְהַכְּתָב הוּא שֶׁהִזְכִּירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[12].

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[13], שְׁטָר שֶׁיָּצָא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מֵעוֹלָם לֹא יָדַעְנוּ עֵדוּת זוֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה אוֹ מָכַר לוֹ - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הֵן כְּחֵרְשִׁים[14] עַד שֶׁיִּזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דָן כֵּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ[15]. אֲבָל אִם הָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[16] - מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל דִּבְרֵיהֶן שֶׁאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא חָזְרוּ בָּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדֵי לְבַטֵּל הַשְּׁטָר. וּכְאִלּוּ אָמְרוּ: קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ - שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא עַל פִּיהֶם[17]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְּמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדִים וְלִשְׁאֹל אוֹתָם אִם הֵם זוֹכְרִים עֵדוּת זוֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן[18].

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב־יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב־ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

1 **ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר[19], אוֹ שֶׁנִּמְצָא**
2 **אֲצָלוֹ כָּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בִּכְתַב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי**
3 **עָלַיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ: אִם זָכַר מֵעַצְמוֹ[20], אוֹ**
4 **הִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר - מֵעִיד[21]; וְאִם לָאו - אָסוּר**
5 **לְהָעִיד. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם**
6 **נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְהֵעִיד הוּא**
7 **שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֵצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוּם,**
8 **אֶלָּא מִפִּי הָאַחֵר שָׁמַע וְהֵעִיד[22].**

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש־ברוך־הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

9 **א. עֲשָׂרָה מִינֵי פַּסְלוּת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד**
10 **מֵהֶן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים,**
11 **וְהָעֲבָדִים, וְהַקְּטַנִּים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֵרְשִׁים,**
12 **וְהַסּוּמִים[2], וְהָרְשָׁעִים[3], וְהַבִּזּוּיִין[4], וְהַקְּרוֹבִין[5],**
13 **וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן[6]. הֲרֵי אֵלּוּ עֲשָׂרָה[7].**

2) העֻוְרים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב־ד. 4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פי"א ה"ה. 5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פי"ג ה"א, ופי"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה־א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

14 **ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי**
15 **שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה[8].**

8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על־פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

16 **ג. וְכֵן הַטֻּמְטוּם[9] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
17 **סְפֵק אִשָּׁה[11]. וְכָל מִי שֶׁהוּא סְפֵק כָּשֵׁר סְפֵק פָּסוּל -**
18 **הֲרֵי הוּא פָּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מָמוֹן**
19 **עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב[12] עַל פִּיו[13], וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן**
20 **מִסָּפֵק[14] וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסָּפֵק דִּין תּוֹרָה[15].**

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד־כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא־קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל־שכן (ע"פ הכסף־משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית־הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

21 **ד. הָעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכְּלָל**
23 **שֶׁאָחִיו כָּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית[16], אַף הָעֶבֶד בֶּן**
24 **בְּרִית[17]. קַל וָחֹמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18]: אִם עֲבָדִים,**
25 **שֶׁהֵן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל**
26 **שֶׁכֵּן[19]?!**

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא־קמא פח, א): "אף אני אביא את

העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל־פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן־ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י־יא) "מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

1 **ה. מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[20] - פָּסוּל[21].**

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ד, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבבא־קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

2 **ו. כָּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר[22] וַהֲרֵי הוּא מְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר[23]**
3 **- פָּסוּל[24]; עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ[25], וְיֵעָשֶׂה מִכְּלַל בְּנֵי**
4 **בְּרִית, וְאַחַר כָּךְ יָעִיד[26].**

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. 23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן־ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

5 **ז. הַקְּטַנִּים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר**
6 **בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא**
7 **קְטַנִּים[27]. אֲפִלּוּ הָיָה הַקָּטָן גָּבוֹן וְחָכָם - הֲרֵי הוּא**
8 **פָּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[28] אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
9 **שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא**
10 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סֵרוּס[29] - הֲרֵי**
11 **זֶה סָרִיס[30], וְיָעִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יָעִיד עַד**
12 **רֹב שְׁנוֹתָיו[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[32].**

27) בבא־בתרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא־בתרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

13 **ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל שִׁנּוּתָיו שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי**
14 **בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה[33] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[34]; וְאִם לָאוּ**
15 **- אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ עַד שֶׁיִּבָּדֵק[35]. וּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
16 **שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ**
17 **בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[36] - אֵין עֵדוּתוֹ עֵדוּת בְּקַרְקָעוֹת,**
18 **מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בַּדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[37].**
19 **אֲבָל בְּעֵדוּת מִטַּלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא**
20 **גָּדוֹל[38].**

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי־אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושנו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". 36) מקח וממכר. 37) בבא־בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). 38) ואינו שוטה (בבא־בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב־יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

21 **ט. הַשּׁוֹטֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן**
22 **מִצְוֹת[39]. וְלֹא שׁוֹטֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עָרֹם וּמְשַׁבֵּר כֵּלִים**
23 **וְזוֹרֵק אֲבָנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּטְרְפָה[40] דַּעְתּוֹ,**
24 **וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים[41],**
25 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כָּעִנְיָן בִּשְׁאָר דְּבָרִים**
26 **- הֲרֵי זֶה פָּסוּל, וּבִכְלַל שׁוֹטִים יֵחָשֵׁב[42]. הַנִּכְפֶּה[43]:**
27 **בְּעֵת כְּפִיָּתוֹ - פָּסוּל, וּבָעֵת שֶׁהוּא בָּרִיא - כָּשֵׁר[44].**
28 **וְאֶחָד הַנִּכְפֶּה מִזְּמַן לִזְמַן אוֹ הַנִּכְפֶּה תָּמִיד בְּלֹא עֵת**
29 **קָבוּעַ[45]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד,**
30 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שֶׁגַּם בְּעֵת בְּרִיאוּתָם דַּעְתָּם**
31 **מִטְּרֻפֶת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵדוּת הַנִּכְפִּין**
32 **הַרְבֵּה[46].**

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא־בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". 40) נתבלבלה. 41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. 42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". 43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. 44) ראש השנה כח, א. 45) הרי זה כשר כשהוא בריא. 46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

33 **י. הַפְּתָאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מַכִּירִין דְּבָרִים שֶׁסּוֹתְרִין זֶה**
34 **אֶת זֶה[47], וְלֹא יָבִינוּ עִנְיְנֵי הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִינִין שְׁאָר**

עַם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְבֹהָלִים וְהַנֶּחְפָּזִים בְּדַעְתָּם[48] וְהַמִּשְׁתַּגְּעִים בְּיוֹתֵר[49] - חֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַשּׁוֹטִים[50]. וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן הַדַּעַת[51] בִּכְתָב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). 48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא־בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף־משנה). 51) ובכת"י תימן: הדעות.

יא. הַחֵרֵשׁ - כְּשׁוֹטֶה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[52]. וְאֶחָד חֵרֵשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[53], אַף עַל פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ רְאִיָּה מְעֻלָּה וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּפִיו[54], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד בְּפִיו[55], וְיִהְיֶה רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַדַּיָּנִים וְהָאֵיּוּם שֶׁמְּאַיְּמִין עָלָיו[56]. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתֵּק[57], אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בַּדֶּרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְעִנְיַן גִּטִּין[58] וְנִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהֵעִיד בְּפָנֵינוּ בִּכְתַב יָדוֹ - אֵינוֹ עֵדוּת כְּלָל[59]. חוּץ מֵעֵדוּת אִשָּׁה[60], לְפִי שֶׁבָּעֲגוּנָה הֵקֵלּוּ[61].

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על־פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושנו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית־דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עוונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, הט"ז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, הט"ו. פי"ג, הכ"ט.

יב. הַסּוּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירִין הַקּוֹל[62] וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים[63] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְאוֹת - הוּא שֶׁמֵּעִיד[65]. וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהָעִיד[66].

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא־בתרא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, הי"א.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

א. הָרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[2]: אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד[3]. וַאֲפִלּוּ עֵד כָּשֵׁר שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִין רִשְׁעוֹ - אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֱמֶת; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשֵׁר הֵשִׁית יָדוֹ עִם הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ[4]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֵד כָּשֵׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי עִמּוֹ עֵד שֶׁקֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהָעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה..".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע ייחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת הוא פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(על פי 'יין מלכות' ספר שופטים סימן טו)

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם

רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית־הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על־פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

1 **ב. אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ**
2 **מַלְקוּת[6] - זֶהוּ רָשָׁע, וּפָסוּל[7]. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָרְאָה**
3 **לִמְחַיֵּב מַלְקוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת**
4 **הָרָשָׁע. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁהוּא**
5 **פָּסוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת.**

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

6 **ג. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה -**
7 **הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחִיּוּב שֶׁבָּהּ**
8 **מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אָכַל**
9 **בְּשַׂר בְּהֵמָה בְּחָלָב, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת[8] וּשְׁקָצִים[9]**
10 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין לְתַאֲבוֹן[10] בֵּין לְהַכְעִיס[11], אוֹ שֶׁחִלֵּל**
11 **אֶת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז שֶׁהוּא**
12 **שוּעַ[12] אוֹ טָווּי[13] אוֹ נוּז[14] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן**
13 **הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, אוֹ שֶׁחִלֵּל**
14 **יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גְּלֻיּוֹת[15], אוֹ שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד צֶמֶר**
15 **שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן[16] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי הוּא**
16 **פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[17]. וּכְבָר מָנִינוּ[18] כָּל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין**
17 **עָלֶיהָ מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּכָל מְצָוָה וּמְצָוָה דְּבָרִים**
18 **שֶׁאֲסוּרִין[19] מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם.**

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, הי"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". 9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. 10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד מממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". 11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. 12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. 13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. 14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנ"ז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". 15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. 16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם־משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ו. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

19 **ד. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין וְאֵינָן בְּנֵי מַלְקוּת[20]. הוֹאִיל**
21 **וְלוֹקְחִים מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם בְּחָמָס - פְּסוּלִין[21].**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ. כְּגוֹן הַגַּנָּבִים**
23 **וְהַחַמְסָנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר - פָּסוּל לְעֵדוּת**
24 **מֵעֵת שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל[23]. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[24], אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁהוּזַם בְּעֵדוּת מָמוֹן[25] וְשִׁלֵּם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן**
26 **הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת[26]. וּמֵאֵימָתַי הוּא נִפְסָל? מֵעֵת**
27 **שֶׁהֵעִיד בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזַם עַל אוֹתָהּ**
28 **עֵדוּת אֶלָּא אַחַר כַּמָּה יָמִים[27]. וְכֵן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית,**
29 **אֶחָד הַמַّלְוֶה וְאֶחָד הַלּוֶה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת[28].**
30 **אִם רִבִּית קְצוּצָה[29] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה,**
31 **וְאִם אֲבַק רִבִּית[30] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם.**
32 **וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי הוּא פָּסוּל**
33 **מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? הַחַמְסָנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קַרְקַע**
34 **אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי**
35 **שֶׁנּוֹתְנִין הַדָּמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[31]. וְכֵן**
36 **הָרוֹעִים, אֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[32] וְאֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה**
37 **גַּסָּה[33] שֶׁל עַצְמָן - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; שֶׁחֲזָקָתָן פּוֹשְׁטִין**
38 **יְדֵיהֶן בְּגָזֵל, וּמַנִּיחִים בְּהֶמְתָּן לִרְעוֹת בְּשָׂדוֹת**
39 **וּפַרְדֵּסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סְתַם רוֹעֶה[34] -**
40 **פָּסוּל[35]. וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[36] -**
41 **פְּסוּלִין[37]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּשֵׁרִין[38]. וּמֵהָר לְגַדֵּל**
42 **בְּהֵמָה גַּסָּה בְּכָל מָקוֹם[39]. וְכֵן הַמּוֹכְסִין[40] - סְתָמָן**
43 **פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לִקַּח יוֹתֵר מִדָּבָר הַקָּצוּב לָהֶם**
44 **בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלוֹקְחִין הַיָּתֵר לְעַצְמָן[41]. אֲבָל גַּבָּאֵי**
45 **מְנָת הַמֶּלֶךְ[42] - סְתָמָן[43] כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלָּקְחוּ**
46 **אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת יָתֵר מִן הָרָאוּי לָהֶם לִגְבּוֹת - הֲרֵי**
47 **אֵלּוּ פְּסוּלִין[44]. וְכֵן מַפְרִיחֵי יוֹנִים בְּיִשּׁוּב - פְּסוּלִין;**
48 **מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁגּוֹזְלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחִנָּם[45].**
49 **וְכֵן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּטֵלִים,**
50 **וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית[46] פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶן וּמַתְחִילִין**
51 **לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּפֵרוֹת[47]; שֶׁחֲזָקַת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פֵּרוֹת**

1 שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוֹרָה[48]. וְכֵן מְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא[49].
2 וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת[50] אֶלָּא הוּא. הוֹאִיל וְאֵינוֹ
3 עוֹסֵק בְּיִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאוֹכֵל
4 מִן הַקּוּבְיָא, שֶׁהוּא אֲבַק גָּזֵל[51]. וְלֹא בְּקוּבְיָא בִּלְבַד,
5 אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשַׂחֲקִים בִּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלִפֵּי רִמּוֹנִים[52].
6 וְכֵן לֹא יוֹנִים בִּלְבַד אָמְרוּ[53], אֶלָּא אֲפִלּוּ הַמְשַׂחֲקִים[54]
7 בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ
8 כָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטֹּל בְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן
9 כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּשָׁחוֹק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת
10 אֶלָּא שְׁחוֹק זֶה - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. וְכָל אֵלּוּ פְּסוּלִין
11 מִדִּבְרֵיהֶם[55].

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל־כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף־משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. 23) עד שישוב ויֻוַדַּע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף־משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא־תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידי חמס (כסף־משנה). ולדעת המגיד־משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלאו זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). 31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". 32) כגון עזים וצאן. 33) בקר וכיוצא בו. 34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. 35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא־מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. 36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. 37) סנהדרין שם, שאי־אפשר לשמרה, והיא משתמטת וברוחת לשדות אחרים ומפסידתן. 38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא־קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. 39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא־קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. 40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף־משנה). 41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). 42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. 43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. 44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף־משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. 45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על־כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו

(בבא־קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא־אם־כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם־הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף־משנה). 49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשימין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י־יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

1 **ה. אָרִיס[56] שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ[57]**
2 **בִּימֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי[58] קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַנָּב[59]**
4 **וְכָשֵׁר לְעֵדוּת[60]; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עָלָיו[61].**
5 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. 59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף־משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

יום רביעי ג' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

6 **א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[2] וְלֹא בְּדֶרֶךְ**
7 **אֶרֶץ[3] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת**
8 **מִדִּבְרֵיהֶם[4]. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד כָּךְ - חֲזָקָה שֶׁהוּא**
9 **עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ[5].**

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

10 **ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין[6] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאֵין**
11 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת[7]. אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזַק שֶׁהוּא עוֹסֵק**
12 **בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[8],**
13 **וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
14 **עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[9].**

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחדוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

15 **ג. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם - בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר,**
16 **עַד שֶׁיִּפָּסֵל[10]. כָּל עַם הָאָרֶץ[11] - בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא**
17 **פָּסוּל[12], עַד שֶׁיֵּחָזֵק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְשָׁרִים[13].**

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגייא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות

שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם־כן הם תלמידי חכמים.

1 **ד. וְכָל מִי שֶׁיְּקַבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ טֶרֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ**
2 **חֲזָקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג**
3 **בְּמִצְוֹת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת**
4 **הַדִּין[14]; שֶׁהֲרֵי מְאַבֵּד מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי**
5 **רְשָׁעִים.**

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

6 **ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם. וְהֵם**
7 **הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק בִּפְנֵי כָּל הָעָם[15],**
8 **וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק[16] בְּעֵת שֶׁהֵן**
9 **עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְנֻוֶּלֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ[17] שֶׁאֵין**
10 **מַקְפִּידִין עַל הַבֹּשֶׁת. שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵין**
11 **מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר[18]. וּמִכְּלַל אֵלּוּ: הָאוֹכְלִין**
12 **צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן שֶׁיּוֹנוּ בִּצְנִיעָה, מְבַזִּים עַצְמָן וְאֵינָן**
14 **חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על־פי מה שכתב בפי"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית־דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

~ נקודות משיחות קודש ~

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא".

בגמרא (סנהדרין כו, ב.) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו'". ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא". ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם". ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממון, והוי לי' עד חמס מחמת ממון". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר ה'יד', כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, **ויש אומרים** שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה'יש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי־עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקיחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

אבל הרמב"ם בספר ה'יד' פירש אליבא דהלכתא של ה'יש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשימות ח', ק"ט ס"א)

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

15 **ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה[20] לְפָסוּל**
16 **מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁהַפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ**
17 **בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת**
18 **וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[21]; וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם - צָרִיךְ**

הַכְרָזָה[22]. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא פָּסוּל[23], וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[24].

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג־ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לִשְׁאָר עֵדְיוֹת. שֶׁהֲרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה[26] שֶׁשָּׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[27], וְנֶאֱמָן לוֹמַר: כַּהֲלָכָה שָׁחַטְתִּי. אֲבָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ[28], אֲבָל נֶאֱמָן הוּא עַל אֲחֵרִים[29].

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד־ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

ח. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי שֶׁיֵּהָנוּ אֲחֵרִים[30]. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְתֻקָּנִים הֵם[31], וְנֶאֱמָן הַנֶּחְשָׁד לִמְכֹּר בְּשַׂר בְּכוֹר[32] לוֹמַר: בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים[33], וְאֵין אֵימַת הַמָּמוֹן[34] עֲלֵיהֶם.

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[35] - לֹא מְעִידִין[36] וְלֹא מְעִידִין עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אַלְמִים[37], בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינָן נִכְנָעִין תַּחַת עֹל הַדַּיָּנִים[38]. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין עָלָיו[39], וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים־ב כג, כב. 36) בדפוסי רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. 37) אימתנים. 38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. 39) סנהדרין יח, א. 40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

י. הַמּוֹסְרִין[41] וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[42] וְהַמּוּמָרִים[43] - לֹא הִצְרִיכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹתָן בִּכְלַל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל[44], אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרִדִין הַכּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - לֹא מַעֲלִין[45] וְלֹא מוֹרִידִין[46], וְיֵשׁ

1 לַחֲסִידֵיהֶן[47] חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[48]; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא
2 מַעֲלִין[49], וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50].

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. 45) מן הבור להצילם. 46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. 47) המקיימים שבע מצוות בני נח. 48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. 49) "מפני שהם מְצָרִים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". 50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

3 א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים
4 שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ[2],
5 שֶׁהֲרֵי[3] אֵינוֹ לוֹקֶה[4] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת[5]. בַּמֶּה
6 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט[6]
7 בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[7] אוֹ
8 לַשָּׁוְא[8], אוֹ גָּזַל אוֹ גָּנַב[9], אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;
9 אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה
10 לִהְיוֹת שׁוֹגֵג[10] - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל.
11 כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר[11] אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין
12 לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹּב הָעָם אֵינָן
13 יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ
14 בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, שֶׁמָּא
15 שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא תָּמִיד, אוֹ מִי
16 שֶׁנַּעֲשָׂה מוֹכֵס אוֹ גַּבַּאי שֶׁמּוֹסִיף לְעַצְמוֹ[12] - צְרִיכִין
17 הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת.
18 שֶׁרֹּב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
19 בָּזֶה[14]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים
20 לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזָדוֹן, אַף עַל פִּי
21 שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].

2) שלא לעשותה. 3) כאילו היה כתוב: והרי. 4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פי"ב, ה"ב. 5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). 6) נפוץ וידוע. 7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". 8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פי"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 10) שאינו יודע שזוהי עבירה. 11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). 12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. 13) כמו שאמרו (בבא־מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל־כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). 14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום־טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום־טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף־משנה).

22 ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה[16] עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד?
23 הֲרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל אוֹ הִלְוָה
24 בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ[17] - אֵינוֹ
25 נִפְסָל[18]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל אֲסוּרָה[19]
26 - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם
27 מֵשִׂים אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע[20]. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו
28 שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: לִי הִלְוָה[21]
29 בְּרִבִּית - הֲרֵי רְאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף
30 עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית[22] - אֵינוֹ מֵשִׂים
31 עַצְמוֹ רָשָׁע, וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל
32 עַצְמוֹ[23]. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפְּלוֹנִי רִבָּעוֹ[24], בֵּין בְּאָנְסוֹ[25]
33 שֶׁל נִרְבָּע בֵּין בִּרְצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין
34 לְהָרְגוֹ[26]. פְּלוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין

1 **לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].**
2 **פְּלוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[29];**
3 **שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ[30].**

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל־דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא־מציעא ג, ב. 18) לעדות. 19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

4 **ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה**
5 **מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת[31], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה**
6 **וְחָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁלָּקָה[32] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. אֲבָל אִם בָּאוּ**
7 **שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא**
8 **נִפְסַל - הֲרֵי זֶה סְפֵק פָּסוּל[34]. לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין**
9 **מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ[35], וְלֹא יָדוּן[36], עַד שֶׁיּוּדַע**
10 **שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.**

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

11 **ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[37] בֵּין**
12 **שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ[38]. אֲבָל שְׁאָר**
13 **פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ**
14 **שֶׁגָּזְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּמוּ - צְרִיכִין תְּשׁוּבָה[39], וְהֲרֵי**
15 **הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיּוּדַע שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן מִדַּרְכָּן הָרָע[40].**

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף־משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף־משנה). וראה בלחם־משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית־דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית־דין) פסולים (כסף־משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

16 **ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוִים בְּרִבִּית? מִשֶּׁיִּקְרְעוּ**
17 **שְׁטָרוֹתֵיהֶן[41] מֵעַצְמָן, וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא**
18 **יַלְווּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[42].**

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל־פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). 42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

19 **ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׂחֲקִין בְּקוּבְיָא? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת**
20 **פְּסִיפְסֵיהֶם[43], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ**
21 **אֲפִלּוּ בְּחִנָּם[44].**

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

22 **ז. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת**
23 **הַכֵּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶן[45], וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה**
24 **שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר[46] לֹא יַעֲשׂוּ[47].**

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

25 **ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית?[48] מִשֶּׁתַּגִּיעַ**

שְׁבִיעִית וְיִבָּדְקוּ[49]. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בִּלְבַד[50], אֶלָּא כּוֹתֵב[51]: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי כִּנַּסְתִּי מָאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַהֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". 49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. 50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". 51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעָה?[52] מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: חָשׁוּד אֲנִי[53]. אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[54], וִישַׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע[55]. וְכֵן טַבָּח[56] שֶׁהָיָה בּוֹדֵק[57] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצָאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ[58], שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה[59] שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיְּרֵאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ. וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים[60], וִיכַסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב[61]. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב[62].

52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. 53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). 54) בסכום גדול. 55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. 56) שוחט. 57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. 58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. 59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף־משנה). 60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמדת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראיה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). 62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו - שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[63] שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הֲרֵי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ[64]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁבִּכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים[3], וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת[4]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים[5]. אֵין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בִּלְבַד[6], וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאַחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדּוֹדִים[7] עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאִישׁוּת[8] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[9].

2) מתורה שבעל־פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על־פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא־בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הדוד. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל ...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קרית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני

דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים[10] שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד הוּא חָשׁוּב[11].

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית־דין מסורה, ובית־דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א־יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב[12] - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי[13].

12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". 13) שם עמ' א.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[14] - כָּשֵׁר[15], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי[16]. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[17], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן[18] - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים[19].

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא־בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו־תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא־בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל־כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ: הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פָּסוּל[20]; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[21]. וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אָח וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. בְּנֵי בְנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בִּזְכָרִים רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בִּנְקֵבוֹת[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ועם בן בן בנו כשר".

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (שו"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו'" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראיה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644)

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור־המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ[23], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ[24], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ[25].

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[26] - בַּעְלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה[27]. אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ[28] - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה[29].

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון – תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור

הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). 28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. 29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אֲחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן[30].

30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[31], וְלֹא לְבַעַל בַּת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[32]. אֲבָל מֵעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33].

31) שהרי זה ראשון בשני. 32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. 33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ[34] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ[35] וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ[36] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ[37].

34) כגון בעל אחותך. 35) שיש לו מאשה אחרת. 36) כגון אשת אחיך. 37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף־משנה).

יא. אֲבִי כַּלָּה וַאֲבִי חָתָן[38] - מְעִידִים זֶה לָזֶה[39].

38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. 39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אֲחֵי הָאָח מִן הָאֵם[40] - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן קֵרְבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מְנַשֶּׁה[41], וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשֵּׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה[42].

40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. 41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. 42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ[43] וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ[44], וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא לְבַעַל בִּתָּהּ[45], וְלֹא לְאָבִיהָ[46] וְלֹא לְאִמָּהּ[47], וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ[48] וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ[49].

43) שהרי זה ראשון בשני. 44) שאשה כבעלה. 45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן־בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). 46) שכן שנינו שם: וחמיו. 47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל־שכן. 48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. 49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵרוּסִין[50] - הֲרֵי הִיא כִּנְשׂוּאָה[51] לְעִנְיַן עֵדוּת. [בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?] בְּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ; אֲבָל אִם הֵעִיד לִקְרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ וּבִתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ[52] עַד שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה[53].

50) שעדיין לא נכנסה לחופה. 51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. 52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. 53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיטור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ[54], אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[55]. לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת[56]; שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַקְּרוֹבִים[57].

54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. 55) בבא־בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל־כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא־הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו

מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". 56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. 57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד אי־אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

יום חמישי ד' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) דין קרוב ונתרחק - לעניין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

1 **א. כָּל מִי שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל**
2 **קְרוֹבָתְךָ[2], אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָה לוֹ**
3 **בָּנִים - הֲרֵי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשֵׁר[3].**

2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. 3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כז, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

4 **ב. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה**
5 **חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע הָעֵדוּת וְהוּא פִּקֵּחַ[4],**
6 **וְאַחַר כָּךְ נִתְחָרֵשׁ[5]; פָּתוּחַ[6] וְנִסְתַּמֵּא[7], אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן מִדַּת הַקַּרְקַע שֶׁהוּא מֵעִיד בָּהּ[8] וּמְסַיֵּם**
8 **מְצָרֶיהָ[9]; שָׁפוּי[10] וְנִשְׁתַּטָּה[11] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[12]. אֲבָל**
9 **אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה**
10 **חֲתָנוֹ, וּמֵתָה בִּתּוֹ; פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ, וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ;**
11 **שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה; פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא, וְחָזַר**
12 **וְנִתְפַּתֵּחַ - כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ[13] וְסוֹפוֹ[14]**
13 **בְּכַשְׁרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינָתַיִם - כָּשֵׁר; תְּחִלָּתוֹ**
14 **בִּפְסָלוּת, אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת - פָּסוּל[15].**
15 **לְפִיכָךְ[16], מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת וְהוּא קָטָן, וּבָא**
16 **וְהֵעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל - אֵינָהּ כְּלוּם[17].**

4) שאזניו פקוחות לשמוע. 5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". 6) שעיניו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. 7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". 8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם). 9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. 10) חכם, מיושב בדעתו. 11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. 12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). 13) שעת ראיית העדות. 14) שעת הגדת העדות. 15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). 16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. 17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

17 **ג. וְיֵשׁ דְּבָרִים[18] שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן עַל עֵדוּת שֶׁמֵּעִיד**
18 **כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְאֵלּוּ**
19 **הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם נֶאֱמָן לְהָעִיד בִּגְדֻלּוֹ עַל מַה**
20 **שֶׁרָאָה בְּקָטְנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל**
21 **אָבִי[19], אוֹ שֶׁל רַבִּי, אוֹ שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוּם**
22 **שְׁטָרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[20]. זָכוּר אֲנִי בִּפְלוֹנִית שֶׁנִּשֵּׂאת,**
23 **וְנַעֲשָׂה לָהּ מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת[21]; הוֹאִיל וְרֹב נָשִׁים**
24 **בְּתוּלוֹת נִשָּׂאוֹת[22], וּכְתֻבָּה מִדִּבְרֵיהֶם[23]. שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה**
25 **בֵּית הַפְּרָס[24]; מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[25]. וְעַד כָּאן**
26 **הָיֵינוּ בָּאִין בְּשַׁבָּת[26]; שֶׁצִּמְצוּם הַתְּחוּם עַד אַלְפַּיִם**
27 **אַמָּה בִּלְבַד מִדִּבְרֵיהֶם[27]. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא**
28 **מִבֵּית הַסֵּפֶר[28] לִטְבֹּל[29] וְלֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב[30];**
29 **וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עִמָּנוּ תְּרוּמָה[31]; וְשֶׁהָיֵינוּ מוֹלִיכִים חַלָּה**
30 **וּמַתָּנוֹת[32] לִפְלוֹנִי כֹּהֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[33]; וְאָמַר לִי**
31 **אַבָּא: מִשְׁפָּחָה זוֹ כְּשֵׁרָה, מִשְׁפָּחָה זוֹ פְּסוּלָה[34];**
32 **וְאָכַלְנוּ בְּקִצָּצָה שֶׁל פְּלוֹנִי, שֶׁהֶאֱכִילוּנִי[35] אֶחָיו כְּדֵי**
33 **לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲחִיהֶם פְּלוֹנִי נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוּגֶנֶת**
34 **לוֹ[36]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֶאֱכֹל**
35 **בִּתְרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[37] אוֹ לִדְחוֹתוֹ מִמְּנָהּ[38].**

18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב־"ואלו הם הדברים" וכו'. 19) החתום על השטר כעד. 20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. 21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זוז, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. 22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). 23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. 24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכך שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש

בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. 25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאי". 26) שכאן הוא התחום לעירנו. 27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. 28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. 29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. 30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". 31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב).

32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. 33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). 34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). 35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. 36) כמו ששנינו בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוברים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוס בית־אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". 37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). 38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. כָּל אֵלּוּ שֶׁמֵּעִיד בָּהֶן הַגָּדוֹל בַּמֶּה שֶׁיָּדַע כְּשֶׁהָיָה קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ עֶבֶד כְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהֵעִיד אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְנִשְׁתַּחְרֵר - אֵינוֹ נֶאֱמָן[39].

39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייותו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה גַּזְלָן, וְנַעֲשָׂה גַּזְלָן - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ[40]; אֲבָל אִם הֶחְזִיק כְּתַב יָדוֹ שֶׁבִּשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה גַּזְלָן[41] - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[42]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ[43] - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ[44], אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזִיק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה חֲתָנוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה[45] לְפָסוּל בִּקְרִיבָה, שֶׁהַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה חָשׁוּד לְזַיֵּף[46].

40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. 41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. 42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. 43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. 44) שהקרוב פסול להעיד. 45) כגון, גזלן וכיוצא בו. 46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בִּלְבַד[47], וּשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה[48] אוֹ אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם פָּסוּל בַּעֲבֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסַר לוֹ[49] הַשְּׁטָר בִּפְנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[50] - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מִתּוֹכוֹ[51].

47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. 48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזם אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיזומו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו"? נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיזומו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. 49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. 50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים

על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוה (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. 51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

1 **ז. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוּת אַחַת[52],**
2 **וְהָעֵדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמַּתָּנָה וּרְחוֹקִים מִן**
3 **הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוּת אַחַת[53].**
4 **אֲבָל אִם כָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד: שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן חָצֵר**
5 **פְּלוֹנִית, וְשֶׁנָּתַתִּי לִשְׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית[54], וְנִמְצְאוּ**
6 **הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וּרְחוֹקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם**
7 **רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאִלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוּת[55],**
8 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁטָר אֶחָד. לְמָה זֶה דּוֹמֶה?**
9 **לְאוֹמֵר: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ,**
10 **וְשֶׁנָּתַתִּי[56] לִשְׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁלָּוִיתִי מִלּוּי כָּךְ וְכָךְ;**
11 **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד[57], וְהַמַּקְנֶה אִישׁ אֶחָד**
12 **- הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ עֵדֵיוּת שֶׁאֵינָן תְּלוּיוֹת זוֹ בָּזוֹ[58].**

52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. 53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). 54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. 55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. 56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. 57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". 58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסיי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסיי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות. עדותם של האריס והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

13 **א. כָּל עֵדוּת שֶׁתָּבוֹא הֲנָאָה לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינוֹ**
14 **מֵעִיד בָּהּ; שֶׁזֶּה הוּא כְּמֵעִיד עַל עַצְמוֹ[2]. לְפִיכָךְ, בְּנֵי**
15 **הָעִיר שֶׁבָּא מְעָרְעֵר לְעַרְעֵר עֲלֵיהֶם בְּמֶרְחָץ[3] אוֹ**
16 **בְּרְחוֹב שֶׁל עִיר[4] - אֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָעִיר מֵעִיד**
17 **בְּדָבָר זֶה[5] וְלֹא דָן, עַד שֶׁיְּסַלֵּק עַצְמוֹ[6] בְּקִנְיָן גָּמוּר[6*],**
18 **וְאַחַר כָּךְ יָעִיד אוֹ יָדִין[7].**

2) וחשוד הוא לשקר (בבא־בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א). וב"קרית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי־זה אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. 3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. 4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". 5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. 6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. 6*) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל. 8) בבא־בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם ש"סילוק" מועיל אלא לגבי דיינים בלבד, סובר רבינו שהוא־הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממון, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לז סעיף יח כדעת רבינו.

19 **ב. בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלָּהֶן, הוֹאִיל**
20 **וְלִשְׁמִיעָה הוּא עָשׂוּי[8] שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עַצְמוֹ**
21 **מִמֶּנּוּ[9] - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[10], וְאֵין מְבִיאִין**
22 **רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

8) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. 9) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. 10) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת. 11) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא־בתרא שם). ובחו"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח).

23 **ג. הָאוֹמֵר: תְּנוּ מָנָה לַעֲנִיֵּי עִירִי - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי**
24 **אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר.**
25 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הָעֲנִיִּים סְמוּכִים**

עֲלֵיהֶם[12], וּפוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה[13]. אֲפִלּוּ אָמְרוּ שְׁנַיִם מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נִתֵּן דָּבָר הַקָּצוּב עָלֵינוּ[14] וְנָעִיד - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שֶׁהֲנָאָה הוּא לָהֶם שֶׁיִּתְעַשְּׁרוּ עֲנִיִּים אֵלּוּ[15], הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) על אנשי העיר. 13) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ינתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. 14) לתת בכל שנה ושנה. 15) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות. 16) בבא־בתרא שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד.

ד. קַרְקַע שֶׁבֵּין[17] שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁבָּא מְעַרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשֻּׁתָּף[18] - אֵינוֹ מֵעִיד לְשֻׁתָּפוֹ עָלֶיהָ[19]; אֶלָּא אִם סִלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנָּה[20], וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁנִּתְּנָה לַשֻּׁתָּף, וְשֶׁאִם[21] בָּא בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ[22] וּטְרָפָהּ מִיַּד הַשֻּׁתָּף[23] - מְשַׁלֵּם לוֹ דָּמֶיהָ[24], וְאַחַר כָּךְ מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[25].

17) בחו"מ סימן לז סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. 18) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. 19) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא־בתרא מג, א וברשב"ם). 20) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. 21) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. 22) המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. 23) יקחנה מידו, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. 24) שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא־בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחוה ממנו (שם). 25) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ סי' לז סעיף א).

ה. הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה[26]: אִם יֵשׁ בָּהּ פֵּרוֹת - אֵין הָאָרִיס[27] מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד בְּעָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל חֶלְקוֹ בַּפֵּרוֹת[28]; וְאִם אֵין בָּהּ פֵּרוֹת[29] - מֵעִיד[30]. אֲבָל הַשּׂוֹכֵר[31], אִם לָקַח הַשְּׂכִירוּת[32] בְּיָדוֹ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁתִּתְקַיֵּם שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ יִטֹּל - הֲרֵי זֶה מֵעִיד; וְאִם כְּבָר נָתַן הַשְּׂכִירוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ מֵעִיד. כֵּיוָן שֶׁאִם תֵּצֵא הַשָּׂדֶה לַמְעַרְעֵר - חַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכַר כָּל הַשָּׁנִים שֶׁיָּשַׁב בָּהּ, אֵינוֹ מֵעִיד[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. 27) היורד לעבד שדה חבירו על־מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. 28) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. 29) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא־בתרא מו, ב וברשב"ם). 30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בתרא מו, ב וברשב"ם). 31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. 32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. 33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לז, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

ו. שִׁמְעוֹן שֶׁלָּוָה, וְהָיָה רְאוּבֵן עָרֵב[34], וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן הַלָּוֶה וְהוֹצִיא קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ[35], אִם יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנֶגֶד הַחוֹב[36] - הֲרֵי רְאוּבֵן הֶעָרֵב יֵשׁ לוֹ[37] לְהָעִיד עַל אוֹתָהּ קַרְקַע שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה בָּזֶה; שֶׁאִם לְקָחָהּ יְהוּדָה - הֲרֵי שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּפְרַע מִמֶּנָּה בַּעַל חוֹבוֹ[38]. וְכֵן לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן מֵעִיד לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי שֶׁלָּקַח אַחֲרָיו שֶׁזֶּה הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[39]. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לַמּוֹכֵר שָׂדֶה בֶּן חוֹרִין[40] כְּנֶגֶד דְּמֵי שָׂדֶה שֶׁל לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן. שֶׁאֵין לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן הֲנָאָה בַּעֲמִידַת זֶה הַשָּׂדֶה בְּיַד לוֹקֵחַ שֵׁנִי; שֶׁאֲפִלּוּ נִטְרַף - לוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן[41] עַל הַמּוֹכֵר הוּא חוֹזֵר[42], וַהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּגְבֶּה מִמֶּנָּה[43].

34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. 35) באיזו טענה שהיא. 36) שהיא שוה סכום החוב. 37) מותר לו. 38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא־בתרא, שם). והוא־הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. 39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון – בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. 40) בחו"מ סי' לז סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה

בעל־חוב מוקדם. 41) כגון שבא בעל־חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. 42) שמכרה לו באחריות. 43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל־חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל־חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פי"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא־בתרא שם).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדיין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

1 **א. רְאוּבֵן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה אוֹ טַלִּית מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה**
2 **וְעִרְעֵר[2] עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שָׂדֶה זוֹ אוֹ טַלִּית זוֹ שֶׁלִּי**
3 **הִיא - אֵין שִׁמְעוֹן[3] יָכוֹל לְהָעִיד לְרְאוּבֵן שֶׁאֵין זוֹ**
4 **הַשָּׂדֶה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זוֹ הַטַּלִּית שֶׁל יְהוּדָה[4]; שֶׁהֲרֵי**
5 **שִׁמְעוֹן רוֹצֶה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ אוֹ טַלִּית זוֹ בְּיַד**
6 **רְאוּבֵן, שֶׁהוּא גְּזָלָהּ מִמֶּנּוּ[5], כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִירוּ לוֹ[6] מִיַּד**
7 **הַגַּזְלָן; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָרְאָיָה שֶׁל שִׁמְעוֹן,**
8 **שֶׁמּוֹצִיא בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא**
9 **בָּהּ מִיַּד יְהוּדָה[7]. וְכֵן אִם מָכַר רְאוּבֵן הַשָּׂדֶה הַגְּזוּלָה**
10 **אוֹ הוֹרִישָׁהּ לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל לֵוִי[8] - אֵין**
11 **שִׁמְעוֹן מֵעִיד שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁמָּא נַחַת רוּחַ יֵשׁ**
12 **לוֹ לְהוֹצִיאָהּ מִיַּד לֵוִי[9].**

2) טען כנגדו. 3) הנגזל. 4) כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. 5) בכת"י תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. 6) בית־הדין. 7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובשו"ע חו"מ סי' לז סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פט"ו, ה"א. 8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. 9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא־בתרא מג, ב. ומד, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אַלם, ולא אוכל לדון עמו.

13 **ב. מָכַר[10] הַטַּלִּית הַגְּזוּלָה לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה**
14 **לְעַרְעֵר[11], אִם מֵת רְאוּבֵן - שִׁמְעוֹן מֵעִיד עָלֶיהָ**
15 **שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁהֲרֵי אֵין טַלִּית זוֹ חוֹזֶרֶת**
16 **לְשִׁמְעוֹן לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ[12] וְשִׁנּוּי**
17 **רְשׁוּת[13], וּכְבָר מֵת רְאוּבֵן הַגַּזְלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יִטֹּל**
18 **דָּמֶיהָ[14]. אֲבָל אִם עֲדַיִן רְאוּבֵן קַיָּם - אֵין שִׁמְעוֹן**
19 **מֵעִיד אַף עַל הַטַּלִּית; שֶׁהֲנָאָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד**
20 **בְּיַד יְהוּדָה, כְּדֵי שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן גְּזָלָהּ וִישַׁלֵּם**
21 **דָּמֶיהָ[15]. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטַּלִּית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן[16] -**
22 **אֵין שִׁמְעוֹן מֵעִיד עָלֶיהָ[17], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפָהּ שֶׁאִם תַּעֲמֹד**
23 **בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ לַחֲזֹר לוֹ[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) ראובן הגזלן. 11) לומר שהיא שלו. 12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזלן. 13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזלן לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ח, ה"ג. 14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל־חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. 15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזלן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא־בתרא מד, א וברשב"ם). 16) שמת ראובן הגזלן והניחה לבניו. 17) שאינה של יהודה המערער. 18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

24 **ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[19],**
25 **וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן[20] וּלְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת**
26 **יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ[21]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
27 **עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת - הֲרֵי הוּא רוֹצֶה שֶׁתַּעֲמֹד בְּיַד שִׁמְעוֹן,**
28 **כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[22] וְיִטְרְפֶנָּה בְּחוֹבוֹ,**
29 **וְלֹא יִהְיֶה לוֹ רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[23].**

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פי"ט, ה"ד. 20) לומר שהיא שלו. 21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. 22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. 23) פסוק הוא בתהלים לז, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל־חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא־בתרא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת־חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

30 **ד. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר פָּרָה אוֹ טַלִּית לְשִׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה**
31 **לְעַרְעֵר וּלְהוֹצִיא מִיַּד שִׁמְעוֹן[24] - רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ**

עָלֶיהָ[25] שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שֶׁאֲפִלּוּ עָמְדָה בְּיַד שִׁמְעוֹן - אֵין בַּעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַמַּטַּלְטְלִין[26], וַאֲפִלּוּ הָיוּ אַפּוֹתִיקִי[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שֶׁזּוֹ הַפָּרָה וְהַטַּלִּית הֵם שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּוַדַּאי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁבֶּאֱמֶת הֵן שֶׁלּוֹ; אֲבָל אִם לֹא הוֹדָה שִׁמְעוֹן - אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד לְאַבֵּד זְכוּת יְהוּדָה; שֶׁאִם תֵּצֵא מִתַּחַת יְדֵי שִׁמְעוֹן - יַחֲזֹר שִׁמְעוֹן וְיִתְבַּע דָּמִים, וְיֹאמַר לוֹ: מָכַרְתָּ לִי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ[28], שֶׁהֲרֵי בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה[29]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיָּעִיד רְאוּבֵן לְאַבֵּד זְכוּת יְהוּדָה וַיַּעֲמִיד הַמַּטַּלְטְלִין בְּיַד שִׁמְעוֹן? כְּשֶׁבָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים שֶׁרְאוּבֵן זֶה לֹא הָיְתָה לוֹ קַרְקַע מֵעוֹלָם; אֲבָל אִם לֹא בָּאוּ עֵדִים לְכָךְ - אַף עַל הַפָּרָה וְהַטַּלִּית אֵינוֹ מֵעִיד. וְלָמָּה אֵינוֹ מֵעִיד עֲלֵיהֶן? שֶׁמָּא הִקְנָה אוֹתָם לְבַעַל חוֹבוֹ אַגַּב קַרְקַע, וְכָתַב 'דְּאֶקְנֵי'[30], וְהִקְנָה לוֹ מַטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע[31], שֶׁנִּמְצָא בַּעַל חוֹבוֹ טוֹרֵף אַף הַפָּרָה וְהַטַּלִּית; לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה לְהַעֲמִידָן בְּיַד שִׁמְעוֹן, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹבוֹ וְיִטְרְפֵם[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵינָן תְּלוּיִין אֶלָּא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְעֹצֶם בִּינָתוֹ, שֶׁיָּבִין עִקַּר הַמִּשְׁפָּטִים[33], וְיֵדַע דָּבָר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וַיַּעֲמִיק לִרְאוֹת. אִם יִמְצָא שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הָעֵד צַד הֲנָאָה בְּעֵדוּת זוֹ, אֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְנִפְלָאָה[34] - הֲרֵי זֶה לֹא יָעִיד בָּהּ[35]. וּכְדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יָעִיד בְּדָבָר זֶה, שֶׁמָּא נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כָּךְ לֹא יָדוּן בְּאוֹתוֹ דָּבָר. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי פְּסוּלִין: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כָּךְ פּוֹסְלִין בְּדַיָּנִים[36].

24) בטענה שקנאה מגזלן. 25) לפסול עידי יהודה. 26) שכלל הוא: אין בעל־חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). 27) שייחדם לבעל־חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לז, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". 28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. 29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פי"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). 30) שאקנה. 31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל־חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פי"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ סי' לז סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. 32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא־בתרא שם). 33) יסודם ובסיסם. 34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא". 35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל־דין דומה כמאה עדים (כסף־משנה בשם הראב"ד). 36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי־אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. וּלְפִיכָךְ[37] אֵין סוֹמְכִין בְּסַנְהֶדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה[38], בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[39] בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה[40]. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמּוֹסִיפִין עַד שִׁבְעָה לְעַבֵּר הַשָּׁנָה[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ[42], יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם הָיָה[43] בָּהֶן קְרוֹבִים - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[44].

37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. 38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורנו שם. 39) שהיא בית־דין של עשרים ושלשה חכמים. 40) שהיא בית־דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא־הדין לכל בית־דין של שלשה הדן דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף־משנה). 41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. 42) פ"ד, ה"ט־י. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ז. 43) בנוסח ה'לחם־משנה': היו. 44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית־דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת הלחם־משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן - כָּשֵׁר לְהָעִיד[45]. וְיֵשׁ כָּשֵׁר לְהָעִיד, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לָדוּן. הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא[46], וְהַגֵּר[47] וְהַמְשֻׁחְרָר[48], וְכֵן הַזָּקֵן[49] וְהַסָּרִיס, וְהַמַּמְזֵר, וְסוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כְּשֵׁרִין לְהָעִיד, וְאֵינָן כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50].

45) נדה מט, ב. 46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו. 47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב ה"ט, ופי"א הי"א. 48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא־קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט, ה"ד. 49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. 50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א הי"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית־דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין, שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

יום שישי ה' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראיה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וּגְדוֹלִים בְּחָכְמָה וּבִרְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים[2] שֶׁרָאוּ פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית אוֹ שֶׁלָּוָה מִפְּלוֹנִי[3], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַאֲמִין הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ רָאָהוּ[4] - לֹא יָעִיד, עַד שֶׁיִּרְאֶה הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יוֹדֶה לוֹ הַלֹּוֶה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ: הֱיֵה עָלַי עֵד שֶׁפְּלוֹנִי הִלְוָה לִי מָנֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע; וְאֵין לְךָ עֵדוּת שֶׁמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה אוֹ בִּידִיעָה אֶלָּא עֵדוּת מָמוֹן[5]. וְכָל הַמֵּעִיד מִפִּי אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[6], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר.

2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. 3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. 4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. 5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שאם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. 6) שם לא, א.

ב. לְפִיכָךְ[7] מְאַיְּמִין[8] אַף עַל עֵדֵי הַמָּמוֹן[9]. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן? [מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם] בִּפְנֵי הַכֹּל[10], וּמוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּחַ עֵדוּת שֶׁקֶר[11], וּבֹשֶׁת הַמֵּעִיד בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא[12]. וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים, וְאוֹמֵר[13] לוֹ: אֱמֹר הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה. אִם אָמַר: שֶׁהוּא[14] אָמַר לִי חַיָּב אֲנִי לוֹ, אוֹ אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[15], עַד שֶׁיֹּאמַר: בְּפָנַיְנוּ הוֹדָה לוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ[17]. וְהָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כָּךְ. נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶן מְכֻוָּנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותם כח עדות השקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית־דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"יושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. 8) מטילים אימה. 9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. 10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. 11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפיץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". 12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים־א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). 13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. 14) הלווה. 15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לז, ב).

16) לתובע. 17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. הַמַּטְמִין עֵדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[18], וְהָעֵדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: וַדַּאי יֵשׁ לְךָ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אֲבָל מִתְּיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תְּכַפְּנִי בַּדִּין לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ עֵדוּת, עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים[19].

18) שלא ראה את העדים המוחבאים. 19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אֶחָד הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָאָה[20]: זֶה[21] יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ שֶׁאָמַר: הֱיוּ עָלַי עֵדִים[22], בֵּין שֶׁאָמַר הַלְוֶה, בֵּין שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה[23] וְשָׁתַק הַלְוֶה דֶּרֶךְ מַאֲמִין לִדְבָרָיו[24] - הֲרֵי אֵלּוּ עֵדִים[25]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ[26], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם הוֹדָאָה וּמְעִידִין עַל פִּיו[27].

20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. 21) התובע הזה העומד בפנינו. 22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א־ב. 23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתי ואמר לי הן. 24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. 25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. 26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). 27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. תַּלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עֵד אֶחָד, לֵךְ וְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. אִם נִצְטָרֵף - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר[28].

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברֵעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וַעֲמֹד עִם הָעֵד וְלֹא תָּעִיד, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הַלְוֶה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאַתֶּם שְׁנֵי עֵדִים וְיוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לַעֲמֹד וּלְהַרְאוֹת שֶׁהוּא עֵד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד[29]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[30].

29) ואינו עובר משום: לא תענה ברֵעך וגו'. 30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

ז. הַשּׁוֹכֵר עֵדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד לַחֲבֵרוֹ[31] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[32], וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[33]. וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ[34] עֵדוּתוֹ וְלֹא הֵעִיד - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[35].

31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. 32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). 33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. 34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". 35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגרם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶהוּ שֶׁנִּקְרָא עֵד זוֹמֵם[2], וּמִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לַחֲבֵרוֹ[3]. אִם בַּעֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הֵעִידוּ וְהוּזַמוּ[4] - נִסְקָלִין כֻּלָּן; וְאִם בִּשְׂרֵפָה - נִשְׂרָפִין[5]; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם הֵעִידוּ בְּמַלְקוּת[6] - לוֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן כִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת[7]. וְאוֹמְדִין כֹּחוֹ[8] וּמַלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הֵעִידוּ לַחַיָּבוֹ מָמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין[9] הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶן לְפִי מִנְיַן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ[10]. וְאֵין לוֹקִין בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין[11].

2) חושב מחשבות רֶשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים

המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". 3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". 4) נמצאו שקרנים. 5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. 6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. 7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. 8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פי"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב "ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזדבנת" (קרית מלך). 9) מחלקים. 10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". 11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

1 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוּזַּמוּ; אֲבָל שְׁתֵּי**
2 **כִּתּוֹת הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְאֵין[12] כָּאן עֵדוּת - אֵין**
3 **עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא**
4 **הַכַּת הַשַּׁקְרָנִית. וּמַה בֵּין הַכְּחָשָׁה לַחֲזָמָה? הַהַכְחָשָׁה**
5 **- בְּעֵדוּת עַצְמָהּ. זֹאת אוֹמֶרֶת: הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת**
6 **אוֹמֶרֶת: לֹא הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבוֹא מִכְּלַל דְּבָרֶיהָ[13]**
7 **שֶׁלֹּא הָיָה. וְהַחֲזָמָה - בְּעֵדִים עַצְמָן, וְאֵלּוּ הָעֵדִים**
8 **שֶׁהֻזְּמוּם[14] אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הָיָה.**
9 **כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת**
10 **הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלְוָה[15] מָנֶה לִפְלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם**
11 **פְּלוֹנִי; וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ וְנִבְדְּקוּ בָּאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים**
12 **וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ**
13 **כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, לֹא זֶה הָרַג אֶת**
14 **זֶה וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה - הֲרֵי זוֹ הַכְּחָשָׁה[16]. וְכֵן**
15 **אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִים כָּךְ? וְזֶה הַהוֹרֵג**
16 **אוֹ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַלּוֶה אוֹ הַמַּלְוֶה הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה**
17 **בִּמְדִינָה אַחֶרֶת! - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת מַכְחֶשֶׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי**
18 **שֶׁאָמַר: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה,**
19 **שֶׁהֲרֵי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
20 **בִּדְבָרִים אֵלּוּ[17]. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ**
21 **יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ**
22 **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הֲרָגוֹ, וְאָנוּ מְעִידִים שֶׁאַתֶּם**
23 **עַצְמְכֶם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבָבֶל[18] - הֲרֵי אֵלּוּ**
24 **זוֹמְמִים, וְנֶהֱרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין[19]. הוֹאִיל וְהָעֵדִים**
25 **שֶׁהֻזְּמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עַצְמָהּ שֶׁל עֵדוּת כְּלָל אִם**
26 **אֱמֶת הָיָה אוֹ שֶׁקֶר[20].**

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'. 13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן: לוה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות. 17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. 18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. 19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

27 **ג. וְזוֹ שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנִים עַל הָעֵדִים**
28 **הָרִאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[21]. אֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים**
29 **הָרִאשׁוֹנִים מֵאָה[22], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֻזְּמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:**
30 **אָנוּ מְעִידִים, שֶׁאַתֶּם מֵאָה כֻּלְּכֶם עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּיוֹם**
31 **פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱנָשִׁין עַל פִּיהֶם.**
32 **שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וּמֵאָה כִּשְׁנַיִם[23]. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כִּתֵּי**
33 **עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב,**
34 **אֶלָּא דּוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן[24].**

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם ?! (בבא־קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. 22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. 23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה? תלמוד־לומר עדים" שלשון: על־פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. 24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו

(בבא־קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פי"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

ד. עֵדִים זוֹמְמִין אֵינָן צְרִיכִין הַתְרָאָה[25]. וְעֵדִים שֶׁהֻכְחֲשׁוּ וּלְבַסּוֹף הוּזַמּוּ[26] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; מִפְּנֵי שֶׁהַכְחָשָׁה תְּחִלַּת הֲזָמָה הִיא, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה[27].

25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. 26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. 27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא־קמא עג, ב).

ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֵדִים אֶלָּא בִּפְנֵיהֶם[28], וּמַכְחִישִׁין אֶת הָעֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם. וְעֵדִים שֶׁהוּזַמּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶן[29] - הֲרֵי הֵכְחֲשׁוּ[30]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ הָעֵדִים שֶׁהֻזְּמוּם קֹדֶם שֶׁיְּזַמּוּ אוֹתָם בִּפְנֵיהֶם[31] - אֵין כָּאן עֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה[32].

28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, הי"א. 29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל־שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). 30) ובטלה עדותם. 31) ולא הספיקו לחייבם עונש. 32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

ו. עֵדֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהֻכְחֲשׁוּ[33] וְלֹא הוּזַמּוּ, אֲפִלּוּ בָּא הַנֶּהֱרָג בְּרַגְלָיו[34] - אֵינָם לוֹקִין[35]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[36], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[37]. אֲבָל בֵּית דִּין מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[38].

33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. 34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. 35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". 36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית־דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא־אם־כן מזהירים. 37) בבא־קמא עד, ב. שמיתת בית־דין היא עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב. 38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

ז. עֵדִים זוֹמְמִים צְרִיכִין הַכְרָזָה[39]. וְהֵיאַךְ הִיא הַהַכְרָזָה שֶׁלָּהֶן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עִיר וָעִיר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּזַמּוּ, וַהֲרַגְנוּם, אוֹ לָקוּ בְּפָנֵינוּ, אוֹ עָנַשְׁנוּ אוֹתָן כַּךְ וְכַךְ דִּינָרִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ[40].

39) לאחר שנענשו בבית־דין. 40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז הי"ג.

ח. חִיּוּב הָעֵדִים זוֹמְמִים[41] לְשַׁלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁחַיָּבִין לְשַׁלֵּם - קְנָס הוּא[42], וּלְפִיכָךְ אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָן[43]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ, וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעַדְנוּ, וְאֵין לָזֶה אֵצֶל זֶה כְּלוּם; אוֹ שֶׁאָמְרוּ[44]: הֵעַדְנוּ עַל זֶה בְּכָךְ וְכָךְ וְהוּזַמְנוּ[45] - אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּיהֶן[46]. אֲבָל אִם אָמְרוּ: הֵעַדְנוּ עַל זֶה, וְהוּזַמְנוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַיַּבְנוּ לִתֵּן לוֹ כַּךְ וְכַךְ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין; שֶׁזּוֹ הוֹדָאָה בְּמָמוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִתְּנוֹ[47]. וְאִם אָמַר הָאֶחָד כַּךְ - מְשַׁלֵּם חֶלְקוֹ[48].

41) בכת"י תימן: הזוממין. 42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). 43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא־קמא סד, ב). 44) בדפוסים קדומים: שאמרו. 45) ועדיין לא חוייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. 46) מכות ג, א. 47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית־דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, הי"ז. 48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבירו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבִּירָה[2] הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּמַעֲרַב הַבִּירָה הַזֹּאת הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בָּעֵת הַזֹּאת: אִם

1 יָכוֹל הָעוֹמֵד בְּמַעֲרָב לִרְאוֹת מַה שֶּׁבְּמִזְרָח - אֵינָן
2 זוֹמְמִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין.
3 וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא מְאוֹר עֵינֵיהֶם שֶׁל רִאשׁוֹנִים רַב,
4 וְרוֹאִין מֵרָחוֹק יָתֵר מִכָּל אָדָם[3]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם
5 וְאָמְרוּ: בַּבֹּקֶר הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ
6 שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּיוֹם זֶה בָּעֶרֶב הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּלֹד:
7 אִם יָכוֹל אָדָם לְהַלֵּךְ אַפִּלּוּ עַל הַסּוּס מִירוּשָׁלַיִם לְלֹד
8 מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב - אֵינָן זוֹמְמִין; וְאִם לָאו - הֲרֵי אֵלּוּ
9 זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא כַּר קַל[4] בְּיוֹתֵר נִזְדַּמֵּן
10 לָהֶן וְקִפְּלוּ[5] אֶת הַדֶּרֶךְ. אֶלָּא בַּדָּבָר הַמְּצוּי הַיָּדוּעַ
11 לַכֹּל מְשַׁעֲרִין לְעוֹלָם[6], וּמְזַמְּמִין אוֹתָן.

2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא־בתרא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. 3) מכות ה, א. 4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". 5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקִפְּלָהּ הקב"ה לכל ארץ־ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". 6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

12 ב. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ
13 בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה עִמָּנוּ
14 הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם אַחֵר רָחוֹק, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם
15 זֶה הֲרָגוּ בְּוַדַּאי; אֲפִלּוּ הֵעִידוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁקֹּדֶם כַּמָּה
16 יָמִים הֲרָגוּם[7] - הֲרֵי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֵדָיו הָרִאשׁוֹנִים
17 נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּזַמּוּ[8]. שֶׁכְּבָעֵת שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהָרַג עַדַיִן
18 לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לְהָרֵג[9]. אֲבָל בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁלִישֵׁי
19 בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי
20 לַהֲרִיגָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ
21 הֱיִיתֶם בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הָרָחוֹק, אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ
22 בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַּמּוּ
23 נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו כְּבָר
24 נִגְמַר דִּינוֹ לַהֲרִיגָה[10]. וְכֵן לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמֵי קְנָס[11].
25 כֵּיצַד? בָּאוּ שְׁנַיִם בִּשְׁלִישֵׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד
26 בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח[12] וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ:
27 בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בִּמְקוֹם רָחוֹק, אֲבָל בְּעֶרֶב
28 שַׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ; אֲפִלּוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב
29 וְטָבַח וּמָכַר[13], וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ[14] - אֵין עֵדִים
30 אֵלּוּ שֶׁהוּזַּמּוּ מִשְּׁלֹמִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת
31 שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו חַיָּב הָיָה לְשַׁלֵּם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. 8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. 9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעידי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית־דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א וב'תוספות' שם). 10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, הי"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". 11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. 12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לז. 13) או מכר. 14) ובכתב־יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. 15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית־דין (רבי עקיבא איגר, שם).

32 ג. אֵין עֵדֵי הַשְּׁטָר נַעֲשִׂין זוֹמְמִין[16] עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בְּבֵית
33 דִּין: שְׁטָר זֶה בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ[17] וְלֹא אֵחַרְנוּהוּ. אֲבָל
34 אִם לֹא אָמְרוּ כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּאֶחָד
35 בְּנִיסָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁעֵדֵי הַשְּׁטָר
36 הָיוּ עִמָּהֶם בְּכָבֶל בְּיוֹם זֶה[18] - הַשְּׁטָר כָּשֵׁר וְהָעֵדִים
37 כְּשֵׁרִים; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁכְּתָבוּהוּ[19] וְאֵחֲרוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ
38 בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בַּאֲדָר כָּתְבוּ שְׁטָר זֶה שָׁם, וְאֵחֲרוּ
39 זְמַנּוֹ[20] וְכָתְבוּ זְמַנּוֹ בְּנִיסָן[21]. אָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ,
40 וְהוּזַּמּוּ[22]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁיּוֹדְעִים הַיּוֹם
41 שֶׁחָתְמוּ[23] עַל הַשְּׁטָר, אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשְּׁטָר
42 וַחֲתִימַת יָדָם בּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי[24], כֵּיוָן שֶׁהוּזַּמּוּ - הֲרֵי
43 נִפְסְלוּ לְמַפְרֵעַ מִיּוֹם שֶׁנּוֹדַע שֶׁחָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר;
44 שֶׁהָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי הֵן כְּמִי
45 שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין בְּעֵת הַחֲתִימָה[25]. אֲבָל אִם
46 אֵין עֵדִים שֶׁרָאוּ עֵדוּתָן[26] וְלֹא רָאוּ הַשְּׁטָר מִקֹּדֶם -
47 אֵין נִפְסָלִין אֶלָּא מֵעֵת שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין שֶׁזֶּה כְּתַב
48 יָדָן[27] וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ; שֶׁאֶפְשָׁר[28] שֶׁבְּיוֹם זֶה
49 שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין, בּוֹ בַּיּוֹם חָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ
50 לוֹ כַּמָּה שָׁנִים[29], וְהֵם שִׁקְּרוּ וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ[30].

16) על חתימתם בשטר. 17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. 18) ואי־אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. 19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. 20) רשמו בו תאריך מאוחר. 21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא־בתרא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או

בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית־דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל־פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא־קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי־אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהוזם, עד יום העדתם בבית־דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על־פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוה פלוני מפלוני מנה, והוזם, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא־הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

יום ש"ק ו' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

1 **א. אֵין עֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין**
2 **עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת[2], וְיָזֹמוּ[3] שְׁנֵיהֶם**
3 **אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין[4]. אֲבָל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד[5],**
4 **אוֹ שֶׁהוּזַמוּ שְׁנֵיהֶם קֹדֶם גְּמַר דִּין, אוֹ אַחַר גְּמַר דִּין**
5 **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל[6] - אֵין נֶעֱנָשִׁין, אַף**
6 **עַל פִּי שֶׁהוּזַמוּ וְנִפְסְלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה[7].**

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קרית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וינציאה שי"א: ויוזמו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הוזם בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

7 **ב. נֶהֱרָג זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו וְאַחַר כָּךְ הוּזַמוּ - אֵינָן**
8 **נֶהֱרָגִין מִן הַדִּין[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת -**
9 **וַעֲדַיִן לֹא עָשָׂה[9]. וְדָבָר זֶה[10] מִפִּי הַקַּבָּלָה[11]. אֲבָל אִם**
10 **לָקָה זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו - לוֹקִין[12]. וְכֵן אִם יָצָא הַמָּמוֹן**
11 **מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חוֹזֵר לִבְעָלָיו[13], וּמְשַׁלְּמִין**
12 **לוֹ[14].**

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). 9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). 10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמיתו. 12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת־א'ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעוונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). 13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. 14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

13 **ג. הָיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אֲפִלּוּ מֵאָה, אִם הֵעִידוּ בְּבֵית**
14 **דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהֵעִיד כָּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֲבֵרוֹ**
15 **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[15], וְהוּזַמוּ מִקְצָתָן - אֵין נֶעֱנָשִׁין עַד**
16 **שֶׁיּוּזַמוּ כֻּלָּן[16]. אֲבָל אִם הָיָה הֶפְסֵק בֵּין זֶה לָזֶה יָתֵר**
17 **מִכְּדֵי דִּבּוּר, שֶׁהוּא כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב[17]**
18 **- הֲרֵי נֶחְלְקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוּזַמוּ - נֶעֱנָשִׁין[18],**
19 **וְהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דִּבְרֵיהֶן וְדִבְרֵי**
20 **הָרִאשׁוֹנִים הֶפְסֵק - אֵין נֶעֱנָשִׁין[19]. וְאַף עַל פִּי**
21 **שֶׁבָּטְלָה הָעֵדוּת כֻּלָּהּ[20]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּת אַחַת[21], הוֹאִיל**
22 **וְנִפְסְלָה מִקְצָתָהּ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ[22].**

15) סיומו של חבירו. 16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). 17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. 18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. 19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים־ב כ, לז) "בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. 20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. 21) שהופיעו בבת אחת לפני בית הדין. 22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

1 **ד. הֵעִיד הָאֶחָד וְנֶחְקְרָה עֵדוּתוֹ, וְאָמַר הַשֵּׁנִי[23]: אַף**
2 **אֲנִי כָּמוֹהוּ, אוֹ שֶׁאָמַר: הֵן כֵּיוֹצֵא בָּזֶה, וְהוּזַמוּ**
3 **שְׁנֵיהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין.**
4 **שֶׁכָּל עֵד שֶׁאָמַר אַחַר עֵדוּת חֲבֵרוֹ 'הֵן'[24] - הֲרֵי זֶה**
5 **כְּמִי שֶׁנֶּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חֲבֵרוֹ[25]. וְאֵין לְעֵדִים**
6 **זוֹמְמִין שְׁגָגָה[26], לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ[27] מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ[28]**
7 **אֵין צְרִיכִים הַתְרָאָה[29], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

23) תוך כדי דיבור. 24) בדפוסי רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. 25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". 26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. 27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. 28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. 29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. 30) פרק י"ח, הלכה ד.

8 **ה. כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְזִמִּין אֶת הַמֵּאָה אִם הֵעִידוּ**
9 **הַמֵּאָה בְּבַת אַחַת[31], כָּךְ הֵן מְזִמִּין אוֹתָן אֲפִלּוּ הָיוּ**
10 **חֲמִשִּׁים כַּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחַר שְׁנַיִם. כֵּיצַד? כַּת**
11 **שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,**
12 **וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵזִּמוּהָ[32], וּבָאת כַּת שְׁנִיָּה וְהֵעִידָה**
13 **אוֹתָהּ עֵדוּת עַצְמָהּ, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם,**
14 **וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהֵזִּמוּהָ גַּם זוֹ הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן**
15 **הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הָרְבִיעִית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן הֵן**
16 **נֶהֱרָגִין[33] עַל פִּי אֵלּוּ הַשְּׁנַיִם[34].**

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "שהשניים כמאה ומאה כשניים". 32) בכתב יד תימן: והזימו. 33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. 34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

17 **ו. כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן**
18 **בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה כַּת שְׁנִיָּה וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת רִאשׁוֹנָה**
19 **- יֵהָרְגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[35]. בָּאָה כַּת**
20 **שְׁלִישִׁית וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[36] - תִּהָרֵג הַכַּת**
21 **הַשְּׁנִיָּה וּרְאוּבֵן[37], וְתִנָּצֵל הַכַּת רִאשׁוֹנָה. בָּאָה כַּת**
22 **רְבִיעִית וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת שְׁלִישִׁית - תִּהָרֵג הַכַּת**
23 **הַשְּׁלִישִׁית וְהָרִאשׁוֹנָה[38], וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[39] וְהַכַּת**
24 **הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה כַּת, זוֹ מְזִמָּה אֶת זוֹ -**
25 **כַּת נִכְנֶסֶת[40] וְכַת יוֹצֵאת[41].**

35) הנידון. 36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. 37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. 38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. 39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. 40) להעיד. 41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "...הנדון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

26 **ז. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טְרֵפָה[42] שֶׁהָרַג, וְהוּזַמוּ -**
27 **אֵין נֶהֱרָגִין; שֶׁאֲפִלּוּ הֲרָגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אֵין נֶהֱרָגִין,**
28 **לְפִי שֶׁהוּא טְרֵפָה[43]. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרֵפָה, וְהֵעִידוּ**
29 **בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין[44] עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוּזַמוּ - אֵין**
30 **נֶהֱרָגִין; שֶׁאִם יוּזְמוּ זוֹמְמֵיהֶן[45] - אֵין זוֹמְמֵיהֶן[46]**
31 **נֶהֱרָגִין, שֶׁלֹּא הֻזְּמוּ אֶלָּא טְרֵפָה[47].**

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. 43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). 44) העובר עליו. 45) מזימיהם. 46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. 47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

1 **ח. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רֶשַׁע[48] שֶׁאֵין**
2 **בּוֹ לֹא מַלְקוּת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חִיּוּב מָמוֹן, וְאַחַר כָּךְ**
3 **הוּזַמּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָמְמוּ**
4 **לְהַלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן. כֵּיצַד? הֵעִידוּ עַל כֹּהֵן**
5 **שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ[49]**
6 **אוֹ נֶחֱלְצָה[50] בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי**
7 **הֵן לוֹקִין[51]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[52],**
8 **וְהוּזַמּוּ - לוֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלִין[53]. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל**
9 **זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ[54], וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי הֵן לוֹקִין, וְאֵין**
10 **מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[55]. הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד**
11 **עִבְרִי[56], וְהוּזַמּוּ - לוֹקִין[57]. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ מִפִּי**
12 **הַקַּבָּלָה הֵן[58].**

48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד-ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו, ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

13 **ט. כָּךְ קִבְּלוּ חֲכָמִים: שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק[59]**
14 **וְהִצְדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן[60], וּבָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים**
15 **וְהֶזֵּמוּם, וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַّדִּיק[61] וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע**
16 **- הֲרֵי עֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[62] לוֹקִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
17 **הִרְשִׁיעוּ הַצַּדִּיק לְהַלְקוֹתוֹ[63]. אֲבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו**
18 **שֶׁאָכַל בָּשָׂר בְּחָלָב[64] אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז - הֲרֵי אֵלּוּ**
19 **לוֹקִין מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם[65].**

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א-ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

20 **י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רְאוּבֵן שֶׁנָּאַף עִם בַּת כֹּהֵן,**
21 **וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לֵהָנֵק וְדִין הַנּוֹאֶפֶת לִשְׂרֵפָה[66],**
22 **וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין וְלֹא**
23 **נִשְׂרָפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[67].**

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין צ, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבועל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבועל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב.

שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

א. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנִי גֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ[2] וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה, וְהוּזַמוּ[3]; וַהֲלוֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם גֵּרֵשׁ, סוֹפוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה[4] - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ[5], שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה[6], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הֲנָאָה זוֹ[7]. וּמְשַׁעֲרִין בָּאִשָּׁה וּבִכְתֻבָּתָהּ. שֶׁאִם הָאִשָּׁה הָיְתָה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינָהּ לְבֵין בַּעְלָהּ - אֵין דְּמֵי הַכְּתֻבָּה כְּשֶׁתִּמָּכֵר כְּמוֹ דָּמֶיהָ אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה וּקְטַנָּה[8], אִם יֵשׁ[9] בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שֶׁזּוֹ[10] קְרוֹבָה מִן הַגֵּרוּשִׁין וּרְחוֹקָה מִן הַמִּיתָה[11]. וְכֵן אֵין טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמְרֻבָּה לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה הַמּוּעֶטֶת; שֶׁאִם הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף זוּז - הֲרֵי הִיא נִמְכֶּרֶת בְּטוֹבַת הֲנָאָה בְּמֵאָה[12], וְאִם הָיְתָה מֵאָה - אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בְּפָחוֹת[13]. דְּבָרִים אֵלּוּ כְּפִי מַה שֶׁיִּשְׁעַרוּ הַדַּיָּנִים.

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מְסַכֵּן את מעותיו. 7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלימין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. 8) צעירה. 9) בכת"י תימן: אז יש. 10) בעלת הקטטה. 11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. 12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. 13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

ב. הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁחַיָּב לְפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן מִכָּאן[14] וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַלָּוֶה אוֹמֵר: עַד חָמֵשׁ שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן[15] וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז חָמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלָּוֶה[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) מעכשיו. 15) לאיזה מתווך, שישיג עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. 16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף־משנה).

ג. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנָּגַח[17], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[18]. וְאִם אֵין הַשּׁוֹר[19] שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר בִּלְבַד; שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא מִגּוּפוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל פֵּרוֹת אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) את שור רעהו. 18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא־קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". 19) המזיק. 20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. 21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. הֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[22] וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[23], וְהוּזַמוּ - מְשַׁלְּמִין לָאָדוֹן דְּמֵי הָעֶבֶד וּדְמֵי עֵינוֹ[24]. הֵעִידוּ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ[25], וְהוּזַמוּ[26], וְנִמְצָא הַדָּבָר הֵפֶךְ, שֶׁהָאָדוֹן הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[27] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". 23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן־חורין, והרי הוא ככל בן־חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. 24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא־קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו

ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם־משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו.

26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף־משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק.

27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו.

28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני־כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם־משנה).

1 **ה. עֵדֵי קִנּוּי[29] וּסְתִירָה[30] שֶׁהוּזַמּוּ - לוֹקִין[31]. בָּא עֵד**
2 **אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזָּנְתָה אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה[32], [וְנִמְצָא**
3 **אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ[33]. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהֵן**
4 **עֵדֵי הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה וְהַטֻּמְאָה][34], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין -**
5 **מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה, וְאֵין לוֹקִין[35]. וְלָמָּה לֹא**
6 **יֵהָרְגוּ, וְהֲרֵי הֵעִידוּ בְּטֻמְאָה? לְפִי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ[36].**

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני.

30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד.

33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזם, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא־מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה.

34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה ('מרכבת המשנה'), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז.

35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א־ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

7 **ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר[37],**
8 **וְהוּזַמּוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל[38]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב,**
9 **וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוּזַמּוּ אֵלּוּ**
10 **וְאֵלּוּ - הֲרֵי הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,**
11 **וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין שְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה[39]. הוּזַמּוּ**
12 **הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[40],**
13 **וְהָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה**
14 **וַחֲמִשָּׁה[41]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם - פָּטְלָה**
15 **עֵדוּת שְׁנַיָּה[42]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם -**
16 **פָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת[43]; שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה - אֵין הַטְּבִיחָה**
17 **אוֹ הַמְּכִירָה מְחַיֶּבְתּוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם[44].**

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 38) בבא־קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם־משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם).

39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא־קמא שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא־קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיזומו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא־קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

18 **ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45],**
19 **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין[46] - מְשַׁלְּמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה[47] דְּמֵי**
20 **הַשָּׂדֶה[48]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם**
21 **שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית,**
22 **וְהוּזַמּוּ כֻּלָּן - מְשַׁלְּשִׁין[49] בֵּינֵיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת**
23 **הַחֲזָקָה שָׁלֹשׁ עֵדְיוֹת הֵן[50] - הֲרֵי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת**
24 **לַהֲזָמָה[51]. לְפִיכָךְ, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מִצְטָרֵף עִם**

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 38) בבא־קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם־משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם).

39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא־קמא שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא־קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיזומו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיוזמו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא־קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

כָּל אֶחָד וְאֶחָד[52], וְהֵעִידוּ בְּשָׁנָה שָׁנָה[53] - הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ עֵדֵיוֹת, וְתִתְקַיֵּם בָּהֶן הַחֲזָקָה[54], וְהֵן כְּעֵדוּת אַחַת לַהֲזָמָה; שֶׁאִם הוּזַמּוּ כֻּלָּן - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָאַחִין מְשַׁלְּמִין חֲצִי דְּמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דָּמָיו[55].

45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פי"א, ה"ב. 46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. 47) המערער על המחזיק. 48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא־בתרא נו, א). 49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פי"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא־בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. 50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. 51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. 52) איש זר. 53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. 54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. 55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא־בתרא שם נו, ב).

ח. שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּעֵדוּתָן שֶׁשּׁוֹר זֶה מוּעָד[56], וְנִמְצֵאת כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין[57] - כֻּלָּן פְּטוּרִין[58]. נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין - כֻּלָּן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם הַנֶּזֶק[59]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ כֻּלָּן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[62], אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין[63], אוֹ שֶׁהָיוּ מַכִּירִין בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ הַשּׁוֹר[64]; אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחַת מֵאֵלּוּ - הֲרֵי כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין[65]; שֶׁהֲרֵי הֵן אוֹמְרִין: לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק, וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁתָּבוֹא כַּת אַחֶרֶת וְיַעֲשֶׂה מוּעָד[66].

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא־קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". 57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. 58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. 59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו ('תוספות' בבא־קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). 60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף־משנה). 61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. 62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. 63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. 64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי־אפשר לחייב את בעליו, ועל־כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. 65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. 66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא־קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו ('תוספות' בבבא־בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67] עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה[68], וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עָלָיו עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה[69] שֶׁבָּהּ יֵהָרֵג, וְהוּזַמּוּ שְׁתֵּיהֶן - כַּת הָרִאשׁוֹנָה לוֹקָה וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת[70], מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים לוֹמַר: לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ[71]; אֲבָל כַּת הָאַחֲרוֹנָה נֶהֱרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נֶהֱרָג[72]. הָיְתָה הַכַּת הָאַחֲרוֹנָה אַרְבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ גָּנַב, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ אָכַל, וְהוּזַמּוּ - כֻּלָּן נֶהֱרָגִין[73]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁזֶּה גָּנַב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוּזַמּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין[74]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנְבוֹ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמְּכָרוֹ, בֵּין שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי גְנֵבָה בֵּין שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי מְכִירָה - כָּל כַּת מֵהֶן שֶׁהוּזְּמָה נֶהֱרֶגֶת; שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא תְּחִלַּת חִיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה[75]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְּכָרוֹ לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל[76], וְהוּזַמּוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא הוּזַמּוּ לֹא הָיָה זֶה נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: עַבְדִּי מָכַרְתִּי. בָּאוּ עֵדֵי גְנֵבָה אַחַר שֶׁהוּזַמּוּ עֵדֵי מְכִירָה, אֲפִלּוּ רָאִינוּ אוֹתָן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[77] - אֵין נֶהֱרָגִין[78].

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל' ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים

את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל־כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתיהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתיהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פט"ו, הי"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית־דין, ועל־כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). 76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף־משנה). 77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על־פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. 78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה'תוספות' שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה קובעת.

1 **י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזְּנָתָה**
2 **כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה[79], וְהֵבִיא אָבִיהָ עֵדִים וְהֶזְּמוּם - הֲרֵי**
3 **עֵדֵי הַבַּעַל נֶהֱרָגִין[80]. חָזַר הַבַּעַל וְהֵבִיא עֵדִים וְהֵזִּמוּ**
4 **עֵדֵי הָאָב - הֲרֵי עֵדֵי הָאָב נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן[81]**
5 **לַבַּעַל. נֶהֱרָגִין - מִפְּנֵי שֶׁעֵדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם**
6 **לַהֲרִיגָה בְּעֵדוּתָן, וּמְשַׁלְּמִין קְנָס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין**
7 **הַבַּעַל לְשַׁלֵּם קְנָס בְּעֵדוּתָן, וְנִמְצְאוּ חַיָּבִין נְפָשׁוֹת**
8 **לָזֶה וּמָמוֹן לָזֶה[82]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁבָּא**
9 **עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה[83], וְהוּזְּמוּ - נֶהֱרָגִין וְאֵין**
10 **מְשַׁלְּמִין[84]; בָּא עַל בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוּזְּמוּ - נֶהֱרָגִין,**
11 **וּמְשַׁלְּמִין הַקְּנָס לְאָבִיהָ[85]. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר[86],**
12 **וְהוּזְּמוּ - נִסְקָלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[87]; שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי**
13 **- נִסְקָלִין[88], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר[89] לְבַעַל הַשּׁוֹר[90].**
14 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

79) ודינה להיהרג. 80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). 81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". 82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל' חובל פ"ח הי"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא־קמא כב, ד"ה קטל תוריה). 83) ודינו להסקל. 84) טובת הנאת כתובתה שהפסידה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). 85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות – לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף־משנה). 86) ולא פירשו שור של מי. 87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. 88) שחייבים נפשות לרובע. 89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו". 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורי.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לעניין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

15 **א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ[2], שֶׁבָּא עֵד**
16 **אֶחָד מִכַּת זוֹ וְעֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת**
17 **- אֵין כָּאן עֵדוּת; שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן שַׁקְּר[3], וְאֵין**
18 **יָדוּעַ מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶן[4]. בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ**
19 **וְהֵעִידָה עֵדוּת, וּבָאָה כַּת זוֹ וְהֵעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת**
20 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמָהּ[5].**

2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. 3) ובכת"י תימן: שקרן. 4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל־פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). 5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול

לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שִׁמְעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד בְּמָנֶה[6] וְאֶחָד בְּמָאתַיִם, וְכָפַר שִׁמְעוֹן בִּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת, וְעֵדֵי שְׁטָר זֶה כַּת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתַּיִם שֶׁהִכְחִישוּ זוֹ אֶת זוֹ, וְעֵדֵי הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם מָנֶה, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[7], וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר[8]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר - בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[9], כְּדִין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[10]; שֶׁהֲרֵי עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[11] מְעִידִין בְּמִקְצַת הַמָּמוֹן שֶׁכָּפַר בְּכֻלּוֹ, וְלֹא תְּהֵא הוֹדָאַת פִּיו[12] גְּדוֹלָה מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14].

6) מאה זו. 7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, וברי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם־כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית־דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק־דין הראשון, כמבואר ביבמות לז, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר־תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל־כל־פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף־משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על־פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לֵוִי[15], וְעֵדָיו כַּת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן, וְהוֹצִיא שִׁמְעוֹן שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֵוִי כּוֹפֵר בִּשְׁנֵיהֶן - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, וְשִׁמְעוֹן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁבְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ[16]. וּשְׁבוּעָה זוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17], כְּדִין חֲנֻנִּי עַל פִּנְקָסוֹ[18].

15) שהלווהו. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל־כרחו של הלווה ה"עני" בית־הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפיס (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן...", והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיכלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שִׁמְעוֹן, וְעֵדָיו כַּת אַחַת מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת[19] - הֲרֵי כָּל שְׁטָר מֵהֶן כְּחֶרֶס[20], וּשְׁנֵי הַנִּטְעָנִין נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[21] וְנִפְטָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לְהָעִיד כְּאַחַת[22]; אֲבָל כָּל הַמּוֹצִיא שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת כַּת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחֵר כָּךְ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר, שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ, בֵּין מִלְּוֶה הָרִאשׁוֹן[23] בֵּין מֵאַחֵר[24]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מִשְּׁתֵיהֶן בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה[25].

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. 20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ז, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן וְהוּזַמּוּ, וְחָזַר וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ וְהוּזַמּוּ, אֲפִלּוּ מֵאָה כַּת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְנִמְצֵאת עֵדוּת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מְכֻוֶּנֶת - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁטַּעַן טַעֲנָה זוֹ לְהָבִיא עֵדִים שַׁקְרָנִים - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקוּ אֵלּוּ

1 הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵן מְשַׁקְּרִין[26]. אֲבָל שְׁטָר שֶׁקָּרָא
2 עָלָיו עַרְעָר[27], וְהוּא שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
3 שָׁאַל לְזַיֵּף לוֹ שְׁטָר זֶה[28], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר
4 מֵחוֹתָמָיו[29] - אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם[30]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם
5 בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר וְהֵעִידוּ הֵן בְּעַצְמָן עַל כְּתַב יָדָן[31] -
6 גּוֹבִין בּוֹ.

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!". 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב־ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף־משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב־ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ל' ניסן־ו' אייר ה'תשפ"ב

יום א' ל' ניסן ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[1]

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

7 **א. אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת[2] עָשׂוּ חֲכָמִים לְקֹדֶשׁ עַל**
8 **הַתְּרוּמָה, וְאֵלּוּ הֵן: יֵשׁ לְאָדָם לְהַטְבִּיל כֵּלִים בְּתוֹךְ**
9 **כֵּלִים[3] לִתְרוּמָה, אֲבָל לֹא לְקֹדֶשׁ. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה**
10 **פִּי הַכְּלִי[4] צַר וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[5], וְנִמְצָאוּ**
11 **הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ כְּאִלּוּ טְבָלוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי, לֹא**
12 **בַּמִּקְוֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכְּלִי הַגָּדוֹל**
13 **שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין טָהוֹר; אֲבָל אִם הָיָה**
14 **טָמֵא - מִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עָלְתָה טְבִילָה**
15 **לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ אֲפִלּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּקֹדֶשׁ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.. כו'".

ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאום בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, וחמש אחרונות עשאום בקודש בלבד.. כו'". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות, ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות, כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת הי"א דלעומת־זה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקודש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על־דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקודש כו'" כי ענייני הקודש הם ההתעסקות עם הזולת וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרא" או שלא להלך בגדולות.

(על פי 'יין מלכות' ספר טהרה סימן כא)

2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם רב נחמן סובר כמותו. 3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה וייטהרו. 4) החיצון. 5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחוברים למקווה ומתוך כך לא עלתה

טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

ב. כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ, וְלֹא בֵּית אֶצְבַּע[7] שֶׁבְּעֻבִּי שְׂפָתוֹ. וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ אוֹ שֶׁבְּבֵית צְבִיעָתוֹ טְהוֹרִין. וְשׁוֹתֶה בּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִגְּעוּ מַשְׁקִין שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי וְיַחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ תּוֹכוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ, נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[8].

6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. 7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקיי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע]. 8) אחוריים, תוך ובית אצבע.

ג. הַנּוֹשֵׁא אֶת הַמִּדְרָס[9] - מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא עִמּוֹ תְּרוּמָה כְּאֶחָד, וְהוֹאִיל וְאֵין הַנּוֹשֵׂא נוֹגֵעַ בַּתְּרוּמָה[10] וְלֹא תְּרוּמָה נוֹגַעַת בַּמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה. אֲבָל לֹא הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה[11] בְּאֶחָד, שֶׁנָּשָׂא חָבִית שֶׁל קֹדֶשׁ [12]טִמְּאָהּ בַּמִּדְרָס שֶׁנָּשָׂא עִמָּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס לֹא יִשָּׂא אֶת הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמִדְרָס עִם הַקֹּדֶשׁ[13], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא, הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּקֹּדֶשׁ - הֲרֵי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר[14].

9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. 10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורש"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמאה התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס]. 11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. 12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". 13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בתרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. 14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה[15], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת - הֲרֵי בִּגְדֵיהֶן מִדְרָס לְקֹדֶשׁ[16].

15) שנשמרו בטהרת תרומה. 16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. כְּלִי שֶׁהוּא מְפֻצָּל[17] וְלוּחוֹתָיו וְקוֹרוֹתָיו מְקֻשָּׁרוֹת, כְּגוֹן מִטָּה וְכַיּוֹצֵא בָהּ: אִם נִטְמָא וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ לִתְרוּמָה - יֵשׁ לוֹ לְהַטְבִּילוֹ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד כְּשֶׁהוּא מְקֻשָּׁר; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - מַתִּיר[18] וּמְנַגֵּב[19], שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם דָּבָר הַחוֹצֵץ[20], וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר.

17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. 18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. 19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. 20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. כֵּלִים הַנִּגְמָרִין בְּטָהֳרָה[21], אֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּלְמִיד חָכָם וְנִזְהָר בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ, וְאֵינָן צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; אֲבָל לִתְרוּמָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּלֹא טְבִילָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֹק עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּגַּע בָּהֶן[22] בִּשְׁעַת מְלָאכָה וַעֲדַיִן [23]הוּא לַח[24].

21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. 22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ מטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). 23) אחרי גמר מלאכה. 24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית).

ז. אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַכְּלִי - מְצָרֵף[25] מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת פְּרוּדִין זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן צִמּוּקִין וּגְרוֹגָרוֹת, וְנָגְעָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - נִטְמָא כָּל מַה שֶּׁבַּכְּלִי לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת[26] שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הֵם[27]. וְרֶמֶז יֵשׁ לְמַעֲלָה זוֹ בַּתּוֹרָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַה שֶּׁבַּכַּף - הֲרֵי הוּא כְּגוּף אֶחָד. אֲפִלּוּ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ[28] מְצָרֵף מַה שֶּׁעָלָיו לְקֹדֶשׁ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ צְבוּרִין עַל גַּבֵּי הַלּוּחַ אוֹ עַל גַּבֵּי הָעוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לעניין טומאה. 26) לרבות זו. 27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר: "מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. 28) זו היא מעלה שביעית.

ח. הָיוּ שְׁנֵי הַצְּבוּרִין[29] בְּתוֹךְ הַכְּלִי וְדָבָר אַחֵר[30] בֵּינֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן: אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁבֵּינֵיהֶן צָרִיךְ לַכְּלִי[31] - הַכְּלִי מְצָרְפָן וְנִטְמָא הַכֹּל; וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי[32] - לֹא נִטְמָא אֶלָּא זֶה שֶׁנָּגְעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה בִּלְבַד.

29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. 30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). 31) כגון לבונה. 32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

1 **ט. הָיוּ שְׁנֵי צִבּוּרִין בִּכְלִי, וְהַצִּבּוּר הָאֶחָד מְחֻבָּר**
2 **לַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי, וְנָגַע טָמֵא בַּצִּבּוּר הַשֵּׁנִי[33] -**
3 **נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן[34] בְּצֵרוּף הַכְּלִי, וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם**
4 **שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי[35] מֵחֲמַת זֶה הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, אַף**
5 **עַל פִּי שֶׁהֵן אֲחוֹרֵי הַכְּלִי. נָגַע הַטָּמֵא בַּמַּיִם שֶׁאֲחוֹרֵי**
6 **הַכְּלִי - נִטְמָא הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, וְהַדָּבָר סָפֵק אִם**
7 **נִטְמָא הָאֹכֶל הַשֵּׁנִי בְּצֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא נִטְמָא מֵחֲמַת**
8 **הַצֵּרוּף[36].**

33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. 34) שני הציבורים. 35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו"? ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. 36) בעייא שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפשטה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

9 **י. אֹכֶל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא וְהִנִּיחוֹ בִּכְלִי, וּבְתוֹךְ הַכְּלִי**
10 **אֹכֶל קֹדֶשׁ אַחֵר טָהוֹר, וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הַטָּהוֹר**
11 **בְּטָהֳרָתוֹ[37] וְהַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ. בָּא טְבוּל יוֹם וְנָגַע**
12 **בָּאֹכֶל הַטָּמֵא - יֵשׁ בְּדָבָר זֶה סָפֵק, אִם נִפְסַל הַטָּהוֹר**
13 **מֵחֲמַת מַגַּע טְבוּל יוֹם מִפְּנֵי צֵרוּף הַכְּלִי אוֹ לֹא**
14 **נִפְסַל; שֶׁלֹּא נָגַע טְבוּל יוֹם אֶלָּא בְּאֹכֶל שֶׁשָּׁבַע מִן**
15 **הַטֻּמְאָה[38] וְלֹא הוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[39].**

37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. 38) כאדם השבע שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. 39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

16 **יא. הָרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ - פָּסוּל; אֲבָל בִּתְרוּמָה - טָהוֹר.**
17 **וְכֵן שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה קֹדֶשׁ - הֲרֵי**
18 **זֶה נִטְמָא[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ**
19 **שֶׁבְּקֹדֶשׁ אִם נָגַע בְּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה - לֹא פְּסָלוֹ.**

40) עשה ראשון.

20 **יב. מִי שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ אַחַת וְנָגַע בָּהּ בְּיָדוֹ שְׁנִיָּה אוֹ**
21 **בְּיַד חֲבֵרוֹ - פָּסַל[41] אֶת הַשְּׁנִיָּה וַהֲרֵי הִיא כְּשְׁלִישִׁי.**
22 **וְאִם הָיְתָה יָדוֹ בְּלוּלָה[42] בְּמַשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
23 **נָגַע - נִטְמְאַת חֲבֵרְתָּהּ[43]. וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן[44]**
24 **וְאַחַר כָּךְ יִגַּע בְּקֹדֶשׁ. אֲבָל בִּתְרוּמָה, אִם נִטְמְאַת יָדוֹ**
25 **הָאַחַת - לֹא נִטְמְאַת חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ נָגַע בָּהּ כְּשֶׁהִיא**
26 **נְגוּבָה[45]. וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יָדוֹ שֶׁנִּטְמְאַת, אֶלָּא**
27 **נוֹטְלָהּ וְנוֹגֵעַ בִּתְרוּמָה.**

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. 42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. 43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. 44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששנינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. 45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חבירתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לעניין טומאה (בלשון הגמרא: "דרא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

28 **יג. אֲכָלִין נְגוּבִין שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ[46] - אוֹכְלִין אוֹתָם**
29 **בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת[47]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה;**
30 **אֲבָל בְּקֹדֶשׁ - חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן[48], וְאָסוּר לְמִי**
31 **שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר. וַאֲפִלּוּ לֹא**
32 **נָגַע בּוֹ אֶלָּא בְּכוּשׁ[49] אוֹ שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵרוֹ[50] לְתוֹךְ פִּיו**
33 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר[51]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה**
34 **טֻמְאָה בָּאֲכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ - שֶׁנִּטְמְאוּ,**
35 **מִפְּנֵי שֶׁחִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן.**

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). 47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). 48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). 49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. 50) שידיו טהורות. 51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צנון או בצל לח ויאכל ביחד עם הקודש ויטמאוהו, שהרי המשקין שעל הצנון או הבצל שנגעו בידיו נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

36 **יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִפְסֹל הָאֹכֶל עַצְמוֹ**
37 **וּלְאָסְרוֹ בַּאֲכִילָה; אֲבָל לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי**
38 **זֶה סָפֵק[52]. כֵּיצַד? נָגַע אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּלֹא הֻכְשַׁר**

בְּאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהֻכְשַׁר - הֲרֵי זֶה הַשֵּׁנִי סָפֵק, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא הֻכְשַׁר.

52) בעייא שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדרבנן אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדרבנן? והוא מבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

טו. הָאוֹנֵן[53] אַחַר שֶׁתַּם זְמַן אֲנִינוּתוֹ, וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים אַחַר שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - צְרִיכִין טְבִילָה לַאֲכִילַת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה; שֶׁהָאוֹנֵן וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים מֻתָּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּם טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהֲרֵי עַד עַתָּה הָיוּ אֲסוּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַקֹּדֶשׁ וְהִסִּיחוּ דַעְתָּן[54], וְשֶׁמָּא נִטְמְאוּ וְהֵם לֹא יָדְעוּ. וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זוֹ אֶלָּא לַאֲכִילָה; אֲבָל לִנְגִיעָה - נוֹגְעִים בַּקֳּדָשִׁים קֹדֶם טְבִילָה[55].

53) אבל לפני קבורת המת. 54) מלשמור על טהרת הקודש. 55) זבחים צט, ב: באכילה עביד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עביד חכמים מעלה.

טז. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת עֲשָׂאוּם בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ; וְחָמֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת, שֶׁהֵן מִן הַכְּלִי מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וָהָלְאָה - עֲשָׂאוּם בְּקֹדֶשׁ בִּלְבַד, אֲבָל לֹא בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחָמֵשׁ אֵלּוּ כְּחֻלִּין. לְפִיכָךְ, חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ - הָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי טָהוֹר בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ.

יום ב' א' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגזרו שיהיו בחזקת טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה, ואם שורפים על שני ספיקות.

א. חָמֵשׁ מַעֲלוֹת[2] עָשׂוּ חֲכָמִים בִּבְגָדִים, וְאֵלּוּ הֵן: בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ - מִדְּרָס[3] לְאוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֲרָה. וְכֵן עַמֵּי הָאָרֶץ עַצְמָן - כְּזָבִין[4] לִטְהָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ[5]. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֲרָה - מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[6]. אֲבָל אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֲרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים - אֵינָם כְּזָבִים[7]. אֲפִלּוּ לִתְרוּמָה הֲרֵי זֶה הַפָּרוּשׁ טָהוֹר, אֲפִלּוּ אִם נָגַע בָּהּ בְּגוּפוֹ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה - מִדְּרָס לְקֹדֶשׁ. אֲבָל אוֹכְלֵי תְּרוּמָה עַצְמָן - אֵינָן כְּזָבִין לְקֹדֶשׁ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי קֹדֶשׁ - מִדְּרָס לְחַטָּאת[8], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ בְּהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה[9]. אֲבָל הַטָּהוֹר לְקֹדֶשׁ - אֵינוֹ כְּזָב לְחַטָּאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"..בגדי עם הארץ מדרס.. כו'"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם הארץ אינה רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על עמי הארץ "**חזקת טומאה**" כיון שאינם "בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם "בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו כו'" (כשיטת רש"י) כי אין זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת מפני חומרתה אין מזלזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות שבכולם נזהרים גם עמי הארץ, ולכן במקרים אלו לא החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(על פי לקו"ש חלק לז ע' 23 והערה 31)

2) משנה, חגיגה יח, ב. 3) הטילו עליהם טומאה כטומאת הכלים שדרס עליהם זב. 4) מטמאים את הטהרות במגע. 5) בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. 6) כרב אחא בר אדא (שם יט, ב). 7) ירושלמי שם פ"ב ה"ז. 8) לפרה אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה. 9) פי"ג ה"א.

ב. וְכֵן[10] עָשׂוּ חֲכָמִים מַעֲלוֹת בִּטְבִילָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּבַל בְּלֹא כַּוָּנָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין[11], וְאָסוּר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִטְבֹּל לְמַעֲשֵׂר. טָבַל לְמַעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר בִּתְרוּמָה. טָבַל לִתְרוּמָה - הֶחְזַק[12] לִתְרוּמָה, וְאָסוּר בְּקֹדֶשׁ. טָבַל לְקֹדֶשׁ - הֶחְזַק לְקֹדֶשׁ, וְאָסוּר לְחַטָּאת. טָבַל לְחַטָּאת - הֶחְזַק לַכֹּל; שֶׁהַטּוֹבֵל לֶחָמוּר - הֶחְזַק לַקַּל. טָבַל סְתָם וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין בִּלְבַד, וְטָמֵא כְּשֶׁהָיָה אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר[13]. וְכֵן הַטּוֹבֵל יָדָיו אוֹ הִטְבִּילָן - צָרִיךְ כַּוָּנָה אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר. וּמִן הַמַּעֲשֵׂר וָמַעְלָה צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֲבָל לְחֻלִּין אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵי

סוֹפְרִים[14]; אֲבָל דִּין תּוֹרָה, הוֹאִיל וְטָבַל מִכָּל מָקוֹם - חֲרֵי הוּא טָהוֹר לַכֹּל.

10) משנה שם יח, ב. 11) במשנה שם כתוב: "טבל ולא הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין הטבילה מטהרתו. 12) הרי הוא בחזקת טהרה. 13) שני, ומכל־שכן לחמורים ממעשר. 14) בגמרא שם משמע, שמעלות דרבנן הן.

ג. מִי שֶׁהָיָה[15] טָהוֹר לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ אֶת לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל - נִטְמָא בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וְאָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[16]. הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וְהִסִּיחַ לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ יָדַי - חֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת בְּהֶסַּח הַדַּעַת, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[17]. אִם לִתְרוּמָה כֵּן, קַל וָחֹמֶר לְקֹדֶשׁ שֶׁכָּל הַמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם לֹא שָׁמַר עַצְמוֹ מִטֻּמְאַת מֵת וְלֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמָא - חֲרֵי זֶה צָרִיךְ הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[18], מִפְּנֵי הֶסַּח הַדַּעַת. וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת - חֲרֵי זֶה צָרִיךְ טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ[19] אַף לִתְרוּמָה. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַטְּבִילוֹת מִדִּבְרֵיהֶן.

15) טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. 16) מותר לאכול תרומה אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. 17) רגילות להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). 18) צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו על טמא מת ממש. 19) למעלה המדובר כשהסיח דעתו מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר כשהסיח דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב שמש, שמא נגע בטומאה.

ד. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים[20] עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּרוֹת[21], שֶׁיִּהְיוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁמָּא בִּזָּב אוֹ בְּמֵת נִטְמְאוּ. וְכֵן הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין שָׁם - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, שֶׁמָּא רֹק זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא הָרֹק הַזֶּה.

20) שבת טו, ב. 21) שאין אנשים מצויים שם.

ה. כָּל הַכֵּלִים[22] הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֲפִלּוּ נִמְצְאוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה[23]. שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם[24], חוּץ מִן הַסַּכִּינִים לִשְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים[25], מִפְּנֵי חֻמְרַת הַקֳּדָשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַכִּין הַנִّמְצֵאת בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל אִם מָצָא סַכִּין בִּירוּשָׁלַיִם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ הַקֳּדָשִׁים מִיָּד[26], וַאֲפִלּוּ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[27]; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסַּכִּינִין הַנִּמְצָאִים בַּיּוֹם הַזֶּה[28]. וְכֵן אִם מְצָאָהּ בְּיוֹם טוֹב[29] - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד; שֶׁחֶזְקַת כָּל הַכֵּלִים בְּיוֹם טוֹב טְהוֹרִין.

22) שקלים פ"ח מ"א. 23) ויש להניח, שנאבדו כשהוליכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. 24) פסחים יט, ב. 25) בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף־על־פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמא נאבדה לפני טבילתה. ומובן שמכל־שכן בכל ימות השנה. 26) מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמא נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא בי"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום? 27) לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). 28) כל אדם מטביל את סכינו לשחיטת הפסח. 29) שם.

ו. מָצָא[30] הַסַּכִּין בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר - מַזֶּה עָלֶיהָ[31] וּמַטְבִּילָהּ, וְשׁוֹחֵט בָּהּ לְמָחָר; מִפְּנֵי שֶׁעַשָּׂאוּהָ בְּיוֹם זֶה כְּאִלּוּ יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבִיעִי שֶׁלָּהּ[32].

30) שם. 31) במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. 32) שכל אחד מטהר סכינו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזה הזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

ז. מָצָא סַכִּין קְשׁוּרָה לְסַכִּין הַיְדוּעָה אֶצְלוֹ[33], בֵּין בְּיוֹם טוֹב בֵּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים - חֲרֵי הִיא כָּמוֹהָ[34]: אִם טְהוֹרָה - טְהוֹרָה, וְאִם טְמֵאָה - טְמֵאָה.

33) הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. 34) רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף־משנה מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותירץ, מפני שלרבנן דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת בי"ד, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה].

ח. כָּל הָרֵקִין[35] הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ[36] - גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה[37] כִּשְׁאָר הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם. וְכָל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בַּצְּדָדִין[38] בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִים; שֶׁהַפְּרוּשִׁים הֵן שֶׁמְּהַלְּכִין בַּצְּדָדִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ בְּמַגַּע עַמֵּי הָאָרֶץ. וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל[39]:

שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - טְהוֹרִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים בָּרֶגֶל; וְשֶׁבַּצְּדָדִין - טְמֵאִים[40], שֶׁהַטְּמֵאִים בָּרֶגֶל מְעַטִּים וְהֵן פּוֹרְשִׁים לְצִדֵּי הַדְּרָכִים.

35) שם. 36) באמצע רחובות העיר. 37) שמא הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. 38) בצידי הרחובות. 39) ב"ימים טובים". 40) כר' יוסי שם.

ט. כְּשֵׁם[41] שֶׁהָרִאשׁוֹן עוֹשֶׂה שֵׁנִי וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי[42], כֵּן סְפֵק רִאשׁוֹן עוֹשֶׂה סְפֵק שֵׁנִי וּסְפֵק שֵׁנִי עוֹשֶׂה סְפֵק שְׁלִישִׁי.

41) תוספתא טהרות פ"ה ה"ח. 42) בתרומה.

י. תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[43] שֶׁנִּטְמְאוּ בִּסְפֵק אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּטֻמְאָה זוֹ. כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ[44] אִם נָגַע בְּאָב זֶה אוֹ לֹא נָגַע.

43) כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. 44) פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מי"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספיקו טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם כשנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

יא. וְיֵשׁ שָׁם[45] סְפֵקוֹת שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן וְאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲכָלִין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶן, אֶלָּא תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין[46]. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁשּׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[47].

45) ויש במציאות. ניב שכיח בסגנונו של רבינו. 46) מניחים אותם עד שירקבו. 47) שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על־אחת־כמה־וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

יב. אֲבָל עַל סְפֵק סְפֵק הַטֻּמְאָה[48] - אֵין שׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים[49]; אֶלָּא תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׂוֹרְפִין.

48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. 49) ["אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובכסף־משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדין שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדין אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

יג. עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת[50] שׂוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכֻלָּם גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[51]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל בֵּית הַפְּרָס[52]. וְעַל עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים[53]. וְעַל בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ[54]. וְעַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[55]. וְעַל הָרֵקִים הַנִּמְצָאִים. וְעַל מֵי רַגְלֵי אָדָם טָמֵא[56] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה וְאֵין יָדוּעַ אִם בָּטְלוּ מַרְאִיתָן[57] אִם לֹא. כֵּיצַד? אִם נִטְמְאַת תְּרוּמָה מֵחֲמַת אֶחָד מִשִּׁשָּׁה אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן בְּסָפֵק - הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף, הוֹאִיל וּוַדַּאי סְפֵקוֹת אֵלּוּ טֻמְאָתָן מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהַמֵּת וְהַזָּב טְמֵאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּגְעָה בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טֻמְאוֹת הָאֵלּוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאַת מֵחֲמַת אַחַת מֵהֶן וַהֲרֵי הִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן[58] - הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף. אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מָקוֹם אִם נָגַע בְּבֵית הַפְּרָס וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים אוֹ לֹא נָגַע, אִם נָגַע בִּבְגָדִים וְרֵקִין וְכֵלִים וּמֵי רַגְלַיִם אוֹ לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ תּוֹלִין. מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן מִפְּנֵי הַסָּפֵק, שֶׁמָּא טְמֵאִין הֵן אוֹ טְהוֹרִים; וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שֶׁמָּא נָגַע שֶׁמָּא לֹא נָגַע. וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפֵקוֹת, וְאֵין שׂוֹרְפִין עַל שְׁנֵי סְפֵקוֹת אֶלָּא תּוֹלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].

50) שם מ"ה. 51) מה־שאין־כן בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. 52) ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י וי"א. 53) תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ־לארץ שהובא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. 54) שהם טמאים כמדרס הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). 55) שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. 56) טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. 57) רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין ככמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים ככמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיוק מלשון המשנה?]. 58) כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. 59) למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

יום ג' ב' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבארו ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

1 **א. שְׁנֵים עָשָׂר סְפֵקוֹת[2] טִהֲרוּ חֲכָמִים, וְאֵלּוּ הֵן: סְפֵק**
2 **מַיִם שְׁאוּבִים לְמִקְוֶה. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי**
3 **הַמַּיִם. סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא אֲחֵרִים. אֲבָל לְטַמְּאַת**
4 **עַצְמָן - טְמֵאִים מִסָּפֵק. סְפֵק הַיָּדַיִם, בֵּין לְטַמְּאַת**
5 **עַצְמָן בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים בֵּין לְטָהֲרַת יָדַיִם מִטֻּמְאָתָן.**
6 **סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים. סְפֵק הַחֵלִין. סְפֵק קָרְבָּנוֹת. סְפֵק**
7 **נְגָעִים. סְפֵק עוֹבֵר וְעוֹמֵד. סְפֵק שְׁרָצִים. סְפֵק רְשׁוּת**
8 **הָרַבִּים. סְפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת.**

2) טהרות פ"ד מ"ז. רבינו השמיט שני ספקות שנאמרו במשנה: ספק נזירות וספק בכורות, מפני שאין להם שייכות לדיני טומאה שבהם הוא עוסק כאן, ובמקומם הוסיף: ספק עובר ועומד, וספק שתי רשויות. וכל השנים־עשר יבוארו בהלכות הבאות.

9 **ב. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לַמִּקְוֶה כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
10 **שְׁאוּבִין שֶׁנָּפְלוּ לְמִקְוֶה - פְּסָלוּהוּ. סָפֵק נָפְלוּ סָפֵק לֹא**
11 **נָפְלוּ; וַאֲפִלּוּ נָפְלוּ[3], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שִׁעוּר אוֹ אֵין בָּהֶן**
12 **- סְפֵקוֹ טָהוֹר, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה בִּכְשֵׁרוּתוֹ. וְאֵין מוֹרִין לוֹ[4]**
13 **לִטְבֹּל בְּמִקְוֶה זֶה וְלַעֲשׂוֹת טְהָרוֹת לְכַתְּחִלָּה; וְאִם**
14 **טָבַל וְעָשָׂה - טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.**

3) פירוש, או אפילו ידוע לנו שנפלו, אלא שאין אנו יודעים אם היו בהם שלושה לוגין. והרי כאן שני דינים: א. ספק נפלו, ספק לא נפלו; ב. ודאי נפלו מים שאובים, אלא שאין הדבר ידוע אם היה בהם כשיעור הזה (רבינו בפירושו למשנתינו). 4) כרבי יוסי, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, בשני מקוואות.

15 **ג. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כֵּיצַד? שֶׁרֶץ[5]**
16 **שֶׁהָיָה צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין שֶׁהָיוּ הַמַּיִם בְּכֵלִים[6] אוֹ**
17 **בְּקַרְקָעוֹת, וְיָרַד לַמַּיִם[7], אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא**
18 **אָדָם וְטֻמְאָה[8] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[9], עַד שֶׁיֵּדַע וַדַּאי**
19 **שֶׁנָּגַע. וְלֹא אָמְרוּ סְפֵק טֻמְאָה צָפָה טָהוֹר אֶלָּא לְשֶׁרֶץ**
20 **בִּלְבַד[10]. וְכָל הַנִּתָּלִים[11] וְהַנִּגְרָרִין[12] - הֲרֵי הֵן**
21 **כְּמֻנָּחִין[13].**

5) במשנתינו (טהרות פ"ד, ז־ח) כתוב טומאה צפה סתם, ואפשר לפרש כל טומאה שהיא. אולם בגמרא נזיר (סג, ב) אמרו: "צפה אינה מטמאה לענין שרץ" ולמדו זה מהכתוב, ומשמע שמת מטמא, וכן שנינו שם (סד, א) בפירוש. 6) כתנא־קמא במשנתינו. 7) וכל־שכן אם לא היתה הטומאה במים כשירד, ונפלה שם לפני שעלה. 8) שהמקום צר מאוד, והדעת נותנת שנגע. 9) כרבי יוסי, שם. 10) מפני שזה נלמד מהכתוב (ויקרא יא, כט): בשרץ השורץ על הארץ. 11) הטומאה תלויה בחבל וכדומה. 12) אם מישהוא גורר שרץ על פני המים, ואדם אחר נכנס לתוכם. 13) נזיר, שם. ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה כל, מפני שאדם אוחז בשרץ אין דינו כצף.

22 **ד. שֶׁרֶץ[14] שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּכְלִי וּכְלִי צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם,**
23 **אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל הַמֵּת[15] אוֹ עַל הַנְּבֵלָה, וַאֲפִלּוּ**
24 **נִמּוֹחַ הַנְּבֵלָה[16] אוֹ בְּשַׂר מֵת שֶׁתַּחְתָּיו, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח**
25 **עַל שִׂכְבַת זֶרַע הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּמֻנָּח**
26 **עַל הָאָרֶץ, שֶׁסְּפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ**
27 **שֶׁיִּתְבָּאֵר. הָיָה שֶׁרֶץ עַל גַּבֵּי שֶׁרֶץ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם**
28 **- הֲרֵי זֶה כְּטֻמְאָה עָבָה שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּסְפֵקוֹ**
29 **טָהוֹר. הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי מֵי חַטָּאת[17] וּמֵי חַטָּאת צָפִין**
30 **עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמֻנָּח אוֹ אֵינוֹ**
31 **כְּמֻנָּח. לְפִיכָךְ יֵרָאֶה לִי, שֶׁסְּפֵקוֹ טָהוֹר.**

14) הדינים שבהלכה זו, הם בעיות בנזיר שם. וכל בעיא אחוזה בזו שקדמה לה, כחוליה בשרשרת של "אם תמצי לומר". ורבינו פוסק בכל מקום כ"אם תימצי לומר". 15) על כזית מן המת וברור לו שלא נגע במת, שאם לא כן הרי נטמא - לדעת רבינו, שטומאה צפה אינה טהורה אלא בשרץ בלבד. 16) ונעשתה כמשקה סמיך (עבה). 17) שהם סמיכים מפני האפר שבהם. דין זה הוא האחרון בשרשרת הבעיות, ונשאר בתיקו.

32 **ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁטְּהָרוּ[18] סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם**
33 **בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, כָּךְ טִהֲרוּ סְפֵק טָהֳרָה**
34 **הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם[19] בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת.**
35 **כֵּיצַד? עֲרֵבָה שֶׁהִיא טְמֵא מֵת וְכִסָּר תְּרוּמָה כָּרוּךְ**
36 **בְּסִיב[20] אוֹ בְּנֵיר וְנָתוּן בְּתוֹכָהּ, וְיָרְדוּ לְתוֹכָהּ מֵי**
37 **גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאת, וְנִפְשַׁט הַנֵּיר וַהֲרֵי הַכִּסָּר צָף עַל**
38 **פְּנֵי הַמַּיִם[21] וְהַנֵּיר מַבְדִּיל בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם, וְסָפֵק נָגַע**
39 **צִדּוֹ[22] בָּעֲרֵבָה סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[23],**
40 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף.**

18) תוספתא, טהרות פ"ה ה"ד. 19) פירוש, הטומאה נחה והטהרה צפה, וספק אם נגעה בטומאה שהיא נחה. 20) גידולים דומים לחוטים שעל גזעי אילנות ואינם מקבלים טומאה. וכן נייר אינו מקבל טומאה. 21) ולא טימאו המים את הכיכר. 22) של הכיכר. 23) שם.

41 **ו. שֶׁרֶץ[24] שֶׁנִּמְצָא צָף עַל גַּבֵּי בּוֹר בְּתוֹךְ הַגַּת[25]:**
42 **לִתְרוּמָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[26], וּלְפוֹעֲלִין[27] - סְפֵקָן טָהוֹר[28],**
43 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֻמְאָה צָפָה.**

24) שם פי"א ה"ט. 25) שדורכים בו יין, והשרץ צף על גבי היין. 26) במים טיהרו חכמים אף לתרומה (ראה הלכה ה), אבל לא ביין. 27) אוכלי חולין בטהרה. 28) בתרומה ממש לא טיהרו אלא במים, אבל לאוכלי חולין בטהרה לא חילקו בין מים ליין (כסף־משנה).

44 **ז. סְפֵק מַשְׁקִין[29] לְטַמֵּא אֲחֵרִים - טָהוֹר[30], לְטֻמְּאַת**
45 **עַצְמָן - טָמֵא, כֵּיצַד? הָיָה מַקֵּל בְּיָדוֹ וּבְרֹאשׁוֹ**
46 **מַשְׁקִין טְמֵאִים וּזְרָקָן לְתוֹךְ כְּרוֹת טְהוֹרוֹת, סָפֵק**
47 **נָגְעוּ הַמַּשְׁקִין בַּכְּרוֹת סָפֵק לֹא נָגְעוּ - טְהוֹרוֹת. וְכֵן**

אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בִּכְלִי זֶה אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַכְּלִי טָהוֹר. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַטְּמֵאִין בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים טְהוֹרִין. אֲבָל טָמֵא שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָמֵא[31] לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין בְּסָפֵק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

29) טהרות פ"ד מ"ט. 30) שמשקין אינם מטמאים אחרים מן התורה אלא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. פסק כתנא־קמא. [לקמן (ה"ח) מבאר ה'כסף משנה' דעת רבינו, שלא אמרו ספק ליטמא – טמא, אלא במשקין לבד, אבל ספק אוכלין טהור אפילו לטומאת עצמם. ונראה טעמו, מפני שחכמים החמירו בטומאת משקין יותר מבטומאת אוכלין. ודבריו תמוהים מאוד, שהרי לקמן בהלכה יוד, בהניח הכיכר עד שיינגבו משקין ספק טמאים שנפלו עליה, כתב רבינו שהיא טמאה, ומנמק: "והרי אין כאן משקין אלא כיכר" וצע"ג]. 31) ראה לקמן פט"ו ה"ו.

ח. חָבִית[32] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין וּפָשַׁט הַטָּמֵא אֶת יָדוֹ לַאֲוִירָהּ[33], סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין סָפֵק לֹא נָגַע בָּהֶן - הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין[34], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[35]; שֶׁאֵין סָפֵק הַמַּשְׁקִין מְטַמֵּא. וְכֵן אִם נִכְנְסוּ מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִין מִסָּפֵק לַאֲוִיר הֶחָבִית[36] - הֲרֵי הֶחָבִית טְהוֹרָה[37], וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[38], שֶׁאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא מִן הֶחָבִית[39]. וְאִם נִתְעָרְבוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַסָּפֵק בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּחָבִית - הֲרֵי כָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין בְּסָפֵק[40], וְהֶחָבִית טְהוֹרָה[41]. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר[42] - הֲרֵי הַפַּת וְהַתַּנּוּר טְהוֹרִין[43].

32) תוספתא, שם פ"ה ה"ו וה"ז. 33) סתם חבית של חרס היא שמטמאה מאוירה בלי נגיעה. 34) נתבאר בהלכה הקודמת, שספק משקין לטומאת עצמם – טמא. 35) אף־על־פי שמשקין מטמאים כלים. בתוספתא שם ה"ו, הגירסא "טבול יום". ונראה, שגם בדברי רבינו יש להגיה ולכתוב "טבול יום" במקום "טמא", שהרי טמא מטמא את החבית כשהושיט ידו לאוירה. ובדוחק אפשר ליישב את הגירסא שלפנינו ולפרש באדם שהוא ראשון לטומאה, שאינו מטמא כלים. 36) ולא נגעו לא בחבית ולא במשקין שבה. 37) כמו בדין הקודם. 38) אף־על־פי שספק משקין להיטמא – טמא. 39) אם נפל שרץ לאויר כלי חרס, ואוכלין או משקין בתוכו, נטמא הכלי כאילו נגע בו השרץ ונעשה ראשון, אבל האוכלין והמשקין אינם מתטמאים ישר מן השרץ אלא מאויר הכלי, ולפיכך נעשו שניים, ובנידון שלפנינו - מכיוון שהחבית טהורה לא נטמאו המשקין כלל. 40) מפני תערובת משקין שהם טמאים מספק. 41) כמו בדינים הקודמים. 42) של חרס. 43) שם.

ט. הַמְרַבֵּץ[44] בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים אוֹ שֶׁזִּלְּפָן[45] וְהָיוּ שָׁם טְהָרוֹת, סָפֵק נִתְּזוּ עֲלֵיהֶן סָפֵק לֹא נִתְּזוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר[46].

44) שם ה"ח. 45) שפך טיפות טיפות. 46) כדין ספק משקין לטמא אחרים.

י. זִלֵּף[47] מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּטְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְנִמְצְאוּ אַחַר כָּךְ מַשְׁקִין[48] עַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה: נְטָלָהּ[49] וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ[50] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁסְּפֵק הַמַּשְׁקִין לְטַמֵּא - טָהוֹר. הִנִּיחַ הַכִּכָּר עַד שֶׁיִּנָּגְבוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה בְּסָפֵק; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[51], וַהֲרֵי אֵין כָּאן מַשְׁקִין, אֶלָּא כִּכָּר[52] שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה סָפֵק טְהוֹרָה.

47) שם. 48) ספק טהורים ספק טמאים. 49) בעוד המשקין על הכיכר. 50) שאל לחכם מה דינה. 51) לקמן פט"ז וי"ח. 52) ואם נטהרה יטעו הרואים, שאינם יודעים שספק משקין לפנינו, ויחשבו שספק ברשות היחיד אפילו לטומאת עצמו טהור. [ראב"ד כאן. ונראה שאינו משיג אלא מפרש סברתו של רבינו, שכל זמן שהמשקין קיימים, אנו דנים את השאלה מבחינת המשקין, והרי קבלה בידינו, שספק משקין לטמא אחרים – טהור, אבל כשנתנגבו המשקין, יצא הענין מדין טומאת משקין, ולפיכך דנים את הכיכר ככל ספק טומאה ברה"ר].

יא. סָפֵק[53] יָדַיִם[54], בֵּין לְהִתְטַמֵּא בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים בֵּין לְטָהֲרָתָן[55] - טָהוֹר, כֵּיצַד? הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְמֵאִין[56], סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן, וְסָפֵק בַּטְּמֵאָה נָגַע סָפֵק בַּטְּהוֹרָה; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד טָמֵא, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם, סָפֵק בַּטָּמֵא נָגַע סָפֵק בַּטָּהוֹר נָגַע; אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה וּלְפָנָיו כִּכָּר טָמֵא וְכִכָּר טָהוֹר וְנָגַע בִּשְׁנֵיהֶן, סָפֵק טְמֵאָה בַּטָּמֵא וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּהוֹר אוֹ טְמֵאָה בַּטָּהוֹר וְהַטְּהוֹרָה בַּטָּמֵא - הַיָּדַיִם כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַכִּכָּרִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ[57]. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וְהִטְבִּילָן[58] אוֹ נְטָלָן[59], סָפֵק שֶׁהַמַּיִם שֶׁטָּהֲרוּ בָּהֶן כְּשֵׁרִים לַיָּדַיִם סָפֵק שֶׁהֵן פְּסוּלִין[60], סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן כַּשָּׁעוּר[61] סָפֵק אֵין בָּהֶן, סָפֵק שֶׁהָיָה דָּבָר חוֹצֵץ עַל יָדוֹ סָפֵק שֶׁלֹּא הָיָה - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת.

53) ידים פ"ב מ"ד. 54) דיני טומאת ידים, נתבארו למעלה בפ"ח. 55) אם הטומאה היא וודאית, אלא שנסתפק אם טיהר אותן כדין. 56) שהם ראשונים לטומאה, נתבאר למעלה (פ"ח ה"א), שידיים אינם מתטמאים אלא מראשון לטומאה. זאת דוגמא להתטמא. 57) עד כאן דוגמאות לטמא, ומכאן ואילך דוגמאות "לטהרתן". 58) לקודש (ראה למעלה פי"ב הי"ב). 59) לתרומה. 60) כגון מים שנעשתה בהם מלאכה. [רבינו בפ"ו מהל' ברכות ה"ז מונה

ארבעה דברים הפוסלים את המים]. 61) שיעור לנטילה – רביעית הלוג, לטבילה – ארבעים סאה, כמו לטבילת הגוף.

יב. הָיְתָה יָדוֹ אַחַת טְמֵאָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טְהָרוֹת[62] עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו; וְאִם נָגַע בְּאַחַת מֵהֶן בִּטְהָרוֹת קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל יָדָיו - טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

62) רבינו מדמה דין זה לדין שני מקוואות, בתוספתא מקוואות פ"ב ה"ג, שהובאה למעלה ה"ב.

יום ד' ג' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר ששנים עשר ספיקות טיהרו חכמים ומה דינם לכל דבר.

א. סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים כֵּיצַד? סָפֵק אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין וְשָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין[2] סָפֵק שֶׁלֹּא אָכַל וְשֶׁלֹּא שָׁתָה, סָפֵק שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין סָפֵק שֶׁלֹּא בָּא וְשֶׁלֹּא נָפְלוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ נָפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, וְסָפֵק נָגַע בִּטְהָרוֹת אֵלּוּ סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי טְהָרוֹת אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן הָאוֹכֵל סְפֵק אֲכָלִין טְמֵאִים וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִים בְּסָפֵק - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה תְּלוּיָה[3] - טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִוֹּלְדֵי טֻמְאוֹת[4] שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[5] - סְפֵקָן טָהוֹר. אֲבָל אַב [הַטֻּמְאָה] שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - סְפֵקוֹ טָמֵא; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הָאָב עַצְמוֹ טָמֵא בְּסָפֵק, כְּגוֹן בֵּית הַפְּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עַל סְפֵק מַגָּעָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

2) נתבאר למעלה (פרק ח הלכה י) שחכמים גזרו עליו שיהיה כשני לטומאה. 3) תרומה שהיא טמאה מדרבנן אסורה באכילה ואסור לשרוף אותה, שהתורה אסרה לשרוף תרומה טהורה והרי תרומה זו טהורה מן התורה, ולפיכך נקראת "תלוייה", לא נאכלת ולא נשרפת. 4) כל הטומאות מראשון ולמטה נקראים "וולד הטומאה". 5) כגון גויים, עבודה זרה, יין נסך וכדומה, שהם גזירת חכמים.

ב. סְפֵק הַחֵלִּין הִיא טָהֲרַת אוֹכְלֵי חֻלִּיֵּהֶן בְּטָהֲרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. כֵּיצַד? אוֹכְלֵי חֻלִּיֵּהֶן בְּטָהֲרָה שֶׁנּוֹלַד לָהֶן סְפֵק טֻמְאָה בְּטָהֲרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים, כְּכָל[6] הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן. וְאֵין לָהֶן טֻמְאָה אֶלָּא טֻמְאָה וַדָּאִית.

6) צריך להיות: "בכל" (דפוס רומא ר"מ).

ג. סְפֵק הַקָּרְבָּנוֹת כֵּיצַד? מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו סְפֵק חֲמִשָּׁה קָרְבָּנוֹת, כְּגוֹן הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[7] - מֵבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד וְטָהוֹר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים, וְאֵין הַשְּׁאָר עָלָיו חוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה.

7) כגון שהפילה וספק אם נגמרה צורת הוולד או לא. יולדת וזבה מחוייבת להביא קרבנות וכל זמן שלא הביאה אסורה לאכול קודש.

ד. סְפֵק נְגָעִים כֵּיצַד? עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה[8] - סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת נְגָעִים[9].

8) אם נולד הספק לפני שטימאו הכהן. מצורע אינו נטמא כל זמן שלא אמר הכהן שהוא טמא. 9) הלכה ה. [במקומן נקראו: "הלכות טומאת צרעת"].

ה. סְפֵק עוֹמֵד וְעוֹבֵר כֵּיצַד? מְצֹרָע שֶׁיּוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר, סָפֵק הֶאֱהִיל עָלָיו הָאִילָן וְטָמֵא סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל עָלָיו; וְכֵן אִם הָיָה הַטָּהוֹר יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן[10] וְהַמְּצֹרָע עוֹבֵר תַּחְתָּיו, סָפֵק עָמַד הַמְּצֹרָע וְנִטְמָא הַטָּהוֹר סָפֵק לֹא עָמַד - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

10) בתורת כהנים פרשת תזריע הלכה י"ב סימן יד למדו מן הכתוב (ויקרא יג, מו): "הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא (מפני שהאילן מאהיל עליו ועל המצורע שמקומו כאן), הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור (מפני שאין זה מקום מושבו של המצורע, שהרי הוא רק עובר), אם עמד - טמא".

ו. סְפֵק שְׂרָצִים[11] זֶה סְפֵק הַנִּזְרָקִין. כֵּיצַד? זָרַק שֶׁרֶץ אוֹ דָּבָר טָמֵא לְבֵין הַכִּכָּרוֹת, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר לְבֵין הַטְּמֵאוֹת, וְסָפֵק נָגַע[12] סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, הוֹאִיל וּמָצָא הַכִּכָּר הַטָּהוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּטֻמְאָה. שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת - כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל בְּצִדּוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

11) שם פרק ד הלכה י"ב: "ספק שרצים כשעת מציאתן". ובתוספתא שם (פר ה הלכה ה) אמרו: "ואיזהו ספק שרצים שטיהרו חכמים? זה ספק הנזרקין". 12) בשעה שעבר עליהן, אבל אחר שנח אינו נוגע בכיכרות.

ז. הַשֶּׁרֶץ בִּפְנֵי הַחֲלִדָּה וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע[13] סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר[14], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָחָה הַטֻּמְאָה[15]. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בּוֹ וְנוֹגֵעַ[16] בַּכִּכָּרוֹת, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּטַּלְתּוֹ וְהָלְכָה לָהּ; אֲבָל אִם נִמְצָא מֵת בְּפִיהָ[17] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאוֹת[18]. רָאוּהוּ חַי בְּפִיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָאוּהוּ[19] מֵת בְּפִיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת[20]. וְכֵן הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֲלִדָּה וְהַנְּבֵלָה בְּפִי הַכֶּלֶב וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים אוֹ שֶׁעָבְרוּ טְהוֹרִים בֵּינֵיהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם קָבוּעַ[21]. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן

כְּמֵנָּחִין[22], וּמְטַמְּאִין לְמַפְרֵעַ מִסָּפֵק אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[23].

13) השרץ המת. 14) אפילו ברשות היחיד. 15) טומאה שהיא בתנועה נכללה בגדר "הנזרקים", שספקם טהור. 16) פירוש ראינו שהשרץ נגע בכיכרות. 17) אחר שירדה מן הכיכרות. 18) שכל הטומאות כשעת מציאתן. 19) אחר כן. 20) מפני שהייתה לו (לשרץ זה) חזקת טהרה. 21) פי בעלי חיים אינו מקום קבוע, ולפיכך הוא בכלל "נזרקים". 22) אף על פי שבשעת הניקור השרץ מתנועע. 23) בהלכה ח, שברשות הרבים אפילו טומאה מונחת אינה מטמאה מספק.

ח. סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים כֵּיצַד? טֻמְאָה שֶׁמֻּנַּחַת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְסָפֵק נָגַע בָּהּ סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת[24] שֶׁטְּהֵרוּ חֲכָמִים אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהִשָּׁאֵל[25], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[26].

24) עשרת הספיקות שנמנו בהלכות הקודמות לזו. 25) דעת רבינו, שכל אלו הספיקות טיהרו חכמים מנימוק זה (כסף משנה). 26) לקמן פרק ט"ז הלכה ב, שמי שאין בו דעת להישאל ספיקו טהור אפילו ברשות היחיד. והטעם, מפני שספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא למדנו מסוטה, ואשה יש בה דעת להישאל ולענות על השאלה ואפשר ללמוד ממנה את הדומה לה בלבד.

ט. סְפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת כֵּיצַד? הָיָה דָּבָר טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְדָבָר טָהוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר לְהֵפֶךְ, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָגַע, אוֹ שֶׁהֵסִיט[27] אֶת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הֵסִיט, אִם הָיָה הַדָּבָר הַטָּמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[28], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְטַמֵּא בְּאֹהֶל וְהֶאֱהִיל עַל אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הֶאֱהִיל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. אַף עַל פִּי שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר, כְּשֶׁיָּבוֹא לִשְׁאֹל אוֹמְרִין לוֹ: אִם טָבַלְתָּ, אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד[29]. אִם טָבַל - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לֹא טָבַל וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר.

27) הזיז ממקומו. 28) דעת רבינו שהיסט כמשא. 29) ולפיכך תטבול.

י. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא שָׁרוּף[30] וּמֻנָּח עַל גַּבֵּי אֳכָלִין, וְכֵן טַלִּית שֶׁנִּמְצֵאת בְּלוּיָה[31] וּמַחַט שֶׁנִּמְצֵאת שְׁבוּרָה אוֹ חֲלוּדָה[32] בֵּין הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא אַחַר שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין נִשְׂרַף וְאַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ הַכֵּלִים בְּמַגַּע הַטַּלִּית וְהַמַּחַט נִשְׁבְּרָה אוֹ הֶחֱלִידָה וּבְלִתָּה הַטַּלִּית עַד שֶׁטָּהֲרָה[33], שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

30) ואינו מטמא. 31) וידוע שנטמאה לפני שבלתה. 32) ויצאה מטומאתה מפני שאינה ראוייה להשתמש בה. 33) בגד טמא שבלה - נטהר.

יא. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין לוֹ נִטְמָא, וְהוּא אוֹמֵר טָהוֹר אֲנִי - הוּא נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[34]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹמְרִין לוֹ עֲסֹק בִּטְהָרוֹת; אֶלָּא אִם עָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, וְיָחוּשׁ לְעַצְמוֹ[35]. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָהוֹר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמָא, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. עֵד אוֹמֵר נִטְמָא, וְעֵד אוֹמֵר לֹא נִטְמָא; אִשָּׁה אוֹמֶרֶת נִטְמָא, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא נִטְמָא: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר[36].

34) כחכמים שם ונימוקם אמרו בכריתות יב, א: "שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים" 35) פירוש, הוא עצמו גם כן ייזהר ולא יעסוק לכתחילה בטהרות עד שיטבול (כסף משנה). 36) ככל ספק טומאה רגיל. [רבינו אינו מבאר דין שניים אומרים נטמאת ושניים אומרים לא נטמאת וגם במשנה אינו, אולם בתוספתא שם הלכה י שנינו שדינו כמו בעד אחד].

יום ה' ד' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר מפני מה טיהרו ספק טומאה ברשות הרבים והחמירו בה ברשות היחיד. ודין מה שספיקו בר"ה, טהור או טמא. על אי זו חזקה שורפים ברשות היחיד. ודין בגדי התינוק אם הם מידרס כבגדי עם הארץ ואם עושים על גבם טהרות.

א. מִפְּנֵי מָה[2] טִהֲרוּ חֲכָמִים סְפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים? שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר עוֹשִׂין פֶּסַח בְּטֻמְאָה בִּזְמַן שֶׁהַטְּמֵאִים מְרֻבִּין[3]. אִם טֻמְאָה וַדָּאִית נִדְחֵית מִפְּנֵיהֶן, קַל וָחֹמֶר לִסְפֵק טֻמְאָה; שֶׁאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת[4]. וּמִפְּנֵי מָה הֶחְמִירוּ בְּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד? שֶׁהֲרֵי סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה[5], אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה לְבַעְלָהּ[6] עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה[7].

2) תוספתא טהרות פ"ו ה"י. 3) שרוב ישראל טמאים טומאת מת, אבל טמאים מועטים - נדחים לפסח שני בארבעה עשר באייר, והטהורים מקריבים בטהרה. [בסוטה כח, ב ובחולין ט, ב אמרו נימוק אחר: מסוטה למדו, שספק טומאה ברשות היחיד – טמא, וסוטה היא ברשות היחיד ואין ללמוד ממנה לרה"ר]. 4) פי"ח הי"ז. 5) אשה שקינא לה בעלה, ואמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ונסתרה עמו - נקראת סוטה. 6) אשת איש שזינתה - אסורה לבעלה, והתורה קראה לזנות "טומאה". 7) מים המאררים ככתוב בתורה (במדבר ה, ו ואילך).

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַסּוֹטָה וּבוֹעֲלָהּ שְׁנַיִם[8], כָּךְ סְפֵק טֻמְאָה

בִּשְׁנַיִם; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי סְפֵק טֻמְאָתָם שֶׁם טָהוֹר כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּסָפֵק יֵשׁ בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל וְלִדְרֹשׁ מִמֶּנּוּ מָה אֵרַע לוֹ, כְּסוֹטָה[9]; אֲבָל אִם הָיָה חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהָשִׁיב עַל הָעִנְיָן כְּשֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר. כֵּיצַד?[10] חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל שֶׁנִּמְצְאוּ בְּחָצֵר אוֹ בְּמָבוֹי[11] שֶׁיֵּשׁ שָׁם טֻמְאָה, וְסָפֵק נָגְעוּ וְסָפֵק לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

8) נזיר נז, א. 9) שהיא גדולה ויש בה דעת לענות על שאלות. 10) טהרות פ"ג מ"ו. 11) בתקופת חכמי התלמוד לא היו הבתים פתוחים ישר לרחוב אלא בתים אחדים היו פתוחים לחצר, ופתחי החצרות פתוחות למבואות, והיציאה לרשות הרבים היתה דרך החצר והמבוי.

ג. הַסּוּמָא[12] וְהַיָּשֵׁן וְהַמְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה - סְפֵקָן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשָּׁאֵל סְפֵקוֹ טָהוֹר? בְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר שָׁקוּל[14] וְאֵין שָׁם חֲזָקָה; אֲבָל אִם הָיָה הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁנִּטְמָא[15] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. כֵּיצַד? תִּינוֹק[16] טָמֵא[17] שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעִסָּה וְהַבָּצֵק בְּיָדוֹ - הֲרֵי הָעִסָּה טְמֵאָה[18], שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ[19] וּבְכָךְ הִיא חֲזָקָתוֹ. וְאֵין שׁוֹרְפִין[20] עַל חֲזָקָה זוֹ[21].

12) תוספתא טהרות פ"ג ה"ו. 13) ואף־על־פי שבענין הנידון אין לו אפשרות לענות על שאלות. 14) שתי האפשרויות שקולות, ואין הדעת נוטה לאחת יותר מלחברתה. 15) מצב הדברים מחזק את אפשרות הטומאה. 16) טהרות פ"ג מ"ח. 17) במשנה כתוב "תינוק" סתם, ורבינו הוסיף "טמא", שאם אין אנו יודעים אם הוא טהור או טמא, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא הוא טהור, ושמא לא נגע אלא אדם טהור נתן הבצק לידו. [אמנם בתוספתא שם ה"ה אמרו, שהתינוק טמא מפני שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו, אולם התנו ואמרו שזה רק בילד נקי בלבד אבל מלוכלך טהור, מפני שאין דרכן לנשק את המלוכלך, ולפיכך העדיף רבינו לכתוב תינוק טמא, זאת־אומרת כשיודעים בו שהוא טמא מאיזה טעם שהוא]. 18) כחכמים. 19) בעיסה (רבינו בפירושו למשנה). [רש"י בקידושין פ, א. וכן בחולין פו, א מפרש, שדרכו של תינוק לטפח באשפה, ושרצים מתים מצויים שם, והנגיעה בבצק היא ודאית. ורבינו תם (בחולין שם) מפרש כרבינו]. ראה לקמן ה"י. 20) אם הבצק היה תרומה או חלה. 21) כר' יוחנן, קידושין פ, א.

ד. הָיוּ מַשְׁקִין[22] טְמֵאִין וּבָצֵק טָהוֹר, וּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹפוֹת בַּבַּיִת, וְנִמְצָא בַּבָּצֵק מְקוֹם נְשִׁיכָתָן - חֲזָקָה[23] שֶׁשָּׁתוּ מַשְׁקִין וְנָשְׁכוּ בַּבָּצֵק וְטִמְּאוּהוּ[24]. הָיְתָה שָׁם פָּרָה, וּבֵין הַמַּשְׁקִין וְהַבָּצֵק כְּדֵי שֶׁתְּלַחֵךְ אֶת לְשׁוֹנָהּ - הֲרֵי הַבָּצֵק טָהוֹר[25]. וּבִשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמָה - כְּדֵי שֶׁתְּנַגֵּב אֶת פִּיהָ[26]. פָּחוֹת מִזֶּה - הַבָּצֵק טָמֵא. וְאִם הָיָה כֶּלֶב, אֲפִלּוּ הָיוּ מַשְׁקִין בְּצַד הַבָּצֵק - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל כֶּלֶב לְהַנִּיחַ הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לוֹ אֶל הַמַּיִם[27]. נִמְצָא בַּבָּצֵק נְקִירַת הַתַּרְנְגוֹלִין[28]: אִם יֵשׁ בֵּין הַמַּשְׁקִין וְהַבָּצֵק כְּדֵי שֶׁיִּנַּגְּבוּ אֶת פִּיהֶן בָּאָרֶץ[29] - הַבָּצֵק טָהוֹר; וְאִם לָאו - טָמֵא, שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁשָּׁתוּ וְנִקְּרוּ בַּבָּצֵק בַּמַּשְׁקִין שֶׁבְּפִיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּשֶׁהָיוּ הַמַּשְׁקִין צְלוּלִין, שֶׁבְּבוּאָה שֶׁל תִּינוֹק נִכֶּרֶת בָּהֶן; אֲבָל עֲכוּרִים[31] - הַבָּצֵק טָהוֹר, שֶׁאִלּוּ נִקְּרוּ בַּמַּשְׁקִין - הָיָה מְקוֹם הַמַּשְׁקִין נִכָּר בַּבָّצֵק. אִם הָיוּ צְלוּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּצֵק בְּחֶזְקַת טֻמְאָה - אֵין שׁוֹרְפִין עַל חֲזָקָה זוֹ, אֶלָּא תּוֹלִין[32].

22) שם. 23) הנחה מכריעה יש כאן. 24) ואף־על־פי שאין בהם דעת להישאל, הבצק טמא מפני החזקה. 25) אנו תולים שליחכה לשונה לפני שהגיעה לבצק, והעבירה את המשקין הטמאים, שכן דרכן של פרות ללחך את לשונן אחר השתייה. 26) במשנה הגירסא "כדי שיתנגב", פירוש שיתנגב מאליו, מפני שאין דרכן של שאר הבהמות לנגב את הפה בלשונן. 27) כר' אליעזר בן יעקב שם. 28) שם. 29) כך דרכם של תרנגולים, ולפיכך אנו תולים שבשעת הנקירה לא היו מים טמאים על מקוריהם. 30) קידושין פ, ב. 31) כפירושו של ר' יוחנן בדברי ר' יהושע בן לוי שם. ומשמע, שאין כל הבדל בין מים לבנים או אדומים, ומכריעה צלילותם בלבד. 32) כר' יוחנן שם, שברייתא מסייעת לו.

ה. אֵיזוֹ הִיא[33] חֲזָקָה שֶׁשּׁוֹרְפִין עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד? עִסָּה בַּבַּיִת וּשְׁרָצִים וּצְפַרְדְּעִים[34] מְטַפְּלִין שָׁם, וְנִמְצְאוּ חֲתִיכוֹת מִבְּשָׂרָן בָּעִסָּה: אִם רֹב הַמְטַפְּלִים שְׁרָצִים[35] - הָעִסָּה טְמֵאָה וְתִשָּׂרֵף, וְאִם הָרֹב צְפַרְדְּעִים - טְהוֹרָה.

33) שם, כר' יוחנן. 34) צפרדעים אינם מטמאים. בתורה (ויקרא יא, כט־ל) נמנו שמונה שרצים המטמאים, ושרצים אחרים אינם מטמאים. [סתם "שרצים" האמור בכל מקום, הכוונה לשמונה אלה]. 35) לשונו של ר' יוחנן, ורש"י מפרש שם: "אם הבית מוחזק להיות שרצים מצויים שם יותר מצפרדעים". התכוון לבאר למה קורא ר' יוחנן לזה "חזקה", והלא רוב כאן ורוב עדיף מחזקה. ולפיכך הוא מפרש, שהרוב אינו רוב ממש, שהרי אין אנו יודעים אם בשעה שנפלו החתיכות היה רוב שרצים בבית אלא שהבית מוחזק בכך. ויוצא מזה, שסמכנו על חזקה.

ו. הָיוּ[36] טֻמְאוֹת וּטְהָרוֹת[37] בְּצִדּוֹ[38] אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְנִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ וְסָפֵק נָגְעוּ[39] סָפֵק לֹא נָגְעוּ בָּעֵת שֶׁנִּתְעַטֵּף: אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - סְפֵקוֹ טָמֵא[40]; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה הַבָּאָה בִּידֵי אָדָם - נִשְׁאָלִין עָלֶיהָ[41]. אֲפִלּוּ בִּכְלֵי הַמֶּנַח עַל גַּבֵּי קַרְקַע - הֲרֵי הוּא כְּמִי

שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל. וְאִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - סְפֵקוֹ טָהוֹר. וְאִם אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע[42] - סְפֵקוֹ טָמֵא.

36) תוספתא טהרות פ"ד ה"א, מובאה בנדה ה, ב. 37) בגמרא שם הגירסא "וטהרות וטומאות". פירוש, כגון שרץ. 38) והוא טהור. 39) בתוספתא ובגמרא, הגירסא "נגע". ונראה לגרוס כך גם בדברי רבינו. ופירוש הדברים: הספק הוא אם נגע השרץ בטלית ונטמאה, והמדובר כשהטלית ודאי נגעה בטהרות, והוא־הדין אם הטלית טמאה וספק נגעה בטהרות בשעה שפשט ידיו ונתעטף בה ולא הרגיש. ראה רש"י ותוספות שם, שביארו עוד כמה אופנים של ספיקות. 40) ואף־על־פי שהטלית אין בה דעת להישאל, ואמרנו למעלה שדבר שאין בו דעת להישאל אפילו ברשות היחיד ספיקו טהור, כאן טמא מפני שהספק בא על־ידי האדם שפשט ידיו (נדה שם). 41) האנשים נשאלים עליה, ולפיכך הדין כמי שיש בו דעת להישאל. 42) קרוב לוודאי שנגע. אם אי־אפשר ממש, מובן מאליו שהוא טמא ולא צריך להשמיענו (כסף־משנה).

ז. כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה[43] שֶׁנָּתוּן עַל גַּבֵּי הַדַּף וּמִדְרָס[44] נָתוּן תַּחְתָּיו, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ כְּשֶׁיִּפֹּל שֶׁלֹּא יִגַּע בַּמִּדְרָס, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּמְקוֹם מִדְרוֹן[45], וּבָא וּמָצָא הַכִּכָּר בִּמְקוֹם אַחֵר[46] - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[47]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אָדָם בָּא וּנְטָלוֹ וּנְתָנוֹ בְּמָקוֹם זֶה[48]. וְאִם אָמַר: בָּרִי לִי שֶׁלֹּא בָּא אָדָם לְכָאן - טָמֵא; שֶׁוַּדַּאי נָפַל וְנָגַע בַּמִּדְרָס כְּשֶׁנָּפַל.

43) ברייתא, נדה ד, א. 44) דבר שדרס עליו הזב ונטמא. 45) מקום משופע, והכיכר הנופלת עליו מתגלגלת למקום טהור. 46) במקום הטהור. 47) ואין אנו אומרים הכיכר נפלה על המדרס, ומפני השיפוע נתגלגלה והגיעה למקום הטהור. 48) כדי שלא תיפול ותיטמא.

ח. תִּינוֹק[49] שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה - סְפֵקוֹ טָהוֹר[50], שֶׁמָּא אַחֵר לִקְּטָן וּנְתָנָם לוֹ[51]. וְכֵן חֲמוֹר הָעוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - כֵּלָיו[52] טְהוֹרִין, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא נִתְמַעֵךְ בָּהֶן[53] וְנָגְעוּ בְּקֶבֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל, וּכְשֶׁנִּמְצְאוּ לֹא נִמְצְאוּ נוֹגְעִין[54], וְכָל הַטֻּמְאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

49) טהרות פ"ג מ"ז. 50) התינוק טהור, ואין אנו אומרים שנכנס לבית הקברות וקטפן ונטמא. 51) נתבאר בהלכה ב, שקטן שאין בו דעת להישאל, ספיקו אף ברשות היחיד טהור. 52) הכלים שעליו. 53) כדרך החמורים ששוכבים על הארץ ומתגלגלים לכאן ולכאן. 54) במקום טומאה.

ט. תִּינוֹק[55] שֶׁהָיָה תּוֹפֵשׂ בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִיו - סְפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא[56], מִפְּנֵי שֶׁאָבִיו נִשְׁאָל עָלָיו[57].

55) תוספתא טהרות פ"ג ה"ד. 56) אע"פ שאין בו דעת להישאל. 57) בכל הנוגע לתינוק, שואלים את אביו.

י. וְאַרְבָּעָה סְפֵקוֹת[58] אָמְרוּ חֲכָמִים בְּתִינוֹק: תִּינוֹק שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ שֶׁהִנִּיחַתּוּ אִמּוֹ וּבָאָה וּמְצָאַתּוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ - טָהוֹר, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא טְמֵאָה[59] בָּאָה וְנִשְׁקַתּוּ וְגִפְּפַתּוּ[60]. הִתְחִיל הַתִּינוֹק לָצֵאת וּלְהַכָּנֵס[61] - בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְאֵין מִדְרָס כִּשְׁאָר בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ[62]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין - אֵין עוֹשִׂין עַל גַּבֵּיהֶן טְהָרוֹת[63]. הִגְדִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל - סְפֵקוֹ טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. הִגְדִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לִשְׁמֹר אֶת גּוּפוֹ[64] - אוֹכְלִין עַל גַּב גּוּפוֹ טְהָרוֹת[65]; יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת יָדָיו[66] - אוֹכְלִין עַל גַּבָּן[67] טְהָרוֹת. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ?[68] מַטְבִּילִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין לוֹ חֵלִין לְשֵׁם תְּרוּמָה[69]. אִם יוֹדֵעַ[70] לִשְׁמֹר אֶת גּוּפוֹ - אוֹכְלִין אַגַּב גּוּפוֹ טְהָרוֹת; וְאִם יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת יָדָיו - אוֹכְלִים אַגַּב יָדָיו טְהָרוֹת.

58) תוספתא שם ה"ה. 59) בתוספתא: "אשה נדה". 60) וטימאה אותו. [בתוספתא שם מחלק ר' יהודה בין נקי למלוכלך, ופליאה היא למה כתב רבינו סתם: תינוק?]. 61) בדפוס רומא: ולהיכנס. 62) שחכמים גזרו עליהם טומאת מדרס (ראה למעלה פי"ג ה"א). 63) לכתחילה, ואם עשו לא נטמאו. 64) מטומאה. 65) טהרות שנגעו בגופו ולא נגעו בידיו - טהורות. 66) נתבאר למעלה (פ"ט ה"ח) שגזרו טומאה על סתם ידיים שלא נשמרו שמירה מעולה לשם טהרת תרומה, ויש קטן שיודע להישמר מלנגוע בטומאה אבל לא לשמור שמירה מעולה את ידיו עד כדי שלא תהיינה כסתם ידיים (רש"י סוכה מב, א). 67) אם נגעו בידיו. 68) אם הוא יודע לשמור את גופו ואת ידיו. 69) אומרים לו שצריך לשמור אותם בטהרת תרומה, אבל אין מוסרים לו תרומה ממש, שמא לא ישמור אותם כראוי ותיטמא. 70) מתבוננים ומסתכלים כיצד הוא שומר.

יום ו' ה' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כזית מן המת בפי העורב ספק האהיל על האדם או לא ברשות היחיד. הממלא בכלי שיש לו אזניים ונתן בעשרה כלים או המערה מכלי לכלי ונמצא השרץ בתחתון. הזולף את הבור וממלא ממנו חביות וכו'. הקורץ מיקרצת מן העיסה ונמצא שרץ במיקרצת או אוכל טמא שנמצאה גרעינה שלה בתוך הכיכר או על גבי תבשיל רותח וכו'. היו בבית אוכלין טמאים וטהורים ונמצאה גרעינה בבית וכו'.

א. כְּזַיִת[2] מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב, סָפֵק הֶאֱהִיל[3] עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד סָפֵק שֶׁלֹּא הֶאֱהִיל - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִסָּפֵק, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לִשְׁאֹל[4], וְהַכֵּלִים טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן דַּעַת לִשְׁאֹל. וְכֵן הַמְמַלֵּא[5] בִּכְלִי וְנָתַן בַּעֲשָׂרָה כֵּלִים[6]

1 **וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאֶחָד מֵהֶן[7] - הוּא טָמֵא[8] וְהַכֵּלִים[9]**
2 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן סָפֵק שֶׁמָּא הַשֶּׁרֶץ בַּכְּלִי**
3 **שֶׁמִּלֵּא בּוֹ הָיָה תְּחִלָּה[10], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֵּלִים וְאֵין בָּהֶן**
4 **דַּעַת לִשְׁאֹל. וְאִם הָיָה לַכְּלִי שֶׁמִּלֵּא בּוֹ אָזְנַיִם[11],**
5 **הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם וְיִתְאַחֵר בּוֹ הַשֶּׁרֶץ[12] -**
6 **כֻּלָּן טְמֵאִים[13]. וְכֵן הַמְמַלֵּא בַּעֲשָׂרָה דְלָיִים[14] זֶה אַחַר**
7 **זֶה וְנָתַן בַּעֲשָׂרָה כֵּלִים, מִדְּלִי אֶחָד[15] לִכְלִי אַחֵר, וְאֵין**
8 **יָדוּעַ הָרִאשׁוֹן מִן הָאַחֲרוֹן[16], וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בִּכְלִי**
9 **אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַתִּשְׁעָה כֵּלִים עִם עֲשֶׂרֶת הַדְּלָיִים**
10 **טְהוֹרִין[17]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא בִּכְלִי זֶה[18] הָיָה הַשֶּׁרֶץ**
11 **מִתְּחִלָּתוֹ. וְאִם יֵשׁ לַדְּלָיִים אָזְנַיִם[19] - הֲרֵי כָּל הַדְּלָיִים**
12 **עִם כָּל הַכֵּלִים טְמֵאִין[20]. הַמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי[21]**
13 **וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹן - הָעֶלְיוֹן טָהוֹר, וְאֵין אוֹמְרִין**
14 **מֵהָעֶלְיוֹן נָפַל, אֶלָּא שֶׁמָּא בַּתַּחְתּוֹן הָיָה. מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
15 **כֵּלִים וְאֵין לָהֶן דַּעַת לִשְׁאֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) טהרות פ"ד מ"ד. 3) כזית מן המת המאהיל על אדם או כלים – נטמאו (הל' טומאת מת פ"א ה"י). 4) ולא חרש, שוטה או קטן. [הר"ש משאנץ שואל, הלא טומאה בפי עורב פורח היא טומאה נזרקת שאינה מטמאה מספק? (ראה למעלה פט"ו ה"ו). ותירץ שטומאת אוהל חמורה, ולא טיהרו בה ספק טומאה נזרקת]. 5) שם. 6) במשנה כתוב: "הממלא בעשרה דליים", ומפרש רבינו שמילא אותו הדלי עצמו עשר פעמים (וכן פירש בנדה ג, ב) ואחרי כל מילוי שפך כל המים שבדלי לכלי אחר. 7) באחד הכלים ששפך לתוכם. 8) הכלי שנמצא בו השרץ. 9) תשעת הכלים האחרים שנתמלאו והמים שבהם. 10) וזה מתקבל על הדעת, מפני ששרצים מתים מצויים יותר בבור מאשר בכלים ריקנים, ואף־על־פי־כן טהורים תשעת הכלים מפני שהשרץ שבדלי נופל לכלי ששפך לתוכו בראשונה. וסברא זו שקולה נגד הסברא ששרצים מצויים בבור ולא בכלים, ולפיכך אפילו אם נמצא השרץ בכלי האחרון, טהורים שאר הכלים מפני שספק זה נידון כספק השקול שהוא טהור באין בו דעת לישאל. [לא נתבאר דינו של הכלי שמילא בו. ומסתבר, שאם נמצא השרץ בכלי ששפך לתוכו בראשונה, נטמא הכלי שמילא בו, שהרי כאן מכריעה הסברא ששרצים מצויים בבור ואין כל סברא נגדית, כמובן, אבל אם נמצא באחד משאר הכלים גם כלי זה טהור מאותו הטעם עצמו שמטהרים את תשעת הכלים]. 11) נדה ג, ב. ושם כתוב "אוגנים", ופירש רש"י שפה כפופה כלפי פנים. שם אמר ריש לקיש זאת על הברייתא, ורבינו למד ממנו גם לדין שבמשנתינו. 12) ואפשר שנפל בשפיכה אחרונה. 13) מפני שאין כאן סברא נוגדת את הסברא המתקבלת על הדעת, שהשרץ היה בבור ונשאב בכלי שמילא בו. [לפי פירוש זה, מתיישבות שתי התמיהות של ה'כסף משנה' על בבא זו. ראה שם]. 14) ברייתא, נדה שם. 15) כן צ"ל. פירוש, לא נתן לשני כלים מדלי אחד. בדפוסים: אחר. 16) אינו יודע איזה כלי מילא ראשון, ואיזה מילא אחרון. 17) תשעת הכלים ברור שהם טהורים, שהרי לא הגיעו אליהם המים מדלי שהשרץ בתוכו. והדליים טהורים, שאפילו אם היה בבור ונשאב בדלי, לא נטמא מפני שזה ספק טומאה צפה (ראה למעלה פי"ד ה"ו) ושמא לא נגע השרץ בדלי אלא יצא עם המים אגב שפיכה, ולפיכך גם האפשרות שהשרץ היה בבור אינה מכריעה לטומאה ודאית של הדלי. [ולא נטמא ממשקין הטמאים שבתוכו, מפני שספק משקין לטמא אחרים – טהור, לא החמירו חכמים כל־כך ותולים שבכלי היה]. 18) ולא בדלי. 19) מתקבל על הדעת, שהאזנים עיכבו את השרץ ונגעו בו ונטמא הדלי, ואין אנו תולים שהיה בכלי, מהטעם שאמרנו למעלה, שיותר מתקבל על הדעת שבבור היה השרץ. ויוצא מזה, שדלי אחד ודאי טמא ואין אנו יודעים איזהו, ולפיכך מטמאים את כולם. וכל זאת כשלא ידוע מאיזה דלי שפך לכלי שנמצא בו השרץ, אבל כשאנו יודעים זאת - הרי אין טעם לטמא את תשעת הדליים האחרים. 20) אינני יודע לפרש למה כל הכלים טמאים. הרי לתשעת הכלים לא הגיעה הטומאה? (תמיהה זו השמיע כבר ה'כסף משנה' ולא מצא לה יישוב). 21) כאן – בשני כלים – ספק השקול הוא, אם היה השרץ בכלי העליון או בתחתון, ואין כל סברא מכריעה לכאן או לכאן.

16 **ב. קֵפָה[22] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּטְהָרוֹת וְנִמְצָא בָּהּ שֶׁרֶץ[23],**
17 **אִם יֵשׁ לָהּ שׁוּלַיִם, אוֹ אָזְנַיִם[24] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ**
18 **שׁוּלַיִם[25] - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ**
19 **טְמֵאוֹת[26]. אֲפִלּוּ הָיְתָה בְּדוּקָה[27] וּמְכֻסָּה, שֶׁמָּא עִם**
20 **הַגְּבָהַת יָדוֹ מִן הַבְּדִיקָה נָפַל הַשֶּׁרֶץ[28]. וַאֲפִלּוּ**
21 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּטְהָרוֹת בְּזָוִית זוֹ וְטִלְטְלָהּ לְזָוִית אַחֶרֶת**
22 **וְנִמְצָא בָּהּ הַשֶּׁרֶץ - כֻּלָּן טְמֵאוֹת[29]; לְפִי שֶׁמַּחֲזִיקִין**
23 **טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[30] לִתְלוֹת, אֲבָל לֹא לִשְׁרֹף.**

22) חבית שנותנים בה פירות. 23) אחר שהוציא את הטהרות. 24) ראשי קרשי החבית כפופים כלפי תוכה, ראה למעלה הערה ט. 25) וכשהיא מונחת לארכה אפשר להניח בה פירות. 26) כרבי יוחנן, בנדה ג, ב. והטעם, שאנו אומרים: השרץ היה שם לפני שהוציא את הפירות, וכשהיטה את החבית, כדי להוריק את הפירות, עיכבו האוגנים את השרץ ונשאר בחבית. 27) לפני ששמו בה את הפירות, בדקוה ולא היה שם שרץ. 28) לתוך החבית ולא הרגיש בו. 29) אסורות באכילה אם הן של תרומה, אבל אסור לשורפם, כמו שמסיים רבינו. 30) כשהעבירו טהרות ממקום למקום ונמצאה טומאה בכלי אחר העברתו, אנו מניחים שהיתה בכלי עוד לפני העברתו. ראה למעלה פט"ו ה"ו, שאין מחזיקים טומאה מזמן לזמן.

24 **ג. הַזּוֹלֵף[31] אֶת הַבּוֹר[32] וּמְמַלֵּא מִמֶּנּוּ חָבִיּוֹת: אִם**
25 **הָיָה מַשְׁקִיעַ כָּל חָבִית וְחָבִית בַּבּוֹר וּמְמַלֵּא אוֹתָן,**
26 **וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בָּרִאשׁוֹנָה[33] - כֻּלָּן טְמֵאוֹת[34]. נִמְצָא**
27 **בָּאַחֲרוֹנָה - הִיא טְמֵאָה וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:**
28 **אַחַר שֶׁמִּלֵּא אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת נָפַל שֶׁרֶץ לַבּוֹר[35]. הָיָה**
29 **זוֹלֵף בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הֶחָבִיּוֹת עַד שֶׁמִּלְּאָן, וְנִמְצָא**
30 **הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - הִיא בִּלְבַד טְמֵאָה, וְכֻלָּן**
31 **טְהוֹרוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: בָּזוֹ בִּלְבַד נָפַל הַשֶּׁרֶץ[36] אוֹ**

הָיָה בָּהּ עַד שֶׁלֹּא זָלַף לְתוֹכָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בּוֹדֵק כָּל חָבִית מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן בָּהּ הַיַּיִן וּמְכַסֶּה אוֹתָהּ אַחַר שֶׁזּוֹלֵף לְתוֹכָהּ, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת[37]. וְכֵן אִם נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּבּוֹר אוֹ בַּכְּלִי שֶׁזּוֹלֵף בּוֹ - הַכֹּל טָמֵא[38].

31) טהרות פ"י מ"ז. 32) הבור מלא יין או שמן, והוא מעביר את המשקה קימעא קימעא לחביות. 33) אחר שמילא את כולן. 34) בין אם השרץ היה בבור או אם היה בחבית הראשונה לפני ששאב בה – נטמא כל היין שבבור, ואין אנו אומרים שנפל לחבית אחר השאיבה, מפני שמחזיקים טומאה מזמן לזמן, ואפילו אם בדק את החביות לפני השאיבה ולא מצא שרץ – תולים שלא בדק יפה, וכששאב טימא השרץ את כל היין שבבור. 35) או היה בחבית זו. מובן שאם נמצא באמצעית, טמאות כל החביות שנתמלאו אחריה. 36) נתבאר בהלכה א. 37) ברור הדבר, שהשרץ היה בבור. 38) מחזיקים טומאה מזמן לזמן, ואומרים שהשרץ היה בכלי מתחילת השאיבה.

ד. הָיָה[39] קוֹצֶה[40] זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן[41] וּמַעֲלֶה אוֹתָן לַגַּג[42], וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּגַּג - זֵיתִים שֶׁבַּמַּעֲטָן טְהוֹרִים[43]. נִמְצָא בַּמַּעֲטָן - הַמַּעֲטָן טָמֵא[44]. נִמְצָא בֵּין כֹּתֶל לְזֵיתִים[45] - הַזֵּיתִים טְהוֹרִים[46]. נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּתוֹךְ גּוּשׁ שֶׁל זֵיתִים[47] וְהַגּוּשׁ בַּגַּג: אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים[48] - אַף הַמַּעֲטָן טָמֵא, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: גּוּשׁ זֶה מִן הַמַּעֲטָן עָלָה וְהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכוֹ[49]; וְאִם נִמְצָא אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים מִשֶּׁהֶעֱלָה הַזֵּיתִים לַגַּג - חֲרֵי הַמַּעֲטָן טָהוֹר, שֶׁמָּא בַּגַּג נִתְקַבְּצוּ וְנַעֲשׂוּ גּוּשׁ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים[50].

39) תוספתא, טהרות פי"א ה"א. 40) מלקט. 41) "כשמוסקים (קוטפים) את הזיתים נותנים אותם בחפירה שהוכנה לכך, כדי שיתרככו ויוציאו הרבה שמן בשעת סחיטתם. וחפירה זו נקראת מעטן" [רבינו בפירושו לטהרות פ"ט מ"א. והר"ש שם מפרש, כלי שנותנים בו הזיתים]. 42) כדי שתתייבש הזיעה שעליהם. 43) אנו אומרים שהשרץ לא היה במעטן אלא נפל על הזיתים שבגג. [ואין זה דומה לדין קופה שנשתמש בה בטהרות שבהלכה ב, שמחזיקים ממקום למקום, מפני שהקופה עצמה אמנם זזה ממקומה, אבל הטהרות והשרץ לא עזבו את מקומם שבתוך הקופה, ולפיכך זה כעין מזמן לזמן שמחזיקים טומאה. אבל כאן הזיתים עזבו מקומם שבמעטן, וכגון זה אין מחזיקים טומאה. ראה 'תפארת ישראל' טהרות פ"ט 'יכין' אות סד]. 44) והזיתים שבגג טהורים, מפני שאנו תולים שהשרץ נפל למעטן אחר שהעלה הזיתים לגג. כחכמים בתוספתא, שם. ואף־על־פי שמחזיקים מזמן לזמן, זה רק כשלא טילטל ממקומו את הדבר שנולד בו הספק, אבל אם טילטל אותו הרי זה כעין ממקום למקום. [ב'כסף משנה' מתפלא, למה פסק רבינו כחכמים בתוספתא שם נגד ה'סתם משנה' בטהרות (פ"ט, מ"ט)? והלא כלל בידינו (יבמות מב, ב) שסתם במשנה ומחלוקת בברייתא, הלכה כסתם? ואולי מפני שבתוספתא - רבי הוא היחיד החולק על חכמים בדין זה, סובר רבינו שיש לראות את המשנה כדעת רבי לבדו שסידר את ה'סתם']. (אינני יודע לפרש, מה בין זה לדין נמצא בבור בהלכה ג). 45) ואינו נוגע בזיתים. 46) ואין חוששים שמא נגע בהם השרץ (טהרות, שם). 47) זיתים אחדים מדובקים יחד, והשרץ לחוץ ביניהם. 48) משעת הוצאתם מהמעטן. 49) מפני שאין דרכם של זיתים להתדבק לגוש בזמן קצר שכזה. 50) פירוש, במשך שלושת הימים.

ה. הַקּוֹרֵץ[51] מִקְרֶצֶת[52] מִן הָעִסָּה וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בַּמִּקְרֶצֶת[53] - הַמִּקְרֶצֶת לְבַדָּהּ טְמֵאָה[54]. נִמְצָא בָּעִסָּה - הָעִסָּה לְבַדָּהּ טְמֵאָה[55]. נִמְצָא בְּתוֹךְ הַמִּקְרֶצֶת - אַף הָעִסָּה טְמֵאָה[56].

51) חותך או תולש. תוספתא, שם. 52) חתיכת עיסה. 53) על גבה, במקום הנראה לעין. 54) שאנו אומרים על המקרצת נפל. 55) והמקרצת טהורה. אנו תולים, שהשרץ נפל לעיסה אחר שנטל את המקרצת. כחכמים, שם. 56) מתקבל על הדעת שלעיסה נפלה, שאם נפלה על המקרצת לא היתה שוקעת כל־כך במקרצת (ביאור הגר"א בתוספתא).

ו. אֹכֶל טָמֵא[57] שֶׁנִּמְצָא גַּרְעִינָה שֶׁלּוֹ[58] בְּתוֹךְ הַכִּכָּר אוֹ עַל גַּבֵּי תַּבְשִׁיל רוֹתֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[59] - חֲרֵי הֵן[60] טְמֵאִים[61]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הָאֹכֶל כֻּלּוֹ נָפַל שָׁם וְנִמּוֹחַ בְּתוֹךְ הַכִּכָּר אוֹ מֻחֲמַת הָרְתִיחָה וְנִשְׁאֲרָה גַּרְעִינָתוֹ. נִמְצֵאת הַגַּרְעִינָה עַל גַּבֵּי הַכִּכָּר אוֹ בְּתוֹךְ תַּבְשִׁיל צוֹנֵן - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ מַשְׁקֶה[62]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: גַּרְעִינָה זוֹ לְבַדָּהּ נָפְלָה אַחַר שֶׁאָבַד הָאֹכֶל מֵעָלֶיהָ, שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ מְטַמְּאָה.

57) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 58) גרעין של תמרה או של זית וכדומה. [מצאנו כמה פעמים בתלמוד "גרעינה" במקום "גרעין" (משנה יומא – כמוה וכגרעינתה: עוקצין פ"ב מ"ב – גלעינה של רוטב, ובתוספתא כאן – גרעינה של גפת]. 59) משקה שיש בה כדי להרטיב את הנוגע בה. 60) הכיכר והתבשיל. 61) אף־על־פי שגרעינה יבישה אינה טמאה. 62) אין אנו אומרים שמשקה זה בא מן האוכל הטמא. [בתוספתא שם, שנינו: "גרעינה של גפת טמאה (גפת = פסולת של זיתים אחר סחיטתם) שנמצאת בתוך הכיכר או על גבי תבשיל רותח, אף־על־פי שאין עליה משקה טופח – טימאתה. נמצאת בתוך כיכר צונן או על גבי תבשיל צונן אע"פ שיש עליה משקה טופח – טהורה". ופירשה רבינו כמבואר למעלה. והגר"א בביאורו לתוספתא מפרש, שמכוח הלחץ בשעת סחיטת הזיתים, נבלע קצת שמן בגרעין וכשהוא נתון על גבי דבר רותח הוא פולט את הבלוע בו ומטמא את הנוגע בו, אבל בצונן אינו פולט. ולפירושו, רצוי לגרוס בתוספתא: "על גבי כיכר או על גבי התבשיל"].

ז. הָיוּ[63] בַּבַּיִת אֳכָלִין טְמֵאִין וָאֳכָלִין טְהוֹרִים וְנִמְצֵאת גַּרְעִינָה בַּבַּיִת[64] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[65]. וְכֵן

אִם הָיוּ[66] דָּמִים טְהוֹרִים וְדָמִים טְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְנִמְצָא דָּם עַל הָאֹכֶל - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּמְצָא עָלָיו דָּם, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְטִהֲרוּהוּ. שֶׁאֲפִלּוּ נֹאמַר: דַּם שֶׁרֶץ הוּא, הֲרֵינִי אוֹמֵר: דַּם שֶׁרֶץ חַי הוּא, שֶׁהוּא טָהוֹר.

(63) תוספתא, שם. (64) בכיכר או על תבשיל רותח, ואין אנו יודעים אם הגרעינה מאוכל טמא או טהור. (65) אם רוב האוכלין שבבית טמאים נטמאו הכיכר והתבשיל, ואם הרוב טהורים – הם טהורים (ראה ביאור הגר"א ו'זר זהב' שם). (66) תוספתא, שם פ"ו ה"א.

ח. עִיר[67] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נְבֵלוֹת וּשְׁחוּטוֹת - בָּשָׂר הַנִּמְצָא בָּהּ[68] הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב[69]. וְכֵן אִם הָיָה הַנִּמְצָא בָּהּ סְפֵק שֶׁרֶץ סְפֵק צְפַרְדֵּעַ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָהּ הָעִיר בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. זֶה הַכְּלָל: בְּנִמְצָא[70] הַלֵּךְ אַחַר הָרֹב.

(67) שם. (68) מושלך בחוץ. (69) בין לקולא ובין לחומרא. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בן גמליאל האומר שאפילו רוב שחוטות – טמא, מפני שנבילות מושלכות שכיחות יותר משחוטות מושלכות. (70) להוציא בשר שהוא במקומו המיוחד לו, כגון במחסן או בחנות, שדנים בו דין מחצה על מחצה (ראה הל' מאכלות אסורות פ"ח הי"א).

ט. הָאִשָּׁה[71] שֶׁמְּגַבֶּבֶת גְּבָבָא[72] בְּחָצֵר, וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּתוֹךְ גְּבָבָא - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁאֵין הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא[73]. נִמְצָא עַל גַּבֵּי גְבָבָא - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגְעָה בּוֹ. הָיְתָה כּוֹבֶרֶת[74] בִּכְבָרָה וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת שֶׁבַּכְּבָרָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[75]. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הַכְּבָרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגְעָה בּוֹ, וְכָל סָפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76].

(71) שם פ"ג ה"ג. (72) בפירושו למשנה, שבת פ"ג, מפרש רבינו: גבבא – זבל השדות. ונראה שהתכוון לחלק השיבולת שנשאר בקרקע אחר הקצירה והוא משמש זבל לשדה. (73) אלא במגע, ואנו אומרים שלא נגעה בו. (74) מנקה גרעינים. (75) אין דרכה של אשה לנגוע בפירות שבכברה. (76) למעלה פט"ז.

יום ש"ק ו' אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

(1) יבאר שכל מה שאתה יכול לרבות ספיקות וספק ספיקות ברשות היחיד – טמא, ברשות הרבים – טהור וכיצד.

א. כֹּל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְרַבּוֹת סְפֵקוֹת וּסְפֵקֵי סְפֵקוֹת, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא. כֵּיצַד? נִכְנַס לְמָבוֹי[2] וְהַטַּמְּאָה בְּחָצֵר, סָפֵק נִכְנַס לֶחָצֵר סָפֵק לֹא נִכְנַס; טֻמְּאָה בַּבַּיִת, סָפֵק נִכְנַס לַבַּיִת סָפֵק לֹא נִכְנַס; וַאֲפִלּוּ נִכְנַס, סָפֵק שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם סָפֵק הָיְתָה שָׁם; וְאִם תֹּאמַר הָיְתָה שָׁם בְּעֵת שֶׁנִּכְנַס, סָפֵק יֵשׁ בָּהּ כַּשְּׁעוּר סָפֵק אֵין בָּהּ; וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהּ, סָפֵק שֶׁהִיא טֻמְּאָה סָפֵק אֵינָהּ טֻמְּאָה; וַאֲפִלּוּ הִיא טֻמְּאָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא[3], שֶׁהַמְּבוּי רְשׁוּת הַיָּחִיד.

(2) שחצרות הבתים פתוחות לתוכו. (3) התוספות בבא בתרא נה, ב דיבור המתחיל רבי (הראשון) בשם רבינו תם נימקו: מפני שדין ספק טומאה ברשות היחיד למדו מסוטה ושם אפילו ספק אחד היה מספיק, כדי לטהר את האשה מפני חזקת כשרות, אלא שהתורה אוסרת אותה ולפיכך אין הבדל בין ספק אחד להרבה ספיקות. ונתבאר כבר למעלה בפרק ט"ז, שכל דיני ספק טומאה למדנו מסוטה, שהתורה קראה לזנות - טומאה.

ב. תִּשְׁעָה צְפַרְדְּעִים וְשֶׁרֶץ אֶחָד בֵּינֵיהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶהוּ - סְפֵקוֹ טָמֵא. תִּשְׁעָה שְׁרָצִים וּצְפַרְדֵּעַ בֵּינֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר. זֶה הַכְּלָל: כָּל סָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, עַד שֶׁיֹּאמַר נִטְמֵאתִי בְּוַדַּאי[4]; וְכָל סָפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, עַד שֶׁיֹּאמַר וַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי. לְפִיכָךְ, עַצְמוֹת הַמֵּת[5] וְעֶצֶם נִבְלָה[6] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ גּוּשׁ מֵאֶרֶץ טְהוֹרָה וְגוּשִׁים מִבֵּית הַפְּרָס[7] אוֹ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים[8], וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן אוֹ הֶסִיטוֹ[9], וְאֵין יָדוּעַ בַּמֶּה נָגַע מֵהֶן[10] וּבַמָּה[11] הֵסִיט; כְּזַיִת מִן הַמֵּת וּכְזַיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְהֶאֱהִיל עַל אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ עַל אֵי זֶה מֵהֶן הֶאֱהִיל; שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד טָמֵא[12], הָלַךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה הָלַךְ; אוֹ שֶׁנָּגַע בְּאָדָם זֶה בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הוּא טָמֵא אוֹ טָהוֹר; אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָגַע - בְּכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת טָהוֹר.

(4) ואפילו רוב לטומאה - טהור. (5) שמטמאים במגע ובמשא בשיעור כשעורה (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה ט). (6) שאינה מטמאה כלל. (7) שדה שנחרש בה קבר וחכמים גזרו עליו טומאה. (8) גוש אדמת חוץ לארץ, שהובא לארץ ישראל, היא מטמאה מדרבנן. (9) הזיזו. דין היסט כדין משא, וגושים אלה מטמאים במשא. (10) אם בגוש הטמא או בטהור. (11) פירוש, או במה. (12) כגון שביל העובר בבית הקברות (רבינו בפירושו למשנה).

ג. הַמּוֹצֵא מֵת מֻשְׁכָּב[13] לְרָחְבּוֹ שֶׁל דֶּרֶךְ אִם הָיָה שָׁלֵם וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה - הֲרֵי זֶה טָמֵא לִתְרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנָּגַע[14]; הָיָה לוֹ מָקוֹם לַעֲבֹר, אוֹ שֶׁהָיָה מְשֻׁבָּר וּמְפֹרָק שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעָבַר בֵּין שׁוֹקָיו וּפְרָקָיו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאִם הָיָה קֶבֶר לְכָל רֹחַב הַדֶּרֶךְ - הַקֶּבֶר מְצָרְפוֹ[15], וְהָעוֹבֵר שָׁם[16] טָמֵא. שֶׁאֵין זֶה כִּשְׁאָר סְפֵקוֹת, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁנָּגַע.

(13) אחר שעבר עליו הרגיש בו. (14) מתקבל על הדעת שנגע. [דייק רבינו וכתב "שחזקתו שנגע" ולא כתב "וודאי

נגע", מפני שהמדובר כשיש אפשרות שהיא שלא נגע, כגון שנטה לצידי דרכים, אבל אין הדבר מתקבל על הדעת, ולפיכך טמא אף על פי שספק טומאה ברשות הרבים טהור. וכל זה לתרומה, ולנזיר ועושה פסח נתבארו הדינים בהלכות קרבן פסח פרק ו הלכה י"א ובהלכות נזירות פרק ט הלכה י"ח והלכה י"ט. ואין לפרש חזקה זו כמו סתם חזקה בכל מקום, שהרי רוב עדיף מחזקה ואינו מכריע לטמא, כמבואר בהלכה קודמת ומכל שכן חזקה]. 15) מצרף את כל החלקים וכאילו הקבר מלא טומאה. 16) ואפילו הוא יודע שלא נגע במת ושעבר במקום, שאין שם כלום מן המת.

1 **ד. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּמָבוֹי - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ עַד הָעֵת**
2 **שֶׁיֹּאמַר: בָּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוֹי הַזֶּה בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא הָיָה**
3 **בּוֹ שֶׁרֶץ[17]. אֲפִלּוּ כִּבְּדוּ[18] וְלֹא בְּדָקוּ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא**
4 **לְמַפְרֵעַ מִקֹּדֶם הַכִּבּוּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
5 **שֶׁמְּצָאוֹ יָבֵשׁ; אֲבָל אִם מְצָאוֹ לַח - אֵינוֹ מְטַמֵּא**
6 **לְמַפְרֵעַ אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּת בָּהּ וְיִהְיֶה**
7 **עַתָּה לַח בְּעֵת שֶׁנִּמְצָא[19].**

17) ואינו מטמא אלא משעת הבדיקה ואילך, שהרי שרץ זה הגיע לכאן אחר הבדיקה. 18) אין אנו אומרים, הכיבוד היה מעביר את השרץ אילמלי היה כאן. 19) כרבי שמעון שם. [בפירושו למשנה מסיים רבינו: "ואין הלכה כרבי שמעון" וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני שרבי אלעזר (שם עמוד ב) מבאר את דבריו].

8 **ה. שְׁנֵי רֵקִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד מִן**
9 **הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
10 **וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן אוֹ הֶסִיטוֹ וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶהוּ -**
11 **תּוֹלִין[20] עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי סְפֵקוֹת[21]:**
12 **סָפֵק בַּטָּהוֹר נָגַע סָפֵק בַּנִּמְצָא; וְאִם תֹּאמַר בַּנִּמְצָא,**
13 **סָפֵק שֶׁהוּא טָמֵא סָפֵק שֶׁהוּא טָהוֹר. הָיוּ שְׁנֵי הָרֵקִין**
14 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הָיוּ נְגוּבִין וּמֻנָּחִין שָׁם וְנָגַע**
15 **בְּאֶחָד מֵהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר; נָשָׁא אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלִין**
16 **עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנְּשָׂאוֹ אֵינוֹ מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וְכֵן**
17 **אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן לַח וְנִתְלָה בּוֹ הָרֹק הַלַּח - תּוֹלִין**
18 **עָלָיו, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
19 **סְפֵקוֹ טָהוֹר, אֶלָּא הֲרֵי הוּא עַל בִּגְדוֹ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ,**
20 **שֶׁאִם נָגַע בְּרֹק הַנִּמְצָא אוֹ נְשָׂאוֹ אוֹ הֶסִיטוֹ בְּכָל**
21 **מָקוֹם[22] - שׁוֹרְפִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה, כְּבֵית הַפְּרָס**
22 **וְכַיּוֹצֵא בָּהּ שֶׁשּׁוֹרְפִין עַל וַדַּאי מַגָּעָן[23] בְּכָל מָקוֹם.**

20) לא אוכלים ולא שורפים. 21) לא ביאר רבינו אם גם באותם הספיקות שנמנו למעלה בהלכה א תולין ולא שורפין, או לא אמרו תולין אלא בטומאות שעיקרן מדרבנן, כגון רוקים ובית הפרס. 22) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 23) אלה הם מששת הספיקות שגזרו חכמים לשרוף עליהם תרומה וקדשים שנמנו שם.

23 **ו. מִי שֶׁיָּשַׁב בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבָא אֶחָד[24] וְדָרַס עַל**
24 **בְּגָדָיו אוֹ שֶׁרָקַק וְנָגַע בּוֹ[25] הָרֹק - עַל רֵקוֹ שׁוֹרְפִין**
25 **אֶת הַתְּרוּמָה[26], וְעַל בְּגָדָיו הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב**
26 **הָעִיר טְמֵאִין[27] - בְּגָדָיו מְדֻרָס, וְאִם רֹב הָעִיר טְהוֹרִים**
27 **- הֲרֵי הוּא טָהוֹר.**

24) ואין אנו יודעים אם הוא טהור או טמא. 25) ביושב. 26) כדין ספק רוקים. 27) זבים. [אמנם זה כמעט מן הנמנעות שרוב תושבי העיר יהיו זבים, אבל אי אפשר לפרש אחרת, שהרי עם הארץ אין גופו מטמא מדרס, ומה שגזרו טומאת מדרס על בגדיהם הוא מפני שאשתו נידה יושבת עליהם, ואין לפרש שהכוונה לרוב גויים שדינם כזבים, שהרי טומאת גויים היא מדרבנן ואין שורפים עליה. וכן פירשו הברטנורה ובעל תוספות יום טוב].

28 **ז. מִי שֶׁאָבַד לוֹ כְּלִי וּמְצָאוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי זֶה**
29 **טָמֵא מִדְּרָס וְטָמֵא טֻמְאַת מֵת. אָבַד לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**
30 **וּמְצָאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם אִבְּדוּ בַּיּוֹם וּמְצָאוֹ לְבוֹ**
31 **בַּיּוֹם - טָהוֹר; אָבַד בַּיּוֹם וּמְצָאוֹ בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה**
32 **וּמְצָאוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁאָבַד בַּיּוֹם וּמְצָאוֹ בַּיּוֹם שֶׁל אַחֲרָיו**
33 **- הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁעָבַר עָלָיו**
34 **הַלַּיְלָה אוֹ מִקְצָתוֹ - טָמֵא.**

35 **ח. הִנִּיחַ כְּלִי אוֹ שְׁכָחוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁעָבַר עָלָיו הַלַּיְלָה - טָהוֹר. הִנִּיחוֹ אוֹ שְׁכָחוֹ בִּרְשׁוּת**
37 **הַיָּחִיד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְּרָס וְטָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת.**
38 **וּמִפְּנֵי מָה לֹא הֶחְמִירוּ בְּשׁוֹכֵחַ וּמַנִּיחַ כְּמְאַבֵּד? מִפְּנֵי**
39 **שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי תָּמִיד, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו.**

40 **ט. הַמְאַבֵּד וּמָצָא בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי**
41 **שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת שְׁמוּר.**

42 **י. הַשּׁוֹטֵחַ כֵּלִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין;**
43 **וּבִרְשׁוּת הַיָּחִיד - טְמֵאִים, שֶׁמָּא נָגְעוּ בָּהֶן טְמֵאִים.**
44 **וְאִם הָיָה מְשַׁמְּרָן - טְהוֹרִים. נָפְלוּ וְהָלַךְ לַהֲבִיאָם -**
45 **טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֱלְמוּ מֵעֵינָיו. וְכֵן מִי שֶׁאָבְדוּ כֵּלָיו**
46 **בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְצָאָן אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי הֵן מִדְּרָס**
47 **וּטְמֵא מֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

48 **יא. שׁוֹטָה אַחַת בָּעִיר אוֹ נָכְרִית - כָּל הָרֵקִין שֶׁבָּעִיר**
49 **בְּחֶזְקַת טֻמְאָה לְעוֹלָם בְּכָל מָקוֹם.**

50 **יב. מִי שֶׁדְּרָסָה אִשָּׁה עַל בְּגָדָיו אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה עִמּוֹ**
51 **בִּסְפִינָה: אִם מַכִּירַתּוּ שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה - כֵּלָיו**
52 **טְהוֹרִין, וְאִם לָאו - יִשְׁאָלֶנָּה.**

53 **יג. מִי שֶׁיָּשַׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְעָמַד - כֵּלָיו טְהוֹרִים.**

יד. נָגַע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּאֶחָד בַּלַּיְלָה וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וּבַשַּׁחַר עָמַד וּמְצָאוֹ מֵת - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן. וְאִם רָאוּהוּ חַי בָּעֶרֶב, וּבַשַּׁחַר מְצָאוֹ מֵת - הֲרֵי זֶה סָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְטָהוֹר.

טו. הַמְסֻכָּן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְנִתְעַלֵּף, וְאֵין יָדוּעַ אִם מֵת אוֹ עֲדַיִן הוּא חַי, וְהוֹצִיאוּהוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְחָזְרוּ וְהִכְנִיסוּהוּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד: כְּשֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - סְפֵקוֹ טָמֵא, וּכְשֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - סְפֵקוֹ טָהוֹר. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מְסֻכָּן וְהוֹלִיכוּהוּ מֵעִיר לְעִיר בְּמִטָּה, וְהָיוּ כִּתּוֹת מִתְחַלְּפוֹת תַּחְתָּיו, וּבָאַחֲרוֹנָה נִמְצָא מֵת, וְלֹא טִמְּאוּ חֲכָמִים אֶלָּא כַּת אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד.

טז. טָמֵא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְדַבֵּר עַל הַבּוֹר וְנִתְּזָה צְנוֹרָא מִפִּיו, סָפֵק הִגִּיעַ לַבּוֹר סָפֵק לֹא הִגִּיעַ: אִם הָיָה בּוֹר שֶׁל שֶׁמֶן - סְפֵקוֹ טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאִם הָיָה בּוֹר שֶׁל יַיִן - סְפֵקוֹ טָהוֹר בְּכָל מָקוֹם, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפַּת הַבּוֹר קוֹלֶטֶת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ל' ניסן־ו' אייר ה'תשפ"ב

יום ראשון ל' ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קעט.

הַמִּצְוָה הַקע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְקוֹר עֵדוּת הָעֵדִים וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאָז נַעֲנִישׁ וְנִפְסוֹק הַדִּין. וּלְדַקְדֵּק בְּכָךְ בְּכָל־הָאֶפְשָׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִשְׁפּוֹט בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן וּבִמְהִירוּת, וְנֵרַע לַזַּכָּאִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִלּוּקֶיהָ וְאֵיךְ הֵן הַדְּרִישׁוֹת וְאֵיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאֵיךְ חַיָּבִים לְדַקְדֵּק בְּכָךְ וְאֵיךְ תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת אוֹ תִּדָּחֶה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (מ.).

יום שני א' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רצא.

הַמִּצְוָה הָרצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הָעֵד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵעִיד עָלָיו אֲפִלּוּ הוּא חָכָם אוֹ יוֹדֵעַ, הֲרֵי זֶה לֹא יְהֵא עֵד וְ(גם) דַּיָּן וְיוֹרֶה — אֶלָּא יָעִיד בְּמַה־שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתּוֹק, וְהַדַּיָּנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לָהֶם, וְהַזְּהַר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוּם דָּבָר נוֹסָף עַל הָעֵדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוּת" (במדבר לה, ל) וְכָפַל אֶת־הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד" (דברים יז, ו), כְּלוֹמַר: לֹא יוּמַת בְּהוֹרָאַת הָעֵד. וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ — בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה". וּבֵאֲרוּ שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמִחֲזִי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

יום שלישי ב' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הָרפ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲנוֹשׁ אוֹ לְהוֹצִיא מָמוֹן בְּעֵדוּת עֵד אֶחָד, אֲפִלּוּ הָיָה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל־עָוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיבָמוֹת וּכְתֻבּוֹת וְסוֹטָה וְגִטִּין וְקִדּוּשִׁין וּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר נְזִיקִין.

יום רביעי ג' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הָרפ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל עֵדוּת בַּעַל עֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּשֶׂת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס" (שמות כג, א) בָּא הַפֵּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אַל־תָּשֶׂת רָשָׁע עֵד, אַל־תָּשֶׂת חוֹמֵס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת־הַחַמְסָנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגַּזְלָנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" ("ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז.).

יום חמישי ד' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפז.

הַמִּצְוָה הָרפ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל עֵדוּת הַקְּרוֹבִים, זֶה לָזֶה אוֹ זֶה נֶגֶד זֶה (לטובת קרובם או לרעתו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת" (דברים כד, טו). בָּא הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל עֵדוּת בָּנִים וְלֹא בָּנִים עַל עֵדוּת אָבוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מָמוֹנוֹת, אֶלָּא שֶׁנִּזְכַּר בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת דֶּרֶךְ הַפְלָגָה. שֶׁלֹּא נֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ כָּאן אִבּוּד נֶפֶשׁ אֵין הַקָּרוֹב חָשׁוּד

עַל כָּךְ וְנַעֲשֶׂה עַל פִּי דְּבָרָיו, כֵּיוָן שֶׁעֵדוּתוֹ הִיא לְאִבּוּד נֶפֶשׁ קְרוֹבוֹ וְאֵין כָּאן מָקוֹם לַחֲשָׁד. לְפִיכָךְ הֵבִיא לְמָשָׁל אֶת־הַקְּרוֹבִים שֶׁאַהֲבָתָם חֲזָקָה וּגְדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְהִיא אַהֲבַת הָאָב לַבֵּן וְהַבֵּן לָאָב, וְאָמְרוּ: אֲפִלּוּ עֵדוּת הָאָב עַל הַבֵּן וַאֲפִלּוּ הִיא לְחִיּוּבוֹ מִיתָה לֹא נְקַבֵּל — וְזוֹ הִיא גְּזֵרַת הַכָּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כְּלָל. וְדַע זֹאת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז:).

יום שישי ה' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הָרפ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהָעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר" (שמות כ, טז). וּכְבָר כָּפַל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "עֵד שָׁוְא" (דברים ה, יג) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הֲרֵי גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (שם יט, יט). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ וְגוֹ' — אַזְהָרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין". וְיֵשׁ בְּלָאו זֶה מַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף (ו'בתחילת'ו' ד:)מַכּוֹת. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום ש"ק ו' אייר ה'תשפ"ב

מצות עשה קפ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲנוֹשׁ אֶת־הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֵדִים זוֹמְמִין: אִם הֵעִידוּ לְהוֹצִיא מָמוֹן — נוֹצִיא מֵהֶם כָּמוֹהוּ; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה שֶׁמְּחַיֵּב מִיתָה — נְמִיתֵם בְּאוֹתָהּ הַמִּיתָה; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה־שֶּׁמְּחַיֵּב מַלְקוּת — נַלְקֶה אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהּ וְכֵיצַד יִתְקַיֵּם שֶׁהָעֵדִים יִהְיוּ זוֹמְמִין וְנָדוּן אוֹתָם בְּדִין זֶה, בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מכ"ז ניסן, ו' אייר עם המצורפים אליהם. כן נתקבל התרשים בחבילה בפ"ע.

ב) תקותי שמזדרזים ככל האפשרי, בענין בניני הבי"ס למלאכה, ובפרט שכמו שכתבתי, הרי הד"ר שפירא מבקר עתה באה"ק ת"ו, וגם אחרים מתאוננים, שמחמיצים את שעת הכושר מה שקצבו בתחלת החורף סכום נכון לבית ספר זה.

ג) מה שכותבים הסיבות דהעדר הבחינות של כו"כ תלמידים הנה אלו מהם שלא נבחנו עדיין מצד הבריאות, הרי בודאי הסיבה עוברת, וכן גם אלו שמתלמדים מלאכת השו"ב, לכאורה, אין זה סיבה שאינם רוצים שידעו כשרונם וידיעתם בתורת הנגלה והחסידות, ובודאי גם בהשאר - יש למצוא עצה שלא יהי' בזה כל ענין של מיעוט הדמות שלהם ח"ו, כיון שאין הידיעות אלא בשבילי. וגם הבוחנים הרי בודאי, לא יפרסמו את התוצאות כלל וכלל, שבמילא יתן זה האפשריות להבחן גם לאלו שהשתמטו עצמם מזה עד עתה...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מ. שניאורסאהן

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה לאחר שהעלהו **בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר** לֵיהּ, והרי עדיין לא מלחו, ובהמשך הברייתא מבואר ש׳מולחו ונותנו על גבי האישים׳, ומשמע שאינו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, **אֶלָּא אֵימָא** שֶׁמַּעֲלֵהוּ **בִּכְלִי שָׁרֵת** על מנת **לְהַקְטִירוֹ** לאחר מכן כשמולחו.

מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה **וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים**, אומרת הגמרא שדין זה נלמד מִדִּכְתִיב "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְגו'".

עוד מבואר בברייתא שלאחר שקָרֵב **הַקּוֹמֵץ שִׁירֵיהָ נֶאֱכָלִין.** שואלת הגמרא, מְנָלָן שהקטרת הקומץ מתירה את אכילת השיריים לכהנים. ומשיבה, דִּכְתִיב "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגו'", **וּכְתִיב** בפסוק הבא לאחר מכן, "וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" – והיינו שלאחר הקטרת הקומץ הותרה הנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שקָרֵב הַקּוֹמֵץ ומותרים השיריים באכילה, לְמַר כְּדָאִית לֵיהּ וּלְמַר כְּדָאִית לֵיהּ - נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, דְּאִיתְּמַר בברייתא, הַקּוֹמֵץ, מֵאֵימָתַי נחשב שהוקרב לענין שיהיה מַתִּיר את הַשִּׁירַיִם בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר – ממתי שאחזה בו האש אפילו מעט, הותרו השירים באכילה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אין השירים מותרים אלא מִשְּׁתִּיצַת הָאוּר בְּרוּבּוֹ.

בהמשך הברייתא מבואר לגבי שיירי המנחה, וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ. שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא שהותר לתת לתוכו יין ודבש. ומשיבה, אָמַר קְרָא לגבי מתנות כהונה ׳לך נתתים לְמִשְׁחָה ולבניך לחק עולם׳, ולמשחה היינו לִגְדוּלָה, כלומר שיאכלו את מתנותיהם בדרך גדולה כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין, – ולכן מותר לתת בשירי המנחה שמן ודבש שהוא דרך גדולה.

מה שמבואר בברייתא לגבי השיריים **וְאֵין אֲסוּרִין אֶלָּא מִלַּחֲמֵץ,** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מִדִּכְתִיב "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם", **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שדורשים את המילה ׳חלקם׳ אף על הנאמר קודם לכן, כלומר, שאֲפִילּוּ חֶלְקָם של הכהנים שניתן להם לאכילה לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ.

שנינו במשנה כָּל הַמִּנְחוֹת טעונות שמן ולבונה כו׳. שואלת הגמרא, וכי וְכָל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה חוץ ממנחת סוטה, וְהָאִיכָּא מִנְחַת חוֹטֵא – דהיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים, כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, דְּרַחְמָנָא אָמַר "והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סלת לחטאת לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה". מתרצת הגמרא, התנא של משנתינו בשמנה החילוקים בין מנחת חוטא לשאר מנחות, לא מנה כל חילוק בפני עצמו שנוהג בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא הָכִי קָאָמַר - כרך כל הדינים יחד, ושנה כך – כָּל הַמִּנְחוֹת יש בהן לפחות אחת מהמעלות הללו, שטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת. ומפרטת הגמרא, שמִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, מכל מקום בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת – שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. ומִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, מכל מקום יש בה מעלה שטְּעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה גֶּרֶשׁ - שמנפים היטב את קמח השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל וְזוּ – מנחת סוטה, אין בה אף מעלה מאלו המעלות, שכן אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קֶמַח שאינו מנופה.

התבאר שמנחת חוטא אינה טעונה שמן ולבונה, ומביאה הגמרא ברייתא בענין זה. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּדִין הוּא – היה ראוי שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, כדי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר שיקילו במנחתו. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה שמן ולבונה, כדי שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חֲצִאת חֵלֶב - כלומר כל החטאות, שנקראו חטאת חלב טְעוּנָה נְסָכִים כקרבנות נדר ונדבה, כדי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אמרה התורה בפרשת נסכים ׳לפלא נדר או בנדבה׳, ללמדנו שאין חיוב נסכים אלא בקרבן הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת אֵינָהּ טְעוּנָה נסכים, כדי שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ של החוטא מְהוּדָּר על ידי הנסכים. וממשיכה הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, אֲבָל חֲטָאתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין להביא עם קרבנותיו נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין קרבנות אלו בָּאִין עַל חֵטְא, אלא להכשירו ליטהר, ולכך הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי קרבנות המצורע אינם באים על חטא, אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים - חטאים, נְגָעִים בָּאִין וְכו׳ - על האדם להיות מצורע, הרי מבואר שנגעי מצורע באים מחמת החטא, וממילא גם הקרבנות באים לכפר על כך, ואיך אמרו שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, הָתָם – במצורע, אין הקרבן בא על החטא, כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו מִנְּגִעָיהּ, הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ החטא שמחמתו בא הנגע. וּכִי מַיְיתֵי קָרְבָּן - הקרבן שמביא הוא רק כדי לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדְשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי – שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה לדבריך, שהטעם שמביאין נסכים על חטאת מצורע הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן חֲצִאת נָזִיר – שמביא הנזיר חטאת במלאת ימי נזרו תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים עם הקרבן, לְפִי שלא חטא הנזיר בנזירותו, ונמצא שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל חֵטְא. עונה הגמרא, סָבַר לֵהּ רבי שמעון שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת הוא כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהודר, כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר הַקַּפָּר, דְּאָמַר שְׁנָזִיר נַמִּי חוֹטֵא הוּא – כיון שציער את עצמו מן היין, ואין לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא ציותה עליו התורה, ויש חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו באה על חטא.

שנינו במשנה, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כְּשֵׁם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה כו׳, מביאה הגמרא, תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַניחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה לכם הטעם שמנחת הסוטה באה דוקא מן השעורים כְּמִין חוֹמֶר - כמו תכשיט שמחברים אותו לשני קצוות צוארי החלוק לנוי.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שמונה עשר לעומר עמ׳ ב

אותה שוב. **אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד** – אך אם אותו בעל קינא לה פעם שניה ונסתרה, אין משקים אותה שוב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים – שיטה שלישית, אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה פעם שניה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד שקינא לה שני פעמים, וּבֵין בְּכ׳ אֲנָשִׁים שונים. שואלת הגמרא, וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי שסבר שהאשה שותה ושונה, ומשמע שאף בבעל אחד שותה שני פעמים, קשה שהרי הָכְתִיב ׳אֹתוֹ׳ למעט, ומה ימעטו מפסוק זה. וכן קשה, וְרַבָּנָן בַּתְרָאֵי נַמִּי - על דעת חכמים שבברייתא, שסוברים שאינה שותה יותר מפעם אחת אף בשני אנשים, יש להקשות שהרי הָא כְּתִיב תּוֹרַת לרבות, ולדבריהם מה ריבה מקרא זה. מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד – בעל אחד שקינא לאשתו שני פעמים שלא תיסתר עם אותו פלוני ונסתרה עמו, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי בזה, ומודים דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה אחר שנסתרה עם אותו בועל שנית.

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טו עמוד א

רש״י

ה״ג **וּמַקְטִירוֹ** ס״ד. וְלֹא גָּרַס אִטּוּ בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטֵר לֵיהּ, וְהָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, מַקְטִירוֹ ס״ד וְהָרֵי עֲדַיִן לֹא מְלָחָהּ וְסִיפָא קָתָנֵי וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, אֶלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּמַקְטֵר לֵיהּ: **אֶלָּא אֵימָא מַעֲלֵהוּ לְהַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת.** כְּלוֹמַר מַעֲלֵהוּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְהַקְטִירוֹ לְאַחַר שֶׁיִּמְּלְחֻנוּ: **קָרֵב הַקּוֹמֵץ לְמַר כְּדָאִית לֵיהּ וְכוּ׳.** קָרֵב הַקּוֹמֵץ דְּקָתָנֵי דְּמִתִּיר שִׁירַיִם בַּאֲכִילָה נְזִירָה לְהַתִּיר שִׁירַיִם, לְרַבִּי יוֹחָנָן כְּדָאִית לֵיהּ מִשְּׁתִצַּת הָאוּר בְּרִבּוּ, וּלְרַבִּי חֲנִינָא מִשְּׁתִשְׁלוֹט בּוֹ וַאֲפִלּוּ מְעַט: לְמִשְׁחָה. גַּבֵּי מִנְחוֹת כְּתִבְנָה כְּתִיב (כַּמְקָבֵּץ יח), לָךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה: **לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם וְגוּ׳.** אֲפִלּוּ חֶלְקָם שִׁירַיִם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, דְּדַרְשִׁינָן לֵיהּ הַאי חֶלְקָם דִּקְרָא נַמִּי לְפָנָיו אֵלֶּא תֵּאָפֶה: מִנְחַת חוֹטֵא. הַבָּא עַל חֵטְא דְּמִטַּמֵּא מִקֹּדֶשׁ וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, דִּכְתִיב הָתָם וְאִם לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְגוּ׳ (וַיִּקְרָא ה׳:ז׳) הַ״ק וְכוּ׳. כְּלוֹמַר לֹא קָתָנֵי מִלְּתָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ, אֶלָּא כְּרוּךְ וְתָנֵי הָכִי, כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה וּבָאוֹת חִטִּין, כְּלוֹמַר וְשֶׁאֵינָם טְעוּנוֹת בָּאוֹת מִיהָת חִטִּין וּבָאוֹת סֹלֶת, כְּלוֹמַר חֲדָא מִתָּנֵי מַעֲלִיוֹתָא אִית בְּהוּ, כֵּיצַד מִנְחַת חוֹטֵא אע״פ שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה וְכוּ׳: **שֶׁלֹּא יָהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר.** לְהַקֵּל בְּמִנְחָתוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁאָר מִנְחוֹת: **חַטָּאת חֵלֶב.** כָּל חַטָּאת סְתָם קְרֵי חַטָּאת חֵלֶב, דִּבְתָר חֵלֶב כְּתִיב כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ (שָׁם ג), וּכְתִיב בְּתַרֵיהּ פָּרָשַׁת חַטָּאת: **נְסָכִים.** סֹלֶת לְמִנְחָה וְעִשָּׂרוֹן לְכֶבֶשׂ יַיִן וְשֶׁמֶן רְבִיעִית הַהִין כְּמוֹ שֶׁמַּקְרִיבִין לְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **וּמִפְּנֵי מָה אֵינָם טְעוּנוֹת.** דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (בְּמִדְבַּר טו) לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה, הַבָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה טָעוּן נְסָכִים, וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם טְעוּנִים נְסָכִים: **חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ שֶׁל מְצוֹרָע.** אִיתְרְבוּ בְּהַדְיָא לִנְסָכִים בְּמִנְחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (דף ל״ח.): **עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין.** וּמִפָּרֵשׁ לְהוּ בְּעֶרְכִּין בְּפֶרֶק יֵשׁ בְּעֶרְכִּין (דף ט״ז.): **מִנִּגְעֵיהּ אִיכַּפַּר לֵיהּ.** יִסּוּרִים וּבֹשֶׁת שֶׁל נֶגַע כִּפֵּרוּ לוֹ עַל אוֹתוֹ חֵטְא: **וְכִי קָא מְיַיתֵי קָרְבָּן לְאִשְׁתְּרוּיֵי בְּקָדְשִׁים הוּא דְּמַיְיתֵי.** שֵׁשׁ טְמֵאוֹת שֶׁהִצְרִיכָן הַכָּתוּב בְּפָרָה לְטַהֲרָתָן, זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע וְנָזִיר שֶׁנִּטְמָא: **חַטָּאת נָזִיר.** שֶׁמֵּבִיא בְּמִלֹּאת יְמֵי נִזְרוֹ חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים: **נָזִיר חוֹטֵא הוּא.** שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן: **חוֹטֵר.** בּוֹטֵר״ן בְּלַע״ז, וְהוּא שֵׁם זָהָב, וְחוֹתְמִים בּוֹ שְׁנֵי צְוָארֵי חָלוּק לְנוּי:

דשמעיה

תוספות

טעונה נסכים. א״ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה די״ל ה״פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לענושו להביא קרבן גדול אבל בכור ומעשר אינו בדין:

סבר לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות דף ג׳.) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (דף י.) ובפרק ג׳ דנזיר (דף יט.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אנן אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעתא קמייתא דנזיר (דף כ:) דתנן אהא נאה הרי זה נזיר ודלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עביד מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאיידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ״ג דנזיר (דף יט.) לאו כשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (דף י״ח.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית בנזיר טהור הוא דאמרינן בפ״ק דנדרים (דף י.) רבי אלעזר הקפר אומר וכו׳ מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמ׳ דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דאיהו הוה מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט בנזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מיהו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ״ק (לעיל דף י״ח.) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (ב״ק דף נ״ח:) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו׳ מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (דף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א״נ למישרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר׳ אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ״ג דנזיר (דף יט.) דחטאת העוף לר׳ ישמעאל בא על חטא דאע״ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר׳ שמעון דהכא ולר׳ ישמעאל מספק נזיר לר׳ ישמעאל מספק נזיר טמא לר׳ שמעון אפי׳ מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (דף ח.) נמי לא מתרץ כמו בבריתות דלאו משום כפרה אתי: **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר׳ אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ״ק דנדרים (דף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי״ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא: **כמין** חומר. פי׳ רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת דף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי׳ רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמרך כלומר מה מעשיך:

דשמעיה

1 וּמַקְטִירוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת, בִּכְלִי שָׁרֵת מַקְטִיר לֵיהּ. אֶלָּא
2 אֵימָא, מַעֲלֵהוּ בִּכְלִי שָׁרֵת לְהַקְטִירוֹ: וּמוֹלְחוֹ וְנוֹתְנוֹ עַל
3 גַּבֵּי הָאִישִׁים, דִּכְתִיב ׳וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח
4 וְגוּ׳״: קָרֵב הַקּוֹמֵץ שִׁירָיִם נֶאֱכָלִין: מְנָלָן, דִּכְתִיב ׳וְהִקְטִיר
5 הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְגוּ׳״, וּכְתִיב ׳וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה
6 לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׳. קָרֵב הַקּוֹמֵץ, לְמַר כְּדָאִית לֵיהּ וּלְמַר
7 כְּדָאִית לֵיהּ, דְּאִיתְּמַר, הַקּוֹמֵץ, מֵאֵימָתַי מַתִּיר שִׁירַיִם
8 בַּאֲכִילָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשֶּׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ הָאוּר. רַבִּי
9 יוֹחָנָן אָמַר, מִשֶּׁתִּיצַּת הָאוּר בְּרוּבוֹ: וְרַשָּׁאִין הַכֹּהֲנִים
10 לִיתֵּן לְתוֹכוֹ יַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא
11 ׳לְמִשְׁחָה׳ לִגְדוּלָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין: וְאֵין אֲסוּרִין
12 אֶלָּא מִלְּחַמֵּץ, דִּכְתִיב ׳לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם׳, אָמַר
13 רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֲפִילּוּ חֶלְקָם לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ:
14 כָּל הַמִּנְחוֹת כּוּ׳: וְכָל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,
15 וְהָאֵיכָא מִנְחַת חוֹטֵא, דְּרַחֲמָנָא אָמַר ׳לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ
16 שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה׳. הָכִי קָאָמַר, כָּל הַמִּנְחוֹת
17 טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאוֹת מִן הַחִיטִּין, וּבָאוֹת סֹלֶת.
18 מִנְחַת חוֹטֵא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,
19 בָּאָה מִן הַחִטִּין וּבָאָה סֹלֶת. מִנְחַת הָעוֹמֶר, אַף עַל פִּי
20 שֶׁהִיא בָּאָה מִן הַשְּׂעוֹרִין, טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וּבָאָה
21 גֶּרֶשׁ, וְזוּ אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וּבָאָה מִן
22 הַשְּׂעוֹרִין, וּבָאָה קָמַח. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין
23 הוּא שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא
24 יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא
25 קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. וּבְדִין הוּא שֶׁתְּהֵא חַטַּאת חֵלֶב טְעוּנָה
26 נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה,
27 שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהוּדָּר. אֲבָל חַטָּאתוֹ שֶׁל מְצוֹרָע
28 וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִים, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא. אֵינִי,
29 וְהָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל
30 שִׁבְעָה דְּבָרִים נִגְעִים בָּאִין וְכוּ׳. הָתָם, מִנִּגְעֵיהּ הוּא דְּאִיכַּפַּר לֵיהּ. כִּי מְיַיתֵי קָרְבָּן, לְאִשְׁתְּרוּיֵי
31 בְּקָדָשִׁים הוּא דְּקָא מַיְיתֵי. אֶלָּא מֵעַתָּה, חַטַּאת נָזִיר תְּהֵא טְעוּנָה נְסָכִים לְפִי שֶׁאֵינָהּ בָּאָה
32 עַל חֵטְא. סָבַר לֵהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר, דְּאָמַר נָזִיר נַמִּי חוֹטֵא הוּא: רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר
33 כְּשֵׁם כּוּ׳: תַּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּה כְּמִין חוֹמֶר,

דשמעיה

על-ידי רשב״י היה גילוי פנימיות התורה, ועיקר הגילוי היה ביום הסתלקותו, נשמתא דנשמתא דאורייתא.

משיחת שבת פרשת אמור, ה׳תנש״א

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טו עמוד ב

תוספות

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה קף כג.) לרבי ישמעאל כל ג״ש שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דיליף ליה מבבלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למידין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא״ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממנו כבר יש לומר אפי׳ אם קידש בהן שיצק מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ״ק דידים (מ״ג) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין ואפ״ה קתני (פס מ״ס) מים שנחתום מטבל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם: **ומה** מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן במסכת מקואות פ״ז (מ״ג) דמי צבע אין פוסלין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב׳ דמסכת ע״ז (דף לז:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן: **נתאכמו** והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ״ש דקא מבעיא ליה הכא בנראה וחזור ונראה והא בפ׳ לולב הגזול (סוכה קף נ:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזבחים פ״ב (דף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי׳ הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי ברייתא פרק המזבח מקדש (פס קף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה״ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ״ר:

והא התם הדרי ומפשטי. פרש״י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש״מ אמלאכה לא קפיד אשינוי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע ר׳ אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר׳ אליעזר גופיה:

לרבות

רש״י

דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר כּוּ׳. בְּפ״ק (לְעֵיל דַּף ח:) גְּבֵי בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד: עֲנִיָּה. לֹא הֶאֱכִילְתּוֹ מְעֻדָּנִים, לְמָה מְבִיאָה מַאֲכַל בְּהֵמָה: אֶלָּא הֵיא עֲשָׂתָה מַעֲשֶׂה בְּהֵמָה. שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לְתַשְׁמִישׁ לְמִי שֶׁאֵינָהּ בֶּן זוּגוֹ: מִתְּנֵי׳ הָיָה מַבִּיא. הַכֹּהֵן: פֶּיְלֵי. כּוֹס שֶׁל מַיִם: מִן הַכִּיּוֹר. דִּכְתִיב מַיִם קְדוֹשִׁים (בְּמִקְבָּר׳ ה), וְאֵין קְדוֹשִׁים אֶלָּא שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בְּכֵלִי. הָכִי תְּנִיָא בְּסִפְרֵי: כֶּשֶׁם שֶׁמַּמְעֵט. רַבִּי יְהוּדָה בִּכְתֵב הַמְּגִלָּה לְקַמָּן בְּמַתְנִי׳, כָּךְ מְמַעֵט כָּאן בַּמַּיִם: וּמָקוֹם הָיָה שָׁם. נִכָּר מִתּוֹךְ שְׁאָר רִצְפַּת הַהֵיכָל: טַבְעַת קְבוּעָה בָּהּ. לְאֲחִזָּה בְּטַבְעָתָהּ וּלְהַגְבִּיהָהּ מִבֵּין הָרִצְפָּה שֶׁהִיא כְּלָה בְּאַבְנֵי שַׁיִשׁ: כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה. צָרִיךְ לִתֵּן שִׁיעוּר שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה וְנִכָּר עַל פְּנֵי הַמַּיִם: וְנָתַן אֶל הַמַּיִם. מִדְּלֹא כְּתִיב וְנָתַן בַּמַּיִם אֶלָּא אֶל הַמַּיִם מִשְּׁמַע שֶׁלֹּא יְהֵא בִּבְלַע בְּתוֹכָן: גמ׳ מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּבָעֵי חֲדָשָׁה: גָּמַר מִמְּצוֹרָע. וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאַחַת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ וְגו׳: שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה. דְּהָא חַיִּים כְּתִיב: לְר׳ יִשְׁמָעֵאל. דְּפָרְכִינַן הָא אַלְבִּיהּ: הָכִי נַמִּי. דְּבָעִינָן מַיִם חַיִּים לְסוֹטָה, דְּהָא מִן הַכִּיּוֹר הוּא נוֹטֵל, וְשֶׁמַּעְינָן לֵיהּ לְר׳ יִשְׁמָעֵאל בְּעָלְמָא דְּאָמַר מַיִם כִּיּוֹר מַיִם מְעֻיָּנִין הֵן דְּהַיְינוּ חַיִּים: מִשְּׁאָר מִימוֹת הֵן. אם רָצָה לִתֵּן לְתוֹכוֹ מִי מְקוָה יִתֵּן: אִיכָּא לְמִיפְרַךְ. בְּהָא גז״ש דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּגָמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע: מַה לְּמִצּוֹרָע שֶׁכֵּן מְטַוִּין בּוֹ. לְפִיכָךְ כְּלִי שֶׁלּוֹ חָדָשׁ, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין בָּהּ כָּל אֵלּוּ: אֲמַר רַבָּה וְכוּ׳ בְּכֵלִי שֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ בְּבָר. הָכִי מִשְּׁמַע לֵיהּ לְרַבָּה מִדְּלֹא כְּתִיב וְלָקַח כְּלִי חֶרֶשׂ וְנָתַן בּוֹ מַיִם וּכְתִיב בְּכֵלִי חֶרֶשׂ, מִשְּׁמַע שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר כְּלִי זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאָמַר רַחֲמָנָא הָכָא שֶׁבְּאוֹתוֹ כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר קַח אוֹתָם, וּמֵאי נִידוּ דְּמִצּוֹרָע: לֹא שָׁנוּ. רַבָּנַן דְּמַתְנִי׳ דְּבָעוּ חֶרֶס וּמִכְּשֵׁרֵי בְּיָשָׁן: אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ. הִשְׁחֲרוּ פָּנָיו עַל יְדֵי הָאוּר: דּוּמְיָא דְּמַיִם. אע״ג דְּלֹא גָּמְרֵי מִמְּצוֹרָע, מִידְּהוּ מִנָּהּ וּבָהּ גָּמְרֵי כְּלִי דְּסוֹטָה מִמֵּי סוֹטָה, וּנְהִי דְּמֵי סוֹטָה לְרַבָּנַן לָאו חַיִּים נִינְהוּ דְּמַכְשְׁרֵי בְּשִׁאָר מִימוֹת מִידְּהוּ לֹא נִשְׁתַּנּוּ, וּכְלִי נַמִּי בָּעִינָן דְּלֹא נִשְׁתַּנּוּ: הֶחֱזִירָן לַכִּבְשָׁן. שֶׁל יוֹצֵר שֶׁמְּצָרְפִים בּוֹ אֶת הַקְּדֵרוֹת שֶׁל חֶרֶס חֲדָשׁוֹת: שֶׁהִפְשִׁיל קָפָתוֹ לְאַחוֹרָיו. מִדְּלֹא קָתָנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה, שׁ״מ אַמְּלָאכָה לֹא קָפִיד, אַשִּׁנּוּיָא קָפִיד, וְאַלּוּ נִתְעַקְּמוּ בְּמִשֹּׁאוֹ: וְהָא [הָתָם] דְּהַדְרֵי וּמִפַּשְׁטֵי. וְקָתָנֵי פְּסוּלִין, אֶלָּמָא כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ אִידְּחוּ: דְּאִיקְּלוּף. שֶׁעַל יְדֵי הַמַּשּׂוֹי נִתְקַלְּפוּ מִקְּלִפָּתָן, דְּשִׁנּוּיָא דְּלֹא הָדַר הוּא: דְּאָמַר מַר. בְּסֵדֶר יוֹמָא (דַּף סב:) וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (דַּף סג:) וְקָלִיחַ לֵהּ מִפּוּנִים פּוּנִים דִּשְׁנַיִם עָשָׂר בָּקָר דָּם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה: וּמִן הָעָפָר אֲשֶׁר הָיָה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן. אִי לֹא הָוָה כְּתִיב בְּקַרְקַע וה״א בְּעִינָן מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן מִמָּשׁ, אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּקַרְקַע] מִשְּׁמַע דְּאֵינוּ מִקַּפִּיד אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס הָעָפָר לְהֵיכָל: יָכוֹל יְתַקֵּן. יְזַמֵּן עָפָר מִבַּרּוּץ וְיִכָּנֵס בַּהֵיכָל וְדַיּוֹ בִּכְנִיסָתוֹ: ת״ל

1 דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר, הִיא הֶאֱכִילָתוֹ מַעֲדַנֵּי
2 עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ, הִתְיַנֵּה
3 עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ
4 מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה: **מִשְּׁנָה. הָיָה**
5 מֵבִיא פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן
6 הַכִּיּוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רְבִיעִית. כְּשֵׁם שֶׁמְּמַעֵט בִּכְתֵב
7 כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם. נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וּמָקוֹם הָיָה
8 שָׁם אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה
9 קְבוּעָה בָּהּ, כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן
10 כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה
11 בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם': **גְּמָרָא.**
12 תָּנָא, פֵּיְלֵי שֶׁל חֶרֶס חֲדָשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מַאי
13 טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, גָּמַר כְּלִי כְּלִי מִמְּצוֹרָע. מַה לְּהַלָּן
14 חֶרֶס חֲדָשָׁה, אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה. וְהָתָם מְנָלָן, דִּכְתִיב
15 'וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים',
16 מַה מַּיִם חַיִּים, שֶׁלֹּא נֶעֱשְׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה, אַף כְּלִי
17 שֶׁלֹּא נֶעֱשְׂתָה בּוֹ מְלָאכָה. אִי מַה לְּהַלָּן מַיִם חַיִּים
18 אַף כָּאן מַיִם חַיִּים, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָכִי נַמִּי, דְּאָמַר
19 רַבִּי יוֹחָנָן, מַי כִּיּוֹר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מַי מַעְיָנִין הֵן.
20 וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן. אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה
21 לְּמִצּוֹרָע שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת. אָמַר
22 רַבָּה, אָמַר קְרָא 'בִּכְלִי (חֶרֶס) [חָרֶשׂ]', כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי
23 לְךָ בְּבָר. אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו,
24 אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו פְּסוּלִין. מַאי טַעֲמָא, דּוּמְיָא דְּמַיִם,
25 מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ, אַף כְּלִי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה. בְּעֵי רָבָא,
26 נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחֱזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִתְלַבְּנוּ, מָהוּ. מִי
27 אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ אִידְּחוּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר
28 הֲדוּר. תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי

29 תּוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוֹפָתוֹ לְאַחוֹרָיו פְּסוּלִין. וְהָא הָתָם, הַדְרֵי וּמִפַּשְׁטֵי. הָתָם, דְּאִיקְּלוּף
30 אִיקְּלוּפֵי: נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ׳: מַאי טַעֲמָא, דְּאָמַר מַר, כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ
31 אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין: מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנַן 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה' יָכוֹל יִתְקַן מִבַּחוּץ
32 וַיְכַנְּסוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן'. אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן, יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּקַרְדֹּמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר
33 'אֲשֶׁר יִהְיֶה'. הָא כֵּיצַד, יֵשׁ שָׁם, הָבֵא. אֵין שָׁם, תֵּן שָׁם. תַּנְיָא אִידָּךְ, 'וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה
34 וְגו׳', מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מִתְקַן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, לְהָבִיא קַרְקַע

שילה

בְּקַרְקַע. בְּקַרְקַעִיתוּ: אִי בְּקַרְקַע. קָא דָרְשִׁינָן וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר יִהְיֶה, יָכוֹל לֹא מָצָא שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ נוֹחַ לִנְטֹל יַחְפּוֹר שָׁם בְּקַרְדֹּמוֹת, ת״ל אֲשֶׁר יִהְיֶה, וּמִדְּלֹא כְּתִיב וּמִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח ש״מ לֹא הִקְפִּיד אֶלָּא שֶׁיְּהֵא מוּנָּח בְּקַרְקַעִית הַמִּשְׁכָּן שָׁעָה אַחַת, הָא כֵּיצַד יֵשׁ שָׁם עָפָר תִּיחוּחַ הָבֵא מִשָּׁם: אֵין שָׁם תֵּן שָׁם. עַל הַקַּרְקָעִית, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלוֹ וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם: תַּנְיָא אִידָּךְ. פְּלִיגָא אַהַךְ קַמַּיְיתָא, וְתַנָּאֵי הִיא כִּדְקָתָנֵי בָּהּ פְּלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי, וְהַךְ דְּלֵעֵיל מִיתוֹקְמָא כְּאִיסִי בֶּן מְנַחֵם: [ו]מִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה (בַּמִּשְׁכָּן). מִדְּלֹא כְּתִיב [ו]מִקַּרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח אֵינוֹ מִקַּפִּיד אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס לַהֵיכָל, מְלַמֵּד שֶׁמִּתְקַן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס מִבַּפְּנִים לַהֵיכָל וְנוֹתֵן אֶל הַמַּיִם וְא״צ לְהַנִּידוֹ בְּקַרְקַע הַהֵיכָל: בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן אִיסִי בֶּן יְהוּדָה וְכוּ׳. בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן לְמֵאִי אָתָא כֵּיוָן דְּיַלְפִינָן מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְא״צ לִטְלוֹ מֵעַל גַּבֵּי קַרְקַעִית: אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר לְהָבִיא קַרְקַע בֵּית עוֹלָמִים. ה״ג לֵהּ בְּסִפְרֵי, וְלֹא גָּרֵס לְרִבּוּת שִׁילָה וְנוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים, דְּשִׁילָה מִשָּׁם הוּא וְלֹא צָרִיךְ לְרִבּוּיָא דְּהוּא עִקַּר הַכְּתוּב. וְנוֹב וְגִבְעוֹן אֵין מִשְׁקָן בָּהּ סוֹטוֹת, וְהָא בְּמָה הֲוָיִין וְלֹא קָרְבָּה בָּהֶן מִנְחַת הַנִּדְחֹשֶׁת לְבַדּוֹ וְלֹא שׁוּם חוֹבַת יָחִיד שֶׁאֵין לָהּ זְמַן קָבוּעַ כְּדַאֲמַר בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (דַּף כ:), אֲבָל בֵּית עוֹלָמִים הֲצָרְךְ לְרִבּוֹת שֶׁלֹּא תֹּאמַר מִשָּׁם וְלֹא מִקְדָּשׁ. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם קָרֵי לֵיהּ בֵּית עוֹלָמִים לְפִי שֶׁאֵין אַחַר קְדֻשָּׁתוֹ הֶתֵּר בְּמָקוֹם אַחֵר וְשׁוּב לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר:

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דְּשַׁמְעֵיהּ רבן גמליאל **לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר** לעיל שהטעם שמנחת סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי **שֶׁהִיא הֶאֱכִילָתוֹ** – את הבועל **מַעֲדַנֵּי עוֹלָם** כדי לפתותו, **לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ** מקמח שעורים שהוא **מַאֲכַל בְּהֵמָה. אָמַר לֵיהּ** רבן גמליאל לרבי מאיר לא יתכן לפרש שזהו טעם הדבר, משום **שֶׁהִתִּינַּת עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – בשלמא באופן שהסוטה עשירה והאכילה את הבועל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא עניה ולא נהגה כן מדוע מביאה מאכל בהמה. **אֶלָּא** כך הוא טעם הדבר, **כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂהָ מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה** – כשם שמעשיה לזנות הוא מעשה בהמה, שמפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.

משנה. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, **הָיָה מֵבִיא** הכהן **פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס** – כוס מחרס, **וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם מִן הַכִּיּוֹר** - שהרי התורה אמרה ׳מים קדושים׳, ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** אינו נותן בכלי אלא **רְבִיעִית** מים, **שֶׁמְּמַעֵט בַּכְּתָב** – שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה אלא מעט פסוקים, **כָּךְ מְמַעֵט בַּמַּיִם** – שכיון שהכתב מועט אין צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. **נִכְנַס** הכהן **לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ** – לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא דרך ימין, **וּמָקוֹם הָיָה שָׁם** שניכר ובלט מתוך שאר ריצפת ההיכל, וגודלו **אַמָּה עַל אַמָּה, וְטַבְלָא** של **שֵׁשׁ וְטַבַּעַת הָיְתָה קְבוּעָה בָּהּ** שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני שיש. **כְּשֶׁהוּא מַגְבִּיהַּ** את השיש **וְנוֹטֵל עָפָר מִתַּחְתֶּיהָ, וְנוֹתֵן** העפר בכוס המים **כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל הַמַּיִם** - שיהיה ניכר העפר ונראה במים, **שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם׳** - והיינו ממה שנאמר ׳אל המים׳, ולא נאמר ׳ונתן במים׳, משמע שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.

גמרא. תָּנָא שנינו בברייתא, **פְּיָלֵי שֶׁל חֶרֶס** צריך שיהיה הכוס של חרס **חֲדָשָׁה** – שלא נעשתה בו כל מלאכה, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. שֹׁאֵל** הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שצריך הכלי להיות חדש. ומשיבה, **גְּמַר כְּלֵי כְּלֵי מִמְּצוֹרָע** בגזירה שוה, נאמר לגבי סוטה ׳בכלי חרש׳, ובמצורע נאמר ׳אל כלי חרש על מים חיים׳, ולומדים **מַה לְּהַלָּן** צריך שיהיה כלי **חֶרֶס חֲדָשָׁה אַף כָּאן חֶרֶס חֲדָשָׁה.** שואלת הגמרא, **וְהָתָם** – במצורע **מְנָלָן** שצריך כלי חרס חדש. עונה הגמרא, **דִּכְתִיב ׳וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל כְּלִי חֶרֶשׂ עַל מַיִם חַיִּים׳** - הוקש הכלי למים, **מַה מַּיִם חַיִּים שֶׁלֹּא נַעֲשָׂתָה בָּהֶן מְלָאכָה** - שהרי ׳מים חיים׳ הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה, **אַף הַכְּלִי** שנאמר במצורע, צריך להיות **שֶׁלֹּא נַעֲשָׂתָה בּוֹ מְלָאכָה,** ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, **אִי** כיון שלמד רבי ישמעאל דין סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף, **מַה לְּהַלָּן** – במצורע, צריך שיהיו **מַיִם חַיִּים, אַף כָּאן** בסוטה צריך **מַיִם חַיִּים** – שלא נעשתה בהם מלאכה. עונה הגמרא, **לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה ממצורע, **הָכִי נַמִּי** - סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה. כמו **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מה הם **מֵי כִּיּוֹר** שמהם מכינים מי סוטה, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מֵי מַעְיָן הֵן** – כפי שהתבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מִשְּׁאָר מֵימוֹת הֵן** - יכולים לקחת אף ממי מקוה.

מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה ממצורע, והרי **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** גזירה שוה זו, **מַה לְּמִצּוֹרָע** שהחמירה התורה בדינו **שֶׁכֵּן טָעוּן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת** - ולכן החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָה** מכך **שֶׁאָמַר קְרָא** לגבי סוטה ׳ולקח מים קדושים **בְּכְלִי (חָרֶשׂ)** [חָרֶשׂ]׳, ולא נאמר ולקח כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי ידוע, כלומר **כְּלִי שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ כְּבָר** – שכבר דיבר עליו הכתוב במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.

מבארת הגמרא, **אָמַר רָבָא** מה ששנינו במשנה לדעת רבנן שלא הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו מלאכה, **לֹא שָׁנוּ** דבר זה **אֶלָּא** בכלי **שֶׁלֹּא נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו** – לא הושחרו פניו בשימוש באש, **אֲבָל נִתְאַכְּמוּ פָּנָיו** מחמת שימוש באש, **פְּסוּלִין.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שהדין כן לדעת חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות **דּוּמְיָא דְּמַיִם** של סוטה, שהרי נאמר בפסוק ״ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש״, הוקש הכלי למים, **מַה מַּיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ** מראיתם, **אַף כְּלִי** צריך להיות **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה** מראיתו.

בָּעֵי רָבָא, לפי המבואר שצריך שלא ישתנה מראיתו של הכלי, מה יהיה הדין אם הכלים **נִתְאַכְּמוּ, וְהֶחֱזִירָן לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ** - החזיר הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים **וְנִתְלַבְּנוּ, מַהוּ,** האם הכלי כשר או לא. **מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִידְּחוּ** – שנפסל הכלי פעם אחת להשקאת הסוטה, **אִידְּחוּ** - אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם נתלבנו בשנית, **אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דַּהֲדוּר הֲדוּר** – כיון שחזר למראיתו הראשונה כשר בבתחילה. מביאה הגמרא ראיה ממה שמצינו לגבי מצורע, **תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת שֶׁהִפְשִׁיל בָּהֶן קוּפָּתוֹ לַאֲחוֹרָיו** – שהשתמש בהן והתעקמו, **פְּסוּלִין** לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, **וְהָא הָתָם הֲדְרֵי וּמִפְּשְׁטֵי** - הרי אפשר לחזור וליישרם בבתחילה, אלא מוכח שכיון שנדחה פעם אחת אינו הוזר לכשרותו בבתחילה, וממילא גם כלים שהושחרו אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח משם, משום שה**תָּם דְּאִיקְּלוּף אִיקְּלוּפֵי** – בברייתא מדובר באופן שמחמת המשוי התקלף העץ מקליפתו וכן האזוב ולא ניתן להחזירם לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללבן את הכלים – יהיה כשר בבתחילה.

שנינו במשנה שהכהן היה **נִכְנַס לַהֵיכָל וּפָנָה לִימִינוֹ וְכוּ׳.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** עשו את הטבלה בימינו של הנכנס דוקא. עונה הגמרא, משום **דְּאָמַר מַר כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה, לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין,** ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שהיה מונה על י״ב בקר עשויות מנחשת, ואמר הכתוב שם ״עמד על שני עשר בקר ושלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרחה והים עליהם מלמעלה״, מנה הכתוב את סדר עמידתם כסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקיף דרך ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.

מָקוֹם הָיָה שָׁם אַמָּה כּוּ׳, וכשהוא מגביהה נוטל עפר מתחתיה. **תָּנוּ רַבָּנַן** דורשת הברייתא את הפסוק בפרשת סוטה, **׳וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה** בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים׳, אילו לא היה נאמר ׳אשר יהיה בקרקע המשכן׳, אלא ׳אשר יהיה במשכן׳, **יָכוֹל יְתַקֵּן מַכַּחוּץ וְיָכְנִיס** – היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן ולהכניסו למשכן. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נכתב **׳בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן׳,** ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס למשכן. ממשיכה הברייתא, **אִי בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן** – אילו לא היה נאמר ׳ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן׳ אלא ׳ומן העפר אשר בקרקע המשכן׳, **יָכוֹל יַחְפּוֹר בְּכַרְדּוּמוֹת** – היינו סבורים שאם לא מצא שם עפר רך שנוח ליטלו, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע המשכן ליטול ממנה העפר. **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר יִהְיֶה׳** שאינו צריך לחפור בקרקע, אלא **הָא כֵּיצַד** יעשו, אם **יֵשׁ שָׁם** עפר רך שניתן לקחתו בקלות, **הָבֵא** אותו, ואם **אֵין שָׁם** עפר תיחוח, **תֵּן שָׁם** עפר ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. **תַּנְיָא אִידָּךְ** - בברייתא שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר **בפסוק** ׳**וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגוֹ׳**״, מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, **מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְתַקֵּן** את העפר **מִבַּחוּץ וּמַכְנִיס** להיכל ונותן אל המים, ואין צריך להניחו בקרקע ההיכל. **בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן** – לשיטה זו מדוע נאמר בקרקע המשכן, והרי כשר אף אם הוכנס למשכן ולא הונח שם, **אִיסִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר** מקרא זה בא **לְהָבִיא** - לרבות, **קַרְקַע**

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֵׁילָה נוֹב וְגִבְעוֹן וּבֵית עוֹלָמִים – בית המקדש, שאף שאינם נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. אִיסִי בֶּן מְנַחֵם אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, וּמַה בְּטוּמְאָה קַלָּה – איסור כניסה למקדש בטומאה שדינו בכרת, לֹא חָלַק הַכָּתוּב בין המשכן למקדש. בְּטוּמְאַת אִשֵּׁת אִישׁ שנבעלה, שטומאתה חֲמוּרָה שהרי מיתתה בחנק, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שהושוו המשכן ומקדש לבודקה ולבערה מתוכם. אִם כֵּן שאין צריך לרבות מקדש, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לאיזה צורך נכתב 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן', אומר איסי בן מנחם, שמקרא זה בא לרבות שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קוּפָּתוֹ - שלא די בזה שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרקע המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה הגמרא.

מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, אם אֵין שָׁם – במשכן ובסביבותיו עָפָר תיחוח לתת במי הסוטה, מַהוּ שֶׁיִּתֵּן אֵפֶר במקום העפר. והנה, לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה 'וכסהו בעפר', ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו. אומרת הגמרא, אַלִּיבָּא דְּבֵית שַׁמַּאי לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ - שודאי אין האפר כשר למי סוטה, כיון דְּאָמְרִי לֹא מָצִינוּ אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּבֵית הִלֵּל דְּאָמְרִי מָצִינוּ לגבי אפר פרה אדומה, אֵפֶר שֶׁקָּרוּי עָפָר ולכן כשר לכיסוי הדם, מַאי יהא הדין לגבי מי סוטה. האם אַף עַל גַּב דְּאִיקְּרֵי עָפָר, הָכָא לגבי סוטה ש'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן' כְּתִיב – דורשים שצריך שיהיה דומה לקרקע המשכן, למעט אפר. אוֹ דִּילְמָא שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יהיה אפר כשר בעפר, וַהֲאי 'בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן' נכתב או לְכַדְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה - שבא לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, או וּלְכַדְאִיסִי בֶּן מְנַחֵם הוּא דְּאָתֵי – ללמד שצריך להניחו בקרקע, ולא די במה שמכניסו למשכן. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, תָּא שְׁמַע שנינו בברייתא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת באה הֲלָכָה למשה מסיני, וְעוֹקֶבֶת - עוקרת את הנאמר בפירוש בְּמִקְרָא. ואלו הם, הַתּוֹרָה אָמְרָה בפרשת כיסוי הדם "ושפך את דמו וכסהו בֶּעָפָר" – שצריך לכסות בעפר דוקא, וַהֲלָכָה אָמְרָה למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות בְּכָל דָּבָר. כמו כן הַתּוֹרָה אָמְרָה לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו", שהאיסור הוא לגלח בַּתַּעַר, וַהֲלָכָה למשה מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו בְּכָל דָּבָר. כמו כן הַתּוֹרָה אָמְרָה לגבי גט כריתות "וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו", וְסָפָר משמעו קלף דוקא, וַהֲלָכָה למשה מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגט בְּכָל דָּבָר - אף על עלה של זית או על הנייר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראיה, וְאִם אִיתָא שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל לִיחָשׁוּב נַמִּי הַאי – שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה, שהתורה אמרה שיטול עפר ויתננו במים, וההלכה אמרה שאף אפר כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שאפר כשר למי סוטה, ורבי ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה שאמרה התורה בפירוש, אלא תָּנָא חלק מהדברים וְשַׁיֵּיר – לא מנה עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה בפירוש. שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשייר דבר אחד לבדו, וּמַאי שַׁיֵּיר עוד, מלבד דְּהַאי שַׁיֵּיר – ששייר עפר מי סוטה. מתרצת הגמרא ששַׁיֵּיר מה שמצינו לגבי מְצוֹרָע, שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה. דְּתַנְיָא בברייתא, לגבי התגלחת השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה. נאמר בפסוק "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת כל שערו יגלח", ודורשים כך, מה שנאמר 'את כל שערו' הוא כְּלַל, ומה שנאמר 'אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גַּבּוֹת עֵינָיו' הוא פְּרַט – שפירטה התורה את מה עליו לגלח, ומה שנאמר 'וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלַּח' חָזַר וְכָלַל. והמידה היא, שכְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן את הכלל האחרון אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. ולכן דורשים, מַה הַפְּרָט שהוזכרו בפסוק שחייב לגלחם, מְפוֹרָשׁ בהם שהם מְקוֹם כִּינּוּס שֵׂעָר – שיש בהם ריבוי שער, וְנִרְאֶה - שאינם במקומות נסתרים, אַף כָּל מְקוֹם בגופו שיש בו כִּינּוּס שֵׂעָר וְנִרְאֶה צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא, מָה רַבִּי הכלל, רַבִּי שְׁיָעֵר הָרַגְלַיִם - שיער הערוה שחייב לגלחו. וּמַאי מִיעֵט הפרט שאינו חייב לגלח, מִיעֵט השיער דְּבֵית הַשְּׁחִי שאינו נראה, וּדְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ - שער שבזרועותיו ושוקיו שאינו מקום כינוס שיער. וְהִלְכְתָא למשה מסיני עקרה את מה שנדרש בכלל ופרט וכלל, ואמרה שאף בתגלחת השניה מְגַלֵּחַ את כל גופו ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק כְּרַלַּעַת, דִּתְנַן, בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת הַמְּצוֹרָע את תגלחתו הראשונה מַעֲבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ כפי שנאמר בפסוק, וְקָתָנֵי סֵיפָא במשנה שם וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה שנאמר בה 'מעביר תער על כל בשרו'. ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד מהכלל ופרט וכלל, וזהו ששייר רבי ישמעאל מלבד מה ששייר מי סוטה.

דוחה הגמרא, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דבר זה אינו נחשב שיור, משום שכִּי קָא חָשֵׁיב רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים שהֲלָכָה עוֹקֶבֶת הם מִקְרָא מפורש, אבל הָא – בתגלחת מצורע, אין ההלכה עוֹקֶבֶת מה שנאמר במפורש בפסוק, אלא מִדְּרַבָּנָן הִיא - עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכלל. רַב פָּפָא דוחה באופן אחר וְאָמַר שאין הדין במצורע נחשב שיור, כִּי קָא חָשֵׁיב רבי ישמעאל בברייתא, הם דברים שהֲלָכָה עוֹקֶבֶת וְעוֹקֶרֶת את מה שנאמר בפסוק, כגון כיסוי הדם, גט כריתות ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר – יכול לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גט על שאר דברים והנזיר ילקה אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפחיתה ממה שנאמר בתורה. אבל הָא – לגבי מצורע, ההלכה לא הפחתיה ממה שנאמר בפסוק, אלא אדרבה עוֹקֶבֶת וּמוֹסֶפֶת הִיא - שיגלח מלבד את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכלל, אף את שיער ידיו ורגליו ושיער בית השחי, ואין בזה הפחתה ממה שאמרה התורה אלא תוספת. רַב אַשִׁי דוחה באופן אחר וְאָמַר, לגבי מצורע לא עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה, אלא שהָא מַתְנִיתָא – הברייתא שדרשה מכלל ופרט וכלל שהתגלחת השניה היא רק במקום הנראה וכינוס שיער, מַנִּי – מי הוא התנא ששנאה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא דְּדָרִישׁ בכל התורה כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, ולדעתו כך הוא הדין, שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שבעה עשר לעומר עמ' א

דְּתַנְיָא בברייתא שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה, שהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה צבע הַתְּכֵלֶת שנצטוו ליתנו בציצות יותר מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה מראיתו לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה הוא במראהו לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד. שֶׁנֶּאֱמַר לגבי הרקיע "וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבֵנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר", וּכְתִיב לגבי כסא הכבוד "כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא", הרי שהספיר שהוא הרקיע דומה לכסא הכבוד.

משנה. המשנה מבארת דיני כתיבת מגילת סוטה הנכתבת בספר שהוא קלף. אֵינוֹ כּוֹתֵב אותה לֹא עַל הַלּוּחַ של עץ, וְלֹא עַל הַנְּיָיר העשוי מעשבים שכותשים אותם ומדבקים אותם בדבק, ונעשה כעור שניתן לכתוב עליו, וְלֹא עַל

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טז עמוד א

רש״י

אינו צָרִיךְ. לְרַבּוֹת בֵּית הָעוֹלָמִים: **וּמַה טֻמְאָה** קַלָּה. לִכְנַס בְּטֻמְאַת הַגּוּף לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ בְּמִיתַת ב״ד אֶלָּא כָּרֵת, לֹא חָלַק הַכָּתוּב בֵּין מִקְדָּשׁ לַמִּשְׁכָּן, שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה שְׁנֵי פְּסוּקִים, כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה׳ טִמֵּא (כִּי) אֶת מִשְׁכַּן ה׳ טִמֵּא (במדבר ה׳ יג): **לֹא כָּל שֶׁכֵּן.** שֶׁהֶשְׁוּוּ מִקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן לְבָדְקָהּ וּלְבָעֲרָהּ מִתּוֹכָן: **א״כ מַה ת״ל בְּקַרְקַע שֶׁלֹּא יָבִיא מִתּוֹךְ קֶפְתּוֹ.** לְתוֹךְ כְּלִי וְיַכְנִיס לְהֵיכָל, אֶלָּא מִקַּרְקָעִיתוֹ יִטּוֹל, וְאִם אֵין שָׁם יָבִיא וְיַנִּיחַ שָׁם וְאח״כ יִטָּלֶנוּ, וְנִתְקַיְּיִם אֲשֶׁר יִהְיֶה וְנִתְקַיְּיִם בְּקַרְקַע כִּדְרִדְשִׁינָן לְעִיל. וּבְסִפְרֵי לֹא תָּנֵי הָכֵי לְהָךְ בְּרַיְיתָא, וְאוֹמֵר אֲנִי מִדְּרָשׁ שְׁנֵי הוּא בְּפָנִים אֲחֵרִים: פְּלוּגְתָּא דְּב״ש וּב״ה בְּשְׁחִיטַת חֻלִּין (קָדָשִׁים פח:) גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם אַלְבָּא דְּב״ה דַּאֲמְרֵי אֲפַר קְרוּי עָפָר דִּכְתִיב (במדבר יט) וְלָקְחוּ לְטָמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, וּב״ש אוֹמְרִים עָפָר שְׂרֵפָה נִקְרָא, עָפָר סְתָמָא לֹא אִקְרֵי: **הָכָא בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן כְּתִיב.** וּקְרָא יְתֵרָא הוּא, דְּהָא אִתְרַבֵּי מֵאֲשֶׁר יִהְיֶה דְּאִין צָרִיךְ לְחַפְּרוֹ מִשָּׁם, הִלְכָּךְ לְמַעוּטֵי אֲפַר אִתָּא וּלְמִדְרַשׁ דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן: **עוֹקֶבֶת.** מְקַפַּחַת אֶת עֲקֵבוֹ מֵעֲמָדוֹ וְעוֹקֶרֶת. בְּג׳ מְקוֹמוֹת הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי בָּאָה וְעוֹקֶרֶת אֶת הַפְּסוּק: **הַתּוֹרָה אָמְרָה בָּעָפָר.** לְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם, וְלֹא הִכְשִׁיר דָּבָר אַחֵר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** הַמְגַדֵּל צְמָחִים, כְּגוֹן (הגיר) וְהַזַּרְנִיךְ וְהַסִּיד וְחַרְסִית וּלְבֵנָה שֶׁכְּתֻשָּׁה: **הַתּוֹרָה אָמְרָה סָפֵר.** לְעִנְיַן גֵּט כְּרִיתוּת: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** שֶׁכְּתָבוֹ עָלָיו, עַל עֵלָה שֶׁל זַיִת עַל הַנְּיָיר וְעַל הַלּוּחַ: **הַתּוֹרָה אָמְרָה תְּעֵר.** לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ בְּגִזִּיר: **וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר.** דִּתְנַן (גזיר קָדָשִׁים לט.) גְּזִיר שֶׁגִּלַּח בֵּין בְּזוּג בֵּין בְּתֵעַר אוֹ שֶׁסִּפְסֵף כָּל שֶׁהוּא חַיָּיב. וְא״ת אֵין זוֹ עֲקִירָה אֶלָּא תּוֹסָפֶת, אֵיבָרֵא עֲקִירָה הִיא, שֶׁמַּלְקִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ, וְאָסוּר לְהִכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (דברים כה) לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף. וְאִע״ג דִּבְכֻלְּהוּ קְרָאֵי דְּרִשֵׁי בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין (קָדָשִׁים פח:) וּבְגִזִּיר (קָדָשִׁים לט:), לְר׳ יִשְׁמָעֵאל לֹא מִשְּׁמַע לֵיהּ דְּקְרָאֵי, דִּכְתִיב לָהּ דְּמַרְבִּינָן מַנֵּיהּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר דְּרִישׁ לֵיהּ בִּבְתִיבָה מִתְגַּרְשֶׁת וְאֵינָהּ מִתְגַּרְשֶׁת בִּכְסָף כִּדְרִדְשִׁינָן לָהּ הָתָם, וְכֵן כֻּלָּן, אֶלָּא אֲהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי סְמִכְתִּינָן וּקְרָאֵי אִסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא, הִלְכָּךְ שְׁאָר מִדְּרָשִׁים רְבוּיִין דְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לֹא חָשִׁיב לְהוּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל כְּהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקָּרָא אֶלָּא הֲנֵי תְּלָת. וּבְמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין יְרוּשַׁלְמִי מְצָאתִי מִשְׁנָה זוֹ דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל, וְאֵין תֵּעַר מִן הַשְּׁלִשָׁה אֶלָּא מְרַצֵּעַ, וְהָכֵי תְּנֵיהּ הָתָם, הַתּוֹרָה אָמְרָה סָפֵר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַתְּלוּשׁ, הַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה בְּכָל דָּבָר הַמְגַדֵּל צְמָחִים, הַתּוֹרָה אָמְרָה מְרַצֵּעַ וַהֲלָכָה אָמְרָה אַפִּי׳ סוֹל וְסִירָה. וְהוּא נָרְאֶה בְּעֵינַי מֵאֹד דְּהָך דְּתֵעַר מְסָפֶת הוּא: **וְאם אינתא.** דְּאֲפַר נַמִּי כְּשֵׁר לְיחְשֵׁב נַמִּי דִּבְהָא הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקָּרָא, דְּהַתּוֹרָה אָמְרָה עָפָר וַהֲלָכָה אָמְרָה אַף אֲפַר, וּמִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ לֹא מַשְׁמַע לָן, דְּהָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל עָפָר לָאו מִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ מִמָּשׁ נַפְקָא לֵיהּ לְעִנְיַן כִּסּוּי הַדָּם: **תְּנָא** וְשַׁיֵּיר. לֹא חֲשַׁבִינְהוּ לְכֻלְּהוּ מִקּוֹמוֹת: **שַׁיֵּיר מְצוֹרָע.** בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא צָרִיךְ שְׁנֵי תִּגְלְחוֹת דִּכְתִיב וְכִבֵּס הַמִּטַּהֵר אֶת בְּגָדָיו וְגוּ׳ וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגַּלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ וְגוּ׳, בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה לֹא כָּתַב כְּלָל וּפְרָט אֶלָּא אֶת כָּל שְׂעָרוֹ סְתָם, דְּמִשְּׁמַע כָּל גּוּפוֹ כְּדִכְתִיב בְּכָלָל וּפְרָט, וּבְתִגְלַחַת שְׁנִיָּה כָּתוּב בִּכְלָל וּפְרָט, דְּמִשְּׁמַע מָקוֹם כְּגוּפוֹ שֵׁיעָר שֶׁיֵּהָא שָׁם קִבּוּץ שֵׁיעָר הַרְבֵּה, לְמַעוּטֵי זְרוֹעוֹתָיו וְשׁוֹקָיו שֶׁאֵינוֹ מְכַנֵּס וְנִרְאֶה, לְמַעוּטֵי בֵּית הַשְּׁחִי: **שֵׂיעָר הָרְגָלִים.** דְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְלִשְׁנָא מְעַלְיֵיתָא נָקִט: **וַהֲלָכָה מְגַלַּח כֻּלּוֹ בְּדִלֶּעֶת.** אף בְּתִגְלַחַת שְׁנִיָּה קָתָנֵי דְּמִגַּלַּח כָּל גּוּפוֹ: **כְּדִתְנַן.** בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פי״ד מ״ג): **לְהַקִּיף.** לְגַלְּחוֹ כֻּלּוֹ, לְשׁוֹן לֹא תַּקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם (ויקרא יט:): **מַעֲבִיר תֵּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ.** וּבִתְגְלַחַת רִאשׁוֹנָה קָאֵי: **ה״נ וְקָתָנֵי סֵיפָא וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלַּח תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה.** וְלֹא גְּרִסִינָן יְגַלְּחֶנּוּ שֶׁתְּהֵא תִּגְלַחַת וְכוּ׳, דְּלְאו אִקְרָא קָאֵי אֶלָּא לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה וּמְגַלַּח תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה תָּנֵן בָּהּ, אֲלַמָּא שְׁנִיָּה נַמִּי כְּדִלֶּעֶת, דְּהָא תָּנָא לֵיהּ בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה מַעֲבִיר תֵּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק.** מְצוֹרָע לֹא שִׁיּוֹרָא הוּא, דִּכְי קָא חָשִׁיב הֲלָכָה עוֹקֶבֶת מִקָּרָא, כְּגוֹן סָפֵר תֵּעַר עָפָר דִּכְתִיב בְּהֲדֵיהּ וַהֲלָכָה עוֹקֶבֶת מוֹסֶפֶת עַל הַמִּקְרָא: **רַב אַשֵׁי אָמַר הָא מַתְנִיתָא.** דְּקָתָנֵי מָקוֹם כְּגוּפוֹ שֵׁעָר וְנִרְאֶה: **דְּדָרֵיס.** כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בִּכְלָל וּפְרָט כִּדְאָמְרִינָן בְּשִׁבּוּעוֹת בְּפ״ג (דף כו.) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְשַׁמֵּשׁ אֶת רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הַתּוֹרָה בִּכְלָלֵי וּפְרָטֵי, וְר״ע מְשַׁמֵּשׁ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוּ שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בְּרַבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כָּל מִשְּׁמָעוּת בְּכָלָל וּפְרָט וְרַבּוּי וּמִיעוּט וְחִלּוּקָן בְּמס׳ סָבָה בְּפ׳ הַחֲלִיל (דף כ:):

כדלעת

תוספות

לרבות נוב וגבעון שילה ובת עולמים. רש״י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילה נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ל׳ קיח.) כל שהציבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו:

ובית העולמים. מקשינן אמאי איצטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ״ב דשבועות (דף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה׳ טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (דף כ.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע״ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר״י פירש האי דאיצטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי ריצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ׳ טרף בקלפי (יומא קף מד.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ״ק דעירובין (דף כ.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוריצאו לו (יומא קף נב.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת״ל וכסה: **ואם** איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי מצי למיפשט מדר׳ ישמעאל והא שבירא ליה בבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי׳ ליה אלא אליביה דב״ה דר״ש ה״נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב:

תנא ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ואמר בפ״ק דקידושין (דף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה דהתם דוקא כיון דנחת למנייננא דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו׳ ואם איתא דמימתת האב נמי מרציאה היה יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

כדלעת

סוטה. פרק שני – היה מביא דף טז עמוד ב

תוספות

מאי הוה עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיורא הוה אם כן תפשוט וי״ל דלא איתבריר להו האי דשיירא אי משום טעמא בדפרי׳ ולאו שיורא הוא אי משום דתנא נחת לשיורא: **מביא** מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה. קשיא לרבי הכא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ׳ ג׳ מינין (מיר קף לח.) קא חשיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמש חזיריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו׳ ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דמצורע נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה ונראה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור׳ יוסי דפליג התם בפ״ק דמסכת ידים (מ״ח) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דת״ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא אפשר ואי בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חצי לוג כדתנן בריש פרק י״ד דמסכת נגעים כיצד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג מים חיים והא דתנן בפ׳ שתי מדות (מנחות קף פח.) רביעית מה היתה משמשת רביעית מים למצורע ר׳ ישמעאל היא: **מביא** מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא״ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ״ז דמסכת מקואות (מ״ה) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשילהי פ״ק דשחיטת חולין (קף כו.) ובפ״ק דמכות (קף ג:) ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג׳ לוגין וכ״ש דם דסומק טפי י״ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולאו בשינוי מראה דעלמא (מ״ר) והשתא לא תיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות קף ככ.) ופרק גיד הנשה (חולין קף לח:) לרבי יהודה דיליף למין במינו דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי״ל כיון דממשותו ניכר הרי הוא בעין: **קטנה** ונדחית מפני דמים מהו. תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם צפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי אהיכר מים ונראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר׳ ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם צפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שדמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והיכי קים לרבנן לשעוריה בצפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ״ק דר״ה (קף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא וכו׳: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה לרבי וכי שינוי הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב כג) וישרוף אותה בנחל קדרון וידק ואבות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דכריס ט) וי״ל אותן שלא נעשית אפר ע״י שריפה אלא צריכין כתישה נקראין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע״פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ״ג דפרה נשרפה חובטין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר הוא: **שינה** הכתוב במשמעו. תימה וכי מפני כך שינה והאמר בפרק כיסוי הדם (חולין קף פח:) דלכך שינה אליבא דב״ה ללמד שאפר נקרא עפר וי״ל תרתי שמע מינה: האלות

רש״י

כִּדְלַעַת, מַנִּי? ר׳ עֲקִיבָא הִיא, דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי. דְּתַנְיָא ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ״ רִיבָּה. ״אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו״ מִיעֵט. ״וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ״ חָזַר וְרִיבָּה. רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה, רִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה? רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ, וּמַאי מִיעֵט? מִיעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם, מַאי הָוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע אָמַר רַב הוּנָא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: אֵין שָׁם עָפָר מֵבִיא רַקְבּוּבִית, יָרָק, וּמְקַדֵּשׁ. וְלֹא הִיא, רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוֵאי עָפָר, אֲפֵר לָא הֲוֵאי עָפָר: כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם: תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה צְרִיכִין שֶׁיִּרָאוּ: עָפָר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרוֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם ר׳ יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר. מַאי טַעְמָא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל? דִּכְתִיב: ״וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפּוֹר״, וְתַנְיָא ״בְּדַם״, יָכוֹל בְּדַם וְלֹא בְּמַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בַּמַּיִם״. אִי מַיִם, יָכוֹל בְּמַיִם וְלֹא בְּדַם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּדַם״. הָא כֵּיצַד מֵבִיא מַיִם שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן, וְכַמָּה? רְבִיעִית. וְרַבָּנַן, הַהוּא לְגוּפֵיהּ, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: אַטְבִּיל בְּדַם וּבְמַיִם. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא ״וְטָבַל בָּהֶם״, ״בְּדַם וּבַמַּיִם״ לָמָּה לִי? לְנִיכָּר. וְרַבָּנַן, אִי כָּתַב רַחֲמָנָא ״וְטָבַל בָּהֶם״ הֲוָה אֲמִינָא: הַאי לְחוּדֵיהּ וְהַאי לְחוּדֵיהּ, כָּתַב רַחֲמָנָא ״בְּדַם וּבַמַּיִם״ לָעֲרָבָן. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, לְעָרְבָן קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב ״וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת״. וְרַבָּנַן, אִי מֵהַהוּא הֲוָה אֲמִינָא לִשְׁחָטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא וְנִינְקְטִינְהוּ לְוָורִידִין וּלְקַבְּלֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. בְּעָא מִינֵּיהּ ר׳ יִרְמְיָה מֵר׳ זֵירָא: גְּדוֹלָה וּמַדְּחֵית אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדְּחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲמִינָא לָךְ לָא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהִילְכְתָא, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁיעֲרוּ רַבָּנַן, אֵין לְךָ גְּדוֹלָה שֶׁמַּדְּחֵית אֶת הַמַּיִם, וְאֵין לְךָ קְטַנָּה שֶׁנִּדְּחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן: הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם פָּסוּל, וְר׳ שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. מַאי טַעְמֵיהּ דְּר׳ שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: ״וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת״ וְתַנְיָא, אָמַר ר׳ שִׁמְעוֹן: וְכִי עָפָר הוּא? וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא! שִׁנָּה הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ לָדוּן הֵימֶנּוּ גְּזֵירָה שָׁוָה; נֶאֱמַר כָּאן ״עָפָר״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ״עָפָר״, מַה לְּהַלָּן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם אַף כָּאן עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם. וּמַה כָּאן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר. וְהָתָם מְנָלַן? תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי; כְּתִיב: עָלָיו, אַלְמָא אֵפֶר בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב ״מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי״, אַלְמָא מַיִם בְּרֵישָׁא, הָא כֵּיצַד? רָצָה זֶה נוֹתֵן, רָצָה זֶה נוֹתֵן. וְרַבָּנַן, ״אֶל כֶּלִי״ דִּיוָקָא. ״עָלָיו״ לְעָרְבָן. וְאֵימָא ״עָלָיו״ דִּיוָקָא, ״אֶל כֶּלִי״ שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בְּכֶלִי? מָה מְצִינוּ בְּכָל מָקוֹם מַכְשִׁיר לְמַעְלָה, אַף כָּאן מַכְשִׁיר לְמַעְלָה.

מתני׳

כִּדְלַעַת. תוספות מנחות (מנחות קף פח:) ורש״ל אותן שלא נעשית אפר ע״י שריפה אלא צריכין כתישה נקראין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע״פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ״ג דפרה נשרפה חובטין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר

מתני׳

1 כִּדְלַעַת מַנִּי. הָא דִּקְתָנֵי מְגַלְּחוֹ תּוּגְלַחַת שְׁנִיָּה כְּרַאשׁוֹנָה רַבִּי עֲקִיבָא הִיא: מַאי הָוֵה עֲלָהּ.
2 דְּבָעֵיָין דְּלֵעֵיל אִם אֵין שָׁם עָפָר מֵהוּ שֶׁיִּהְוֵי שָׁם אֵפֶר: ה״ג מֵבִיא רַקְבּוּבִית יָרָק וּמְקַדֵּשׁ,
3 רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוֵי עָפָר וְכו׳. וְלֹא בָּרֵשׁ וְלֹא הִיא: וּמְקַדֵּשׁ. נוֹתְנוֹ בַּמָּקוֹם וְהַמָּקוֹם מְקַדְּשׁוֹ
4 וְחוֹזְרוֹ וְנוֹטְלוֹ וְנוֹתְנוֹ לַמַּיִם: עָפָר סוֹטָה. דִּכְתִיב (בְּמִדְבַּר ה) אֶל הַמַּיִם, שֶׁיִּרָאֶה עֲלֵיהֶן, מִדְּלֵא
5 כְּתִיב [וְנָתַן] בַּמַּיִם: וְרוֹק יְבָמָה. לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים
6 דִּכְתִיב לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה וְיָרְקָה (דְּבָרִים כה);
7 וְאֵפֶר פָּרָה. דִּגְזֵירָה שָׁוָה גְּמִירֵי מֵהֲדָדֵי עָפָר סוֹטָה
8 וְאֵפֶר פָּרָה כְּדִלְקָמָן: אַף דַּם צִפּוֹר. שֶׁל מְצוֹרָע
9 שֶׁשּׁוֹחֲטוֹ אֶל כְּלִי חֶרֶס עַל מַיִם חַיִּים, וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא
10 יִתֵּן מַיִם אֶלָּא כְּשִׁעוּר שֶׁיֵּהָא דַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶן:
11 ת״ל מַיִם. גָּרֵס, וְלֹא גָּרֵס בְּמַיִם, דְּהָא עַל הַמַּיִם
12 הַחַיִּים כְּתִיב בְּקָרְא, וְבְמָה הֵן רְבִיעִית. בְּדַמְפַרֵשׁ
13 לְקַמָּן: בְּצִפּוֹר דְּרוֹר. שִׁעְרוּ חֲכָמִים שֶׁאֵין בְּמִינָהּ
14 גְּדוֹלָה שֶׁמַּדְּחָה אֶת הַמַּיִם וְלֹא קְטַנָּה שֶׁנִּדְּחֵית
15 מִפְּנֵי הַמַּיִם שֶׁהֵן רְבִיעִית: אַטְבִּיל בְּדַם וּבְמַיִם.
16 וְאַפֵּי׳ אֵין נִכָּר: קְרָא אַחֲרִינָא כְּתִיב. שֶׁשּׁוֹחֵט לְתוֹךְ
17 הַמַּיִם, וְהַרֵי הֵן מְעוֹרְבִין מֵעִקָּרָא: וְלִינְקְטִינְהוּ
18 לְוָורִידִים. יֹאחֲזֵם בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶן
19 דָּם: גְּדוֹלָה וּמַדַּחַת אֶת הַמַּיִם. שֶׁאֵין מַיִם נִכָּר מִפְּנֵי
20 רֹב הַדָּם: לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהִילְכְתָא. כָּל
21 דִּבְרֵי הַחֲכָמִים שֶׁנְּקִבְעוּ אֵל תְּהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶן:
22 הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם בְּסוֹטָה פָּסוּל. דִּכְתִיב וְנָתַן
23 אֶל הַמַּיִם, אֲלִמָּא מַיִם בְּרֵישָׁא, וּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ
24 הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת, דְּבָעֵינַן כַּסֵּדֶר
25 הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה: מָה לְהַלָּן. בְּסוֹטָה מִצְוָתוֹ
26 לְהַתְחִלָּה עָפָר אֶל הַמַּיִם כְּדִכְתִיב בָּהּ, אַף כָּאן
27 בְּפָרָה עָפָר אֶל הַמַּיִם מִצְוָתוֹ כֵּן לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא
28 תֵּימָא וְנָתַן עָלָיו דִּוְקָא דְּמִשְׁמַע עָפָר לְכַתְּחִלָּה:
29 וּמַה כָּאן. בְּפָרָה הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר
30 כְּדִמְפַרֵשׁ וְאָזִיל: וְהָתָם מְנָלַן. גְּבֵי פָּרָה דְּאִם
31 הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר: מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי.
32 מִשְׁמַע מַיִם לְצַד הַכֶּלִי וְלֹא עָפָר חוּצָץ בֵּינְתַיִים:
33 וְרַבָּנַן. דְּאָמְרֵי לֵעֵיל בְּסוֹטָה הִקְדִּים עָפָר לַמַּיִם
34 פָּסוּל אָמְרֵי לָךְ בְּפָרָה נַמִּי פָּסוּל, דְּאֶל כְּלִי דִּוְקָא,
35 דְּמִשְׁמַע מַיִם בְּרֵישָׁא. וְהָא דִּכְתִיב וְנָתַן עָלָיו מַיִם,
36 לְעָרְבָן, לְאַחַר שֶׁנְּתָנוּ אֹפֶר אֶל הַמַּיִם צָרִיךְ לְהַפֵּךְ
37 הַמַּיִם עָלָיו וּלְעָרְבָן: ה״נ וְאִימָא עָלָיו דִּוְקָא אֶל
38 כְּלִי שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בְּכֶלִי. וְאִימָא עָלָיו דִּוְקָא
39 שֶׁיְּהֵא עָפָר תְּחִלָּה, וְהָא דִּכְתִיב מַיִם חַיִּים אֶל כְּלִי
40 לָאו לְמֵימְרָא שֶׁיְּהוּ הַמַּיִם לְצַד הַכֶּלִי אֶלָּא
41 לְמֵימְרָא שֶׁיְּהֵא חִיּוּתָן בְּכֶלִי, שֶׁלֹּא יְטוֹל מִן הַמַּעְיָן
42 בְּכֶלִי אַחֵר וְיִתֵּן לְתוֹךְ זֶה אֶלָּא בְּכֶלִי זֶה יִשְׁאֲבֵם
43 מִן הַמַּעְיָן: מָה מְצִינוּ בְּכָל מָקוֹם. בְּסוֹטָה: מַכְשִׁיר
44 לְמַעְלָה. עָפָר הוּא הַמַּכְשִׁיר אֶת הַמַּיִם לְבְדוֹק
45 אוֹתָהּ, וְכֵן דַּם צִפּוֹר שֶׁל מְצוֹרָע שֶׁמַּכְשִׁיר אֶת
46 הַמַּיִם לְהַזְּאָה, אַף כָּאן עָפָר מַכְשִׁיר אֶת הַמַּיִם:

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו **כִּדְלַעַת** אף בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא **מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא**, שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל, אלא **דְּדָרֵישׁ רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי** – ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער. ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל גופו. **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק ׳**וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ׳ רִיבָּה** הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר ׳**אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת נִבֹּת עֵינָיו׳, מִיעֵט** הפסוק שאינו צריך לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך ׳**וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ חָזֵר** הפסוק **וְרִיבָּה** שצריך לגלח אף שאר מקומות, והכלל הוא שבאופן שהפסוק **רִיבָּה וּמִיעֵט וְרִיבָּה**, הריבוי האחרון חזר **וְרִיבָּה הַכֹּל. מַאי רִיבָּה** בריבוי זה, **רִיבָּה דְּכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ** – שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח. **וּמַאי מִיעֵט** - איזה מקום התמעט מהפרט, **מִיעֵט שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם** - שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה, כיון שאינו דומה כלל לפרט.

חוזרת הגמרא למה שהסתפקה ושואלת, **מַאי הָוֵי עֲלָהּ** – האם אפר כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב,** אם **אֵין שָׁם** - בקרקע המשכן **עָפָר** למי הסוטה, **מֵבִיא רַקְבּוּבִית יָרָק** – פירורי ירק שנרקב והתפורר ונעשה כעין עפר, **וּמְקַדֵּשׁ** בהנחתו על קרקע המשכן ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – אין הדימוי נכון, אלא דוקא **רַקְבּוּבִית יָרָק הוּא דַּהֲוַאי עָפָר** ולכן ראוי למי סוטה, אך **אֵפֶר לֹא הֲוַאי עָפָר** ואינו ראוי למי סוטה.

כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה עַל הַמַּיִם. **תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה** דברים שנינו בהם שצריכין שֶׁיִּרָאוּ וניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי **עֵפֶר סוֹטָה** שצריך לתת כשיעור שיראה על פני המים. **וְאֵפֶר פָּרָה** - כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן כשיעור שיראה האפר על פני המים. **וְרוֹק יְבָמָה** - כשממאן היבם ליבם את אשת אחיו וחולצת לו להיות מותרת לינשא, אמרה התורה "ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו", וממה שנכתב ׳לעיני הזקנים׳ משמע שהרוק ניכר. **מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ, אַף דַּם צִפּוֹר** – הנעשה בטהרת מצורע, צריך ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. שואלת הגמרא, **מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שדם הציפור צריך להראות. ומבארת, **דִּכְתִיב** לגבי טהרת המצורע "את הצפור החיה יקח אותה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב **וְטָבַל אוֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר וְגוֹ׳"**, **וְתַנְיָא** בברייתא, אם היה נאמר רק ׳**בְּדַם**׳, **יָכוֹל** – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק **בְּדַם וְלֹא בַּמַּיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר גם ׳**בַּמַּיִם**׳. **וְאִי** היה נאמר רק ׳**מַיִם**׳, **יָכוֹל** – היינו יכולים לפרש שיטבלם רק **בַּמַּיִם וְלֹא בַּדָּם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר גם ׳**בְּדַם**׳, **הָא כֵּיצַד** מקיים שניהם, **מֵבִיא מַיִם** ומערב בהם דם ציפור, וצריך שיהיו המים כשיעור **שֶׁדַּם צִיפּוֹר נִיכָּר בָּהֶן** ומקיים בזה טבילה בדם ובמים. **וְכַמָּה** הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם - **רְבִיעִית.**

מבארת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים שצריכים שיראו, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות ניכר במים, אלא **הַהוּא** – הפסוק הוצרך **לְנוּפֵיהּ** – לעיקר הדין שצריך להטביל בדם ובמים, **דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא** במה שאמרה ׳וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על המים׳, **שֶׁאִטְבִּיל בְּדַם וּבְמַיִם** יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבארת הגמרא **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** מנין למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא **אִם כֵּן** – כדעת רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שיטבלם בדם ומים ואף שאין הדם ניכר, **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** רק ׳**וְטָבַל בָּהֶם**׳, שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב במים, ׳**בְּדַם וּבַמַּיִם׳ לָמָּה לִי** – מדוע חזרה התורה וכתבה כן, בהכרח **לְנִיכָּר** - להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן, משום **שֶׁאִי כְּתַב רַחֲמָנָא ׳וְטָבַל בָּהֶם׳** ולא היה נכתב ׳בדם ובמים׳, **הָוָה אָמִינָא** שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה **הַאי** - טבילה אחת **לְחוּדֵיהּ** בדם, **וְהַאי** - טבילה נוספת **לְחוּדֵיהּ** במים, לכן **כְּתַב רַחֲמָנָא ׳בְּדַם וּבַמַּיִם׳** ללמדנו **שצריך לְעָרְבָן** יחדיו. מבארת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** סבר שדין זה **שצריך לְעָרְבָן** יחד, נלמד מִקְּרָא **אַחֲרִינָא, שִׁכְּתִיב "וְשָׁחַט אֶת הַצִּפּוֹר הָאֶחָת** אל כלי חרש על מים חיים" **וְגוֹ׳** - וכיון ששוחט את הציפור על המים, ממילא המים והדם מעורבים. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שהוצרכו ללמוד דין זה מ׳בדם ובמים׳, סברו **שאִי** נלמד **מֵהַהוּא** – מהפסוק ׳ושחט את הצפור וגו׳" לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים, אלא **הָוָה אָמִינָא לִישְׁחֲטֵיהּ סָמוּךְ לְמָנָא** – צריך לשחוט את הצפור סמוך לכלי עם המים, **וְנִינְקְטִינְהוּ** – יאחז בידיו **לְוָרִידִין** של הצפור השחוטה באופן שלא ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא **וּלְקַבְּלֵיהּ לְדָם בְּמָנָא אַחֲרִינָא** – את הדם מהווורידים יקבל בכלי אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך נאמר ׳וטבל במים ובדם׳, להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם מעורבים.

מסתפקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא,** כיצד הדין בהביא המצורע ציפור **גְּדוֹלָה** ויש בה דם מרובה, וכשנשפך דמה לכלי עם הרביעית מים, **וּמַדֵּחֶת אֶת הַמַּיִם** – נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היתה ציפור **קְטַנָּה** שדמה מועט, וכשנשפך דמה אל הכלי עם הרביעית מים, **וְנִדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם** – לא ניכר הדם במים, **מַהוּ** - האם כשרים לטהרת המצורע. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **לָאו אָמִינָא לָךְ** - וכי לא אמרתי לך כבר, **לֹא תַּפִּיק נַפְשָׁךְ לְבַר מֵהֵילְכְתָּא** – אל תהרהר אחר השיעורים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך במציאות, משום ששיעור רביעית שאמרו, **בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁיעֲרוּ רַבָּנַן, וְאֵין לָךְ** צפור דרור **גְּדוֹלָה** שדמה רב כל עד כדי **שֶׁמַּדֵּחַת אֶת הַמַּיִם** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר שיש בתערובת מים, **וְאֵין לָךְ** צפור דרור **קְטַנָּה** שדמה מועט כל כך, **שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם** – שאם תערבו ברביעית מים לא יהיה ניכר הדם במים.

סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נותן המים בתחילה, ועליו נותן את העפר, שכן נאמר "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח הכהן ונתן אל המים". ועל כך שנו בברייתא, **תָּנוּ רַבָּנַן,** אם **הִקְדִּים** ונתן את **הָעָפָר** בכלי קודם שנתן **לַמַּיִם, פָּסוּל** להשקאת הסוטה, שנאמר "ומן העפר וכו׳ יקח הכהן ונתן אל המים", הרי שנותן את העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", ללמד שצריך לעשות כסדר שנאמר בפרשה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר** בדיעבד אף אם נתן את העפר קודם שנתן את המים. מבארת הגמרא **מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה כסדר הכתוב, **דִּכְתִיב** לגבי אפר פרה אדומה "**וְלָקְחוּ לַטְּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת** ונתן עליו מים חיים אל כלי", **וְתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן,** מפני מה נאמר ׳עפר׳ **וְכִי עָפָר הוּא, וַהֲלֹא אֵפֶר הוּא,** אלא **שֶׁיָּנָה הַכָּתוּב בְּמִשְׁמָעוֹ** וכתב עפר במקום אפר, **לָדוּן הֵימֶנּוּ** – כדי שנלמד פרה אדומה מסוטה **בִּגְזֵירָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן** - באפר פרה אדומה ׳**עָפָר**׳, **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** – לגבי סוטה ׳**עָפָר**׳, **מַה לְּהַלָּן** – לגבי סוטה,

המשך בעמוד קנט

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

פרשת סוטה נחלקת לשלשה ענינים. האחד, ׳ציווים׳ – הפסוקים בהם מצווה התורה מה לעשות בענין סוטה. השני, ׳שבועות, אלות וקללות׳, שהם הפסוקים בהם מבוארות השבועות, האלות והקללות שיחולו על האשה אם אכן זינתה. והשלישי, ׳קבלות׳, שהם הפסוקים בהם נכתב שמקבלת האשה על עצמה את השבועות, האלות והקללות שמחיל עליה הכהן. ונחלקו התנאים מה היה כותב הכהן במגילת הסוטה ונמחק במים.

משנה. בָּא לוֹ הכהן **לִכְתּוֹב אֶת הַמְּגִילָה** של הסוטה, **מֵאֵיזֶה מָקוֹם** – פסוק **הוּא כּוֹתֵב,** לדעת רבי מאיר מתחיל לכתוב **מִ"(וְ)אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ** אותך **וְגוֹ׳, וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ** הנקי ממי המרים המאררים האלה". **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** את תחילת הפסוק שנאמר לאחר מכן, **׳וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה** בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה׳, אלא מדלג על חלק זה **וְכוֹתֵב** את המשך הפסוק **"יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה** בתת ה׳ את ירכך נופלת ואת בטנך צבה, **וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ, לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ",** עד כאן כותב הכהן במגילת סוטה, **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** את מה שנאמר בהמשך הפסוק **"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן". רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** מתחיל לכתוב מ׳אם לא שכב איש אותך וגו׳, **וְלֹא הָיָה מַפְסִיק** בכתיבת הפרשה כסדרה, אלא היה כותב גם תחילת הפסוק "והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה", וגם את הקבלה שמקבלת על עצמה "ואמרה האשה אמן אמן". **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כּוֹתֵב** – יזהר הכהן בעצמו, ולא יכתוב **אֶלָּא** את האלות המפורשות בפסוקים, **"יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה וְגוֹ׳", "וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ וְגוֹ׳", וְאֵינוֹ כּוֹתֵב** מה שנאמר בסיום הפסוק **"וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן".**

גמרא. שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי** – מה טעמם של התנאים שנחלקו מהיכן היה כותב. ומשיבה, **בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי** - נחלקו כיצד לדרוש המקרא **"וְכָתַב אֶת הָאָלָת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר", רַבִּי מֵאִיר סָבַר,** אם היה נאמר ׳וכתב את **אָלוֹת׳,** היינו סבורים שאינו כותב אלא את **הָאָלוֹת מַמָּשׁ** – המפורשות בפסוקים, לכך נאמר **׳הָאָלָת׳, לְרַבּוֹת** – שכותב גם את **הַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת.** ומה שנאמר **׳אֵלֶּה׳** שמשמעו שיכתוב אלות אלו ולא אחרות, **לְמַעוּטֵי** – שאינו כותב במגילת סוטה את **הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה** – קללות שנאמרו בפרשת כי תבוא. ומה שנאמר **׳הָאֵלֶּה׳** ביתור ה"א, **לְמַעוּטֵי** - שאינו כותב את **הַצַּוָּאוֹת** שציותה התורה לכהן להשביע את האשה, **וְקַבָּלוֹת** האשה, שאומרת **אָמֵן. וְרַבִּי יוֹסֵי** הסובר שלא היה מפסיק, סבר **שכּוּלְּהוּ** – כל הדרשות נדרשות **כִּדְקָאָמְרַתְּ** - כפי שדרש רבי מאיר, מלבד מה שדרש רבי מאיר מדהה"א של ׳האלה׳ שבא למעט צוואות וקבלות, על זה חלק רבי יוסי וסבר שממה שנאמר ׳וכתב **אֶת** האלות האלה׳, היתור של ׳את׳ בא **לְרַבּוֹת** שכותב גם **צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת.** מבארת הגמרא, **וְרַבִּי מֵאִיר** שלא דרש כן, הוא משום **שאֲתִים לֹא דָּרַשׁ** בכל התורה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שכותב רק מ׳יתן ה׳ אותך׳, וכן אינו כותב את הקבלה שבסוף הפרשה, טעמו, **שכּוּלְּהוּ** הה"א שנאמרו בפסוק **בְּמִיעוּטֵי דָּרַשׁ לְהוּ** - באים למעט, וכך דרש, **׳אָלוֹת׳, אָלוֹת מַמָּשׁ** – שכותב את האלות המפורשות בפסוקים, **׳הָאָלוֹת׳,** הה"א באה **לְמַעוּטֵי** שאינו כותב **קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת** – דהיינו ׳אם לא שכב וגו׳", **׳אֵלֶּה׳** בא **לְמַעוּטֵי** שאינו כותב את **הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, ו׳הָאֵלֶּה׳** בא **לְמַעוּטֵי צַוָּאוֹת וְקַבָּלוֹת.**

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי מֵאִיר** הסובר שהה"א של ׳האלות׳ באה לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, והה"א של ׳האלה׳ באה למעט שאינו כותב קללות שבמשנה תורה, **מַאי שְׁנָא הַאי הֵ"י** של ׳האלות׳ **דְּמִרַבִּי בֵּיהּ** – שדורש שבאה לרבות, **וּמַאי שְׁנָא הַאי הֵ"י** של ׳האלה׳ **דְּמָעֵיט בֵּיהּ** – שדורש שבאה למעט, ואינו סובר כרבי יהודה ששניהם באו למעט. מבארת הגמרא, סבר רבי מאיר שהֵ"י **דְּנַבֵּיהּ דְּרִיבּוּיָא** - ה"א שנאמרה בתחילת ׳האלות׳, שהיא מילה שבאה לרבות – שכותב את האלות, **רִיבּוּיָא הִיא** – באה לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, ואילו **הֵ"י דְּנַבֵּיהּ דְּמִיעוּטָא** – ה"א שנאמרה בתחילת ׳האלה׳, שהיא מילה שבאה למעט – שכותב אלות אלו ולא שבמשנה תורה, **מִיעוּטָא** - באה למעט שאינו כותב צוואות וקבלות.

שואלת הגמרא, מדוע לדעת רבי מאיר כותב הכהן אף את הפסוק ׳אם לא שכב איש אותך וגו׳ הנקי׳, **וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר** בעלמא, שדי לומר בלשון לאו, ונדע **שמְּקַלֵּל** שאמר **לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ** את ההיפך – **הֵן,** וממילא מפסוק זה שמשמעו ברכה, לא נשמעת קללה – שאם שטתה לא תנקה, ואם כן מדוע כותבים אותו במגילת סוטה, שאין כותבים בה אלא הקללות שנאמרו לה אם שטתה. מבארת הגמרא, **אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם** יש בפסוק זה משמעות קללה, כיון ש׳הַנְּקִי׳ **כְּתִיב** בכתיב חסר ולא הינקי, ונדרש הפסוק בשני אופנים, אם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי – מלשון נקיות, ואם שטית, חנקי – מלשון חנק.

דָּרִישׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה נשואים **שזָּכוּ** – הולכים שניהם בדרך ישרה ואינם נואפים, **שְׁכִינָה** שרויה **בֵּינֵיהֶן,** שהרי שמו של הקב"ה נמצא בהם, יו"ד באיש וה"א באשה. **לֹא זָכוּ** – אינם הולכים בדרך ישרה, הקב"ה מסלק שמו מביניהם, היו"ד מהאיש והה"א מהאשה, ונמצא שהם אש ואש, והאש **אֵשׁ אוֹכֶלֶתָן. אָמַר רָבָא,** אם לא זכו, **וּרְאִשָּׁה** – האש של האשה, **עֲדִיפָא** – קשה יותר וממהרת לאכול, **מִדְּאִישׁ** משל האיש, **(מַאי מַעֲמָא),** משום **שהַאי** – אש של האשה **מְצָרֵף** – גם לפני שהסתלקה הה"א היו האותיות אש יחד, ולכן נדלקת האש מהר, **וְהַאי** - אש של האיש, **לֹא מְצָרֵף** – היו"ד של השכינה הפסיקה באמצע.

אָמַר רָבָא, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הָבֵא עָפָר לְסוֹטָה, לומר שאם **זָכְתָה** – שנמצאה טהורה שלא זינתה, **יוֹצֵא** מִמֶּנָּה **בֵּן כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** "ואנכי **עָפָר וָאֵפֶר",** ואם **לֹא זָכְתָה** - שזינתה, תמות **וּתְחַזֵּר לַעֲפָרָהּ.** עוד **דָּרִישׁ רָבָא, בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ ׳וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׳,** והראה את מידת ענוותנותו, **זָכוּ בָנָיו לְבַ׳ מִצְוֹת** השייכות לעפר ואפר, למצות **אֵפֶר פָּרָה** אדומה, **וַעֲפַר סוֹטָה.** שואלת הגמרא וכי רק אלו המצוות שייכות בעפר ואפר, **וְהָאִיכָּא נַמֵּי** מצות **עֲפַר כִּיסּוּי הַדָּם,** ומדוע לא אמר שזכו לזה בזכות אמירת אברהם ׳ואנכי עפר ואפר׳. מתרצת הגמרא, **הָתָם** במצות כיסוי הדם, **הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא** – יש בזה קיום מצוה, אך **הֲנָאָה לֵיכָּא** – אין הנאה מעצם קיום מצוה זו, אבל אפר פרה ועפר סוטה, יש הנאה בקיומם, באפר פרה, שנטהרים מטומאת מת וכן מכפר על עוון העגל, ובעפר סוטה, שמביא שלום בין איש לאשתו. וכן שמברר אם זינתה, ואם יתברר שזינתה יועיל שלא ירבו ממזרים בישראל, ואם לא זינתה יועיל שנפקדת בזרע וכן מבטלת הלעז מעל בניה.

עוד **דָּרַשׁ רָבָא, בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ, "אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל** ואם אקח מכל אשר לך" – שנתרחק מן הגזל, **זָכוּ בָנָיו** כנגד זה **לְבַ׳ מִצְוֹת,** כנגד מה שאמר ׳מחוט׳ זכו **לחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת,** וכנגד מה שאמר ׳שרוך נעל׳ זכו **לוּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין.** שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין** יש הנאה מעצם קיום המצוה, **דִּכְתִיב "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ** ויראו ממך", **וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר** כיצד רואים ששם ה׳ נקרא על ישראל, **אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ** – שיש בהם רוב השם של הקב"ה, שהשי"ן כתובה בקמט העור שבבתים, והדל"ת ברצועות, ועל ידי זה עמי הארץ יראים מישראל וזו היא ההנאה ממצות תפילין. **אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת מַאי הִיא** ההנאה שיש לישראל ממצוה זו, והרי התבאר שלא אומרים ׳בשכר וכו׳ אלא על מצוה שיש הנאה בקיומה. מתרצת הגמרא, יש הנאה בקיום מצוה זו,

המשך בעמוד קנב

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יז עמוד א

רש״י

מַתְנִי׳. מִּ״וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ״. וְאִם לֹא שְׁטִיתִת טְמֵאָה וגו׳, שֶׁהֵן קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, דְּמַשְׁמַע הָא אִם שְׁטִיתִת לֹא הִנָּקִי, וְאַתְּ כִּי שְׁטִיתִת טְמֵאָה תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וגו׳ יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וּלְשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ וגו׳ וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים וגו׳, וְכָךְ הֵן סְדוּרִין בַּפָּרָשָׁה, אֶלָּא שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה מַפְסִיק בְּרֹאשׁ יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ, וְאֵינוֹ כּוֹתְבוֹ דְּאֵינוֹ אֶלָּא צְוָוּאָה שֶׁמְּצַוֶּה הַכֹּהֵן לְהַשְׁבִּיעָה, וְגַם בְּסוֹף וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים בְּמַעְיִךְ לְצָבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּיל יָרֵךְ אֵינוֹ כּוֹתֵב סוֹף הַמִּקְרָא וְאָמְרָה הָאִשָּׁה, דְּהַיְינוּ קִבָּלָה שֶׁהָאִשָּׁה תְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, וְאֵין זוֹ מִן הָאָלוֹת: **לֹא** הָיָה **מַפְסִיק**. מִשֶּׁהִתְחִיל אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ עַד אָמַן אָמַן, שֶׁהָיָה כּוֹתֵב צְוָוּאָה דְּהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה וְקִבָּלָה דְּוַאֲמָרָה הָאִשָּׁה אָמַן אָמַן מִכָּל **עֲצָמוֹ**. לִשְׁנָא בְּעָלְמָא הוּא, יְזָהֵר בְּעִצְמוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא כּוֹתֵב אֶלָּא אָלוֹת לְבַדּוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ וְהִנָּקִי לָא הָיָה כּוֹתֵב, וְכ״ש וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמַן אָמַן שֶׁהוּא סוֹף הַמִּקְרָא הַזֶּה: **גְּמ׳ אָלוֹת מַמָּשׁ**. יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ, וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעֶיךָ וגו׳: קְלָלוֹת **הַבָּאוֹת** וְכו׳. הִנָּקִי מִמִּי הַמָּרִים: **אָלָה**. מִיעוּטָא הוּא: **שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה**. דְּאִי כָּתַב קְרָא וְכָתַב אֶת הָאָלוֹת בְּסֵפֶר הָוָה מַשְׁמַע אָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, יַכְּכָה ה׳ בַּשַּׁחֶפֶת, דְּאָלָה אִיקְרוּ דִּכְתִיב וְהָיְתָה בִּשְׁמֻעָו אֶת דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וגו׳ (דְּבָרִים כט:): **צְוָוּאוֹת**. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה, דְּלֵא תֵּימָא לֵא יְדַלֵּג, הִלְכָּךְ אִיצְטְרִיךְ לְמֵעֲטִינְהוּ: **וְקַבָּלַת אָמַן**. וּלְקַמְּיהּ פָּרִיךְ מ״ש הָאִי הַ״י דְּמָרְבָּה בֵּיהּ וּמ״ש הָאִי הַ״י דְּמְמַעֵט בֵּיהּ: **כֻּלְּהוּ**. רַבּוּתָא דְּדַקָּאַמְרַתְּ, אָלוֹת אָלוֹת מַמָּשׁ, הָאָלוֹת הַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, אָלָה לְמֵעוּטֵי שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה וְשֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֲבָל הַ״י דְּהָאָלָה לֹא תִּדְרוֹשׁ לְמֵעוּטֵי צְוָוּאוֹת וְקַבָּלוֹת, דְּאִתָּא אֶת וְרַבִּינְהוּ, וְהַ״י דְּהָאָלָה אוֹרְחֵיהּ הוּא: **וְרַ״י כֻּלְּהוּ**. הַהִי״ דְּקָרָא מְעוּטֵי דָּרִישׁ לְהוּ: **דִּלְגַבֵּי רִבּוּי**. דְּהָאָלוֹת דְּקָאֵי אוֹכְתֵב: **דִּלְגַבֵּי מִיעוּט**. אָלָה דְּמִיעוּטָא הוּא, אָלָה וְלֹא אַחֵרוֹת: **וְהָא לֵית לֵיהּ לְר״מ מִכְּלָל לָאו אִתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן**. דְּשַׁמְעִינָן לֵיהּ דְּבָעֵי תְּנָאֵי כְּפוּל, דְּתָנֵן ר״מ אוֹמֵר כָּל תְּנָאֵי שֶׁאֵינוֹ כְּתְנָאֵי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֵינוֹ תְּנָאֵי, דִּכְתִיב בֵּיהּ אִם יַעַבְרוּ וְאִם לֹא יַעַבְרוּ, הָא לֹא כְּפִלֵּיהּ מִכְּלָל לָאו לֹא תִּשְׁמַע הֵן: **א״ר תַּנְחוּם הִנָּקִי כְּתִיב**. בְּלֹא יו״ד, דְּמִשְׁתְּמַע הִנָּקִי אִם לֹא שָׁכַב, וְתִדְרוֹשׁ הָכֵי שְׁטִיתִת טְמֵאָה תַּחַת אִישֵׁךְ חִנָּקִי: **זְכוּ**. לְלֶכֶת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא נוֹאֵף וְלֹא הִיא נוֹאֶפֶת: **שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם**. שֶׁהֵרֵי חֶלְקָן אֶת שְׁמוֹ וְשָׁכְנוּ בֵּינֵיהֶן, יו״ד בְּאִישׁ וְהֵ״י בְּאִשָּׁה: **לֹא זָכוּ אֵשׁ אוֹכַלְתָּן**. שֶׁהִקְּבָּ״ה מְסַלֵּק שְׁמוֹ מִבֵּינֵיהֶן וְנִמְצָאוּ אֵשׁ וְאִשָּׁה: **וּרְאִשָּׁה עֲדֵיפָא מִדְּאִישׁ**. אֵשׁ שֶׁל אִשָּׁה קָשָׁה וּמְמַהֶרֶת לֶאֱכוֹל וְלִפְרַע מִשֶּׁל אִישׁ: **מַאי טַעְמָא הַאי מִיצַּרְף**. אֵשׁ שֶׁל אִשָּׁה נוֹחָה לְהַדְלִיק מְהֵרָה, שֶׁאֵין אוֹת שֶׁל שֵׁם מִפְסִיק אֶלָּא מְחַבֵּר הוּא וְנִקְרָא אֵשׁ, אֲבָל שֶׁל אִישׁ אֵין אוֹתִיּוֹת שֶׁל אֵשׁ מִצְטָרְפוֹת יַחַד, וְשֶׁהִיּ״ד

תוספות

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דריש ר״מ ה״י דהאלות ובפ״ק דהוריות (קף ה.) אמר ור״מ קהל הקהל לא דריש ותו איכא למיתמה דר״י דריש הכא ה״י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרבויא ותו קשיא דר׳ יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דריש את האלות ובפ״ק דמנחות (קף יח:) אמר ר״י סבר את [כל הלבונה] לרבות [קורט] אחר:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש״י דתדרוש הכי טומאה תחת אישך חינקי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות קף לו.) פירש הנקי בלא יו״ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטות דמשמע הכי חנקי ממים המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר״מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ״ק דנדרים (קף יח.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני מתני׳ אי ר״מ הא לית ליה מכל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (סט יג:) ובריש פרק שני (קף יז.) אע״ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונו על חבירו:

מתני׳ בָּא לוֹ לִכְתּוֹב אֶת הַמְּגִלָּה, מֵאֵיזֶה מָקוֹם הוּא כּוֹתֵב? מִ״וְאִם לֹא שָׁכַב אִישׁ״ וְגוֹ׳, ״וְאַתְּ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישֵׁךְ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה״, וְכוֹתֵב ״יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה... וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״. ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיָה מַפְסִיק, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל עַצְמוֹ אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא ״יִתֵּן ה׳ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה וגו׳ וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעֶיךָ״, וְאֵינוֹ כּוֹתֵב ״וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן״: **גְּמ׳** בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? בְּהָאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, ״וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר״; ר׳ מֵאִיר סָבַר: ״אָלוֹת״ אָלוֹת מַמָּשׁ, ״הָאָלוֹת״ לְרַבּוֹת קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת. ״אֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, ״הָאֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי צְוָוּאוֹת וְקַבָּלוֹת אָמֵן. וְר׳ יוֹסֵי כּוּלְּהוּ כְּדְקָאָמְרַתְּ, ״אֶת״ לְרַבּוֹת צְוָוּאוֹת וְקַבָּלוֹת. וְר׳ מֵאִיר אֶתִּים לֵא דָּרֵישׁ. וְר׳ יְהוּדָה, כּוּלְּהוּ בְּמִיעוּטֵי דָּרֵישׁ לְהוּ, ״אָלוֹת״ אָלוֹת מַמָּשׁ, ״הָאָלוֹת״ לְמַעוּטֵי קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת בְּרָכוֹת, ״אֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, ״הָאֵלֶּה״ לְמַעוּטֵי צְוָוּאוֹת וְקַבָּלוֹת. וְר׳ מֵאִיר, מַאי שְׁנָא הַאי הַ״י דְּמְרַבֵּי בֵּיהּ וּמַאי שְׁנָא הַאי הַ״י דְּמְמַעֵט בֵּיהּ? הַ״י דְּגַבֵּיהּ דְּרִיבּוּיָא רִיבּוּיָא הִיא, הַ״י דְּגַבֵּיהּ דְּמִיעוּטָא מִיעוּטָא. וְהָא לֵית לֵיהּ לְר׳ מֵאִיר מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן? אָמַר ר׳ תַּנְחוּם: ״הִנָּקִי״ כְּתִיב. דָּרֵישׁ ר׳ עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה זָכוּ שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶן, לֹא זָכוּ אֵשׁ אוֹכַלְתָּן. אָמַר רָבָא: וּרְאִשָּׁה עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ, מַאי טַעְמָא הַאי מִיצַּרְף וְהַאי לָא מִצַּרְף. אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הֲבֵא עָפָר לַסּוֹטָה? יְכָתְּה, יוֹצֵא מְמֻנֶּה בֶּן בְּאֵבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ: ״עָפָר וָאֵפֶר״, לֹא יְכָתְּה, תַּחֲזוֹר לַעֲפָרָהּ. דָּרֵישׁ רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ ״וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר״ זְכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֵפֶר פָּרָה וַעֲפַר סוֹטָה. וְהָאִיכָּא נַמִּי עֲפַר כִּיסּוּי הַדָּם? הָתָם הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הֲנָאָה לֵיכָּא. דָּרַשׁ רָבָא: בִּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ ״אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל״ זְכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹת: חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין. בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, דִּכְתִיב ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ״ וְתַנְיָא, ר׳ אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁ. אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת מִכָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם, וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר״ וּכְתִיב: ״כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא. **מתני׳** אֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא עַל הַלּוּחַ וְלֹא עַל הַנְּיָיר, וְלֹא עַל הדיפתרא

הדיפתרא

של שכינה מפסקתן: **הֲנָאָה לֵיכָּא**. וְאֵינוֹ זָה קבוּל שָׁכָר, אֲבָל כְּאִן יֵשׁ הֲנָאָה, בְּסוֹטָה לְתַת שָׁלוֹם וְשָׁלֵא יְרַבֶּה מִמְּזָרִים בְּיִשְׂרָאֵל אם זוֹנָה הִיא, וְאם נִקְּתָה וְנִזְרְעָה זֶרַע, וּמִבְטֶלֶת לֵעוּ מֵעַל בָּנֶיהָ, וְאִפְר פָּרָה לְטַהֲרָן וּלְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲשֵׂה הָעֵגֶל: **בִּשְׂכַר אם מחוט ועד שרוך נעל**. שֶׁהִבְרִיחַ עַצְמוֹ מִן הַגְּזֵלוֹ: **חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת**. בְּנֶגֶד מחוט, וּרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין בְּנֶגֶד שְׂרוֹךְ, דְּהַיְינוּ רְצוּעָה: **בִּשְׁלָמָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין**. קבוּל שָׁכָר הוּא דְּאִיכָּא הֲנָאָה דִּכְתִיב וכו׳, אֲבָל חוּט שֶׁל תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית מַאי הֲנָאָה אִיכָּא: **מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת**. שֶׁהִתְכֵּלֶת דּוֹמֶה לְיָם כו׳. בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁכָּל הַמִּקְיָם מְצוּת צִיצִית כְּאִלּוּ הִקְבִּיל פְּנֵי שְׁכִינָה, וְהִכֵּי תַּנְיָא לָהּ בִּסְפְרֵי. [וְ]דְּאִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנֵי, מִשּׁוּם דְּלֵא אִשְׁכְּחִן קְרָאֵי אֶלָּא בְּרָקִיעַ שֶׁדּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, הִלְכָּךְ תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְיָם וְיָם דּוֹמֶה לְרָקִיעַ כָּל כָּךְ אֶלָּא דּוֹמֶה לְדוֹמֶה, כְּמוֹ תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְמַרְאֵה הַיָּם, וְאֲנַן קַחֲזִינָן דְּיָם דּוֹמֶה לְמַרְאֵה הָרָקִיעַ: **וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד**. קְרָאֵי קָדְרֵישׁ, דִּכְתִיב בְּרָקִיעַ כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא: מַתְנִי׳ לוּחַ. שֶׁל עֵץ. נְיָיר. שֶׁל עֲשָׂבִים שֶׁכּוֹתְשִׁין וּמְדַבְּקִין אוֹתָן בְּדֶבֶק שְׁקוּרִין גלי״ד ועושין כְּמוֹ עוֹר:

דיפתרא

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יז עמוד ב

היכא דכתיב בספר כ״ע מודו דמרבינן כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי׳ ר״ת לא קשיא מידי דפי׳ התם בכלל ופרט ובכלל דרשינן ליה דחזר וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א״נ התם קרא יתירא הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות ובירושלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר והכא כתיב ספר הכא את אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא את אומר הכין שנייא היא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהוי מרבינן כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר״א בן שמוע אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה אמר ר״ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה אינו כותב תני ר״א [בר שמעון] אומר רואה אני את דברי ר״א בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה ותו התם ר׳ לוי בר סיסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שתטמא את הידים א״ל הרי זו שאלה א״ר יוסי אינה שאלה כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן חוז למחיקה נתנה לא צריכא [דלא] הואיל ונתנה למחיקה:

שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק. בירושלמי אי מחה יכול במשקה או במי פירות ת״ל וכתב הא כיצד כתב שיכול לימחק ואיזו זו דיו שאין בו קנקנתום והא תני אם מחק מתוך הספר כשר תיפתר כהדין תניא דתנא אמר ר״מ כל ימי שהיינו למדין אצל ר׳ ישמעאל [ולא] היינו נותנין קנקנתום לתוך הדיו:

מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל מעשה סוטה ילפינן מהכא בפ״ב דמגילה (דף כ:) דהשקאה ביום רש״י פי׳ מה משפט ביום בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע״פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דיבום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע אותם לה׳ נגד השמש נפקא לן התם דיבום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא כדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה:

דכתיב וכתב את האלות האלה כדכתיבא. תימה לר״י לקמן בפרק ואלו נאמרין (דף לב:) ואיתא נמי בריש פ״ב דמסכת ברכות (דף יג.) ובמסכת מגילה (דף יח:) דק״ש לא יקראנה למפרע לרבנן מוהיו ולרבי מדברים הדברים ורבנן הדברים לא משמע להו הילכך איצטריך והיו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהאלה כי הכא הדברים האלה כדכתיבא וי״ל כיון דקיבלו וגמירי מרבותינו דשמע אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך והיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי:

קודם שתקבל עליה שבועה פסולה. ירושלמי ר׳ קרוספא אמר איתפלגון ר׳ יוחנן ור״ל חד אמר משביע ואח״כ כותב וחד אמר כותב ואח״כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבהכי פליגי מ״ד משביע ואח״כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעבב על הסדר ומאן דאמר כותב ואח״כ משביע אית ליה אע״ג דמעבב אינו על הסדר ותימה א״כ במאן ס״ל לא כר״י ולא כר׳ נחמיה בפ׳ הוציאו לו (יומא קף כ.) דמשמע דכ״ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעבב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד׳ מיתות (סנהדרין קף מט:) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה כמנמנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד׳ מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואידך ההוא לחומרא בעלמא דמשמע הא לאו הכי הוה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר סוטה דהא איהו אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר ונראה דלא חשיב אלא היכא דשניין על הסדר אבל סדר סוטה אינה נשנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר זהו סדר תמיד לאפוקי ממצות חליצה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליכא למימר דאפילו בדיעבד נמי לא:

כתבה איגרת פסולה. רש״י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איריא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמרי׳ בפ״ק דגיטין (דף ו:) אמר רב יוסף מאן לימא לן דר׳ אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט וא״ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מצות חליצה (יבמות קף קו:) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקרינוה לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש דלא מצי למכתב שלש תיבות רצופין בלא שרטוט כדמסיק מר זוטרא שירטט וכתב ליה לכולה פרשתא מתקיף לה מר בר רב אידי והא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר זוטרא אע״ג דלא ניתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה״א אע״ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה עצמה אינה פסולה כמ״ל דפסולה ונראה שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע״ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בהכי או ולא והא דאמרי׳ בהקומץ רבה (מנחות קף לב:) ובמגילה (דף יח:) הלכתא מזוזה צריכה שירטוט אבל לא תפילין נראה דהכי הילכתא גמירי לה דאין לו לשרטט תפילין דאי לא תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתבן בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א״כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש״מ דהכי גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר״ת פירש הא דאמרי׳ שלש אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט בד׳ פיאות הגליונים אע״פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב שירטוט אפי׳ לענין ס״ת אלא משום זה אלי ואנוהו (סנהדרין טו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ״ק דמגילה (דף טז:) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש ר״ח דלאו היינו ס״ת אלא מזוזה ולישנא דאמיתה משמע ביחידה של תורה דהיינו מזוזה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס״ת ממש משתעי ההוא קרא דואמת א״כ הא דגרסינן בפ״ב דמגילה (דף יט.) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איריא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת ונימא צריכה שרטוט ותפירה באמיתה של תורה אלא ש״מ לשרטוט דמזוזה איצטריך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי הא דפסקינן בהקומץ רבה (מנחות קף לב:) ובמגילה (דף יח:) הילכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא משני במשורטטין ש״מ דאפי׳ מנהג ליכא הואיל וכן אין צריך לשרטטן דגרסינן בירושלמי בפרק במה מדליקין [יציאות השבת] כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט השתא י״ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיטין אבל בד׳ פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלש אין כותבין מיהא לפירושו לא תירץ מאי איצטריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס״ת הוא סגי ליה בשרטוט לארבע פיאות מצאתי בתוספות רבינו יב״א במסכת גיטין שמעתי מר׳ אליהו הצרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבינן לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון צח אבל כשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים פסוקים בא שרטוט כשמביא לשום פסוק:

כתבה

הַדִּיפְתְּרָא, אֶלָּא עַל הַמְּגִילָה שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֵּפֶר". וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוּס וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרּוֹשֵׁם אֶלָּא בְּדִיו שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָחָה", כְּתָב שֶׁיָּכוֹל לִמְחוֹת: **גמ׳** אָמַר רָבָא: מְגִילַת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה פְּסוּלָה. מַאי טַעְמָא אָתְיָא "תּוֹרָה" "תּוֹרָה"; כְּתִיב הָכָא: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וּכְתִיב הָתָם: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט" מַה מִּשְׁפָּט בַּיּוֹם, אַף מְגִילַת סוֹטָה בַּיּוֹם. כְּתָבָהּ לְמַפְרֵעַ פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְכָתַב אֶת הָאָלָה הָאֵלֶּה" כִּי דִּכְתִיבָא. כְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה פְּסוּלָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִשְׁבִּיעַ" וְאַחַר כָּךְ "וְכָתַב". כְּתָבָהּ אִיגֶּרֶת פְּסוּלָה, "בַּסֵּפֶר" אָמַר רַחֲמָנָא, כתבה

דִּיפְתְּרָא. עוֹר שֶׁאֵינָהּ מְעֻבָּד כָּל צָרְכָּהּ, דְּמֻלַּחַ וְקָמֵיחַ וְלֹא עָפִיץ, שֶׁהָיוּ מְעֻבָּדִין הַקְּלָפִים בַּעֲפָצִים שֶׁקּוֹרִין גְּלִי״ש: בַּסֵּפֶר. קֶלֶף: קוֹמוֹס. שָׁרָף הָאִילָן, וּמַתִּיכוּ בְּמַיִם וְכוֹתֵב הִימֵנּוּ: קַנְקַנְתּוֹם. וִיטְרִיאוֹל״ו אוֹ אוֹרְדִימֹנ״ט קוֹרִין אוֹתוֹ: וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם. וְנִבְלַע בַּקֶּלֶף וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹק, וְקוֹמוֹס וְקַנְקַנְתּוֹם עֲבָדֵי רֹשֶׁם: אֶלָּא בְּדִיו. שֶׁלָּנוּ שֶׁל שָׁרָף: גמ׳ מִשְׁפָּט בַּיּוֹם. בְּסַנְהֶדְרִין (קף לז:) נִפְקָא לָן מִוְּהָיָה בַּיּוֹם הַנְחִילוּ: לְמַפְרֵעַ. יָרֵךְ וְלִנְפִּיל בֶּטֶן לַצְּבוֹת בְּמַעְיָךְ וְכוּ׳ וְכֵלָּה) כְּסֵדֶר הַזֶּה, אוֹ אֶחָד מֵהֶן הָפַךְ וְהִשְׁאִיר כְּתָב כִּהְלָכְתָהּ: הָאֵלֶּה. מִשְׁמַע כְּמוֹ שֶׁהֵן סְדוּרִין בְּפָרָשָׁה: אִגֶּרֶת. בְּלֹא שִׁרְטוּט: בַּסֵּפֶר אָמַר רַחֲמָנָא. וְהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁהַסְּפָרִים צְרִיכִין שִׁרְטוּט: על

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הַדִּיפְתְּרָא – עור שלא עבדוהו כל צרכו ועדיין אינו קלף. **אֶלָּא** כותבים **עַל הַמְּגִילָה** – קלף שעובד כל צרכו. **שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתב את האלת האלה הכהן **בַּסֵּפֶר**", וספר הוא קלף מעובד כראוי. המשנה באה לבאר באיזה דיו יש לכתוב המגילה, **וְאֵינוֹ כּוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוּס** – שרף אילן שמתיכו במים, **וְלֹא בְּקַנְקַנְתּוֹם** – שהוא מין מהעפר המשחיר. **וְלֹא בְּכָל דָּבָר שֶׁרוֹשֵׁם** – שנבלע בתוך הקלף ואינו נמחק, **אֶלָּא בְּדִיו** של שרף שרישומו נמחה במים. **שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתב את האלת האלה הכהן **וּמָחָה** אל מי המרים", שמשמע שכותב על הספר **בִּכְתָב שֶׁיָּכוֹל לִמָּחוֹת** במים, ולכן אין כותבים בקומוס ובקנקנתום משום שאינם נמחים.

גמרא. אָמַר רָבָא, מְגִילַת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ בַּלַּיְלָה, הרי היא **פְּסוּלָה. מַאי טַעְמָא אָרְתָּא** בגזירה שוה **תּוֹרָה** האמורה במגילת סוטה, **מִתּוֹרָה** האמורה במשפט, **כְּתִיב הָכָא** – לגבי מגילת סוטה, **"וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וּכְתִיב הָתָם** – לגבי זקן ממרא, **"עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט", מַה מִּשְׁפָּט** אין דנים אלא **בַּיּוֹם, אַף מְגִילַת סוֹטָה** דינה להיעשות דוקא **בַּיּוֹם.**

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** - את המגילת סוטה **לְמַפְּרֵעַ** - מסופה לתחילתה, הרי היא **פְּסוּלָה, דִּכְתִיב "וְכָתַב אֵת הָאָלָה הָאֵלֶּה",** וממילת 'האלה' משמע שיש לכתוב את המגילה **כִּי דִּכְתִיבָא** - כסדר שנכתבה הפרשה במקרא.

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ** הסוטה את **הַשְּׁבוּעָה** שמשביעה הכהן, הרי היא מגילה **פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר** [תחילה 'והשביע הכהן את האשה וגו'], 'ואמרה האשה אמן אמן', **וְאַחַר כָּךְ** נאמר **'וְכָתַב** את האלת האלה הכהן בספר וגו'", הרי שכותב את הספר רק לאחר שקיבלה עליה את השבועה.

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **אִינֶּרֶת** - ללא שישרטט את הקלף תחילה, הרי היא מגילה **פְּסוּלָה,** שהרי **'בַּסֵּפֶר' אָמַר רַחֲמָנָא,** והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה עשר לעומר עמ׳ ב

צריך שיתן **עָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם** – ולא מים על העפר, **אַף כָּאן** – באפר פרה אדומה צריך שיתן **הָעָפָר עַל גַּבֵּי מַיִם.** ומאותה גזרה שוה נלמד גם דין סוטה מדין אפר פרה אדומה, **וּמַה כָּאן** - באפר פרה אדומה, אין דין זה לעיכובא, אלא אם **הִקְדִּים** את **הָעָפָר לַמַּיִם כָּשֵׁר, אַף לְהַלָּן** – לגבי סוטה, אם **הִקְדִּים** את **הָעָפָר לַמַּיִם,** בדיעבד **כָּשֵׁר.** שואלת הגמרא, **וְהָתָם** - באפר פרה, **מִנָּלָן** שאם הקדים את האפר למים בדיעבד כשר. ומישבת, **תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי** בפרה אדומה שלכאורה סותרים זה את זה, **כְּתִיב** "ונתן **עָלָיו** מים חיים", **אַלְמָא** – משמע שנותן את **הָאֵפֶר בְּרִישָׁא** ועליו נותן את המים, **וּכְתִיב** 'מַיִם חַיִּים **אֶל כֶּלִי', אַלְמָא** – משמע שנותן את **הַמַּיִם בְּרִישָׁא** אל הכלי, ואין דבר בכלי החוצץ בין המים לכלי בשעת נתינתם. **הָא כֵּיצַד** מקיימים את שתי המשמעויות הללו, אם **רָצָה** ליתן תחילה **זֶה** – המים **נוֹתֵן,** ואם **רָצָה** ליתן תחילה **זֶה** – האפר, **נוֹתֵן** וכשר. אלא שלומדים בגזירה שוה מסוטה שלכתחילה יתן את המים ועליו יתן את האפר. מבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** הסוברים לגבי מי סוטה שאף בדיעבד אם הקדים ליתן עפר למים פסול, סוברים שגם לגבי אפר פרה אדומה הדין כן. ומיישבים את סתירת הפסוקים באופן זה, שמה שנאמר "ונתן מים חיים **אֶל כֶּלִי"** הוא **בַּדְּוָקָא** - שצריך לעשות כסדר זה דוקא ואם נתן קודם את האפר פסול. ומה שנאמר **'עָלָיו',** בא ללמד שאין די בנתינת האפר על המים מלמעלה, אלא צריך **לְעָרְבָן** – לערב את האפר בתוך המים. שואלת הגמרא על רבנן, מדוע דרשו שהנאמר 'אל כלי' בא ללמדנו שיעשה דוקא כסדר זה ו'עליו' בא לומר שיערבם יחד, **וְאֵימָא** להיפך, שמה שנאמר **'עָלָיו' דַּוְקָא** – ללמדנו שצריך לתת תחילה את האפר לכלי ריק ועליו יתן את המים, ומה שנאמר **'אֶל כֶּלִי'** ללמדנו **שֶׁתְּהֵא חִיּוּתָן בַּכְּלִי** – ללמדנו שלא יטול המים מהמעיין בכלי אחד ויעבירנו לכלי שבו עושה את המי חטאת, אלא צריך ליטול המים מן המעיין באותו כלי שעושה בו את המי חטאת. מתרצת הגמרא, סוברים רבנן שיש לדרוש שנותנים תחילה את המים ועליהם את העפר, שכן **מַה מְּצִינוּ בְּכָל מָקוֹם** – לגבי מי סוטה, שתחילה נותן את המים, ואת **הַמַּכְשִׁיר** – את העפר נותן **לְמַעְלָה.** ולכן מסתבר ללמוד **שאַף כָּאן** – לגבי פרה, דינו כן **שֶׁמַּכְשִׁיר לְמַעְלָה** – שנותן את המים תחילה ועליהם את האפר, ולכך דרשו מ'אל כלי' לעכב בסדר הנתינה, ומ'עליו' שצריך לערב המים והאפר יחדיו.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ועשרים לעומר עמ׳ א

דְּהִלְכְתָא – שהגיע להוראה. שמבין דבר מתוך דבר ויודע לפסוק מתוך השמועות הלכה למעשה.

שנינו בברייתא, **דָּבָר אַחֵר** דרך אחרת לבאר את הדמיון בין נר למצוה ובין אור לתורה, **עֲבִירָה מְכַבָּה מִצְוָה** - שאור המצוה כבה על ידי עבירה, כשם שאור הנר כבה, **וְאֵין עֲבִירָה מְכַבָּה תּוֹרָה** – ואור התורה אינו כבר על ידי עבירה כשם שאור היום אינו כבה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, דְּרַשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי לְהַאי קְרָא לפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור', ללמוד ממנו את מעלותיה המיוחדות של התורה **כִּי סִינַי** – כפי שדרש משה בפני עם ישראל על מעלות התורה בסיני. (**וְאֵילְמָלֵי**) [**וְאִילְמָלֵי**] **דַּרְשׁוּהִ דּוּאג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי** – ואם היו דורשים כן גם דואג ואחיתופל **לֹא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד** – אחר דוד להורגו **דִּכְתִיב "לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ** רדפו ותפסוהו כי אין מציל **וְגוֹ"** – שזהו אומרים, שה' עזב את דוד לפי שעבר על איסור אשת איש, ואין לו זכות שתצילנו, שהעבירה כבתה זכויותיו ולכן ניתן לרודפו ולתופסו. **מַאי דָּרוּשׁ** - איזה פסוק דרשו ללמוד ממנו שלפי שעבר עבירה אין ה' עימו, **"וְלֹא יִרְאֶה כָּךְ עֶרְוַת דָּבָר** ושב מאחריך **וְגוֹ"** – אם יראה ה' עבירה בדבר שבערוה, ישיב ה' את עצמו מאותו אדם. **וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבִירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבִירָה מְכַבָּה תּוֹרָה.** ולפי שעסק דוד בתורה, עמדה לו זכות התורה להצילו מידיהם.

שואלת הגמרא **מַאי "בּוז יְבוּזוּ לוֹ". אָמַר עוּלָּא, לֹא כְּשִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה** – תנא היה ולמד תורה מתוך הרווחה. **וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה** – שלמד תורה על ידי הנשיא שהיה מפרנסו. **אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשֶׁבְנָא, דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, הִלֵּל וְשֶׁבְנָא אַחֵי הֲווּ** – אחים היו, **הִלֵּל עָסַק בְּתוֹרָה** מתוך עוני, **שֶׁבְנָא עָבַד עִיסְקָא** – התעסק לפרנסתו. **לְסוֹף** לאחר שהלל כבר למד, **אָמַר לֵיהּ** שבנא להלל, **תָּא נַעֲרוֹב** – בא נשתתף, אני אפרנס אותך **וְלִיפְלוֹג** – ואחלוק עמך בשכר לימודך. **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ... בוז יבוזו לו וְגוֹ"** – כל הון שבעולם לא יספיק כדי לקנות את התורה שהרי הלל לא למד בזכותו, אלא רוצה רק לחלוק בשכר.

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ועוד אמר רבא, אם **כְּתָבָהּ** הכהן – את המגילת סוטה **עַל שְׁנֵי דַּפִּין** – עמודים, כספר תורה הנכתב עמודים עמודים, הרי המגילה **פְּסוּלָה,** משום ש"**סֵפֶר**" **אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא** – נכתב "ספר" בלשון יחיד, ומשמע שצריך לכותבה בעמוד אחד, **וְלֹא** יכתבנה **שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים.**

ועוד אמר רבא, אם **כָּתַב** הכהן **אוֹת אַחַת** בלבד מפרשת סוטה, **וּמָחַק** את **האוֹת אַחַת** במים, והמשיך **וְכָתַב אוֹת אַחַת** שלאחריה בפרשה, **וּמָחַק** את **האוֹת אַחַת** השניה, וכן עשה עד סוף הפרשה, **פְּסוּלָה,** אף שנמצא לבסוף שכתב ומחק את כל הפרשה, ונלמד מ**דִּכְתִיב** "והעמיד את האשה לפני ה' **וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת",** שצריך שתהיה כולה כתובה יחד.

בָּעֵי – הסתפק **רָבָא,** אם **כָּתַב** הכהן **ב' מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת** – לכל אחת כתב מגילה מיוחדת עבורה, **וּמְחָקָן** – את שתי המגילות **לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד, מַהוּ** - האם כשרים המים לבדיקה, ונותנים לכל אחת מהם לשתות מהכוס או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, שנאמר בפרשה 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת', ולומדים שסדר בדיקת הסוטה צריך להיעשות לשם הסוטה שנבדקת, ויש להסתפק האם **כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** - שרק כתיבת המגילה צריכה להיות לשמה, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שהמגילות נכתבו לשמן כדין. **אוֹ** דִּילְמָא לא די שכתיבת המגילה תהיה לשמה של אותה סוטה, אלא **בְּעֵינָן נַמִּי** שהמְ**חִיקָה** לתוך המים תיעשה **לִשְׁמָהּ,** וצריך שיהיה ניכר הדבר שנעשתה המחיקה לשמה, ובאופן זה שנמחקו שני המגילות לכוס אחת, לא ניכר שנעשתה המחיקה לשמן – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שאכן **בְּעֵינָן נַמִּי** שתעשה **הַמְחִיקָה לִשְׁמָהּ** של אותה סוטה, ובאופן הקודם יהיו המים פסולים. מה יהיה הדין אם **מְחָקָן** - את שתי המגילות **בְּב' כּוֹסוֹת** – כל מגילה מחק לתוך כוס נפרדת לשם סוטה אחת, **וְחָזַר** לאחר מיכן **וְעֵירְבָן** - את המים של שני הכוסות יחד, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בְּעֵינָן** – המחיקה עצמה צריכה להיעשות באופן שניכר שנעשתה לשם סוטה זו, וממילא **וְהָאִיכָּא** – באופן זה יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שעשה את המחיקות כדינם, וישתו שתיהן מהמים שהתערבו. **אוֹ** דִּילְמָא לא די שהכתיבה והמחיקה יֵעשו לשם אותה סוטה, אלא צריכה כל אחת לשתות את המים שנעשו לשמה, ובאופן זה, **הָא לָאו** דִּידָהּ **קָא שַׁתְיָא** – הסוטה הזו אינה שותה את המים שהוכנו עבורה, שהרי מעורב בהם מהמים שנעשו לשניה, **וְהָא** - גם השניה **לָאו** דִּידָהּ **קָא שַׁתְיָא** שהרי שותה אף מימי חברתה המעורבים בהם – ויהיו המים פסולים.

מוסיף רבא להסתפק, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** – לפשוט כהצד השני, שצריכה הסוטה לשתות דוקא את המים שנעשו לשמה, ולכן באופן הקודם יהיו המים פסולים כיון שה**א לָאו** דִּידָהּ **קָא שַׁתְיָא, וְהָא לָאו** דִּידָהּ **קָא שַׁתְיָא,** אלא כל אחת שותה אף את מי חברתה המעורבים. מה יהיה הדין אם לאחר שעירבו את המים שבשני הכוסות, **חָזַר** הכהן **וְחִלְּקָן** - את המים לשתי כוסות, ונותן לכל אחת מהם לשתות מכוס אחת, **מַהוּ** - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **יֵשׁ בְּרֵירָה** - שכשמחלקם, נחשב הדבר כאילו התברר שהמים שניתנו בכוס של האחת הם המים שנעשו עבורה, והמים שניתנו בכוס של השניה הם המים שנעשו עבורה, ויהיו המים כשרים לבדיקה. **אוֹ אֵין בְּרֵירָה** - אין זה נחשב שהתברר שכל אחת מהן קיבלה את המים שנעשו עבורה – ויהיו המים פסולים. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ** – נשאר הדבר בספק.

בָּעֵי רָבָא, אם הכהן לא השקה את הסוטה את המים מתוך כלי, אלא **הִשְׁקָהּ** אותה **בְּסִיב** – מתוך סיב חלול, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. וכן הסתפק באופן שהשקה אותה **בִּשְׁפוֹפֶרֶת** – מתוך צינור, **מַהוּ** – האם שתיה באופן זה מועילה לבודקה או לאו. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, האם **דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ומועילה לבודקה, **אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ** ולא מועילה לבודקה. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.**

בְּעֵי רַב אַשִׁי, אם **נִשְׁפְּכוּ** מקצת **מֵהֶן** – ממי המרים, לאחר שמחק לתוכן את המגילה, **וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן** מקצת מהמים, **מַהוּ** - האם יכולה להיבדק במים הנותרים או לאו. מסיקה הגמרא **תֵּיקוּ.**

אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב ב' שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה, לָמָּה הוצרכו, ולא די בשבועה אחת. ומבאר, **אַחַת** – את השבועה הראשונה, משביע הכהן **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָה, וְאַחַת** – את השבועה השניה משביע הכהן **לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה.** מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רָבָא,** והרי **תַּרְוַיְיהוּ** – שני השבועות **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה כְּתִיבָן** בתורה, ומשמע שאת שתי השבועות משביע לפני המחיקה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – חולק על רבי זירא ומבאר באופן אחר, לעולם שתי השבועות הן לפני המחיקה, אלא **שאַחַת** – השבועה השניה היא **שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** - מזכיר הכהן בשבועה את הקללה שתחול עליה אם ימצא שזינתה, **וְאַחַת** - השבועה הראשונה היא **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה,** אלא שבועה בעלמא שלא זינתה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה** – כיצד משביע אותה הכהן את השבועה עם האלה. ומבארת, **אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב,** שאומר לה **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** בשמו של הקב"ה **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף לומר לה **שֶׁאִם** אכן **נִטְמֵאת, יָבוֹאוּ בַיִּךְ** המים לצבות בטן ולנפל ירך, והאשה אומרת אמן אמן, ומסכימה לשבועה זו ומקבלת את האלה עליה. דוחה הגמרא, **אָמַר רָבָא,** זה אינו נחשב 'שבועת האלה', שהרי **אָלָה לְחוּדָהּ קַיְיָמָא** – האלה שאומר לה עומדת בפני עצמה ואינה חלק מהשבועה, **וּשְׁבוּעָה לְחוּדָהּ קַיְיָמָא** – השבועה שלא נטמאת עומדת בפני עצמה ואין מזכיר בה את האלה, ומהלשון 'שבועת האלה', משמע שמשביע אותה אף על האלה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ, שֶׁאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בַיִּךְ,** ומקבלת על עצמה את האלה בשבועה. דוחה הגמרא, **אָמַר רַב אַשִׁי,** גם זה אינו הביאור ב'שבועת האלה', כיון שבאופן זה נמצא **שאָלָה אִיכָּא** – על הקללה הוא משביע אותה, ואילו **שְׁבוּעָה לֵיכָּא** – על המעשה עצמו אם נטמאה או לאו, אינו משביע אותה. **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי,** 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלַיִךְ** שנכונים הם הדברים שאמרת **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת,** ומוסיף ומשביע את האשה, **וְאִם נִטְמֵאת יָבוֹאוּ בַיִּךְ** האלה.

בשבועת הסוטה נאמר 'ואמרה האשה אמן אמן', שצריכה הסוטה לקבל על עצמה את השבועה ולהודות עליה, מפרשת המשנה הטעם שכופלת האשה האמן בדבריה.

משנה. שואלת המשנה, **עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת** הסוטה בשבועתה **אָמֵן אָמֵן** - שני פעמים. ומבארת, שעונה **אָמֵן עַל הָאָלָה** – מקבלת על עצמה את הקללה שאמר לה הכהן שתחול עליה אם זינתה, וכן **אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה** – מקבלת על עצמה את השבועה שמשביעה הכהן, והרי זה כמי שנשבעת בעצמה. וכן, **אָמֵן מֵאִישׁ זֶה** – נשבעת שלא זינתה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, **וּמֵאִישׁ אַחֵר** – נשבעת גם שלא זינתה עם אדם אחר. וכן אומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי** - נשבעת שלא זינתה אף בהיותה **אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה,** ומכאן למדו דין גלגול שבועה, שאף שלא היה עליה קינוי כשהיתה ארוסה, מגלגלים עליה שבועה גם על זמן זה.

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יח עמוד א

רש״י

עַל שְׁנֵי דַּפִּין. כְּדַפִּין שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה הָעֲשׂוּיִין עַמּוּדִים: **כָּתַב אוֹת אַחַת וּמְחָקָהּ.** עַל הַמַּיִם, וְחָזַר וְכָתַב אוֹת שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ וּמְחָקָהּ עַד שֶׁהִשְׁלִים אֶת כָּלָּהּ פָּסוּל, דִּכְתִיב אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁתְּהֵא כֻּלָּהּ כְּאֶחָד: לְשִׁמָּהּ. בְּסֵפֶר לְעַצְמוֹ, דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ לִשְׁמָהּ: מְחִיקָה נַמִּי. בְּכוֹס לִשְׁמָהּ לְעַצְמָהּ, שֶׁיְּהֵא נָכָר הַמְּחִיקָה שֶׁהִיא לִשְׁמָהּ: הִשְׁקָה בְּסִיב. שֶׁהוּא חָלוּל בְּדֶרֶךְ שֶׁהַתִּינוֹקוֹת שׁוֹתִין: **יֵשׁ עִמָּהּ אֵלָּה.** דִּכְתִיב בְּחָדָא מִנַּיְיהוּ בִּשְׁבוּעַת הָאֵלָה, וּלְקַמָּיהּ מִפָּרֹשׁ הֵיכִי דְּמִי: **מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ.** בִּשֹּׁם, וּמְזַכִּיר שֵׁם: **שֶׁלֹּא נִטְמֵאת.** שֶׁאַתָּ אוֹמֵר אֱמֶת שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, הֱיֵינוּ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אֵלָה: **שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ.** הַמַּיִם לְצִבּוֹת בְּטֶן כּוֹ׳, וְהֵיינוּ אֵלָה: **אָמַר רָבָא אֵלָה לְחוֹדֵיהּ קַיְיָמָא כּוֹ׳.** שְׁבוּעָה וְאֵלָה יֵשׁ כָּאן וּשְׁנֵיהֶן עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב בִּשְׁבוּעַת הָאֵלָה שֶׁהַשְּׁבוּעָה שֶׁל אֵלָה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ. דְּאִיבָּא הִשְׁתָּא שְׁבוּעַת הָאֵלָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אֶת הָאֵלָה שֶׁתְּחוֹל: שְׁבוּעָה לֵיבָא. עַל הָאִשָּׁה, וּקְרָא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעַ אֶת הָאִשָּׁה: מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךְ. מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁיְּהֵא אֱמֶת מַה שֶּׁאָמַרְתָּ בְּפָנֵינוּ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךָ הַמַּיִם, דְּקַיְיָמָא שְׁבוּעָה שֶׁאִשָּׁה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאֵלָה שֶׁתְּחוֹל: מִתְנִי׳ אָמַן עַל הָאָלָה וְכוּ׳. לְכָךְ הֲצְרְכָה לִכְפּוֹל: אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה. עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה הוּא מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ זְנוּת שֶׁל אֵירוּסִין אע״פ שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנּוּי, וּמִכָּאן לְגִלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה:

תוספות

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש״י [שפי׳] בדפין של ס״ת מפרק בתרא דגיטין (קף פז:) דתנן שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים ביון דמעורה כדאמרי׳ בפרק שני דגיטין (קף כ:) אהא הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו׳ בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו וקפריך ותיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (מנחות קף לג.) גבי מזוזה אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחתכין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר״י הא דאמר נמי בפ׳ ראוהו ב״ד (י״ה קף כו.) אפי׳ לרבנן דאמרי קרן פרה פסול ביון דאית בה גילדי בשנים ושלש שופרות דמי ואע״ג דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמביאו משופר אחר ומדבקו לזה בדתנן דיבק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת וניבר התוספת ולא מהני חיבורו ודומה באילו גט שכתבו על ב׳ דפין ותפרן יחד דפסול דאהא דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים וה״ה אם כתב לה שתי מגילות ומתקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע״ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרוייהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ׳ שור שנגח (כ״ק קף מ.) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (סוכה קף לה.) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ולא חשיב ליה בשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי:

חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה. האי לא דמי לברירה דמדלה מן הבור פלוגתא דר׳ אליעזר ב״י ורבנן בשור שנגח (כ״ק קף לא:) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני לוגין שאני עתיד להפריש דמייתי בפ׳ מרובה (פס קף סט:) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתי בפ׳ כל הגט (גיטין קף כה.) אבל דמי לברירה דמייתי בבכל מערבין (עירובין קף לז.) שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או שנתנו דמי קיניהן לכהן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע״ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי׳ זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קינין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א״נ איפכא דאמרי׳ ברירה ואע״ג דדחי ליה התם כשהתנו מיהו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ׳ הוציאו לו (יומא קף נה.) דמייתי מתני׳ ר׳ יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתו בעליה וקא פריך וגברור ד׳ זוזי ונשדי במיא והנך לישתרו ר׳ יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני איו אלמא דמדמי ברירה דאם בא חכם למזרח אע״ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זוזי דהוכר מעיקרא א״כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשיט מהני ומהא נמי דתנן בפ׳ בתרא דמס׳ מעילה (קף לח:) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר״ע וחכ״א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר״ע אית ליה ברירה כי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוברר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתברור לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתי בבכורות פרק הלוקח בהמה (קף כב:) סאה תרומה טמאה שנפלה לק׳ חולין ר״א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שעלתה היא סאה שנפלה ה״נ נימא שהמחק של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב״א הקשה בפ׳ הוציאו לו (יומא קף נה.) אהא ונברור ד׳ זוזי דתניא בתוספתא דמעילה (פ״ח) נזיר שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג׳ בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו׳ ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הוברר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי׳ מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן כל התערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשיט ליה מפרק קמא דראש השנה (קף יג:) דקיימא לן דיש בילה לשמן ויין נמצא דאין ברירה בדבר לח ובפרק התערובות (זבחים קף פ.) מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך [לתוכה] מים וכו׳ ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמותיקה מן המגילה שתהא נברת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חדא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נברת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניברין מי אמרינן ברירה וכו׳ הרי הובררו מימיה אי דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה בהלכתה אי משום דטהורה היא: **בעי** רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים קף קטו:) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: **על** מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שלישי דמסכת שבועות (קף כט:) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (פס קף לו.) אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים:

אמן

בְּתָבָהּ עַל שְׁנֵי דַּפִּין פְּסוּלָה. "סֵפֶר" אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה סְפָרִים. כָּתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת וְכָתַב אוֹת אַחַת וּמָחַק אוֹת אַחַת פְּסוּלָה, דִּכְתִיב: "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת". בָּעֵי רָבָא: כָּתַב שְׁתֵּי מְגִילּוֹת לִשְׁתֵּי סוֹטוֹת, וּמְחָקָן לְתוֹךְ כּוֹס אֶחָד מַהוּ? כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן וְהָאִיבָּא, אוֹ דִּילְמָא הָא בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ? וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר בָּעֵינַן נַמִּי מְחִיקָה לִשְׁמָהּ, מְחָקָן בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת, וְחָזַר וְעֵירְבָן מַהוּ? מְחִיקָה לִשְׁמָהּ בָּעֵינַן, וְהָאִיבָּא, אוֹ דִּילְמָא הָא לָאו דִּידָהּ קָא שָׁתְיָא? וְהָא לָאו דִּידָהּ קָא שָׁתְיָא וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר הָא לָאו דִּידָהּ קָא שָׁתְיָא וְהָא לָאו דִּידָהּ קָא שָׁתְיָא, אִם חָזַר וְחִלְּקָן מַהוּ? יֵשׁ בֵּרֵירָה, אוֹ אֵין בֵּרֵירָה? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: הִשְׁקָה בְּסִיב, מַהוּ? בִּשְׁפוֹפֶרֶת מַהוּ? דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ, אוֹ אֵין דֶּרֶךְ שְׁתִיָּה בְּכָךְ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: נִשְׁפְּכוּ מֵהֶן, וְנִשְׁתַּיְּירוּ מֵהֶן מַהוּ? תֵּיקוּ. אָמַר רַ׳ זֵירָא אָמַר רַב: שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסוֹטָה לָמָּה? אַחַת קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: תַּרְוַיְיהוּ קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָה כְּתִיבָן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַחַת שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה וְאַחַת שְׁבוּעָה שֶׁאֵין עִמָּהּ אָלָה. הֵיכִי דָּמֵי שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ אָלָה? אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךָ". אָמַר רָבָא: אָלָה לְחוֹדָהּ קַיְיָמָא וּשְׁבוּעָה לְחוֹדָא קַיְיָמָא? אֶלָּא אָמַר רָבָא, "מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךָ". אָמַר רַב אַשִׁי: אָלָה אִיכָּא שְׁבוּעָה לֵיכָּא?! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מַשְׁבִּיעֲנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת, וְאִם נִטְמֵאת יְבוֹאוּ בִיךָ: **מִתְנִי׳** עַל מָה הִיא אוֹמֶרֶת "אָמֵן אָמֵן", אָמֵן עַל הָאָלָה אָמֵן עַל הַשְּׁבוּעָה, אָמֵן מֵאִישׁ זֶה אָמֵן מֵאִישׁ אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה

ושומרת

שומרת

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יח עמוד ב

תוספות

אמן שלא אטמא. ירושלמי לא שהיה ר״מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו אלא המים פקודים בה לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע: **שומרת** יבם שזיקתה אסורה ליבמה. פי׳ אפי׳ לרבנן דאמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר״ע הכא מודו כדאמר בהאשה רבה (יבמות קף ל:) דכתיב בה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר אלמא דקרא משוי לה בערוה דלא תפסי בה קידושין משום דאגידא ביה והויא כארוסתו שזיקתה:

אמרי במערבא לית הילכתא כרב המנונא. בסוף פ״ק דסנהדרין (קף יז:) מפרש דאמרי במערבא היינו רבי ירמיה ונראה אע״ג דפסיק דלית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות קף ל:) דרב סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל מספקא ליה ואמר בעניותינו צריכה גט ופסיק אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב נישואין יש בה בזנות כדרב המנונא וכן ר׳ יוחנן ור׳ ינאי סבירא להו התם דאין קידושין תופסין ביבמה ופשיט לה ר׳ יוחנן ממתני׳ דלאחר שיחלוץ ליך יבמיך וא״ל רבי ינאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה וא״ל ר״ל לר״י אי לאו דקלסך גברא רבה ה״א מתני׳ ר״ע היא ומיהו ר״ל לא פליג אדר׳ יוחנן דהא מוקי התם באותו הפרק (קף לה.) הא דקתני ומה במקום שבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם ובדרב המנונא ובסוף הדהיא גמרא ובשילהי החולץ (קס קף מט:) אמרינן נמי אביי מספקא ליה אי כרב אי כשמואל ובפ׳ הזורק בגיטין (קף פ:) פליגי לישני דגמרא אי מתני׳ הוה תיובתא לרב המנונא אי הוה סייעתיה והתם מצי למידחי סייעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין בר״ע אלא דדחי לה מלישנא דמתני׳ גופיה בירושלמי מפרש היאך קילס רבי ינאי לרבי יוחנן שקרא עליו הזולים זהב מביס בני אל יליון מעיניך חכם בני ושמח לבי תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א״ל ר״ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה כר״ע ותו דחי ליה התם ויתיבניה מה איכפת לו ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו ולפום מסקנא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס התם שומרת יבם שזיקתה ר״א אומר מותרת לביתה ר׳ יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א״ר ינאי שומרת יבם שזיקתה מותרת לביתה ותני כן ונעלמה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן זבדי בשם ר׳ אבהו מעשה היה וכהנת היתה והותרה לביתה א״ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי ינאי ארבי ינאי הא דאמר בהאשה רבה א״ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי׳ הכי בירושלמי א״ר שמואל לא כן א״ר ינאי נמנו שלשים וכמה זקנים מנין שאין קדושין תופסין וכו׳:

מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים. ירושלמי א״ר ינאי פשיטא שאדם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל היך עבידא קינא לה וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל צריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין צריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה וגירשה והחזירה ונסתרה שתתה ולא בדקו אותה המים טהורה היא או מאחר שאין המים בודקין את האשה טמאה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני שמעיה ואבטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. צ״ע בפ״ק דקידושין (קף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר ונשנה [ולפירוש רש״י התם ניחא שפיר כיון שנמכר פעם אחת וכו׳] מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורת. וא״ת הא דרשינן ליה בפ״ב דבריתות (קף ט:) שאדם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי״ל דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולן ומביא מנחה אחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן תורת לשותה ושונה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסתרה שחוזרת ושותה שנית: **הדרן עלך היה מביא**

1 וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי, וְאִם
2 נִטְמֵאתִי יָבוֹאוּ בִי. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי
3 אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא. הַכֹּל שָׁוִין שֶׁאֵין מַתְּנָה עִמָּהּ לֹא
4 עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ. נִסְתְּרָה
5 לְאֶחָד וְנִטְמֵאת, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ, לֹא הָיָה מַתְּנָה
6 עִמָּהּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתִּבָּעֵל וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ
7 לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ: **גמ׳** אָמַר רַב הַמְנוּנָא: שׁוֹמֶרֶת
8 יָבָם שֶׁזִּינְּתָה אֲסוּרָה לִיבָמָהּ. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי "שׁוֹמֶרֶת
9 יָבָם וּכְנוּסָה". אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֲסִירָה, מִשּׁוּם הָכִי
10 מַתְּנָה בַּהֲדָהּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָא אֲסִירָה, הֵיכִי מַתְּנָה
11 בַּהֲדָהּ? וְהָתַנְן, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁאִילּוּ תִּיבָּעֵל וְלֹא תִּהְיֶא
12 אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ! אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: לֵית
13 הִילְכְתָּא כְּרַב הַמְנוּנָא. אֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי "שׁוֹמֶרֶת יָבָם
14 וּכְנוּסָה" הָא מַנִּי ר׳ עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: אֵין קִדּוּשִׁין
15 תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין, וּמְשַׁיֵּי לֵהּ כִּי עֲרָוָה. בָּעֵי ר׳ יִרְמְיָה:
16 מַהוּ שֶׁיַּתְנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים? עַל נִישׂוּאֵי
17 אָחִיו מַהוּ? תָּא שְׁמַע זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתִּבָּעֵל וְלֹא
18 תִּהְיֶא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְּנָה עִמָּהּ. הָא אֲסִירָה הָכִי
19 נַמִּי דְּמַתְּנָה, שְׁמַע מִינָּהּ ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: אָמַן שֶׁלֹּא
20 נִטְמֵאתִי וְכוּ׳: תַּנְיָא לֹא כְּשֶׁאָמַר ר׳ מֵאִיר אָמַן שֶׁלֹּא
21 אֶטְמָא, שֶׁאִם תִּטְמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא
22 לְכְשֶׁתִּטְמָא מַיִם מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ. בָּעֵי
23 רַב אַשִׁי: מַהוּ שֶׁיַּתְנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים?
24 הָשְׁתָּא מִיהָא לָא אֲסִירָה לֵיהּ, אוֹ דִּילְמָא זִימְנִין דִּמְגָרֵשׁ
25 לָהּ וַהֲדַר מַהֲדַר לָהּ? תָּא שְׁמַע הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה
26 מַתְּנָה עִמָּהּ לֹא עַל קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל אַחַר
27 שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ. נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִירֶנָּה לֹא
28 הָיָה מַתְּנָה, הָא יַחֲזִירֶנָּה וְתִיטְמָא הָכִי נַמִּי דְּמַתְּנִי, שְׁמַע
29 מִינָּהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת" מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה
30 שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר "זֹאת" שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה
31 וְשׁוֹנָה. אָמַר ר׳ יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא
32 חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, וְקִבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ
33 בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:
34 אֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי
35 אֲנָשִׁים. וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי הָכְתִיב "זֹאת"? וְרַבָּנָן בְּתַרְאֵי
36 נַמִּי הָא כְּתִיב "תּוֹרַת"? אָמַר רָבָא: בְּאִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל
37 אֶחָד דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה,
דכתיב:

רש״י

שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה. וְאִם הָיְתָה יְבִמְתּוֹ וּכְנָסָהּ וְקָנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה, מְגַלְּגֵל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נִטְמֵאת כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם. שׁוֹמֶרֶת יָבָם מִצַּפָּה וּמִמְּתֻנָּת לֵילֶכֶת שֶׁיִּתְיַבֵּמָנָּה, כְּמוֹ וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר (בְּרֵאשִׁית לז), לֹא תִּשְׁמוֹר עַל חַטָּאתִי שֶׁהָיָה אָדָם אָמַן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי. הַיְינוּ קַבָּלַת שְׁבוּעָה, וְאִם נִטְמֵאתִי יָבֹאוּ בִי הַיְינוּ קַבָּלַת אָלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁבִּיעָה, כְּדַאֲמַר לְעֵיל בַּגְּמָרָא מִשְּׁבִיעֵנִי עָלֶיךָ שֶׁלֹּא נִטְמֵאת וְאִם נִטְמֵאת יָבֹאוּ בִי וְהַיְינוּ פֵּירוּשׁוֹ דְּאָמַן עַל הַשְּׁבוּעָה אָמַן עַל הָאָלָה דְּתִבָּיֵא בְּרֵישָׁא: אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא. שֶׁאִם תִּטְמָא לְאַחַר זְמַן מַיִם מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ לְאַחַר שֶׁתִּטְמָא, כְּדִתְנַיָּא בְּבָרַיְיתָא בְּגִמְרָא: וְלֹא עַל אַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ כו׳. וְאַפְּלוּ לְר״מ דְּאָמַר מַתְּנָה עַל הָעֲתִיד: וְנִטְמֵאת. בְּגֵירוּשֶׁיהָ, דְּאִינָהּ נָאֱסֶרֶת עָלָיו לְחַזּוֹר לוֹ אֶלָּא א״כ נִשֵּׂאת עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, דְּכִי כְּתִיב (וַיִּקְרָא כה) לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ אַחַר קִדּוּשִׁין וְנִשּׂוּאִין כְּתִיב, כְּדִכְתִיב וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר וְשָׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן: גמ׳ שֶׁזִּנְּתָה. כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: אֲסוּרָה לִיבָמָהּ. כְּאִשָּׁה שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ: מִדְּקָתָנֵי שׁוֹמֶרֶת יָבָם. שְׁמַשְׁמַעְיָה עַל זְנוּת שֶׁזִּנְּתָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם: אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא. זְנָתָהּ נָאֱסֶרֶת עָלָיו, מִשּׁוּם הָכִי מַתְּנָה ע״י גִּלְגּוּל אַף עַל אוֹתוֹ זְנוּת, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כו׳: אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין. לְאִשָּׁה הָאֲסוּרָה עַל הַמְקַדֵּשָׁהּ בְּלָבוֹ. וְרַבָּנָן פְּלִיגֵי עָלֵיהּ וְאָמְרֵי, בְּחַיָּיבֵי כְּרִיתוּת הוּא דְּלֵא תְּפָסֵי אֲבָל בְּחַיָּיבֵי לָאוִין תְּפָסֵי, אֲלִמָּא לְר״ע מְשַׁוּוּ חַיָּיבֵי לָאוִין חֲמוּרוֹת לְעִנְיָן אִסּוּרֵיהֶם כְּחַיָּיבֵי כְּרִיתוּת שֶׁהַוָּלָד מַמְזֵר, וּלְגַבֵּי לְאֲסוֹר עַל בַּעְלָהּ נַמִּי כִּי הֵיכִי דְּהָבָא עַל אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּכָרֵת אֲסוּרָה עַל בַּעְלָהּ כֵּן הָבָא עַל שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמִּי שֶׁהִיא עָלָיו בְּלֵא הָתֵּרָה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר (וַיִּקְרָא כב) אוֹסְרָהּ עַל יְבָמָהּ: וּמְשַׁוֵּי לָהּ. לְחַיָּיבֵי לָאוִין: כִּי עֲרָוָה. דִּכְרֵת: נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים. כְּגוֹן גְּרֵשָׁהּ וְהֶחֱזִירָהּ וְקָנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה: [עַל נִשּׂוּאֵי אָחִיו] מַהוּ. לְגַלְגֵּל זְנוּת שֶׁתַּחַת אָחִיו, דְּהָא דְּתָנֵן בְּמִתְנֵי׳ אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה לָאו בְּחֵדָא אִתְּתָא קָאֵי שֶׁיִּשְׁקְנָהּ יָבָם וַיְשַׁבִּיעֶנָּה עַל הָאֵירוּסִין וְנִשּׂוּאִין שֶׁל אָחִיו, אֶלָּא מִלֵּי מִלֵּי קָתָנֵי, אִם הַבְּעַל מִשְׁקֶה מַתְּנָה עִמָּהּ עַל אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה, וְאִם הַיָּבָם שֶׁבְּנָסָהּ מִשְׁקֶה מַתְּנָה עִמָּהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה: הָא אֲסִירָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְּנָה. וְזוֹ נָאֱסֶרֶת עָלָיו בִּזְנוּת נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנִים לְעוֹלָם וְכֵן בִּזְנוּת נִשּׂוּאֵי אָחִיו, כְּדַאֲמַר בְּפ״ק (לְעֵיל קף כ.) וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת: לֹא כְּשֶׁאָמַר ר״מ אָמַן שֶׁלֹּא אֶטְמָא. עֶלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁתִּבְדֹּק עַכְשָׁיו עַל הָעֲתִיד: מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ. חוֹזְרִין לָהּ לְתוֹךְ גְּרוֹנָהּ כְּאָדָם הַנֶּחֱנָק ע״י מַשְׁקֶה נְרָאֶה בְּעוֹשֶׂה עַרְעָר, וְהוּא לְשׁוֹן יַעֲקֹת שָׁבָר יְעוֹעֲרוּ (יְשַׁעְיָהוּ טוז): עַל נִשּׂוּאֵי אַחֲרוֹנִים. לְר״מ דְּאָמַר מַתְּנָה עַל הָעֲתִיד מַהוּ שֶׁתְּנֶה עִמָּהּ בְּגִלְגּוּל שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא תִּטְמָא אִם יְגָרְשָׁהּ וַיְחַזִּירֶנָּה וְתִטְמָא: וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִירֶנָּה. טְעֵמָא דְּתִטְמָא בִּימֵי גְּרוּשֶׁיהָ דְּלֵא מִיתַּסְרָא עָלֶיהָ, הָא תִּטְמָא לְאַחַר חֲזָרָה הָכִי נַמִּי דְּמַתְנִי עַכְשָׁיו: תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת. תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַקְּנָאוֹת, שֶׁבְּכֻלָּן יַעֲשֶׂה לָהּ כְּתוֹרָה הַזֹּאת: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֹאת. מִיעוּטָא הוּא, זֹאת וְלֹא אַחֶרֶת: חוֹפֵר שִׁיחִין. לְהַכְנִיס מַיִם לְעוּלֵי רַגְלִים בְּשָׂדוֹת וּבְדֶרָכִים: בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים. אִם מֵת בַּעְלָהּ זֶה שֶׁהִשְׁקָה וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקָנָא לָהּ וְהָיָא נִסְתְּרָה, וְקִבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא שֶׁיְּשַׁקְּנָהּ הַשֵּׁנִי, דרבי

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה – אם נישואיה של אשה זו בתורת ייבום הם, שמת אחיו ללא בנים וייבמה זה, וקינא לה ונסתרה תחתיו, מגלגל עליה גם שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, כלומר בזמן שהמתינה ליבום. חוזרת המשנה למה שאמרה בתחילה, שאומרת הסוטה אמן על האלה אמן על השבועה, ומפרשת, שאמן על השבועה פירושו שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – מקבלת עליה את השבועה שלא זינתה, ואמן על האלה היינו, **וְאִם נִטְמֵאתִי יָבוֹאוּ בִי** – מקבלת על עצמה שאם זינתה יבואו עליה הקללות האמורות במקרא. **רַבִּי מֵאִיר** חולק **וְאוֹמֵר**, שמלבד שאומרת **אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי** – שנשבעת שלא זינתה תחתיו בעבר, אומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמָּא** – מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה תחתיו גם להבא, ואם תזנה להבא, המים ששותה עכשיו יפגעו בה לאחר שתזנה. ומבארת המשנה, **שֶׁהַכֹּל שָׁוִין** - רבי מאיר וחכמים שנחלקו האם מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה להבא, מודים **שֶׁאֵין מַתְנֶה עָמָּהּ** – אין מגלגלים עליה שתשבע, **לֹא עַל** כך שלא זינתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס** לו. **וְלֹא עַל** כך שלא תזנה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו. כלומר, שעל כך שאם לאחר שהתגרשה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** בעלה הראשון, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ** - לא השביע אותה, משום שאף אם תזנה בעודה גרושה, אינה נאסרת לחזור אליו. ומבארת המשנה שאינה נשבעת על זמנים אלו, משום שזֶה **הַכְּלָל**, אין משביעים אותה אלא על כך שלא זינתה זנות שנאסרה בה על בעלה, אך **כָּל שֶׁתִּבְעָל וְלֹא הָיְתָה אֲסוּרָה לוֹ** - **עַל** זנות שלא נאסרת בה על בעלה, כגון אם זינתה קודם שהתארסה לו, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ** ומגלגל עליה שבועתה.

גמרא. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּינְּתָה בעודה שומרת יבם, **אֲסוּרָה לְיָבְמָהּ** – נאסרת להתיבם ליבם, אלא יחלוץ לה. שואלת הגמרא **מַאי** למדו שנאסרת עליו. ומשיבה, יש להוכיח כן ממשנתנו, **מַדְּקָתָנֵי שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** – שאם יבם את אשת אחיו וקינא לה ונסתרה לאחר הייבום, מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בעודה שומרת יבם, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – אם נאמר שאם זינתה בעודה שומרת יבם, **אֲסִירָה** - נאסרת להתיבם ליבם, כרב המנונא, **מִשּׁוּם הָכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ** – מובן הדבר שמגלגל עליה שבועה זו. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאף אם זינתה בעודה שומרת יבם, **לֹא אֲסִירָה** - אינה נאסרת בכך על היבם, **הֵיכִי מַתְנֶה בַּהֲדָהּ** – היאך מגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה, **וְהָתְנַן** – במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁאֵילּוּ תִּיבָּעֵל וְלֹא תִּהֵא אֲסוּרָה לוֹ** - על זנות שלא אוסרת אותה על בעלה, **לֹא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ** – לא היה משביעה. אלא מוכח מהמשנה כרב המנונא, ששומרת יבם שזינתה נאסרת על היבם.

מביאה הגמרא, **אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** – אמרו בארץ ישראל, **לֵית הִילְכְתָּא כְּרַב הַמְנוּנָא**, אלא שומרת יבם שזינתה מותרת להתיבם. שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי** במשנתנו, **שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה** - ומוכח שנאסרת על היבם ולכן יכול לגלגל עליה שלא זינתה בעודה שומרת יבם. עונה הגמרא, **הָא מַנִּי** – התנא של המשנה **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין** – אדם שקידש אשה שאסורה עליו באיסור לאו, אין הקידושין חלים, וכן אם תלד לו הולד ממזר. כלומר, **וּמְשַׁוֵּי לָהּ** – שרבי עקיבא מחשיב אשה שאסורה באיסור לאו, **כִּי עֲרָוָה** - כאשה שאסורה באיסור כרת. ולשיטתו, כיון ששומרת יבם אסורה לשוק באיסור לאו, אם עברה על הלאו וזינתה, הרי היא כאשת איש שזינתה תחת בעלה שנאסרת על בעלה, וכמו כן היא נאסרת על היבם, ולכן סבר התנא שמגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה. אך להלכה לא נפסק כרבי עקיבא, אלא הדין הוא שקידושין חלים בחייבי לאוין משום שאינם נחשבים כחייבי כריתות, ולכן שומרת יבם שזינתה אינה נאסרת על היבם.

בָּעֵי – הסתפק **רַבִּי יִרְמְיָה, מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים** - אדם שגירש את אשתו ואחר כך החזירה, וקינא לה ונסתרה בנישואין שניים, האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה תחתיו בנישואין הראשונים. וכן הסתפק, לגבי יבם שייבם את היבמה וקינא לה ונסתרה, **עַל נִישׂוּאֵי אָחִיו מַהוּ** - האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה נשואה לאחיו שמת. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספקות, **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתנו, **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתִּבָּעֵל וְלֹא תִּהֵא אֲסוּרָה לוֹ לֹא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ** – על זנות שאינה נאסרת מחמתה על הבעל, אינו יכול לגלגל ולהשביעה, ויש לדייק, שרק על זנות שאינה נאסרת מחמתה אינו משביעה, **הָא אֲסִירָה** – אך על זנות שנאסרת מחמתה על הבעל, **הָכִי נָמִי דְּמַתְנֶה** ומגלגל עליה כן. **שְׁמַע מִינָּהּ** – ואם כן יש לפשוט ספקות אלו, שהרי אם זינתה תחתיו בנישואין הראשונים נאסרת עליו מחמת זה לעולם, וכן אם זינתה כשהיתה נשואה לאחיו נאסרת להתיבם לו מחמת זה, לפיכך יכול לגלגל שבועה על בעילות אלו, שהן בעילות שאוסרות.

שנינו במשנה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָמֵן שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי וְכוּ׳. תַּנְיָא** מבארת הברייתא כוונת רבי מאיר, **לֹא כְּשֶׁאָמַר רַבִּי מֵאִיר** – מה שאמר רבי מאיר שאומרת גם **אָמֵן שֶׁלֹּא אֶטַּמָּא** – שנשבעת שלא תזנה בעתיד, לא עלה על דעתו לומר **שֶׁאִם** בעתיד **תִּטַּמָּא, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁיו, אֶלָּא** כך היא כוונתו, **לְכְשֶׁתִּטַּמָּא** – אם בעתיד תעבור על שבועתה ותזנה, **הַמַּיִם** ששתתה כשהביאוה על מה שנסתרה **מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ** - יחזרו לה לתוך גרונה, **וּבוֹדְקִין אוֹתָהּ** – ויבררו שזינתה.

בָּעֵי – הסתפק **רַב אַשִּׁי,** לדעת רבי מאיר הסובר שנשבעת גם שלא תזנה בעתיד, **מַהוּ שֶׁיִּתְּנֶה אָדָם עַל נִישׂוּאִין הָאַחֲרוֹנִים** – האם יכול להשביעה גם שאם יגרשנה וישוב ויחזור וישאנה, שלא תזנה תחתיו בזמן הנישואין השניים. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם משביעה רק שלא תזנה תחתיו בנישואין אלו, כיון שאם תזנה נמצא שאסורה עליו תוך כדי הנישואין, אך באופן זה, כיון **שֶׁהַשְּׁתָא** - בזמן הנישואין הראשונים, **מִיהָא לֹא אֲסִירָה לֵיהּ** – אף אם תזנה בזמן הנישואין השניים, לא נאסרה עליו לזמן הנישואין הראשונים, אינו יכול כעת לגלגל עליה שבועה זו. **אוֹ דִּילְמָא,** כיון **שׁוּמְנִין דִּמְגָרֵשׁ לָהּ וַהֲדַר מַהְדַּר לָהּ** – אף שלא תיאסר בנישואין אלו, אך כיון שסוף סוף תיאסר עליו בזנות זו, יכול לגלגל עליה שבועה על כך. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, **תָּא שְׁמַע** שנינו במשנתנו, **הַכֹּל שָׁוִין שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ לֹא עַל** זנות שהיתה **קוֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס, וְלֹא עַל** זנות שתהיה **לְאַחַר שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ** ממנו, ולכן אף אם בזמן שהיתה גרושה **נִסְתְּרָה לְאֶחָד וְנִטְמֵאת** – זינתה עם אחר, **וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ** בעלה הראשון, אינו נחשב שעברה על השבועה, כיון **שֶׁלֹּא הָיָה מַתְנֶה עָמָּהּ** – לא השביע אותה על זמן זה. ויש לדייק, שרק על זנות בזמן שהיא עדיין גרושה אינו משביעה, **הָא יַחְזִירֶנָּה וְתִטַּמָּא** – אך אם תזנה לאחר שיחזירה שוב, **הָכִי נָמִי דְּמַתְנֵי** – יכול לגלגל עליה שבועה על כך, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח כהצד השני של הספק, שלדעת רבי מאיר מגלגל עליה גם שבועה זו.

הברייתא דנה כמה פעמים אם קינא הבעל לאשתו ונסתרה בודקים אותה במים המארררים. **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר במקרא בפרשת סוטה **"וֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת"**, ו׳תורת׳ ריבוי הוא, ומשמעו שבכל הקנאות שיקנא לאשתו יעשה לה כתורה הזאת, ריבוי זה **מְלַמֵּד, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** על כל פעם שקינא לה בעלה והיא נסתרה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר,** מהמילה **׳וֹאת׳,** ממעטים, ולומדים **שֶׁאֵין הָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** – שאין משקים אשה סוטה אלא פעם אחת, ואף אם שוב קינא לה בעלה ונסתרה – אין משקים אותה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה וְהֵעִיד לְפָנֵינוּ נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין, שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** פעם שניה, **וְקִיבַּלְנוּ עֵדוּתוֹ** לנהוג כן, **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** - שאם שתתה פעם אחת, ומת בעלה ונשאת לאחר, וגם השני קינא לה ונסתרה, משקים

המשך בעמוד קמח

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ולמדו כן מִדִּכְתִיב ׳זֹאת׳. כמו כן **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בּוֹעֲלִין** – אשה שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר והוא קינא לה שלא תיסתר עם אדם אחר, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי,** ומודים **דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה** - שמשקים אותה פעם נוספת, ונלמד מִדִּכְתִיב ׳תּוֹרַת׳, ומרבים שפעמים שאשה אחת שותה כמה פעמים. **כִּי פְּלִיגֵי** - התנאים הללו נחלקו בשני אופנים, הראשון, **בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בּוֹעֲלִין** – שהיתה נשואה לאחד, וקינא לה שני פעמים, בכל פעם שלא תיסתר עם אדם אחר. והשני, **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד** – שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר וגם הוא קינא לה שלא תיסתר עם אותו אדם. **שתַּנָּא קַמָּא סָבַר,** ׳תּוֹרַת׳ בא **לְרַבּוּיֵי כּוּלְּהִי** - שאף בשני האופנים הללו משקין אותה פעם שניה, ו׳**זֹאת**׳ בא **לְמַעוּטֵי** שאין משקים שני פעמים, רק באופן של **אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד.** **וְרַבָּנָן בַּתְרָאֵי סָבְרֵי,** ש׳**זֹאת**׳ בא **לְמַעוּטֵי כּוּלְּהִי** – שאף בשני האופנים הללו אין משקין אותה פעם שניה, ו׳**תּוֹרַת**׳ בא **לְרַבּוּיֵי** שמשקין פעם שניה, רק באופן של **שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בּוֹעֲלִין.** **וְרַבִּי יְהוּדָה** סבר, ש׳**זֹאת**׳ בא **לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי** אופנים, ו׳**תּוֹרַת**׳ בא **לְרַבּוֹת תַּרְתֵּי** אופנים. ומבארת הגמרא, ש׳**זֹאת**׳ בא **לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי** האופנים הללו, הראשון, **אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד,** והשני, **אִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בּוֹעֲלִין** – שבשני אופנים אלו אין משקין אותה פעם שניה. ו׳**תּוֹרַת**׳ בא **לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי** אופנים הללו, הראשון, **שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד,** והשני, **שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בּוֹעֲלִין** – שבשני אופנים אלו משקין אותה פעם שניה.

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל - פרק שלישי

פרק זה, ממשיך לעסוק בסדרי הנהגות הסוטה בעזרה, ויתבארו בו ענייני הבאת קרבנה, ועוד עניינים שונים הקשורים לשתיית המים המרים.

משנה. אחר השבעת הסוטה, **הָיָה** הבעל **נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כַּפֵּיפָה מִצְרִית** - הסל שהייתה מובאת בו מנחת סוטה, **וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת** - כדי לקדשה, **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ** - של הסוטה כדי להניף, **וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ** – תחת ידי האשה **וּמְנִיפָהּ** – מוליך ומביא מעלה ומוריד במזרח, כשידו תחת ידי האשה. **הֵנִיף וְהִגִּישׁ** לקרן מערבית דרומית של המזבח, **קָמַץ וְהִקְטִיר** את הקומץ על המזבח, **וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.** בסדר הדברים היה, שתחילה **הָיָה מַשְׁקֶה** - את האשה מהמים המרים, **וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **ואוֹמֵר,** שלכתחילה סדר הדברים הוא, שתחילה **מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה** – את האשה מהמים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה **וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם״.** ומכל מקום מודה רבי שמעון, שאם **הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, כְּשֵׁרָה.**

גמרא. אָמַר לֵיהּ **רַבִּי אֶלְעָזָר** בן פדת **לְרַבִּי יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ** - שהיה בן דורו, **לֹא תֵּיתֵב אַכַּרְעֵךְ** – אל תשב אלא תעמוד על רגליך **עַד דְּמָפֶרְשַׁתְּ לֵהּ לְהָא מִילְּתָא** עד שתפרש לי דבר זה. **מַנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה.** תמה עליו רב יאשיה, מה שאלת **מְנָא לָן,** הלא ׳**וְהֵנִיף**׳ **כְּתִיב בָּהּ** – בפירוש כתבה התורה לגבי מנחת סוטה ׳והניף׳. אמר לו רבי אלעזר **בִּבְעָלִים מְנָלָן** – שאלתי היא, מנין שצריך שתהא האשה מניפה עם הכהן. ענה לו רב יאשיה, **אָתְיָא** – דין תנופת מנחת סוטה נלמד בגזירה שווה ״יָד״ ״יָד״ **מִשְּׁלָמִים** - מתנופת חזה ושוק ואימורים של שלמים. **כְּתִיב הָכָא** – לגבי תנופת מנחת סוטה, ״**וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה** את מנחת הקנאות והניף וגו׳״, **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי תנופת שלמים, ״**יָדָיו תְּבִיאֵינָה** את אישי ה׳ וגו׳ להניף אותו תנופה לפני ה׳״. ונלמדים אחד מהשני, **מַה כָּאן** – בסוטה, נעשית התנופה על ידי **כֹּהֵן, אַף לְהַלָּן** - בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי **כֹּהֵן. וּמַה לְהַלָּן** – בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי **הַבְּעָלִים אַף כָּאן** – בסוטה, נעשית התנופה גם על ידי **הַבְּעָלִים. הָא כֵּיצַד** – תתקיים התנופה על ידי בעלים וכהן גם יחד, מבארת הגמרא, על ידי שהכהן **מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף** יחד עימו.

שנינו במשנה, **הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְכוּ׳ הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ.** שואלת הגמרא על תנא קמא שאמר ששתיית המים קודמים להקרבת המנחה, **הָא אַקְרְבָהּ** – הרי מקודם לכן שנה את סדר הקרבת המנחה, ומשמע לכאורה שהתנא שונה את הדברים כסדר עשייתן, ואם כן, ממשמעות דבריו עולה, שהקרבת המנחת קודמת לשתייה. מתרצת הגמרא, **הָכִי קָאָמַר** התנא ברישא, **סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד, הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.** כלומר, התנא לא הקפיד לסדר את הדברים כסדר עשייתן בפועל, ובכך ששנה את סדר הקרבת המנה קודם ההשקאה, לא בא לומר שההקרבה קודמת להשקאה. אלא בתחילה כתב את סדר הקרבת מנחת סוטה, ואמר שכשבא להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה מצרית וכו׳, ולאחר מכן כתב את סדר הפעולות, תנופה והגשה קמיצה והקטרה. ורק לאחר מכן בא התנא לבאר את סדר הדברים, ואומר, **וּבְהַשְׁקָאָה גּוּפָהּ פְּלִיגֵי** - בדין זה, אם השקאה קודמת או שהקרבת המנחה קודמת, נחלקו **רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן, דְּרַבָּנָן סָבְרֵי, מַשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקָהּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַחַר יַשְׁקֶה׳.**

שנינו במשנה, **וְאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה.**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום עשרים לעומר עמ׳ א

שרבי עקיבא לא אמר לרבי מאיר דבר על הטלת קנקנתום לתוך הדיו ורק רבי ישמעאל הוא שהעיר לו, ובברייתא השניה מבואר להיפך. עונה הגמרא על הקושיא הראשונה, **בְּשִׁלְמָא** מה שהקשינו **שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ** – שבברייתא הראשונה מבואר שלמד קודם אצל רבי עקיבא ובשניה מבואר שלמד קודם אצל רבי ישמעאל **לֹא קַשְׁיָא.** שיש לומר, שמֵעִיקָּרָא - תחילה **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא** – ללמוד תורה מפיו, **וּכְיָון דְּלֹא מָצֵי קָם אַלִּיבֵּיהּ** – לא הצליח לעמוד על עיקרי הדינים שאמר, **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא** – ולמד מפיו את המשניות כצורתן כפי שנמסרו מרב לרב. ולאחר שהיה בקי בדינים ובצורת השמועה, **הֲדַר אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, סָבַר סְבָרָא** – ולמד מפיו את סברות הדינים, מפני מה זה טהור וזה טמא, זה אסור וזה מותר, מקורות הדינים ועוד. **אֶלָּא אֲסָרָהּ אֲאָסָרָהּ** – על כך שבברייתא אחת מבואר שרבי ישמעאל אסר להטיל קנקנתום ובברייתא האחרת נאמר כן על רבי עקיבא, עדיין **קַשְׁיָא.** מסיקה הגמרא, **קַשְׁיָא.**

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, לַכֹּל – כל כתבי הקדש **מְטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ**

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יט עמוד א

רש״י

דְּרִבִּי יְהוּדָה דָּרִישׁ זֹאת לְמַעוּטֵי שֶׁאֵינָהּ שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה עַל יְדֵי בַּעַל א׳ אִם חָזַר וְקִנָּא לָהּ, וְדָרִישׁ תּוֹרַת לְרִבּוֹת שֶׁשּׁוֹתָה פַּעַם שֵׁנִיָּה עַל יְדֵי בַּעַל שֵׁנִי, וּמִדְּקָאָמַר ר׳ יְהוּדָה דְּע״י בַּעַל שֵׁנִי חוֹזֶרֶת וְשׁוֹתָה, מִכְּלָל דִּלְתַנָּא קַמָּא אֲפִלּוּ בַּעַל א׳ מִשְׁקֶה שֵׁנִי פְּעָמִים, וְהַיְינוּ דַּפְּרִכִינַן וְתַנָּא קַמָּא הָא כְּתִיב זֹאת וּמֵאי קָא מְמַעֵט מִנַּיהּ: **דְּכְתִיב זֹאת.** וּמִסְתַּבְּרָא דְּהָא מִיהַת קְמַמַעֵט שֶׁלֹּא יְקַנֵּא לָהּ בַּעַל זֶה פַּעַם אַחֶרֶת: **שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים.** לְאַחַר שֶׁהִשְׁקָה זֶה מֵת וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקִנֵּא לָהּ מִבּוֹעֵל אַחֵר: **דְּכְתִיב תּוֹרַת.** וְהָא מִיהַת אִתָּא לְרִבּוּיֵי: **וְר׳ יְהוּדָה.** סְבִירָא לֵיהּ וְכוּ׳ דְּאַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט וְלֹא פֵּרֵשׁ מָה רִבָּה וּמֵה מִיעֵט, עַל בְּרֵחֵךְ לֹא מִסְרָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים לְפָרֵשׁ לְךָ לְפִי חָכְמָתָם מָה רִבָּה וּמֵה מִיעֵט, וּמִסְתַּבְּרָא דְּרִבּוּיָא אַשְּׁנֵי אֲנָשִׁים קָאֵי וְאַפְּלוּ בְּבוֹעֵל אֶחָד וְלֹא אַשְּׁנֵי בוֹעֲלִים וּבַעַל אֶחָד, כֵּיוָן דְּקִנָּא לָהּ בְּכָר וְנִמְצֵאת נְקִיָּה נִרְאֵית הַדָּבָר שֶׁאָדָם קַנְטְרָן הוּא וּמִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטָהּ, הִלְכָּךְ לֹא שָׁנָא מֵהֶשֵׁד רִאשׁוֹן וְלֹא שֵׁנָא מֵאַחַר:

הַדְרָן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, דְּהָא אַמְרִינָן דְּאֵין מִצְוֹת כְּהֵנָּה בְּמִנְחוֹת אֶלָּא מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ, וְהַגְּשָׁה נַמִּי תְּחִלַּת קְמִיצָה הִיא שֶׁאֵין זָר קָרֵב לְמִזְבֵּחַ, אֲבָל קִדּוּשׁ כְּלִי וִיצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן כָּשֵׁר בְּזָר: **נוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ.** לְהָנִיף: **וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ.** וּבִגְמָרָא לְיֹף דְּתִנּוּפָה צְרִיכֵי יַד בְּעָלִים וְיַד כֹּהֵן, וּבְעָלִים דְּמִנְחַת סוֹטָה הִיא הָאִשָּׁה: **וְהִגִּישׁ.** לְקָרֵן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית בְּדַתְנַיָּא) בְּפֶרֶק ג׳ בְּסֵדֶר מְנָחוֹת (קף יט:), וְכֻלְּהוּ הָנָךְ כְּתִיבֵי בְּמִנְחַת סוֹטָה, תְּנוּפָה וְהַקְרָבָה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה: **שֶׁשְּׁאָר נֶאֱכָל.** שֶׁכָּל הַנִּקְמָצוֹת שֶׁיְּרֵיהֶן נֶאֱכָלִין דִּכְתִיב תּוֹרַת בִּסְתָם מִנְחָה (ויקרא ו׳), וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה כו׳ עַד וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה וגו׳; **וְאח״כ מַקְרִיב.** בְּגְמָרָא פָּרִיךְ הָא תָּנָא לֵיהּ וְהַקְטִיר וּמֵה יַקְרִיב עוֹד לְאַחַר הַקְטָרָה: פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּנָן וְר׳ שִׁמְעוֹן בְּגְמָרָא יַלְפִינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: **גמ׳ לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ.** אֲמוֹרָא הוּא וּבְדוֹרוֹ שֶׁל ר״א בֶּן פְּדָת (וַהֲוָה), וְעוֹד הָיָה ר׳ יאשִׁיָּה שֶׁהָיָה תַּנָּא בַּר פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יוֹנָתָן בְּכֵלֵיהּ גְּמָרָא, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ דְּלֵא תִּימָא לְרַבִּי יאשִׁיָּה הַזָּקֵן, דְּלֵאו אוֹרַח אַרְעָא לְמִימְרָא לֵיהּ הָכִי, שֶׁגְּדוֹל וְזָקֵן מִמֶּנּוּ הָיָה: **בְּבַעֲלִים מְנָא לָן.** שֶׁתְּהֵא הָאִשָּׁה מְנִיפָה עִם הַכֹּהֵן, דְּהָא קָרֵב בְּכֹהֵן לְחוּדֵיהּ כְּתִיב וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וגו׳: **מִשְּׁלָמִים.** מִתְּנוּפַת חֲזֵה וְשׁוֹק וְאִימּוּרִין דְּשֶׁלָּמִים: **יָדָיו תְּבִיאֵנָה.** בְּבַעֲלִים כְּתִיב, וְגַבֵּי תְּנוּפָה כְּתִיב: **מַה כָּאן בְּכֹהֵן.** בְּסוֹטָה כְּתִיב כֹּהֵן וּבְתְנוּפַת מִנְחָתָהּ: **הָא אַקְרְבָהּ.** קֹדֶם הַשְּׁקָאָה, דְּקָתָנֵי קָמֵץ וְהַקְטִיר וְהַדְּרָן עֲלָךְ הָיָה מַשְׁקֶה: **הָכֵי קָאָמַר כו׳.** הָא דְּתָנָא רִישָׁא הַנִּיף וְהִגִּישׁ קָמֵץ וְהַקְטִיר לָאו דַּוְקָא קֹדֶם הַשְּׁקָאָה נָקֵט וְלֹא אֵיירֵי בְּהַשְּׁקָאָה כְּלָל, אֶלָּא אֵיירֵי בְּסֵדֶר הַקְרָבַת מִנְחַת סוֹטָה שֶׁכֵּן הוּא תְּנוּפָה וְהַגְּשָׁה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה, וְהָכֵי קָאָמַר בְּשֶׁבָּא לְהַקְרִיבָהּ הָיָה נוֹטְלָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה כו׳, וְהַדְּר אֵיירֵי מִי קוֹדֵם וֹאוֹ הַשְּׁקָאָה קֹדֶם כָּל אֵלֶּה וֹאוֹ אִם כָּל אֵלֶּה קוֹדְמִין לְהַשְּׁקָאָה, וּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן: ה״ג

תוספות

הָיָה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא בפירוש רש״י דפירש דבעל היה נוטל ומצינו למימר דקידוש המנחה כשירה בהן [בזר] מיהו מצוה בכהן ליטול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

וכהן מניח את ידו תחתיה. האי דאיצטריך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכניס את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כיעור מניח מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצויה לשעה תני ר׳ חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לקמן קף כז.) דגידמת לא היתה שותה וי״ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב:

הניף והגיש. בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות (קף כ:) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והרים והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין דכתיב בתריה והנותרת מן המנחה לאהרן וגו׳:

ואחר ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר. פירוש ואע״פ שהקריב מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדין עבוד כהנים דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומו ניכר דכיון דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא דהא ממעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר והוי כתב שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה בדדריש רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח״כ השקה כשירה והתם דריש אליבייהו דרבנן ואחר ישקה למערערין וה״ג התם ואחר ישקה על כרחה שלא בטובתה מודה ר״ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר׳ שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח״כ השקה שהיא כשירה מה ביניהון מצוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור״ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר״ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ותו גרסינן התם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שתת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשינן והשקה בתרא לאונס קא סברי דאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס:

ורבי תנו

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מִצְּרִית וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ וּמְנִיפָהּ. הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמֵץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם". אִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה: גמ׳ אָמַר לֵיהּ ר׳ אֶלְעָזָר לְר׳ יאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ, לֹא תֵּיתַב אַבַּרְעָךְ עַד דְּמְפָרַשְׁתְּ לָהּ לְהָא מִילְּתָא, מַנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה? מִנָּא לָן?! וְהֵנִיף כְּתִיב בָּהּ! בְּבַעֲלִים, מְנָלַן? אָתְיָא "יָד" "יָד" מִשְּׁלָמִים; כְּתִיב הָכָא "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה" וּכְתִיב הָתָם "יָדָיו תְּבִיאֵנָה" מַה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, וּמַה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים. הָא כֵּיצַד מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף: הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמֵץ וְכוּ׳ הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ: הָא אַקְרְבָהּ? הָכִי קָאָמַר: סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד? הֵנִיף וְהִגִּישׁ, קָמֵץ וְהִקְטִיר, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. וּבְהַשְּׁקָאָה גּוּפָהּ פְּלִיגִי ר׳ שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן; דְּרַבָּנָן סָבְרִי: מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְר׳ שִׁמְעוֹן סָבַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה": וְאִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה:

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף יט עמוד ב

תוספות

ורבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה. בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין קף נב.) פליגי ר״י ורבנן במצות הנשרפין דתנן נותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר״י אומר אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצבת וכו׳ ותימה לר״י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס והתם בצבת ופי׳ ר״י דהכא נמי היו פותחין פיה בצבת אלא לאחר שפותחין פיה בצבת היו מטילין לתוכה כלבוס שלא תובל לחזור ולקפוץ פיה ורבנן מודו נמי [והכא] דאין פותחין פיה על ידי סודרין דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק והיו מקרבין מיתתו ע״י חנק וגמר מיתתו בשריפה משום ואהבת לרעך כמוך אבל הכא אין לקרב מיתתה:

כפי׳ ר״ח פי׳ לפי ג׳ הספרים וכן פירש הוא שהשקה בתרא מערערין והשקה קמייתא לגופו מה ת״ל לא שבברייתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שהושקה בתרא בא ללמד שמערערין והשקה קמא לגופיה ורבי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח״כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא בדוקה ועומדת סבירא ליה ותו מקשה ר׳ עקיבא בהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקה מעבבא אלמא סבירא ליה שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעבבה דאלמא הקרבה קודם השקאה כר׳ שמעון ושנינן תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשתות וצריך לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבוד כהנים כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה:

מגילתה

תָּנוּ רַבָּנָן, "וְהִשְׁקָהּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָה"! שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, דִּבְרֵי ר׳ עֲקִיבָא. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָה"! אֶלָּא אַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה, מַגִּיד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין בָּהּ עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה וְעַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה. עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, ר׳ שִׁמְעוֹן לְמַעֲמִיתֵיהּ, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה. עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה, אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶה לָהּ? אָמַר רַב אַשֵׁי: לֹא נִצְרְכָה לְשָׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר. עַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא הָא מִיכְתַּב כָּתְבֵי לָהּ? וְהָאָמַר רָבָא: מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם! כְּדֵי נַסְבָּהּ. בְּמַאי קָמְיַפְּלְגִי? תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: "וְהִשְׁקָה" קַמָּא, "וְאַחַר יַשְׁקֶה", "וְהִשְׁקָה" בַּתְרָא, רַבָּנַן סְבְרִי: "וְהִשְׁקָה" קַמָּא לְגוּפוֹ, שֶׁמַּשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְשָׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר, "וְהִשְׁקָה" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְר׳ שִׁמְעוֹן סָבַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה" לְגוּפוֹ שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, "וְהִשְׁקָה" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּלַבּוּס שֶׁל בַּרְזֶל מַטִּילִין לְתוֹךְ פִּיהָ, שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר ר׳ עֲקִיבָא: כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְכוֹרְקָהּ וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ. וְלִיטַעֲמִיךָ תִּיקְשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ? וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָדָרָא בָּהּ מֵחֲמַת רִתִּיתָא, וְהָא דְּקָדָרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, כְּלָל כְּלָל לֹא שָׁתְיָא. מֵחֲמַת רִתִּיתָא; עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְחוּק מְגִילָה, אִי נַמִּי אִמְחוּק מְגִילָה, דְּשֶׁלֹּא כַּדִּין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, מָצֵי הָדְרָא בָּהּ. מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ, בְּדִין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, לֹא מָצֵי הָדְרָא בָּהּ,

קַמָּא שֶׁאִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה, "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן, בְּדִיעֲבַד לֹא פָּתַח קָרֵא. וְסָבַר ר׳ עֲקִיבָא מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ? וְהָתַנְיָא, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּלַבּוּס שֶׁל בַּרְזֶל מַטִּילִין לְתוֹךְ פִּיהָ, שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר ר׳ עֲקִיבָא: כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְכוֹרְקָהּ וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ. וְלִיטַעֲמִיךָ תִּיקְשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָהּ, מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ? וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָדָרָא בָּהּ מֵחֲמַת רִתִּיתָא, וְהָא דְּקָדָרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, כְּלָל כְּלָל לֹא שָׁתְיָא. מֵחֲמַת רִתִּיתָא; עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְחוּק מְגִילָה, אִי נַמִּי אִמְחוּק מְגִילָה, דְּשֶׁלֹּא כַּדִּין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, מָצֵי הָדְרָא בָּהּ. מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ, בְּדִין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, לֹא מָצֵי הָדְרָא בָּהּ,

קשיא

ראשון אינו נדרש אלא לגופו ומקראות יתרות האמורים אחריו נתנו לדרוש, הלכך קמא דזקא לומר שמשקה ואח״כ מקריב את מנחתה, וע״כ ואחר ישקה אע״פ שנכתב אחר הקטרה אקדם הקטרה קאי, ואחר דקאמר אמחיקה קאי הכתובה למעלה, וקאמרי רבנן דאם לא נמחקה יפה לא ישקנה, והשקה בתרא נמי אקדם הקטרה קאי ע״כ: **וי״ש כבר ואחר יַשְׁקֶה.** משמע דדזקא הוא, ודזקא בתיבה אחר הקטרה, לומר שכבלן מעכבין בה הקטרת המנחה ורשם הנבר, וכלהו מהכא נפקי דכולהו דמין לדאשון דאי עביד איפכא: **והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה.** ודזקא אחר הקטרה דבדיו אימחיק משקין אותה בעל כרחה, והיינו דאיכא בין ר״ע לר״ש, דר״ע לית ליה אם השקה ואח״כ הקריב מנחתה כשרה, הלכך והשקה קמא דרישׁ לבעל כרחה, ואע״ג דשלא כדין אימחיק קדם הקטרה. ואחר ישקה לרשומו נבר, והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואח״כ משקה: **בדיעבד לא פתח קרא.** אין דרך הכתוב לומר בתחלת דבריו שלא בדרך מצותן, אלא בתחלת סדר משפט דבריו, ולבסוף מרבה מקראות לדרוש: **כלבוס.** שני שנים יש לו, ונותן לתוך פיה זקוף: **אלא לכרכה.** אם טהורה אם טמאה: **והלא בדוקה ועומדת.** דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא יכולה לחזור בה. ולומר איני שותה, ואין אונסין אותה דהא מודה דטמאה היא: **משקרב המקטר וכו׳.** ולקמיה פריך היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועומדת היא: **דקא הדרא מחמת בריותא.** הא הדקתני בדוקה ועומדת דקא הדרא בה מחמת ברריותא הוא, שאינה רותתת וקאמרה איני שותה, ודאי טמאה היא ולכך אינה רותתת דסמכא מעקרא ואמרה כי מטינא למשתי לא שתיא, ולא שנא קרב קמץ ולא שנא לא קרב לא שתיא כדמפרש ואזיל כל מחמת ברריותא כלל כלל לא שתיא ואפי׳ קרב הקמץ. והא דמפליג בין קרב ללא קרב, דקא הדרא בה מחמת רתיתא, שאנו רואין אותה רותתת, דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדקוה הימים ואפלו היא טהורה, ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות, ולפיכך היא רותתת ובשמגעת לשתות חוזרת בה, הלכך עד שלא קרב כו׳, ובריתא קמייתא דלעיל דקתני מערערין אותה במחמת ריתותא קאמר:

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הגמרא מביאה ברייתא לבאר מהיכן למד רבי שמעון שהשקאת הסוטה נעשית לאחר הקרבת המנחה. ג׳ פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשת סוטה בסדר דלהלן. א. לאחר מיחוי מגילת הסוטה במים, ״וכתב את כל האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים. והשקה את האישה״. ב. לאחר הקרבת המנחה, ״וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את המים״. ג. בפסוק שאחריו נאמר שוב, ״והשקה את המים וגו׳״.

הברייתא שלפנינו תביא מחלוקת תנאים בדרשת הפסוקים. **תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְהִשְׁקָהּ'** הראשון המוזכר בפרשה לפני הקטרת המנחה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא ללמדנו, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** לאחר הקטרת המנחה **'וְהִשְׁקָהּ** את המים׳, ומכך שאמר הכתוב ׳ואחר ישקה׳, משמע ששתיית המים נעשית לאחר ההקרבה, ואם כן ׳והשקה׳ האמור לאחר המחיקה לשם מה נכתב, בא ללמדנו **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – כלומר, אף שקודם מחיקת המגילה יכולה לומר איני שותה, אם כבר נמחקה ואמרה איני שותה, אין שומעין לה, אלא **מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** – פותחין את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. דִּבְרֵי רַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, 'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ'** – השקאה שניה המוזכרת בפרשה לאחר הקטרת **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה ללמד, אין לומר שבאה ללמד שהשקאת המים נעשית לאחר ההקטרה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** – שהרי כבר נאמר בפסוק שלישי **'וְהִשְׁקָהּ'** לאחר ההקטרה, וממנו כבר למדנו שההשקאה נעשית לאחר הקטרה. **אֶלָּא** ללמד שאין משקים אותה אלא **לְאַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה** – קודם לכן בפרשה, **מַגִּיד** - ובאה התורה ללמד בכך, שג׳ **דְּבָרִים מְעַכְּבִין בָּהּ,** כלומר, שאין משקין אותה מהמים המרים, **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ, וְעַד שֶׁלֹּא תִּקָּבֵל עֲלֵיהָ שְׁבוּעָה.**

הגמרא חוזרת על דברי רבי שמעון בברייתא לפרשם, מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ,** הולך בזה **רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר** במשנתנו, שקודם **מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה. אך** על מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה,** יש לשאול, מה הוצרך לומר זאת, הרי אם לא נמחקה המגילה **אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶה לָהּ** – הלא המים הבודקים, הם מים שמחו מגילת סוטה לתוכן, ולפני שמחו אינם מי סוטה. **אָמַר רַב אַשִׁי** ליישב את דבריו, אכן לא הוצרך לומר שאין משקין אותה לפני שמחו את המגילה לתוך המים, **לֹא נִצְרְכָה** - אלא שהוצרך לומר, **לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר** – שאף שכבר מחו לתוכן, אם עדיין נותר רושם במגילה, אין משקין אותה מהם עד שימחוק באופן שלא יהא רישומו ניכר. וכן על מה שאמר רבי שמעון, שאינה יכולה לשתות **עַד שֶׁלֹּא תִּקָּבֵל עֲלֵיהָ שְׁבוּעָה** יש לשאול, שמדבריו מדויק **מִשְּׁתָּא הוּא דְּלָא שַׁתְיָא** – שקבלת השבועה מעכבת את השתייה, **הָא מִיכְּתַב כָּתְבֵי לָהּ** – אבל לכתוב את המגילה ניתן גם קודם קבלת השבועה. וקשה **וְהָאָמַר רָבָא, מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקָּבֵל עֲלֵיהָ שְׁבוּעָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם,** לפי שסדר כתיבת מגילת סוטה נאמר בתורה לאחר קבלת השבועה, ומשמע שהמגילה נכתבת רק לאחר קבלת השבועה. מתרצת הגמרא, אכן אין כותבים את המגילה עד שתקבל עליה שבועה, ומה שאמר שאינה יכולה לשתות עד לאחר קבלת שבועה, **כְּדֵי נַסְּכָהּ** – בדרך אגב ושלא לצורך אמרו, שהרי גם כתיבת המגילה אינה נעשית לפני קבלת השבועה.

במשנתנו נחלקו רבנן ורבי שמעון מהו סדר הדברים בבדיקת הסוטה, לדעת רבנן משקין אותה ואחר כך מקריבין את מנחתה, ולדעת רבי שמעון מקריבין את מנחתה ואחר כך משקין אותה. שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** - מה יסוד המחלוקת בניהם. ומשיבה, **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי** – ג׳ פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשה, **'וְהִשְׁקָהּ' קַמָּא** – ראשון, נכתב לאחר המחיקה וקודם הקטרה, בפעם השניה כתוב לאחר ההקטרה **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ',** ולאחריו כתוב **'וְהִשְׁקָהּ' בַּתְרָא** – האחרון. ובזה נחלקו, **שַׁרְבָּנַן סָבְרֵי, 'וְהִשְׁקָהּ' קַמָּא** הכתוב לפני ההקטרה, **לְגוּפוֹ** – לענין ההשקאה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ** – כלומר, מכך שכתבה התורה את ההשקאה לפני ההקטרה, יש ללמוד שכך הוא סדר עשיית הדברים. והפסוק **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ', מִיבָּעֵי לֵיהּ לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר** – ללמד שאין משקין אותה עד לאחר מחיקת המגילה לגמרי, שלא יוותר בה רושם, והרי זה כאילו נאמר ׳ואחר המחיקה ישקה׳. ומ**'וְהִשְׁקָהּ' בַּתְרָא** לומדים, **שֶׁאִם נִמְחֲקָה** כבר **הַמְּגִילָה וְאוֹמֶרֶת** הסוטה **אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ** – פותח את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.**

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר - דרש את הפסוקים כך, הפסוק השני – **'וְאַחַר יַשְׁקֶהָ', לְגוּפוֹ** – לענין השקאת הסוטה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה** - כלומר, שההשקאה נעשית לאחר כל הדברים האמורים בפרשה, כתיבת המגילה, הקטרה ומחיקת המגילה לתוך המים באופן שלא ישאר רושם. **'וְהִשְׁקָהּ' קַמָּא** - ראשון הכתוב בפרשה לפני ההקטרה, בא ללמד **שֶׁאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה** - כלומר, אף שלכתחילה נעשית ההשקאה לאחר ההקטרה, אם השקה אותה הכהן קודם ההקטרה, כשר. **'וְהִשְׁקָהּ' בַּתְרָא** – האחרון האמור לאחר כל הפעולות, דהיינו, מחיקת המגילה וההקטרה, בא ללמד **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה** לאחר כל אלו, **וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** מדוע אינם דורשים את הפסוקים כרבי שמעון, ללמוד מ׳ואחר ישקה׳ שההשקאה נעשית לאחר הקטרה, הרי מסתבר טעמו. משיבה הגמרא, **בְּדְרִיעֲבַד לֹא פָּתַח קְרָא** – אין זה מדרך הכתוב לומר בתחילה את הדרשה ולאחר מכן את סדר הדברים, אלא בתחילה מסדר הכתוב את אופן עשיית המצוה ולאחר מכן מוסיף מקראות לדרוש. ולפיכך, מסתבר לומר ש׳השקה׳ הראשון שנכתב קודם הקטרה נאמר בדוקא, ו׳ואחר ישקה׳, ו׳השקה׳ האחרון נכתבו לדרשה.

הגמרא חוזרת לברייתא שהביאה לעיל, ומקשה סתירה בדברי רבי עקיבא, **וְסָבַר** – וכי סבר **רַבִּי עֲקִיבָא** שסוטה שאמרה איני שותה לאחר שנמחקה המגילה **מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּלַבּוּם** – שניים **שֶׁל בַּרְזֶל מְטִילִין לְתוֹךְ פִּיהָ** – פותחים את פיה בכוח ונותנים אותם לתוך הפה כשהן זקופים שלא תוכל לסוגרו, כדי **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעָרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין** את שתיית המים **אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ** אם טהורה היא או לא, **וַהֲלֹא** כיון שאומרת איני שותה, **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** היא, שהרי בכך מודה שטמאה היא. **אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ** ולומר איני שותה, ואין משקין אותה בעל בורחה, שהרי זה כאילו הודתה שטמאה היא, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ.** הרי שלדעת רבי עקיבא אין משקין אותה בעל בורחה אלא לאחר הקרבת המנחה, וזה סותר למה שאמר בברייתא הראשונה, שלאחר שנמחקה המגילה משקין אותה בעל בורחה.

שואלת הגמרא על המקשה, **וְלִימַעְמִיךְ** – לטעמך שהקשית מברייתא זו, מדוע הקשית רק שיש סתירה ממנה לברייתא שהובאה לעיל, **תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפָהּ** – תקשה על הברייתא בפני עצמה, מאחר שאם חוזרת בה ומסרבת לשתות נחשב שמודה שזינתה, מדוע **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ,** ומחייבים אותה לשתות, **וַהֲלֹא** כיון שאמרה איני שותה הרי היא **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** – שהרי נחשב שהודתה, ומדוע נחייבה לשתות. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא** – זה אינו קשה, **הָא** – מה שאמר רבי עקיבא שאם בכר קרב הקומץ מחייבים אותה לשתות, וחזרתה משתיית המים אינה נחשבת כהודאה בטומאה, מדובר באופן **דְּקָחָדְרָא בָּהּ מַחֲמַת רְתִיתָא** – שחזרה בה מחמת פחד, שראינו את גופה שהוא רותת. **וְהָא** – ומה

המשך בעמוד פג

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אך סוף סוף, שנינו בדעת רבי עקיבא, שרק לאחר הקרבת הקומץ כופין עליה לשתות, ואם כן עדיין קַשְׁיָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא, שהרי הָתָם - בברייתא המובאת בתחילת העמוד הקודם, אָמַר שִׁמְחִיקָה מְעַכֶּבֶת – שאם נמחקה המגילה שוב אינה יכולה לומר איני שותה, אלא משקין אותה בעל כורחה, וְהָכָא – בברייתא השניה אָמַר, קוֹמֵץ מְעַכֵּב – שרק לאחר שקרב הקומץ אינה יכולה לסרב, אבל קודם לכן יכולה לסרב. מתרצת הגמרא, תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא - הברייתות הללו נשנו על ידי שני תנאים שונים, שנחלקו בדעתו של רבי עקיבא.

מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, לדעת רבי עקיבא הסובר שאישה שאמרה איני שותה מתוך בריאותה ולא מתוך פחד, סירובה נחשב כהודאה בטומאה, מה הדין אם אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא, וְחָזְרָה בה לאחר מיכן, וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי, מַהוּ - האם משקים אותה או לאו. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם כֵּיוָן דְּאָמְרָה בתחילה אֵינִי שׁוֹתָה, הרי זה ממש כמי שטְּמֵאָה אֲנִי קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחְזִיק נַפְשָׁהּ בְּטוּמְאָה – כיון שהחזיקה עצמה בעינינו שזינתה, לא מָצְיָא הַדְרָה בָּהּ – אינה יכולה לחזור בה ולומר שרוצה לשתות. שהבירור על ידי שתיית מי המרים לא ניתן אלא לנשים שאינם בחזקת טומאה. אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּאָמְרָה – כיון שחזרה ואמרה שׁוֹתָה אֲנִי, גְּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמֵחֲמַת בִּיעָתוּתָא הוּא דְּאָמְרָה – היא מגלה בזה את דעתה, שכשאמרה בתחילה 'איני שותה', לא היה זה משום שמודה שזינתה, אלא אמרה כן מחמת שפחדה מהמים, שהרי עכשיו היא רוצה לשתות, ואם היתה טמאה ודאי לא הייתה רוצה. וכיון שנתברר שלא היה סירובה הראשון לשתייה אלא מחמת פחד, יכולה לחזור בה – ומשקין אותה. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ.

אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הכהן דבר מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם המאררים. מבארת הגמרא, מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מֵי הַמָּרִים", משמע שמוחה את המגילה למים שֶׁמָּרִים כְּבָר לפני המחיקה לתוכם.

משנה. אם עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִילָה, חזרה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, אין מחייבים אותה לשתות אלא מְגִילָּתָהּ נִגְנֶזֶת בצידי בית המקדש, שכל כתבי הקודש שאין יכולים לקרות בהם נגנזים שלא יתבזו. וּמִנְחָתָהּ אינה קרבה אלא מִתְפַּזֶּרֶת – נשרפת עַל הַדֶּשֶׁן – מקום בעזרה שהיו שורפים בו פסולי קדשי קדשים. וְאֵין מְגִילָּתָהּ של זו כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת, לפי שהמגילה צריכה להיכתב לשם הסוטה שבאה להיבדק על ידה.

אך אם כבר נִמְחֲקָה הַמְּגִילָה וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, הַמַּיִם המרים נִשְׁפָּכִין, שהמים לא ניתנו אלא והמים לא ניתנו אלא לברר במקום שיש ספק אם זינתה, וזו שאמרה טמאה אני, הרי היא בדוקה ועומדת. וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.

ואם נִמְחֲקָה הַמְּגִילָהולא הודה שזינתה אלא שחזרה בה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ – פותחים את פיה שלא בטובתה וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. שיתכן שטהורה היא, אלא שמחמת הפחד מהמים, שחוששת שתינזק מהם למרות טהרתה, אינה מסכמת לשתות.

סוטה השותה מן המים, אם באמת אינה טהורה, אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת – לגמור את המים, עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין – הגידים שבלחייה מתנפחים ונראית מליאה גידים, ובשרה נמלא שורות שורות של נפיחויות. וְהֵם – הכהנים אוֹמְרִים, הוֹצִיאוּהָ מעזרת נשים שעומדת בה כדי שֶׁלֹּא תְטַמֵּא הָעֲזָרָה.

סוטה ששתתה מן המים, אף על פי שטמאה היא, אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה הזכות תּוֹלָה לָהּ שלא יפגעו בה המים מיד. וחלוק הדבר, יֵשׁ זְכוּת שתּוֹלָה - שמעכבת את עונשה בְּשָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ב׳ שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג׳ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי, חַייֵב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה כדי שתדע את פרשת סוטה, ושאם יש לה זכות המים אינם פוגעים בה מיד, כדי שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה – תגיע למצב שהיא צריכה לשתות מי סוטה, תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ – שניתן להינצל ממיתה הבאה על ידי המים, על ידי ריבוי זכויות וכך תשתדל להרבות זכויות. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק וואוֹמֵר, כָּל הַמְּלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה (כְּאִילּוּ) לוֹמְדָהּ תְּפִלּוּת – דברי הבאי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתְפִלּוּת מֵט׳ קַבִּין וּפְרִישׁוּת – האישה מעדיפה מזונות מועטים ושיהא בעלה מצוי עימה, משיהיו לה מזונות מרובים ויהא בעלה פורש הימנה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָסִיד שׁוֹטֶה – אדם המתחסד יותר מדי, שגורם בחסידותו רעה לעצמו או לאחר. וְרָשָׁע עָרוּם – שעושה מעשה רשעות בערמה, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה – מכשפה שפועלת בכשפיה דברים מסוימים, ועושה עצמה פרושה להראות כאילו על ידי תפילתה וחסידותה נעשים מעשיה. וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין – אדם שמכה עצמו מחמת פרישותו למראית עין, כגון, שמכה את עצמו בבותל להראות שהוא עניו וצנוע, חֲרֵי אֵלּוּ מְכַלֵּי עוֹלָם – משחיתים את העולם, שהדברים הללו עומדים בסתירה לעבודתו של האדם בעולם.

גמרא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם – בשמו של רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מְטַיֵּל קַנְקַנְתּוֹם – סם שהרושם שלו אינו נמחק לְתוֹךְ הַדְּיוֹ שבו הייתי כותב את כתבי הקדש, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִיהּ בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ, אָמַרְתִּי לוֹ לַבְּלָר – סופר אֲנִי. אָמַר לִי, בְּנִי, חַיֶּיךָ וְחַיֶּיהָ, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת – כגון, שתחסיר את האות א׳ מהמילה 'אמת' שבפסוק 'ה׳ אלקים אמת', אוֹ תֹּתִיר אוֹת אַחַת – כגון, שתוסיף ו׳ בסוף התיבה 'ברא' שבפסוק 'בראשית ברא אלקים', וּנְמְצֵאת אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ לרבי ישמעאל, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי, שֶׁאֲנִי מְטַיֵּל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אָמַר לִי, וְכִי מְטַיְּלִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, הרי הַתּוֹרָה אָמְרָה לגבי מגילה סוטה, "וּמָחָה אל מי המרים", הרי שצריך שיהא הַכְּתָב שבו נכתבת פרשת סוטה שבתורה, כתב שֶׁיּוּכַל לִמָּחוֹת – שניתן למוחקו. שאם תבוא סוטה לפני הכהן יוכל ליטול מפרשת סוטה שבספר תורה ולמוחקה לתוך המים, ואם אתה מטיל לתוך הדיו קנקנתום, לא ניתן למחותה לתוך המים.

שואלת הגמרא, מַאי קָאָמַר לִיהּ – מה אמר רבי ישמעאל, וּמַאי קָא מַהְדַּר לִיהּ - ומה השיב לו רבי מאיר. כלומר, מה תשובה יש בדברי רבי מאיר על דבריו של רבי ישמעאל. שהרי רבי ישמעאל אמר לו שמלאכתו מלאכת שמים, ולכך צריך הוא להיזהר בחסרות ויתרות, ואם כן מה ראה רבי מאיר לומר לו שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו, וכי בזה ניצל מחסירות ויתירות. משיבה הגמרא, הָכִי קָאָמַר לִיהּ רבי מאיר לרבי ישמעאל, לֹא מִבַּעְיָא בַּחֲסֵירוֹת וִיתֵירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא – ונזהר אני מהם, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמֵיחַשׁ לִזְכוּב דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתִיב אַתְּגֵיהּ – שמא יבוא זבוב וישב על הגג הימני דְּדָלֵי"ת כשעדיין לא יבש הדיו, וּמָחִיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ דֵּי"ש – ומחמת המחיקה יראה הדלי"ת כמו רי"ש. גם לדבר זה חושש אני, וכדי להינצל מזה, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שאינו נמחק כלל, שֶׁאֲנִי מְטַיֵּל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ.

מקשה הגמרא, אִינִי וכי כך היה המעשה, וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָיִיתִי מְטַיֵּל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, אֲסָרָהּ עָלַי – להטיל קנקנתום לתוך הדיו משום שצריך כתב שיוכל להימחות, קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ – שבברייתא הקודמת מבואר שקודם למד רבי מאיר תורה אצל רבי עקיבא ולאחר מכן הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל, ואילו בברייתא השניה מבואר להיפך, וכן קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ – שבברייתא הקודמת מבואר,

המשך בעמוד קסד

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כ עמוד א

רש״י

קַשְׁיָא דְּדִר׳ עֲקִיבָא אַדִּר׳ עֲקִיבָא: הָתָם אָמַר מְחִיקָה מְעַכְּבָא. אֶת הָאִנְּס, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה אִם אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ וְלֹא אִנְסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל אִם נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ עַל קֶרֶב הַקַּמָּץ, דְּהָא וְהַשְּׁקָה קָמָא דְּקֹדֶם הַקְּטֹרֶת לְהֶכֵּי דְּרַשִּׁינָן, וְהָכָא קָאֲמַר קַמָּץ מְעַכֵּב אֶת הָאִנְּס דְּכָל כַּמָּה דְּלֹא קָרֵב קַמָּץ אֵי אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה לֹא אַנְסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ: וְחָזְרָה וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי. לִי״ע מֵהוּ לְהַשְׁקוֹתָהּ מֵרְצוֹנָהּ: שֶׁיַּתֵּן מַר. דָּבָר מַר: שֶׁמְּרִים בְּבָר. קֹדֶם מְחִיקָה, אַלְמָא מַדְּמַת דָּבָר אַחֵר הֵם מְרִים וְאֵין מְרִירָה עַל שֵׁם קְלָלַת בְּדִיקָתָם נִקְרָא, דְּהָא מִקַּמֵּי מְחִיקָה לָאו בְּנֵי מְיבְדַּק נִינְהוּ: סַתְרֵי מְגִלָּתָהּ נִגְנָזוּת. בְּצִדֵּי הַהֵיכָל, דְּכָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִקְרוֹת בָּהֶן נִגְנָזִין שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ: עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. שֶׁהִיא בְּעֲזָרָה שֶׁשֹּׁרְפִין שָׁם פְּסוּלֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּפְסוּלֵי אִימּוּרִים שֶׁמְּחִיצָתָן לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים, כְּדַאֲמְרִינָן בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (קף קז:) שְׁלִשָּׁה בֵּית הַדֶּשֶׁן הֵם, דְּהוֹאִיל וְקָדְשָׁה בְּכֵלִי נִשְׂרֶפֶת בְּעֲזָרָה, וְהָאי מִתְפַּזֶּרֶת הַיְינוּ נִשְׂרֶפֶת כְּדַאֲמַר לְקַמָּן (ל׳ כג.) וְאִלּוּ שְׁמִנְחוֹתֵיהֶם נִשְׂרְפוֹת וְקָא חָשִׁיב לְהָא הָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה: וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. דִּבְעִינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ: דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן לָהּ לִשְׁמָהּ: הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין. כֵּיוָן דְּאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת הִיא וּמַיִם הַמְּרִים לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לְבָרֵר אֶת הַסָּפֵק: מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ. דִּלְמָא טְהוֹרָה הִיא וּמִדַּמַּת רִתִּיתוּתָהּ קָאָמְרָה: מִתְמַלֵּאת גִּידִין. הַגִּידִין שֶׁבְּלְחָיֶיהָ נוֹפְחִין וְנִרְאוֹת כִּמְלֹאָה גִּידִין, וְגַם בְּשָׂרָהּ נַעֲשֵׂית שִׁיטָה שִׁיטָה שֶׁל נִפְּיחָה, וְהָכֵי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי כְּמִין שֶׁרְבִיטִין מְזוֹרָקִין בָּהּ: שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה. שֶׁעֵרֵי נִקָּנוֹר אוֹ עֲזָרַת נָשִׁים שֶׁתֵּצֵא דֶּרֶךְ שָׁם, וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ וְהָא אַמְרִינָן בְּעִלְמָא דְּשַׁעֲרֵי נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשוּ וְכ״ש עֲזָרַת נָשִׁים וּמַת מֻתָּר לִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה: תֵּדַע שֶׁזְّכוּת תּוֹלָה לָהּ. תִּרְאֶה וְתִלְמַד בְּפָרָשַׁת סוֹטָה שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה, דִּילְפִינָן מִוַּנְקַתָּהּ וְנִזְרְעָה זֶרַע, וְנִקְּתָה ע״י זְכִיּוּת כְּדֵי זְרִיעַת זֶרַע ט׳ חֳדָשִׁים, וְי״א יוֹתֵר כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגמ׳: מְלַמֶּדֶת תְּפִלּוֹת. מְפָרֵשׁ בְּגמ׳: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצֶה אִשָּׁה בָּקָב וְתִפְלּוֹת. גְּרִסִינָן. וּבְגְמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי קָאָמַר: מַכּוֹת פֵּירוּשִׁין. מְפָרֵשׁ בְּגמ׳ שֶׁמַּכֶּה אֶת עַצְמוֹ בִּכְתָבִים לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא עָנִיו וְצָנוּעַ: גמ׳ לְבַלָּר. סוֹפֵר: אִם תְּחַסֵּר אוֹת אַחַת. כְּגוֹן א׳ וְה׳ אֱלֹהִים אֱמֶת (וְקַמֶּיהָ ו) אוֹ תִּיתַּר אוֹת אַחַת כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית בָּרְאוּ אֱלֹהִים: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי תְּשׁוּבָה הִיא זוֹ: כָּתֹב שֶׁיּוּכַל לְמָחוֹת. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מוֹחֲקִין לָהּ מִן הַתּוֹרָה וְלֹא בָּעֵי כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, וְאַפָּקְרַשׁ סוֹטָה לְחוֹדָהּ קָא קָפִיד: מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי מַהְדַּר לֵיהּ. מַאי קָאָמַר לֵיהּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל דְּקָא מַהְדַּר לֵיהּ ר״מ דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁעוֹשֶׂה רֹשֶׁם וְאֵינוֹ נִמְחָק, מָה עִנְיָן קַנְקַנְתּוֹם אֶצֶל חִסּוּר יִתּוּר: וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵי״ש. כְּגוֹן דְּלֵי״ת דְּאֶחָד: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ בּוֹ. וְאֵינוֹ נִמְחָק לְגַמְרֵי: קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ. הָקָאָמַר לְעִיל שְׁמוּשׁ דְּר״ע קוֹדֶם, וְאָמַר הָכָא דְּר״י קוֹדֶם: לֹא מְצִי לְמִיקַּם אַלְּבִיהּ. עַל עִקָּרֵי טְעָמֶיהָ, שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל טָמֵא טָהוֹר וּמַרְאָה לוֹ פָּנִים, וְעַל טָהוֹר טָמֵא וּמַרְאָה לוֹ פָּנִים: אִתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר״י דְּר׳ עֲקִיבָא גְּמָרָא. הַמִּשְׁנִיּוֹת סְתוּמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן, כְּדַרְגְּמִיר לְהוּ מִרַבּוֹ וְרַבּוֹ מִרַבּוֹ: וַהֲדַר אִתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר״ע לְמִיסְבַּר סְבָרָא. לַעֲמוֹד עַל עִקַּר טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָה, מִפְּנֵי מָה זֶה טָמֵא וְזֶה טָהוֹר, זֶה אִסּוּר וְזֶה מֻתָּר, וְעַל מָה כָּל דָּבָר נִסְמָךְ וְעַל אֵיזֶה מִקְרָא, וְזֶה תַּלְמוּד שֶׁהָיָה בִּימֵי הַתַּנָּאִים, וּלְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר כְּשֶׁהָיָה דָּבָר חָדָשׁ נִשְׁאַל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מֵהֵיכָן יִלְמְדוּהוּ וּלְאֵיזֶה מִשְׁנָה יְדַמּוּהוּ:

תוספות

מגילתה נגנזת. ירושלמי תני נגנזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה לול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבל בהן את הטיט מה בכך המים נשפכים תני יש בהם משום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי חנין ב״ש אומרים אחת ובה״א שתים א״ר אילעאי טעמא דב״ה כדי לכתוב י״ד: (שייך לע״ב) **אמר** ר׳ ירמיה למחוק לה מה״ת איבא ביניייהו. תימה לרבי והא בימי ר״מ נפסקו כבר המים המרים כדאמרי׳ בפ׳ בתרא (לקמן קף מז.) דר׳ יוחנן בן זכאי הפסיקן ועוד האמר רבא (לעיל ל׳ יז:) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום א״כ מ״ט דמ״ד מוחקין לה מן התורה וליבא למימר מ״ד מוחקין לה מן התורה לית ליה דרבא א״כ אמאי אמר לר״ש לעיל (ל׳ יט:) כדי נסבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ״ע מודו ואיבא למימר מ״ד מוחקין לה מה״ת כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע״פ שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ס״ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי׳ בזמן הזה משום דכתיב בה ומחה דבעינן כתב שיכול למחות וכיון דס״ל מוחקין לה מן התורה ש״מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקינן. לפום האי דיחוי ה״מ למיפרך וכי ליח ליה לת״ק הא דתנן כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו׳ וה״מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרינן ברישׁ מסכת זבחים (קף כ:) א״נ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו׳ מיהו היכא דאינתיק לשם רחל לא הדרא מנתקא ע״י מחיקה לשם לאה ולרבי אחי בר יאשיה נמי אע״ג דעשייה דידה מחיקה היא מיהו מהני קצת דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומחה לה דרשינן ליה נמי אכתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא

קַשְׁיָא דְּדִר׳ עֲקִיבָא אַדִּר׳ עֲקִיבָא: הָתָם אָמַר מְחִיקָה מְעַכְּבָא, וְהָכָא אָמַר קוֹמֵץ מְעַכֵּב? תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּר׳ עֲקִיבָא. אִיבַּעְיָא לְהוּ אָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא וְחָזְרָה וְאָמְרָה "שׁוֹתָה אֲנִי", מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" "טְמֵאָה אֲנִי" קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחֲזִיק נַפְשָׁהּ בְּטוּמְאָה, לָא מָצְיָא הָדְרָה בָּהּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּאָמְרָה "שׁוֹתָה אֲנִי" גָּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמֵחֲמַת בִּיעֲתוּתָא הוּא אָמְרָה, תֵּיקוּ: אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם. מַאי טַעֲמָא? אָמַר קְרָא: "מֵי הַמָּרִים" שֶׁמָּרִים כְּבָר: **מתני׳** עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה אָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְגִלָּתָהּ נִגְנֶזֶת, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה "טְמֵאָה אֲנִי" הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין, וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעָרְעֵרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין, וְהֵם, אוֹמְרִים: הוֹצִיאוּהָ, שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה לוֹמְדָהּ תְּפִלּוּת. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלּוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין הֲרֵי אֵלּוּ מְבֻלֵּי עוֹלָם: **גמ׳** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם ר׳ מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר׳ עֲקִיבָא, הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר׳ יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לַבְלָר אֲנִי, אָמַר לִי: בְּנִי, הֲוֵי זָהִיר שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת אוֹ תֹּתִּיר אוֹת אַחַת נִמְצֵאתָ אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ, אָמַר לִי: וְכִי מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? הַתּוֹרָה אָמְרָה "וּמָחָה" כְּתָב שֶׁיּוּכַל לִמָּחוֹת! מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי קָא מַהְדַּר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ לֹא מִבְּעָיָא בַּחֲסֵירוֹת וִיתֵירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמֵישַׁח לִזְבוּב, דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתֵיב אַתָּגֵיהּ דְּדָלֵי״ת וּמָחֵיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵי״ש, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אִינִי? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר ר׳ מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר׳ יִשְׁמָעֵאל הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר׳ עֲקִיבָא אֲסָרָהּ עָלַי! קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ, קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ, בִּשְׁלָמָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ לֵא קַשְׁיָא, מֵעִיקָּרָא אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ עֲקִיבָא, כֵּיוָן לֵא מָצֵי קָם אַלִּיבֵיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא, הֲדַר אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ עֲקִיבָא סָבַר סְבָרָא. אֶלָּא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ קַשְׁיָא, קַשְׁיָא. תַּנְיָא, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה ר׳ מֵאִיר: לְכָל מַטִּילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כ עמוד ב

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבַד. ר׳ יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְׁמוֹ חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ. מַאי בֵּינֵיהוּ? אָמַר ר׳ יִרְמְיָה לְמִחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אִיכָּא בֵּינֵיהוּ, וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא אֵין מְגוּלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. ר׳ אַחַי בַּר יאשִׁיָּה אוֹמֵר: מְגוּלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. אָמַר רַב פַּפָּא: דִּילְמָא לָא הִיא, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִינְתִּיק לְשׁוּם רָחֵל, לָא הָדְרָא מִינְתְּקָא לְשׁוּם לֵאָה, אֲבָל תּוֹרָה, דִּסְתָמָא כְּתִיבָה, הָכִי נַמִי דְּמָחֲקִינַן. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דִּילְמָא לָא הִיא, עַד כָּאן לֹא קָאָמַר ר׳ אַחַי בַּר יאשִׁיָּה הָתָם אֶלָּא בְּמְגִילָּה, דְּאִיכְּתוּב לְשׁוּם אֲלוֹת בְּעוֹלָם אֲבָל תּוֹרָה, לְהִתְלַמֵּד, כְּתִיבָה, הָכִי נַמִי דְּלָא מָחֲקִינַן. וְר׳ אַחַי בַּר יאשִׁיָּה לֵית לֵיהּ כָּתַב לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ מִצָּאוֹ בֶּן עִירוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁמִי כִּשְׁמְךָ, וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ, פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ? אֲמִרִי, הָתָם "וְכָתַב לָהּ" אָמַר רַחֲמָנָא, בְּעֵינַן כִּתִיבָה לִשְׁמָהּ. הָכָא נַמִי "וְעָשָׂה לָהּ", מַאי "עֲשִׂיָּה"? מְחִיקָה: אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנָיהָ כוֹ׳: מַנִּי ר׳ שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקָהּ. דְּכַמָּה דְּלֹא קָרְבָה מִנְחָתָהּ לָא בָּדְקִי לָהּ מַיָּא, דִּכְתִיב: "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן", אֵימָא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנָן, דְּאִי ר׳ שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים! אָמַר רַב חִסְדָּא: הָא מַנִּי ר׳ עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶהָ, וּבִזְכוּת סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן: וְהֵם, אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ׳: מַאי טַעְמָא? דִּדִילְמָא מֵתָה, לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה? וְהָתַנְיָא טְמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה. וְלֹא טְמֵא מֵת בִּלְבַד אָמְרוּ אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ" עִמּוֹ בְּמַחֲיצָתוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה. לְמֵימְרָא דִּבְעִיתוּתָא מְרַפְּיָא? אִין, דִּכְתִיב: "וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד" וְאָמַר רַב: שֶׁפִּירְסָה נִדָּה. וְהָא אֲנַן תָּנֵן חֲרֵדָה מְסַלֶּקֶת דָּמִים? פַּחְדָא צְמִית, בִּעֲתוּתָא מְרַפְּיָא: יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר, דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. ר׳ אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא ר׳ יִשְׁמָעֵאל. דְּתַנְיָא אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר, דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. ר׳ אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר: תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְחֵלֶן הוּא אוֹמֵר "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר" זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר. ר׳ יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר דִּכְתִיב "לֶחֱן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיךְ וַחֲטָיָךְ בִּצְדְקָה פְרָק וַעֲוֹנָיְתָךְ בְּמְחַן עֲנָיִן

הן

תוספות

דלא כתב וכתב לה אע״ג דנכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפום דיחוי דרב נחמן בר יצחק א״כ האי דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב גבי עשייה והא בפרק כל הגט (גיטין קף כ:) מפרש מ״ט פסלינן לכל הני גיטין אי כתיב ונתן ספר כריתות ה״א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב ה״א למעוטי האי דלא איהו כתב לה אבל יש לו ב׳ נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו׳ אלמא דממעטי התם מוכתב גרידא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי״ל דשאני התם דלא הוה צריך למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא הוא האי וכתב הילכך לא ממעטינהו מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בעולם כדכתיב וכתב את האלות: **הא** מני ר״ע היא ובזכות סבר לה כרבנן. פירש ר״י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי בהדיא דסבר ר׳ עקיבא זכות תולה דגרס בירושלמי תני ר׳ טרפון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזו שהיא של פורענות אמר לו ר״ע אילו נאמר מזכרת עון ושתק הייתי אומר כדבריך הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה אבל אי לא הוי אמר ר״ע בהדיא דזכות תולה הוה מוקי לה כרבי דתמני׳ (לקמן ל׳ כב:) וסבר לה כרבי שמעון ונראה דלא הוה מצי לאוקמא כרבי דמדסיפא רבי רישא לאו רבי ועוד איכא למאן דאמר בפ״ק (לעיל קף ו.) דבמתנוונה פליגי רבי ורבנן: **לא** טמא מת אלא אפי׳ מת עצמו. קשיא לר׳ דהכא משמע דמכניס מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא דעירובין בסופו (קף קז:) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב שרץ עצמו פטור שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה ומת נמי אין לו טהרה במקוה ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא נגע בו ושרץ לא מטמא במשא ולהכי נקט נמי שרץ ולא נבילה דאם נטמא המכניס תיפוק ליה משום גופו שהיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא ה״פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה אלא אפי׳ מת עצמו דהויא טומאה בחיבורין במכניסו דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין כדאיתא בפ׳ שני דמסכת ע״ז (קף לז:):

ביעתותא מרפיא. תימה לר״י והא בפרק בתרא דנדה (קף עח.) בגמרא ב״ש אומרים כל הנשים מתות נדות מ״ט דב״ש אגב ביעתותא [דמלאכא] דמותא חזיא וב״ה פליגי עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב״ש אומרים כל הנשים מתים זבין קרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו אלא טעמא דב״ש וכו׳ אלמא דלא אמרי׳ ביעתותא מרפיא וי״ל דביעתותא דמלאך לא מרפיא דלא חזי אלא בשעת הרצאת הנפש:

יש זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות תולה שנה אחת מנבוכדנצר לקצת ירחין תרין עשר יש זכות תולה שתי שנים מאמנון ויהי לשנתים ימים (שמו״ל כ יג) יש זכות תולה שלש שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה (מלכים א כב) אמר ר׳ יוסי כל אותן שלש שנים היה עסוק במצות וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כמדומה הכי פירוש אימא דממנחת זכרון ליכא למילף זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרט אם אומר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעוטה הרי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

רש״י

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה. וְאַפִּי׳ בס״ת: מִשְׁמוֹ. שֶׁל ר״מ: שֶׁבְּמִקְדָּשׁ. שֶׁל כָּל סוֹטָה וְסוֹטָה: מַאי בֵּינֵיהוּ. בְּלוֹמַר בְּמַאי קָמְיַפְּלְגֵי בְּאֵיזֶה טַעְמָא: לְמִחוֹק לָהּ. מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁבְּסֵפֶר תּוֹרָה, לְת״ק מַחֲקִינָן, לְר׳ יַעֲקֹב לֹא מַחֲקִינָן: כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּאִיפְּלְגוּ נַמִּי בְּבַתִּיבָה לִשְׁמָהּ: דְּאִינְתִּיק. מִכָּל נָשִׁים לִשְׁמָהּ שֶׁל זוֹ: אָמַר רַב נַחְמָן וְכוּ׳. אֵיהוּ נַמִּי פְּרִיךְ דְּהָנֵי תַּנָּאֵי לָאו כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, וּפְרִיךְ לְאִידָךְ גִּיסָא, וְאִית לֵיהּ נַמִּי דְּרַב פַּפָּא, וְהַ״ק אֵיבָא לְמִיפְרַךְ לְהַאי גִּיסָא וְאֵיבָא לְמִיפְרַךְ לְהַאי גִּיסָא: כָּתַב. לָהּ גֵּט לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ מִלְּגָרְשָׁהּ: בֶּן עִירוֹ. שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁמוֹ וְהוּא מְאוֹתָהּ הָעִיר: שְׁמִי כִּשְׁמְךָ וְכוּ׳. וּבְנֵי עִיר אַחַת אֲנָחְנוּ וְגַם זֶה רְאוּי לִי, תְּנֵהוּ לִי וַאֲגָרֵשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתִּי: פָּסוּל לָזֶה לְגָרֵשׁ בּוֹ. דְּדַרְשִׁינָן לָהּ לִשְׁמָהּ, דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת, וְהָכָא נַמִּי כְּתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן: מַנִּי. הָא דְּקָתָנֵי דְּבִיון שֶׁשְּׁתָתָה נִבְדֶּקֶת, ר״ש הִיא דְּאָמַר מְקָרֵיב מִנְחָתָהּ וְאח״כ מַשְׁקֶה, דְּאִי לֹא אַקְרְבָהּ בְּרִישָׁא לֹא הֲוָה מִיבְדְּקָה עַד שֶׁתִּקְרַב מִנְחָתָהּ דִּכְתִיב מַזְכֶּרֶת עָוֹן: הָא אָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה: בְּמַתְנִי׳ (לְקַמָּן ל׳ כב:): ר״ע הִיא. דְּאָמַר לְעֵיל (ל׳ יט:) מִשֶּׁקָּרַב הַקְּמָץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, אַלְמָא מְקָרְבֵי לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה: בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה. בְּהַר הַבַּיִת, דְּהָא עֲזָרַת נָשִׁים וְגַם שַׁעַר נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בִּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהָרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַר הַבַּיִת: עַמּוֹ בְּמְחִיצָתוֹ. וּבְמִדְבָּר נַמִּי הָיוּ ג׳ מַחֲנוֹת, לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהַלְּוִיִּם יִחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת (בְּמִדְבַּר ג׳) זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה, וְהַדְּגָלִים ג׳ פַּרְסָאוֹת זֶה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה הָיָה לוֹי וְקָאָמַר עַמּוֹ: שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה. אַגַּב בִּיעֲתוּתָא דְּמִים הַמָּרִים, וְחֲנִדָּה וְחִזְּבָה וּבַעַל קְרִי אֲסוּרִים בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה כִּדְרִלְפִינָן בְּפִסְחִים בְּפֶרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים (ל׳ סז.): פַּחְדָּא צְמִית. דְּאָגָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה פִּתְאוֹם אֶלָּא דּוֹאֲגַת שֶׁמָּא יְבוֹאוּ אוֹיְבִים לְהָרְגָהּ צוֹמֶת אֶת הַמִּקְוֶה מִלְּהוֹצִיא דָּם וְאַפִּי׳ בְּשֵׁעַת וִסְתָהּ, וְהַהִיא דְּנִדָּה אַדַּאגָה אִיתְּמַר, דְּקָתָנֵי הִגִּיעַ שֵׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טִמְאָה מִפְּנֵי שֶׁאֵרַח בִּזְמַנּוֹ בָּא, ר״מ אוֹמֵר אִם הָיְתָה בְּמַחֲבֹא הִגִּיעַ שֵׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טְהוֹרָה, אִם בָּדְקָה אַחֲרֵי כֵן וּמְצָאָתָהּ טְהוֹרָה, וְלֹא אָמַר אֹרַח בִּזְמַנּוֹ בָּא, שֶׁחֲרָדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים: בִּיעֲתוּתָא. הַבָּאָה פִּתְאוֹם כְּגוֹן זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲרָדָה עַד עַכְשָׁיו וּפִתְאוֹם הִיא מַרְגֶּשֶׁת בְּצִעֲרָהּ, וְכֵן בְּאֶסְתֵּר שֶׁבָּאת לָהּ שְׁמוּעַת מָרְדְּכַי פִּתְאוֹם: מְרַפְּיָא. הַדָּמִים, פּוֹתֵחַ אֶת הַמִּקְוֹר: מַנִּי מַתְנִי׳. דְּקָתָנֵי יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג׳ שָׁנִים: כְּדֵי הַכָּרַת הָעֻבָּר. דְּדָרִישׁ וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה ע״ז זְכוּת כְּדֵי וְנִזְרְעָה זָרַע, כְּשִׁעוּר שֶׁהָעֻבָּר נִכָּר בְּמַעֲבֶרֶת: הָרְאוּי לְסַפֵּר. לְחִיּוֹת וְלָבֹא לִידֵי סִפּוּר שַׁבְּחוֹ שֶׁל מָקוֹם: וְאע״פ שֶׁאֵין רְאָיָה. גְּמוּרָה לְדָבָר דְּזִכּוּת תּוֹלָה י״ב חֹדֶשׁ, זֵכֶר לְדָבָר. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ אַמַּאי אֵינָהּ רְאָיָה: לֶחֱן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיךְ וְגוּ׳. דְּנִיאֵל אָמַר לְנְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁפִּתַּר לוֹ הַחֲלוֹם שֶׁיְּהֵא נִטְרָד מִן הָאֲנָשִׁים וְלִהְיוֹת עִם בְּהֵמָה וְחַיָּה, לֶהֱן מַלְכָּא – אֲמַנְּמָם הַמֶּלֶךְ, מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָיךְ – עֲצָתִי תִּיטַב בְּעֵינֶיךָ לְהַאֲמִין לַעֲצָתִי: וַחֲטָיָךְ בִּצְדָקָה פְרָק. וְעַוֹנוֹתֶיךָ חֵטְאָךְ ע״י צְדָקָה פְּדֵה: וַעֲוֹנָיְתָךְ בְּמִיחַן. וַעֲוֹנוֹתֶיךָ בְּחַנִּינַת הָעֲנִיִּים:

הן

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבָד – ואפילו פרשת סוטה שבספר תורה, כיון שצריך שתהא פרשת סוטה ראויה להימחק, וקנקנתום מתיר רושם לאחר מחיקתו. **רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ** – של רבי מאיר, **חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ** – שכותב הכהן בבית המקדש לשם כל סוטה וסוטה.

מבררת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו, כלומר, מה יסוד המחלוקת בניהם. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לְמִחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו אם ניתן למחוק מפרשת סוטה שבספר תורה, לתנא קמא ניתן להשתמש לבדיקת הסוטה גם מפרשת סוטה הכתובה בספר תורה, ולכן אסר הטלת קנקנתום לתוך הדיו שבה נכתבת פרשה זו, ורבי יעקב סובר, שאין בודקים אותה אלא בפרשה הנכתבת לשמה, ולא מפרשת סוטה שבספר תורה, ולכן לא הצריך שתהא פרשה זו שבספר תורה, ניתנת להימחק. **וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – והתנאים הללו נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן, אם ניתן להשתמש לבדיקת סוטה זו במגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה אחרת. **דְּתַנְיָא, אֵין מְגִילָּתָהּ** – מגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה זו אינה **כְּשֵׁירָה לְהִשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מְגִילָּתָהּ** – מגילה שנכתבה לשם סוטה זו **כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת** – שאין צריך כתיבה לשמה. תנא קמא שבברייתא דלעיל, שאמר שניתן להשתמש בפרשת סוטה שבספר תורה להשקאת סוטה, דהיינו שלא צריך כתיבה לשמה, סובר כרבי אחי בר יאשיה שניתן להשתמש במגילה שנכתבה לסוטה זו לשם סוטה אחרת, ורבי יעקב שחולק וסובר שאין מוחקים מפרשת סוטה שבספר תורה, שצריך כתיבה לשמה, סובר כתנא קמא של רב אחי בא יאשיה, שאין משתמשים במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לבדיקת סוטה אחרת.

אָמַר רַב פַּפָּא לדחות, **דִּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לומר כן, ואפשר לומר **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם** שלא ניתן להשתמש במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לסוטה אחרת, **אֶלָּא כֵּיוָן דְּאִינְתִּיךְ לְשׁוּם רָחֵל** – שנכתבה המגילה לשם זו ונותקה מכל נשים שבעולם לשם רחל **לֹא הֲדְרָא מִינַּתְקָא** – לא תחזור שוב להינתק מכל נשים שבעולם להיות מיוחדת **לְשׁוּם לֵאָה** שכן התייחדה כבר לשם רחל. **אֲבָל תּוֹרָה** – פרשת סוטה שבתורה, **דְּסָתְמָא כְּתִיבָה** שנכתבת בסתם ולא נותקה מכל נשים שבעולם לשם זו **הָכִי נַמִּי דְּמָחֲקִינַן** ניתן למחוק ממנה לשם זו אף שלא נכתבה לשמה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לדחות באופן אחר, **דִּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לתלות את מחלוקת התנאים זה בזה ואפשר לומר, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה הָתָם** – שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם זו לסוטה אחרת **אֶלָּא בִּמְגִילָּה, לְפִי דְּאִיכְּתוּב לְשׁוּם אֲלוֹת בָּעוֹלָם** שסוף סוף נכתבה לשם קללה, **אֲבָל תּוֹרָה דִּלְהִתְלַמֵּד כְּתִיבָה** – שנכתבה כדי ללמוד ולא לשם קללה **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מָחֲקִינַן.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה** שאמר שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם אישה זו לסוטה אחרת, **לֵית לֵיהּ** – האם אינו סובר את המשנה בגיטין, אדם **שֶׁכָּתַב** גט על מנת **לְגָרֵשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ** חזר בו מהגירושין. אם **מְצָאוֹ בֶּן עִירוֹ, וְאָמַר לוֹ שְׁמִי כִּשְׁמְךָ וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ** – הרי שם העיר שלי ושלך, וכן השמות שלי ושל אשתך שווים, אם כן גט זה מתאים גם עבורי, תן לי את הגט שכתבת עבור הגירושין שלך ושל אשתך, ואגרש בו אני את אשתי. **פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ.** שצריך שתהא כתיבת הגט לשם האישה העומדת להתגרש בו. לפי שגבי כתיבת גט נאמר, "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ודורשים 'לה', 'לשמה', אם כן, גם כאן שנאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" נדרוש 'לה' 'לשמה'. מתרצת הגמרא, **אָמְרִי, הָתָם** – גבי גט **'וְכָתַב לָהּ' אָמַר רַחֲמָנָא,** כיון שהזכירה התורה כתיבה **בְּעֵינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ.** שואלת הגמרא, **הָכָא נַמִּי** כתוב **'וְעָשָׂה לָהּ'** ומדוע לא נדרוש שצריך עשייה לשמה. מתרצת הגמרא, **מַאי 'עֲשִׂיָּיה'** – מהי העשייה שאמרה התורה **מְחִיקָה** – שצריך הכהן למחוק את המגילה לשמה של הסוטה ולא שכתיבת המגילה צריכה להיעשות לשמה.

שנינו במשנה, **אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ [וְכוּ׳].**

מקשה הגמרא, **מַנִּי** – כמו איזה תנא סובר התנא של משנתינו שאמר, שהסוטה נבדקת מיד לאחר שתיית המים המרים, שמיד לאחר שתייתן פניה מוריקות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, דְּכַמָּה דְּלֹא קָרְבָה מִנְחָתָהּ** – שכל זמן שלא קרבה המנחה **לֹא בָדְקֵי לָהּ מַיָּא** – אין המים בודקים אותה, **דִּכְתִיב "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן"** הרי, שרק לאחר הקרבת המנחה נבדקים עוונותיה ונזכרים, ואם קודם שותה את המים ורק לאחר מכן מקריב את המנחה, לא היה התנא אומר שמיד לאחר השתייה פניה מוריקות. **אִימָא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלֶה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנָן** הרי שבאנו לשיטת חכמים, **דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים.** וקשה מי הוא התנא של המשנה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא** – משנתינו **מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה,** ולכן אומר התנא ששתיית המים בודקתה מיד, **וּבְזְכוּת** – אם תולה לה, **סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן** – שאומרים שהזכות תולה לה.

שנינו במשנה, **וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ׳** – לאחר ששותה הסוטה מן המים, אם טמאה היא, מיד פניה מוריקות והיא מתמלאת גידין והעומדים שם אומרים הוציאוה שלא תטמא העזרה.

שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** מבקשים להוציא אותה מהעזרה, לכאורה הסיבה היא, **דְּדִילְמָא מֵתָה, לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה** – היינו, עזרת נשים או שער נקנור (שהיה בין עזרת נשים לעזרה), ששם מביאים את הסוטה, שלא נתקדשו בקדושת המקדש והם כשאר הר הבית שדינו כמחנה לויה, **וְהָתַנְיָא, טָמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא טָמֵא מֵת בִּלְבָד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", ו'עִמּוֹ'** משמע, **בִּמְחִיצָתוֹ.** ובמדבר היו ג׳ מחנות, לפנים מן הקלעים, היה מחנה שכינה, סביב מחנה שכינה חנו הלויים, וסביב הלויים מחנה ישראל. ומכך שמשה שהיה לוי, נטל עימו למחיצתו את עצמות יוסף, יש ללמוד שהמת מותר במחנה לויה. אם כן קשה, מדוע הוצרכו להוציא את הסוטה מעזרת הנשים, הרי מת מותר בה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** לא מחשש מיתה הוצרכו להוציאה, אלא **שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה** מחמת הפחד התוקף אותה עם שתיית המים, שהיא מתחילה להרגיש את פעולתם בגופה, ונידה אסורה במחנה לויה.

שואלת הגמרא, **לְמֵימְרָא דִּבְעִיתוּתָא מַרְפְּיָא** – שהפחד מרפה את מקור דמיה וגורם לראית דם. אומרת הגמרא, **אִין, דִּכְתִיב 'וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד', וְאָמַר רַב** מהו לשון 'ותתחלחל', **שֶׁפִּירְסָה נִדָּה** – היינו, שנתמסמס חלל גופה, ופירסה נידה.

מקשה הגמרא, **וְהָא אֲנָן תְּנַן, חֲרָדָה מְסַלֶּקֶת דָּמִים** – אישה הנתונה בפחד, אינה רואה דם. מתרצת הגמרא, **פַּחְדָּא צָמִית** – דאגה מתמדת שלא באה לאישה בהפתעה, כגון אישה שדואגת מפני אויבים שלא יבואו להורגה, אכן צומת את המקור מלהוציא דם, ובמשנה זו מדובר במקרה שלא באה עליה הפחד בהפתעה, **בִּיעַתּוּתָא מַרְפְּיָא** – אבל פחד הבא בהפתעה, כגון זו, שעד שלא שתתה מן המים הייתה סמוכה ובטוחה שלא יזיקו לה המים, ופתאום, עם שתייתם מתחילה להרגיש מה שהם מחוללים המים בגופה, הפחד התוקף אותה מיד, גורם להרפיית המקור ולראיית דם.

שנינו במשנה, **יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה וְכוּ׳** – פעמים שהמים אינם בודקים אותה מיד, כגון, אם יש לה זכות. יש זכות תולה שנה, יש זכות תולה שנתיים, ויש זכות התולה ג׳ שנים.

מַנִּי מַתְנִיתִין – שאומרת שיש זכות התולה ג׳ שנים, **לֹא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי**

המשך בעמוד קעה

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הֵן (תִּהְיוּ) [תִּהְיֶה] אַרְכָּה לִשְׁלֵיתָךְ" – ועל ידי הצדקה, יהא אורך זמן לשלומך, שלא תמהר לפקוד אותך הרעה. וּכְתִיב, "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא" לבסוף הגיעו כל הפורענויות על נבוכנצר, וּכְתִיב "לִקְצַת יָרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר" – לאחר שנים עשר חודש. הרי שהזכות תולה שנים עשר חודש. אם כן, מיהו התנא של משנתנו שסובר שהזכות תולה ג׳ שנים. משיבה הגמרא, לְעוֹלָם התנא של משנתנו סובר כשיטת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שאמר שהזכות תולה ג׳ שנים, וְאַשְׁכַּח קְרָא – ומצא מקרא כתוב דְּאָמַר וְתָנֵי – שהקב"ה מאריך אפו עד ג׳ פעמים, דִּכְתִיב "כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם" – הרי שעד ג׳ פשעים המתין להם הקב"ה ולא הביא עליהם פורענות עד לאחר ג׳ פעמים, דהיינו האריך את הזמן ג׳ שנים.

שואלת הגמרא, וּמַאי – מהו שאמר רבי ישמעאל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר וְכֵן לַדָּבָר, מדוע אין זו ראיה גמורה. ומישבת, דִּלְמָא שָׁאנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כגון נבוכדנצר ואדום דְּלֹא מִפְּקִיד דִּינָא עֲלֵיהוּ – שאין הקב"ה ממהר להביא עליהם פורענות בעולם הזה, אבל עם ישראל מדקדק הקב"ה בעולם הזה וממהר לפרוע מהם בעולם הזה.

שנינו במשנה, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלֶה ג׳ שָׁנִים כּוּ׳.

שואלת הגמרא, זְכוּת דְּמַאי – איזו זכות מגינה עליה שהמים אינם מזיקים לה. אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה – שהיתה עוסקת בתורה. הָא אֵינָהּ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה הִיא – הרי אינה מצווה ללמוד תורה, וכיון שאינה מצווה אין שכרה גדול, ולא מסתבר לומר שזכות זו תעמוד לה שהמים לא יזיקוה. אֶלָּא נאמר שהכוונה היא, לִזְכוּת דְּמִצְוָה שעשתה, גם על כך קשה, וכי זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְנָא כּוּלֵּי הַאי – האם יש בכוחה להגין כל כך מן הפורענות וְהָתַנְיָא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי, נאמר "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", תָּלָה - המשיל הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, אֶת הַמִּצְוָה המשיל בְּנֵר, לוֹמַר לְךָ מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִינָהּ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה – להאיר לו את הדרך העומדת לפניו שלא יכשל, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִינָהּ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה - ממקצת פורעניות, וְאֶת הַתּוֹרָה המשיל בְּאוֹר – לוֹמַר לְךָ מָה אוֹר היום מֵגִין לְעוֹלָם – מכל הפגעים הבאים לו בעולם, אַף תּוֹרָה מְגִינָהּ לְעוֹלָם - שמצילה אותו מן החטא ומן היסורים הבאים לו בזה העולם. וְאוֹמֵר – הפסוק שאחריו המדבר בענין מעלותיה של התורה, "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ ובשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך וְגוֹ׳". וכך מתפרש הכתוב, 'בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ' – זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה – שהתורה תנחה ותגן עליך בעולם הזה מכל צרות. 'בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ' זוֹ מִיתָה – בשעת המיתה מגינה התורה מיסורי המיתה, 'וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ' לֶעָתִיד לָבֹא – לאחר המיתה תליץ התורה בעדך להגן מפני ייסורי הגיהנם. מָשָׁל לְאָדָם, שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה וּמִתְיָרֵא מג׳ דברים, א. מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים – גומות וּמִן הַבַּרְקָנִים שהם פגעים האורבים לו בכל צעד ושעל, ב. וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים – שהם סכנות המזדמנות לו באישון לילה, ג. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ – מחמת שאינו בקי מספיק בשבילי הדרכים. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר, כיון שמאירה לו את הדרך העומדת לפניו, נִיצָּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים שהם הסכנות האורבות מחמת שאינו רואה, כך, מי שמקיים מצוות ניצל ממקצת פורעניות. אולם וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים שדרכן ללכת בלילה פן יפגעו בו, ועוד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִיצָּל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים – כך מי שזכה ללמוד תורה ניצל מן החטא ומן היסורים. אולם גם לאחר שעלה עמוד השחר, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ, עד שהִגִּיעַ לְפַרְשַׁת דְּרָכִים ושם הכיר את דרכו ונוכח שהוא בדרך הנכונה, ואז נִיצָּל מִכּוּלָּם. וכמו כן האדם בעולם הזה, גם כשלומד תורה ומקיים מצוות עדיין אינו יודע אם ילך בדרך זו עד סוף ימיו, או שמא יכפנו היצר הרע להשיבו מהדרך הנכונה, עד שמגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד ליום זה, ואז ניצל מכל מוקשי העולם הזה. דָּבָר אַחֵר דרך נוספת מדוע המשיל הכתוב את המצוה לנר ואת התורה לאור, עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה – מעשה עבירה מכבה את שכר המצוה שלא תגין עליו מן הפורענות, כפי שניתן לכבות את אור הנר שלא יאיר. וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה – שכר מי שעסק בתורה שלא תגן עליו, כפי שלא ניתן לכבות את אור היום, שֶׁנֶּאֱמַר "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה" – 'מים רבים' הם משל לעבירות, והאהבה זו התורה, ומבואר בפסוק, שהעבירות אינם מכבות את שכר התורה. מכל מקום מבואר בברייתא שהמצוות אינם מגינות מן היסורים כל כך, ואם כן קשה, על איזו זכות אמר התנא שהיא עומדת לה להינצל מפגיעת המים המרים, אם זכות תורה, הרי אינה מצווה בלימוד התורה ושכרה אינו גדול, ואם זכות מצווה, הרי אין שכרם מרובה כל כך להציל מן היסורים. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, לעולם זכות מצוה מגינה על הסוטה, וּמִצְוָה בְּעֵידְנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בשעה שעוסק בה, מַגְנָא – מגינה עליו מן היסורים וּמַצְּלָא – ומצילה אותו שלא יבא לידי חטא, בְּעֵידְנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ – משנגמרה המצוה ואינו עוסק בה עוד, אַגּוּנֵי מַגְנָא – מן היסורים אַצּוּלֵי לֹא מַצְּלָא – ואינה מצילה מן החטא. כלומר, לעולם המצוה מגינה מן היסורים בעולם הזה, ולפיכך, זכות מצוה עומדת לסוטה שלא יזיקוה המים. ומה שאמר התנא בברייתא שהמצוה אינה מגינה אלא לשעה, כוונתו שאינה מגינה אלא בשעה שעוסק בה, אבל תּוֹרָה בֵּין בְּעֵידְנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בין בשעה שעוסק בה וּבֵין בְּעֵידְנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ – ובין בשעה שאינו עוסק בה מַגְנָא וּמַצְּלָא – מגינה מן היסורים ומצילה מן החטא.

מקשה הגמרא, מַתְקִיף לָהּ רַבָּה, אֶלָּא מַעֲתָּה - אם זכות תורה עומדת לאדם גם בשעה שאינו עוסק בה שלא יבא לידי חטא, דּוּאגַ וַאֲחִיתוֹפֶל שנעשו רשעים, מִי לֹא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה, אם כן אַמַּאי לֹא הֵגִינָה עֲלֵיהוּ התורה מיצר הרע, שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים. אֶלָּא אָמַר רָבָא חילוק אחר, תּוֹרָה בְּעֵידְנָא דְּעָסִיק בָּהּ – בשעה שעוסק בה מַגְנָא וּמַצְּלָא – מגינה עליו מיסורים ומצילה אותו מיצר הרע שלא יבא לידי חטא, בְּעֵידְנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ – ואולם בשעה שאינו עוסק בה, אַגּוּנֵי מַגְנָא אַצּוּלֵי לֹא מַצְּלָא – מגינה היא עליו מן היסורים אך אינה מצילתו מן החטא. מה שאין כן מִצְוָה, בֵּין בְּעֵידְנָא דְּעָסִיק בָּהּ בְּעֵידְנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְנָא מצילה אותו מן היסורים והפורענות, ולכן זכות מצוה מגינה על הסוטה, אך אַצּוּלֵי לֹא מַצְּלָא – אינה מצילתו מן החטא. ובזה מובן מדוע שלט יצר הרע על דואג ואחיתופל לעשותם רשעים.

רָבִינָא אָמַר – מיישב באופן אחר, לְעוֹלָם הזכות העומדת לסוטה היא זְכוּת תּוֹרָה. וּדְקָאָמְרַתְּ - ומה שהקשית שהרי היא אֵינָהּ מְצַוֶּה וְעוֹשֶׂה. נְהִי דְּפַקּוּדֵי לֹא מִפְּקְדָא – אמנם היא עצמה אינה מצווה ללמוד תורה, אך בְּאַגְּרָא דְּמַקְרְיָן וּמַתְנְיָן בְּנֵיהוּ – בשכר שטורחות להביא את בניהן לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה, וְנַטְרָן לְהוּ לְנַבְרֵיהוּ - וממתינות לבעליהן שיוצאים לעיר אחרת ללמוד תורה עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרְשָׁא – עד שחוזרים מבית המדרש, מִי לֹא פַּלְגָאן בַּהֲדֵיהוּ – וכי אינם חולקים עימם בשכר לימוד התורה שלהם, שהוא שכר של מצווה ועושה.

הגמרא חוזרת למשל המובא בברייתא ושואלת, וּמַאי הנמשל להגיע לְפַרְשַׁת דְּרָכִים שהזכיר התנא. ומשיבה, אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה – פרשת דרכים הוא יום המוות, שהוא מעבר מחיי האדם בעולם הזה לחיי נצח, וכוונת התנא לומר, שרק אם הגיע האדם ליום זה בעודו תלמיד חכם, ידע שניצל מסכנות היצר האורבות לו. אך עד אז, נתון הוא בידיו של יצר הרע להחטיאו. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, פרשת דרכים זֶה משל לְתַלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא – שהגיע לידי יראת חטא. מַר זוּטְרָא אָמַר, זֶה משל לְתַלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא

המשך בעמוד קנט

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כא עמוד א

רש״י

הַן תֶּהֱוֵי אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָּךְ. וְאִז תִּהֵא אוֹרֶךְ זְמַן לִשְׁלוֹמְךָ שֶׁלֹּא יָבֹאוּ עָלֶיךָ הַפּוּרְעָנוּת. וְכֵן עֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר, הָיָה מְקַבֵּץ בְּכָל יוֹם עֲנְיֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵבִיא בְּגוֹלָה וְהָיוּ צְרִיכִין מְזוֹנוֹת וּמִסַּרְנְסָם, וְאַף דָּנִיאֵל בְּשֶׁהִשִּׂיאוֹ עֵצָה זוֹ לְכָךְ נִתְכַּוֵּן, שֶׁרָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגוֹלָה מְחֻזָּרִין עַל הַפְּתָחִים: וּכְתִיב כֹּלָּא מְטָא. כָּל הַפּוּרְעָנוּת הַגִּיעַ עַל נְבוּכַדְנֶצַּר: לְקֵצָת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר. אַלְמָא תְּלָה לוֹ הַזְּכוּת י״ב חֹדֶשׁ: לְעָלָם. מַתְנִי׳ דְּקָתָנֵי ג׳ שָׁנִים ר׳ יִשְׁמָעֵאל הִיא: וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי. שׁוֹנֶה בְּהַהֲרָכַת זְמַן, כְּלוֹמַר מִקְרָא כָּתוּב שֶׁהִקְּבָ״ה מַאֲרִיךְ זְמַן עַד ג׳ פְּעָמִים, הִלְכָּךְ הָווּ לְהוּ ג׳ שָׁנִים: דְּלֹא מִפַּקֵּיד דִּינָא עֲלֵיהוּ. אֵין מְמַהֲרִין מִן הַשָּׁמַיִם לִפְקוֹד עֲוֹנוֹתָם עֲלֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל מִיִּשְׂרָאֵל מְמַהֲרִין לִפְרַע בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֲבָל מִיִּשְׂרָאֵל מְמַהֲרִין לִפְרַע בְּעוֹלָם הַזֶּה״ז וּמִדְּקָדְקִין אַחֲרֵיהֶם: זְכוּת דְּמַאי. מִגִּינָה כָּל כָּךְ: זְכוּת דְּתוֹרָה. שֶׁהֵיְתָה עוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה: הָא לֹא מִפַּקְּדָא. דִּכְתִיב וְלִמַּדְתָּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם (קְרִיס״ח) וְלֹא אֶת בְּנוֹתֵיכֶם, וְכֵיוָן דְּאִינְהִי מְצְוָה אֵין שִׁכְרָהּ גָּדוֹל כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה: הֵיא תְּשֵׁיחֶךָ. תְּלִי״ן בְּעִדְּךָ אֶת זְכוּתְךָ: פְּחָתִים. גְּמוּרוֹת: נְזַדְּמְנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר. כְּךְ זָכָה לְקַיֵּם מִצְוָה נִצַּל מִמַּקְצַת פּוּרְעָנִיּוֹת: וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵהֵיָה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים. שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ בַּלַּיְלָה פֶּן יִפְגְּעוּ בּוֹ, דִּכְתִיב תָּשֵׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִּרְמוֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (קְהַלִּים קד:) הֵגִיעַ עָמוּד הַשַּׁחַר. וְאַף כָּאן זָכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִן הַחֵטְא וּמִן הַיִּסּוּרִין: וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ׳. שֶׁמָּא יִכְפֶּנּוּ יִצְרוֹ לְבָטֵל וְיָשֵׁב עָלָיו יצה״ר וּפּוּרְעָנוּת: הֵגִיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים. וְשָׁם הִכִּיר אֶת דַּרְכּוֹ, וְאַף כָּאן הִגִּיעַ לְיוֹם הַמִּיתָה וְלֹא פָּרַשׁ מִן הַתּוֹרָה עַד יוֹם מוֹתוֹ נִצַּל מִכֶּלָּן, וְהָכִי מְפָרֵשׁ לֵהּ לְקַמִּיהּ: עֲבֵירָה מְכַבָּה. שֹׁכֶר מִצְוָה: וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה. שֹׁכֶר מִי שֶׁעָסַק בְּתוֹרָה קֹדֶם לָכֵן, אַלְמָא מִצְוָה לֹא מִגְּנָא כְּלֵי הָאִי: לְכִבּוֹת אֶת הָאֲהַבָּה. זוֹ תּוֹרָה דִּכְתִיב (שִׁיר ב) הֲבִיאָנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, יַיִן סוֹד: אָמַר רַב יוֹסֵף. לְעוֹלָם מְגִינָה עַל הַיִּסּוּרִין הַרְבֵּה, וּמַאי אִינָהּ מְגִינָה דְּקָאָמַר תִּ״ק [בל״ק] מִן הַחֵטְא שֶׁלֹּא יִתְקַפְּנוּ יצה״ר קָאָמַר: מִצְוָה בְּעִידְּנָא דַעֲסִיק בָּהּ. וְהַיְינוּ לְפִי שָׁעָה דְּאָמַר מְגִנָּא מִן הַיִּסּוּרִין וּמִצָּלָא מִיצה״ר שֶׁלֹּא יַכְשִׁילֻנוּ לְחֵטְא: בְּעִידְּנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ. מִשְּׁגַנְּמַר הַמִּצְוָה וְאֵינוֹ עָסוּק בָּהּ אֲגוּנֵי מְגִנָּא מִן הַפּוּרְעָנוּת, אֲצוּלֵי לֹא מִצָּלָא. וּדְקָתָנֵי בְּבְרַיְיתָא עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה, לְאו מִלְּהִגֵּן מִן הַיִּסּוּרִין קָאָמַר, אֶלָּא מִלְּטוֹל שָׂכָר לְעָתִיד: אַמַּאי לֹא תָּגֵן עָלֶיהָן. מִיצֵּר הָרָע שֶׁהֵחֱטִיאָם וַעֲשָׂאָם רְשָׁעִים גְּמוּרִים, כְּלוֹמַר אַמַּאי לֹא תַּצִּילֵהוּ מִן הַעֲבֵירוֹת: לְעוֹלָם זְכוּת דְּתוֹרָה. וְלֹא שֶׁעוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה, אֶלָּא שֶׁטּוֹרַחַת בִּבְנָהּ וּבְבַעְלָהּ שֶׁיַּעַסְקוּ: דְּמִקְרְיָאן וּמַתְנְיָאן. שֶׁטּוֹרְחוֹת עַל בְּנֵיהֶן לְהַבִּיאָן לְבֵית הַסֵּפֶר לִקְרוֹא מִקְרָא וְלִשְׁנוֹת מִשְׁנָה; וְנִטְרָן לְגַבְרֵיהוּ. וּמְמַתְּינוֹת לְבַעְלֵיהֶן שֶׁיּוֹצְאִין לְעִיר אַחֶרֶת לִלְמוֹד תּוֹרָה: מַאי פָּרַשַׁת דְּרָכִים. מִדְּהוּ מִדְּמֵהוּ לְהַגִּיעַ לְפָרַשַׁת דְּרָכִים, דְּהָא אֲבוּקָה הֵיְינוּ מִצְוָה, עָמוּד הַשַּׁחַר הֵיְינוּ תּוֹרָה, אֶלָּא פָּרַשַׁת דְּרָכִים מַאי הִיא: יוֹם הַמִּיתָה. וְהוּא תַּלְמִיד חָכָם בְּיוֹם מוֹתוֹ, וְיָדַע שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ לְפָרוֹק מֵעָלָיו עֹל תּוֹרָה: וְיִרְאַת חֵטְא. זָכָה לְיִרְאַת חֵטְא שֶׁזָּכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִכֹּלָּן, שֶׁהַתּוֹרָה מְלַמְּדָתוּ דְּבָרֵי מִצְוָה וְדִבְרֵי אִסּוּר וּמִמָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרוֹשׁ, וְיִרְאַת חֵטְא מוֹנֵעוּ מִלְּרַדּוֹף אַחֲרֵי יִצְרוֹ: דְּסָלְקָא לֵיהּ שַׁמַּעְתְּתָא אַלְבָּא דְּהִלְכְתָא. וְה״ק עֲלֶה עָמוּד הַשַּׁחַר נִצּוֹל מִן הַחֵטְא, זָכָה לְתוֹרָה נִצּוֹל מִיצה״ר וּמִן הַחֵטְא, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ, אִם יִזְכֶּה שֶׁיִּסְיַיְּעוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם לְהִתְקַבֵּל דְּבָרָיו בֵּין חֲבֵרָיו לְהוֹרוֹת בַּהֲלָכָה וּכְמִשְׁפָּט. הַגִּיעַ לְפָרַשַׁת דְּרָכִים, כְּלוֹמַר זָכָה לְכָךְ נִצּוֹל מִכֹּלָּן: לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוּ. כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו, אֱלֹהִים עָזְבוּ, שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁין עָלָיו, רִדְפוּ וְתִפְסוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל, אֵין לוֹ זְכוּת שֶׁיְּצִילֶנוּ, שֶׁהֶעֱבֵרָה בִּבְתָה וְכִיּוֹתָיו: לֹא יְרָאָהּ בְּךָ. עֲבֵרָה, וְאִם יְרָאָה וְשָׁב מֵאַחֲרֵיהָ: שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה. תְּנָא הוּא בְּמִשְׁנָה קַפְּרֵיְיתָא דִּזְבוּלִים, וְלָמַד תּוֹרָה עַל יְדֵי אָחִיו שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּפַרְקְמַטְיָא כְּדֵי שֶׁיְּחַלּוֹק בִּזְכוּת לְמוּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, לָכֵן הוּא נִקְרָא עַל שֵׁם עֲזַרְיָה אָחִיו, וְכֵן ר׳ יוֹחָנָן לָמַד ע״י הַנְּשִׂיאָה שֶׁהָיָה מְפַרְנְסוֹ: הִלֵּל עָסַק בְּתוֹרָה. מִתּוֹךְ עֹנִי רַב כִּדְמְפָרֵשׁ בְּמס׳ יוֹמָא (קף לה:):

תוספות

הַן תֶּהֱוֵי אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָּךְ" וּכְתִיב: "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא" וּכְתִיב "לְקֵצָת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר". לְעוֹלָם ר׳ יִשְׁמָעֵאל, וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי, דִּכְתִיב: "כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי אֱדוֹם". וּמַאי "אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר"? דִּלְמָא שָׁאנֵי גּוֹיִם דְּלָא מִפַּקֵּיד דִּינָא עֲלֵיהוּ: וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג׳ שָׁנִים כו׳: זְכוּת דְּמַאי? אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה? הָא אֵינָהּ מִצְוָה וְעוֹשָׂה הִיא! אֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵּי הַאי? וְהָתַנְיָא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ ר׳ מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי: "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר" תְּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר לוֹמַר לְךָ: מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לְךָ: מָה אוֹר מֵגֵן לְעוֹלָם אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" וְגו׳ "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ" זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה, "בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ" זוֹ מִיתָה, "וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ" לָעֲתִיד לָבֹא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה, וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִין וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר נִיצַּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמִן הַבַּרְקָנִים, וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִיצַּל מֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִין, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרַשַׁת דְּרָכִים נִיצַּל מִכּוּלָּם. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה". אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ וּבֵין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. מַתְקִיף לֵהּ רָבָא: אֶלָּא מַעֲתָּה, דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל מִי לֹא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה? אֲמַאי לֹא הֵגֵנָה עֲלֵיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסֵיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסֵיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. רָבִינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת תּוֹרָה, וּדְקָאָמְרַתְּ אֵינָהּ מִצְוָה וְעוֹשָׂה, נְהִי דִּפְקוּדֵי לָא מִפַּקְּדָא, בְּאַגְּרָא דְּמִקְרְיָן וּמַתְנְיָן בְּנֵיהוּ וְנָטְרָן לְהוּ לְגַבְרֵיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרָשָׁא, מִי לָא פְּלִגָּאן בְּהַדֵּיהוּ? מַאי פָּרַשַׁת דְּרָכִים? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם, וְיִרְאַת חֵטְא. מָר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלְבָּא דְּהִלְכְתָא. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דְּרָשַׁיהּ ר׳ מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי לְהַאי קְרָא כִּי סִינַי, וְאִילְמָלֵא דְּרָשׁוּהָ דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי, לֹא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוּ וְגו׳. מַאי דְּרוּשׁ? "וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר" וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. מַאי" בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ"? אָמַר עוּלָּא: לֹא כִּשְׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה וְלֹא כְּר׳ יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשֶׁבְנָא. דְּכִי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: הִלֵּל וְשֶׁבְנָא אַחֵי הָווּ, הִלֵּל עָסַק בַּתּוֹרָה, שֶׁבְנָא עָבַד עִיסְקָא. לְסוֹף, אָמַר לֵיהּ: תָּא נַעֲרוֹב וְלִיפְלוֹג; יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ" וְגו׳: אומר

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. ותימה מאי האי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מייצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי דמצלא מייצר הרע הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מייצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי״ל סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד׳ אמות בלא תורה:

וחן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש״י:

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כא עמוד ב

תוספות

רש״י

בן עזאי אומר חייב אדם וכו׳. ירושלמי דבן עזאי דלא כר״א בן עזריה דדריש (חגיגה דף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי׳ דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה: מטרונה שאלה את ר׳ אלעזר מפני מה חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג׳ מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לי הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג׳ מאות כור מעשר בכל שנה א״ל ישרפו ד״ת ולא ימסרו דברי תורה לנשים:

רוצה אשה בקב ותיפלות. פר״ח רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מצוי אצלה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע״פ שמביא לה לשכרו ט׳ קבין חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד מט׳ קבין ופרישות ל׳ יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע״י שליש לא יפחות לה מקביים חיטין מן שבת לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע״פ (כתובות דף סד:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (פס סג.) מוסיפין על כתובתה ג׳ דינרים בשבת ושער בינוני הוא ד׳ סאין בסלע וסלע ד׳ דינרים נמצאת סאה בדינר וג׳ סאין בג׳ דינרים שהן י״ח קבין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קביים מי״ח קביים שיפרוש ממנה דקביים אחד מט׳ בי״ח קבין:

היכי דמי חסיד שוטה. ירושלמי ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילין אצילנו עד כשהוא חולץ תפילין הוציא זה את נפשו: **זה** הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומבריח מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר׳ בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלוון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף א״ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וחכה עמיה היך דהוה יליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ״ט) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה״ז לא יטול ובגמרא (ירושלמי) הדא אמר חמשין דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: **יתומים** שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחייו הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי׳ בפ׳ הנושא (כתובות קג.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ״ש מדר׳ אסי א״ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו׳ התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא דמו מזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי׳ בפ׳ מציאת האשה (פס סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט דלא מזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים רבי פי׳ בתוספותיו דר׳ יוחנן פליג אההיא דמסקינן בפרק ב׳ דייני גזירות (פס קף קט.). אמר רבי יצחק בן אילעאי משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר״ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (קף קח:) ובפרק מי שמת (כ״כ קלט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר״ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: **אביי** אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב״ג. רשב״ם פי׳ ביש נוחלין (כ״כ דף קלו.) משום דגרם לעבור על דברי הנותן וערום לעבור מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף לא:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל בלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איהוהו רשע ערום זה המשיא כו׳ מי קאמר תינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע״ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ואי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו׳ כרשב״ג מכלל דאביי ס״ל כרשב״ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג״ע פס.) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וביש נוחלין (כ״כ דף קלו.) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין דף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אע״ג דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס״ל דלאו בקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס״ל לאביי דבקנין הגוף דמי דאפי׳ ר״ל דאמר לאו בקנין הגוף דמי מתרצינן אליביה אחריך שאני ופי׳ רשב״ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי׳ אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב״ג וז״ל בעלמא סבירא לן דלאו בקנין הגוף דמי כדפסקי׳ בפרק החולץ (יבמות דף לט:) הכא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר״ל פרק החולץ ובהא דאחריך קיימא לן כרשב״ג דפסקי׳ הלכתא לקמיה ולא פליג ר״ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איהוהו רשע וכו׳ ולקמן נמי ההיא אתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי כו׳ אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב״ג עד אפילו רשב״ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב״ג הלכך בעינן לפרושי דרשב״ג ס״ל כר״ל דלאו בקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר׳ אמאי לא קא חשיב נמי ההיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו:) אמר רב כהנא משום ר״ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב:

אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ׳ ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת: תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כְּאִילּוּ לִמְּדָהּ תִּיפְלוּת. אָמַר ר׳ אַבָּהוּ: מַאי טַעֲמֵיהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דִּכְתִיב: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם נִכְנְסָה עִמּוֹ עַרְמוּמִית, וְרִבָּנָן הַאי ״אֲנִי חָכְמָה״ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּר׳ חֲנִינָא, דְּאָמַר ר׳ יוֹסֵי בְּר׳ חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּשִׁיש עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא״: ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצֶה אִשָּׁה וְכוּ׳: מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ, מִתִּשְׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת: הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה כּוּ׳: הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה? כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא וְאָמַר: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וַאֲצִילָהּ. הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, ר׳ אַבָּהוּ אוֹמֵר: זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז, דִּתְנַן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז לֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר, אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת הֲרֵי זֶה יִטּוֹל. ר׳ אַסִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בִּנְכָסִים מוּעָטִין. אָמַר ר׳ אַסִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בִּנְכָסִים מוּעָטִין מַה שֶׁמָּכְרוּ, מָכְרוּ. אַבָּיֵי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא ״נְכָסַי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ, לְפְלוֹנִי״, וֵירֵד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל, הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁייֵר רִאשׁוֹן. רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו. ר׳ זְרִיקָא אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמֵּיקֵל לְעַצְמוֹ וּמַחֲמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר: זֶה שקרא

לְמֻדָּה תִּפְלוּת ס״ד. וְכִי תּוֹרָה תִּפְלוּת קָרֵא לָהּ: **כְּאִלּוּ**. שֶׁמִּתּוֹכָהּ הִיא מְבִינָה עַרְמוּמִית וְעוֹשֶׂה דְּבָרֶיהָ בְּהֵצֶנַע: **חָכְמָה**. תּוֹרָה: **שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עָרוּם עָלֶיהָ**. שֶׁפֵּירֵשׁ מִכָּל עֲסָקִים וְנַעֲשָׂה עָלֶיהָ עָנִי וְחֵסֶר כֹּל [וכ״א שֶׁמְּשִׁים עַצְמוֹ עָרוּם עָלֶיהָ גַּרְסִי׳] שֶׁמַּעֲרִים שֶׁיִּתְקַיֵּים תּוֹרָתוֹ לְקָבוֹץ עַל יָד וְלִלְמוֹד מִכָּל אָדָם: **מֵאַיִן תִּמָּצֵא**. מִן הָעֲשׂוּיִים כְּאַיִן: **רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת**. חִפְּצָה לִזּוֹן בְּמְזוֹנוֹת מוּעָטִין וְהִיא תִּפְלוּתָהּ מְצוּי לָהּ בְּתַשְׁמִישׁ, מִט׳ קַבִּין וּפְרִישׁוּת לְפָרוֹשׁ מִן הַתִּפְלוּת, לְפִיכָךְ אֵין טוֹב שֶׁתִּלְמוֹד תּוֹרָה: **שֶׁמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין**. דְּמִשֶּׁנִּקְבְּעוּ בְּלֵב הַדַּיָּין שְׁעָרֵי זְכִיּוּתָיו לִדְבָרָיו שֶׁל זֶה קָשִׁין לְסַלְקָן, וַהֲרֵי עַרְמוּתוֹ, וְרָשָׁע הוּא שֶׁעוֹבֵר עַל לֹא תַּשֵּׂא שֶׁמַּע שָׁוְא (מְמוּס כג): **לְהַשְׁלִים מָאתַיִם זוּז**. וּמַעֲתָּה לֹא יִטּוֹל לֶקֶט, וְיֵשׁ לוֹ קְרוֹבִים שֶׁיִּטְּלוּם: **בִּנְכָסִים מוּעָטִין**. דִּתְנַן (כ״כ דף קלט:) מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַנְּכָסִים מְרֻבִּין הַבָּנִים יְרֵשׁוּ וְהַבָּנוֹת יְזוֹנוּ, נְכָסִים מוּעָטִין הַבָּנוֹת יְזוֹנוּ וְהַבָּנִים יִשְׁאֲלוּ עַל הַפִּתְחִים: **שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ**. קֹדֶם שֶׁבָּאוּ הַבָּנוֹת לִב״ד וְהֶעֱמִידוּם ב״ד לַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת בָּנוֹת: **הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו**. רָאוּ וְעָשׂוּ כְּמוֹנִי וּלְכוּ בְּדַרְכִּי. לֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ כְּחָסִיד בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִדְקְדְּקוּ אַחֲרָיו לִבְדּוֹק בְּתוֹעֲבוֹתָיו: שקרא

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שנינו במשנה, **אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ׳ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת.** שואלת הגמרא, **תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי יעלה על דעתך שהתורה נקראת תיפלות (דברי הבאי). מתרצת הגמרא, אל תשנה בדברי רבי אליעזר המלמד את ביתו תורה מלמדה תיפלות, **אֶלָּא אֵימָא, כְּאִילּוּ לְמָדָהּ תִּיפְלוּת** – היינו, שהמלמד תורה לאישה כמי שמלמדה תיפלות, שעל ידי לימוד התורה היא לומדת להיות ערמומית ולעשות דבריה בהצנע.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שהמלמד תורה לאישה כאילו מלמדה תיפלות. **דִּכְתִיב "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה",** חכמה היא התורה, ומבואר בפסוק, ׳אני חכמה׳ – **כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם,** ׳שכנתי ערמה׳ - **נִכְנְסָה עִמּוֹ עֲרָמוּמִית.** והואיל ומתוך לימוד התורה נכנסת בה פיקחות, לומדת לעשות דברי זנות בהצנע

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** – בן עזאי שסובר שעל האדם ללמד את ביתו תורה, **הַאי** - הפסוק **׳אֲנִי חָכְמָה׳ מַאי עֲבֵדֵי לֵיהּ** – מה דורשים ממנו. משיבה הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּעַמִּיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן** – היינו, שפושט מעל עצמו עול דרך ארץ ופורש מכל העסקים ונעשה עני וחסר כל בשביל ללמוד תורה, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה".**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ – עניו בכל ענייניו, הן בחכמה, הן בעושר והן בגבורה **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"** – החכמה תמצא תמי שמשים עצמו כ׳אין׳ – כלום.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצֶה אִשָּׁה** בקב ותיפלות מתשעה קבין ופרישות **וְכוּ׳.** שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה פירוש דבריו של רבי יהושע. משיבה הגמרא, **הָכִי קָאָמַר, רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ** – מעדיפה אשה ליזון במזונות מועטים (קב) ושיהיה בעלה מצוי לה, **מִתִּשְׁעָת קַבִּין וּפְרִישׁוּת** – מליזון במזונות מרובים ובשפע גשמי, ולא יהא בעלה מצוי לה. וכיון שעיקר עניינה וליבה של האישה בדברים הללו, לא טוב שתלמד תורה.

הוּא הָיָה אוֹמֵר חָסִיד שׁוֹטֶה ורשע ערום **כו׳** שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה.** משיבה הגמרא, **כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא** שרואה שטובעת אישה בנהר, **וְאָמַר לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וְאַצּוּלָהּ** – אין זה מן הראוי להביט באישה ולהציל אותה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם.** משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן** – משמיע לדיין את הסיבות שיש לצדד לזכותו **קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ,** וכיון שקבע את צדדי זכויותיו בליבו של הדיין, קשה לסלקן, ואין לדיין את שיקול הדעת הרצוי לבחון את המקרה לאשורו. ולכן נקרא רשע, שעובר על ׳לא תשא שמע שוא׳, ערום, שעושה זאת בערמה שהדיין לא יודע שהוא בא לדון איתו.

רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז – בכדי שלא יוכל ליטול מתנות עניים. **דִּתְנַן, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז** אינו מוגדר בעני, ועל כן, **לֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר,** כיון שבעת הוא עני, **אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת,** אם כולם נחוצים לו, **הֲרֵי זֶה יִטּוֹל,** והרי הוא רשע ערום שנראה שרוצה לתת צדקה, ובאמת על ידי כך הוא מונע ממנו טובה, וזה בערמה שהעני לא מרגיש בכך.

רַבִּי אַסִּי אָמַר בשם **רַבִּי יוֹחָנָן,** רשע ערום **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמָכוֹר בְּנָכָסִים מוּעָטִין** – אדם שמת והניח בנים ובנות, הדין הוא שהבנים יורשים את הנכסים והם זנין את אחיותיהם עד שיתבגרו או עד שיתארסו. במה דברים אמורים בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות כאחד עד שיתבגרו הבנות, ואלו הן הנקראין נכסים מרובין. אבל אם אין בנכסים אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות ניזונות מהן עד שיתבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים, ואלו הן נכסים מועטים. אדם המשיא עצה לבנים שירשו נכסים מועטים, למכור אותם בכדי שלא יפסידו הנכסים במזונות הבנות, נקרא רשע, שהוא מעביר על דעת חכמים. ומנין שמהכירה מועילה, **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְתוֹמִים שֶׁקִּדְּמוּ וּמָכְרוּ בְּנָכָסִים מוּעָטִין** – קודם שבאו הבנות לבית דין, והעמידו הנכסים בחזקתן, **מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ.**

אַבָּיֵי אָמַר, רשע ערום, **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמָכוֹר בְּנָכָסִים בְּרֶבָן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא,** אדם שאמר לחברו **נְכָסַי** קנויים **לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי.** - ואחרי שתמות הנכסים יעברו לפלוני, אם **יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר** את הנכסים לאחר **הַשֵּׁנִי** – המקבל השני, **מוֹצִיא** את הנכסים **מִיַּד הַלְּקוּחוֹת** לאחר שימות הראשון **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר רִאשׁוֹן.** וכיון שמכר הנכסים לאחר, אין לשני כלום בנכסים, ואינו יכול להוציא מהלקוחות. ואדם המשיא עצה לזה הראשון שקיבל הנכסים, למוכרם לאחר בכדי שיוותרו בידו מעות הנכס ולא יעבור הנכס לאחר מותו ל׳אחריך׳, נקרא רשע כיון שעובר בזה על דעת הנותן.

רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר בשם **רַב שֵׁשֶׁת,** רשע ערום, **זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו** – מגלה מעשיו הטובים לאחרים ומציע להם ללכת באורחותיו. שאינו מתכוון אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות בכדי לחפות על תועבותיו.

רַבִּי זְרִיקָא אָמַר בשם **רַב הוּנָא, זֶה הַמְּסַיֵּעַ לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר, זֶה**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום עשרים לעומר עמ׳ ב

יִשְׁמָעֵאל. דְּתַנְיָא, אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי **הַכָּרַת הָעוּבָּר,** שהוא זמן שהעובר ניכר במעי המעוברת, **דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **ט׳ חֳדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי סוטה, **"וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יִסָּפֵר",** מכאן שהזכות תולה לה כדי זמן פקידת **זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר** – היינו, הראוי לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום, שהוא ט׳ חודשים. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאִיָּה לַדָּבָר** שהזכות תולה לה שנים עשר חודש, **זֵכֶר לַדָּבָר** יש, **דִּכְתִיב** לאחר שפתר דניאל את החלום ואמר לו שיהא נטרד מבני אדם ויהא מושבו ומאכלו עם חית השדה שבע שנים, **"לָהֵן מַלְכָּא** – אומנם אדוני המלך דע לך, שאף על פי שאין מנוס מן הגזירה, מכל מקום **מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָךְ** – תיטב עצתי בעינך, **(וְחַטָּיךְ) [וַחֲטָאָךְ] בְּצִדְקָה פְרָק** – ופדה חטאך וכפר עליה כדי שלא תתממש על ידי שתיתן צדקה, **וַעֲוֹנָתְךָ בְּמִחַן עֲנָיִן** – ועונותיך פרוק בחנינת עניים.

יחזקאל פרק־כ כב־לא

כב וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־יָדִי וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם לְעֵינֵיהֶם:
כג גַּם־אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹת אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כד יַעַן מִשְׁפָּטַי
לֹא־עָשׂוּ וְחֻקּוֹתַי מָאָסוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ וְאַחֲרֵי גִלּוּלֵי אֲבוֹתָם הָיוּ עֵינֵיהֶם: כה וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם
חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם: כו וָאֲטַמֵּא אוֹתָם בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְמַעַן
אֲשַׁמֵּם לְמַעַן אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה: (ס) כז לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעֹל: כח וָאֲבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ כָל־גִּבְעָה רָמָה וְכָל־עֵץ עָבֹת וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם אֶת־זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־שָׁם
כַּעַס קָרְבָּנָם וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ נִיחֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ שָׁם אֶת־נִסְכֵּיהֶם: כט וָאֹמַר אֲלֵהֶם מָה הַבָּמָה
אֲשֶׁר־אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס) ל לָכֵן אֱמֹר ׀ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה הַבְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם אַתֶּם נִטְמָאִים וְאַחֲרֵי שִׁקּוּצֵיהֶם אַתֶּם זֹנִים: לא וּבְשִׂאֵת מַתְּנֹתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר
בְּנֵיכֶם בָּאֵשׁ אַתֶּם נִטְמָאִים לְכָל גִּלּוּלֵיכֶם עַד הַיּוֹם (ס) וַאֲנִי אִדָּרֵשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חַי אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם:

רש"י

(כג) להפיץ אותם. מאז הבטחתים להפיצם כי תוליד בנים ובני בנים וגו' (דברים ד): **(כה)** נתתי להם חוקים לא טובים. מסרתים ביד יצרם להכשל בעוונם וכן ת"י ומסרתינון ביד יצרהון טפשא ואזלו ועבדו גזירן דלא תקנן ונמוסין דלא יתקיימו בהון: **(כו)** ואטמא אותם במתנותם. אותם מתנות שחקקתי להם לקדש לי כל בכור מסרתים ביד יצרם להעבירם לאותם בכורות למולך, הרי חוקים לא טובים: למען אשמם. אשימם ואחריב אותם, אשמם לשון שממה, והמפרשו לשון אשמה טועה הוא שהאל"ף אינה משרשי התיבה: אשר ידעו. כשאביא עליהם הרעה: **(כז)** עוד זאת. הוסיפו לעשות כשהביאותים אל הארץ: **(כט)** ויקרא שמה במה. לשון גנאי כלומר במה היא נחשבת: **(ל)** הבדרך אבותיכם וגו'. לשון תימה וכי כך הגון שבדרך אבותיכם אתם נטמאים ואני אדרש לכם להשיב על שאלתכם: **(לא)** ובשאת מתנותיכם. ובלקיחת מתנותיכם שהיה לכם לתת לי ואתם לוקחים אותם ממני להעביר בכורותיכם לעבודת כוכבים:

מצודת דוד

(כב) והשיבותי את ידי. השבתי ידי מלהכות בם: **(כג)** גם אני. ר"ל כמו שהם בגדו בי כן שלמתי גמול ונשבעתי להם במדבר להפיץ אותם בגולה כי בליל בכיית המרגלים שהיתה בט' באב הוקבעה הלילה ההיא בכיה לדורות בחרבן בית ראשון ובית שני כן ארז"ל: **(כד)** יען וגו'. ר"ל אולם לא בעוון זה בלבד היו החורבנות כ"א גם בעבור שלא עשו אז משפטי וכו': גלולי אבותם. הדברים התעובים ומאוסים כגלל של רעי: **(כה)** נתתי להם. מסרתים ביד העכו"ם לעשות עמהם חוקים לא טובים ומשפטים אשר לא ישיגו בעבורם את החיים כ"א הכליון והאבדון ועל הגזירות והשמדות שהיו בשעת חורבן הבית יאמר: **(כו)** ואטמא אותם. הרחקתים ממני כדבר טמא בעבור מתנותם וחוזר ומפרש במה שהיו מעבירים למולך כל פטר רחם הם הבכורות שפתחו רחם אמם: למען אשמם. ר"ל הריחוק ממני היה למען יהיו שממה ויהיה תועלת שוממותם למען אשר ידעו ויכירו אשר אני ה' האמיתי: **(כז)** עוד זאת. ר"ל גם בזאת במה שאתם חרפתם אותי חרפו אותי גם אבותיכם בעת מעלם בי: **(כח)** ואביאם. ר"ל והוא כשהבאתי אותם אל הארץ אשר נשבעתי לתת להם. וכשראו כל גבעה רמה ונשאה וכו' היו זובחים שם לעכו"ם ושם נתנו קרבנם המכעיס אותי ושם שמו ריח קטורת הבאה לנחת רוח ושם נסכו היין: **(כט)** ואומר אליהם. ר"ל כשהיו נועדים ללכת להקריב לעכו"ם והיו אומרים נבוא אל הבמה אמרתי להם מה מעלת הבמה הזאת להקרא שם במה האם בעבור שאתם הם הבאים שם כאומר הלא אין לקרוא למזבח בשם במה שהוא מל' רוממות וגבהות כ"א גם בעבור שבא שמה אש האלהי מן השמים ולא בעבור שתבואו אתם שם כי מה מעלה ורוממות יש בזה: ויקרא. עכ"ז לא שמעו אלי והיה נקרא בפיהם בשם במה עד היום הזה ולא חזרו בהם: **(ל)** הבדרך. וכי בעבור שאתם נטמאים ללכת בדרך אבותיכם ואחרי פסיליהם אתם זונים לעבדם כדרך אשה הזונה תחת בעלה: **(לא)** ובשאת. ובעבור תשורת מתנותיכם וחוזר ומפרש במה שאתם מעבירים בניכם באש לכל גילוליכם, בזה אתם נטמאים עד היום: ואני. וכי בעבור זה אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: חי אני. הריני נשבע חי אני, אם אהיה נדרש לכם:

מצודת ציון

(כג) ולזרות. ענין פיזור, כמו וזריתי פרש (מלאכי ב): **(כו)** פטר. ענין פתיחה כמו פוטר מים (משלי י"ז): אשמם. מל' שממון: **(כז)** גדפו. ענין חירוף, כמו אשר גדפו נערי המלך (מלכים ב יט): במעלם. ענין פשע: **(כח)** עבות. מרובה בענפים וקלועים אלה באלה: ניחוחיהם. מלשון נחת רוח: ויסיכו. ענין שפיכת היין להקרבה: **(לא)** ובשאת. ענין תשורה ודורון כמו משאת בנימין (בראשית מג):

דברי הימים א פרק־ב מז־נה

מז וּבְנֵי יְהֻדִּי רֵגֶם וְיוֹתָם וְגֵישָׁן וָפֶלֶט וְעֵיפָה וָשָׁעַף: מח פִּלֶגֶשׁ כָּלֵב מַעֲכָה יָלַד שֶׁבֶר וְאֶת־תִּרְחֲנָה:
מט וַתֵּלֶד שַׁעַף אֲבִי מַדְמַנָּה אֶת־שְׁוָא אֲבִי מַכְבֵּנָה וַאֲבִי גִבְעָא וּבַת־כָּלֵב עַכְסָה: (ס) נ אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
כָלֵב בֶּן־חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה שׁוֹבָל אֲבִי קִרְיַת יְעָרִים: נא שַׁלְמָא אֲבִי בֵית־לָחֶם חָרֵף אֲבִי בֵית־גָּדֵר:
נב וַיִּהְיוּ בָנִים לְשׁוֹבָל אֲבִי קִרְיַת יְעָרִים הָרֹאֶה חֲצִי הַמְּנֻחוֹת: נג וּמִשְׁפְּחוֹת קִרְיַת יְעָרִים הַיִּתְרִי וְהַפּוּתִי
וְהַשֻּׁמָתִי וְהַמִּשְׂרָעִי מֵאֵלֶּה יָצְאוּ הַצָּרְעָתִי וְהָאֶשְׁתָּאֻלִי: (ס) נד בְּנֵי שַׁלְמָא בֵּית לָחֶם וּנְטֹפָתִי עַטְרוֹת
בֵּית יוֹאָב וַחֲצִי הַמְּנֻחָתִי הַצָּרְעִי: נה וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים (ישבו) יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוּכָתִים
הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית־רֵכָב: (ס)

רש"י

(מז) ובני יהדי. אחד מבנים של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי־אם זה יהדי: **(מט) ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא.** שתי עיירות הללו שלו היו: **ובת כלב עכסה.** עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה אשת עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו׳: **(נ) אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה.** פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ע״א אלה היו וגו׳ חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב, לכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו׳: **בכור אפרתה.** ולא בכור לכלב על חור הוא אומר, כן נראה לנו: **(נב) הרואה חצי המנחות.** מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב ויגלם אל מנחת (לקמן ח׳) והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחר׳ הרואה פורמדריפי״ו בלע״ז: **(נג) ומשפחות קרית יערים.** יושבי קרית יערים: **מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי.** יושבי צרעה ואל תתמה שכתב (שופטים יג) ותחל רוח ה׳ לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו: **(נד) בני שלמא בית לחם.** בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי: **עטרות בית יואב.** וגם מיושבי נטופת ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחתי תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן מהרי הנטופתי, בענה הנטופתי (ש״ב כ״ג) גבורי דוד, ומנחת ויגלום אל מנחת (לק׳ ח): **(נה) ומשפחות סופרים.** יושבי יעבץ. סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו: **תרעתים שמעתים שוכתים.** כולם שמות בית אביהם: **המה הקינים.** והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין, שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנה ערים עשר (יהושע טז): **הבאים מחמת אבי בית רכב.** שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין, ע״א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה כדכתיב והרבית וקשיון ואבץ (שם יט). המה הקינים. צורפים ויתנהו לצורף תרגומו לקינאה (שופטים י״ז):

מצודת דוד

(מז) ובני יהדי. הוא אחד מבני עיפה פילגש כלב הנזכר למעלה ושתי שמות היה לו: **(מח) ילד שבר.** רצה לומר כלב ילד ממנה את שבר וכו׳: **(מט) ותלד שעף.** ר״ל שעף וכו׳ הוליד את אשתו את שוא שהיה שר על מכבנה ועל גבעא, או ר״ל אנשי הערים ההם היו מזרעו: **(נ) כלב בן חור.** למעלה אמר שחור בן כלב הוליד את אורי ואמר עתה שעוד היה בן לחור ושמו כלב ואלה הם בניו: **בכור אפרתה.** חור היה בכור לאמו ולא לאביו כי מישע היה שם בכורו: **(נב) הרואה חצי המנחות.** שם האחד הרואה ושם האחד חצי המנוחות ואין לתמוה על צרוף שמות בני אדם שידמה ענין ודוגמתו גדלתי ורוממתי עזר (לקמן כ״ה) שידמה ענין והם שמות בני אדם: **(נג) קרית יערים.** יושבי קרית יערים: **מאלה.** מן הבנים משפחות האלה יצאו יושבי צרעה ואשתאול והם שתי עיירות מנחלת יהודה: **(נד) בית לחם.** אנשי בית לחם היו מבניו וגם אנשי נטופה: **עטרות וכו׳.** הם שמות מקומות או משפחות: **(נה) ומשפחות סופרים.** גם מבניו היו משפחות הסופרים וחכמים סיעת יעבץ אשר ישבו עמו ועסקו בתורה והיו טפלים לו וכמ״ש ויהי יעבץ נכבד מאחיו (לקמן ד׳): **תרעתים וכו׳.** הם שמות משפחות הסופרים: **המה הקינים.** המשפחות האלה היו נקראים בשם כולל קינים: **הבאים מחמת.** ר״ל יוצאי ירך איש אשר שמו חמת שהיה אבי בית רכב:

מצודת ציון

(נה) סופרים. וחכמים ובדרז״ל סופר מברך ובור יוצא (חולין ק״ח):

ט לְבָדִים אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שׁוּעִים. פִּיו שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן — אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חוֹזְרִין בָּאֲרִיג. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְשִׁיחוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן אֲסוּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹלֵל עַד שֶׁלֹּא קוֹשֵׁר. לֹא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחֲגוֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה בָּאֶמְצַע.

י אוֹתוֹת הַגַּרְדִּין וְאוֹתוֹת הַכּוֹבְסִים אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם. הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת — אֵינָהּ חִבּוּר, וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת, פָּטוּר. עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד — חִבּוּר, וְיֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; וְהַשּׁוֹמְטָהּ

פירוש ברטנורא

ט הלבדים. צמר טרוף בלא טוויה ואריגה ועושין ממנו בגד. ואם טרף צמר ופשתים יחד ועשה מהן בגד אסורים מדרבנן, דדוקא מן התורה הוא מצריך שלשתן שוע טווי ונוז אבל מדרבנן בחד מנייהו סגי או שוע או טווי או נוז, והגך כיון שהם שוערין אסורים מדבריהם: **פיו של צמר בשל פשתן.** האורגים אחר שמשלימים הבגד רגילים לעשות על שפתו [ג'] וד' חוטין עב כדי שיתקיים הבגד והוא קרוי פיו, ואם הבגד של פשתן אסור לעשות פיו של צמר: **מפני שחוזרין לאריג.** מסבבין את האריג. פ"א דומין לאריג: **משיחות של ארגמן.** יתירים וחבלים של צמר צבוע ארגמן: **אסורות.** לחגור על גבי חלוק של פשתן: **מפני שהוא מולל עד שלא קושר.** שדרכן לחבר במלילה החגור של צמר עם החלוק של פשתן קודם שיקשר בה מתניו: **לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן.** שלא יעשה אדם חגורות של צמר וחגורות של פשתן ויקשרם זה בזה: **אע"פ שהרצועה באמצע.** כגון רצועה של עור שמשיחות של פשתן בראשה א' ומשיחות של צמר בראשה האחר וכשהוא חוגר בה קושר שני ראשיה של צמר ושל פשתן זה בזה. דאי לאו הכי פשיטא דשרי שהרי מעשים בכל יום דבגדים של צמר משימים תחתיהם עורות טלאים שהם תפורים בפשתן:

י אותות הגרדיים. דרך האורגים והכובסים לרשום שם הבעלים על הבגד במעשה רוקם כדי שלא יתחלפו של א' בשל חבירו. ואם הבגד של צמר ואותות של פשתן או איפכא אסור משום כלאים: **תכיפה א'.** תחיבה אחת שתחב המחט בבגד פעם אחת בלבד: **אינו חבור.** לטומאה ולטהרה. ואם נטמא אחד מהם לא נטמא חבירו, ואם הזה על א' מהם לא הזה על חבירו: **ואין בה משום כלאים.** אם א' של צמר וא' פשתים וחברם בתכיפה אחת: **והשומטה בשבת.** על מנת לחזור ולתפור פטור, ולא הוי כקורע ע"מ לתפור שתי תפירות דחייב: **עשה שני ראשיה לצד א'.** כגון שהעביר המחט פעם א' ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית ונמצאו שני ראשיה לצד א' וקשרן, דאם לא קשר שני ראשי החוט יחד אינו מתקיים: **עד שישלש.** שיכנים ויוציא ויחזור ויכנים שלשה פעמים. ואין הלכה כר"י: **השק והקופה מצטרפין לכלאים.** אם חתיכת בגד צמר מחוברת לשק וחתיכת בגד פשתים מחוברת לקופה, וחברן יחד בשתי תכיפות מצטרפות, אע"פ שהן מחוברות לשני כלים, ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואינן חבור. וה"ה אם מחוברים לשאר כלים דהוי דינן כמו שק וקופה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ט

משנה זו מונה חיבורים שונים של צמר ופשתים, שהם אסורים משום כלאי בגדים.

לְבָדִים – גלמי צמר שנחבטו ונכבשו ונתחברו יחד בלחץ מכבש או בחום (בלא טווייה ואריגה), אם עירב בהם פשתים, **אֲסוּרִים** – משום כלאי בגדים, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם שׁוּעִים** – שהצמר והפשתים סרוקים ומוחלקים ביחד, כמו שבארנו במשנה הקודמת. וכבר הזכרנו שלשיטת הרמב"ם איסורם הוא מן התורה, אבל לשיטת רוב הפוסקים אינם אסורים אלא מדרבנן, שמן התורה אין איסור כלאים אלא בשוע טווי ונוז כאחד, אבל מדרבנן נוהג דין כלאים אפילו באחד מהם, או שוע או טווי או נוז, והלבדים הואיל והם שועים אסורים מדרבנן. **פִּיו** – יש גורסים: פיף, והיינו חוטים גסים שתוחבים האורגים לתוך האריגה בשפת הבגד, ואין אורגים אותם עמו (**הרא"ש**); ויש מפרשים: כעין שפה שעושים האורגים סביב האריג (**ר"ש**), **שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, אָסוּר** – אם האריג הוא של פשתן, אסור שיהא בו פיף של צמר, וכן להיפך, **מִפְּנֵי שֶׁהֵם חוֹזְרִין בָּאֲרִיג** – שחוטי הפיף מסבבים את האריג (**הר"ש**). ויש מפרשים: מפני שנראים כארוגים יחד (**"תפארת ישראל"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְשִׁיחוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן** – חבלים של צמר צבוע ארגמן, **אֲסוּרוֹת** – לחגור על גבי חלוק של פשתן, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹלֵל** – שהחוגר דרכו לחבר את המשיחות לגב החלוק על ידי תפירת עראי, **עַד שֶׁלֹּא קוֹשֵׁר** – כדי שלא יינתקו מהחלוק קודם שקושרו בהן, ולכן יש בזה משום כלאים. **לֹא יִקְשֹׁר סֶרֶט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחֲגוֹר בּוֹ אֶת מָתְנָיו** – "סרט" היינו רצועה צרה וארוכה של אריג; ואסור לקשור סרט של צמר בסרט של פשתן כדי לעשותם חגורה, **אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה** – של עור, **בָּאֶמְצַע** – כלומר אפילו אם הוא קושר סרט של צמר בקצה אחד של רצועת עור, וסרט של פשתן בקצה השני של הרצועה, ונמצאת הרצועה מפסיקה בין הסרטים של שני המינים, מכל מקום אסור לחגור בו, לפי שהוא קושר את ראשי הסרטים ומחברם בשעה שהוא חוגר את מתניו. – כל האיסורים שנזכרו במשנה (פרט לרישא שנחלקו בה הדעות, כמו שבארנו) הם משום כלאים מדרבנן (**רמב"ם**).

באור משנה י

אוֹתוֹת הַגַּרְדִּין וְאוֹתוֹת הַכּוֹבְסִים – הסימנים שהאורגים והכובסים עושים בבגדים, שרוקמים בחוטים את שם בעליהם בשפת הבגד, או שמחברים שם חתיכת בד וכותבים עליה את השם, כדי שלא יתחלף בגדו של אחד בשל חברו, **אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אם עשו אותות של צמר בבגד של פשתן, כגון שרקמו עליו בחוטי צמר, או להיפך, אסור ללבוש את הבגד משום כלאים. **הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת** – המחבר שני בגדים על ידי תחיבה אחת במחט עם חוט, **אֵינָהּ חִבּוּר** – לענין טומאה וטהרה, שאם נטמא הבגד האחד, לא נטמא חברו; ואם היזה על אחד מהם לטהרו, לא נטהר חברו; **וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אם בגד אחד של צמר ואחד של פשתים, אין תכיפה זו עושה אותם כלאים, **וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת** – והשומט את התכיפה בשבת, היינו שמושך את החוט ומוציאו, **פָּטוּר** – כלומר שאינו חייב משום קורע בשבת. ולא נקטה המשנה "והעושה אותה בשבת, פטור", שהלכה זו נשמעת כבר ממה ששנינו לעיל "אינה חיבור", ומכאן שאין אדם חייב עליה בשבת משום תופר (**"תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"**). **עָשָׂה שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ לְצַד אֶחָד** – היינו שעשה שתי תכיפות, כלומר שתחב את המחט פעם אחת והפך אותה ותחבה פעם שנייה ונמצאו שני ראשי החוט לצד אחד, הרי זה **חִבּוּר** – לענין טומאה וטהרה, **וְיֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם** – אם בגד אחד של צמר ואחד של פשתן, תכיפה זו עושה אותם כלאים. יש מפרשים: אפילו לא קשר שני ראשי החוט, שאילו אם קשר שני ראשי החוט אפילו בתוכף תכיפה אחת יש בה משום כלאים. ויש סוברים, שמדובר כאן דווקא כשקשר שני ראשי החוט, אבל אם לא קשר אין זה חיבור, לפי שאינו מתקיים; ואילו בתוכף תכיפה אחת אפילו קשר שני ראשי החוט אינו חיבור (**"תפארת ישראל"; ועיין בברטנורא**); **וְהַשּׁוֹמְטָהּ בְּשַׁבָּת, חַיָּב** – משום קורע. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ** – אינו נקרא חיבור עד שיתחוב את המחט שלש פעמים, שהן שלש תפירות, ואין הלכה כרבי יהודה. **הַשַּׂק וְהַקֻּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאַיִם** – אם חתיכת אריג של צמר מחוברת לשק וחתיכת בד של פשתן מחוברת לקופה, שהיא כמין סל גדול, וחיבר את השק לקופה בשתי תפירות, אף על פי שהם שני כלים, מכל מקום יש בהם משום כלאים,

בְּשַׁבָּת, חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ. הַשַּׂק וְהַקֻּפָּה מִצְטָרְפִין לְכִלְאַיִם.

סליק מסכת כלאים

משניות מבוארות – קהתי

ואסור ליתנם על גבי כתפו (**ר"ש**). ובספרי (**פ' תצא**) הגירסה היא: "השק והקופה מצרפין את הכלאים", ונראה שלפי גירסה זו הפירוש הוא כמו שכותב הרמב"ם (**הל' כלאים י, ג**): "נתן צמר ופשתים בשק או בקופה וכרכן, הרי אלו כלאים".

מה ששנינו במשנה, שהתוכף תכיפה אחת – השומטה בשבת פטור, ואם עשה שני ראשיה לצד אחד – השומטה בשבת חייב, היינו בשומט את החוט על מנת לתפור בו, שאלולא כן הרי אינו אלא מקלקל והמקלקל בשבת פטור (הר"ש; ברטנורא). ויש רוצים לפרש בשומט את החוט שלא על מנת לתפור, ואף על פי כן הוא חייב כאן, לפי שהלכה זו היא המשך להלכה שלפניה, כלומר שמדובר בה באותו חוט המחבר שני בגדים שהם כלאים, וכשהוא שומטו הרי תיקן בזה את הבגדים, שמתחילה אסור היה ללובשם משום כלאים, ועכשיו מותר ללובשם, ולפיכך הוא חייב, מה שאין כן ברישא שאין בו משום כלאים, ממילא אם שומטו לאותו חוט בשבת שלא על מנת לתפור, הריהו פטור, כיון שלא תיקן כלום, וזהו מה שהמשנה באה להשמיענו ("תוספות אנשי שם" בשם הרה"ג מהר"ח ברלין אבד"ק מוסקבה).

יום שני

מסכת שביעית

פתיחה למסכת שביעית

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה': שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתְךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:

(ויקרא כה, א–ז)

השנה השביעית היא שנת השמיטה, קרויה במשנה בקיצור "שביעית" סתם. מכאן גם שם מסכתנו: "שביעית".

על שלשה דברים נצטווינו בשנה זו: על שביתת הקרקע, על קדושת הפירות, ועל שמיטת כספים.

בעניין שביתת הקרקע מפרטת התורה (בפרשה שהבאנו לעיל) ארבע עבודות האסורות בשביעית: זריעה – "שדך לא תזרע", זמירה – "וכרמך לא תזמור", קצירה – "את ספיח קצירך לא תקצור", בצירה – "ואת ענבי נזיריך לא תבצור". והרי זמירה בכלל זריעה, שהזמירה היא לתועלת גידול האילן, ובצירה בכלל קצירה (וכן לעניין שבת זריעה וקצירה הן אבות מלאכה, וזמירה ובצירה הן תולדותיהן ונכללות בהן), ולמה פרטן הכתוב? אלא מכאן למדים, שמן התורה אינן אסורות בשביעית אלא ארבע עבודות אלו: זריעה וקצירה בשדה, וזמירה ובצירה באילנות. ויש אומרים, שאף חרישה אסורה מן התורה, שנאמר (שמות לד, כא): "בחריש ובקציר תשבות"; ואף שהכתוב בתחילתו מדבר בשבת, מפרשים הם צווי זה לעניין איסור העבודה בשביעית (כמבואר בפרק א משנה ד). שאר עבודות קרקע – כל שיש בהן משום תיקון הקרקע, וכן עבודות שיש בהן משום תיקון האילן והשבחתו – אסורות הן מדברי סופרים (בבלי מועד קטן ג, א).

והלכה למשה מסיני היא, שאיסור עבודת קרקע מתחיל שלשים יום לפני ראש השנה של שביעית. איסור זה נקרא "תוספת שביעית", ואינו נוהג אלא בזמן שבית המקדש קיים. ברם, חכמים הרחיבו זמן האיסור של "תוספת שביעית" וגזרו על "שני פרקים": מחג השבועות ואילך בשדה אילן, ומחג הפסח ואילך בשדה תבואה (כמבואר בתחילת מסכתנו). אבל בברייתא נשנה, שרבן גמליאל ובית דינו (היינו רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא, מסדר המשנה – "מלאכת שלמה") התירו את האיסור של שני הפרקים, ובתוספתא מובא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה" (בבלי שם; ירושלמי שביעית א, א). מכאן פוסק הרמב"ם, שבזמן שאין מקדש, מותרים בעבודת הארץ עד ראש השנה של שביעית כדין תורה (רמב"ם הל' שמיטה ג, א).

בעניין קדושת פירות שביעית נאמרו ארבעה צוויים:

א. להשמיט ולהפקיר כל מה שתוציא הארץ, שנאמר (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה"; וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצוות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אפילו על מנת לחלקם לעניים; אלא יפקיר הכל ויד הכל שווין בו. ויש לו להביא לתוך ביתו מעט מעט (רמב"ם; מכילתא).

ונחלקו האחרונים בעניין מצווה זו, אם היא מוטלת על האדם, כלומר שהאדם הוא שחייב להפקיר פירות שדהו, ואם לא הפקיר עבר על מצוות עשה, ואין הפירות הפקר; או שיש כאן "אפקעתא דמלכא" ("הפקעת המלך"), כלומר שהתורה היא שהפקירה פירותיו, ולכן הפירות הם ממילא ומאליהם הפקר, ולא באה מצווה זו אלא לומר שהנוהג בפירותיו מנהג בעלות, הריהו עובר על מצוות עשה.

ב. שאין לעשות סחורה בפירות שביעית, שנאמר (בפרשה שהבאנו לעיל): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חכמים: "לאכלה" – ולא לסחורה.

ג. שאין להפסיד פירות שביעית, שכן דרשו מהפסוק דלעיל: "לאכלה" – ולא להפסד. פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות ולסוך דבר שדרכו לסוך.

דעת הרמב"ן היא, שהפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" זוהי מצוות עשה לאכול מפירות שביעית. אבל הרמב"ם ואחרים סוברים ש"לאכלה" הוא היתר ולא מצווה, אלא שבא הכתוב להשמיענו שהפירות שאדם לוקח מן ההפקר צריך הוא לאכלם בקדושת שביעית, לא לעשות בהם סחורה, ולא להפסידם ולא לשנות בהם ממנהגם. אמנם מותר גם להשתמש בהם להדלקת הנר ולצביעה.

נמצאנו איפוא למדים, שפירות הגדלים בשביעית, בין פירות האילן, בין הספיחים, והיינו מה שגדל מן הזרע שנפל בארץ לפני שביעית, מותר מן התורה לאכול, אלא שיש לאכלם בקדושת שביעית. ומה שנאמר: "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור" – כוונת הדברים: לא תקצור כדרך הקוצרים ולא תבצור כדרך הבוצרים, אלא אתה קוצר ואתה בוצר בשינוי, מעט מעט לפי הצורך. ברם, חכמים אסרו כל הספיחים – של תבואה, קטניות וירקות – באכילה, שגזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא יזרעו בשביעית ויאמרו ספיחים הם. איסור זה נקרא "איסור ספיחים". ומכאן שאין אוכלים מפירות שביעית אלא פירות האילן שהם גדלים מאליהם שנה שנה ואין בהם משום ספיחים, וכן צמחים שאין דרך רוב בני אדם לזרעם (רמב"ם הל' שמיטה ד, א-ג).

ד. שאין לאכול מפירות שביעית אלא כל זמן שהם מצויים גם בשדה, אבל כלה מין אחד מן השדה, חייב לבער מה שנמצא מאותו המין בבית, שכתוב: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" – ודרשו: כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, בהמה אוכלת

מסכת שביעית

פרק ראשון

א עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֵּרִי; וּבֵית הִלֵּל

פירוש ברטנורא

מסכת שביעית

א א עד אימתי חורשים בשדה האילן. לקמן מפרש איזהו שדה אילן: **ערב שביעית.** שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקראי: **כל זמן שהוא יפה לפרי.** כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: **עד העצרת.**

משניות מבוארות – קהתי

בבית, כלָה לחיה שבשדה, כלֵה (לשון צווי) לבהמתך שבבית (ספרא בהר).

מצווה זו נקראת מצוות הביעור, וכיצד מבערים? כשמגיע זמן הביעור מפקיר הוא את כל הפירות שכנס לתוך ביתו, בין משדהו בין משדה אחר, כלומר שמוציאם ומניחם מחוץ לביתו, ואומר: "מי שצריך ליטול יטול". ברם, רשאי הוא בעצמו לחזור ולזכות בהם. אבל אם לא קיים מצוות הביעור הרי הם אסורים באכילה (רש"י; רמב"ן; תוספתא). לדעת הרמב"ם מצוות ביעור היא לאבד את הפירות מן העולם. ולדעת הראב"ד שני ביעורים הם: הראשון הוא כשכלה לבהמה ולחיה מן העיר ותחומיה, שאז מצווה על כל אדם להוציא מה שבביתו ולהפקירו, והשני – כשכלו אותם הפירות מן הארץ, שאז יש לבערם מן העולם.

כל העניינים הללו כלולים איפוא ב"קדושת פירות שביעית", וכתבו בעלי התוספות: אין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית, שצריך לנהוג בהם קדושת שביעית" (תוספות סוכה לט, א דיבור המתחיל "שאין"). ברם, כל "הדינים והאיסורים" הללו מהווים פרטים המסתעפים מארבעת החיובים של תורה שבפירות (מלבד המצוות והאיסורים שבעבודות הקרקע והאילנות) שמנינו למעלה: להפקירם, לאכלה ולא לסחורה, לאכלה ולא להפסד, מצוות ביעור ("לאור ההלכה").

בעניין שמיטת כספים נאמר (דברים טו, א-ג): "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה'". פסוק זה כולל מצוות עשה לשמוט המלווה בשביעית – "שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו", ומצוות לא תעשה – "לא יגוש את רעהו". ברם, אין שביעית משמטת את המלווה אלא בסופה, היינו עם שקיעת החמה של ערב ראש השנה שבסוף שביעית, וברגע זה כל החובות משומטים, לפי שעברה עליהם שנת השמיטה, ומכאן, כל התובע חוב שעבר עליו שביעית, ביטל עשה ועובר על "לא תעשה". וכבר למדנו שהואיל ונמנעו העם מלהלוות זה לזה מחמת השמיטה, התקין הלל "פרוזבול", שלא תשמט שביעית את המלווה (כמבואר בפרק האחרון של מסכתנו).

כל אותם העניינים שהבאנו, פרטי הלכותיהם וטעמיהם מבוארים במסכת זו.

בטעם השמיטה אמרו חכמים (סנהדרין לט, א): אמר הקב"ה לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא (ולא ירום לבבכם בשבח ארצכם ותשכחו עול מלכותו – רש"י).

טעמי מצוות שמיטה

"כל המצוות אשר ספרנום בהלכות שמיטה ויובל, מהם לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר: "ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה" (שמות כג, יא), ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעמדה שמוטה, ומהם חנינה לעבדים ולעניים, כלומר השמטת כספים והשמטת עבדים, ומהם עיון בתיקון הפרנסה והכלכלה על ההתמדה, והוא היות הארץ כולה שמורה לבעלים, אי אפשר בה מכירה לצמיתות. – "והארץ לא תמכר לצמיתות" – ויישאר ממון האדם שמור עליו ועל יורשיו".

(מורה נבוכים, חלק ג פרק לט)

משרשי המצוה לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו עניין חידוש העולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וביום השביעי שלא ברא דבר הכתיב מנוחה לעצמו. ולמען הסיר ולעקור מרעיוננו דבר הקדמות אשר יאמינו הכופרים בתורה ובו יהרסו כל פינותיה ויפרצו חומותיה, באה חובה עלינו להוציא כל זמנינו יום יום ושנה שנה על דבר זה למנות שש שנים ולשבות בשביעית, ובכן לא ייפרד העניין לעולם מבין עינינו תמיד, והוא כעניין שאנו מונין ששת ימי השבוע כששת ימי עבודה והשביעי יום מנוחה. ולכן צוה הקב"ה להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו, מלבד השביתה בה, כדי שיזכור האדם, כי הארץ שמוציאה אלה הפירות בכל שנה ושנה, לא בכוח ובסגולתה, כי יש לה אדון על אדוניה, וכשהוא חפץ הוא מצווה עליו להפקירם.

ועוד יש תועלת בדבר, לקנות בזה מידת הוותרנות, כי אין נדיב כנותן בלי תקווה אל הגמול.

ועוד יש תועלת אחר בזה, שיוסיף האדם בטחון בה' יתברך, כי המוציא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל גידולי קרקעותיו ונחלת אבותיו אחת לשבע שנים ומלומד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מידת הכילות ולא מיעוט הביטחון(ספר החינוך)

כל השביעיות חביבין...

בימים שביעי חביב, שנאמר (בראשית ב, ג):
"ויברך א־להים את יום השביעי".

בחדשים שביעי חביב, שנאמר (ויקרא כג, כד):
"בחודש השביעי באחד לחודש".

בשנים שביעי חביב, שנאמר (שמות כג, יא):
"והשביעית תשמטנה ונטשתה".

בשמיטין שביעי חביב, שנאמר (ויקרא כה, י):
"וקדשתם את שנת החמישים". (ויקרא רבה, כט)

באור משנה א

משנה זו פותחת את מסכתנו בדין "תוספת שביעית", שצריך להוסיף מן השנה השישית על השביעית באיסור עבודת קרקע, ולהלן (משנה ד) סמכו דין זה לכתוב "בחריש ובקציר תשבות" (כפי שיבואר שם). ברם, לפי מסקנת הגמרא (בבלי מועד קטן ד, א) איסור תוספת שביעית הוא הלכה למשה מסיני, כמו שכבר הזכרנו לעיל (בפתיחה למסכתנו), ואין ההלכה למשה מסיני אוסרת אלא שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית, אבל חכמים הוסיפו על זמן זה; ובאות המשניות – בפרק זה ובפרק הבא (עד סוף משנה ו) – ללמדנו דין תוספת שביעית כפי שקבעו חכמים. אמנם רבן גמליאל ובית דינו נימנו והתירו כל עבודות הקרקע עד ראש השנה של שביעית, כמו שהבאנו לעיל (בפתיחה), אבל משנתנו היא משנה ראשונה, כלומר שנשנתה לפני היתרו של רבן גמליאל. – משנתנו דנה בשדה אילן, ולהלן במשנה ב מבואר מה נקרא שדה אילן.

אוֹמְרִים: עַד הָעֲצֶרֶת. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ.

ב אֵיזֶהוּ שִׁדֵּה הָאִילָן? כָּל שֶׁלֹּשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה, אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן; פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ.

ג אֶחָד אִילַן סָרָק וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים: אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן; פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן.

ד הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין, אוֹ שְׁנַיִם עוֹשִׂין וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה — אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן; עַד שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה עַד תִּשְׁעָה. הָיוּ עֲשָׂרָה, מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה — בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין, חוֹרְשִׁין כָּל

פירוש ברטנורא

דעד העצרת יפה לפרי ותו לא, ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית. ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

ב לבית סאה. קרקע שהיא נ' אמה על נ' אמה: **ככר דבלה.** התאנים היבשים עשויין במעגלה כעין ככר לחם קרוים ככר דבלה: **באיטלקי.** במנה של איטליא של יון, ולפי שהיה כך בימי משה משערים בו והמנה מאה דינרים והדינר שש מעות ומשקל כל מעה ט"ז שעורות בינוניות: **פחות מכאן.** מככר של ששים מנה אין חורשים כל בית סאה אלא תחת האילן לבד וחוצה לו: **כמלא אורה וסלו.** המלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בתמרים ובוצר בענבים. וסלו, הסל שנותן בו מה שהוא לוקט, ושאר השדה חשוב שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח:

ג אחד אילן סרק. שאינה עושה פירות ונטועין שלשה לבית סאה: **אם ראויין לעשות.** רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תאנה כיוצא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה: **לצרכן.** מלא אורה וסלו חוצה לו:

ד עד שיהיו מג' ועד ט. כלומר דין זה שאמרנו היינו מג' ועד ט', אבל אם היו עשרה או יותר אע"פ שאינן עושין חורשין: **שנאמר בחריש ובקציר**

משניות מבוארות – קהתי

עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית – בשנה השישית לשמיטה? עד איזה זמן מותר לחרוש ולא יהא כמתקן שדהו לצורך השנה השביעית? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפְּרִי** – כלומר שהחרישה יפה לפרי של השנה השישית, והריהו מתקן הקרקע לצורך הפרי של שישית ולא לצורך השנה השביעית. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: עַד הָעֲצֶרֶת** – עד חג השבועות מותר לחרוש, שעד אז עבודת החרישה היא לצורך השישית, אבל מחג השבועות ואילך הריהו נראה כמתקן הקרקע לצורך שביעית. **וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ** – שני הזמנים הללו קרובים זה לזה, כלומר שבית שמאי מחמירים במעט, אבל כרגיל עד עצרת החרישה יפה היא לפרי של אותה שנה (**"תפארת ישראל"**). ויש מפרשים שבית שמאי מקילים כאן, לפי שאף לאחר העצרת יש והחרישה יפה היא לפרי, ולדעתם מותרת היא. וכן משמע מהירושלמי, שכן שואלים שם: משום מה לא נכללה משנתנו בין ההלכות הנימנות במסכת עדויות, שבית שמאי מקילים בהן ובית הלל מחמירים? ומשיבים: "פעמים שאין הגשמים מצויים, ואין הליחה מצויה והוא אסור לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמאי", לפי שהחרישה אינה יפה אז לפרי, ואילו לדעת בית הלל מותר לחרוש עד עצרת, ונמצא בכגון זה שבית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים.

באור משנה ב

אֵיזֶהוּ שִׁדֵּה הָאִילָן – שמותר לחרוש בו עד העצרת? **כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה** – שלושה אילנות הנטועים על שטח בית סאה, והוא חמישים אמה על חמישים אמה, שהן אלפיים וחמש מאות אמה מרובעות; וכבר בארנו שהואיל ובשטח זה אפשר לזרוע סאה תבואה לפיכך נקרא "בית סאה"; **אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה** – היינו תאנים דרוסות העשויות כעין כיכר לחם, **שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה** – שמשקל הכיכר כמשקל ששים מנה, **בָּאִיטַלְקִי** – במנה האיטלקי (המנה הוא מאה דינר, ומשקלו כ־400 גרם, ונמצא משקל ששים מנה כ־24 קילוגרם), כלומר אם הם אילנות של תאנים שיכולים לגדל פירות כדי לעשות מהם כיכר דבלה שמשקלה כמשקל ששים מנה איטלקיות; ונחלקו המפרשים בזה: יש מפרשים, שכל אחד מהאילנות ראוי לעשות כיכר דבלה (**ר"ש**); ויש מפרשים, שכל האילנות ראויים לעשות כיכר דבלה, כלומר שכל אחד ראוי לעשות שליש הכיכר (**רמב"ם; הגר"א**), **חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – מותר לחרוש כל השטח של בית סאה עד העצרת, שכן החרישה בכל אותו שטח היא לצורך האילנות, והוא נקרא שדה אילן. **פָּחוֹת מִכָּאן** – אם אינם ראויים לעשות אלא פחות מכיכר של ששים מנה, **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן** – כל בית סאה, **אֶלָּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ** – תחת כל אילן וחוצה לו כשיעור שיכול לעמוד שם האורה, היינו מלקט התאנים, וסלו שנותן לתוכו את התאנים (**ברטנורא**). ויש מפרשים: מלא האורה וסלו חוצה לו – סביב כל אילן כדי מקום עמידתו של האורה ומקום הסל העומד מחוץ למלקט, שאז יש צורך ברווח יותר מאשר אם יעמוד הסל בין המלקט לאילן (**"תפארת ישראל"**), אבל שאר כל הקרקע דינו כשדה תבואה, ואין חורשים אותה אלא עד הפסח (להלן ב, א).

יום שלישי

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמד, שדין "שלושה אילנות לבית סאה" אינו דווקא בשלושה אילנות של תאנים אלא בכל סוגי האילנות.

אֶחָד אִילַן סָרָק וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל – בין אילן סרק שאינו עושה פירות, ובין אילן העושה פירות שאינם תאנים, אם הם נטועים שלושה אילנות לבית סאה, **רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים** – אילנות של תאנים, **אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי** – כלומר אם שלושה אילני תאנים כאלו היו ראויים לעשות כיכר דבלה שמשקלה כמשקל ששים מנה איטלקיות כמבואר במשנה הקודמת, **חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – עד העצרת, שאף באילנות סרק יפה החרישה לגידולם; **פָּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורכו של כל אילן, דהיינו מלוא אורה וסלו חוצה לו. בירושלמי מבואר שמשערים באילנות של תאנים, לפי שהם עושים הרבה פירות ופירותיהם גסים, ואילו אתרוג פירותיו אמנם גסים אבל אינו עושה הרבה פירות, וזיתים עושים אמנם הרבה פירות אבל פירותיהם אינם גסים; נמצא שיעור זה בא להקל.

באור משנה ד

הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה – אם אילן אחד היה ראוי לעשות כיכר דבלה של ששים מנה, **וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין** – ושני אילנות אינם ראויים כל אחד לעשות כיכר דבלה (**הר"ש**), ולפי הרמב"ם הפירוש הוא, שאינם ראויים כל אחד לעשות שליש כיכר, **אוֹ שְׁנַיִם עוֹשִׂין** – שני אילנות ראויים לעשות כיכר דבלה, **וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה** – אינו ראוי לעשות שיעורו, **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם** – כל בית סאה, **אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורך כל אילן, מלוא האורה וסלו חוצה לו; **עַד**

בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כא): **"בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת"** — **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בַּשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעֹמֶר.**

ה שִׁלְשָׁה אִילָנוֹת שֶׁל שִׁלְשָׁה אֲנָשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. וְכַמָּה יְהֵא בֵּינֵיהֶם? רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַבָּקָר עוֹבֵר בְּכֻלָּיו.

ו עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה וּמֻקָּפוֹת

פירוש ברטנורא

תשבות. ארישא קאי דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן. ומנין שאין חורשין כל הבית סאה שנאמר בחריש ובקציר תשבות, ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ולא לשמטה שכבר נאמר (ויקרא כה) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, תנהו ענין לאסור ב' פרקים של ערב שביעית, מפסח לשדה לבן, ומעצרת לשדה אילן. והכי קאמר קרא בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית [שנכנס לשביעית] תשבות. ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, נמי תשבות, שספיחים שגדלו בשביעית או שעבר וזרע בשביעית אסור לקצרם בשמינית: **ר' ישמעאל אומר.** לעולם בשבת משתעי קרא כפשטיה ואתא לאשמעינן מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר רחמנא תשבות בקציר של רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה דבעינן קצירה לשמה שזה דוחה את השבת:

ה הרי אלו מצטרפין. ונחשבין כאילו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: **וכמה יהא ביניהן.** בין אילן לאילן: **כמלא בקר וכליו.** צמד בקר עם העול, והיינו ד' אמות. אבל פחות מכאן למיעקר קימי ואין חורשין בשבילן:

ו נטיעות. ילדות, ולוקנות קרי אילן, והכא קמ"ל דאע"ג דשלש אילנות לבית סאה קרוי שדה אילן וחורשין כל בית סאה בשבילן, בנטיעות ילדות אין

משניות מבוארות – קהתי

שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה עַד תִּשְׁעָה – כלומר דין זה שרואים אם ראויים לעשות כיכר דבלה נוהג בשלושה אילנות עד תשעה, שאם שלושה מהם ראויים לעשות כיכר דבלה, אף שהשאר אינם ראויים לעשות (**"משנה ראשונה"**), חורשים כל בית סאה בשבילם. הרמב"ם כותב לשיטתו: "היו משלושה ועד תשעה וראויים לעשות ששים מנה, חורשין כל בית סאה בשבילן, ואף על פי שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות" (**הל' שמיטה ג, ד**). יש גורסים: היה אחד עושה כיכר דבלה או שניים עושים, אין חורשים להם אלא לצרכן עד שיהיו משלושה עד תשעה. אבל **הָיוּ עֲשָׂרָה** – אילנות בבית סאה, או **מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה** – יותר מעשרה בבית סאה, **בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין** – כלומר אף שאינם ראויים לעשות כיכר דבלה, כגון שכל האילנות דקים, **חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – שכן עשרה אילנות בבית סאה חשובים לעולם שדה אילן. **שֶׁנֶּאֱמַר** – זה מוסב על כל מה ששנינו קודם לכן, כלומר: ומניין שאין חורשים בשדה ערב שביעית? שנאמר: **"בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת"** – הכתוב הזה מדבר אמנם בשבת: "ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת", אבל קשה, למה צריך הכתוב לומר "בחריש ובקציר תשבת"? והרי כבר נאמר (**שמות כ, י**): "ויום השביעי שבת לה'... לא תעשה כל מלאכה"; או למה פרט הכתוב דווקא חרישה וקצירה, והרי כל מלאכה אסורה בשבת? מכאן דרשוהו חכמים לענין שביעית. אבל **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית** – שאסור לחרוש ולקצור בשנה השביעית, שהרי כבר נאמר (**ויקרא כה, ד-ה**): "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קציר לא תקצור" וגו', **אֶלָּא** בא הכתוב לצוות על **חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בַּשְּׁבִיעִית** – שאף בערב שביעית, היינו בשנה השישית, אסור לחרוש חרישה שתועיל לשביעית, **וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – שאף במוצאי שביעית, היינו בשנה הראשונה של השמיטה השנייה, אסור לקצור את הספיחים שרוב גידולם היה בשביעית, או הצמחים ממה שנזרע בשביעית באיסור. וכך נדרש הכתוב: "בחריש ובקציר תשבת" — בחריש שקצירו אסור, זה חריש של ערב שביעית לצורך שביעית שאסור לקצרו בשביעית, תשבות מן החריש, ובקציר שחרישו אסור, זה חריש של שביעית שאסור, ואם יצא למוצאי שביעית, לשנה השמינית תשבות מן הקציר (**ר"ח אלבק עפ"י מכילתא דר' שמעון**). נמצא לדעת תנא קמא פסוק זה בא ללמד על איסור תוספת שביעית, בין בערב שביעית ובין במוצאי שביעית. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת** – רבי ישמעאל חולק על תנא קמא, והוא מפרש את הכתוב כפשוטו שלעניין שבת נאמר, והוא בא ללמדנו: מה חריש אינו אלא רשות – שהרי אין חריש של מצוה, אף קציר אינו אסור בשבת אלא בקציר של רשות, **יָצָא** – מכלל האיסור, **קְצִיר הָעֹמֶר** – שהואיל והוא קציר של מצוה, הריהו מותר אפילו בשבת. לפי הבבלי (**מועד קטן ד, א**) סובר רבי ישמעאל, שאיסור תוספת שביעית הוא הלכה למשה מסיני. וכן פוסק הרמב"ם (**הל' שמיטה ג, א**). וכבר הזכרנו שההלכה למשה מסיני אינה אוסרת אלא שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית, ודווקא בזמן שבית המקדש קיים, אלא שחכמים הוסיפו שני פרקים, לשדה האילן מעצרת ואילך כמו ששנינו לעיל (משנה א), ולשדה תבואה מפסח ואילך (להלן ב, א). אבל רבן גמליאל ובית דינו נימנו וביטלו שני הפרקים, שהואיל ולאחר החורבן אין תוספת שביעית נוהגת עוד משום ההלכה למשה מסיני, לפיכך עמדו וביטלו גם תוספת החכמים, והותרה עבודת הקרקע בערב שביעית עד ראש השנה, כדין תורה.

יום רביעי

באור משנה ה

לאחר שלמדנו לעיל (משנה ב), שכל שלושה אילנות לבית סאה, אם ראויים לעשות כיכר דבלה של שישים מנה, חורשים כל בית סאה בשבילן, מוסיפה משנתנו ללמד, שאפילו אם שלשת האילנות אינם של איש אחד אלא של שלושה אנשים, הרי הם מצטרפים לשדה אילן.

שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים – שכל אילן הוא של איש אחר, ונטועים הם בבית סאה, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** – לשדה אילן, כאילו הם של איש אחד, **וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – עד עצרת. **וְכַמָּה יְהֵא בֵּינֵיהֶם** – שאלה זו מוסבה על כל מה ששנינו בענין האילנות. כמה ריווח צריך להיות בין אילן לאילן, שיהא מותר לחרוש כל בית סאה בשבילם, או כדי צורכו של כל אילן? **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַבָּקָר עוֹבֵר בְּכֻלָּיו** – שיהא צמד בקר עובר שם בכלי המחרשה לחרוש, ושיעורו ארבע אמות. אבל אם יש ביניהם פחות מארבע אמות אין חורשים להם, לפי שעומדים ליעקר. יש קוראים "הבַּקר" (**הבי"ת בפתח**), היינו הנוהג בבקר החורש את האדמה (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ו

במשנה ד למדנו, שאם היו עשרה אילנות בבית סאה חורשים בשבילם כל בית סאה עד עצרת. משנתנו באה ללמד, שאם היו עשר נטיעות בבית סאה, היינו שתילי אילנות, חורשים בשבילן עד ראש השנה. ולהלן במשנה ח מפורש עד מתי נקראות "נטיעות".

עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה

עֲטָרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן.
ז הַנִּטִּיעוֹת וְהַדְּלוּעִים מִצְטָרְפִין לְתוֹךְ בֵּית סְאָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל עֲשָׂרָה דְּלוּעִים לְבֵית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.
ח עַד אֵימָתַי נִקְרָאוּ נְטִיעוֹת? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּחוֹלוּ; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בַּת שֶׁבַע שָׁנִים; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נְטִיעָה כִּשְׁמָהּ. אֵילָן שֶׁנִּגְמַם וְהוֹצִיא חֲלִיפִין, מִטֶּפַח וּלְמַטָּה — כִּנְטִיעָה, מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה — כְּאִילָן; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן.

פרק שני

א עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הַלָּבָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלִּחָה: כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לִטַּע בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ; אֶלָּא בִּשְׁדֵה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח, וּבִשְׁדֵה הָאִילָן עַד עֲצֶרֶת.

פירוש ברטנורא

חורשין עד שיהיו עשרה: **שורות.** שנטועות במקום א' כחומה ואינן מפוזרות: **אין חורשין אלא צרכן.** משום דכשמפוזרות נראה כחורש לצורך האילן, אבל היכא דקימי במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצורך שביעית ולא לצורך האילנות: **שורה.** תרגום חומה שורה: **עטרה.** גדר סביב:
ז הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה. בדלעת יונית דוקא איירי במתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין. וצריך שיהיו הנטיעות רבות על הדלועים כגון שהיו הנטיעות ששה והדלועים ארבעה מצטרפין לעשרה וחורשין כל בית סאה בשבילן: **רשב"ג אומר.** אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן, לפי שהן כנטיעות. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:
ח עד שיחולו. עד שיצאו לחולין בשנה הרביעית ע"י פדיון, ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית: **נטיעה כשמה.** בת שנתה קרויה נטיעה ותו לא. פ"א כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן. והלכה כרבי עקיבא: **שנגמם.** שנחתך: **חליפין.** גידולים, לשון גזעו מחליף: **כנטיעה.** בין לענין חרישה בין לענין ערלה. והלכה כרבי שמעון:
ב א עד אימתי. שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית שאין בו אילן: **הליחה.** לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים: **מקשאות ומדלעות.** קשואים ודלועים אבל משם ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית: **נתת תורת כל אחד בידו.** זה אומר כלתה ליחה בתוך שלי וזה אומר לא כלתה ליחה בתוך שלי:

משניות מבוארות – קהתי

בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה – שהואיל והנטיעות מתייבשות מהר בלא חרישה הקילו בהן לחרשן עד ראש השנה (**רש"י; ר"ש**). ובגמרא אמרו (**בבלי תענית ג, א; ירושלמי שביעית**): עשר נטיעות הלכה למשה מסיני. אבל אם יש פחות מעשר נטיעות בתוך בית סאה אין חורשים כל בית סאה בשבילן (**ברטנורא**). **הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה** – אם הנטיעות אינן מפוזרות אלא עומדות בשורה אחת סמוכות זו לזו; ויש מפרשים: כשורה – כחומה (**ברטנורא**), **וּמֻקָּפוֹת עֲטָרָה** – או שהיו מוקפות עטרה היינו גדר סביב (**הר"ש**), ויש מפרשים: שעומדות בעיגול בצורת קשת (**רמב"ם**), **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורכה של כל נטיעה, כמלוא אורה וסלו. ושאר השטח דינו כשדה תבואה, שהואיל והנטיעות מרוכזות ועומדות בפני עצמן, הרי זה נראה כמתקן את הקרקע לצורך שביעית ולא לצורך הנטיעות (**ברטנורא**).

יום חמישי

באור משנה ז

הַנִּטִּיעוֹת וְהַדְּלוּעִים מִצְטָרְפִין לְתוֹךְ בֵּית סְאָה – אם יש בתוך בית סאה נטיעות ודלועים, הרי הן מצטרפות לעשר, כאילו הן עשר נטיעות, וחורשים כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. ובירושלמי מבואר, שדווקא אם הנטיעות רבות על הדלועים, כגון שש נטיעות וארבע דלועים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל עֲשָׂרָה דְּלוּעִים לְבֵית סְאָה** – אפילו כולן דלועים, **חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – שדין הדלועים כנטיעות. בירושלמי מבואר, שהמדובר כאן בדלעת יוונית שהיא גדולה כנטיעה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

באור משנה ח

עַד אֵימָתַי נִקְרָאוּ נְטִיעוֹת? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּחוֹלוּ – עד שייעשו הפירות חולין; שכן הנוטע עץ מאכל פירותיו בשלש שנים ראשונות אסורים בהנאה משום ערלה, ובשנה הרביעית הוא נקרא "נטע רבעי", והפירות קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם, או לפדותם ולהעלות דמיהם לירושלים כדין פירות מעשר שני; וסובר רבי אלעזר בן עזריה, שעד הזמן שפירותיהן נעשים חולין, היינו בשנה החמישית להינטען, נקראות הן "נטיעות". ויש מפרשים: עד שיחולו – עד שיצאו לחולין על ידי פדיון, היינו בשנה הרביעית; ואם לא פדאן – עד שייעשו חולין מאליהן, היינו בשנה החמישית (**רמב"ם; ברטנורא**). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בַּת שֶׁבַע שָׁנִים** – כלומר עד בנות שבע שנים נקראות נטיעות; ובתוספתא פירשו, שכוונת רבי יהושע לזיתים, אבל בתאנים בנות שש ובגפנים בנות חמש. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נְטִיעָה כִּשְׁמָהּ** – כל זמן שבני אדם קוראים לה נטיעה, דינה כנטיעה (**רמב"ם**). והלכה כרבי עקיבא. ויש מפרשים: נטיעה כשמה – בת שנתה. **אִילָן שֶׁנִּגְמַם** – שנכרת גזעו, **וְהוֹצִיא חֲלִיפִין** – ענפים חדשים, **מִטֶּפַח וּלְמַטָּה** – אם לא נשאר מן הגזע אלא פחות מטפח, **כִּנְטִיעָה** – דין הענפים שהוציא כדין נטיעה לענין חרישה ערב שביעית; וכן לענין ערלה (**הר"ש; ברטנורא**), **מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה** – ואם נשאר בו טפח ויותר, **כְּאִילָן** – דין החליפין כדין אילן; **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – והלכה כדבריו.

יום ששי

באור משנה א

שדה תבואה שאין בה כל מטעי עצים נקראת בלשון חכמים "שדה לבן", לפי שאין בה צל אילנות; ויש אומרים, על שם שהתבואה מלבינה כשהיא מבשילה. ולאחר שלמדנו בפרק הקודם עד אימתי חורשים בשדה אילן ערב שביעית, באה משנתנו ללמד עד אימתי חורשים בשדה לבן.

עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הַלָּבָן – בשדה תבואה וקטניות, **עֶרֶב שְׁבִיעִית** – בשנה השישית לשמיטה? **עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלִּחָה** – הלחלוחית שבקרקע שבאה מחמת הגשמים, היינו: **כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לִטַּע בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת** – בשדה הקישואים ובשדה הדלועים, שהקישואים והדלועים צריכים רטיבות יתירה. אבל מכאן ואילך נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ** – זה יאמר: כלתה ליחה משדי, וזה יאמר: לא כלתה ליחה משדי, שהרי אין הליחה כלה בכל השדות

ב מְזַבְּלִין וּמְעַדְּרִין בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלָחִין. מְיַבְּלִין, מְפָרְקִין, מְאַבְּקִין, מְעַשְּׁנִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הֶעָלֶה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית.

ג מְסַקְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקַרְסְמִין, מְזָרְדִין, מְפַסְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּזִרּוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ.

פירוש ברטנורא

אלא בשדה לבן. שעתיד לזרעה אחר החרישה וצריך שתהא רוב ליחה קיימת אין חורשים אלא עד הפסח: **ושדה אילן.** שהיא נטועה כבר אין צריך שתהא רוב ליחה קיימת שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע הלכך חורשים בה עד העצרת. וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרינן לעיל בפ"ק שר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח ועצרת וביטלום, ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

ב מזבלין. מכניסין להם זבל: **מעדרים.** חופרים בעיקרי האילנות שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר בתוספת שביעית, ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור, אא"כ הוא דבר שאפילו בשביעית עצמה אין איסורו אלא מדברי סופרים ובתוספת שביעית לא גזור: **בית השלחין.** שאין די לה במי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלחי: **מיבלין.** חותכין היבלת. מומין הנולדין באילן: **מפרקין.** העלין מעל האילן להקל מעליו: **מאבקין.** שרשים המגולים מכסים אותן באבק: **מעשנין.** תחת האילן להמית התולעים הנדלים בו: **אף נוטל את העלין.** בשביעית עצמה, ות"ק לא אמר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד. ואין הלכה כר' שמעון:

ג מסקלין. מסירין את האבנים: **מקרסמין.** כמו מכרסמין בכ"ף, לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ), כלומר כורתים וחותכין הענפים היבשים מן האילן: **מזרדין.** הענפים הלחים כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד: **מפסלין.** שנוטל את הפסולת. וי"מ מפסלין לשון פסל לך (שמות לד) שחותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה: **כזירודה וכפיסולה של חמישית וכו'.** ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית. ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן ששית מה חמישית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית. ור' שמעון אומר מעצרת ואילך שהוא נאסר בעבודת (הארץ) [האילן] נאסר נמי בזירוד ופיסול. ושלש מחלוקות בדבר, והלכה כת"ק:

משניות מבוארות – קהתי

באותו זמן, **אֶלָּא בִּשְׂדֵה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח** – אין חורשים אלא עד חג הפסח, **וּבִשְׂדֵה הָאִילָן עַד עֲצֶרֶת** – כדברי בית הלל (לעיל א, א). בירושלמי מבואר טעם ההבדל שבין שדה הלבן ושדה האילן, שבשדה לבן עומדים לזרעה אחר החרישה וצריך שתהא מרבית הליחה קיימת, ואין מרבית הליחה קיימת אלא עד חג הפסח; אבל בשדה האילן, שהיא נטועה כבר, אין צריך שתהא מרבית הליחה קיימת, שאין חורשים אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע, הלכך זמנה עד חג השבועות. כן אמרו בירושלמי, שאף המשנה שבתחילת מסכתנו בענין שדה האילן נשנתה על ידי אותו התנא ששנה הרישא של משנתנו, והוא רבי מאיר, שסתם משנתנו רבי מאיר, כלומר שרבי מאיר בא ללמדנו, שבעניין שדה האילן נחלקו בית שמאי ובית הלל, כמו ששנינו (לעיל א, א), ואילו בשדה הלבן הכל מודים שחורשים עד שתכלה הליחה, היינו מעט לאחר הפסח. ורבי שמעון חולק על רבי מאיר וסובר שמעולם לא נחלקו בית שמאי ובית הלל לא בשדה האילן ולא בשדה הלבן, ולדברי הכל בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת. – וכבר הזכרנו שרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני הפרקים הללו וביטלום, והתירו לחרוש עד ראש השנה של שביעית.

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בדין "תוספת שביעית", והיא מונה עבודות קרקע ועבודות אילן שאין איסור תוספת שביעית חל עליהן, לפי שאף בשביעית עצמה אין עבודות אלו אסורות אלא מדברי סופרים (עיין בפתיחה למסכתנו).

מְזַבְּלִין – מפזרים זבל בשדות לטייב ולדשן את הקרקע (**רמב"ם**), **וּמְעַדְּרִין בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת** – בשדה קישואים ובשדה דלועים, היינו שחופרים במעדר סביב קלחי הקישואים והדלועים, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלָחִין** – בשדה שאין מי הגשמים מספיקים לה והיא טעונה השקאה מלאכותית, מעדרים בה עד ראש השנה. **מְיַבְּלִין** – חותכים את היבלות שבאילן, **מְפָרְקִין** – נוטלים עלים מעל האילן, להקל מעליו, **מְאַבְּקִין** – מכסים בעפר דק את שרשי האילן שנתגלו, **מְעַשְּׁנִין** – מעלים עשן תחת האילן להמית התולעים שבו, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית, שכל אותן עבודות אינן אסורות בשביעית אלא מדברי סופרים, ולכן לא גזרו עליהן לאוסרן בערב שביעית. ויש סוברים, שאף עבודות שנוהג בהן איסור תוספת שביעית, אם אינן נעשות לצורך תיקון הקרקע או האילן אלא לצורך גידול הפירות של השנה השישית, הרי הן מותרות עד ראש השנה (**ר"ש; ברטנורא**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הֶעָלֶה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית** – מותר ליטול את העלה מן האשכול אפילו בשביעית עצמה, שכן תנא קמא סובר שאין מפרקים העלים אלא בערב שביעית, וחולק עליו רבי שמעון וסובר, שאף בשביעית מותר ליטול את העלים (**רמב"ם; ר"ש; ברטנורא**), לפי שאין בזה משום השבחת האילן אלא משום שמירה שלא יתקלקל (**"תפארת ישראל"**). ואין הלכה כרבי שמעון. ויש מפרשים, שרבי שמעון אינו חולק על תנא קמא, אלא דווקא בעלה הסמוך לאשכול ומזיק לו דעתו היא שמותר לתלשו בשביעית, לפי שאין כוונתו אלא לשמור על האשכול (**הגר"א**).

שבת קודש
באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לפרט עבודות קרקע ועבודות אילן, שמותרות הן בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית.

מְסַקְּלִין – מפנים את האבנים מן השדה, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **מְקַרְסְמִין** – כמו "מכרסמין"; חותכים את הענפים היבשים מן האילן, **מְזָרְדִין** – קוצצים ענפים לחים, שפעמים הם רבים מדי ורגילים לכרות מקצתם לתועלת גידול האילן, **מְפַסְּלִין** – מסירים הפסולת מן האילן, ויש מפרשים: כורתים כל הענפים כדי שיתעבה האילן (**ר"ש**), **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּזִרּוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית** – כמו שהזירוד והפיסול של השנה החמישית נמשכים ונעשים בשנה הששית, כך הזירוד והפיסול של הששית מותרים אף בשביעית (**ר"ש**); ויש מפרשים, שלדעת רבי יהושע אינו מזרד ומפסל עד ראש השנה אלא עד הזמן שדרך בני אדם לעשות עבודות אלו בכל השנים (**רמב"ם**). ויש ממזגים שני הפירושים ומבארים: כמו שזירד ופיסל את האילנות בשנה החמישית כך יעשה גם בשנה הששית. אם הזירוד והפיסול נמשך גם בששית, מותר לזרד ולפסל של הששית אפילו בשביעית. ואם הזירוד והפיסול של החמישית הסתיימו בה בשנה, ואף לפני ראש השנה, אף הזירוד והפיסול של השישית צריכים להסתיים בששית באותו זמן (**ר"ח אלבק**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ** – כלומר שאין רשאים לפסל בערב שביעית אלא עד עצרת, כדין עבודת האילן בכלל. יש מעירים, שמחלוקת התנאים שבמשנתנו היא בכל שלש עבודות האילן המפורטות בה, והיינו: קרסום, זירוד ופיסול, וזה שנקט רבי יהושע זירוד ופיסול, ורבי שמעון – פיסול לבד, לאו דווקא הוא (**"מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**).— ההלכה כתנא קמא.

ד מְזַהֲמִין אֶת הַנִּטִּיעוֹת, וְכוֹרְכִין אוֹתָן, וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים, וּמַשְׁקִין אוֹתָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אַף מַשְׁקֶה הוּא אֶת הַנּוֹף בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא אֶת הָעִקָּר.

פירוש ברטנורא

ד מזהמין את הנטיעות. כשקליפת האילן נושרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן. וי"מ מזהמין שמושחים האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים מן הריח או שימותו: **וכורכים.** י"מ שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. וי"מ כורכים הענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נטושים על הארץ: **וקוטמין אותן.** י"מ לשים בשרשיהם אפר, תרגום אפר קטמא. וי"מ שובר הראשים, כמו נקטם ראשו [סוכה כט:]: **ועושים להם בתים.** רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר. וי"מ שעושים לו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה: **על הנוף.** של האילן, אבל לא על העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק, אלא אסור להשקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

מְזַהֲמִין אֶת הַנִּטִּיעוֹת – נטיעה שנקלפה, מדביקים זבל במקום הקילוף להבריאו, כדי שלא תמות הנטיעה (**ר"ש**). ויש מפרשים: מושחים את הנטיעות בשמן שריחו רע כדי להבריח את התולעים (**רמב"ם**), **וְכוֹרְכִין אוֹתָן** – במטלית להגן עליהן מפני החמה או מפני הצינה (**ר"ש**); ויש מפרשים: מקבצים את הענפים וקושרים אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נוטים לארץ (**רמב"ם**), **וְקוֹטְמִין אוֹתָן** – חותכים ראשי הענפים; ויש מפרשים: נותנים אפר על שרשיהם להשביחם (אפר תרגומו: קטמא), **וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים** – מקיפים אותן בקנים ועושים להן סוכה כדי להגן עליהן מפני החמה או מפני הצינה, גשמי זעף או רוחות סערה, **וּמַשְׁקִין אוֹתָן** – שופכים מים על ראש האילן, והם יורדים על גוף האילן כולו ומשקים אותו (**רמב"ם**); כל אותן עבודות עושים **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אַף מַשְׁקֶה הוּא אֶת הַנּוֹף בַּשְּׁבִיעִית** – אפילו בשביעית מותר להשקות את נוף האילן, היינו ראשו וענפיו, **אֲבָל לֹא אֶת הָעִקָּר** – את השרשים, שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. יש גורסים: אף משקה הוא על הנוף בשביעית אבל לא על העיקר (**עיין ברטנורא**).

אגרות קודש

ב"ה, ח' אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מו' אייר, ושבע רצון אני שסוף סוף עמד על השאלה, שאפשר יש ענינים בהנהגתו שפעלו העדר קירוב הדעת בינו ובין הבע"ב שלו, ומובן שיש בזה שתי סיבות, מתאים לשני הסוגים הנהגת האדם בינו לבין עצמו, והיחס עם האנשים שבסביבתו. ובנוגע להב' הנה כמדומה שכבר אמרתי לו שצריך הי' להתעניין יותר בהענינים הפרטים של הבע"ב שלו גם אם אינם נוגעים לעניני רבנות ותורה ומצות, וכשהאדם רואה שמקיימים בו הענין של ואהבת לרעך (אף גם אם אינו מדוייק שיהי' כמוך) הרי מתקיים בו הכתוב כמים הפנים לפנים כו'. ובנוגע להסוג הא' הנה פשוט שמה שכותב הוא לא היתה סיבה לריחוק הדעת, היינו ממה שמתנהג הוא ע"פ השו"ע וכו' הן בנוגע לזהירות באכילה בבתי אחרים וכן לענין התספורת בחול המועד וימי הספירה וכיו"ב. אלא שהסיבה לזה הוא דוקא בהיפך, כי אנשי ארצוה"ב הנה מבלי שים לב להנהגתם הם בעצמם, רוצים הם לראות בהשני ובפרט באותו שבוחרים בו בתור מנהיגם, שלא יהי' שם ענינים של פשרות, אשר בכלל כל ענין של פשרה חשוד שיסודה בוויתורים ובאי-אמונה באותו הענין שבו עושים פשרה, ובנוגע אליו אם יש מקום לחשש שהנהגתו ביראת שמים פועלת רחוק, הרי אין זה מה שאינו מתגלח בחול המועד ובימי הספירה, אלא מה שמתגלח הוא (אף כי בסם) בשאר ימות השנה, וכן בשאר הענינים: שאם הבע"ב מקפידים, הרי אף גם אם אין אומרים זה בפירוש, הרי נפחת אצלם מעמדו וחדוש ע"י שרואים שמתעסק בפשרות וד"ל. והשי"ת יצליחו להסתדרות טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד בשבילו ובשביל כל ב"ב שיחיו.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לל"ג בעומר הבע"ל, ובו יראה מבואר ענין השימת לב כו' שדוקא ע"ז בא דבר לפועל, וה"ה בעניני לימוד וקיום המצות וכו', כמובן.

בברכה.

רש"י

אתי משלח — ליום המחרת. **מצאו בשוק** — מכבדו לפני הבריות, ואומר לו אישי כהן גדול וכו'. **מחייה חיים** — הוא הקדוש ברוך הוא עשינו שליחותו. **מפטרי מהדדי** — שהיה אחד נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו. **אתהלך וכו'** — איידי דאיירי בחיים מתוקנים נקט לה. **זה מקום שווקים** — שאדם מוצא לקנות מזונותיו, ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה מתפלל על הדבר. **שמתהפכות עליו** — מי שהיה עני בילדותו ונעשה עשיר לעת זקנותו דומה לו כאילו עכשיו נעשה חי מתוך מיתה. **אליכם אישים אקרא** — בראש פרשת "ושנות חיים הוא", להכי נקט ליה. **שדומין לנשים** — ענותנין ותשושי כח. **אישים** — לשון אשה, מדלא כתיב אנשים. **לנסך יין וכו'** — אישים לשון קרבן אשה. **מריח מים** — בני תורה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עא ע"א: בפרק הקודם (לעיל סו.) שנינו, שהמשלח את השעיר לעזאזל נשאר בסוכה האחרונה שהכינו לו בדרכו עד למחרת יום הכפורים. הגמרא מוסיפה לבאר מה עשה המשלח כשחזר: **אָתֵי מְשַׁלֵּחַ** ביום המחרת, אם **מְצָאוֹ בַּשּׁוּק לְכֹהֵן גָּדוֹל,** חולק לו כבוד בפני הבריות **וְאוֹמֵר לוֹ, אִישִׁי** [-אדוני] **כֹּהֵן גָּדוֹל עֲשִׂינוּ שְׁלִיחוּתְךָ.** אבל אם **מְצָאוֹ בְּבֵיתוֹ,** לא היה תולה בו את השליחות, אלא **אוֹמֵר לוֹ, מְחַיֶּה חַיִּים** הוא הקדוש ברוך הוא **שעֲשִׂינוּ שְׁלִיחוּתוֹ.**

הגמרא מביאה מקרה נוסף שהשתמשו חכמים בלשון זו: **אָמַר רַבָּה, כִּי מִיפַּטְרֵי רַבָּנָן מֵהֲדָדֵי בְּפוּמְבְּדִיתָא** - כאשר החכמים שלמדו בישיבת פומבדיתא שבו לביתם ונטלו ברכת פרידה זה מזה, **אָמְרֵי הָכִי** - נהגו לומר כך, **מְחַיֶּה חַיִּים יִתֵּן לְךָ חַיִּים אֲרוּכִּים וְטוֹבִים וּמְתוּקָנִין.**

אגב ברכת החכמים בענין 'חיים מתוקנים', דורשת הגמרא את הפסוק הבא: **'אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים'** (תהלים קטז ט), **אָמַר רַב יְהוּדָה,** 'ארצות החיים' **זֶה מְקוֹם שְׁוָוקִים,** לפי שמצויים שם מזונות ויכול אדם לקנותם למחייתו.

הגמרא מבארת פסוק נוסף שמוזכר בו לשון חיים: על לימוד התורה וקיום המצוות נאמר (משלי ג ב) **'כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ'.** ויש להקשות, **וְכִי יֵשׁ שָׁנִים שֶׁל חַיִּים וְיֵשׁ שָׁנִים שֶׁאֵינָן שֶׁל חַיִּים,** עד שלפיכך הוצרך הכתוב לפרש 'שנות חיים'. אלא **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵלּוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הַמִּתְהַפְּכוֹת עָלָיו מֵרָעָה לְטוֹבָה** - שאם היה עני בצעירותו והתעשר לעת זקנותו, נדמה לו כאילו קם עכשיו ממיתה לחיים. כך, בזכות התורה והמצוות יזכה להתעשר ויחוש כאדם הקם ממיתה לחיים.

הגמרא דורשת פסוק הסמוך לפסוק 'שנות חיים' המבואר לעיל: **'אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא'** (משלי ח ד), **אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה,** 'אישים' האמור כאן **אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,** ונקראו 'אישים' מלשון אשה לפי שֶׁהם **דּוֹמִין לְנָשִׁים** בענוותם וחולשתם, **וְאף** על פי כן **עוֹשִׂין גְּבוּרָה כַּאֲנָשִׁים** לכבוש את יצרם.

הגמרא דורשת דבר נוסף מפסוק זה: **וְאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, הָרוֹצֶה לְנַסֵּךְ יַיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** - שתהיה לו זכות כאילו ניסך יין בשעת הקרבת קרבנות, **יְמַלֵּא גְּרוֹנָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יַיִן,** כלומר ידאג לפרנסתם. **שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא'** - כאשר אקרא לכם למשתה היין יחשב כאילו ניסכתי אותו על גבי האש שעל המזבח.

מאמר נוסף של רבי ברכיה: **וְאָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁתּוֹרָה פּוֹסֶקֶת מִזַּרְעוֹ** - שבניו מתרפים מלימוד התורה, **יִשָּׂא בַּת תַּלְמִיד חָכָם,** ותעמוד לו זכות התורה שבניו הנולדים מן האשה השניה יעסקו בתורה. **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב יד ט) **'אִם יַזְקִין בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ, מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִיחַ, וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ נָטַע'** - אם יתייבש השורש או ימות הגזע, אזי כשיבוא עליו מעט מים יחזור ויפרח ויגדל ענף כאילו ניטע לא מכבר. כלומר, אם יתנתק זרעו של אדם [המשול לשורש וגזע] מן התורה, אזי אם ישא בת תלמיד חכם [שיש בה מריח התורה] ישוב ויגדל בנים הגונים וראויים לתורה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' ב

החולה מוריקות.

הגמרא מביאה מקום נוסף שבו בדקו מי ראויה להבעל: **כַּיּוֹצֵא בְּדָבָר אַתָּה אוֹמֵר** בבנות העיר יבש גלעד, שלאחר מעשה פילגש בגבעה (שופטים יט א–ל), יצאו ישראל למלחמה עם שבט בנימין שבסופה המיתו את כל יושבי ערי בנימין מלבד מעט שנמלטו למדבר (שם כ יד–מח), ואחר שנוכחו שאנשי העיר יבש גלעד לא באו להלחם עם בנימין, שלחו אנשים להרוג את הזכרים ואת הנשים שידעו משכב זכר (שם כא י–יא), ונאמר (שם כא יב) 'וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר', ובהמשך (שם כא יד) נאמר שאותן נתנו לנותרים משבט בנימין לנשים.

מבררת הגמרא: **מְנָא יָדְעֵי** – מהיכן ידעו ישראל מי מבנות יבש גלעד נבעלה ומי לא נבעלה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן,** וכשהיתה האשה **בְּעוּלָה** היה **רֵיחָהּ** של החבית **נוֹדֵף** מפי האשה, שהיה הריח היוצא מן החבית נכנס לגופה דרך פתחה הפתוח ונודף מפיה, וכשהיתה האשה **בְּתוּלָה, אֵין רֵיחָהּ** של החבית **נוֹדֵף** מפי האשה, שלא היה הריח היוצא מן החבית נכנס לגופה, שהרי פתחה סתום.

שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו לבודקן באופן זה **וְנַעֲבִרִינְהוּ** – והלא יכולים היו להעבירן **לִפְנֵי הַצִּיץ** ולבודקן אם מוריקות פניהן כפי שבדקו את בנות מדין. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן,** 'וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'' **כְּתִיב** בציץ (שמות כח לח), ודורשים שיהא להם רק **לְרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת,** ומשום כך לא בדקו את בנות יבש גלעד על ידי הציץ, שלא יגרום להן פורענות מיתה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שהציץ נעשה רק לרצון ולא לפורענות, **בְּמִדְיָן נַמִּי** – גם לא היה להן לבדוק על ידי הציץ איזו ראויה לביאה, כדי שלא יגרום להן פורענות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי,** 'לְרָצוֹן לָהֶם' **כְּתִיב** בו, שדווקא **לָהֶם',** דהיינו לבני ישראל, הציץ נעשה **לְרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת,** ולכן לא בדקו בו את בנות יבש גלעד לפורענות, **וְאוּלַם לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** נעשה **אֲפִילּוּ לְפוּרְעָנוּת,** ולכן בבנות מדין בדקו בו איזו ראויה לביאה אף שגורם להם פורענות.

הגמרא מבארת את ההלכה בכשרות גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד לכהונה: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי** שגיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשירה לכהונה. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, בְּפֵרוּשׁ שְׁמִיעַ לָךְ** – האם שמעת במפורש מרבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי, **אוֹ מִכְּלָלָא שְׁמִיעַ לָךְ** – משמע לך כך מכלל דבריו שסבר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי.

מבררת הגמרא: **מַאי כְּלָלָא** – מכלל איזה דבר שאמר רבי יהושע בן לוי למד יש ללמוד שסובר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי. משיבה הגמרא: **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עֶרְעָר** – שיצא קול על משפחה הדרה בעיר זו שהיא משפחה הפסולה לכהונה, **וְשִׁגֵּר רַבִּי אֶת רַבִּי רוּמָנוּס** לברר אם יש אמת בכך או לא, **וּבְדָקָהּ** – בדק רבי רומנוס את המשפחה, **וּמָצָא** שהיה **בָּהּ בַּת** של **גִּיּוֹרֶת** שהתגיירה כשהיתה **פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,** ונישאה הבת לכהן, ויצא עליה ערער שפסולה לו משום שנולדה מגיורת כזו ואסור לו לקיימה, **וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לְכְהוּנָּה** – התיר להשאירה תחת בעלה הכהן. וממעשה זה שסח רבי יהושע בן לוי, יש ללמוד שסבר כרבי שמעון שגיורת פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה, ולכן התירה רבי לבעלה.

אָמַר לֵיהּ רבי יעקב בר אידי לרבי זירא, לא דייקתי כן מכלל דבריו אלו, אלא **בְּפֵרוּשׁ שְׁמִיעַ לִי** ממנו שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי. מבררת הגמרא: **וְאִי מִכְּלָלָא מַאי** – ואם היה מדייק זאת רבי יעקב רק מכלל דברי רבי יהושע בן לוי, מה בכך, האם יש לרבי זירא פירכא על דיוקו של רבי יעקב. משיבה הגמרא: אכן כך, ניתן לדחות את דיוקו שכן **דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם** – יתכן שהמעשה שהכשיר בו רבי שונה בכך, **דְּהוֹאִיל וְאִנְסִיב אִנְסִיב** – כיון שכבר נשאה הכהן השאירה רבי תחת בעלה ולא הוציאה, **דְּהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם, **שִׁבּוֹרֶת** – אשה שמלאו לה שתים עשרה שנה וששה חדשים **וּמוּכַּת עַיִן** – המאבדת בתוליה על ידי מכת עץ, לכתחילה **לֹא יִשָּׂא** אותן כהן גדול, **וְאִם עבר וְנָשָׂא, נָשׂוּי** ואינו צריך לגרש, ושמא הוא הדין כאן, שלכתחילה לא ישא הכהן גיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש שנים, ורק אם נשאה כמעשה של רבי, נשוי, ואם היה רבי נשאל קודם נשואי הכהן היה אוסר עליו לישא גיורת זו, כיון שאין הלכה כרבי שמעון בן יוחאי. הגמרא דוחה את ההוכחה מרב ורבי יוחנן: **הָכִי הָשְׁתָּא** – וכי כך נראה בעיניך שיש לומר עתה, הרי יש לחלק, **בִּשְׁלָמָא הָתָם** – אמנם מובן שם בבוגרת ומוכת עץ, שיש סברא שאם נשא נשוי, כיון **שסוֹפָהּ** של כל נערה **לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו** לאחר נישואיה, לכן אף אם נשאה כשהיא בוגרת באיסור אינו צריך להוציאה, וכן כיון **שסוֹפָהּ** של כל בתולה **לִהְיוֹת בְּעוּלָה** ולאבד בתוליה **תַּחְתָּיו** לאחר הנישואין כשתבעל לו, לכן אף אם נשאה כשהיא מוכת עץ באיסור אינו צריך להוציאה, **אוּלַם הָכָא** – כאן בגיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שסיבת איסורה הוא משום איסור זונה, וכי יש סברא **שסוֹפָהּ** של כל אשה כשירה **לִהְיוֹת זוֹנָה תַּחְתָּיו,** וכיון שאין סברא כזו אין לחלק בין לישא לכתחילה לאם עבר ונשא, ואם נשאה באיסור צריך להוציאה.

הגמרא מביאה אמורא נוסף שדן בכך: **רַב סָפְרָא מָתְנֵי לָהּ מַכְּלָלָא** – למד שרבי יהושע בן לוי סבר שהלכה כרבי שמעון בן יוחאי, מהמעשה שהביא ברבי שהתיר גיורת פחותה משלש לכהן, ולא שמע ממנו בפירוש שכך דעתו, **וְקַשְׁיָא לֵיהּ** קושיית הגמרא, שיתכן לחלק בין אם כבר נשאה שאין צריך להוציאה לאם רוצה לישאנה שאסורה לו, **וּמִשַּׁנֵּי לֵיהּ הָכִי** – ותירץ את הקושיא כך, כתירוץ הגמרא שאין סופה להיות זונה תחתיו ואין לחלק בין בדיעבד לבין לכתחילה לגבי גיורת. ואם התיר רבי יהושע בן לוי להשאירה תחת בעלה, אכן יש ללמוד מכך שסובר כרבי שמעון בן יוחאי.

הגמרא מביאה מעשה בענין ההלכה בכהן שנשא גיורת: **הַהוּא כָּהֲנָא דְּאִנְסִיב** – כהן אחד נשא **גִּיּוֹרֶת** שנתגיירה בהיותה **פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** לאותו כהן, **מַאי הַאי** – מדוע עשית מעשה איסור זה. **אָמַר לֵיהּ** הכהן, עשיתי כך כיון **דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי** שאמר שמותר לישא גיורת כזו. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן בר יצחק, **זִיל אַפֵּיק** – לך והוציאה בגט, **וְאִי לֹא** תעשה כך **מַפֵּיקְנָא לָךְ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מֵאוּנָךְ** – אוציא מאוזניך את דברי רבי יעקב בר אידי, כלומר, אנדה אותך עד שתגרשנה בעל כרחך, שבאמת אין הלכה כרבי שמעון בן יוחאי, וגיורת אסורה לכהן אף כשנתגיירה בהיותה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שהובאו בה דברי רבי שמעון בן יוחאי: **תַּנְיָא** בברייתא, **וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר,**

הכוונות דתפילה בדרגות הכי נעלות, צריכות להיות קשורות עם עניין התפילה כמו שהיא 'לדעת התינוק'.

ממאמר שבת פרשת אמור, ה'תשל"ז

אַלְמָא – מוכח שאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ בֵּין מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם אֲסוּרוֹת, שהרי השלישית היא אחות השניה מאמה, ומשמע שרק משום שהשניה אינה אשתו מותר בשלישית אחותה, אולם אם קידושי השניה היו קידושין היה אסור בשלישית, ומבואר שאסור אף באחות אשתו מן האם. ומבררת הגמרא: מִנָּלָן דין זה. משיבה הגמרא: יָלִיף במה מצינו מֵאַחוֹתוֹ, מָה אַחוֹתוֹ מפורש בתורה שאסורה בֵּין אם היא מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם כפי שנתבאר (לעיל נד:), אַף כָּאן אחות אשתו, אסורה בֵּין אם היא מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם.

מקשה הגמרא: מה ראית ללמוד מאחותו, וְלֵילַף [–תלמד] מִדּוֹדָתוֹ אשת אחי אביו, מַה דּוֹדָתוֹ אסורה רק כאשר היא אשת אחי אביו מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, כפי שלמדנו לעיל (שם), אַף כָּאן באיסור אחות אשתו נאמר שאינה אסורה אלא באחות מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא, מֵאַחוֹתוֹ הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף את אחות אשתו, שֶׁכֵּן יש ללמוד את קְרוֹבֵי עַצְמוֹ דהיינו אחות אשתו האסורה עליו מחמת עצמו ולא מחמת אביו כדודתו, מִקְּרוֹבֵי עַצְמוֹ דהיינו אחותו שקרובתו היא מחמת עצמו, ואילו בדודתו נאסר בה משום שהיא קרובת אביו.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה, מִדּוֹדָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף את אחות אשתו, שֶׁכֵּן יש ללמוד דָּבָר שנאסר עליו עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, דהיינו אחות אשתו שנאסר בה בקידושי אשתו, מִדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין דהיינו דודתו שנאסר בה כשאחי אביו קידשה, ואילו אחותו אסורה עליו מעצמה ולא על ידי קידושין. ואם כן לא תיאסר אחות אשתו כאשר היא אחותה מן האם, שהרי יותר יש ללמוד אותה מדודתו האסורה רק כאשר בעלה אחי אביו מן האב.

לכן מבארת הגמרא: אֶלָּא מֵאֵשֶׁת אָח האסורה בין מאח מן האב ובין מן האם יַלְפִינַן – למדים את אחות אשתו שאסורה בין מן האב ובין מן האם, דְּשתיהן, אשת אח ואחות אשתו, דומות זו לזו, שֶׁכֵּן שתיהן דָּבָר הנאסר עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין שלו ושל אחיו, וּקְרוֹבֵי עַצְמוֹ מחמתו או מחמת אחיו ולא מחמת אביו.

מבררת הגמרא: וְאֵשֶׁת אָח גּוּפָהּ מְנָא לָן שאסורה בין מן האב ובין מן האם. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר (ויקרא יח טז) 'עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה', והיינו בֵּין אשת אחיך מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם. שואלת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שכוונת הכתוב לאסור אשת אחיו בֵּין מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא רק מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. מבארת הברייתא את השאלה: יש מקום לומר שאשת אח אסורה אף מן האם, וְדִין הוּא, מצינו שחַיֵּיב כָּאן באשת אח, ומצינו שחַיֵּיב בַּאֲחוֹתוֹ, מָה אֲחוֹתוֹ אסורה בֵּין מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם, אַף כָּאן באשת אח יש לומר שאסורה בֵּין מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם. אוֹ שמא כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוּ, מצינו שחַיֵּיב כָּאן באשת אח, ומצינו שחַיֵּיב בְּדוֹדָתוֹ, מָה דּוֹדָתוֹ אסורה רק כשהיא אשת אחי אביו מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן באשת אח יש לומר שאסורה רק כאשר היא אשת אחיו מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם.

הברייתא מוסיפה לדון מהיכן מסתבר יותר ללמוד דין איסור אשת אח, במה מצינו מאחותו או מדודתו: נִרְאֶה לְמִי איסור אשת אח דּוֹמֶה יותר, יש לומר שדָּנִין קְרוֹבֵי עַצְמוֹ דהיינו אשת אחיו שהיא קרובתו מחמת עצמו על ידי אחיו ולא מחמת אביו על ידי אחי האב, מִקְּרוֹבֵי עַצְמוֹ דהיינו אחותו, וְאַל תּוֹכִיחַ דּוֹדָתוֹ שֶׁאסורה משום שהיא מִקְּרוֹבֵי הָאָב ואינה מקרובי עצמו. אוֹ שמא כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוּ, דָּנִין דָּבָר שֶׁנאסר עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין דהיינו אשת אח שנאסרה על ידי קידושי אחיו, מִדָּבָר שֶׁנאסר גם הוא עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין דהיינו דודתו שנאסרה על ידי קידושי אחי אביו, וְאַל תּוֹכִיחַ אֲחוֹתוֹ שֶׁהיא אִיסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו בלא קידושין.

מסיימת הברייתא: מכיון שאין לנו ללמוד דבר זה מן הדין כאמור, לפיכך תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק (שם) 'עֶרְוַת אָחִיךָ הִיא', שמיותר הוא, שהרי כבר נאמר עצם האיסור, אלא שלרבות בא שאסורה אשת אח בֵּין אם היא מִן הָאָב וּבֵין מִן הָאֵם.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא אִידֵּי וְאִידֵּי – תחילת הפסוק וסופו נאמרו רק בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, ומה שכפלה התורה את האיסור הוא, חָדָא לאסור אשת אח דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ ואיסור אף אשת אח דְּאֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, ואין להוסיף ולאסור אף אשת אח אומרים שמכיון שאין לה בנים ועתידה להיות מותרת, כבר מעתה יש לה היתר. מתרצת הגמרא: אם אֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, אין צריך פסוק מיוחד לאוסרה, שהרי מִדְּרַב הוּנָא נַפְקָא, שאמר (לעיל נד:) שהוקשה לנדה שאף שיש לה היתר לאחר זמן, מכל מקום בשעת איסורה היא בכרת, וממילא הפסוק 'ערות אחיך היא' מיותר לאסור אשת אחיו אף מן האם.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא אִידֵּי וְאִידֵּי בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, ומה שנכפל האיסור הוא, חָדָא לאסור אשת אח דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וַחֲדָא לאסור אשת אח דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ. מתרצת הגמרא: אשת אח שיֵּשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, לֹא צְרִיכָא קְרָא לאוסרה, שהרי מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא במצות יבום שֶׁאם אֵין לָהּ בָּנִים מוּתֶּרֶת, שנאמר (דברים כה ה) 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ וגו' יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ' וגו', מדויק מכך, הָא אם יֵשׁ לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה לו.

מקשה הגמרא: וְדִלְמָא יש לדייק מהפסוק, שאמנם יבמה שאֵין לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לְיָבָם, שנאמר (שם) 'לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר', אך אם יֵשׁ לָהּ בָּנִים שַׁרְיָא לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לְיָבָם, ולכן כתבה התורה 'ערות אחיך היא' לאוסרה. אִי נַמִּי היינו מדייקים שאם אֵין לָהּ בָּנִים מִצְוָה על היבם ליבמה כפי שלמדו מלשון הפסוק (לעיל נד:), ואם יֵשׁ לָהּ בָּנִים אמנם אין עליו מצוה, אך רְשׁוּת בידו להנשא לה, ולכן כתבה התורה 'ערות אחיך היא' לאוסרה לו אף באופן זה. אִי נַמִּי היינו מדייקים שאם אֵין לָהּ בָּנִים אֵין – אכן מותרת ליבם ומצוה עליו לייבמה, ואם יֵשׁ לָהּ בָּנִים לֹא, אך האיסור נלמד רק מדיוק ממצות עשה שנאמרה בפסוק, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה דינו כַּעֲשֵׂה, אך אינה אסורה בכרת, ולכן כתבה התורה 'ערות אחיך היא' לאוסרה אף בכרת. וכיון שפסוק זה נצרך לאחד מדינים אלו, אינו מיותר לרבות אשת אחיו מן האם, וממילא חוזרת הקושיא הקודמת שמא שני האיסורים נאמרו על אשת אח מן האב, ונכפל לאסור גם אשת אח שיש לה בנים לאחר מיתת בעלה, ולא כדי לאסור גם אשת אחיו מן האם.

מתרצת הגמרא: כְּתַב קְרָא אַחֲרִינָא בענין כרת באשת אח (ויקרא כ כא) 'עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה', שאף הוא פסוק מיותר, ויש לומר שפסוק זה בא ללמד שאשת אח שיש לה בנים אסורה לאחר מיתת בעלה ליבם באיסור כרת, והפסוק 'ערות אחיך היא' בא לרבות אשת אחיו מן האם.

מקשה הגמרא: וְאִימָּא אֵשֶׁת אָח מִן הָאֵם שנתרבתה לאיסור דינה בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, מָה אֵשֶׁת אָח מִן הָאָב שאין לה בנים לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שַׁרְיָא ליבם, אַף אֵשֶׁת אָח מִן הָאֵם שאין לה בנים לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ שַׁרְיָא ליבם. מתרצת הגמרא: אָמַר קְרָא בפסוק שבו נתרבתה אשת אח מן האם 'עֶרְוַת אָחִיךָ הִיא', ומלמד שבַּהֲוָיֵיתָהּ תְּהֵא, כלומר שאיסורה ישאר עליה תמיד.

אגב שביארה הגמרא מדוע נדה ואחות אב ואם ואשת אח נשנו שוב לגבי כרת, היא מבארת זאת באחותו. מבררת הגמרא: אֲחוֹתוֹ דִּכְתַב בָּהּ כָּרֵת לָמָּה לִי – מדוע צריכה התורה לכתוב כרת באיסור אחותו (שם כ יז), ואין למדים זאת מהכרת שנאמר בכל העריות (שם יח כט). משיבה הגמרא: נצרך לְלמד כִּדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כרת שנאמר באחותו מלמד שֶׁאף אם עֲשָׂאָן לאיסורי עריות כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת, שלא נודע לו בינתיים שחטא, חַיָּיב חטאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מהם. ואם היה נכתב רק עונש כרת בכל העריות יחד, היינו אומרים שאם עבר על כולן בהעלם אחד חייב רק חטאת אחת, וכיון שנכתב כרת באחותו בפני עצמה, בא ללמד שחייב עליה בפני עצמה אף אם עשאה בהעלם אחד יחד עם שאר העריות, ומדה היא בתורה שכל שהיה בכלל ויצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ואף הכרת שבאחותו שיצאה מן הכלל, ללמד על הכלל כולו יצאה, מה אחותו היא ערוה וחייבים עליה בפני עצמה, אף כל העריות חייבים על כל אחת בפני עצמה ואף אם עבר על כולם בהעלם אחד.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר כָּל חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת בְּכְלָל הכרת שנאמר בכל העריות הָיוּ, וְלָמָּה יָצְתָה מִמֶּנּוּ ונכתבה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ

המשך בעמוד כ

רש"ל

אלמא אחות אשה בין מן האב בין מן האם — דהא שלישית אחותה של שניה מאמה היא. וטעמא — דשניה לאו אשתו היא, משום הכי מותר בשלישית. הא אם הוו קידושי שניה קידושין — הוה אסור בשלישית. אחות אשה קרובי עצמו חשיב לה, שמוחמת עצמו נאסרה עליו ולא מחמת אביו. ולאפוקי דודתו, דקרובת אביו היא. הכי גרסינן הכא: תלמוד לומר: "ערות אחיך היא". **בחיי בעלה** — אם גירשה. **מדרב הונא** — דכתיב: "אשת אחיו נדה היא" בדלעיל (נד,ב). **ולאו הבא מכלל עשה עשה** — "במה יבא עליה", אבל כרת ליכא. הכי גרסינן: כתיב קרא אחרינא ערות אחיו גלה. **אף אשת אח מן האם לאחר מיתת בעלה** — בלא בנים שריא. ואם תאמר: הא ילפינן (לעיל יז,ב) "אחותה" "אחותה" מבני יעקב! איכא למימר: אחים מן האב — מצוה, מן האם — רשות. **ערות אחיך היא** — ומהאי קרא מרבינן אשת אח מן האם. **אחותו דכתב בה כרת למה לי** — כיון דדרשת הערוה, וקרא יתירי, דכולהו כרת דאחותו מאי תדרוש ביה? הא כבר נכתב בכל העריות "ונכרתו הנפשות העושות". **חייב על כל אחת ואחת** — ואי לא כתב אלא חד כרת אכולהו, הוי אמינא: היכא דעבדינהו לכולהו בהעלם אחד — לא מחייב אלא חדא, השתא הוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו; דמה אחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא ערוה — חייבין עליה בפני עצמה. **לכרת נתנה ולא למלקות** — דאי התרו בו למלקות אינו לוקה, דלאו שניתן לאזהרת כרת הוא, לפיכך אין לוקין עליו. דלא הוה ליה לענושו כרת אלא אם כן הזהיר עליה, הלכך אזהרה לאו למלקות נתנה. **מואל אשה** — לחלק על כל אשה ואשה שבפרשה זו, דהוה ליה למכתב: ולנדה לא תקרב. **עריריים** — היינו נמי כרת, שזרעו נכרת. **עריריים יהיו** — לשעת מיתתן. משמע, סופן לבא לידי עריריי, דאם יש לו בנים — קוברן. **עריריים ימותו** — משמע דאם הן עכשיו עריריים — כן ימות, ואפילו יולדו להם לאחר מעשה. **דאי כתב רחמנא עריריים יהיו הוי אמינא דהוו ליה עד הטאיה** — והכי משמע: סופם להיות עריריים, שימותו בניהם שיש להם עתה, ויהיו עריריים. אבל בשעת מיתתם לא ימותו עריריים, דבנים דהוו ליה מחטאיה ואילך — לא מייתי. **ואי כתב רחמנא עריריים ימותו הוו אמינא מחטאיה ואילך** — דהכי משמע: מ"חטאם ישאו" ואילך — עריריים ימותו; אבל בנים דמעיקרא — לא מייתי. כתב רחמנא "עריריים יהיו" — סופן לבא לידי עריריים, דמדכתיב "עריריים יהיו" — מכלל דהשתא לאו עריריים נינהו. **שפחה חייבי לאוין היא** — דכתיב בה: "לא יהיה קדש" (דברים כג). וגלי בה רחמנא דלא מייתי אשם עד שיגמור בה ביאתו, דכתיב: "שכבת זרע". מכלל דחייבי מלקות דלאו דאשם, כגון ממזר ושפחה שאין חרופה — בהעראה מיחייב. **שפחה חרופה** — שפחה כנענית המאורסת לעבד עברי, שמותר בה, כדכתיב (שמות כא): "אם אדוניו יתן לו אשה". **לשתוק קרא** — דלא לגלי שכבת זרע בשפחה חרופה, ואנא אמינא כשאר חייבי לאוין — בגמר ביאה. **דכהונה מנלן** — דמשפחה לא גמרינן אלא לאו השוה בכל, דומיא דשפחה חרופה. **קיחה קיחה** — כתיב גבי חייבי כריתות (ויקרא כ): "איש אשר יקח את אחותו", וכתיב בחייבי לאוין דכהונה "לא יקחו" (שם כא). **דחייבי עשה** — בגון מצרי ואדומי עד דור שלישי, מנלן דאסירא הערראה דידהו בישראל? וקאי בעשה, כדכתיב: "דור שלישי יבא" (דברים כג) ולא שני. ולאו הבא מכלל עשה — עשה.

תוספות

מאשת אח ילפינן — ואפילו למאי דפרישית לעיל דאחותו אשה לא חשיב חומרא מה שבידו לרבות, מכל מקום ליכא למיפרך: מה לאשת אח שכן בידו לרבות — דהכא לא יליף, אלא דשייך אחותה מן האם באחות אשה כמו באשת אח. **דיש** לה בנים לאחר מיתת בעלה — תימה: הכא מצרכינן קרא לאסור לאחר מיתה, וכן בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נג,א. נד,א) גבי אשת אב וכלתו, ופרק קמא דקדושין (יג,ב) קבעי: אשת איש מנלן דשריא אחר מיתת בעלה? ויש לומר: דבבל הני צריך קרא לאסור, דלא נילף מאשת איש דשריא לאחר מיתה, כדיליף התם. וקשה: דב"האשה רבה" (יבמות צד,ב) קאמר גבי חמותו לאחר מיתה דממעט לה רבי עקיבא מדכתיב: "ישרפו אותו ואתהן" — ואת שתיהן, כלומר ששתיהן קיימות. נהי דמעטיה קרא משרפה, מאיסורא מי מיעטיה? משמע דאי לאו קרא — היתה בשרפה! ויש לומר: דבכולהו צריך קרא לאסור ולהתיר, דלא נילפו מהדדי. **בהווייתה תהא** — ומכל מקום איצטריך לעיל (יז,ב) למילף אחותה מבני יעקב, דלא נימא דבעינן דמיחדי באבא ובאימא משום דכתיב "יחדו". **דכתב** רחמנא גבי דודתו בה לי — אפילו למאי דמפרש (בה) דאין עריריי בכל חייבי כריתות אלא היכא דמפרש קרא בהדיא — אתי שפיר, כדפרישית בריש מכילתין (ב,א דיבור המתחיל "אשת").

לישתוק קרא משפחה חרופה — ואם תאמר: השתא דחייבי לאוין בהעראה, אם כן לישתוק קרא בחייבי כריתות! ותירץ הרב רבינו משה כהן: דאי לאו קרא בחייבי כריתות הוה אמינא: מדגלי רחמנא בשפחה — מכלל דחייבי כריתות בהעראה, אבל חייבי לאוין — בגמר ביאה. דילפינן משפחה חרופה. אבל השתא דכתיב הערראה בחייבי כריתות, אי כל חייבי לאוין בגמר ביאה, אם כן לישתוק קרא משפחה חרופה.

אתיא

אַלְמָא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם אֲסוּרוֹת. מִנְּלַן? יָלִיף מֵאֲחוֹתוֹ, מָה אֲחוֹתוֹ - בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, אַף כָּאן בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. וְלֵילַף מִדּוֹדָתוֹ, מַה דּוֹדָתוֹ - מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן - מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם! מִסְּתַבְּרָא, מֵאֲחוֹתוֹ הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן קְרוֹבֵי עַצְמוֹ מִקְּרוֹבֵי עַצְמוֹ. אַדְּרַבָּה, מִדּוֹדָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף שֶׁכֵּן דָּבָר עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין מִדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין! אֶלָּא: מֵאֵשֶׁת אָח יָלְפִינַן, דְּשֶׁכֵּן דָּבָר עַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, וּקְרוֹבֵי עַצְמוֹ. וְאֵשֶׁת אָח גּוּפָהּ מְנָא לָן? דִּתְנֵיָא: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה" בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. אַתָּה אוֹמֵר בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם? וְדִין הוּא: חַיֵּב כָּאן, וְחַיֵּב בְּאַחוֹתוֹ. מָה אַחוֹתוֹ - בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם, אַף כָּאן - בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: חַיֵּב כָּאן וְחַיֵּב בְּדוֹדָתוֹ. מַה דּוֹדָתוֹ - מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן - מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם; דָּנִין קְרוֹבֵי עַצְמוֹ מִקְּרוֹבֵי עַצְמוֹ, וְאַל תּוֹכִיחַ דּוֹדָתוֹ שֶׁקְּרוֹבֵי הָאָב. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דָּנִין דָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין מִדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי קִדּוּשִׁין, וְאַל תּוֹכִיחַ אֲחוֹתוֹ שֶׁאִיסּוּר הַבָּא מֵאֵלָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֶרְוַת אָחִיךָ הִיא" בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם. וְאֵימָא: אִידִי וְאִידִי בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, חָדָא - דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, וַחֲדָא - דְּאֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ. אֵין לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ - מִדְּרַב הוּנָא נָפְקָא! וְאֵימָא: אִידִי וְאִידִי בְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב, חָדָא - דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, וַחֲדָא - דְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ! יֵשׁ לָהּ בָּנִים לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ לָא צְרִיכָא קְרָא, מִדְּאָמַר רַחֲמָנָא שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים מוּתֶּרֶת - הָא יֵשׁ לָהּ בָּנִים אֲסוּרָה. וְדִלְמָא: אֵין לָהּ בָּנִים - אֲסוּרָה לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לַיָּבָם. יֵשׁ לָהּ בָּנִים - שַׁרְיָא לְעָלְמָא וְשַׁרְיָא לַיָּבָם! אִי נַמִי: אֵין לָהּ בָּנִים - מִצְוָה, יֵשׁ לָהּ בָּנִים - רְשׁוּת, אִי נַמִי: אֵין לָהּ בָּנִים - אֵין, יֵשׁ לָהּ בָּנִים - לָא, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה! כְּתַב קְרָא אַחֲרִינָא: "עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה". וְאֵימָא אֵשֶׁת אָח מִן הָאֵם כְּאֵשֶׁת אָח מִן הָאָב: מָה אֵשֶׁת אָח מִן הָאָב - לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ שַׁרְיָא, אַף אֵשֶׁת אָח מִן הָאֵם - לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ שַׁרְיָא! אָמַר קְרָא: "הִיא" בַּהֲוָיֶיתָהּ תְּהֵא. אַחוֹתוֹ דִּכְתַב בָּהּ כְּרֵת לָמָּה לִי? לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֵׁאם עֲשָׂאָן כּוּלָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וּלְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר: כָּל חַיָּבֵי כָרֵיתוֹת בְּכְלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְתָה כְּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ - לְדוּנוֹ בִּכְרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת, לְחַלֵּק מִנְּלַן? נָפְקָא לֵיהּ: מִ"וְאֵל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ" לְחַיֵּב עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה. דּוֹדָתוֹ דִּכְתַב בָּהּ רַחֲמָנָא "עֲרִירִים יִהְיוּ" לָמָּה לִי? לְכִדְרַבָּה. דְּרַבָּה רָמֵי: כְּתִיב "עֲרִירִים יִהְיוּ" וּכְתִיב "עֲרִירִים יָמוּתוּ"! הָא כֵּיצַד? יֵשׁ לוֹ בָּנִים - קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים - הוֹלֵךְ עֲרִירִי. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "עֲרִירִים יִהְיוּ" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "עֲרִירִים יָמוּתוּ". דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "עֲרִירִים יִהְיוּ" ה"א: עַד חֲטָאֵיהּ, אֲבָל מֵחֲטָאֵיהּ וְאֵילָךְ - לָא כְּתַב רַחֲמָנָא "עֲרִירִים יָמוּתוּ". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "עֲרִירִים יָמוּתוּ" הָוָה אָמִינָא: מֵחֲטָאֵיהּ וְאֵילָךְ, אֲבָל מֵעִיקָּרָא - לָא, צְרִיכָא. הַעֲרָאָה דְּחַיָּבֵי לָאוִין מְנָלַן? מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא "שִׁכְבַת זֶרַע" גַּבֵּי שִׁפְחָה חֲרוּפָה - מִכְּלָל דְּחַיָּבֵי לָאוִין בְּהַעֲרָאָה. אַדְּרַבָּה, מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא הַעֲרָאָה בְּחַיָּבֵי כָרֵיתוֹת - מִכְּלָל דְּחַיָּבֵי לָאוִין בִּגְמַר בִּיאָה! אָמַר רַב אַשִׁי: אִם כֵּן לִשְׁתּוֹק קְרָא מִשִּׁפְחָה חֲרוּפָה, הַעֲרָאָה הִדְּחַיָּבֵי לָאוִין דִּכְהוּנָּה מְנָלַן? אָתְיָא "קִיחָה" "קִיחָה". וּדְחַיָּבֵי עֲשֵׂה מְנָלַן?

אתיא

אתיא ביאה ביאה — והוי באילו כתיב דור שלישי יערה, משמע הא דור שני — לא יערה, ולא שייך לאקשויי מהא דאמר בסוף "הנשרפין" (סנהדרין פד,א): דבר הבא מן הכלל אין דנין אותו בגזירה שוה, דהכא ביאה דאתיא לגזירה שוה כתיבא בהדיא, ולא מן הכלל אתי, כי ההיא דהתם דלא ילפינן חילול חילול מתרומה כהן העובד באנינות, דלא כתיב חילול אלא דנפיק מכלל דכתב בבהן גדול: "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל" (ויקרא כא) הא אחר שעבד — חלל. **אי** למאן דאמר עשה עשה — לא גרסינן ליה, וברוב ספרים ליתא, דבין לרב ובין לשמואל איכא לאו, כדפרישית בסוף "החולץ" (יבמות מט,ב דיבור המתחיל "אי כרב"). **אשה** לבעלה מנין אתיא קיחה קיחה — פירוש: דנקנית בהעראה. הקשה הרב רבינו נסים: דבפרק קמא דקדושין (י,א ושם) בעי: תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה? למאי נפקא מינה — שהערה בה וקבלה קידושין מאחר כו'. ומסיק רבא דכל הבועל דעתו על גמר ביאה, ולא קני בהעראה! ותירץ הרבי שמעון הזקן: דהא דאמר הכא דקני בהעראה — היינו בשלא עשה כי אם העראה ופירש מיד, ולא גמר ביאתו. אבל התם איירי כשעושה כל הביאה, דלא קני בהעראה, כיון שדעתו על גמר ביאה. וכן מוכח הלשון, דקאמר התם: כל הבועל — דעתו על גמר ביאה, ולא קאמר כל המערה. והרב רבינו יצחק בן הרב רבינו מאיר פירש: דכשמפרש שרוצה לקנות בהעראה — קני בהעראה אפילו אם גומר ביאתו, אבל בסתם — דעתו על גמר ביאה. ורבינו תם פירש שם בענין אחר, ושם פירשתי. **קיחה** קיחה — תימה: דנפקא לן בפרק קמא דקדושין (ט,ב) דאשה נקנית בביאה מדכתיב "ובעלה", ותיפוק ליה מקיחה קיחה! ויש לומר: אי לאו דכתיב ובעלה — מקיחה דעריות לא הוה גמרינן עיקר ביאה, כיון דקיחה דעריות לא משתעי בקנין כלל, אבל לענין שתיחשב העראה כגמר ביאה — ילפינן שפיר מהתם. ואם תאמר: ונילף מקיחה דיבמה דאיירי בקנין, דכתיב "ולקחה לו לאשה"! ויש לומר: דאינו מופנה לגזירה שוה. ואם תאמר: ונילף מקיחה דחייבי לאוין דכהונה, דקיחה דידהו איירי בקנין, כדאמר בפרק בתרא דקדושין (עח,א): קדש לוקה משום "לא יקח", ודרשינן ליה נמי לגזירה שוה! ויש לומר: דלא איירי בקיחה דביאה, אלא בסתם קידושין, כדאמר התם: בעל — לוקה משום "לא יחלל", ועוד יש לומר: דאי לאו "ובעלה" לא הוה גמרינן קידושי כסף מקיחה קיחה דשדה עפרון. אלא הוה מוקמינן קיחה דקרא בקידושי ביאה, משום דמסתבר למגמר טפי קיחה דאשה מקיחה דאשה. אבל השתא דכתיב "ובעלה" — על כרחך גמרינן קיחה משדה עפרון קידושי כסף, דליכא למימר דאיצטריך קיחה להעראה — דאם כן לשתוק מ"ובעלה", ונילף כולה מילתא מעריות. **לאחר** מיתה נמי שארו איקרי כו' — והא דפשיטא לן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קיד,ב) דאין הבעל יורש את אשתו כשהוא בקבר, וקאמר נמי התם: כשם שאין האיש יורש את אשתו בקבר להנחיל לקרוביו, כך הבן לא יירש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב. הא דפשיטא ליה בבעל טפי מבבן — היינו מהך דרשא דהכא דאשמועינן דלאחר מיתה לא מיקרי שארו. ואם תאמר: דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סו,ב) ממעט משמש מתה מקרא אחרינא. דדריש התם: "ומתו גם שניהם" — פרט למעשה הורדוס. והיינו משמש מתה, כדאמר בבבא בתרא (ג,ב): דהטמין בדובשא ינוקתא דבי חשמונאי, והיה בא עליה לייתובי יצריה! ואומר רבינו יצחק: דאיצטריך דרשא דשמעתין למאן דדריש התם: "ומתו גם שניהם" — עד שיהו שניהם שוים. והא דקאמר התם: ואידך מעשה הורדוס לאו כלום הוא — הוה מצי למימר דנפקא ליה מקרא דהכא, אלא דניחא ליה לאוקמי ההוא תנא דדריש עד שיהו שניהם שוים אפילו כמאן דאמר משמש מת בעריות פטור. ויש ספרים דגרסי התם: פרט למעשה חידודין. וכן גורס בערוך, ופירש רש"י שם דמעשה חידודין היינו דרך אברים, וקשה: דהכא פשיטא ליה לאביי דדרך אברים לאו כלום הוא? ויש לומר: דהיינו כמאן דאמר התם דמעשה חידודין לאו כלום הוא, ואפילו למאן דממעט התם מקרא — איכא למימר דמקרא התם פשיטא ליה לאביי הכא. **לשקינא** לה דרך אברים — ואם תאמר: הא אפילו אמר לה אל תסתרי סתם הוי קינוי, ואם כן מה בכך אם הזכיר נמי דרך אברים? ביון דאמר לה נמי אל תסתרי! ויש לומר דהכי פירושו: שקינא לה דרך אברים, שאמר לה: איני חושדך אלא דרך אברים, וכן שלא בדרכה. **אינו** חייב אלא על ביאת מירוק — נראה דמחייב בשפחה חרופה אפילו בלא הוצאת זרע, [אלא שתהא] ביאה הראויה להוריע. כמו באשת איש, דלא בעינן הוצאת זרע, אף על גב דכתיב בה שכבת זרע. ולא אתא למעוטי בשפחה חרופה אלא הערמה ושלא כדרכה בסוף פרק שני דכריתות (יא,ב). ונראה דלמאן דאמר הערמה זו הכנסת עטרה אין רואיה להתעבר בהערמה אלא במירוק גיד, שאם היתה רואיה להתעבר — לא הוה מוקמי קרא למעוטי הערמה שלא כדרכה.

לדברים

ביאה ביאה — מחייבי לאוין, דכתיב בהו: "לא יבא ממזר". **יכמה לשוק** — בלא חליצה, מנין דהעראה דידה כגמר ביאה? **אי למאן דאמר לאו** — דכתיב: "לא תהיה אשת המת" (דברים כה) ילפינן הערמה לחייבי לאוין. **אי למאן דאמר עשה** — דכתיב (שם): "יבמה יבא עליה" ולא אחר, ולאו הבא מכלל עשה — עשה. והאי "לא תהיה" מפיק לה לאין קידושין תופסין בה. והכי קאמר: לא יהא בה הויה לזר. ופלוגתא דרב ושמואל היא ב"האשה קמא" (יבמות צב,ב). **אלא יכמה ליכם מנלן** — דקני לה בהערמה. **אשה לבעלה** — לענין מקדש בביאה, מנלן דבהעראה מקדשה? **קיחה קיחה** — "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד) ומהכא ילפינן קידושי ביאה: כתיב הכא קיחה וכתיב התם בחייבי כריתות קיחה (ויקרא כ). **למה לי למיכתב שכבת זרע באשת איש** — "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע" (ויקרא יח) והא איתרבי בה הערמה מהקישא דרבי יונה? **שכבת זרע בסוטה** — הנסתרה, דנאסרת מספק, כתיב: "ושכב איש אותה שכבת זרע" (במדבר ה). **כדאמרן** — דבעינן גמר ביאה. דלא תימא כי היכי דמחייב מלקות בהערמה — ליחייב נמי אשם בהערמה. **למשמש מת** — באבר מת בלא קישוי, דאין ראוי להזריע. **הניחא למאן דאמר** — בשבועות בפרק "ידיעות הטומאה". **למשמש מתה** — אשת איש לאחר מיתתה. **סלקא דעתך אמינא הואיל ולאחר מיתתה שארו** — דבעלה מיקרי, דכתיב גבי טומאה: "כי אם לשארו" (ויקרא כא) ואמרינן: שארו זו אשתו, ליחייב עליה. **לשקינא לה שלא כדרכה** — שהיה חושדה עמו בכך, וכשאמר אל תסתרי עמו — ידוע לכל דלדעת כן הזהירה, דלא היה חושדה עמו בביאה אחרת. לישנא אחרינא: לשקינא לה שלא בדרכה — אל תסתרי עמו ליבעל לו שלא בדרכה. **משכבי אשה כתיב** — הוקשו שניהן. **דרך אברים** — מיעוך דדים, ודש מבחוץ בשאר אברים. **פריצותא קאסר רחמנא** — בתמיה. כלומר, פשיטא דלאו קינוי הוא, דמשום פריצותא לא מיתסרא עליה. **בנשיקה** — אבר נושק במקום תשמיש. **הניחא למאן דאמר** — לקמן בשמעתין: הערמה זו הכנסת עטרה, אבל נשיקה לאו הערמה היא, ולא מיתסרא לבעלה בהכי — שפיר קאמרת (דלא מיתסרא לבעלה), דלאו קינוי הוא. **אלא למאן דאמר נשיקה הערמה היא** — היכי ממעט לה. **גמר ביאה זו הכנסת עטרה** — מכלל דנשיקה הערמה היא, כשמואל. **שכבת זרע** — בשפחה חרופה קאי. **עטרה** — ראש הגיד היא, ואינה מן הגיד אלא בשר. **מירוק** — שמזריע. **ודאי פליגא** — דהא אמר: הכנסת עטרה זו היא גמר ביאה, והכא קרי לה הערמה. **אדשמואל** — דאמר: נשיקה הוי הערמה. **מי ליפא פליג** — דלשמואל הוי הכנסת עטרה גמר ביאה, ולרבין נשיקה לאו כלום היא. או דלמא תרוייהו, בין לרבין בין לשמואל הערמה נינהו, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

מכאן

אָתְיָא "בִּיאָה" "בִּיאָה". יְכָמָה לַשּׁוּק מְנָלַן? אִי לְמַאן דְּאָמַר לָאו - לָאו, אִי לְמַאן דְּאָמַר עֲשֵׂה - עֲשֵׂה. אֶלָּא יְכָמָה לַיְכָם מְנָלַן? אָתְיָא "בִּיאָה" "בִּיאָה". אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ מְנָלַן? אָתְיָא "קִיחָה" "קִיחָה". אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה, "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּאֵשֶׁת אִישׁ, "שִׁכְבַת זֶרַע" בְּסוֹטָה, דְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה - כְּדַאֲמָרַן. דְּאֵשֶׁת אִישׁ - פְּרָט לִמְשַׁמֵּשׁ מֵת. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר מְשַׁמֵּשׁ מֵת בְּעֲרָיוֹת פָּטוּר, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר חַיָּיב - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא פְּרָט לִמְשַׁמֵּשׁ מֵתָה. דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: [הוֹאִיל] לְאַחַר מִיתָה נָמֵי אִיקְרֵי שְׁאָרוֹ, אֵימָא לִיחַיֵּיב עָלָהּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, קָא מַשְׁמַע לָן. דְּסוֹטָה לָמָּה לִי? לְכִדְתַנְיָא: "שִׁכְבַת זֶרַע" פְּרָט לְדָבָר אַחֵר. מַאי דָּבָר אַחֵר? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: פְּרָט לְשֶׁקִּינָא לָהּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא: "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה" כְּתִיב! אֶלָּא אָמַר רָבָא: פְּרָט לְשֶׁקִּינָא לָהּ דֶּרֶךְ אֵבָרִים. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: פְּרִיצוּתָא אָסַר רַחֲמָנָא? אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵּי: פְּרָט לְשֶׁקִּינָא לָהּ בִּנְשִׁיקָה. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר זוֹ נְשִׁיקָה - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא, לְעוֹלָם לְשֶׁקִּינָא לָהּ דֶּרֶךְ אֵבָרִים, וְאִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: בִּקְפִידָא דְּבַעַל תָּלָה רַחֲמָנָא, וְהָא קָא קָפֵיד, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר שְׁמוּאֵל: הַעֲרָאָה זוֹ נְשִׁיקָה, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁמְּנִיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּיו - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִדְחוֹק הַבָּשָׂר. כִּי אֲתָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּמַר בִּיאָה בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה - זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה. מְתִיב רַב שֵׁשֶׁת: "שִׁכְבַת זֶרַע" אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּירוּק. מַאי לָאו - מִירוּק גִּיד? לָא, מִירוּק עֲטָרָה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דַּהַעֲרָאָה - זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה. אָמְרוּ לֵיהּ: וְהָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לָא אֲמַר הָכִי? אֲמַר לְהוּ: אוֹ אִיהוּ שַׁקְרָאי אוֹ אֲנָא שָׁקְרִי. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַעֲרָאָה זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה. אַדְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה - וַדַּאי פְּלִיג, אַדְּשְׁמוּאֵל מִי לֵימָא פְּלִיג?! לָא, מִנְּשִׁיקָה וְעַד הַכְנָסַת עֲטָרָה - הַעֲרָאָה קָרֵי לָהּ. כִּי אֲתָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַעֲרָאָה - זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה, גְּמַר בִּיאָה - גְּמַר בִּיאָה מַמָּשׁ.

מכאן

משיבה הגמרא: **אָתְיָא** בגזירה שוה 'ביאה' 'ביאה' מחייבי לאוין, שבחייבי עשה נאמר (דברים כג ט) 'בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'', ובממזר שהוא מחייבי לאוין נאמר (שם כג ג) 'לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'', כשם שבחייבי לאוין חייבים בהעראה כפי שלמדנו לעיל (ע"א), כך גם בחייבי עשה.

עוד מבררת הגמרא: **יְבָמָה** האסורה **לַשּׁוּק** – לאחרים בלא קבלת חליצה מאחי בעלה, שאסורה אף בהעראה **מִנְּלָן**. תמהה הגמרא: מה השאלה מנין לאיסור העראה ביבמה לשוק, הרי **אִי לְמַאן דְּאָמַר** שהוא איסור **לָאו**, אסורה כדין איסור **לָאו** שלמדנו לעיל (ע"א) שאסור אף בהעראה, **וְאִי לְמַאן דְּאָמַר** שהוא איסור **עֲשֵׂה**, אסורה כדין איסור **עֲשֵׂה** שלמדנו בסמוך שאסור אף בהעראה. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** השאלה היא, **יְבָמָה** הנקנית **לַיָּבָם** גם בהעראה (לעיל נג:), **מִנְּלָן**. משיבה הגמרא: **אָתְיָא** בגזירה שוה 'ביאה' 'ביאה' מחייבי לאוין, שביבמה נאמר (שם כה ה) 'יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ', ובממזר שהוא מחייבי לאוין נאמר (שם כג ג) 'לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'', כשם שבחייבי לאוין למדנו לעיל (ע"א) שהעראה דינה כביאה וחייבים אף עליה, כך גם ביבמה העראה דינה כביאה ונקנית בה.

עוד מבררת הגמרא: **אִשָּׁה** הנקנית **לְבַעְלָהּ, מִנְּלָן** שנקנית גם בהעראה בתורת קידושי ביאה. משיבה הגמרא: **אָתְיָא** בגזירה שוה 'קיחה' 'קיחה' מחייבי כריתות, שבקידושי אשה לבעלה נאמר (שם כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ' וגו', ומ'ובעלה' למדים (קידושין ד:) שנקנית לו בביאה, ובחייבי כריתות נאמר 'קיחה' בכמה מן העריות [כגון באחותו (ויקרא כ יז) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ'], כשם שבחייבי כריתות העראה דינה כביאה וחייבים עליה, כך גם בקידושי אשה העראה דינה כביאה ונקנית בה.

נתבאר ששפחה חרופה אינה כשאר חייבי לאוין, וחייבים עליה רק בביאה גמורה. הגמרא מביאה שמצינו דין זה באיסורים נוספים, ומבארת מדוע נכתב ומה בא ללמדנו: **אָמַר רָבָא**, יש לשאול, **לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'שִׁכְבַת זֶרַע' בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה** (שם יט ב) ללמד שחייבים בה רק בביאה גמורה. ומדוע נאמר 'שִׁכְבַת זֶרַע' גם בְּהבא **על אֵשֶׁת אִישׁ**, בפסוק (שם יח כ) 'וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע', אף שלמדנו בהיקש (לעיל נד:) שכל העריות חייבים בהעראה. ומדוע נאמר 'שִׁכְבַת זֶרַע' **בְּסוֹטָה** שנסתרה עם אדם אחר, כלומר שנקראת סוטה רק בביאה גמורה, הרי נאסרת מספק אשת איש, ועריות אסורות אף בהעראה.

משיב רבא: ה'שכבת זרע' **דְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה** בא ללמד **כִּדְאַמְרָן** (לעיל ע"א), שאכן רק אם גמר ביאתו חייב באשם. וה'שכבת זרע' **דְּאֵשֶׁת אִישׁ**, בא למעט **פְּרָט לְמְשַׁמֵּשׁ** עמה באבר **מֵת**, שאינו חייב משום שאינו ראוי להזריע.

מקשה הגמרא: **הָנֵיחָא** מיעוט זה **לְמַאן דְּאָמַר** (שבועות יח.) שהמְשַׁמֵּשׁ באבר **מֵת בַּעֲרָיוֹת פָּטוּר**, שהתורה גילתה זאת באשת איש, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שחייב, הרי שאינו דורש מיעוט זה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, מדוע נאמר 'שכבת זרע' באשת איש.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** ה'שכבת זרע' שנאמרה באשת איש ממעטת **פְּרָט** לְמְשַׁמֵּשׁ עמה כשהיא **מֻתָּה** ואינה ראויה להזריע, **דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, [הוֹאִיל]** שמצינו שלְאַחַר **מִיתָה** של אשה, **נַמִּי** עדיין **אִיקְּרֵי שְׁאֵרוֹ** של בעל, והיינו באשת כהן שהותר להטמא לאשתו, שנאמר בו (שם כא ב) 'כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו', ושארו זו אשתו (לעיל כב:), **אִימָא** הבא עליה **לִיחַיֵּיב עָלָהּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, קָא מַשְׁמַע לָן** הפסוק 'שכבת זרע' למעט שאינו חייב.

רבא ממשיך בביאור המיעוט 'שכבת זרע': 'שכבת זרע' **דְּסוֹטָה, לָמָּה לִי, לְכִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר בסוטה **'שִׁכְבַת זֶרַע'** למעט **פְּרָט לְדָבָר אַחֵר**.

מבררת הגמרא: **מַאי דָּבָר אַחֵר**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, פְּרָט לְשֶׁקִּנְּאָה לָהּ** שלא תתייחד עם אדם מסוים כדי שלא יבוא עליה **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**, שכיון שאינה ראויה להזריע אין בה דין סוטה.

רבא מקשה לרב ששת על ביאורו: **אָמַר לֵיהּ רָבָא**, הרי **'מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' כְּתִיב** (שם יח כב), ובא ללמד שחייב על שני מיני משכב באשה, כדרכה ושלא כדרכה (סנהדרין נד.), ואם כן לא ניתן למעט שלא כדרכה מדין סוטה.

רבא מבאר באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, כוונת הברייתא שמיעטה 'דבר אחר' היינו **פְּרָט לְשֶׁקִּנְּאָה לָהּ** שלא תתייחד עם אדם מסוים כדי שלא יבוא עליה **בִּנְשִׁיקָה** – נגיעת האבר, ש'שכבת זרע' ממעט זאת מדין סוטה כיון שאינה ראויה להזריע בכך. שואלת הגמרא: **הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר** להלן בסמוך **שהַעֲרָאָה** שאסרה התורה כפי שנתבאר (לעיל נד:) **זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה** – ראש הגיד, ובנשיקה אינה נאסרת לבעלה, ניתן לומר שנתמעטה אף מדין סוטה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהעראה **זוֹ נְשִׁיקָה**, ואסורה כביאה גמורה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, הלא אין למעטה מסוטה, ומה היא אם כן כוונת הברייתא ש'שכבת זרע' בסוטה ממעט דבר אחר.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** לְעוֹלָם כוונת הברייתא ש'שכבת זרע' נאמרה בסוטה לְמעט כשֶׁקִּנְּאָה לָהּ דֶּרֶךְ **אֵבָרִים** כדברי רבא, **וְאִיצְטְרִיךְ** למעט זאת אף שהיא רק פריצות ולא ביאה, שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, בִּקְפִידָא דְּבַעַל תָּלָה רַחֲמָנָא** את איסור הסוטה, **וְהָא קָא קָפִיד** – ובאופן זה שקינא דרך אברים, הרי הקפיד על כך, והיינו אומרים שתיאסר בזה, **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב באומרו 'שכבת זרע', שאינה נאסרת בכך.

הגמרא מבארת את אופן ההעראה כפי ששנינו לעיל (נג:): **אָמַר שְׁמוּאֵל, הַעֲרָאָה** האסורה כביאה זו **נְשִׁיקָה**, והטעם שנחשב לביאה, שכן **מָשָׁל** הוא **לְאָדָם שֶׁמַּנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּיו**, הרי **אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְדַחוֹק** האצבע מעט את **הַפֶּשֶׁר** ותכנס לתוך פיו, וכן בנשיקת אבר, לא יתכן שלא יכנס מעט.

אמורא נוסף הסובר כשמואל: **כִּי אֲתָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן**, מה שלמדנו שצריך **גְּמַר** ביאה **בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה**, אין הכוונה לביאה גמורה ממש, אלא זו **הַכְנָסַת עֲטָרָה**, ואם זה נחשב גמר ביאה, יש לשמוע מכך שהעראה שחייבים עליה בשאר העריות היא כבר בנשיקה בלבד, וכשמואל.

מקשה הגמרא: **מַתִּיב רַב שֵׁשֶׁת**, שנינו בברייתא, מה שנאמר **'שִׁכְבַת זֶרַע'** בשפחה חרופה, מלמד שאֵינוֹ **חַיָּיב** אשם על ביאתה **אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּירוּק** – שגמר ביאתו. **מַאי לָאו** הכוונה **לְמִירוּק גִּיד** שהוא בגמר ביאה כשמזריע, וקשה לרבה בר בר חנה שאמר שחייב כבר בהכנסת עטרה.

מתרצת הגמרא: **לֹא**, הכוונה בברייתא היא **לְמִירוּק עֲטָרָה**, שחייב כשהכניס העטרה כביאה גמורה כדברי רבה בר בר חנה.

אמורא החולק בדעת רבי יוחנן: **כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, הַעֲרָאָה** זו **הַכְנָסַת עֲטָרָה. אָמְרוּ לֵיהּ** החכמים, **וְהָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לֹא אָמַר הָכֵי** בשם רבי יוחנן, אלא אמר שגמר ביאה היא הכנסת עטרה, ואם כן הערָאה היא נשיקה. **אָמַר לְהוּ** רב דימי, **אוֹ אִיהוּ שַׁקְרֵאי** בדברי רבי יוחנן, **אוֹ אֲנָא שַׁקְרֵי** בדבריו, שאכן דברינו סותרים זה את זה.

אמורא נוסף כרב דימי: וכן **כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, הַעֲרָאָה** זו **הַכְנָסַת עֲטָרָה**. מסתפקת הגמרא: אמנם **אֲדַרְבָּה בַּר בַּר חָנָה** שאמר שגמר ביאה היא הכנסת עטרה, **וַדַּאי פָּלִיג** רבין, וכפי שנתבאר בדברי רב דימי, אולם **אַדְּשְׁמוּאֵל** שאמר שנשיקה זו הערָאה **מִי לֵימָא דְּפָלִיג**, שהרי יתכן שכיון לשלשמואל הערָאה זו נשיקה, ממילא הכנסת עטרה היא גמר ביאה, ורבין שאמר שהערָאה היא הכנסת עטרה, וממילא נשיקה אינה כלום, חלק עליו. או ששניהם סברו שהערָאה היא דבר אחד לשניהם. דוחה הגמרא: **לֹא**, שמואל **מִנְּשִׁיקָה וְעַד הַכְנָסַת עֲטָרָה, הַעֲרָאָה קָרֵי לָהּ**, וגם רבין שאמר שהכנסת עטרה היא הערָאה היינו סוף הערָאה, ונשיקה היא תחילת הערָאה, ולא נחלקו.

אמורא נוסף שאמר כדברי רב דימי ורבין בתוספת דברים: **כִּי אֲתָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, הַעֲרָאָה** זו **הַכְנָסַת עֲטָרָה, וּגְמַר בִּיאָה** היינו **גְּמַר בִּיאָה מַמָּשׁ,**

וּמִכָּאן וְאֵילָךְ – מהכנסת עטרה ולמטה, אֵינוֹ אֶלָּא נְשִׂיקָה, וּפָטוּר עָלֶיהָ. ומבואר שסבר שנשיקה אינה העראה, ולכן פטור עליה, וּפְלִיג אַדִּשְׁמוּאֵל שסבר שנשיקה היא העראה, ולכן חייב עליה.

שנינו במשנה: הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון וכו׳, אֶחָד הַמְּעָרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר קָנָה.

מבואר במשנה, שאף בביאות גרועות, שלא נתכוין לקנות בהן את יבמתו, קנה. מבררת הגמרא: לענין מַאי קָנָה. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: רַב אָמַר, בביאות הללו קָנָה את יבמתו להיות כאשתו לַכֹּל, כלומר לכל דיני נשואה, ואף להאכילה בתרומה אם הוא כהן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, בביאות הללו לֹא קָנָה אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים במפורש בַּפָּרָשָׁה של יבום, שבה נאמר הפסוק (דברים כה ה) ׳יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ׳ שממנו נדרש (לעיל נד.) לרבות ביאת שוגג ומזיד ואונס ורצון, כגון לִירַשׁ בְּנִכְסֵי אָחִיו שירשם מאביו, שנאמר (שם כה ו) ׳יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת׳, ולמדים (לעיל כד.) בגזירה שוה ׳שם׳ ׳שם׳ מן הפסוק (בראשית מח ו) ׳עַל שֵׁם אַחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם׳ שהכוונה לענין ירושת חלק אחיו בנכסי אביו, וּלְפוֹטְרָהּ מִן הַיִּבּוּם אם ימות היבם ויהיו לו בנים מאשה אחרת, שנאמר (דברים כה ה) ׳וְלָקְחָה לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׳, ודורשים ׳לו לאשה׳ ולא לאחיו, אך אינה אוכלת בתרומה, ואינו יורשה ולא מיטמא לה ולא מפר נדריה.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רב ושמואל לגבי אכילת תרומה: כשנפלה לפניו ליבום מִן הַנִּשּׂוּאִין לאחיו הכהן, וכבר אכלה בתרומה בחיי אחיו, וכשמת פסקה מלאכול, לְדִבְרֵי הַכֹּל אָכְלָה היבמה בתרומה כבתחילה אף כשיבמה בביאה גרועה, דְּהָא חֲוָת קָאֲכְלָה כבר מֵעִיקָּרָא בחיי בעלה, ואינו מחדש בה דבר. כִּי פְּלִיגֵי רב ושמואל, כשנפלה לפניו ליבום מִן הָאֵירוּסִין [–קדושין] לאחיו הכהן, ולא אכלה בתרומה כדין ארוסה בת ישראל לכהן, ויבמה בביאה גרועה, שרַב אָמַר אוֹכֶלֶת בתרומה, דְּהָא רַבִּי רַחֲמָנָא לענין יבום בִּיאַת שׁוֹגֵג כשלא נתכוין ליבום, שקונה כְּמֵזִיד כשנתכוין ליבום, ולכן נחשב כיבום ונחשבת כאשתו לכל דבר, ואף לענין אכילת תרומה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, כִּי רַבִּי רַחֲמָנָא ביאה גרועה ליבום, היינו רק לְאוֹקְמֵיהּ ליבם בִּמְקוֹם בַּעַל, שאם אכלה בחיי בעלה תאכל גם אצל היבם, אך לְאַלּוּמֵי – לחזק כח היבם יותר מִבַּעַל, שאף שלא אכלה תרומה אצל בעלה תאכלנו אצל היבם, לֹא. מוסיפה הגמרא: וְאַזְדָּא שְׁמוּאֵל בסברא זו לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל את אשתו בתרומה דהיינו שהוא כהן והיא נשואה לו, גם הַיָּבָם הכהן שנפלה לו לאחר נישואיה עם אחיו מַאֲכִיל אותה בתרומה אף בביאה גרועה, וְכָל שֶׁאֵין הַבַּעַל מַאֲכִיל כגון שרק היתה מאורסת לו עד שמת, וארוסה אינה אוכלת בתרומה, גם הַיָּבָם אֵינוֹ מַאֲכִיל בביאה גרועה.

מקשה הגמרא על שמואל מברייתא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקֵּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ לחופה ולישאנה עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ, שאז אינו נחשב בן דעת וקניינו אינו קנין, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה אף לאחר נישואיה בגזירת חכמים. ואם מֵת בעלה החרש לאחר נישואיהם, וְנִפְלָה לִפְנֵי אחיו הַיָּבָם שאף הוא חֵרֵשׁ ויבמה, אוֹכֶלֶת בתרומה, שלביאת יבום אין צריך דעת, וקנויה לו בכך והיא כאשתו. וּכְזוֹ יָפֶה כֹּחַ הַיָּבָם יותר מִכֹּחַ הַבַּעַל, שכשבעלה חרש אינה אוכלת בתרומה, וכשהיבם חרש אוכלת בתרומה. מבארת הגמרא את הקושיא: כְּשֶׁלְּמָא לְרַב הסובר שאף יבמה מן האירוסין שלא אכלה בתרומה תחת בעלה, אוכלת בתרומה תחת היבם בביאה גרועה, נִיחָא, שגם בברייתא זו מצינו כך לענין בעל ויבם חרשים, אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל הסובר שאם לא אכלה בתרומה תחת בעלה, אף תחת היבם אינה אוכלת, קַשְׁיָא מן הברייתא שמבואר שאף כשלא היה כח ביד בעלה להאכילה, אוכלת בתרומה תחת היבם.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל, אֵימָא הָכִי בדברי הברייתא, בת ישראל פקחת שנתארסה לכהן פקח וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. אך אם קודם כָּנַס אותה וְרק אַחַר כָּךְ נִתְחָרֵשׁ, שכשנשאה היה בן דעת וקניינו קנין והיא אשתו גמורה, אוֹכֶלֶת בתרומה אף שעתה הוא חרש. ואם מֵת וְנָפְלָה לִפְנֵי אחיו הַיָּבָם שאף הוא חֵרֵשׁ ויבמה, אף בביאה גרועה אוֹכֶלֶת בתרומה, כיון שבחיי בעלה כבר אכלה בתרומה. וּמַאי – מה כוונת הברייתא באומרה ׳כָּזוֹ יפה כח היבם מכח הבעל׳, אף שגם אצל הבעל אכלה בתרומה, אלא שמכל מקום יפה כחו של היבם, דְּאִילּוּ כשנישאה לַבַּעַל חֵרֵשׁ מֵעִיקָּרָא קודם שבנסה, לֹא אוֹכֶלֶת בתרומה, וְאִילּוּ כשנתייבמה לַיָּבָם חֵרֵשׁ מֵעִיקָּרָא בשעת היבום, אָכְלָה.

הגמרא מבארת את מחלוקת רב ושמואל באופן אחר: וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי, הנופלת ליבום מִן הָאֵירוּסִין לאחיו לִדְבְרֵי הַכֹּל לֹא אָכְלָה בתרומה אצל היבם בביאה גרועה, דְּהָא לֹא אָכְלָה בְּחַיֵּי בַּעַל, וכח היבם בביאה גרועה אינו יותר מכח הבעל. וכִּי פְּלִיגֵי רב ושמואל, כשנפלה ליבום מִן הַנִּשּׂוּאִין לאחיו, וכבר אכלה בתרומה כשהיתה תחת אחיו, וכשמת פסקה לאכול בתרומה, ויבמה בביאה גרועה, רַב אָמַר אוֹכֶלֶת אצל היבם, דְּהָא חֲוָת אָכְלָה מֵעִיקָּרָא, ואף שמת, התורה ריבתה שגם על ידי יבום בביאה גרועה חוזרת לאכול בתרומה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה, שכן כִּי רַבִּי רַחֲמָנָא שביאת שׁוֹגֵג ביבמה נחשבת כְּביאת מֵזִיד דהיינו שנתכוין בה ליבום, הַיינו רק לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים במפורש בַּפָּרָשָׁה של יבום, כגון לירושה ולפוטרה מיבום, אֲבָל לְכָל שאר מִילֵּי לֹא.

הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: וְהָאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל אשה שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל בתרומה כגון שנשאה, גם הַיָּבָם מַאֲכִיל, ומשמע שגם בביאה גרועה של יבם, ומבואר ששמואל סבר שאם נפלה ליבום מן הנישואין אוכלת בתרומה בכל ביאה. מתרצת הגמרא: אֵימָא בדברי רב נחמן בשם שמואל, כָּל בִּיאָה שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל בָּהּ תרומה, כגון ביאת חופה, שהיא ביאה בדעת גמורה, גם הַיָּבָם מַאֲכִיל בָּהּ תרומה, והיינו בביאה בדעת גמורה, וְכָל בִּיאָה שֶׁאֵין הַבַּעַל מַאֲכִיל בָּהּ, כגון ביאת שוגג שאינה בדעת שלימה ואינה קונה לנישואין, גם אֵין הַיָּבָם מַאֲכִיל בָּהּ, וזה כדברי שמואל כאן, שבנפלה ליבום מן הנישואין, ויבמה בביאה גרועה, אינה אוכלת בתרומה.

הגמרא מקשה על שמואל מן הברייתא הנזכרת לעיל: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקֵּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה, ואם מֵת וְנָפְלָה לִפְנֵי אחיו הַיָּבָם שאף הוא חֵרֵשׁ ויבמה, אוֹכֶלֶת בתרומה, וּכְזוֹ יָפֶה כֹּחַ הַיָּבָם מִכֹּחַ הַבַּעַל. מבארת הגמרא את הקושיא: כְּשֶׁלְּמָא לְרַב, אף שנראה מן הברייתא שגם אם לא אכלה בתרומה תחת בעלה, אוכלת תחת היבם אף בביאה גרועה, ורב הלא סובר שכשנפלה ליבום מן האירוסין שלא אכלה בתרומה תחת בעלה, אינה אוכלת תחת היבם בביאה גרועה, אין זה קושיא, דִּמְתַרֵּץ רב את הברייתא כִּדְתָרֵיץ הגמרא מֵעִיקָּרָא לשמואל, שמה שנאמר בדברי הברייתא שאוכלת בתרומה תחת היבם, הוא רק כשבעלה נתחרש לאחר שבנסה, והיתה אוכלת בתרומה תחת בעלה, וכך אמר רב לגבי נפלה ליבום מן הנישואין, אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל הסובר שגם בנפלה ליבום מן הנישואין שאכלה בתרומה תחת בעלה, אינה אוכלת בתרומה תחת היבם בביאה גרועה, קַשְׁיָא מן הברייתא, שאמרה שאוכלת בתרומה תחת יבם אף בביאה גרועה, שהרי ביאת חרש היא ביאה גרועה בלא כוונה לקנות.

מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא מן הברייתא על שמואל.

הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה על דברי הברייתא דלעיל: תָּנוּ רַבָּנַן, בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקֵּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה. ואם נוֹלַד לָהּ בֵּן ממנו אוֹכֶלֶת בתרומה, שכיון שבנה אוכל בתרומה, גורם שגם היא תאכל בה. ואם מֵת הַבֵּן, והאב החרש עדיין קיים, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אוֹכֶלֶת בתרומה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן, הרי כבר מת הבן, ומה גורם לה שתוכל לאכול בתרומה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, הוֹאִיל שֶׁכִּבֶּר אָכְלָה בחיי הבן. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, אֶלָּא מֵעַתָּה, בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסַּת [–נישאת] לְכֹהֵן, ואכלה בתרומה, וּמִית לֵיהּ הבעל בלא בנים, וכי תֵּיכוּל בתרומה גם אחר כך כיון שֶׁכִּבֶּר

המשך בעמוד טו

רש"ל

מכאן ואילך — מהכנסת עטרה ולמטה אינו אלא נשיקה, ופטור, ומדפטר בנשיקה — ודאי פליג אדשמואל, דנשיקה קרי לה הערָאה, והעראה רבינן לה לחיובי. **קנה לכל** — באחד מן הביאות גרועות הללו קנה לה לכל דבר, ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא, אפילו הלך למדינת הים ולא בא עליה ביאה גמורה. **האמורים בפרשה** — בפרשת יבמים, שכתב בה מקרא זה: "ובמה יבא עליה", דדרשינן ליה: בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון. **לירש** — דכתיב: "יקום על שם אחיו" (דברים כה). **ולפוטרה מייבום** — דאם מת ולו בנים מאשה אחרת מותרת לשוק, או אם הוציאה בגט לא בעיא חליצה, או אם היתה לה צרה נפטרה בביאתו של זו. **מן הנשואין** — היכא דנפלה לפניו מן הנשואין שכבר היתה אוכלת בימי אחיו, וכשמת ובטל קנינו פסקה מלאכול. דכולי עלמא לא פליגי דקניא לה דך ביאה גרועה להאכילה. **לאוקמיה במקום בעל** — שאם היתה אוכלת בחייו תאכל בשביל זה. אבל לאלומי מבעל, דבחיי הבעל לא היתה אוכלת, דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, האי נמי לא אלים מיניה. ודוקא בביאה בלא דעת קנין, אבל בביאה גמורה — אשתו גמורה היא, ואוכלת אפילו לשמואל. **אין היכם מאכיל** — בביאה גרועה. **אינה אוכלת** — (דהך חופה לאו חופה היא), דגזרינן נשואי חרש אטו קידושי חרש, כדאמרינן לקמן. **מת** — חרש זה לאחר שכנסה, ונפלה לפני יבם חרש. **אוכלת** — דלא גרעה ביאת חרש מביאת שוגג וזנות ואונס שאין מתכוין לקנות, ורבייה רחמנא לגבי יבם. **לשמואל קשיא** — דהא לא הוה אכלה מעיקרא, וקאכלה השתא. **אימא כנסה ואחר כך נתחרש אוכלת** — מת אחר שכנסה ונתחרש ונפלה כו' — אוכלת, דהא אכלה מעיקרא. **ומאי בזו** — יפה כחו, ומאי ייפוי כח איכא? הא בעל נמי חרש הוא, ומאכילה. **חרש מעיקרא** — קודם שכנסה. **דהא אכלה מעיקרא** — והשתא הדרא בהך ביאה, דהא רחמנא רבייה. **כל ביאה שהבעל מאכיל** — כגון ביאת חופה. **בשלמא לרב** — אף על גב דהא מתניתין פריכא ליה, דקתני אכלה ואף על גב דלא אכלה מעיקרא, והויא כנופלת מן האירוסין, דאמרן לא אכלה אפילו לרב. **מתרץ לה כדמתרצינן מעיקרא** — אליבא דשמואל, חסורי מחסרא והכי קתני: כנסה ואחר כך נתחרש — אוכלת, מת ונפלה לפני יבם חרש — אוכלת, דהא אכלה מעיקרא. **אלא לשמואל** — דאפילו האוכלת בחיי בעלה — אינה אוכלת בשביל היבם, בביאה גרועה. **קשיא** — דהא ביאת חרש כביאת שוגג ואונס היא, בלא כוונת קנין, ואכלה. **נולד לה בן אוכלת** — בשביל בנה, כדכתיב: "וילידו ביתו הם יאכלו בלחמו" (ויקרא כב) קרי ביה: "יאכילו". **מת הבן** — והאב קיים. **רבי נתן אומר אוכלת** — בשביל בעלה. **ומית ליה** — בלא בן. **קסבר רבי נתן נשואי חרש** — דקדשה כשהוא פקח מאכילין בתרומה, דמדאורייתא משעת אירוסין אוכלת, דכתיב (שם): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו" מיד, ורבנן הוא דגזרי עד שתכנס לחופה, משום גזירה, שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותה, כדאמרינן בכתובות באף על פי (נז,ב). הלכך, כיון דהאי בשעת קנין הוי בן דעת, והשתא הכניסה לחופה, וליכא למיגזר שמא תשקה — אכלה. אבל לא גזרינן נשואי חרש אטו קידושי חרש, דלאו בר קנין הוא. ורבנן דאסרי, גזרי נשואי חרש דהוי בן דעת בשעת קידושין אטו היכא דקדשה כשהוא חרש, דקנינו לאו קנין. **נולד לה בן למה לי** — בלא בן נמי אכלה לרבי נתן. **משום רבנן** — לאשמועינן היכא דנולד לה בן מודו. **והדר פליג עלייהו** — ו"אוכלת" דקאמר רבי נתן — אכולה מילתא קאי, בין אסיפא דמת הבן, בין ארישא קודם שנולד לה בן, דקאמרי רבנן אינה אוכלת. **אי הכי** — דרבי נתן ארישא נמי פליג, ומנטר הוא דנטר לרבנן עד סיומא. **ליתני מת הבן אינה אוכלת רבי נתן אומר אוכלת** — דתיהוי כולה מילתא דרבנן כחדא, והדר ליפלוג רבי נתן אכולה. אבל השתא — ליכא למימר דנטר להו אסיומא, ובמת הבן לחודא פליג.

תוספות

לדברים האמורים — אף על גב דכל שאר דברים כתובים נמי בפרשה, כדדרשינן: כיון שלקחה — נעשית כאשתו לכל דבר — כיון דביאת שוגג לא קני בעלמא, סברא הוא דלא רבייה אלא לדברים המפורשים בפרשה בהדיא, כגון לירש בנכסי אחיו, דכתיב: "יקום על שם אחיו" לנחלה, ולפטור אשת אחיו מן היבום, דכתיב: "לו לאשה" ולא לאחיו לאשה, דפקע מינה זיקת אחיו, ולפטור צרתה, דכתיב: "בית אחיו" — בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, דהנהו דברים הוו לאוקמיה במקום בעל. אבל בתרומה לא אכלה על ידי ביאה גרועה, ולא יורשה, ולא מיטמא לה, ולא מיפר נדריה, דהיינו לאלומי מבעל. אבל מן הנשואין — זכאי בכולהו, דלא הוי אלא לאוקמיה במקום בעל, דילפינן מהני דכתיבי, ולא פליגי אלא בביאת שוגג וכיוצא בה. אבל בהעראה דקניא נמי בעלמא, וביאה היא לכל דבר — לא פליגי בה. ומה שקבע מחלוקתן כאן אמתניתין דאחד הגומר ואחד המערה — לאו משום דעלה פליגי, אלא משום דמסיים בה "קנה", דקאי נמי אביאת שוגג. כן נראה לרבינו יצחק. ובירושלמי איכא פלוגתייהו. ואיכא דמוקי פלוגתייהו בהעראה.

מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דאכלה — על ידי ביאה. והוא הדין דהוה מצי למינקט לענין ליורשה, ולהטמא לה, ולהפר נדריה. אלא נקט אכילת תרומה לרבותא, וכל שכן לשאר דברים. דומנין שהיא כאשתו לכל דבר ולא אכלה בתרומה, כדאמר בכתובות בפרק "נערה" (מח,ב): מסורה לכל חוץ לתרומה, גבי מסר האב לשלוחי הבעל.

מת ונפלה לפני יבם חרש אוכלת — ואם תאמר: ואמאי אוכלת? ונידחוש לסימפון, שהרי לא בדקה, שלא הספיק לכונסה עד שנתחרש, ואם כן אינה זקוקה לו! ולקמן נמי דקאמר דגזרינן נישואין דחרש אטו קידושין — תיפוק ליה משום סימפון, ולרבי נתן נמי אמאי אוכלת! ואומר רבינו יצחק דלא חיישינן לסימפון אלא כשיכול הדבר להתגלות שיש סימפון ויהיו קידושי טעות. אבל הכא, דנתחרש, לא חיישינן שמא יתפקח וימצא סימפון.

כל ביאה שהבעל מאכיל בה — אי ביאה אירוסין עושה — אומר רבינו יצחק דכל ביאה שהבעל מאכיל בה, על ידי חופה שאחריה קאמר.

ממזרת ונתינה לישראל פסלה — לשון פסלה נקט משום אחריני, דממזרת ונתינה הם פסולות ועומדות.

מאי

מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵינוֹ אֶלָּא נְשִׁיקָה, וּפָטוּר עָלֶיהָ. וּפְלֵיג אַדְשְׁמוּאֵל. "אֶחָד הַמְעָרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר קָנָה". מַאי קָנָה? רַב אָמַר: קָנָה לַכֹּל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לְדִבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה: לִירַשׁ בְּנִכְסֵי אָחִיו, וּלְפוֹטְרָהּ מִן הַיִּבּוּם. אִמַּן הַנִּשּׂוּאִין לְדִבְרֵי הַכֹּל אֲכָלָה, דְּהָא הֲוַת קָאֲכְלָה מֵעִיקָּרָא. כִּי פְּלִיגִי - מִן הָאֵירוּסִין. רַב אָמַר: אוֹכֶלֶת, דְּהָא רַבִּי רַחֲמָנָא בִּיאַת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כִּי רַבִּי רַחֲמָנָא - לְאוֹקְמֵיהּ בְּמְקוֹם בַּעַל, לְאַלּוּמֵי מִבַּעַל - לָא. וְאַזְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל - יָבָם מַאֲכִיל, וְכָל שֶׁאֵין הַבַּעַל מַאֲכִיל - יָבָם אֵינוֹ מַאֲכִיל. מֵיתִיבֵי: בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקְּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. מֵת, וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם חֵרֵשׁ - אוֹכֶלֶת. וּבְזוֹ יָפֶה כֹּחַ הַיָּבָם מִכֹּחַ הַבַּעַל. בִּשְׁלָמָא לְרַב - נִיחָא, אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל - קַשְׁיָא! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, אֵימָא הָכִי: וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. כָּנַס וְאַחַר כָּךְ נִתְחָרֵשׁ - אוֹכֶלֶת, מֵת וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם חֵרֵשׁ - אוֹכֶלֶת. וּמַאי "בְּזוֹ" דְּאִילּוּ בַּעַל חֵרֵשׁ מֵעִיקָּרָא - לֹא אוֹכֶלֶת, וְאִילּוּ יָבָם חֵרֵשׁ מֵעִיקָּרָא - אָכְלָה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: מִן הָאֵירוּסִין - דִּבְרֵי הַכֹּל לָא אָכְלָה, דְּהָא לָא אָכְלָה בְּחַיֵּי בַעַל. כִּי פְּלִיגִי - מִן הַנִּשּׂוּאִין. רַב אָמַר: אוֹכֶלֶת, דְּהָא הֲוַת אָכְלָה מֵעִיקָּרָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, כִּי רַבִּי רַחֲמָנָא בִּיאַת שׁוֹגֵג כְּמֵזִיד - לְדִבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, אֲבָל לְכָל מִילֵּי - לָא. וְהָאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל - יָבָם מַאֲכִיל! אֵימָא: כָּל בִּיאָה שֶׁהַבַּעַל מַאֲכִיל בָּהּ - יָבָם מַאֲכִיל בָּהּ, וְכָל בִּיאָה שֶׁאֵין הַבַּעַל מַאֲכִיל בָּהּ - אֵין הַיָּבָם מַאֲכִיל בָּהּ. מֵיתִיבֵי: בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקֵּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. מֵת וְנָפְלָה לִפְנֵי יָבָם חֵרֵשׁ - אוֹכֶלֶת, וּבְזוֹ יָפֶה כֹּחַ יָבָם מִכֹּחַ בַּעַל. בִּשְׁלָמָא לְרַב - מִתְּרֵץ כִּדְתָרֵיץ מֵעִיקָּרָא. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל קַשְׁיָא! תָּנוּ רַבָּנַן: בַּת יִשְׂרָאֵל פִּקֵּחַת שֶׁנִּתְאָרְסָה לְכֹהֵן פִּקֵּחַ, וְלֹא הִסְפִּיק לְכוֹנְסָהּ עַד שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. מֵת הַבֵּן, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אוֹכֶלֶת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי נָתָן? אָמַר רַבָּה: הוֹאִיל שֶׁכִּבֵּר אָכְלָה. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מַעְתָּה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסֵּת לְכֹהֵן וּמִית לֵיהּ - תֵּיכוֹל, שֶׁכִּבֵּר אָכְלָה! אֶלָּא, כֵּיוָן דְּמִית לֵיהּ פָּקַע לֵיהּ קִדּוּשָׁתֵיהּ מִינָּהּ - הָכָא נַמִי, כֵּיוָן דְּמִית לֵיהּ פָּקַע קִדּוּשָׁתֵיהּ מִינָּהּ! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: קָסְבַר רַבִּי נָתָן נִשּׂוּאֵי חֵרֵשׁ מַאֲכִילִין בִּתְרוּמָה, וְלָא גָּזְרִינַן נִשּׂוּאֵי חֵרֵשׁ אַטּוּ קִדּוּשֵׁי חֵרֵשׁ. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אִי הָכִי, נוֹלַד לָהּ בֵּן לָמָּה לִי? מִשּׁוּם רַבָּנַן. וְלִיפְלוֹג רַבִּי נָתָן עֲלַיְיהוּ בְּרֵישָׁא - שֶׁבִּיק לְהוּ לְרַבָּנַן עַד דְּמִסַּיְּימִי מִילְּתַיְיהוּ, וַהֲדַר פָּלֵיג עֲלַיְיהוּ. אִי הָכִי לִיתְנֵי: מֵת הַבֵּן אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אוֹכֶלֶת! קַשְׁיָא. "וְכֵן הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת". אֲמַר רַב עַמְרָם: הָא מִלְּתָא אֲמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת,

מאי וכן מאי לאו לא שנא בשוגג כו' וקתני פסלה — וליכא למימר משום אחרים נקט פסלה ולא משום אשת איש — דעיקר חידוש דאונס ורצון לא הוי אלא באשת איש. אבל בשאר עריות — אין חידוש טפי באונס מברצון לענין פסולי כהונה. **עיקר** העראה בעריות כתיב — ואית ספרים דגרסי: אדרבה, יבמה הוא דילפינן מעריות, ויש לפרש בדוחק: דאף על גב דיבמה מחייביה לאורן הוא דילפינן, ולא מעריות — חשיב ליה כאילו ילפינן מעריות, דעל ידי עריות ושפחה חרופה שמעינן לה בחייבי לאוין. **וכן** אשלא כדרכה דחייבי לאוין — פירש בקונטרס: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. אבל משום הערעה — לא איצטריך למיתנייה, דהא מרבינן ליה לעיל מקיחה קיחה דעריות. וקשה לרבינו יצחק: דאי משום חייבי לאוין דכהונה נקט לה — לשלא בדרכה נמי לא איצטריך, דאיכא למילף נמי קיחה קיחה מעריות, דכתיב בהו "משכבי אשה"! אלא נראה לרבינו יצחק: דקאי אשאר חייבי לאוין דלאו דכהונה, דלא כתיב בהו קיחה, דלא שמעינן בהו שלא כדרכה אלא מגזירה שוה ד"ביאה" "ביאה" מיבמה, כי היכי דילפינן לעיל מיניהו יבמה לענין הערעה. **ואי** זו זו אשת כהן — מ"והיא" קדריש. ואם תאמר: והא קדרשינן לה בכתובות בפרק "נערה" (נא,ב) לדרשא אחריתי, לתחלתה באונס וטופה ברצון, דשריא! ואומר רבינו יצחק: דהתם אסמכתא היא, דמסברא היא דשריא, דחשיב אונס, אף על גב דסופה ברצון — דיצרא אלבשה, כי היכי דהוי אסמכתא הא דקאמר (לקמן ק,ב) ואי זו זו שקדושיה טעות.

מן האירוסין לא יאכלו — פירש בקונטרס בלשון שני, ונראה לו עיקר, דאיירי בין בבת כהן בין בבת ישראל. דרבי מאיר פסיל אפילו בבת כהן, ורבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין אפילו בבת ישראל. ונתארמלו או שנתגרשו מן האירוסין בשרות — ולא שייך בשרות בבת ישראל אלא לינשא לכהונה, דבתרומה לא אכלה. ובנתגרשה לא שייך אפילו לינשא, ויש לפרש בנתגרשה, אם בת כהן היא — כשרה לתרומה. ובגמרא דקאמר: מה קדושי רשות אין מאכילים — בישראל שקדש בת ישראל קאמר. וקשה לרבינו יצחק: דמה קל וחומר הוא זה? דכיון דליכא צד כהונה כלל — מאין להם להאכיל לאותם הקידושין? ועוד הקשה הרב רבינו משה כהן: דהיאך יאכיל בת ישראל בהגעת זמן? דבפסולות לא שייך אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, כדאמרינן ב"יש מותרות" (יבמות פה,א): "בעמוד והוצא קאי — מזוני אית לה"! ונראה דבבת כהן איירי, כדפירש בקונטרס בלשון ראשון. ובגמרא גריס: מה קדושי רשות פוסלין. וכן גירסת רבינו חננאל. וגבי פצוע דכא גרסינן שקדש בת כהן, וכן רבינו חננאל, ולא כמו שכתוב בספרים "שקידש בת ישראל". ולפי שהגירסא היתה כתובה בספר רש"י פירש כן, אבל הגירסא כתובה בספר רבינו חננאל כמו שפירשתי. והא

ואנהרינהו לעיינין ממתניתין — ממשנתנו הביא ראיה לדבריו, והאיר עינינו בה. **אף על פי שמותרת לבעלה** — כתיב (במדבר ה): "והיא לא נתפשה" — אסורה, הא נתפשה — מותרת. **פסולה לכהונה** — אם מת בעלה, לא תנשא לכהן. **ותנא תונא** — תנא דידן, כמו: אבונא, אחונא. **מאי וכן** — לאו אאונס ואשוגג דלעיל קאי, וקתני: הבא על אחת מכל הערויות — פסלה לכהונה, ואשת איש בכלל עריות היא. **לא אהעראה** — וברצון, דהויא זונה. ופרכינן **עיקר הערעה בעריות כתיבא** — והיכי מדמה לה מתניתין ליבמה, כאילו מיבמה גמר לה? **אשלא כדרכה** — דקתני גבי יבמה: ולא חילק בין ביאה לביאה — דהיינו בין בדרכה לשלא בדרכה, ועלה תני: וכן הבא על אחת מכל הערויות פסלה לכהונה משום זונה. ולעולם ברצון, וגמר "ביאה" "ביאה" מיבמה, דרבינן בה "ולקחה" — שלא כדרכה. הכי גרסינן: **אלא מאי וכן אשלא כדרכה דחייבי לאוין** — אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דלא כתיב בהו "משכבי אשה". אבל משום הערעה לא איצטריך למיתנייה, דהא רבינן לעיל הערעה דחייבי לאוין מ"קיחה" "קיחה" דעריות. **בעלה לוקח עליה משום זונה** — דכתיב: "זונה לא יקחו" (ויקרא כא), וסתם זונה היינו מנאפת תחת בעלה, שטעתה מאחר בעלה לזרים. וזו, אף על גב דנאנסה, גבי כהן לא פליג רחמנא בין אונס בין רצון, כדגמרינן מ"והיא לא נתפשה", ד"היא" מיעוטא משמע: "היא" אשת ישראל — הוא דיש חילוק בין נתפשה ללא נתפשה, אבל אשת כהן אין חילוק. **משום טומאה לא** — בתמיה. הא אמרינן בפרק קמא (יא,ב): הא מה אני מקיים "אחרי אשר הוטמאה" — לרבות סוטה שנבעלה, דכתיב: "לא יוכל בעלה" (דברים כד). **הכל היו בכלל זונה** — כל הנבעלות תחת בעליהן, בין באונס בין ברצון, בכלל "זונה לא יקחו" הן, שהרי כולן נבעלו בעילת זנות, והוציא לך הכתוב אשת ישראל אנוסה מן הכלל, אבל אשת כהן — בדקיימא קיימא. **משום טומאה** — "אחרי אשר הוטמאה" — לרבות סוטה שנבעלה. **משנה** מן האירוסין לא יאכלו בתרומה — משעה שנתקדשה לאלו קדושי עבירה — נפסלה מלאכול בתרומה דבי נשא, אם בת כהן היא. **רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין** — עד שתבעל לו ותעשה חללה, כדכתיב: "לא יחלל" — שני חלולין, אחד לה ואחד לזרעה. **נתארמלו או נתגרשו** — מן הכהנים הללו. **מן הנשואין פסולות** — דשוייה חללה בביאתו. **מן האירוסין כשרות** — דאפילו רבי מאיר לא פסיל מן האירוסין אלא בחייהן, דמשתמרת לביאה פסולה, אבל מתו — לא. **גמרא** מה קידושי רשות — כגון ישראל שקידש בת כהן, שאין קידושיה עבירה. **אין מאכילין** — כלומר: אין מניחין אותן לאכול, דתנן לקמן: האירוסין פוסלין, בפרק "אלמנה לכהן גדול" (סז,ב). **תאמר בקידושי עבירה שיש לו** — לכהן זה להאכיל במקום אחר בראויה לו. כך שמעתי, ולבי מגמגם. חדא, דאין זה לשון התלמוד, והכי איבעיא ליה למימר: ומה קידושי רשות פוסלין כו'. ועוד, מדקאמר רבי אושעיא פצוע דכא כהן שקדש בת ישראל באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר, ולא קתני פצוע דכא כהן שקידש בת כהן — שמע מינה דפלוגתא דמתניתין לאו בבת כהן לחודה היא, דאם כן היכי מצי רבי

1 וְאַנְהָרִינְהוּ לְעַיְינִין מִמַּתְנִיתִין: אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה,
2 אַף עַל פִּי שֶׁמּוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ - פְּסוּלָה לְכְהוּנָּה. וְתַנָּא
3 תּוּנָא: וְכֵן הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת
4 בַּתּוֹרָה, אוֹ פְּסוּלוֹת. מַאי "וְכֵן"? מַאי לָאו: לָא שְׁנָא
5 בְּשׁוֹגֵג וְלָא שְׁנָא בְּמֵזִיד וְלָא שְׁנָא בְּאוֹנֶס וְלָא שְׁנָא
6 בְּרָצוֹן. וְקָתָנֵי "פְּסָלָה". לֹא, מַאי "וְכֵן" - אַהֲעָרָאָה.
7 הַעָרָאָה דְּמַאן? אִילֵימָא דַּעֲרָיוֹת - לְמֵימְרָא דַּעֲרָיוֹת
8 יָלְפִי' מִיבָּמָה? אַדְּרַבָּה, יְבָמָה יָלְפִינַן מֵעֲרָיוֹת, דְּעִיקָּר
9 הַעָרָאָה בַּעֲרָיוֹת כְּתִיב! אֶלָּא מַאי "וְכֵן", אַשְׁלָא
10 כְּדַרְכָּהּ דַּעֲרָיוֹת - אַדְּרַבָּה, עִיקָּר "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה"
11 בַּעֲרָיוֹת כְּתִיב? אֶלָּא מַאי "וְכֵן" אַשְׁלָא כְּדַרְכָּהּ דְּחַיָּיבֵי
12 לָאוִין. אָמַר רָבָא: אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה - בַּעְלָהּ לוֹקֶה
13 עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה. מִשּׁוּם זוֹנָה - אִין, מִשּׁוּם טוּמְאָה -
14 לָא? אֵימָא: אַף מִשּׁוּם זוֹנָה. מְתִיב רַבִּי זֵירָא: "וְהִיא
15 לֹא נִתְפְּשָׂה" - אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה - מוּתֶּרֶת. וְיֵשׁ לְךָ
16 אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפְּשָׂה - אֲסוּרָה, וְאֵי זוֹ - זוֹ
17 אֵשֶׁת כֹּהֵן, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה! אָמַר רַבָּה:
18 הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל זוֹנָה, כְּשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב גַּבֵּי אֵשֶׁת
19 יִשְׂרָאֵל "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה -
20 מוּתֶּרֶת, מִכְּלָל דְּאֵשֶׁת כֹּהֵן - כִּדְקַיְּימָא קַיְּימָא. וְאִיבָּא
21 דְּאָמְרִי, אָמַר רַבָּה: אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה - בַּעְלָהּ לוֹקֶה
22 עָלֶיהָ מִשּׁוּם טוּמְאָה. מִשּׁוּם טוּמְאָה - אִין, מִשּׁוּם זוֹנָה
23 - לָא, אֲלָמָא: בְּאוֹנֶס לָא קָרֵינָא בֵּיהּ זוֹנָה. מְתִיב רַבִּי
24 זֵירָא: "וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה" - אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה -
25 מוּתֶּרֶת, וְיֵשׁ לְךָ אַחֶרֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפְּשָׂה אֲסוּרָה,
26 וְאֵי זוֹ - זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן, וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה!
27 אָמַר רָבָא: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטַּמָּאָה",
28 כְּשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב גַּבֵּי אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל "וְהִיא לֹא
29 נִתְפְּשָׂה" אֲסוּרָה, הָא נִתְפְּשָׂה - מוּתֶּרֶת, מִכְּלָל דְּאֵשֶׁת
30 כֹּהֵן כִּדְקַיְּימָא קַיְּימָא. **משנה** אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל,
31 גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט מִן הָאֵירוּסִין - לֹא יֹאכְלוּ
32 בִּתְרוּמָה, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין. נִתְאַרְמְלוּ
33 אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, מִן הַנִּשּׂוּאִין - פְּסוּלוֹת, מִן הָאֵירוּסִין -
34 כְּשֵׁרוֹת. **גמרא** תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: קַל וָחוֹמֶר,
35 וּמַה קִּדּוּשֵׁי רְשׁוּת - אֵין מַאֲכִילִין, קִדּוּשֵׁי עֲבֵירָה - לֹא
36 כָּל שֶׁכֵּן?! אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּקִידּוּשֵׁי רְשׁוּת
37 - שֶׁכֵּן אֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, תֹּאמַר בְּקִדּוּשֵׁי
38 עֲבֵירָה - שֶׁכֵּן יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר. אָמַר רַבִּי
39 אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: פְּצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת יִשְׂרָאֵל - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר
40 וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא לָא אָכְלָה -
41 הָא נַמִי לָא אָכְלָה, לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי: מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא אָכְלָה

אושעיא למימר לרבי אליעזר ורבי שמעון אבלה? אימר דאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון בבת כהן, בבת ישראל מי אמרי? לשון אחר, והוא עיקר: אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט מן האירוסין לא יאכלו בתרומה — בין בבת כהן בין בבת ישראל קמיירי. בבת כהן — כדפרישית, בבת ישראל ואליבא דמשנה ראשונה, דאמר בכתובות (נז,א): הגיע זמן ולא נישאו — אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. וקאמר רבי מאיר: אלמנה לכהן גדול, אף על פי דקדושיו קדושין וקנין כספו היא — לא תאכל בתרומה כשאר הארוסות לכהן שאוכלות מן התורה. מאי טעמא — דמשתמרת לביאת עבירה. ורבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין, דהא קנין כספו היא. ואי משום חללה — הרי כל זמן שלא בא עליה לא נתחללה. **נתארמלו או נתגרשו** — מן הכהנים הללו, מן הארוסין — כשרות לינשא לכהנים אם נתאלמנו. וגבי גרושה, אם בת כהן היא — כשרה לתרומה. **מן הנשואין פסולה** — דשוויה חללה. **ומה קדושי רשות** — ישראל שקדש בת ישראל, אין מאכילה בתרומה. **קדושי עבירה** — כגון אלו לא כל שכן. **במקום אחר** — אפילו נשאת, תאמר בקדושי עבירה שיש לו להאכיל בראויה לו. **פצוע דכא** — משתמרת לביאה פסולה דאורייתא היא.

וְאַנְהֲרִינְהוּ לְעֵינַיִן – והאיר את עינינו שיש ראיה לדין זה **מִמַּתְנִיתִין** שאנו עוסקים בה. וכך הוא הדין, **אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנֶסָה** על ידי אדם אחר, **אַף עַל פִּי שֶׁמּוּתֶּרֶת לְכַעֲלָהּ** שנאמר (במדבר ה יג) 'והיא לא נתפשה', משמע שרק אז אסורה, אולם אם נתפשה דהיינו, שנאנסה, מותרת, מכל מקום **פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה** – להינשא לכהן אם מת בעלה, כפי שלמדו מפסוק להלן בסמוך. **וְתַנָּא תּוּנָא** – וכך שנה התנא שלנו במשנתנו, הבא על יבמתו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון וכו', אחד המערה ואחד הגומר קנה, ולא חילק בין ביאה לביאה, **וְכֵן הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ פְּסוּלוֹת** פסלה לכהונה. **וּמַאי** 'וְכֵן' ששנה התנא, על איזה דין כוונתו, **מַאי לָאו** כוונתו לכל הביאות ששנה במשנה, **לֹא שָׁנָא בְּשׁוֹגֵג וְלֹא שָׁנָא בְּמֵזִיד וְלֹא שָׁנָא בְּאוֹנֶס וְלֹא שָׁנָא בְּרָצוֹן**, ואמר שכך הדין גם כשבא על אחת מכל העריות, ואחת מהן היא אשת איש, **וְקָתָנֵי שִׁפְסָלָהּ** בכך מלהינשא לכהונה, וכדברי רב ששת שאף אשת איש שנאנסה פסולה לכהונה.

דוחה הגמרא: **לֹא**, באמת יש לומר ששאת ישראל שנאנסה אינה נאסרת לכהן, **וּמַאי** 'וְכֵן', **אַהֲעָרָאָה** – על דין הבראה נאמר, שכשם ששנינו שאף בה קנה ביבמה, כך גם העושה אותה בכל העריות, ואשת איש בכללן, אם הערה בה ברצון, פסלה לכהונה.

מקשה הגמרא: על **הַעָרָאָה דְּמַאן** אמרה המשנה שנחשבת כביאה גמורה וכמו ביבמה, **אִילֵימָא** על הבראה **דַּעֲרָיוֹת, לְמִימְרָא** – וכי ניתן לומר שהבראה **דַּעֲרָיוֹת לַפְּנַיִן מִיבְמָה**, כפי שמשמע מלשון המשנה 'וכן', **וְהָרִי אַדְּרַבָּה**, הבראה שקונה **בִּיבָמָה, יַלְפִּינַן מֵעֲרָיוֹת, דְּעִיקַּר הַעָרָאָה בַּעֲרָיוֹת כְּתִיב** (ויקרא כ יח), ולמדנו חייבי לאוין בהבראה מעריות, ויבמה מחייבי לאוין בגזירה שוה, וכמבואר לעיל (נה:).

הגמרא מבארת באופן אחר את דברי המשנה 'וכן': **אֶלָּא, מַאי** 'וְכֵן', היינו **אֲבִיאָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ דַּעֲרָיוֹת**, והיינו כשם ששנינו גבי יבמה דין זה שאין לחלק בין ביאה לביאה, כך גם הבא שלא כדרכה על אחת מכל העריות, ואשת איש בכללן, אם בא עליה ברצון שלא כדרכה, פסלה לכהונה.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה**, הרי **עִיקַּר** דין ביאה שלא כדרכה הנלמד מן הפסוק (ויקרא כ יג) 'מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה', שיש בה שני משכבות, כדרכה ושלא כדרכה (סנהדרין נד.), **בַּעֲרָיוֹת כְּתִיב**, דהיינו במשכב זכר (שם), ולא יתכן שכוונת המשנה לדמות בזה את העריות ליבמה.

לכן מבארת הגמרא: **אֶלָּא מַאי** כוונת התנא באומרו 'וְכֵן', **אֲשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ דְּחַיְיבֵי לָאוִין** של כהונה, כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, שבהם לא נאמר 'משכבי אשה' לרבות ביאה שלא כדרכה, ואותם למד התנא מיבמה שביאה שלא כדרכה נחשבת ביאה, אך לא למד כלל לענין ביאת אונס ואין להוכיח ממשנתנו את דינו של רב ששת לגבי אשת ישראל שנאנסה שפסולה לכהונה.

הגמרא מבארת דין אשת כהן שנאנסה משום איזה איסור נאסרת לבעלה: **אָמַר רָבָא, אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה** על ידי אדם אחר, אסורה לבעלה, **וַבַּעֲלָהּ לוֹקֶה עָלֶיהָ** – אם בא עליה **מִשּׁוּם** לאו של **זוֹנָה**, שנאמר בכהנים (ויקרא כא ז) 'אִשָּׁה זֹנָה וגו' לא יִקָּחוּ', וסתם זונה היינו מנאפת שזינתה תחת בעלה לזרים, ואף שנאנסה, באשת כהן אין חילוק בין אונס לרצון, וכפי שלמדים להלן ממיעוט מפסוק.

מקשה הגמרא: **מִשּׁוּם זוֹנָה אֵין** – וכי רק משום זונה לוקה עליה **וּמִשּׁוּם** איסור **טוּמְאָה לֹא**, והרי אשה שזינתה תחת בעלה נטמאת ונאסרת לבעלה, שנאמר (דברים כד ד) 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ וגו' לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה', ולמדים (לעיל יא:) לרבות סוטה שנבעלה לאוסרה לבעלה, ומדוע אמר רבא שלוקה עליה רק משום זונה. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** שכוונתו לומר שלוקה **אַף מִשּׁוּם** איסור **זוֹנָה**, אך באמת לוקה גם משום טומאה כמבואר.

מקשה הגמרא על דברי רבא: **מָתִיב רַבִּי זֵירָא**, שנינו בברייתא, נאמר בסוטה (במדבר ה יג) 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', והיינו שלא נאנסה אלא נבעלה ברצון, ולכן **אֲסוּרָה**, ומשמע **הָא** אם **נִתְפָּשָׂה**, שנאנסה, **מוּתֶּרֶת**, וממה שנאמר 'והיא' שמשמע מיעוט שדווקא היא דינה כך, ממעטים שיֵּשׁ לְךָ אשה **אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִתְפָּשָׂה** ונבעלה באונס היא **אֲסוּרָה, וְאֵיזוֹ** היא, **זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן**, וכיון שהאיסור לאשת כהן שנאנסה לא נאמר בלשון לאו, אלא הוא נלמד רק מתוך משמעות שרק אשת ישראל מותרת באונס, אם כן הרי איסור זה הוא לאו הבא מכלל עשה, **וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה** דינו רק כַּעֲשֵׂה ואין לוקים עליו, וקשה לרבה שאמר שאשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הַכֹּל הָיוּ בִּכְלָל** האיסור 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ וגו' לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה', **וּכְשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב לְגַבֵּי אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל** 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה' להוציאה מן הכלל האמור, ולומר שרק אם לא נאנסה **אֲסוּרָה, הָא נִתְפָּשָׂה מוּתֶּרֶת, מִכְּלָל** זה יש ללמוד, **דְּאֵשֶׁת כֹּהֵן** שנאנסה שנתמעטה מ'והיא', אין הכוונה שאסורה אף באונס, אלא **כִּדְקָיְימָא** – כפי שעמדה כבר בכלל כל הנבעלות שהרי הן באיסור לאו של 'אִשָּׁה זֹנָה וגו' לא יִקָּחוּ', כך **קָיְימָא**, ולכן לוקה עליה.

לשון אחרת: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבָּה, אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה, בַּעֲלָהּ** לוֹקֶה עָלֶיהָ **מִשּׁוּם** הלאו של **טוּמְאָה** כפי שנתבאר.

מדייקת הגמרא: משמע **שמִשּׁוּם טוּמְאָה אֵין**, אך **מִשּׁוּם זוֹנָה לֹא, אַלְּמָא** שסובר רבה שאם נבעלה **בְּאוֹנֶס, לֹא קָרֵינָא בֵּיהּ זוֹנָה**.

מקשה הגמרא על דברי רבה: **מָתִיב רַבִּי זֵירָא**, שנינו בברייתא, נאמר בסוטה (במדבר ה יג) 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', שלא נאנסה, ולכן היא **אֲסוּרָה**, ומשמע **דְּהָא** אם **נִתְפָּשָׂה**, שנאנסה, הרי היא **מוּתֶּרֶת**, וממה שנאמר 'והיא' שמשמע מיעוט שדווקא היא דינה כך, ממעטים שיֵּשׁ לְךָ אשה **אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִתְפָּשָׂה** ונבעלה באונס היא **אֲסוּרָה, וְאֵיזוֹ** היא, **זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן**, וכיון שהאיסור לאשת כהן שנאנסה לא נאמר בלשון לאו, אלא הוא נלמד רק מתוך משמעות שרק אשת ישראל מותרת באונס, אם כן הרי איסור זה הוא לאו הבא מכלל עשה, **וְלָאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה** דינו רק כַּעֲשֵׂה ואין לוקים עליו, וקשה לרבה שאמר שאשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הַכֹּל הָיוּ בִּכְלָל** האיסור 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ וגו' לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה', **וּכְשֶׁפָּרַט לְךָ הַכָּתוּב לְגַבֵּי אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל** 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה' והוציאה מן הכלל שרק באופן זה **אֲסוּרָה** משום טומאה, **הָא** – אולם אם **נִתְפָּשָׂה מוּתֶּרֶת, מִכְּלָל דְּאֵשֶׁת כֹּהֵן** שנאנסה שאינה במיעוט זה, **כִּדְקָיְימָא** בטומאתה לבעלה **קָיְימָא**, והרי היא בכלל איסור לאו של טומאה, ולכן בעלה לוקה עליה משום טומאה.

משנה

בסוף המשנה הקודמת הוזכר דין, שכהן גדול הבא על אלמנה וכהן הדיוט לגרושה וחלוצה פסלה מלהינשא לכהן. משנתנו מבארת דינם לענין אכילת תרומה: **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל** שאסור בה, **וּגְרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** שאסור בה, **מִן הָאֵירוּסִין** [–קידושין], **לֹא יֹאכְלוּ בִּתְרוּמָה**, אף שכל המאורסת לכהן, בין בת ישראל ובין בת כהן, כשהגיע זמנה להינשא ועדיין לא נישאת, כבר אוכלת בתרומה, כיון שהן ממתינות לביאת עבירה אינן אוכלות בתרומה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין** אותן לאכילת תרומה מן האירוסין כשהגיע זמנן ככל בת ישראל, ורק משינשאו ויבעלו יתחללו ויפסלו מאכילת תרומה. ואם נשים אלו **נִתְאָרְמְלוּ** [–נתאלמנו] **אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ**, אם **מִן הַנִּשּׂוּאִין**, שנישאו לכהנים הפסולים להן, **פְּסוּלוֹת** לכהונה, שכבר נתחללו בביאתם, ואף בת כהן לא תאכל בתרומה, ואם **מִן הָאֵירוּסִין, כְּשֵׁרוֹת**, דהיינו בת כהן לאכול בתרומה, ובת כהן ובת ישראל שנתאלמנו כשרות להינשא לכהן.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת טעמי התנאים החולקים במשנה: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר** שהוא התנא קמא של המשנה, דין זה שאלמנה שנתקדשה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט פסולות מלאכול בתרומה, יש ללמדו בקַל וָחוֹמֶר, **וּמַה קִּדּוּשֵׁי רְשׁוּת** כגון בת ישראל לישראל שאין איסור בקידושין אלו, **אֵין מַאֲכִילִין** בתרומה, **קִדּוּשֵׁי עֲבֵירָה**, כגון השנויים במשנתנו, **לֹא כָּל**

הָא – בת ישראל המאורסת לפצוע דכא כהן **נַמִּי אָכְלָה** בתרומה, שהרי היא 'קנין כספו' של הכהן שקידשה, ואוכלת כדין התורה, ועדיין לא נבעלה לו ולא נעשית חללה, ואף שהיא משתמרת לביאה פסולה.

הגמרא מקשה על דברי רב אושעיא: **מַאי** שלרבי אלעזר ורבי שמעון אוכלת בתרומה, **דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם** במשנתנו שארוסת כהן בעבירה אוכלת בתרומה, **אֶלָּא** משום **דְּיֵשׁ לוֹ** כח **לְהַאֲכִיל** את אשתו בתרומה **בְּמָקוֹם אַחֵר**, כגון אם ישא אשה שאינה אסורה עליו, **אֲבָל הָכָא** בכהן פצוע דכא **דְּאֵין לוֹ** כח **לְהַאֲכִיל** בתרומה **בְּמָקוֹם אַחֵר**, שהרי אסור הוא בכל הנשים, **לֹא. וְכִי תֵּימָא, הָכָא נַמִּי יֵשׁ לוֹ** כח **לְהַאֲכִיל** בתרומה במקום אחר, והיינו **בְּבַת גֵּרִים**, ומשום שסובר שקהל גרים אינו בכלל 'קהל' שנאסר פצוע דכא להנשא לו, וכהן זה נשאה בהיתר ולפיכך מאכילה בתרומה. **וְהָא מִיבַּעְיָא בָּעֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא** האם כהן פצוע דכא שנשא בת גרים מאכילה בתרומה או לא, **וְלֹא פָּשֵׁט לֵיהּ** רבי אושעיא משום שלא ידע הדין בזה כמבואר להלן, ויתכן שאין לכהן פצוע דכא כח להאכיל אשתו תרומה במקום אחר.

מתרצת הגמרא: **אִיתְּמַר** מחלוקת אמוראים לתרץ הקושיא היכן מצינו שכהן פצוע דכא מאכיל בתרומה במקום אחר, **אַבָּיֵי אָמַר, הוֹאִיל וּמַאֲכִילָהּ** בתרומה **בְּלֹא יְדָעָה** – כשנשאה קודם שנעשה פצוע דכא, ומעת שנעשה פצוע דכא לא בא עליה, שלא פסלה מאכילת תרומה בביאתו (לקמן ע.). **רָבָא אָמַר, הוֹאִיל (וּמאכילה) [וּמַאֲכִיל]** בתרומה **בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים**, שנאמר (ויקרא כב יא) 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ', ואף עבד כנעני קנוי לו לגופו, והיינו גם אם הוא פצוע דכא, שהרי לא נפסל מתרומה.

מבארת הגמרא: **אַבָּיֵי לֹא אָמַר כְּרָבָא**, שכן **קִנְיָן דְּאִישׁוּת** של כהן פצוע דכא שקידש בת ישראל, **מִקִּנְיָן דְּאִישׁוּת** של כהן זה כשנעשה פצוע דכא רק לאחר שנשאה ולא בא עליה **יַלְפִּינַן, וְלֹא יַלְפִּינַן קִנְיָן דְּאִישׁוּת** באופן האמור, **מִקִּנְיָן דַּעֲבָדִים** שעל ידו מאכיל כהן פצוע דכא את עבדיו בתרומה. **וְרָבָא לֹא אָמַר כְּאַבָּיֵי**, שכן **שָׁאנֵי הָתָם** בכהן שנעשה פצוע דכא לאחר הנישואין שמאכיל את אשתו אם לא בא עליה, **שֶׁכְּבָר אָכְלָה** מחמתו קודם שנעשה פצוע דכא, ולכן ממשיכה לאכול, ואין להביא מכך ראיה שמאכיל אף מי שעדיין לא אכלה בתרומה.

הגמרא מבארת תשובת אביי לטענת רבא: **וְאַבָּיֵי** ישיב, שהטעם שממשיכה לאכול בתרומה משום **שֶׁכְּבָר אָכְלָה, לֹא אַמְרִינַן, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי**, יהיה הדין **שבַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסֵּת לְכֹהֵן** ואכלה בתרומה **וּמֵתָה** בעלה, **תֵּיכוֹל** בתרומה כיון **שֶׁכְּבָר אָכְלָה** בתרומה, ואין הדין כך, אלא ודאי אין אומרים שכיון שכבר אכלה תמשיך לאכול. ולכן אם מצינו שאוכלת בתרומה אף אחר שבעלה נעשה פצוע דכא, ודאי נחשב בכך שמאכיל בתרומה במקום אחר.

תשובת רבא לטענת אביי: **וְרָבָא** ישיב, שאין להקשות מבת ישראל שנישאת לכהן ומת שאינה ממשיכה לאכול בתרומה, שכן **הָתָם** כשמת, **פָּקַע קִנְיָנֵיהּ** בה, ואינה אשת כהן, ולכן איננה ממשיכה לאכול בתרומה, אולם **הָכָא** באשת כהן שנעשה פצוע דכא, **לֹא פָּקַע קִנְיָנֵיהּ** של הכהן והיא 'קנין כספו' הראוי לאכול בתרומה, ולכן אם כבר החלה לאכול ממשיכה, ולא ניתן ללמוד מכך לפצוע דכא שקידש אשה, להאכיל ארוסתו בתרומה.

הגמרא מבארת את הספק שהובא לעיל בפצוע דכא כהן שנשא בת גרים: **גּוּפָא, בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, פְּצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים, מַהוּ שֶׁיַּאֲכִילֶנָּה בִּתְרוּמָה** כדין אשת כהן. **אִישְׁתִּיק** רבי אושעיא **וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידֵּי** להשיב לשאלתו. **לְסוֹף** – לאחר מעשה זה, **אֲתָא גַּבְרָא רַבָּה אַחֲרִינָא** – אדם גדול אחר לפני רבי אושעיא, **וּבְעָא מִינֵּיהּ** מרבי אושעיא **מִילְּתָא [אַחֲרִיתָא]** – שאלה אחרת, **וּפְשַׁט לֵיהּ** רבי אושעיא את שאלתו, **וּמַנּוּ** – מי היה הגדול ששאל את רבי אושעיא והשיב לו, הוא **רֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא**, הרי מה שהשבת לריש לקיש על שאלתו היינו משום שהוא אדם גדול, **אָטוּ** [–וכי] **רַבִּי יוֹחָנָן** ששאל אותך לפניו **לָאו גַּבְרָא רַבָּה הוּא** כדי להשיב לשאלתו. **אָמַר לֵיהּ** רבי אושעיא, הטעם שלא השבתי לרבי יוחנן אינו מפני שלא החשבתיו לאדם גדול, אלא **דְּקָבְעֵי מִינַּאי מִילְּתָא דְּלֵית לָהּ פָּתְרֵי** – ששאלני שאלה שאינני יודע לפתרה ולהשיב עליה.

הגמרא מבררת את הספק: **לְמַאן** – לשיטת איזה תנא יש להסתפק, **אִי לְרַבִּי יְהוּדָה** (קידושין עז.) שיובאו דבריו להלן בסמוך, הרי **בֵּין** אם נאמר שכהן פצוע דכא **בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי** ואסור לישא את האסורות לכהונה, **וּבֵין** אם נאמר **דְּלָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי**, אשתו בת גרים **לֹא אָכְלָה** בתרומה. **אִי בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי** הטעם **שלֹא אָכְלָה** בתרומה, **דְּהָא אָמַר מַר** – רבי יהודה (קידושין שם), **בַּת גֵּר זָכָר** אף שאמה מישראל דינה **כְּבַת חָלָל זָכָר** ופסולה להנשא לכהן, משום שגר פוסל בביאתו מן הכהונה כחלל, וממילא אם קידשה גם אינה אוכלת בתרומה, וכיון שפצוע דכא עומד בקדושת הכהונה גם הוא אסור בבת גרים שהרי היא חללה, ואם קידשה אינה אוכלת בתרומה, **וְאִי לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי** ומותר בבת גרים מצד כהונתו, הטעם **שלֹא אָכְלָה** בתרומה, **דְּהָא אַמְּרִינַן** (קידושין עג.) שלרבי יהודה **קָהָל גֵּרִים אִיקְּרֵי קָהָל**' האסור בפצוע דכא, ואם כן אסורה בו מצד איסור פצוע דכא, ובביאתו פסלה מלאכול בתרומה ככל אשה שנבעלה לפסול לה (ראה לקמן סח.). **וְאִי** הספק הוא לשיטת **רַבִּי יוֹסֵי** (קידושין עז.) ויובאו דבריו להלן בסמוך, הרי **בֵּין** אם כהן פצוע דכא **בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין** אם **לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי**, ודאי אשתו בת גרים **אָכְלָה** בתרומה. אם **בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי** הטעם **שאָכְלָה** בתרומה, **דְּהָא אָמַר** רבי יוסי (קידושין שם), **אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשָׂרָה לְכְהוּנָּה**, וכיון שלא נפסלה לכהונה אף אוכלת בתרומה, **וְאִי לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי** הטעם **שאָכְלָה** בתרומה, **דְּהָא אָמַר** (שם עג.) **שקְּהָל גֵּרִים לֹא אִיקְּרֵי קָהָל**, ומותר לפצוע דכא לישא בת גרים, ולכן אם הוא כהן אוכלת תרומה.

הגמרא מבארת את הספק: **אֶלָּא** הספק הוא **אֵלִּיבָּא דְּהַאי תַּנָּא** דלהלן, **דִּתְנַן** במשנה (ביכורים פ"א מ"ה), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִשָּׁה בַּת גֵּרִים לֹא תִנָּשֵׂא לְכְהוּנָּה, עַד שֶׁתְּהֵא אִמָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל** אף שאביה גר, **וְהָכֵי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ**, בת גרים שאמה מישראל, האם רק **כְּשָׁרוּת** להנשא לכהונה **מִיתּוֹסְפָא בָּהּ** בכך שאמה מישראל, וממילא מותרת לכהן פצוע דכא אף אם נשאר בקדושתו, **וְאָכְלָה** בתרומה, בין אם הוא בקדושתו ומשום שמותרת לו, ובין אם אינו בקדושתו ומשום שרק כשרות נוספה בה אולם אין בה קדושה להקרא 'קהל' ולהאסר בו, **אוֹ דִּלְמָא** גם **קְדוּשָּׁה מִיתּוֹסְפָא בָּהּ** להקרא 'קהל' כבת ישראל גמורה, ואסורה לכהן פצוע דכא אף אם לא נשאר בקדושתו משום שהוא פצוע דכא, **וְלֹא אָכְלָה** בתרומה כיון שנבעלה לאסור לה.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** לפשוט ספק זה, **דְּכִי אָתָא רַבִּי אַחָא בַּר חִיוָּנָא מִדָּרוֹמָא** – מדרום ארץ ישראל, **אֲתָא וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, ששנינו בה, מִנַּיִן לִפְצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים שֶׁמַּאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כב יא) 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ וגו' הוּא יֹאכַל בּוֹ', ודורשים מיתור תיבת 'נפש', לרבות אף פצוע דכא כהן שנשא בת גרים להאכיל קנין כספו תרומה. מבררת הגמרא: **לְמַאן** למדו מפסוק זה, **אִילֵּימָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר** – הרי נתבאר לשיטתו **שבֵּין** אם **בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין** אם **לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי לֹא אָכְלָה** אשתו בת הגרים בתרומה, **וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי, לָמָּה לִי קְרָא** לרבותה לאכילת תרומה, **הָאָמַר** – הרי נתבאר לשיטתו **שבֵּין** אם **בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי וּבֵין** אם **לָאו בִּקְדוּשְׁתֵּיהּ קָאֵי אָכְלָה** בתרומה, ואין צריך פסוק לכך, **אֶלָּא לָאו**, הברייתא הוצרכה להביא פסוק ללמד זאת **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, שלשיטתו נסתפקנו האם אוכלת בתרומה, **וּשְׁמַע מִנֵּהּ** מברייתא זו שלשיטתו רק **כְּשָׁרוּת אִיתּוֹסְפָא בָּהּ** בכך שאמה מישראל, אך קדושה להקרא 'קהל' לא נוספה בה, וממילא יכולה להנשא לכהן אף אם הוא פצוע דכא, **וְלֹכן אָכְלָה** בתרומה. מסיקה הגמרא: אכן **שְׁמַע מִנֵּהּ** שלשיטתו אוכלת בתרומה.

הגמרא מביאה מחלוקת האם הכנסת בנות כהנים הפסולות לכהונה לחופה קונה ופוסלתן מתרומת בית אביהן: **אִיתְּמַר, רַב אָמַר,**

רש"ל

הא נמי אכלה — דקנין כספו היא, ואוכלת דבר תורה. ועד דבעיל לה דשוייה חללה — אכלה. **הכא אין לו להאכיל במקום אחר** — שאין לך אשה שמותרת לו. **בבת גרים** — דקסבר: קהל גרים לא אקרי קהל, ואינן בכלל "לא יבא פצוע דכא", ונושאה בהיתר, ומאכילה תרומה. **והא בעי מיניה רבי יוחנן מרבי אושעיא** — לקמן בשמעתין, ולא פשיט ליה אי מאכילה בתרומה או לא. **איתמר** — לשנויי קושיין אתא. **הואיל ומאכילה בלא ידעה** — היה נשוי כהן אשה ואוכלת בתרומה, ונעשה פצוע דכא ובא עליה — לא תאכל בתרומה, דשוייה חללה, דנבעלה לפסול לה. ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא — הרי זו אוכלת, משנה היא בפרק "הערל" (יבמות ע,א). אלמא מצינו פצוע דכא כהן מאכיל במקום אחר, הלכך, בקידושי עבירה נמי מאכיל כל זמן שלא עשאה חללה. **שכבר אכלה** — כשהוא בריא. **דלית ליה פתרי** — שאין יודע לפרשה. **למאן אי לרבי יהודה כו'** — התלמוד הוא דקא בעי לה, ומפרש ואזיל עד סיפא, ופשטה. אבל רבי אושעיא לא פשט בה מידי, כדאמרן לעיל: הא בעא מיניה כו'. ואית דמפרשי דלית ליה פתרי — אינה צריכה לפרש. דלמאן קבעי לה, אי לרבי יהודה כו' — ושבוש הוא, מפני שני דברים: חדא — דאמרן לעיל ולא פשט ליה, ואם כן, דרבי אושעיא קאמר לה לכולה מילתא — הא פשטה במסקנא. ועוד: דקנסיב ואזיל לפרושי דלא צריכה ליה למיבעיא לן, וקא נסיב בסיפא תא שמע, אלמא צריכה רבה. **בין בקדושתיה קאי כו'** — לקמן בפרק "הערל" (עו,א) מיבעיא לן: כהן פצוע דכא מהו בגיורת? בקדושתיה קאי ואסור כו'. והכא, בין בקדושתיה קאי — כהן הנעשה פצוע דכא, בין בקדושת כהן קאי — ואסור בכל האסורות לכהונה, בין לאו בקדושתיה קאי, ואינו מוזהר מלישא אשה פגומה — לא אכלה. **אי בקדושתיה קאי לא אכלה דהא אמר מר בת גר זכר כבת חלל זכר** — ובת חלל פסולה לכהונה, בפרק "עשרה יוחסין". וכיון דבקדושתיה קאי — לא אכלה, דאמרינן: הרי זו פסולה לו, ועשאה חללה בביאתו. **ואי לאו בקדושתיה קאי** — ואינה אסורה לו משום קדושת כהן — אפילו הכי לא אכלה, שאסורה לו משום פצוע דכא, דהאמרת קהל גרים איקרי קהל. פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי בפרק "עשרה יוחסין". **אליבא דהאי תנא קמיבעיא ליה** — לרבי יוחנן, וכגון דאמה מישראל. **בשרות איתוספא בה** — וראויה לכהונה, ולאו קדושה לאקרויי קהל. ומותרת לפצוע דכא, ואוכלת ממה נפשך, דאי נמי בקדושתיה קאי — הרי זו מותרת לו, ומשום פצוע דכא לא מיתסר בה, דהא לא איקרי קהל. **או דלמא קדושה נמי איתוספא בה** — וקהל איקרי, ואסורה לפצוע דכא ולא אכלה. לישנא אחרינא מפי המורה: בת גר וגיורת קמיבעיא ליה, אליבא דרבי אליעזר בן יעקב מאי? בשרות איתוספא בהך דאמה מישראל לאקרויי קהל, אבל בת גר וגיורת לאו קהל היא, ואכלה, שמותרת לפצוע דכא, והאי לאו בקדושה קאי דתיתסר עליה משום כהונה. **או דלמא קדושה איתוספא בה** — לינשא לכהונה. והך דאין אמה מישראל, נהי דקדושה לית בה — בשרות מיהא אית בה, ובכלל קהל היא, ואסורה לפצוע דכא, ולא אכלה. ולשון ראשון נראה עיקר. **לרבי יוסי** — לא איצטריך נפש יתירא, כדאמר לעיל דממה נפשך אכלה.

והא בעא רבי יוחנן מרבי אושעיא ולא פשיט ליה — מדרבי אושעיא אדרבי אושעיא פריך. ותימה: דלקמן מסקינן דרבי יוחנן בעי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, אבל אליבא דרבי אלעזר ורבי שמעון — אפשר דמאכיל בבת גרים, דרבי שמעון מבשיר גיורת פחותה מבת שלש לבהן, ודלמא סבר נמי דקהל גרים לא מיקרי קהל. ומיהו, בקונטרס פירש דכולה סוגיא דהתלמוד מסיק לה, אבל רבי אושעיא לא פשט מידי. **אביי** אמר האיל ומאכילה בלא ידעה — תימה: דבלא ידעה גופה אמאי מאכיל לאביי? דמשתמרת לביאה פסולה היא! וטעמא שכבר אכלה לית ליה לאביי, כדקאמר בסמוך. ורבא נמי, היכי קאמר: שאני התם שכבר אכלה, הא אליבא דרבי אליעזר קיימא הכא, ורבי אליעזר אית ליה ב"הערל" (יבמות עה,א) "שכבר אכלה" לא אמרינן, אההיא מתניתין גופה דלא ידעה, דקאמר: מאן תנא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא אכלה — אמר רבי אלעזר: במחלוקת שנויה, ורבי אלעזר ורבי שמעון היא. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבי מאיר, שאני התם שכבר אכלה! ויש לומר: דטעמא שכבר אכלה מהני לכולי עלמא לענין זה שאוכלת לרבי אלעזר ורבי שמעון, אף על פי שאין מאכיל במקום אחר. ולא פליג רבי אלעזר ורבי יוחנן אלא במאי דקאמר רבי יוחנן דאוכלת אפילו לרבי מאיר מטעם שכבר אכלה, דלא חשיבא משתמרת לביאה פסולה, כיון דתחילת אבילתה הוו נישואי כשרות והוי כאילו הן קיימין ועומדין עדיין שתאכל מכהן. ומייתי אביי אפצוע דכא שקידש, דחשיב יש לו להאכיל במקום אחר, כיון שמאכיל בלא ידעה. ורבא סבר דלא חשיב יש לו להאכיל במקום אחר, כיון דאין מאכיל התם על ידי מעשה של עכשיו אלא על ידי שכבר אכלה. **אתא** גברא רבה אחרינא ובעא מיניה מילתא אחריתי — כאן משמע שהיה ריש לקיש גדול כשבא לפני רבי יוחנן, כמו שפירש רבינו תם בבבא מציעא (פד,א דיבור המתחיל "אי"), שהיה לומד תורה לפני רבי אושעיא רבו של רבי יוחנן. **ואי** לאו בקדושתיה קאי לא אכלה דהא אמר קהל גרים איקרי קהל — תימה, דהוה ליה למימר: בין בקדושתיה קאי בין לא קאי — לא אכלה מהני תרי טעמי, דבת גר זכר כבת חלל זכר, ועוד דקהל גרים איקרי קהל. דהא אפילו לא בקדושתיה קאי — לא אכלה נמי, מטעם דבת גר זכר כבת חלל זכר, דהרי היא כחללה, וחללה אינה אוכלת בתרומה כדמוכח בפרק בתרא דקדושין (עז,א). ואי הוה טעמא דרבי יהודה בבת גר זכר משום דכתיב: "מזרע ישראל" כדמוכח התם — הוה מצי למימר דלא הויא ממש כחללה אלא דוקא לינשא לכהונה. אבל התם משמע דעיקר טעמא דרבי יהודה מקל וחומר: ומה חלל שבא מטיפה כשרה כו', ולפי זה — אית לן לשוייה כחללה לגמרי. **דהא** אמר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה — אכתי צריך לטעמא, דאית ליה קהל גרים לא איקרי קהל, ולא חש להזכיר, אלא נטר עד דקאמר אי לאו בקדושתיה קאי אכלה כו'. דאי לא קאי — סגי לה בטעם דקהל גרים לא איקרי קהל לחודיה.

הכי גרסינן דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר אשה בת גרים כו' — דמשנה היא במסכת ביכורים (פרק א משנה ה). ולא קשיא דלא מייתי מתניתין דפרק בתרא דקדושין — (עז,א) דהך נמי משנה היא.

תוספות

הָא נַמִּי אָכְלָה. מִמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם אֶלָּא דְּיֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל הָכָא, דְּאֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר - לֹא. וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בְּבַת גֵּרִים - וְהָא מִיבַּעְיָא בָּעֵי לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, וְלָא פְּשִׁיט לֵיהּ. אִיתְּמַר, אַבַּיֵי אָמַר: הוֹאִיל וּמְאַכִּילָהּ בְּלֹא יְדָעָה, רָבָא אָמַר: הוֹאִיל וּמְאַכִּילָהּ בַּעֲבָדָיו וּשְׁפָחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים. אַבַּיֵי לֹא אָמַר בְּרָבָא, קְנָיָן דְּאִישׁוּת מִקְנָיָן דְּאִישׁוּת - יָלְפִינַן, וְלָא יָלְפִינַן קְנָיָן דְּאִישׁוּת מִקְנָיָן דַּעֲבָדִים. וְרָבָא לֹא אָמַר כְּאַבַּיֵי - שָׁאנֵי הָתָם שֶׁכְּבָר אָכְלָה. וְאַבַּיֵי: שֶׁכְּבָר אָכְלָה לָא אָמְרִינַן, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּיסֵּת לְכֹהֵן וּמִית - תֵּיכוּל, שֶׁכְּבָר אָכְלָה. וְרָבָא: הָתָם - פְּקַע קִנְיָנֵיהּ, הָכָא - לָא פְּקַע קִנְיָנֵיהּ. גּוּפָא, בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: פְּצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים, מַהוּ שֶׁיַּאֲכִילֶנָּה בִּתְרוּמָה? אִישְׁתִּיק וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי. לַסּוֹף אֲתָא גַּבְרָא רַבָּה אַחֲרִינָא, וּבְעָא מִינֵּיהּ מִילְּתָא [אַחֲרִיתָא], וּפְשַׁט לֵיהּ. וּמַנּוּ - רֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אַטּוּ רַבִּי יוֹחָנָן לָאו גַּבְרָא רַבָּה הוּא? אָמַר לֵיהּ: דְּקָבְעֵי מִינָּאי מִילְּתָא דְּלֵית לָהּ פִּתְרֵי. לְמַאן? אִי לְרַבִּי יְהוּדָה - בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה. אִי בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי לֹא אָכְלָה, דְּהָא אָמַר מָר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. אִי לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה, דְּהָא אָמְרִינַן: קְהַל גֵּרִים אִיקְרֵי קָהָל, וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי, בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - אָכְלָה. בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי אָכְלָה - דְּהָא אָמַר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. אִי לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי אָכְלָה - דְּהָא אָמַר: קְהַל גֵּרִים לָא אִיקְרֵי קָהָל. אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּהַאי תַּנָּא. דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִשָּׁה בַּת גֵּרִים לֹא תִּנָּשֵׂא לִכְהוּנָּה עַד שֶׁתְּהֵא אִמָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָכִי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: כְּשֵׁרוּת מִיתּוֹסְפָא בָּהּ וְאָכְלָה, אוֹ דִּלְמָא קְדוּשָּׁה מִיתּוֹסְפָא בָּהּ וְלֹא אָכְלָה? תָּא שְׁמַע: כִּי אֲתָא רַבִּי אַחָא בַּר חִינָּנָא מִדָּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: מִנַּיִן לִפְצוּעַ דַּכָּא כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַּת גֵּרִים שֶׁמַּאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ וגו' יֹאכַל בּוֹ", לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָאָמַר: בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - לֹא אָכְלָה. וְאִי לְרַבִּי יוֹסֵי - לָמָּה לִי קְרָא? הָאָמַר: בֵּין בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי, בֵּין לָאו בִּקְדוּשָּׁתֵיהּ קָאֵי - אָכְלָה. אֶלָּא לָאו - לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, וּשְׁמַע מִינָּהּ: כְּשֵׁרוּת אִיתּוֹסְפָא בָּהּ, וְאָכְלָה. שְׁמַע מִינָּהּ. אִיתְּמַר, רַב אָמַר:

תוספות

רב אמר יש חופה לפסולות — נראה לרבינו יצחק לפרש לפי שיטת הקונטרס, דפליגי בחופה בלא כסף. דרב ושמואל סברי כרב הונא, דאית ליה בריש קידושין (ה,א) דחופה קונה, וקאמר רב דכי היכי דקנו קידושי חופה בכשרות — הכא נמי קני בפסולות. ועדיפא מקידושי כסף, דאפילו רבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי דקידושי כסף לא פסלי — בחופה דקרובה לביאה מודו, כדקאמרינן בדיחויא דמילתא דרמי בר חמא. ולא שייך כאן דיו, דהא דמשתמרת לביאה פסולה דאורייתא — לא אבלה מדרבנן, והחמירו חכמים בחופה יותר, לפי שקרובה לביאה. וטעמא דרב, משום דסבר דבפסולות נמי שייך שארו, וכי היכי דקרינן בה "שארו" על ידי חופה שאחר קידושין, לשוייה נשואה לענין השקאת סוטה, דבענן "תחת אישך" דהיינו נשואה. ולענין נערה המאורסה לאפוקי מסקילה לחנק — קניה נמי בלא כסף לשוייה ארוסה. ושמואל אמר: אין חופה לפסולות, דחופה לא מהני אלא בכשרות, דחופה קירוב ביאה הוא ולא מהניא אלא בראויות לביאה, אבל בפסולות שאין ראויות לביאה — לא. וחופה דלאחר קידושין נמי לא מהניא בפסולות לשמואל, דלא שייך בהו שארות וקירוב ביאה מדמייתי מההוא שלא שטיתי ארוסה כו' סייעתא לרב דמיירי בחופה שאחר הקידושין. ורמי בר חמא דקאמר דיש חופה לפסולות באנו למחלוקת כו' — פליג אדרב ושמואל, ואתא למימר דליתיה לדרב דפסל לכולי עלמא, וליתא דשמואל דאמר דלכולי עלמא לא פסלה, אלא כי היכי דפליגי בקידושין — הכי נמי פליגי בחופה. כן צריך לפרש לפי שיטת הקונטרס. ולא רצה לפרש דאיירי בחופה שאחר הקידושין — דאם כן לא מצי שמואל למימר דלכולי עלמא לא פסלה, דהא פסולה וקיימא משעת קידושין לרבי מאיר. ואין לפרש בחופה שאחר קידושין, וכגון שלא היה הפסול בשעת קידושין, כגון שנעשה פצוע דכא אחר הקידושין, או כהן גדול שקידש קטנה ובגרה תחתיו — דבכהאי גוונא נמי מיפסלא, כדמוכח בבעיא דלקמן (נט,א) בבהן שקידש קטנה ובגרה תחתיו ליפירוש רבינו יצחק (שם דיבור המתחיל "מהו"). וממאי דאמר ב"הערל" (יבמות עה,א) דאפילו לרבי יוחנן, דמוקי מתניתין דאם לא ידעה אפילו לרבי מאיר — משמע: דוקא בנשואה שכבר אבלה, אבל ארוסה לא — אין ראיה, דהתם בבת ישראל מיירי שאינה אוכלת אלא מכחו, ולכך לא תתחיל לאכול על ידי נישואין פסולין. אבל בת כהן לכהן, איכא למימר: כיון דאבלה מקודם — אוכלת נמי לאחר שנפצע. ולא מסתבר נמי לאוקמי בארוסה שכבר אבלה בהגעת זמן, כמשנה ראשונה, וכרבי יוחנן דאמר: היכא דכבר אבלה דלא מפסלא משום שימור ביאה פסולה לרבי מאיר — דדוחק להעמיד פלוגתא כמשנה ראשונה. ועוד: דמשמע דאיירי רב ושמואל בפסולות דמתניתין: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. וקשיא לרבינו יצחק על פירוש הקונטרס: דלישנא דקאמר רמי בר חמא לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי חופה נמי פסלה — משמע דאיירי בחופה שאחר קידושין, דאי בחופה בלא כסף — הא חופה נמי קידושין היא, ולא הוה ליה למימר סתם קידושין אלא כסף ושטר. ועוד הקשה רבינו תם: דלפירוש הקונטרס אתו רב ושמואל דלא כהלכה, דלא קיימא לן כרב הונא, מדאמר בריש קידושין (ג,א): מניינא דרישא למעוטי חופה, ולרב הונא דאמר חופה קונה למעוטי מאי? וקאמר נמי בגמרא התם (ה,ב): ורב הונא — כסף באישות לא אשכחן כו'. משמע דאין הלכה כמותו. ועוד הקשה הרב רבינו יום טוב מיוני: דלשמואל דאמר אין חופה לפסולות, אבל לכשרות יש חופה — ואמאי? הא רב הונא יליף דחופה קונה מהצד השוה דכסף ושטר וביאה, והשתא איכא למפרך: מה להצד השוה — שכן קונין בפסולות, תאמר בחופה שאף אחר שתלמוד שקונה — אין קונה בפסולות! דבכי האי גוונא שייכא פירכא כדאשכחן בפרק קמא דמנחות (ו,א) גבי טריפה לגבוה ובבבא קמא (מ,ב) גבי שור האיצטדין. ואין לומר דלא חשיבא פירכא משום דחופה דפסולות אינה קרויה חופה — דמכל מקום פירכא היא, כדפריך התם: מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני, תאמר בביאה כו'. ונראה לרבינו יצחק כפירוש רבינו תם: דבחופה שאחר קידושין איירי רב ושמואל, ואנתאלמנה או נתגרשה דמתניתין קיימי. רב אמר: יש חופה לפסולות, ואם נתאלמנו או נתגרשו אחר חופה — פסולות לכולי עלמא, כיון דיש חופה, וחופה חשיבא כביאה לפסול לעולם. ושמואל אמר: אין חופה לפסולות, והוי נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין, דכשרות אפילו לרבי מאיר. והא דלא קבעי ליה אמתניתין דנתאלמנו או נתגרשו — משום דאפלוגתא דרבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון קיימי. והא דאמר רמי בר חמא לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי — הכי פירושו: כיון שמחמיר כל כך, דאפילו בקידושין לא אבלה — כמו כן יחמיר בחופה בנתאלמנה או נתגרשה שלא תאבל לעולם וכו'. ולפירושו נמי רמי בר חמא פליג אדרב ושמואל. **אמר** שמואל ומודה לי אבא — לא כמו שפירש בקונטרס לשון חשיבות, אלא כך היה שמו של רב, כדפירש בערוך בערך 'אבא'. כדאמרינן בברכות (מז,א): אילו מייתו ארדליא וגוזליא לאבא. ורב כהנא דאמר (שם סב,א): דמי פומיה דאבא כדלא טעים תבשילא, וב"ראשית הגז" (חולין קלז,ב) נמי אמר: מאן ריש סידרא בבבל, אמר ליה: אבא אריבא. וקצת קשיא על רב כהנא שהיה תלמידו של רב היאך היה קורא לרב בשמו? וב"חלק" (סנהדרין ק,א) אמר: מפני מה נענש גחזי — מפני שקרא רבו בשמו. ושמא משום דרב כהנא תלמיד חבר דרב הוה, כדאמרינן בפרק "אחד דיני ממונות" (שם לו,ב): כגון רב כהנא ורב אסי, דלגמרויה דרב הוו צריכי. ולסבריה דרב לא הוו צריכי ובסוף בבא קמא (קיז,ב) נמי אמר דשייליה רבי יוחנן כל ספיקי דהוו ליה. **וחייבין** עליה משום אשת איש — פירוש: אם קבל בה אביה קידושין. ותימה: דאמאי איצטריך למתני? דמסיפא שמעינן לה, דקתני: ואם בא עליה אחד מכל העריות — מומתין על ידה, ואשת איש בכלל, כדמוכח בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין סט,א), דאפילו בהמה בכלל, כדמוכח בפרק "ארבע מיתות" (שם נה,ב) בשמעתא דתקלה וקלון! ונראה לרבינו יצחק: דקאי אאם בא עליה יבם קנאה, וקא משמע לן דקנאה קנין גמור מדאורייתא, ולא הוי כביאת בן תשע, דקתני בההיא משנה (נדה מה,א), דהתם לא קנה אלא מדרבנן כדאמרינן (שם): עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, דממעטינן לה מדאורייתא בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,ב) ובפרק קמא דקידושין (יט,א) מ"אשר ינאף את אשת איש" — פרט לאשת קטן. וקשה, דבפרק "בן סורר" (סנהדרין סט,א) דייק מינה שהולכין בדיני נפשות אחר הרוב, דאי לא אזלינן — ניחוש דלמא אילונית היא, ואדעתא דהכי לא קדיש. ולהאי פירושא דקאי אאם בא עליה יבם — אמאי פריך: ניחוש דלמא אדעתא דהכי לא קדיש — היינו אחיו הראשון. ויצטרך לומר והאי נמי אדעתא דהכי לא יבם? הוה ליה למיפרך טפי: ניחוש דלמא אדעתא דהכי קדיש אחיו הראשון, דשוב אינה אשת יבם. או הוה ליה להקשות בסתם: ניחוש דלמא אילונית היא, ובכל ענין בין אדעתא דהכי קדיש אחיו הראשון או לא קדיש — אינה אשת יבם! ויש לומר: דנקט אדעתא דהכי לא קדיש — משום דמסיפא נמי בעי למיפרך, ואם בא עליה אחד מכל העריות כו'. דמרישא היה יודע דמצי לשנויי: מאי חייבין דקתני — קרבן, כדמשני ליה. ופריך: הא מומתין קתני. ומכח זה הקשה בתחלה, ומשני: בדקבלה עילויה. פירוש: בסיפא, אבל ברישא לעולם צריך לומר מאי חייבין דקתני — קרבן. דהתם לא מהני מידי מה שקבלה עילויה, כדפירשנו. ורבינו יצחק בן אשר פירש: דאצטריך וחייב עליה משום אשת איש, דאי לאו דקתני לה — הוה מוקמינן ואם בא עליה אחד מכל העריות דוקא בעריות, ולא בבהמה. אבל השתא, דקתני וחייב עליה משום אשת איש והוא הדין כל העריות — תו לא איצטריך סיפא, אלא משום בהמה. ומכח זה דייק בפרק "ארבע מיתות" (שם נה,ב) דכל העריות אפילו בהמה. תדע, דבסיפא גבי בן תשע קתני כל העריות שבתורה מומתין על ידו, ואפילו הכי קתני: ונסקלת בהמה על ידו, אלמא: לא הוי בהמה בכלל כל העריות. **נשאת** לכהן אוכלת בתרומה — אבל פחותה מבת שלש, כיון דלא בת ביאה היא — לא בדיק לה, ואיכא למיחש לסמפון, וגם חוזר ומשלחה לבית אביה, ולהכי לא אכלה.

דהני

יש חופה לפסולות — כהן גדול שהכניס אלמנה בת כהן לחופה ולא בא עליה, ומעיקרא נמי לא קידשה — אפילו הכי פסלה מתרומה דבי נשא, דחופה כבכניסת בעילה דמיא. **ומודה לי אבא** — משום דקשיש מיניה קרי ליה אבא, כמו לשון נשיאי ורבי. **הואיל ואין לה ביאה** — אין ביאתה פוסלתה מתרומת אביה — אין חופתה פוסלתה. **אף אנן נמי תנינא** — דאין ביאתה פוסלתה, וכיון דאין ביאתה פוסלתה — כל שכן דאין חופתה פוסלתה. דהא חשיבות חופה אינה אלא משום שהיא קרובה לביאה, והיכא דביאה לא חשיבא — כל שכן חופה. **ומטמאה את בועלה** — אם נדה היא, לטמא בועלה משכב ומושב כעליון. במסכת נדה מפרש לה: שיהא תחתון של בועל נדה כעליונו של זב, שמטמא אוכלין ומשקין. ואין מטמא אדם וכלים, כתחתון של נדה עצמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה. **מן הפסולין** — כגון חלל נתין וממזר, או אלמנה לכהן גדול.

פסלה — מתרומת בית אביה.

לרבי

יֵשׁ חוּפָּה לְפְסוּלוֹת, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין חוּפָּה לְפְסוּלוֹת. אָמַר שְׁמוּאֵל: וּמוֹדֶה לִי אַבָּא בְּתִינוֹקֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוֹאִיל וְאֵין לָהּ בִּיאָה - אֵין לָהּ חוּפָּה. אָמַר רָבָא: אַף אֲנַן נַמִּי תָּנִינָא, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם קְנָאָהּ, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כְּעֶלְיוֹן. נִשֵּׂאת לְכֹהֵן - אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הַפְּסוּלִין - פְּסָלָהּ. בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הוּא דְּמִפַּסְּלָה בְּבִיאָה - מִפַּסְּלָה בְּחוּפָּה, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, דְּלָא מִפַּסְּלָה בְּבִיאָה - לָא מִפַּסְּלָה נַמִּי בְּחוּפָּה, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: יֵשׁ חוּפָּה לְפְסוּלוֹת - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,

לרבי

יֵשׁ קנין חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת להנשא לכהונה כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט. שאם הכניסה הפסול לה לחופה, אף אם לא קידשה ולא בא עליה, פסלה בכך מאכילת תרומת בית אביה, ואף שקידושי כסף או שטר אינם פוסלים, כיון שחופה קרובה לביאה היא, דינה כביאה המחללתה ופוסלתה מאכילת תרומה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין קנין חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת לפוסלה מאכילת תרומה, כיון שחופה קונה רק משום שהיא קרובה לביאה, וכאן שהביאה אסורה הרי החופה אינה נחשבת קרובה לביאה, וממילא אין דינה כביאה, ואינה פוסלת מאכילת תרומה.

אופן שמודה רב לשמואל: אָמַר שְׁמוּאֵל, וּמוֹדֶה לִי אַבָּא [–רב] בְּתִינוֹקֶת הַפְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שנבנסה לחופה, שהוֹאִיל וְאֵין לָהּ בִּיאָה – אין ביאתה ביאה, אֵין לָהּ קנין חוּפָּה לפוסלה מאכילת תרומה, כיון שכל קנינה הוא משום שהיא תחילת ביאה.

ראיה ממשנה לדברי שמואל: אָמַר רָבָא, אַף אָנָן נַמִּי תָּנִינָא כך במשנה (נדה מד:), קטנה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה כשמסרה אביה לכך, וְאִם מת המקדש בלא זרע וּבָא עָלֶיהָ הִיבָּם קָנְאָה, ואם רוצה מוציאה בגט ואינה צריכה חליצה, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ – על ביאת בת שלש שנים ויום אחד שנתקדשה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ כשהיא נדה לְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן ששכב או ישב עליו הבועל כְּעֲלִיּוֹן – כבגד הנישא על הזב, והיינו שנחשב אב הטומאה כמותו, ואם נִשֵּׂאת קטנה זו לְכֹהֵן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה, ואם היתה בת כהן ובָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הַפְּסוּלִין כגון חלל ונתין וממזר או כהן גדול כשהיא אלמנה, פְּסָלָהּ מלאכול בתרומת בית אביה. מדייק רבא: בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד הוּא דְּמִפַּסְלָה בְּבִיאָה מתרומת בית אביה כיון ששייכת בה ביאה, וּמִפַּסְלָה גם בְּחוּפָּה, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד דְּלֵא מִפַּסְלָה בְּבִיאָה כיון שאין ביאתה נחשבת לקנין קידושין, לֵא מִפַּסְלָה נַמִּי בְּחוּפָּה. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ שקטנה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אינה נפסלת בביאה, וכל שכן בחופה.

דעה נוספת בענין קנין חופה לפסולות לכהונה לפוסלם מאכילת תרומה: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, בנידון אם יֵשׁ חוּפָּה לַפְּסוּלוֹת או לא, בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אייר, תשי"ג
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבה, בו כותבת על דבר שאלת מקום הסתדרותם לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת, וכותבת הנמוקים שלה לנטיית דעתה להסתדר באה"ק ת"ו בסמיכות להורי' שיחיו. ומסיימת אשר אם ראוים לכך שולח השי"ת ברכתו בכל מקום שאדם גר שם, ואם לא ראוים אז ח"ו כו'.

הנה אף שביכולת השי"ת לשלוח את ברכתו מבלי התחשב עם המקום בו האדם מסתדר. אבל ידועים מאמרי רז"ל בכמה מקומות, שבכל זאת על האדם לסדר מקום מגורו במקום ובאופן קרוב יותר להסתדרות על פי השכל ודרכי הטבע מבלי שיצטרך לקבל פרנסתו באופן על-טבעי ונסי, ואף שבכלל ענין הפרנסה במזלא תליא מילתא, בכל זה ידועה הוראת תורתנו הק' שעל האדם להשתדל בכל עניניו בדרכי הטבע ולהתפלל לאדון הכל שיצליחו בטבע באופן מלמעלה מן הטבע.

בהתאם להנ"ל, הנה גם בשאלתה הפרטית, יש לנטות יותר להסתדר במקום בו קרובה יותר פרנסתם. פרנסה בגשמיות ופרנסה ברוחניות, ואף כי בכלל אין אדם יודע במה משתכר, הנה אחר כל זה מובן שבמקום ובמדינה שיש בה אפשריות יותר גדולה ומגוונת, ואשר יש שם מקום להשתמש בהידיעות והכשרונות שיש להאדם, הרי גם אפשריות הסתדרותו קלה יותר, אשר מפני טעמים אלו דעתי נוטה יותר, שיחשבו על דבר הסתדרות בארצות הברית...

מובן שאין זה ענין של החלט גמור שאין להרהר אחריו, ואפשר שבמשך הזמן יראו כמה אפשריות שלעת עתה אינן נראות, אבל בהוה כמו שהוא, הנה דעתי הוא כנ"ל...

מובנת ופשיטא גם כן דעתה שמתגעגעת להסתדר בסמיכות להורי' שיחיו, אבל בכל זה, הנה אין לוותר על דבר עיקרי והנוגע לכמה שנים ולעשיריות בשנים, מפני ענין של געגועים כו', ואף שזהו קשור בנימה פנימית שבנפש, בכל זה מנהגו של עולם הוא שהבנים וגם הבנות מסתדרים בפני עצמם, ואם אפשריות יותר נוחות הן במקום רחוק מההורים, הרי גם זה כבר נעשה למנהגו של עולם, ולא עוד אלא שבמדה ידועה זה עוזר להבנים והבנות להסתדר באופן עצמאי, ובמילא מגלה בהם כחותיהם הפנימיים, כיון שבריחוק מקום יודעים שמוכרח הדבר שיסתדרו באופן כזה.

מה שכותבת שעובדת בשדה החינוך כו', הנה בהשתדלות הראוי' עבודה כזו או מעין זה ישנה בכל מקום ומדינה.

בברכה להסתדרות מאושרה בגשמיות וברוחניות גם יחד ולבנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים בתורת החסידות.

לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר בברייתא לעיל שקִדּוּשִׁין של כהן גדול באלמנה
או כהן הדיוט בגרושה וחלוצה פְּסֻלֵּי את האשה מלאכול
בתרומה, חוּפָּה בלא קידושין נַמִּי פְּסֻלָּה מלאכול בתרומה, לְרַבִּי
אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי בברייתא שקִדּוּשִׁין לפסולות אלו לֹא
פְּסֻלֵּי את האשה מלאכול בתרומה, חוּפָּה נַמִּי לֹא פְּסֻלָּה.
מקשה הגמרא: וּמַמַּאי שנחלקו בענין זה האם יש חופה לפסולות,
דִּלְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם שפסולה מאכילת תרומה,
אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין, דְּקָנֵי לָהּ בשאר קידושין כשרים, ולכן גם בקידושין
פסולים קונה אותה לפוסלה מאכילת תרומה, אֲבָל חוּפָּה דְּלֵא קָנָה
לָהּ בשאר חופות כשרות, לֵא – אין אומרים שקונה אותה לפוסלה
מאכילת תרומה. אִי נַמִּי יש לדחות, שעַד כָּאן לֹא קָאָמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר
וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם שאינה נפסלת מאכילת תרומה, אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין,
דְּלֵא קְרִיבֵי לְבִיאָה, ולכן אף שהביאה אסורה בה, הקידושין עצמם
שאינם קרובים לביאה, אינם פוסלים מאכילת תרומה, אֲבָל חוּפָּה,
דִּקְרִיבָא לְבִיאָה, כאשר החופה היא קרובה לביאה אסורה, הָכִי נַמִּי
דְּפְסֻלָּה מאכילת תרומה כבר משעת חופה.
מבארת הגמרא: אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר שנחלקו תנאים אם חופה
קונה לפסולות לפוסלן מתרומה, הַיְינוּ כִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא
בברייתא, נִישֵּׂאוּ לכהן זוֹ וָזוֹ, כלומר נשים כְּשֵׁרוֹת וּפְסוּלוֹת, אוֹ
שֶׁנִּכְנְסוּ לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ, אוֹכְלוֹת מזונותיהן מִשֶּׁלּוֹ, הכשרות
בחייו, והפסולות לאחר מותו, שהרי הגיע זמנן להנשא (כתובות מח:),
וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה בחייו, שהרי נכנסו לחופה. מבארת הגמרא: הרי
יש לדייק את הלשון 'נִכְנְסוּ לחופה ולא נבעלו', שמשמע שיש בזה
אופן נוסף מלבד האופן הראשון שנישאו, וּמִכְּלָל זה יש לשמוע
דְּ'נִישְׂאוּ' שנאמר ברישא הכוונה שנִישֵּׂאוּ מַמָּשׁ, והיינו בביאה, וזה
הרי לא יתכן, שהלא אין מי שסובר שכהן הבא על הפסולה אינה
נפסלת מאכילת תרומה, שהרי מתחללת בביאתו. אֶלָּא לָאו ודאי
אין כוונת הברייתא לאופן נוסף מלבד ה'נישאו', אלא לפרש את
האופן הראשון, שנישאו הַיְינוּ כְּגוֹן שֶׁנִּכְנְסוּ לַחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ, וְעל
כך קָתָנֵי אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה, ומוכח שהתנא סבר
שחופה בלא ביאה אינה פוסלת מאכילת תרומה. וממשיכה
הברייתא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כָּל
שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ בתרומה, והיינו בביאת בת ישראל כשרה
לכהן, אף חוּפָּתָהּ בלא ביאה מַאֲכִילָתָהּ, וְכָל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ
כגון פסולה, אֵין חוּפָּתָהּ בלא ביאה מַאֲכִילָתָהּ. ואם כן כהן שהכניס
פסולה לחופה, נפסלת מאכילת תרומה. ומבואר שבכך נחלקו תנא
קמא ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה.
דוחה הגמרא: מַמַּאי שדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן
ברוקה היא שיש חופה לפסולות, דִּלְמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי
יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר שכבר משעת קִדּוּשִׁין
לֹא אָכְלָה בתרומה, ולכן אמר שמשכנסה הפסולה לחופה אינה
אוכלת בתרומה, והיינו משום הקידושין, אך באמת אם נכנסה
לחופה ללא קידושין אינה נפסלת לתרומה.
מנסה הגמרא לקיים את הראיה: אם רבי ישמעאל סבר כרבי מאיר
שאכילת התרומה תלויה בקידושין, הַאי 'כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ
מַאֲכִילָתָהּ אֵין חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ' שאמר רבי ישמעאל, אינו נכון,
שהרי אין הדבר תלוי בחופה, אלא 'כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ אֵין
כַּסְפָּהּ מַאֲכִילָתָהּ' מִיבְּעֵי לֵיהּ, שהדבר תלוי בקידושין.
דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא באמת אפשר שרבי ישמעאל בנו של
רבי יוחנן בן ברוקה סובר כרבי מאיר שמשום הקידושין אינה
אוכלת, ומה שנקט בדבריו 'חופה', אֵידֵי דְּאָמַר תַּנָּא קַמָּא חוּפָּה –
כיון שהוצרך תנא קמא לומר נכנסו לחופה, שבלא חופה אינה
אוכלת בתרומה, לכן אָמַר אִיהוּ – רבי ישמעאל נַמִּי בלשון חוּפָּה,
אך באמת כבר משעת קידושין אוכלת בתרומה בקידושין כשרים,
ונפסלת מתרומה בקידושין פסולים, וכשיטת רבי מאיר, ואין ראיה
שסבר שחופה קונה בפסולות.
ראיה ממשנה אחרת שיש חופה לפסולות: אָמַר רַב עַמְרָם, הָא
מִילְּתָא דלהלן, אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנְהֲרִינְהוּ לְעֵינִין מִמַּתְנִיתִין –

והאיר עינינו בראיה ממשנה, וכך אמר רב ששת, יֵשׁ חוּפָּה
לַפְּסוּלוֹת. וְתַנָּא תּוּנָא – וכך שנה התנא במשנה (סוטה יח.) לגבי סוטה
שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה, שמביאה אל
הכהן להשקותה מן המים שמשקים הסוטה לבודקה אם נטמאה,
ומשביעה הכהן שלא שטתה ולא זינתה, שממה שנאמר בה (במדבר
ה כב) 'וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן', דורשים מכפילות תיבת 'אָמֵן',
שנשבעת שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי בין כשהייתי אֲרוּסָה, וּבין נְשׂוּאָה, ובין
שׁוֹמֶרֶת יָבָם – ממתינה להנשא ליבם לאחר שמת הבעל בלא בנים,
ובין כְּנוּסָה על ידי היבם, שאז משקה אותה היבם לאחר היבום
ומשביעה שלא זינתה אף על הזמן שהמתינה לו. מבררת הגמרא:
הַאי אֲרוּסָה שנאמרה במשנה, הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵּימָא דְּקָנֵי לָהּ – שקינא
לה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, ונסתרה בעודה ארוסה, וְקָא מַשְׁקֵה לָהּ כְּשֶׁהִיא
עדיין אֲרוּסָה, קשה, וכי אֲרוּסָה בַּת מִשְׁתְּיָא הִיא – האם משקים
אותה מים המאררים, וְהָא תְּנַן במשנה (סוטה כג:), אֲרוּסָה שקינא לה
הארוס ונסתרה, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שקינא לה יבמה ונסתרה, לֹא שׁוֹתוֹת
מים המאררים, שנאמר (במדבר ה כ) 'וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ', והן
אינן בכלל 'תחת אישך', וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, שהן גרמו לעצמן
להיאסר לבעליהן, וחיוב כתובה הוא רק כשהבעל מגרש מרצונו.
וְאֶלָּא תאמר שמדובר דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִיסְתַּתְּרָה וְקָמַשְׁקֵה
לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, שהיא בכלל 'תחת אישך', הרי קשה, וכי מִי
בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא באופן זה, וְהָתַנְיָא בברייתא, נאמר בסוף פרשת
הסוטה (במדבר ה לא) 'וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן', ודורשים, שדווקא בִּזְמַן
שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אך אם אֵין הָאִישׁ
מְנוּקֶה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, ואם כן אין להעמיד
באופן שנשאה לאחר שנסתרה כשהיתה ארוסה, שהרי היא
אסורה לו, ונמצא שבא עליה באיסור ואינו מנוקה מעון. אֶלָּא ודאי
מדובר דְּקָנֵי לָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה וְאִיסְתַּתְּרָה, וְנִכְנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא
נִבְעֲלָה, שבאופן זה היא אמנם נשואה לו וכשבא להשקותה הרי
היא בכלל 'תחת אישך', אך הוא מנוקה מעוון, שהרי לא בא עליה,
ועל כך שנינו במשנה שמשקה אותה וקרויה 'אשתו', הרי שעצם
הכנסה לחופה עושה בה קנין אף שהביאה היא אסורה, וְשָׁמַע מִינָּהּ
שֵׁשׁ קנין חוּפָּה לְפַסּוּלוֹת ונחשבות לנשואות, וממילא גם נפסלות
מאכילת תרומה.
מקשה הגמרא: אָמַר רָבָא, וְכִי תִּסְכְּרָא דְּהָא – שמשנה זו מְתַרְצְתָּא
הִיא ולכך כוונתה, וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא [–דרום
ארץ ישראל] אֲתָא, וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, ששנינו בה, נאמר
בהשבעת הסוטה (שם ה כ) 'וַיִּתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֶׁךָ',
וממה שנקרא הבעל 'אישך' משמע שכבר נישאו, ודורשים
שהמים בודקים דווקא את מִי שֶׁקָּדְמָה בה שְׁכִיבַת הַבַּעַל לַבּוֹעֵל,
כלומר שנישאה תחילה לבעל ואחר כך נבעלה, וְלֹא את זו שֶׁקָּדְמָה
אצלה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל, כלומר שנבעלה קודם הנישואין.
ומבואר שאף אם נכנסה לחופה אך לא נבעלה, אין המים בודקים
אותה, ואם כן אין לפרש את המשנה בסוטה שקינא לה כשהיא
ארוסה ונסתרה והביאה להשקותה לאחר שהכניסה לחופה קודם
שנבעלה.
מתרצת הגמרא: אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ שתקדום שכיבת
בעל לבועל אף אם רק נכנסה לחופה ולא נבעלה, כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ
אֲרוּסָה – הארוס שלה בְּבֵית אָבִיהָ בזנות, ואחר כך קינא לה
ונסתרה, ולאחר מכן נכנסה לחופה ולא נבעלה, ונמצא שקדמה
שכיבת בעל לבועל, וכשבא להשקותה המים בודקים אותה כיון
שנכנסה לחופה והיא בכלל 'תחת אישך'.
הגמרא מקשה על תירוץ זה: הרי דִּכְוָותָהּ – כך יש לומר גם לְגַבֵּי
שׁוֹמֶרֶת יָבָם, שכן שנינו לעיל שמשביעה שלא זינתה בעודה
שומרת יבם, ואף על כך קשה, והלא שומרת יבם אינה שותה מים
המאררים, כיון שאינה בכלל 'תחת אישך', וכשם שהעמדנו
בארוסה כך יש להעמיד גם בה שֶׁבָּא עָלֶיהָ הַיָּבָם בזנות בְּבֵית חָמִיהָ
באלמנותה, וקינא לה ונסתרה,

רש"ל

לרבי מאיר דאמר קידושין פסלי — חופה בלא קידושין נמי פסלה. **חופה** אינה קונה בלא כסף או שטר או קידושי ביאה, כדאיתא בפרק קמא דקדושין (ה,ב). **נישאו** — לכהן זו וזו, ומאי זו וזו כשרות ופסולות. **מכלל דנישאו ממש** — בבעילה?! בתמיה: וכי ביאה בפסולה מי איכא למאן דאמר דלא פסלה מתרומה דבי נשא? אלא פירושי קא מפרש: נישאו ביצד — כגון שנכנסו לחופה ולא נבעלו. **אוכלות משלו כו'** — דחופה לא פסלה. **אין חופתה מאכילתה** — אם בת ישראל היא. ואליבא דמשנה אחרונה, דתנן (כתובות נז,א): בית דין של אחריהם אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. ואמר רבי ישמעאל: חופה פסולה אינה מאכלת, והוא הדין ביאה, מדמקיש חופה לביאה משמע דאם בת כהן היא חופה פוסלתה כביאתה. **ממתניתין** — דמסכת סוטה. **אמן** — אמן, תרי זימני, לרבות כל הני. **שומרת יבם וכנוסה** — כלומר: ואם היתה יבמתו וכנוסה — היבם משקה אותה, ומשביעה אף על סתירה שנסתרה בעודה שומרת יבם, ומים בודקין אותה על שתיהן, דהא אי זנאי בעודה שומרת יבם — אסורה עליו, וכרבי עקיבא מוקמינן לה במסכת סוטה (יח,ב), דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, דמשוי לה יבמה לשוק כאשת איש. וכי היכי דאשת איש מיתסרא אגברא בזנות — שומרת יבם נמי מיתסרא איבמה. וכיון דמיתסרא עליה — בת קינוי היא. **דקני לה** — קינא לה והתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני. **לא שותות** — דבעינן "תחת אישך". **ולא נוטלות כתובה** — אם קינא לה ונסתרה שהיא גרמה לאסור את עצמה עליו. **אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא איסתתרה** — באירוסיה, ונשאה, ומשקה לה. **ומי בדקי לה** — והתניא כו'. **מנוקה מעון** — שלא בא עליה לאחר שנסתרה, שהתורה אסרה עליו, דכתיב (במדבר ה): "והיא נטמאה". **ושמע מינה** — מדמשקה לה — יש חופה לפסולות, וקרינן ביה "תחת אישך", דקני לה חופה. ואף על גב דלא חזיא לביאה, דהא אסורה לו משנסתרה. **אמר רבא ותסברא דהא מתני' מתרצתא היא והא כי אתא כו'. שבא עליה ארוסה בבית אביה** — קודם סתירה, ולעולם מתרצתא היא. ופרכינן: **דכוותה גבי שומרת יבם שבא עליה** — לשם זנות בבית חמיה באלמנותה, והדר קינא לה ואיסתתרה, והכניסה לחופה ולא נבעלה, ומשקה לה, ומשביעה שלא שטית בסתירה הראשונה.

שומרת

דהני תנאי — דתנא קמא סבר: אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, דאין חופה פוסלתה מלאכול בתרומה, דאין חופה לפסולות. ורבי ישמעאל סבר: דיש חופה, דקאמר: כל שאין ביאתה מאכילתה — חופה נמי פוסלתה מן התרומה, אפילו היא בת כהן. דאי בבת ישראל קאמר דאין חופה מאכילתה — בהא לא הוה פליג תנא קמא, לפי מה שפירשתי דמתניתין איירי בבת כהן. ולפי מה שפירש בקונטרס דבבת ישראל נמי פליגי דאבלה לרבי אלעזר ורבי שמעון בהגעת הזמן אפילו היא פסולה — יש לפרש כאן שמדקדק מדמקשינן חופה לביאה, כדפירש בקונטרס, דמשמע שאותה חופה כביאה. ואם תאמר: לתנא קמא, כיון דאין חופה לפסולות — אמאי אוכלות משלו? ויש לומר: דלא גרע מהגעת זמן. ואוכלות בתרומה — כיון דנכנסה לחופה, דליכא למיחש למזיגת כוס ולסימפון. ואם תאמר: דאכתי פסולות אמאי אוכלות משלו? בעמוד והרוצא קאי, מזוני אית להו?! כדאמרינן בריש "יש מותרות" (יבמות פה,א)! ויש לומר: דלצדדין קתני, אוכלות משלו — לאחר מיתה, ואוכלות בתרומה — מחיים.

שומרת יבם וכנוסה — ואם תאמר: היאך מתנה על זנות דיבמה? הא תנן (סוטה יח,ב): כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו — לא היה מתנה עמה! ויש לומר דהכא נמי נאסרה כדרב המנונא, דאמר: שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. ובפרק שני דסוטה (יח,ב) מייתי מינה סייעתא לרב המנונא, ודחי: הא מני רבי עקיבא היא, דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ואם תאמר: והיכי מפיק בולהו מחד "אמן" יתיא: אמן על האלה, אמן על השבועה, אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר, וארוסה ונשואה, ושומרת יבם, וכנוסה? ויש לומר: דחד "אמן" קאי אכל מה דכתיב בפרשה, ואָלָה ושבועה כתיב בהדיא, וכן מאיש אחר — דכתיב "מבלעדי אישך", ואמן יתירא — לשומרת יבם וארוסה קאתי.

אלא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא נשואה — דהשתא לא ממעטינן מ"תחת אישך", כיון דהשתא בשעת השקאה היא תחת בעלה. ואם תאמר: ומנלן דקרא משמע שהסתירה היא כשהיא נשואה? דטומאה "תחת אישך" כתיב! ויש לומר: דכי היכי דמרבה מאיש איש קינוי דאירוסין, בריש "ארוסה" (סוטה כד,א) הכי נמי נרבה סתירה.

ונקה האיש מעון — ואם תאמר: ונוקמה כגון שבא עליה בשוגג, וכשבא עליה — לא ידע עדיין שנסתרה? דכי האי גוונא חשיב מנוקה מעון, דהא כי מוקי לה על ידי גלגול לא חשיב אין מנוקה מעון אם זינתה באירוסין! ויש לומר: דהכא, כיון דבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור, אפילו בא עליה שוגג — לא חשיב מנוקה מעון. אבל על ידי גלגול, שאינו יודע בשעת השקאה — מנוקה מעון קרינן ביה. **דכוותה** גבי שומרת יבם כו' — פירש בקונטרס בלישנא אחרינא: דמוקי לה הכי כי היכי דלא תיקשי: שומרת יבם בת

1 לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר קִדּוּשִׁין פָּסְלִי - חוּפָּה נַמִּי פָּסְלָה,
2 לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי קִדּוּשִׁין לָא פָּסְלִי -
3 חוּפָּה נַמִּי לָא פָּסְלָה. וּמַמַּאי? דִּלְמָא עַד כָּאן לָא
4 קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין דְּקָנֵי לַהּ. אֲבָל
5 חוּפָּה דְּלָא קָנָה לַהּ - לָא. אִי נַמִּי, עַד כָּאן לָא קָאָמְרִי
6 רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם - אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין, דְּלָא
7 קְרִיבִי לְבִיאָה, אֲבָל חוּפָּה דִּקְרִיבָא לְבִיאָה - הָכִי נַמִּי
8 דְּפָסְלָה. אֶלָּא אִי אִיכָּא לְמֵימַר - בִּפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי,
9 דְּתַנְיָא: נִישֵּׂאוּ זוֹ וְזוֹ, כְּשֵׁרוֹת וּפְסוּלוֹת, אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ
10 לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ - אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.
11 נִכְנְסוּ, מִכְּלָל דְּנִישֵּׂאוּ - נִישֵּׂאוּ מַמָּשׁ? אֶלָּא לָאו - כְּגוֹן
12 שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלוּ. וְקָתָנֵי: אוֹכְלוֹת מִשֶּׁלּוֹ
13 וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
14 בְּרוֹקָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁבִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ - חוּפָּתָהּ
15 מַאֲכִילָתָהּ, וְכָל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ - אֵין חוּפָּתָהּ
16 מַאֲכִילָתָהּ. מַמַּאי? דִּלְמָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי
17 יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר:
18 קִדּוּשִׁין לֹא אָכְלָה. הַאי "כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ
19 אֵין חוּפָּתָהּ מַאֲכִילָתָהּ"? "כָּל שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ מַאֲכִילָתָהּ
20 אֵין כַּסָּפָהּ מַאֲכִילָתָהּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! דִּלְמָא, אֵידֵי דַּאֲמַר
21 תַּנָּא קַמָּא חוּפָּה - אָמַר אִידְּהוּ נַמִּי חוּפָּה.
22 אֲמַר רַב עַמְרָם: הָא מִילְּתָא אֲמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת,
23 וְאַגַּהְרִינְהוּ לְעַיְינִין מִמַּתְנִיתִין: יֵשׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת,
24 וְתַנָּא תּוּנָא: "אָמַן אִשָּׁלָא שָׁטִיתִי אֲרוּסָה, וּנְשׂוּאָה,
25 שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וּכְנוּסָה". הַאי אֲרוּסָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא
26 דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְקָא מַשְׁקֶה לַהּ כְּשֶׁהִיא
27 אֲרוּסָה - אֲרוּסָה בַּת מִשְׁתַּיָּא הִיא? וְהָא תְּנַן: אֲרוּסָה
28 וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה! אֶלָּא
29 דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְאִיסְתַּתְּרָה, וְקָמַשְׁקֶה לַהּ
30 כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה - מִי בָּדְקִי לַהּ מַיָּא? וְהָתְנַיָּא: "וְנִקָּה
31 הָאִישׁ מֵעָוֹן" בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן - הַמַּיִם בּוֹדְקִין
32 אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנוּקֶה מֵעָוֹן - אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין
33 אֶת אִשְׁתּוֹ! אֶלָּא דְּקָנֵי לַהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, וְאִיסְתַּתְּרָה וְנִכְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה, וּשְׁמַע
34 מִינָּהּ: יֵשׁ חוּפָּה לִפְסוּלוֹת. אָמַר רָבָא: וְתִסְבְּרָא דְּהָא מְתַרְצְתָּא הִיא? וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּי אַדָּא
35 בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" מִי שֶׁקִּדְּמָהּ שְׁכִיבַת בַּעַל
36 לַבּוּעַל, וְלֹא שֶׁקִּדְּמָהּ שְׁכִיבַת בּוּעַל לַבַּעַל. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: מַשְׁכַּחְתְּ לְהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ
37 אֲרוּסָה בְּבֵית אָבִיהָ. דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם - שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ?

שומרת

משתיא היא? אבל משום קדמה שכיבת בעל לבועל לא פריך, דמה שקדמה שכיבת המת — כשכיבת בעל היא. ולשון דכוותה לא משמע הכי, דמשמע דמאותו הטעם שאנו מעמידים דארוסה — בבא עליה ארוסה בבית אביה, דהיינו: מטעם דבעינן שתקדים שכיבת בעל, יש לנו להעמיד בשומרת יבם בבית חמיה. ועוד, דבריש פרק "ארוסה" (סוטה כד,ב) קאמר בהדיא דכוותה שומרת יבם כו' אקושיא דקדמה שכיבת בעל לבועל, דקאמר: טעמא דכתיבי הני קראי, הא לאו הכי — הוה אמינא: ארוסה שותה, והא כי אתא כו' ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל, אמר רמי בר חמא: משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה, ודכוותה גבי שומרת יבם כו'. ונראה לרבינו יצחק כפירוש ראשון שבקונטרס: דמטעם שתקדום שכיבת בעל קאמר דכוותה בשומרת יבם — שבא עליה יבם בבית חמיה, דכרבי יאשיה אתיא מתניתא: דשלא שטיתי שומרת יבם וכנוסה, דלדידיה שומרת יבם בת משתיא היא, כדליף התם. ולא צריך לאוקמא בשבא עליה יבם בבית חמיה אלא משום דליקדום שכיבת בעל. דלרבי יונתן דפליג עליה התם אפילו בא עליה יבם בבית חמיה לא שתיא, כדאמרינן התם. ומוקי כוותיה דהיא דארוסה ושומרת יבם לא שותות כו'. ואם תאמר: וכיון דהני מתניתין פליגי אהדדי, אם כן, מאי פריך לעיל אלא דקינא לה ומשקה לה כשהיא ארוסה, והתנן ארוסה ושומרת יבם כו'! ויש לומר: דלא פליגי רבי יאשיה ורבי יונתן אלא בשומרת יבם, אבל בארוסה — ליכא מאן דפליג.

שומרת

שוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ?! אִשְׁתּוֹ מַעֲלֶיָא הִיא! דְּהָא אָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל. כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לְדְבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. מִדֵּי הוּא טַעֲמָא - אֶלָּא לְרַב, הָא אָמַר רַב קָנָה לַכֹּל! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּעֲבַד בָּהּ מַאֲמָר, וּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרִי: מַאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר. אִי הָכִי, הַיְינוּ אֲרוּסָה! וּלְטַעֲמִיךְ, נְשׂוּאָה וּכְנוּסָה לָאו חֲדָא מִילְּתָא הִיא? אֶלָּא: נְשׂוּאָה - דִּידֵיהּ, וּכְנוּסָה - דְּחַבְרֵיהּ. הָכָא נַמִּי: אֲרוּסָה - דִּידֵיהּ, וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם - דְּחַבְרֵיהּ. רַב פַּפָּא אָמַר: הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: אֵין מְקַנִּין לָהּ לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מְקַנִּין אוֹתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. שָׁלַח רַב חֲנִינָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, [וְיֵשׁ לוֹ אָח], אֲפִילּוּ הוּא כֹּהֵן וְהִיא כֹּהֶנֶת - פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה לֹא אָכְלָה - מִדְּאוֹרַיְיתָא, דְּרַבָּנַן מִי אָמַר? וְאֶלָּא לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָשְׁתָּא מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא אָכְלָה, דְּרַבָּנַן מִיבַּעְיָא? אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין אָמַר: עֲשָׂהּ בָּהּ מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ - דִּבְרֵי הַכֹּל אָכְלָה, יֵשׁ לוֹ אָח חָלָל - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא שֶׁנָּתַן לָהּ גֵּט, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אוֹכֶלֶת, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אוֹכֶלֶת, אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת - הָנֵי מִילֵּי מִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא, דַּאֲבָל דְּרַבָּנַן - אָכְלָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי אוֹכֶלֶת - הָנֵי מִילֵּי דְּיֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דְּאֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר - לֹא. וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִילָהּ בְּחוּזֶרֶת - חוּזֶרֶת פָּסְקָה מִינֵּיהּ, וּקְרוֹבָה לְבֵי נָשָׁא, אֲבָל הָא אֲגִידָא בֵּיהּ. "נִתְאָרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ וכו'". בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף מִשְׁמוּאֵל: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה וּבָגְרָה תַּחְתָּיו, מהו?

תוספות

שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא היא דהא אמר רב קנה לכל — ואף על גב דקרי לה שומרת יבם במילתיה דרבי יאשיה ורבי יונתן, דאיירו בבא עליה יבם בבית חמיה, ובלא עבד בה מאמר — התם משום דלאו אשתו מעליא היא לענין השקאה קרי לה שפיר שומרת יבם, אפילו לרב דאמר קנה לכל, דהא ממעט לה רבי יונתן בברייתא מ"תחת אישך". ורבי יאשיה קרי לה נמי שומרת יבם, דקתני: יכול שאני מוציא שומרת יבם כו' — משום דאי לאו רבויא ד"איש אישך" הוה ממעט לה. וכן מסיק התם. אבל הכא לא הזכיר שום טעם שהיה ראוי לקרותה על ידו שומרת יבם. ועוד: כיון דקונה לכל — לא הוה ליה למימר שומרת יבם וכנוסה, דהך נמי כנוסה היא.

דהא אמר רב קנה לכל — ובנפל מן הגג ונתקע, או בנתכוון להטיח בכותל, ליכא לאוקמה — ד"ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך" דמשמע מבלעדי אישך שנתן בך את שכבתו, משמע דבעינן בבעל כוונת שכיבה.

רב פפא אמר תנא — פירש בקונטרס בלשון שני: לעולם דקינא לה ואיסתתרה כשהיא ארוסה, והאי תנא הוא דלית ליה הך דרשא ד"ונקה האיש מעון" ולית ליה הך דרשא שקדמה שביבת בעל. וקשה לרבינו יצחק: דבריש שבועות (ה,א) ובסוטה (כה,א) ובכמה דוכתי פריך: ומי בדקי לה מיא, והתניא: ונקה האיש וכו'. ולא משני: האי תנא הוא. משמע דליכא מאן דפליג. ועוד: מנא ליה דהאי תנא לא בעי שתקדום שכיבת בעל? דלמא כשבא עליה ארוסה בבית אביה איירי? ונראה כלשון ראשון שבקונטרס, ושלא שטית ארוסה דקאמר — לא שנסתרה באירוסין קאמר, אלא הכי קאמר: שלא שטית להיות נבדקת עליה בקינוי דאירוסין. מיהו, גם ללשון זה קצת קשה: כיון שצריך להביא ראיה על זה שמועיל קינוי דאירוסין להשקותה בסתירה דנישואין — מנא ליה דהאי תנא אית ליה האי סברא? הא איכא לפרושי מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה — היינו דקינא לה כשהיא ארוסה ואיסתתרה ונבנסה לחופה ולא נבעלה, כדפירש מתניתין דלעיל.

על ידי גלגול — לא בעי לאפוקי גלגול מגלגול דאיש אחר, דלא דמי, דגלגול דאיש אחר ראוי להשקות על ידו אם היה מקנא על ידו, אבל קרקעות — לאו בנות שבועה נינהו כלל. אבל מגלגול דארוסה יליף שפיר, דלאו בת השקאה היא כלל — ואפילו הכי מגלגל זנות דאירוסין. ואם תאמר: ולמאי דדייקינן מיניה לעיל דיש חופה לפסולות, ולא מוקמינן על ידי גלגול — מנלן גלגול שבועה? ויש לומר: דנפקא ליה מ"איש אחר" ולא הוה מפליג בין קרקעות לאיש אחר. אי נמי דמשמע ליה מ"איש אחר" — אפילו קטן, דדמי לקרקעות, שאין מקנין על ידו, כדתנן בסוף פרק "ארוסה" (סוטה כו,ב. וכן בריש פרק שם כד,א).

אימור דאמר רבי מאיר כו' — גם מכאן ראיה דחשיב משתמרת לביאה פסולה, אף על פי שלא היו הקידושין בעבירה.

מהו

שומרת יבם קרית לה. קנה לכל — בביאת שוגג ומזיד. **מידי הוא טעמא אלא לרב** — הא דמייתינן יש חופה לפסולות — לסיועה לרב מייתינן לה, דאמר לעיל: יש חופה לפסולות, ורב — האמר לעיל קנה לכל, ולדידיה לא מיתרצתא היא. כגון **דעבד מאמר** — ואחר כך בא עליה בזנות בבית חמיה. **ובית שמאי היא דאמרי** — בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט,ב): מאמר קונה קנין גמור — ליעשות ארוסה גמורה, והפריח את זיקת היבום, ותו לא מקניא ליה בביאת מזיד אלא במסירת חופה כאשה בעלמא. כדאמרינן ב"ארבעה אחין" (שם). ומשום הכי קרי לה שומרת יבם אפילו לאחר ביאה, דאי לבית הלל — לא אלים מאמר להפריח זיקת יבמין וליחול זיקת אירוסין ונישואין, והוי קני לה בביאת זנות לגמרי. **אי הכי היינו ארוסה** — גמורה, וארוסה — הא תנא לה. **נשואה דידיה** — אשתו, שלא היתה יבמתו. **דחבריה** — אחיו. דביבמתו שייך לשון כניסה. לישנא אחרינא, ועיקר: דכוותה גבי שומרת יבם דקשיא לך נמי בה: הא לאו בת אשקויי היא — מוקמת לה נמי כגון שבא עליה, דהא כשנבנסה לחופה ליכא לאוקומה, דהא חופה ביבמה לא שייכא. **שומרת יבם קרית כו'** — אלא לא תוקמה לשומרת יבם כשבא עליה, אלא כגון דעבד בה מאמר. ולשקדמה שביבת בעל לא קפדינן, דהא קדמה שביבת בעל הראשון שהיא באה מכחו, ומאמר קונה קנין גמור וקרינן בה "תחת אישך". **רב פפא אמר** — לעולם לא תדוק מינה דיש חופה, והכא כגון דקינא לה כשהיא ארוסה ונשואה ובא עליה והדר איסתתרה, ומשקה לה על ידי אותו קינוי, והאי תנא הוא כו': לישנא אחרינא: אמר רב פפא — לעולם דקינא לה כשהיא ארוסה, ואיסתתרה, ומשקה לה כשהיא נשואה. [הג"ה עד שלא נבעלה, ודקשיא לך משקדמה שביבת בעל לבועל, האי תנא וכו'. עכ"ה]. ודקשיא לך אין מנוקה מעון — האי תנא הוא, דלית ליה הך דרשא. וזה הוא לשון מורי, והוא נראה עיקר. דללישנא קמא איכא למיפרך: אם כן מאי לא שטיתי ארוסה? ואדרבה, הא לא כשהיא ארוסה איסתתרה. **רב נחמן אמר** — מתניתין בדלא קינא ולא איסתתרה כשהיא ארוסה, אלא קינא לה משנשאה ואיסתתרה, ומשקה לה על ידי קינוי של עבשיו, ומגלגל עליה שבועה כל ימים שהיתה תחתיו משנתארסה ונבדקה, ומכאן לגלגול שבועה מן התורה. **פסלה מן התרומה** — עד שיבנוס. **משתמרת לביאה פסולה** — שיש ביד אחיו לבא עליה, וביאתו ביאה. וכי היכי דהיא משתמרת לביאתו, כך היא משתמרת לביאת אחיו, שהיא פסולה מדרבנן, דיש ביאה אחר מאמר, כדתנן (יבמות נ,ב): מאמר לזו ובעל לזו כו', וכן בשני יבמין ויבמה אחת. **דאורייתא** — ביאה שהיא פסולה דאורייתא, כגון אלמנה לכהן גדול. **דברי הכל** — בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש אכלה בתרומה דבי נשא, דהא אפילו לרבי מאיר לא פסיל אלא במשתמרת לביאה פסולה דאורייתא. **יש** — לזה היבום אח חלל. **לדברי הכל לא אכלה** — אפילו היא בת כהן. ואף על גב דעבד בה מאמר כהן כשר — אבתי משתמרת לביאה פסולה היא, לביאת החלל, דהויא פסולה דאורייתא ולא אכלה. ואפילו לרבי אלעזר ורבי שמעון, כי מכשרי — באלמנה לכהן גדול קמכשרי, שיש לו להאכיל במקום אחר. אבל משתמרת ליבם חלל, דאין לו להאכיל, דהא כהן חלל זר הוא — פסל לה, ולא אכלה. **אלא שנתן לה גט** — כהן ליבמתו כהנת. ואבתי, לביאתו היא משתמרת, וביאתה פסולה מדרבנן היא, דגט מהני בה מדרבנן. **אפילו לרבי אלעזר דאמר אוכלת** — הני מילי על ידי קידושין, דיש לו להאכיל כי האי גוונא במקום אחר. **אבל על ידי גירושין** — דאין לו להאכיל על ידי גירושין במקום אחר — לא. **ואם תאמר** — הכא נמי יש לו להאכיל על ידי גירושין גמורים בחוזרת, דאם היה מגרשה לגמרי — היתה חוזרת לבית אביה, ואוכלת בתרומה. **ובגרה תחתיו** — בימי אירוסין. וכהן גדול אסור בבוגרת, כדאמרינן במתניתין, ומצוותו בקטנה או בנערה.

מהו

וכי שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ, כלשון התנא במשנה בסוטה, הרי אִשְׁתּוֹ מְעֻלָּא הִיא לאחר ביאתו, דְּהָא אָמַר רַב (לעיל נו.), שהמבואר במשנה (לעיל נג:) שהבא על יבמתו בביאת שוגג או מזיד קנה, הכוונה שקָנָה לַכֹּל, דהיינו לכל דיני אישות, ואף כאן על ידי ביאה ביבמתו בזנות נחשבת כאשתו גמורה.

מתרצת הגמרא: התנא סבר כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר (לעיל נו.) שבביאה גרועה לֹא קָנָה את יבמתו אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה של יבום, כגון ירושת אחיו המת ושמגרשה בגט, אך לא לשאר דיני אישות, ולכן התנא קרא לה שומרת יבם ולא אשתו.

מקשה הגמרא: מִידִּי הוּא טַעְמָא אֶלָּא לְרַב – הרי כל מה שצריך להביא כאן טעם הוא רק לרב, שכן ההוכחה מן המשנה היא לדבריו שיש קנין חופה לפסולות, וְהָא אָמַר רַב שאף בביאת זנות קָנָה היבם לַכֹּל, ואם כדברי רמי בר חמא שמדובר שבא עליה היבם בבית חמיה היה למשנה לומר שהיא אשתו ולא שהיא שומרת יבם, ומוכרח שלא כדבריו וכן בארוסה אין לומר שבא עליה הארוס בבית אביה, ושוב חוזרת הקושיא על המשנה, שאין בעלה של סוטה משקה אותה אם לא קדמה ביאתו לביאת הבועל, וכיצד משקה אותה כשהיא ארוסה.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּעָבַד בָּהּ היבם מַאֲמָר – קידושי יבמה, ומשנתנו כְּבֵית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרִי (לעיל כט:) שמַאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר מן התורה כקידושי אשה, ומעתה הרי היא נקראת אשתו ומתקיים 'תחת אישך', ואין כאן חיסרון בכך שלא קדמה שכיבת בעל לבועל, כיון שקדמה שכיבת הבעל הראשון שהיבמה באה מכוחו, ויכול להשקותה אם נסתרה. אמנם בארוסה ניתן להעמיד שבא עליה הארוס בבית אביה בזנות ונסתרה, ואחר כך נכנסה לחופה ולא נבעלה, וכיון שיכול להשקותה בתורת 'תחת אישך', מחמת עצם הכניסה לחופה, מוכח כרב שחופה קונה בפסולות.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שעשה בה מאמר ודינה כמקודשת, שומרת יבם הַיְינוּ אֲרוּסָה גמורה, שכבר שנאה התנא, ומדוע חזר ושנה שומרת יבם. מתרצת הגמרא: וּלְטַעְמָיְיהוּ שאינך סובר להעמיד בבית שמאי שקנאה קנין גמור, עדיין אין הברייתא מיושבת שכן יש לשאול גם על מה ששנה נְשׂוּאָה וּכְנוּסָה בפני עצמן, וכי לָאו חָדָא מִילְּתָא הִיא. אֶלָּא ודאי שנה אופן של נְשׂוּאָה דִּידֵיהּ דהיינו אשתו שלא מחמת יבום, וְאופן של כְּנוּסָה דְּחַבְרֵיהּ דהיינו אשה שנפלה לו מאחיו המת ויבמה, שבה שייך לשון כניסה, וְהָכָא נַמִּי בארוסה ושומרת יבם, ניתן להעמיד בבית שמאי שעשה בה מאמר ובכל זאת שנה התנא את שתיהן, שכוונתו לאופן של אֲרוּסָה דִּידֵיהּ שקידש אשה, וְאופן של שׁוֹמֶרֶת יָבָם דְּחַבְרֵיהּ, דהיינו אשת אחיו שמת וממתינה לו ליבום ועדיין לא יבמה אלא עשה בה מאמר, ודינה כארוסה.

דחיה נוספת לראית רב עמרם שיש חופה לפסולות: רַב פָּפָא אָמַר, לעולם ניתן להעמיד את המשנה בבתחילה שקינא לה כשהיא ארוסה ונסתרה ומביאה להשקותה לאחר שנשאה, ואין להקשות הרי קדמה שכיבת בועל לבעל, וכן אין להקשות הרי אין הבעל מנוקה מעון כיון שבא עליה לאחר שנסתרה, שכן משנה זו כדעת הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא בברייתא, אֵין מְקַנְּין לָהּ לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, כלומר שהמקנא לארוסתו ונסתרה אינו משקה אותה בעודה ארוסה, אֲבָל מְקַנְּין אוֹתָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, כלומר שיכול להשקותה לאחר הנישואין אף אם קינא לה ונסתרה בעודה ארוסה, שדי בכך שתהא 'תחת אישך' בזמן ההשקאה, אף שלא היתה בזמן הסתירה, ולא סבר תנא זה את הדרשה שצריך שתקדים שכיבת בעל לבועל, וגם אינו דורש שצריך שיהא הבעל מנוקה מעון כדי להשקותה. ואין ראיה מן המשנה בסוטה שיש חופה לפסולות, שהרי מה שקרויה 'אשתו' הוא מחמת שנבעלה קודם שהשקה אותה.

דחיה נוספת לראיה שיש חופה לפסולות: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, ניתן להעמיד את המשנה בנשואה גמורה שבעלה קינא לה ונסתרה, ומשקה אותה מחמת קינוי זה, ומה ששנינו שמקבלת שבועה שלא שטתה אף בזמן האירוסין הוא משום שכאשר הוא משביעה בשעת ההשקאה על סתירתה שאחר נישואיה, יכול להוסיף ולהשביעה עַל יְדֵי גִּלְּגּוּל שלא שטתה אף מזמן שנתארסה לו או כשהיתה שומרת יבם.

כיון שעסקה הגמרא בפסול תרומה במשתמרת לביאה פסולה, הגמרא מבארת דינו לענין קידושי מאמר ביבמה בתרומה שדיברה בה משנתנו: שָׁלַח רַב חֲנִינָא לתלמידי בית המדרש מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הָעוֹשֶׂה קידושי מַאֲמָר בְּיִבְמָתוֹ [וְיֵשׁ לוֹ אָח], אֲפִילּוּ אם הוּא כֹּהֵן וְהִיא כֹּהֶנֶת [–בת כהן] פְּסֻלָּה מִן הַתְּרוּמָה עד שייבמה, כיון שהיא עדיין זקוקה גם לאחיו, שמן התורה אינה נקנית ליבם לגמרי במאמר עד שיבוא עליה (לעיל נ:), ומאידך חכמים תיקנו שתהא קנויה למְקַדֵּש ואסורה לשאר האחים, ונמצא שהיא משתמרת מן התורה גם לביאת שאר האחים הפסולה מדרבנן, ומשתמרת לביאה פסולה אסורה באכילת תרומה.

שואלת הגמרא: לְמַאן אמר רב חנינא דין זה, אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר שאמר במשנה שהמשתמרת לביאה פסולה אסורה באכילת תרומה, הרי אֵימַר דְּאָמַר – אימתי אמר רַבִּי מֵאִיר שהַמְּשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה לֹא אָכְלָה, היינו כשהיא פסולה מִדְּאוֹרַיְיתָא, כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, אך כשהביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן, כגון כאן מחמת המאמר, מִי אָמַר שהמשתמרת לה פסולה מאכילת תרומה. וְאֶלָּא נאמר שאמר דין זה לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הסוברים שהמשתמרת לביאה פסולה אוכלת בתרומה, אין זה יתכן, דַּהֲשְׁתָּא אף הַמְּשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה מִדְּאוֹרַיְיתָא אָכְלָה, וכי המשתמרת לביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן מִיבַּעְיָא לומר שאינה נפסלת מתרומה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר, יבם שעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר בְּיִבְמָתוֹ, ויש לו אח, לְדִבְרֵי הַכֹּל – רבי יוחנן וריש לקיש אָכְלָה כפי שנתבאר, ואם יֵשׁ לוֹ אָח מאביו שהוא חָלָל, שנולד מאשה אחרת הפסולה לכהונה ונתחלל, דִּבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה אף אם היא בת כהן, כיון שהיא משתמרת אף לביאת האח החלל האסור לה מדאורייתא, וְלֹא נֶחְלְקוּ רבי יוחנן וריש לקיש אֶלָּא כְּשֶׁנָּתַן לָהּ היבם הכהן ליבמתו הכהנת גֵּט, שמן התורה אין הגט כלום והיא עדיין זקוקה לו, וחכמים תיקנו שגט יועיל בה ומעתה שלא ייבמה אלא תחלוץ ונמצא שהיא משתמרת לביאה פסולה מדרבנן, שרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אוֹכֶלֶת בתרומה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בתרומה. ומבארת הגמרא טעמיהם: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אוֹכֶלֶת, היינו אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר שהמשתמרת לביאה פסולה אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, כיון דְּהָנֵי מִילֵּי במַשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא, אֲבָל המשתמרת לביאה פסולה מִדְּרַבָּנָן סבר שאָכְלָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, היינו אֲפִילּוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרִי שהמשתמרת לביאה פסולה אוֹכֶלֶת, כיון דְּהָנֵי מִילֵּי באופן דְּיֵשׁ לוֹ לכהן שהיא משתמרת לביאתו אפשרות לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר, דהיינו אם יקדש אשה אחרת כשרה, אֲבָל הָכָא במשתמרת לביאה פסולה מחמת גט, כֵּיוָן דְּאֵין לוֹ לְהַאֲכִיל בְּמָקוֹם אַחֵר באופן כזה שיתן לה גט, לֹא – אף לדעתם אין הפסולה הזקוקה לו ליבום אוכלת בתרומה.

מוסיפה הגמרא: וְכִי תֵּימָא הָכָא נַמִּי בנתינת גט יֵשׁ לוֹ לְהַאֲכִילָהּ במקום אחר דהיינו בגירושין גמורים בְּבֵית כהן הַחוֹזֶרֶת לאכול בתרומת בית אביה, וכיון שמצינו שהוא גורם על ידי גט להחזירה לבית אביה ולאכול תרומה, כך גם אם נתן גט לשומרת יבם יגרום בכך שתחזור לבית אביה ותאכל תרומה. יש לומר שאין האופנים דומים, שהרי חוֹזֶרֶת לבית אביה פָּסְקָה מלאכול מִינֵיהּ – מחמתו, וְאדרבה, כל שאוכלת היא מחמת זאת שקִרּוֹבָה לְבֵי נְשָׂא – לבית אביה מחמת שבעלה גירשה, אֲבָל הָא – שומרת יבם שנתן לה גט, עדיין אֲנִידָא בֵּיהּ – קשורה בו כל זמן שלא חלץ לה קודם הגט, וכיון שבאופן כזה לא מצינו שמאכילה במקום אחר, אף כאן אינה אוכלת בתרומה.

שנינו במשנה: נִתְאַרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ וכו' מן הנישואין פסולות מן האירוסין כשרות.

הגמרא מסתפקת במבואר במשנה לקמן (נט.) שלרבי מאיר כהן גדול לא ישא בוגרת, ומביאה ראיה ממשנתנו: כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף מִשְּׁמוּאֵל, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה במצוותו, וּבָגְרָה בעודה ארוסה תַּחְתָּיו,

מַהוּ לישאנה עתה שהיא בוגרת. מבארת הגמרא את הספק: האם במה שנאמר בו (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח' בְּתַר הַנִּישׂוּאִין אֲזִלִינַן, שאז עליה להיות בתולה, וממילא אשה זו שבגרה אסורה לו, אוֹ בְּתַר הָאֵירוּסִין אֲזִלִינַן, וכיון שאירסה בעודה בתולה יכול לישאנה אף שבגרה אחר האירוסין.

הגמרא רוצה לפשוט את הספק: אָמַר לֵיהּ שמואל לרבי חייא בר יוסף, תְּנִיתוּהָ במשנתנו, הנשים האסורות לכהן שנִתְאַרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אם מִן הַנִּשּׂוּאִין, פְּסוּלוֹת מלאכול תרומת בית אביהן אם בנות כהנים הן, כיון שנתחללו על ידי ביאת הכהן בעבירה, ואם מִן הָאֵירוּסִין, כְּשֵׁרוֹת לאכול בתרומת בית אביהן. ומכך שמן האירוסין כשרות, מוכח שבפסולי כהונה הולכים אחר שעת הנישואין, שהנישואין אוסרים ולא האירוסין, וממילא כהן גדול שקידש את הקטנה ובגרה אסור לו לישאנה, כיון שהולכים אחר שעת הנישואין ואז היא בוגרת.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא בר יוסף לשמואל, לְשַׁוּיָהּ חֲלָלָה לא קָמִיבַּעְיָא לִי שאינה נעשית על ידי האירוסין, דְּבִיאָה הִיא דִּמְשַׁוְּיָה חֲלָלָה, והיא נעשית רק בנישואין, ואם התאלמנה מן האירוסין אינה פסולה לאכילת תרומה. כִּי קָמִיבַּעְיָא לִי היינו בכוונת הכתוב (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', מַאי – באיזו לקיחה מדובר, האם קִיחָה דְּקִדּוּשִׁין בָּעֵינַן שבה תהא בתולה, ואשה זו שהיתה בתולה בקידושין מותר לישאנה, אוֹ קִיחָה דְּנִישּׂוּאִין בָּעֵינַן שבה תהא בתולה, ואסור לישא בוגרת אף אם קידשה בהיתר.

שמואל פושט את הספק: אָמַר לֵיהּ שמואל, הָא נַמִּי תְּנִיתוּהָ במשנה (לקמן סא.), כהן הדיוט שֵׁירַם אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, יִבְנוֹס אותה, כיון שקידשה בהיתר. ומכך שאם קידשה בהיתר מותר לישאנה, מבואר שהולכים אחר שעת האירוסין, ואף כהן גדול שקידש את הקטנה בהיתר ובגרה יש לומר שמותר לישאנה.

הגמרא דוחה את ההוכחה: שָׁאנֵי הָתָם באלמנה לכהן גדול, דִּכְתִיב בה (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', ותיבת 'אשה' מיותרת, ודורשים שהולכים באלמנה אחר שעת אירוסין, ולכן אם אירסה ואחר כך נהיה כהן גדול רשאי לישאנה, אך קטנה שבגרה אינה נלמדת מפסוק זה.

מקשה הגמרא: הרי הָכָא נַמִּי כְּתִיב 'אִשָּׁה' בפסוק (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ויש ללמוד מכך שאף בקטנה הולכים אחר שעת אירוסין, ואף אם בגרה לאחר אירוסין מותרת לכהן גדול.

מתרצת הגמרא: מן הפסוק הקודם למדים לרבות רק אשה אַחַת שאם נתארסה בהיתר מותרת וְלֹא שְׁתַּיִם, ולכן רק אלמנה מותרת ולא בוגרת.

מקשה הגמרא: וּמָה רָאִיתָ לרבות אלמנה להיתר ולא בוגרת. מתרצת הגמרא: הָא – הבוגרת אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ בכך שכלו בתוליה לאחר האירוסין, ולכן יש לומר שאסור לישאנה, וְהָא – האלמנה לֹא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ לאחר האירוסין, ולכן מסתבר שכשהתורה מרבה בתיבת 'אשה' להתיר את אחת הנשים שנשתנו בין האירוסין לנישואין, כוונתה להתיר דווקא את זו שלא נשתנה גופה משעת קידושיה.

משנה

משנתנו מונה את הנשים האסורות בנישואין לכהן גדול: כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא אשה אַלְמָנָה, בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין – שנתקדשה לבעלה ומת, וּבֵין אַלְמָנָה מִן הַנִּישּׂוּאִין – שאף נישאה לו ומת. וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת שהיא בת י"ב שנה וששה חדשים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין נישואי כהן גדול בְּבוֹגֶרֶת. [וְלֹא יִשָּׂא כהן גדול אֶת אשה מוּכַּת עֵין – שנפלו בתוליה על ידי מכת עץ, שנאמר בו (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ולזו אין בתולים].

גמרא

ברייתא המביאה מקור שאלמנה אסורה לכהן גדול בכל אופן: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'אַלְמָנָה וגו' לֹא יִקָּח', ודורשים שאסור לישא בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין וּבֵין אַלְמָנָה מִן הַנִּישּׂוּאִין.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, הרי ודאי 'אלמנה' האמורה סתם היינו בכל אופן. מתרצת הגמרא: החידוש הוא, מַהוּ דְּתֵימָא לֵילַף בגזירה שוה 'אַלְמָנָה' 'אַלְמָנָה' מִתָּמָר, מַה לְהַלָּן בתמר מה שנאמר בה (בראשית לח יא) 'שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית אָבִיךְ' היינו אלמנה מִן הַנִּישּׂוּאִין שהרי אונן בעלה דש מבפנים ונחשבת נשואה לו, אַף כָּאן מה שנאמר בכהן גדול 'אַלְמָנָה וגו' לא יִקָּח', הכוונה לאסור רק אלמנה מִן הַנִּישּׂוּאִין, לכן קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא שאף אלמנה מן האירוסין אסורה לו.

שואלת הגמרא: וְאַיְמָא הָכִי נַמִּי שאכן למדים בגזירה שוה מתמר שרק אלמנה מן הנישואין אסורה לכהן גדול. משיבה הגמרא: דין אלמנה לכהן גדול הוא דּוּמְיָא דִּגְרוּשָׁה האסורה עליו, מַה גְּרוּשָׁה אסורה בֵּין מִן הַנִּישּׂוּאִין וּבֵין מִן הָאֵירוּסִין, אַף אַלְמָנָה אסורה בֵּין מִן הָאֵירוּסִין וּבֵין מִן הַנִּישּׂוּאִין.

שנינו במשנה: וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת, רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין בבוגרת.

ברייתא המבארת את המחלוקת בדין זה: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יג) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', ובא למעט פָּרַט לְבוֹגֶרֶת שֶׁכָּלוּ לָהּ – נתמעטו בְּתוּלֶיהָ, וכבר אינה בתולה שלמה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בְּבוֹגֶרֶת ואינם דורשים דרשה זו.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי. משיבה הגמרא: נחלקו בדרשת הפסוק המובא בברייתא, רַבִּי מֵאִיר סָבַר, שאם היה כתוב בו 'בְּתוּלָה', אֲפִילּוּ שיש בה מִקְצַת בְּתוּלִים מַשְׁמַע, והיינו למדים שבוגרת שיש בה מקצת בתולים כשרה לכהן גדול, וכיון שכתוב 'בְּתוּלֶיהָ', משמע שאינה כשרה לו עַד דְּאִיכָּא לה את כָּל הַבְּתוּלִים, ובוגרת שנתמעטו בתוליה פסולה. ומה שנוסף לתיבה זו האות בי"ת ונאמר 'בִּבְתוּלֶיהָ', בא לומר שדוקא בְּנבעלה במקום בתוליה כְּדַרְכָּהּ אין – אכן נאסרת לכהן גדול, אך אם נבעלה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, לֹא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרֵי, שאם היה כתוב 'בְּתוּלָה', בְּתוּלָה שֶׁלֵּימָה מַשְׁמַע, והיינו למדים מכך שכשרה רק אם יש בה את כל הבתולים, ולאסור בוגרת, וכיון שכתוב 'בְּתוּלֶיהָ' משמע לרבות וַאֲפִילּוּ שיש בה מִקְצַת בְּתוּלִים כשרה, והיינו בוגרת, ומה שנאמר 'בִּבְתוּלֶיהָ' בתוספת בי"ת בא למעט שאינה כשרה לו עַד שֶׁיְּהוּ כָּל בְּתוּלֶיהָ קַיָּימִין, כלומר שלא תאבד מקצת בתוליה שנשארו, בֵּין בְּבעילה כְּדַרְכָּהּ וּבֵין בבעילה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ.

מאמר נוסף בענין בעולה שלא כדרכה לכהונה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אף אם נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה דהיינו לכהן גדול המצווה לישא רק בתולה.

מקשה הגמרא: מֵתִיב רָבָא, שנינו בברייתא, נאמר באונס נערה בתולה (דברים כב כט) 'וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה', ודרשו בברייתא, שחיובו לשאת את אנוסתו נאמר רק בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ, שאינה אסורה עליו, פָּרַט לְאַלְמָנָה מן האירוסין שנאנסה לְכֹהֵן גָּדוֹל וּגְרוּשָׁה וַחֲלוּצָה מן האירוסין שנאנסו לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, שאינם חייבים לישא אותן. ומבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי ביאת האונס שבה אמרה הברייתא שכהן גדול אינו נושא אנוסתו אם היתה אלמנה, אִילֵּימָא בְּכִדְרְכָּהּ, מַאי אִירְיָא – מדוע נאסרה דווקא מִשּׁוּם שהיא אַלְמָנָה, תִּיפּוֹק לֵיהּ לאוסרה אף בלא איסור אלמנה, מִשּׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ בְּעוּלָה כשנאנסה, ובעולה אסורה לכהן גדול, והיינו אף שנאנסה לו והיא בעולת עצמו, וכפי שיבואר להלן. אֶלָּא לָאו – ודאי מדובר בברייתא כשאנסה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וּמִשּׁוּם אַלְמָנָה אין – אכן נאסרה עליו וּמִשּׁוּם בְּעוּלָה לֹא. ומבואר שבעילה שלא כדרכה אינה אוסרתה לכהן גדול, וקשה לרב יהודה שאמר בשם רב שאף היא פסולה לכהן גדול.

רש"ל

מהו — לכונסה משבגרה, או לא. בתר קיחה דאירוסין אזלינן ושריא ליה, או בתר נישואין אזלינן, וכיון דבגרה — אסירא ליה. **מן האירוסין כשרות** — אלמא בפסול כהונה בתר נישואין אזלינן מדלא פסיל אלמנה שנתארסה לכהן גדול ומת. **יכנוס** — אלמא בתר אירוסין אזלינן. **שאני התם דכתיב אשה** — "כי אם בתולה מעמיו יקח אשה", והאי אשה קרא יתירא הוא, ומיניה מרבינן לקמן בפירקין (סא,א) דאם אירס אלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס. **אחת ולא שתים** — תירוצא הוא: אחת יש לך לרבות, ולא שתים. **הא אישתני גופה** — בוגרת נשתנה גופה מן אירוסין לנישואין, אלמנה לא נשתנית. **משנה ולא ישא את הבוגרת** — פלוגתייהו מפרש בגמרא. **גמרא פשיטא** — אלמנה סתמא משמע. **מתמר** — "שבי אלמנה" (בראשית לח). **דומיא דגרושה** — ובגרושה פשיטא ליה; דסתמא היא, דלית לך למילף כדילפינן גזירה שוה באלמנה. **בתולה** — אי הוה כתיב "בתולה יקח" — מקצת בתולים משמע, והואי מישתרי בוגרת. השתא דכתיב "בתוליה" — מיתסרא בוגרת, דמשמע דבעינן כל בתוליה. **בבתוליה** — בי"ת יתירא, דמשמע הכי: למדרש במקום בתוליה, דהיינו כדרכה, אם נבעלה — נפסלה לכהן גדול, אבל בבעילה שלא כדרכה — לא. דלמיסר בעולה שלא בדרכה ליכא למימר מהאי קרא, ולמידרש עד שיהו כל בתוליה קיימין, ואפילו שלא כדרכה, כדדרשינן ליה אליבא דרבי אלעזר — כיון ד"בתולה" ממעט בוגרת, כל שכן בעולה שלא כדרכה. הלכך, כי אתא קרא — למישרי אתא, וכדדרשינן. **ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי** — אי הוה כתיב בתולה — שלימה משמע, ומיתסרא בוגרת. השתא דכתיב "בתוליה" — אפילו מקצת בתולים משמע, לרבות בוגרת. **בבתוליה** — בי"ת יתירא משמע שתהא בבתוליה, שלא אבדה מהם כלום על ידי בעילה, בין כדרכה בין שלא כדרכה. וכיון דאיתרבאי בוגרת להיתירא, איצטריך למיסר בעולה שלא כדרכה. **פסולה לכהונה** — לכהן גדול שמצווה על הבתולה. אבל להדיוט אפילו כדרכה כשרה. ואין זונה אלא הנבעלת לאסור לה. **ולו תהיה לאשה** — במאנס נערה בתולה כתיב. **פרט לאלמנה** — מן האירוסין, וזה המאנס כהן גדול הוא. או גרושה או חלוצה מן האירוסין היא, אם כהן הדיוט הוא. **היכי דמי** — דך ביאת אונס, שבא עליה כהן גדול זה. **תיפוק ליה דהויא לה בעולה** — ותניא לקמן: אנוסת עצמו ומפותת עצמו — לא ישא.

הא

תוספות

מהו בתר נישואין אזלינן — מתוך פירוש הקונטרס משמע דשמואל ידע דמיבעיא ליה אם מותר לכונסה משבגרה או לא, אף על גב דמתניתין לא איירי באיסור קיחה — מכל מקום שמואל הוה מדמי איסור קיחה לאיסור חללה. וקשה לרבינו יצחק: דמעיקרא פשט ליה שמואל דבתר נישואין אזלינן, ובתר הכי פשט ליה דבתר אירוסין אזלינן? ועוד: דלא הוה ליה למימר לשוויה חללה לא קמיבעיא לי, כיון דאיהו נמי ידע דלא קמיבעיא ליה אלא לענין קיחה, אלא שהיה מדמה זה לזה. והכי הוה ליה למימר: שאני איסור קיחה מאיסור חללה! ונראה לרבינו יצחק: דשמואל היה סבר דמיבעיא ליה אי חשיב ליה לרבי מאיר משתמרת לביאה פסולה, כיון שהקידושין היו בהיתר, או לא. והיה יכול להשיבו דזו ביאה כשרה היא, דמותר לבנוס, כדקאמר בסמוך. אלא לפי דבריו, שסבור דאסור לבנוס, משיב לו: תנינא דמן הנישואין פסולות. וכיון דעיקר חללות מן הנשואין — סברא הוא דבתר נישואין אזלינן. אפילו הוי הקידושין בהיתר. **הא** לא אישתני גופה — קודם נישואין, אחר שנתמנה להיות כהו גדול. והוא הדין אם אירס בוגרת, או קטנה ובגרה, ואחר כך נתמנה להיות כהן גדול. דדוקא נתמנה ואחר כך בגרה הוא דלא יכנוס, דנשתנה הגוף אחר שנתמנה. וצריך עיון אם אחר שנתמנה נעשית מוכת עץ או בעולה, אי הוי נשתנה הגוף ולא יכנוס, או לא? וקצת משמע בפרק קמא דקדושין (י,א) דלא חשיבא בעולה אישתני גופה, דקאמר: אי תחלת ביאה קונה יכול כהן גדול לקדש בביאה, ואי חשוב כאישתני גופה — דהיאך יכנוס? והלא בעולה היא בשעת נישואין, אם תאמר דביאה אירוסין עושה! ומיהו, בפרק "אלו נערות" (כתובות לח,ב ושם) חשיב בעולה שינוי הגוף, גבי הא דפריך: אדרבה "בתולה" "בתולה" לגזירה שוה, שהרי אני קורא בה "נערה אשר לא אורסה", ומשני: הא — אישתני גופה, הא — לא אישתני גופה. והא דאמרינן בפרק "נערה" בכתובות (מה,א): ודלמא כי חדית רחמנא — היכא דלא אישתני גופה, שלא בגרה — התם שהיתה כבר בעולה מן הבועל, לא חשיב שינוי הגוף בבעילת בעל. ובעילת בועל, אף על גב דהוי שינוי הגוף — התם לא איירי אלא בנשתנה הגוף אחר העבירה.

דומיא דגרושה — ואם תאמר: אדרבה, גרושה דומיא דאלמנה, דדוקא מן הנשואין! ויש לומר: דלחומרא מקשינן. ועוד אומר רבינו יצחק: דגרושה הויא אף מן האירוסין, כמו גרושה דכהן הדיוט, ואף על גב דב"השולח" (גיטין מא,א) אמרינן: לא, דכולי עלמא גזירה שוה עדיפא מהקישא — שאני התם, דעיקר שטר נפקא לן מגזרה שוה. **פרט** לבוגרת שכלו בתוליה — לאו דוקא כלו, אלא כלומר: נתמעטו קצת. **אפילו** מקצת בתולים — לא מצי למימר: לרבי מאיר "בתולה" — שלימה משמע, בין כדרכה בין שלא כדרכה, "בתוליה" — להכשיר

מַהוּ? בָּתַר נִישׂוּאִין אָזְלִינַן, אוֹ בָּתַר אֵירוּסִין אָזְלִינַן? אָמַר לֵיהּ: תְּנִיתוּהָ, נִתְאַרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, מִן הַנִּשּׂוּאִין - פְּסוּלוֹת, מִן הָאֵירוּסִין - כְּשֵׁרוֹת. אָמַר לֵיהּ: לְשָׁוְוֵיהּ חֲלָלָה - לָא קָמִיבַּעְיָא לִי דְּבִיאָה הִיא דְּמִשְׁוַוֵיהּ חֲלָלָה. כִּי קָמִיבַּעְיָא לִי "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" מַאי? קִיחָה דְּקִדּוּשִׁין בָּעֵינַן, אוֹ קִיחָה דְּנִישּׂוּאִין בָּעֵינַן? אָמַר לֵיהּ, הָא נַמִּי תְּנִיתוּהָ: אֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל - יִכְנוֹס. שָׁאנֵי הָתָם, דִּכְתִיב: "יִקַּח אִשָּׁה". הָכָא נַמִּי כְּתִיב "אִשָּׁה". אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. וּמָה רָאִיתָ? הָא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ, וְהָא לָא אִישְׁתַּנֵּי גּוּפָהּ. **מִשְׁנָה** כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא אַלְמָנָה, בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין בֵּין אַלְמָנָה מִן הַנִּישּׂוּאִין. וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בְּבוֹגֶרֶת. [וְלֹא יִשָּׂא אֶת מוּכַּת עֵץ]. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: "אַלְמָנָה לֹא יִקָּח", בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין, בֵּין אַלְמָנָה מִן הַנִּישּׂוּאִין. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: לֵילַף אַלְמָנָה אַלְמָנָה מִתָּמָר, מַה לְּהַלָּן - מִן הַנִּישּׂוּאִין, אַף כָּאן - מִן הַנִּישּׂוּאִין, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! דּוּמְיָא דִּגְרוּשָׁה, מַה גְּרוּשָׁה בֵּין מִן הַנִּישּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵירוּסִין, אַף אַלְמָנָה בֵּין מִן הָאֵירוּסִין בֵּין מִן הַנִּישּׂוּאִין. "וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת". תָּנוּ רַבָּנַן: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח", פְּרָט לִבּוֹגֶרֶת שֶׁכָּלוּ לָהּ בְּתוּלֶיהָ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בְּבוֹגֶרֶת. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: "בְּתוּלָה" אֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלִים מַשְׁמַע, "בְּתוּלֶיהָ" עַד דְּאִיכָּא כָּל הַבְּתוּלִים, "בִּבְתוּלֶיהָ" בְּכִדְרְכָהּ אִין, שֶׁלֹּא כִּדְרְכָהּ לָא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבְרִי: "בְּתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלִימָה מַשְׁמַע, "בְּתוּלֶיהָ" וַאֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלִים, "בִּבְתוּלֶיהָ" עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּתוּלֶיהָ קַיְּימִין, בֵּין בִּכְדְרְכָהּ בֵּין שֶׁלֹּא כִּדְרְכָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כִּדְרְכָהּ - פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה. מְתִיב רָבָא: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" "בְּאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ, פְּרָט לְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הֵיכִי דָּמֵי? אִלֵּימָא בִּכְדְרְכָהּ - מַאי אִירְיָא מִשּׁוּם אַלְמָנָה? תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם דְּהָוְיָא לָהּ בְּעוּלָה. אֶלָּא לָאו שֶׁלֹּא כִּדְרְכָהּ. וּמִשּׁוּם אַלְמָנָה - אִין, מִשּׁוּם בְּעוּלָה - לָא.

הא

שלא כדרכה, "בבתוליה" — למעוטי בוגרת — דלא משמע ליה למדרש מבי"ת אלא לענין שלא כדרכה, "בבתוליה" — במקום בתוליה. ועוד: דעל כרחך לרבי מאיר "בתולה" — מקצת בתולה, דשמעינן ליה לרבי מאיר בפרק "אלמנה ניזונת" (כתובות צז,ב) דאמר: מקצת כסף ככל כסף. ועוד: דאי אפשר דבתולה — שלימה משמע, למעוטי שלא כדרכה, דמ"בתולה" ליכא למעוטי שלא כדרכה, דהא בקנס של נערה כתיב בתולה, ואפילו הכי יש לה קנס, כדאמר בפרק קמא דקידושין (י,א): מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי. וכן לענין סקילה בנערה המאורסה — לא פליג רבי אלא משום דכתיב "לבדו". ומיהו קשה לרבינו יצחק: למאן דאמר "בתולה" — שלימה משמע, אמאי איצטריך גבי קנס למעוטי בוגרת? תיפוק ליה מדכתיב "בתולה" דמשמע שלימה. וכן גבי נערה המאורסה. ומיהו, בתולה דגבי קנס איכא למימר דאיצטריך לכדדרשינן בפרק "אלו נערות" (כתובות לח,ב). **אילימא** בכדרכה תיפוק ליה דהויא בעולה — משמע דאסירא ליה, אף על פי שהיא בעולת עצמו. והא דקאמר בריש "אלו נערות" (שם ל,א): איכא ביניידו בעולה לכהן גדול — היינו בעולה מאותה בעילה עצמה שנאנסה בה. וכן פירש רבינו חננאל. ולא כמו שדוחק שם בקונטרס לפרש שנבעלה לאחר שלא כדרכה. ועוד, דאם כן הוה ליה למיפרך: הניחא לרבי אלעזר דאמר נבעלה שלא כדרכה פסולה, אלא לרבי מאיר — מאי איכא למימר. **אלא** לאו שלא כדרכה — משמע דמשלם קנס אביאה שלא כדרכה. וכן בפרק קמא דקידושין (י,א) דקאמר: מודה רבי לענין קנס, דכולהו משלמין. הקשה רבינו יצחק בן אשר מכאן על פירוש רש"י בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עג,א), גבי רדף אחר חייבי לאוין ואחר חייבי כריתות, דניתן להציל בנפשו, ופריך: ואלו נערות שיש להם קנס

הבא

תוספות

הבא על אחותו — ומשני: משעת העראה הוא דפגמה, איפטר ליה מקטלא, ממונא לא משלם עד גמר ביאה. ופירש בקונטרס: דאין משלם קנס עד גמר ביאה, שיש שם השרת בתולים. ומפרש רבינו תם ורבינו יצחק בר אשר: דודאי משלם קנס אהעראה ואשלא בדרכה, אף על גב דאין משיר בתולים. והתם דוקא קאמר דלא משלם עד גמר ביאה — משום דמעיקרא קם ליה בדרבה מיניה, דניתן להצילה בנפשו. והא דנקט התם: כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה בכדרכה — הוה מצי למינקט: וחזר ובא עליה שלא כדרכה, כיון דחייב קנס אשלא כדרכה. ועוד מצינו למימר: דאף על גב דיש קנס בשלא כדרכה — בהעראה אין קנס, לפי שלא נתרבתה העראה להיות כגמר ביאה לענין קנס. דהא לעריות וחייבי לאוין וחייבי עשה ואשה לבעלה ויבמה מצרכינן קראי לעיל (נה,א) לרבות העראה. וכן משמע מתוך הך דשמעתין, דאי יש קנס בהעראה — הוה ליה לשנויי: כגון שלא עשה אלא נשיקה, ובנשיקה אינו משיר בתולים כדמשמע בפרק "בן סורר" (סנהדרין עג,ב). ואם תאמר: ואי אין קנס בהעראה, היאך איש מתחייב קנס, למאן דאמר העראה זו הכנסת עטרה? דבהכנסת עטרה הוא משיר בתוליה, כדמוכח ב"בן סורר" (שם), ואז היא כבר בעולה, ורחמנא אמר: "בתולה" ולא בעולה! ויש לומר: דבהכי חייב רחמנא, הואיל ובבעילה זו נעשית בעולה, אף על גב דלא מתחיל חיוב קנס עד אחר כך. דאי לא תימא הכי — למה ליה למכתב העראה כלל? לילף העראה מנערה המאורסה בכל העריות, דאיתקוש כולם להדדי, כדאמרינן בריש פירקין (נה,א)! ובנערה המאורסה על כרחך מיחייב בהעראה, דאי בגמר ביאה — כבר השיר בתוליה בהכנסת עטרה, ורחמנא אמר "בתולה" ולא בעולה, כדדרשינן בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין סו,ב) אלא על כרחך, אפילו לא מחייב אלא עד גמר ביאה, כיון דבביאה זו נעשית בעולה — חייב רחמנא. אבל קשה: אי לא מחייב קנס בהעראה, אם כן מאי פריך ב"בן סורר": הניחא למאן דאמר העראה זו נשיקה, אלא למאן דאמר העראה זו הכנסת עטרה — מאי איכא למימר? הא לדידיה נמי אתי שפיר, דהא לא מיחייב קנס בהכנסת עטרה אלא בגמר ביאה ממש!

הא מני רבי מאיר — — אף על גב דלרבי מאיר חייבי לאוין וכריתות בני קנס, דרב גופיה מוקי מתניתין דריש "אלו נערות" (כתובות כט,א) כרבי מאיר — הכא לאו מקנס ממעט להו, אלא לענין שאין ראויה לקיימה. כדקתני נמי סיפא ב"אלו נערות" (לט,א): אם לא היתה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה, שנאמר: "ולו תהיה לאשה" — באשה הראויה לו. תימה: דהתם (מ,א) פריך עלה וליתי עשה ולידחי לא תעשה, ומאי פריך? שאני הכא דגלי קרא! ויש לומר, דפריך הכי: וניתי עשה, וכי תימא שאני הכא דגלי קרא — אם כן נגמר מהכא בכל מקום דלא דחי! אי נמי, פריך: דלא הוה ליה לאוקמי קרא בחייבי לאוין אלא בחייבי כריתות דוקא, דהוה אמינא שמותר לקיימה הואיל ואיתרבו לקנס מהבתולות ומנערות, בריש "אלו נערות" (שם כט,ב) דקראי משתמעי דהיכא דאיכא קנס איכא נישואין. אבל בחייבי לאוין — נימא דאתי עשה ודחי לא תעשה. אבל קשה: דמשני, היכא אמרינן דדחי — כגון מילה בצרעת, אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה — מי איתיה לעשה כלל. אם כן למה לי קרא למעוטי שלא ישאנה? ונראה לרבינו יצחק: דהכא לאו מיתורא קדריש, אלא הכי פירושו: "ולו תהיה לאשה" — באשה הראויה לו, פרט לאלמנה. משום דדרשינן ב"אלו נערות" (שם לח,א): "תהיה" — מדעתה, וכיון דבעינן מדעתה — אם כן בעינן אשה הראויה לו, דלא חשיב עשה, דהא אי אמרה לא בעינא ליה — מי איתיה לעשה כלל! ומעיקרא דפריך וניתי עשה ונדחי לא תעשה — סלקא דעתך דכי אמרה: מיהא בעינא ליה — ידחה עשה את לא תעשה, דלא מסיק אדעתיה דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת כו'. אי נמי: מעיקרא סלקא דעתך כדפרישית, דמייתורא קא דריש. **ורב** דאמר כרבי אלעזר — לא שסבר רב כרבי אלעזר, דהא רב ושמואל דאמרי תרוייהו: בוגרת ומוכת עץ לא ישא, ורבי אלעזר מכשיר בוגרת. אלא הכי קאמר: דרב דאמר לרבי אלעזר נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה, כיון דמכשיר בוגרת, וליה לא סבירא ליה. והשתא ניחא דפריך: אי כרבי אלעזר — מאי איריא משום בעולה, תיפוק ליה דהויא זונה, דהא אמר רבי אלעזר פנוי כו'. ואי אליבא דנפשיה קאמר — מאי פריך? דאטו משום דסבר לה כרבי אלעזר בחדא סבר לה כותיה בכל מיליו! דאין שני הדברים הללו תלויין זה בזה, דמה ענין זה אצל זה? ועוד: דעל כרחך לא סבר כוותיה בהא, דאמר: "פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה" מדפריך ארב בסמוך, ובהא אמר רב עמרם, דאין הלכה כרבי אלעזר; ובסוף פרק קמא דכתובות (טו,א) גבי תינוקת שנאנסה — פסיק לשם כרבי יוסי, דמכשיר. והיכי הוה מכשיר, אפילו בתרי רובי, אי סבר "פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה"! ודוחק לומר דלא אצטריך לפסוק אלא לבא עליה לשום אישות, אלא אליבא דרבי אלעזר קאמר, וליה לא סבירא ליה. **שנים** ולא ארבעה — ואם תאמר: ומהיכא תיסק אדעתיה למיסר דאיצטריך קרא למעוטי? ויש לומר, דסלקא דעתך לאסור משום דאיתקוש, וכי תימא: אם איתא דהני נמי אסור, לכתוב רחמנא: "אתנן ומחיר כלב וזונה"! אם כן הוה אמינא דכל חד לחוד שרי. ומיהו, למאן דאמר (בבא מציעא צד,ב): "משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפרוט לך הכתוב: 'יחדו'" — הוה ליה למכתב הכי. ובפרק "כל האסורין" (תמורה ל,ב) מהאי דרשא דשנים ולא ארבעה, נפקא לן דאין זנות לבהמה.

שאינו

רש"י

הא מני רבי מאיר — דאמר: "בתוליה" — עד שיהו כל בתוליה קיימין, פרט לבוגרת. ואייתר ליה "בבתוליה" למעוטי בעולה שלא כדרכה, דשריא. **ורב** — דאמר פסולה — כרבי אלעזר, דאמר לעיל: "בתוליה" — מקצת בתולים, לרבויי בוגרת. ואתא "בבתוליה" למעוטי בעולה שלא כדרכה, כדלעיל. **דהויא לה זונה** — ואפילו לכהן הדיוט אסורה.

הא אמר רבי אלעזר כו' — לקמן בפירקין (סא,ב). **איסור זונה ליבא** — דילפינן לקמן בשמעתין: אין זנות לבהמה. **אי זונה לא הויא** — אם כן לאו ביאה היא, ואפילו לכהן גדול תשתרי. **וכי תימא מידי דהויא אמוכת עץ** — דהא רבי אלעזר קאמר במתניתין, לא ישא את מוכת עץ, ותיבעי למימר דאפילו במוכת עץ שלא כדרכה פסולה. **אם כן אין לך אשה שכשרה לכהונה גדולה שלא נעשית מוכת עץ על ידי צרור** — של קינוח בית הכסא. **אלא אמר רבי זירא** — משכחת לה להא דרב אליבא דרבי אלעזר דהויא בעולה, ולא זונה ולא אלמנה ולא גרושה — בקטנה יתומה הנישאת לבעל, ובעלה שלא כדרכה ומיאנה בו. דאין כאן פסול זנות ואלמנות וגירושין, ואשמעינן רב דיש כאן פסול בעולה לכהן גדול. **כשרה לכהונה** — אפילו לכהן גדול, דמוכת עץ בעלמא היא. ומאן דשרי במוכת עץ — שרי בה. **למי שאינו איש** — בהמה. **שבסקילה** — אם יש עדים והתראה — היכא דליכא עדים והתראה — כשרה לכהונה. **בחיתלו** — שם מקום. **כופרי** — כלבים גדולים שצדין בהן חיות. **מאחריה** — שלא כדרכה. דאי כדרכה — לא גרעה ממוכת עץ. **רבי** — לאחר חורבן הבית היה כמה דורות, שהוא סוף התנאים, ובימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, דתנן (ראש השנה כט,ב): משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכו'. **אתנן כלב** — שאם אמר אדם לזונה: הילך טלה זה והבעלי לכלבי, ומחיר זונה שהחליף זונה בטלה — מותרים למזבח. ומדשרי אתנן כלב — אלמא לאו זנות הוא. **לא ישא** — כהן גדול, דכתיב: "בתולה יקח" (ויקרא כא) — בשעת ליקוחין תהיה בתולה.

שאין

הָא מַנִּי - רַבִּי מֵאִיר הִיא, וְרַב דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. אִי כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי אִירְיָא מִשּׁוּם בְּעוּלָה? תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּהָוְיָא לָהּ זוֹנָה, דְּהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת עֲשָׂאָהּ זוֹנָה! אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲלָה לִבְהֵמָה, דְּהָתָם, מִשּׁוּם בְּעוּלָה - אִיכָּא, מִשּׁוּם זוֹנָה - לֵיכָּא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִמַּה נַפְשָׁךְ, אִי בְּעוּלָה הָוְיָא - זוֹנָה נַמִּי הָוְיָא, וְאִי זוֹנָה לָא הָוְיָא - בְּעוּלָה נַמִּי לָא הָוְיָא. וְכִי תֵּימָא: מִידֵּי דְּהָוְיָא אַמּוּכַת עֵץ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - אִם כֵּן אֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁכְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית מוּכַּת עֵץ עַל יְדֵי צְרוֹר. אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא: בִּמְמָאֶנֶת. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּיא: נִבְעֲלָה לִבְהֵמָה - כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: נִבְעֲלָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּסְקִילָה - כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר: מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה אַחַת בְּהִיתְלוּ שֶׁהָיְתָה מְכַבֶּדֶת אֶת הַבַּיִת, וּרְבָעָהּ כֶּלֶב כּוּפְרִי מֵאַחֲרֶיהָ, וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה. אָמַר שְׁמוּאֵל: וּלְכֹהֵן גָּדוֹל. בִּימֵי רַבִּי, כֹּהֵן גָּדוֹל מִי הָוֵה? אֶלָּא: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפְּרִקִּין לְרַב אַשִּׁי: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן אֵין זְנוּת לְבְהֵמָה - דִּכְתִיב: "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב", וּתְנַן: אֶתְנַן כֶּלֶב וּמְחִיר זוֹנָה מוּתָּרִין, (מִשּׁוּם) שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם שְׁנֵיהֶם" שְׁנַיִם וְלֹא אַרְבָּעָה. תָּנוּ רַבָּנַן: אֲנוּסַת עַצְמוֹ וּמְפוּתַּת עַצְמוֹ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא - נָשׂוּי. אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַוָּלָד חָלָל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַוָּלָד כָּשֵׁר. אִם נָשָׂא - נָשׂוּי. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: וּמוֹצִיא בְּגֵט. וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי: "אִם נָשָׂא - נָשׂוּי"! אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לוֹמַר

שאין

מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – כשיטת מי נשנית ברייתא זו המתירה בעולה שלא כדרכה לכהן גדול, **כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא,** שדרש (לעיל ע"א) מ'בתוליה' שיהיו כל בתוליה קיימים ולמעט בוגרת, ו'בבתוליה' בתוספת בי"ת דרש להתיר בעולה לכהן גדול שלא כדרכה, **וְרַב** סבר שבעולה שלא כדרכה פסולה לכהן גדול, משום **דְּאָמַר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר,** שדרש (שם) מ'בתוליה' לרבות אף מקצת בתולים דהיינו בוגרת, ומ'בבתוליה' בתוספת בי"ת דרש שאף בעולה שלא כדרכה פסולה לכהן גדול.

מקשה הגמרא: **אי** סבר רב **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט שפסולה **מִשּׁוּם** שהיא **בְּעוּלָה, תִּיפּוּק לֵיהּ** – ילמד שאסורה אף לכהן הדיוט משום **דְּהָוְיָא לָהּ** – שנחשבת **זוֹנָה,** שנבעלה ללא נישואין, **דְּהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** (להלן סא:), **פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה** – אדם שאינו נשוי שבא על אשה שאינה נשואה **שֶׁלֹּא לְשֵׁם אֵרוּשִׂין, עֲשָׂאָהּ זוֹנָה.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף,** אכן כשנבעלה לאדם אף שלא כדרכה פסולה לכל כהן מדין זונה, ורב דיבר **כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַהֲמָה** שלא כדרכה, **דְּהָתָם מִשּׁוּם בְּעוּלָה אִיכָּא** – שבאופן זה יש רק איסור בעולה, ורק לכהן גדול, אך **מִשּׁוּם זוֹנָה לֵיכָּא** – אין איסור, שאינה נעשית זונה בבעילת בהמה כפי שדורשים להלן.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי,** כיצד יתכן לחלק ביניהם, והרי יש לדון בזה **מִמָּה נַפְשָׁךְ, אִי בְּעוּלָה הָוְיָא** – אם בעילת בהמה מחשיבתה בעולה, **זוֹנָה נַמִּי הָוְיָא** – תיחשב גם זונה ותיאסר אף לכהן הדיוט, **וְאִי זוֹנָה לֹא הָוְיָא** – ואם אינה מחשיבתה כזונה, הרי שאין זה נחשב ביאה, אם כן **בְּעוּלָה נַמִּי לֹא הָוְיָא** – גם לא תיחשב לבעולה ולא תיאסר אף לכהן גדול. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שטעם איסורה לכהן גדול דווקא הוא **מִידֵּי דְּהָוְיָא אַמּוּכַת עַץ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ** – כשם שאסר רבי אלעזר (לעיל ע"א) את מוכת עץ לכהן גדול, ונשמע מכך שאף מוכת עץ שלא כדרכה אסורה, והוא הדין לנבעלה לבהמה שלא כדרכה. אין לומר כך, **שֶׁאִם כֵּן אֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁכְּשֵׁרָה** להנשא **לְכְהוּנָּה** גדולה, שאין אשה **שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית מוּכַּת עַיִן** שלא כדרכה, **עַל יְדֵי צְרוֹר** שמקנחת בו בבית הכסא.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא,** רב שאסר בעולה שלא כדרכה לכהן גדול רק מחמת חסרון של 'בעולה' ולא מחמת דבר אחר, היינו **בְּמִמְאֶנֶת** – קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, ונבעלה בנישואיה שלא כדרכה, ומיאנה בו ויצאה, שאינה גרושה כיון שלא קיבלה גט, ואינה אלמנה שהרי בעלה לא מת, ואינה זונה שהרי נישאה כתקנת חכמים.

מאמר נוסף בענין הנבעלת לבהמה: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר חִיָּא,** אשה **שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַהֲמָה, כְּשֵׁרָה לְכְהוּנָּה** גדולה, שאינה נחשבת לבעולה אלא כמוכת עץ, ולסוברים שמוכת עץ מותרת אף זו מותרת.

הגמרא מביאה ראיה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כך גם בברייתא, **נִבְעֲלָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ,** דהיינו לבהמה, **אַף עַל פִּי** שֶׁבעדים והתראה נענשת **בְּסְקִילָה,** בלא עדים והתראה שאינה נסקלת **כְּשֵׁרָה לְכְהוּנָּה.**

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב** דִּימִי מארץ ישראל לבבל **אָמַר, מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה** [–נערה] **אַחַת** בְּמקום הנקרא **הַיְתָלוּ, שֶׁהִיְתָה מְכֻבֶּדֶת** [–מטאטאת] **אֶת הַבַּיִת, וּרְבָעָה כֶּלֶב כּוּפְרֵי** – כלב גדול שצדים בו חיות **מֵאַחֲרֶיהָ** – שלא כדרכה, **וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה. אָמַר שְׁמוּאֵל,** וכשהכשירה רבי היינו אף **לְכֹהֵן גָּדוֹל,** שאינה נחשבת בעולה בביאת הכלב. מקשה הגמרא: **בִּימֵי רַבִּי כֹּהֵן גָּדוֹל מִי הֲוָה** – וכי בימי רבי היה כהן גדול, והרי היה כמה דורות לאחר שנחרב בית המקדש, וכיצד יתכן שהכשירה לכהן גדול. מתרצת הגמרא: שמואל לא התכוין לומר שרבי הכשירה ממש לכהן גדול, **אֶלָּא** מה שאמר שמואל שרבי הכשירה התכוין לומר שהיא **רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל,** ואינה נחשבת בעולה.

הגמרא מביאה מקור לדין שאין זנות לבהמה: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** מִמקום ששמו **פַּרְקִין לְרַב אַשִׁי, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנַן** – מהיכן נלמד דין זה שאמרו חכמים, **שֵׁאֵין זְנוּת לְבְהֵמָה** – הנבעלת לבהמה אינה נחשבת לזונה, ואינה נפסלת לכהונה ואינה נאסרת לבעלה, אף שבעדים והתראה חייבת מיתה. המקור לכך הוא, משום **דִּכְתִיב** (דברים כג יט) **'לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ',** אתנן זונה היינו שנתן לזונה טלה בשכר ביאתו, וטלה זה אסור בהקרבה, ומחיר כלב היינו שהיה לו כלב והחליפו עם אחר בטלה, ואף טלה זה אסור בהקרבה. **וּתְנַן** במשנה (תמורה ל.), אם היה להיפך, **אֶתְנַן כֶּלֶב,** דהיינו שנתן לזונה טלה תמורת שתיבעל לכלב, **וּמְחִיר זוֹנָה,** דהיינו שהיתה לו שפחה זונה והחליפה בטלה, **מוּתָּרִין** טלאים אלו בהקרבה על המזבח, **(מִשּׁוּם)** שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **'גַּם שְׁנֵיהֶם',** ודרשו חכמים שרק **שְׁנַיִם** האמורים בפסוק אסורים, והם אתנן זונה ומחיר כלב, **וְלֹא אַרְבָּעָה,** וממילא אתנן כלב ומחיר זונה מותרים, וכיון שאין 'אתנן' תמורת בעילת כלב, מבואר שאינה נחשבת כבעילה, ואין זנות לבהמה.

הגמרא חוזרת לפסולי נישואין לכהן גדול, ומביאה ברייתא בזה: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֲנוּסַת עַצְמוֹ** – כהן גדול שאנס אשה ובעלה **וּמְפוּתַּת עַצְמוֹ** – כהן גדול שפיתה אשה ובעלה, לכתחילה **לֹא יִשָּׂא** אותן, שנאמר (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', דהיינו שבשעת הלקיחה והנישואין תהיה בתולה, ואלו אינן בתולות, **וְאִם** עבר **וְנָשָׂא** אחת מהן, **נָשׂוּי** ואינו צריך להוציאה. אך **אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ** – אדם אחר שאנס אשה ובעלה **וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ** – אדם אחר שאנס אשה ובעלה, **לֹא יִשָּׂא** אותן כהן גדול לכתחילה, **וְאִם** עבר **וְנָשָׂא** ונולד להם ולד, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַוָּלָד חָלָל,** כיון שנולד מפסולי כהונה ונתחלל ממנה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַוָּלָד כָּשֵׁר** לכהונה ואינו חלל. ויבואר להלן.

הגמרא מבארת דברי הברייתא: שנינו בברייתא: **אִם נָשָׂא נָשׂוּי. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,** אין הכוונה שמותר לו לקיימה, אלא אסור **וּמוֹצִיא** אותה **בְּגֵט.**

מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי** – מה ששנינו בברייתא **שֶׁאִם נָשָׂא נָשׂוּי,** מה הכוונה בזה, הרי אסור לקיימה וצריך לגרשה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב,** כוונת הברייתא בדבריה שאם נשא נשוי, **לוֹמַר**

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומ"ש מאין יבוא עזרי. הנה ידוע הפירוש ע"פ חסידות, שזהו לא רק שאלה אלא גם המענה **שמאין** היינו עתיקא קדישא, דלית שמאלא בהאי עתיקא ובמילא ממשיך טוב מבלי העלמות והסתרים והוא הנותן עזר בכל מצב בכל זמן ובכל מקום (ראה זהר הקדוש פ' בשלח ס"ד ע"ב, פ' שלח קנ"ח ע"ב) ומבואר בלקו"ת שמע"צ צ, ב.

בברכה.

שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם קְנָס בְּמִפּוּתָהּ – אם נשא כהן גדול את האשה שפיתה, הועילו לו הנישואין הללו לפוטרו מן הקנס האמור בה, שנאמר (שמות כב טז) 'אִם מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת', שרק אם לא כנסה, כסף ישקול, אך אם נשאה פטור מן הקנס.

הגמרא מביאה קושיא על דברי רב הונא: אָזַל [–הלך] רַב גְּבִיהָה שמוצאו מִמקום ששמו בֵּי כַּתִּיל, וַאֲמַרָהּ לִשְׁמַעְתָּא – אמר את דברי רב הונא שחייב להוציאה בגט, קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב אַשִׁי, אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – והרי רב ורבי יוחנן אמרו שניהם, בּוֹגֶרֶת בת שתים עשרה שנה וששה חדשים, וּמוּכַּת עַיִן – המאבדת בתוליה על ידי מכת עץ ולא על ידי ביאת אדם, לכתחילה לֹא יִשָּׂא אותן כהן גדול כיון שאינן בתולות, וְאִם עבר וּנְשָׂאָן, נָשׂוּי ואינו צריך לגרש, אֲלִמְּא – מבואר שאף שאסור לכתחילה בבוגרת ומוכת עץ, בדיעבד מותר בה כיון שסוֹפָהּ של כל בתולה לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, וסוֹפָהּ של כל בתולה לִהְיוֹת מוּכַּת עַיִן תַּחְתָּיו כלומר להבעל לו ולאבד בתוליה, ואם כן הָכָא נַמִּי – אף כאן בכהן גדול הנושא אנוסת או מפותת עצמו, נאמר שכיון שנשאה וסוֹפָהּ לִהְיוֹת בְּעוּלָה תַּחְתָּיו מותר לקיימה, ומדוע אמר רב הונא שצריך לגרשה. מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא על דברי רב הונא בשם רב מדברי רב עצמו.

הגמרא חוזרת לברייתא בסוף העמוד הקודם. שנינו בברייתא: אֲנוּסַת חֲכִירוֹ וּמְפוּתַת חֲכִירוֹ לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הַוֹּלֶד חָלָל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הַוֹּלֶד כָּשֵׁר.

הגמרא מביאה את ההלכה בענין זה: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שהולד חלל. וְכֵן אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.

לשון אחר בדברי רב הונא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש שאמרו שכך אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא – מהו טעמו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שהולד חלל, כיון שסָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בברייתא לקמן (סא:), שפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, ואף אנוסה ומפותה בכלל זה, וזונה אסורה לכהן בלאו (ויקרא כא יד), והנולד מנישואי חייבי לאוין של כהונה הרי הוא חלל.

מקשה הגמרא: וּמִי סָבַר לָהּ כְּוָתֵיהּ – וכי יתכן שרבי אליעזר בן יעקב סבר כרבי אלעזר, וְהָא קַיְימָא לָן – והרי מקובל בידינו שמִּשְּׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב היא קַב וְנָקִי – הוזכרה בתלמוד במקומות מעטים כמידת קב הקטנה, ונקיה היא והלכה כמותו, וְאִילּוּ בְּהָא – בדין זה של פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, ולא יתכן שרבי אליעזר בן יעקב שהלכה כמותו סבר כרבי אלעזר שאין הלכה כמותו. מסיקה הגמרא: אכן קַשְׁיָא על דברי רב הונא שטעמו של רבי אליעזר בן יעקב הוא משום דברי רבי אלעזר.

אופן אחר בביאור טעמי המחלוקת בברייתא: רַב אַשִׁי אָמַר, בְּיֵשׁ חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה קְמִיפַּלְגִי – רבי אליעזר בן יעקב וחכמים נחלקו במי שנולד מנישואי נשים האסורות לכהונה בעשה האם הוא חלל, שכהן גדול הנושא בעולה עובר בלאו הבא מכלל עשה של 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' (שם), שדווקא בתולה ולא בעולה, ולאו הנלמד מעשה דינו כעשה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר, יֵשׁ חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה, וְרַבָּנַן סָבְרִי אֵין חָלָל מֵחַיְיבֵי עֲשֵׂה, והולד חלל רק אם נולד מנישואי אשה האסורה לכהן בלאו.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו טעמו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שיש חלל מחייבי עשה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (שם) 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלֻלָה זֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם בְּתוּלָה' וגו', וּכְתִיב על כך (שם פסוק טו) 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו', ופסוק זה האומר שהולד חלל נאמר אֲבוּלְהוּ – על כל הנאמר בענין, ואף על המצוה שיקח בתולה ולא בעולה שהוא איסור עשה.

הגמרא מבארת טעמם של חכמים: וְרַבָּנַן שסברו שאין חלל מחייבי עשה, סברו שמה שנאמר בפסוק 'אֵלֶּה' בין איסורי לאוין לאיסורי עשה, הִפְסִיק הָעִנְיָן לומר שיש הבדל ביניהם, ומלמד שמה שנאמר 'ולא יחלל זרעו', לא נאמר על כל האיסורים אלא רק על איסורי הלאוין שבתחילת הפסוק, וממילא הנולד מאיסור העשה אינו חלל. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר שתיבת 'אֵלֶּה' לא באה למעט את הנולד מבעולה לכהן גדול שאינו נעשה חלל, אלא היא באה לְמַעוּטֵי כהן שבא על אשתו כשהיא נִדָּה, שהולד הנולד מביאה זו אינו נעשה חלל.

מבררת הגמרא: כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כמי סוברת הברייתא ששנינו בה, נאמר בכהן 'את אלה לא יקח', ויש לדייק, מַאלֶּה אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל – מאיסורי כהונה אתה מחשיב את ולדם חלל, וְאִי אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל מִנִּדָּה שבא עליה כהן, כְּמַאן – כמי סוברת ברייתא זו. משיבה הגמרא: כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, שלדברי רב אשי דרש מתיבת 'אלה' למעט את הנולד מנדה שאינו חלל.

מקשה הגמרא: וְלסברת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שביאר רב אשי ש'אלה' אינו מחלק בין איסור עשה לאיסור לאו, אלא ממעט את הנולד מנדה שאינו חלל, מדוע נכתב באמצע הפסוק בין איסורי לאוין לאיסור עשה, נִכְתְּבֵיהּ – שהתורה תכתוב לְ'אֵלֶּה' לְבַסּוֹף לאחר סיום הפסוק. מסיקה הגמרא: אכן קָשְׁיָא על רב אשי שהעמיד את המחלוקת האם 'אלה' מחלק בין האיסורים או ממעט נדה.

נאמר בכהן (ויקרא כא א) 'לְנֶפֶשׁ לא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו', כלומר שאסור לו להטמא למת, אמנם נאמר בו (שם כא ג) 'וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא', ומכך פשוט שאסור להטמא לאחותו הנשואה, שהרי היא בחזקת בעולה ולא בתולה. הברייתא מפרטת הדין בזה לגבי שאר אופנים שבאחותו: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אֲחוֹתוֹ של כהן אֲרוּסָה שמתה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים, כהן זה מִטַּמֵּא לָהּ – מותר לו להתעסק בקבורתה ולהטמא לה. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. ואם היתה אֲנוּסָה וּמְפוּתָה – בעולה לאדם אחר על ידי אונס או פיתוי ומתה, לִדְבְרֵי הַכֹּל אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. וְאם היתה מוּכַּת עַיִן – איבדה בתוליה על ידי מכת עץ, ומתה, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וטעמו, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שרק אחותו הָרְאוּיָה להנשא לְכֹהֵן גָּדוֹל דהיינו כשהיא בתולה, מִטַּמֵּא לָהּ כהן הדיוט, אך אחותו שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל דהיינו שאינה בתולה, אֵין מִטַּמֵּא לָהּ כהן הדיוט, שבכהן גדול נאמר 'בתולה' ובכהן הדיוט נאמר 'בתולה', והשוותה התורה את ה'בתולה' שבכהן הדיוט ל'בתולה' שבכהן גדול, לומר שרק אחותו הראויה להנשא לכהן גדול מטמא לה כהן הדיוט, ובמשנתנו דעת רבי שמעון שמוכת עץ אסורה להנשא לכהן גדול שאינה נחשבת לבתולה, וממילא לכהן הדיוט אסור להטמא לה. ושאר התנאים המוזכרים לעיל חלקו עליו בזה. וְאחותו של כהן בּוֹגֶרֶת, מִטַּמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי כָּל אָדָם דהיינו כל התנאים שהוזכרו בברייתא.

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה טעמם דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה שהתירו לכהן להטמא לאחותו ארוסה ומוכת עץ, ואסרו להטמא לאחותו אנוסה ומפותה. משיבה הגמרא: דְּדָרְשֵׁי הָכֵי – שדרשו כך, נאמר בתורה בענין ההיתר להטמא לאחותו, 'וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה', ודורשים פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָה שכיון שאינה בתולה אסור להטמא לה, יָכוֹל היית לומר שֶׁאֲנִי מוֹצִיא מפסוק זה אַף אחותו מוּכַּת עַיִן שאף היא אינה בתולה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב בהמשך הפסוק 'אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ', שהאיסור להטמא לאחותו שאינה בתולה הוא רק לְמִי שֶׁהֲוָיְיתָהּ – שיצאה מכלל 'בתולה' עַל יְדֵי בעילת אִישׁ, יָצְאָה מכלל זה זוֹ – מוכת עץ, שֶׁאֵין הֲוָיְיתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ אלא על ידי מכת עץ, ומותר להטמא לה. ומתיבת 'הַקְּרוֹבָה' דורשים לְרַבּוֹת אחותו הָאֲרוּסָה שמתה, שאין אומרים שכיון שנאמר 'אשר לא היתה לאיש' ואם היתה לאיש אסורה, והויה היא לשון קידושין, ויאסר להטמא לאחותו שנתקדשה, אלא מותר לו להטמא לה. ומתיבת 'אֵלָיו' שבהמשך הפסוק, דורשים לְרַבּוֹת שמותר לו להטמא אף לאחותו הַבּוֹגֶרֶת.

מקשה הגמרא: הָא – דין זה שיכול להטמא לאחותו הבוגרת לָמָּה לִי קְרָא – מדוע צריך פסוק לרבותו, וְהָאָמַר – והרי אמר רַבִּי מֵאִיר

המשך בעמוד כח

רש"ל

שאין משלם קנס במפותה — שאם מפותה היא, אהנו ליה נשואין למפטריה מקנסא. שהמפתה אין משלם קנס אלא בשאין כונסה, דכתיב: "אם מאן ימאן" (שמות כב). אבל אם "מהור ימהרנה לו לאשה" — לא יתן כלום. אבל אונס נותן מיד, אפילו הוא כונסה, דכתיב (דברים כב): "ונתן האיש השוכב עמה ולו תהיה לאשה". **אמרה לשמעתא** — להא דרב הונא דאמר ומוציאה בגט. **סופה להיות מוכת עץ תחתיו** — כלומר: סופה ליבעל לו, ולאבד בתוליה. **סופה להיות בעולה תחתיו** — ואם נשא נשוי דקתני — לגמרי קאמר, דמותר לקיימה, הואיל ולעצמו נבעלה, וסופה להיות בעולה לו. **סבר לה כרבי אלעזר** — דאמר (יבמות סא,ב): פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות — עשאה זונה, וקיימה עליה בלאו. ומחייבי לאוין דכהונה הוי הולד חלל. **דרב עמרם** — לקמן בפירקין (שם). **ביש** חלל מחייבי **עשה** — רבי אליעזר בן יעקב לא כרבי אלעזר סבירא ליה, ולאו זונה היא, ולא קיימא עליה בלאו אלא בעשה, דכתיב: "בתולה יקח" ולא בעולה, ולאו הבא מכלל עשה — עשה. **וכתיב לא יחלל אבולהו** — ואפילו א"בתולה יקח ולא בעולה", דעשה הוא. **אלה הפסיק הענין** — דכתיב: "אלה" בתר חייבי לאוין, לאשמועינן: אלה שהן חייבי לאוין חלוקין מדין חייבי עשה. **למעוטי נדה** — שאם בא כהן על אשתו נדה — אין הולד חלל. **ולכתביה לבסוף** — הואיל ולאו לפלוגינהו אתי. **קשיא** — לרב אשי דמוקי פלוגתייהו בטעמא דהני קראי. **אחותו ארוסה** — של כהן הדיוט. אבל נשואה — פשיטא לן דאין מטמא, דכתיב: "ולאחותו הבתולה". **אנוסה ומפותה** — אחותו שנאנסה או שנתפתתה. **דברי הכל אין מטמא לה** — וטעמא דכולהו מפרש לקמן. **ומוכת עץ אין מטמא לה דברי רבי שמעון** — רבי שמעון לטעמיה, דאמר במתניתין: מוכת עץ אסורה לכהן גדול, אלמא: לאו בכלל בתולה היא. **שאינה ראויה לכהן גדול אין מטמא לה** — דהכא והכא "בתולה" כתיב. **דברי כל אדם** — ואפילו לרבי מאיר, דפסיל בוגרת לכהן גדול — הכא לענין טומאה איתרבי, כדלקמן. **פרט לאנוסה ומפותה** — שאינה בתולה. **יכול שאני מוציא אף מוכת עץ** — שאינה בתולה. **לרבות את הארוסה** — ואיצטריך לרבויא, דלא תימא: "אשר לא היתה" — פרט לארוסה שהיתה לאיש, דהויה לשון קידושין היא. הכי גרסינן: **למה לי קרא והא אמר רבי מאיר בתולה מקצת בתולים משמע** — לעיל אמר הכי: מדאיצטריך למכתב "בבתוליה" לגבי כהן גדול להוציא את הבוגרת לרבי מאיר — מכלל דבתולה — בוגרת נמי משמע. **מהתם** — "כי ימצא איש נערה בתולה" (דברים כב).

מדשבקיה

שָׁאֵין מְשַׁלֵּם קְנָס בִּמְפוּתָה. אַזֵּל רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כְּתִיל, אֲמַרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. אֲמַר לֵיהּ: וְהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: בּוֹגֶרֶת וּמוּכַּת עַץ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא - נָשׂוּי. אַלְמָא: סוֹפָהּ לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, סוֹפָהּ לִהְיוֹת מוּכַּת עַץ תַּחְתָּיו, הָכָא נַמִּי - סוֹפָהּ לִהְיוֹת בְּעוּלָה תַּחְתָּיו! קַשְׁיָא. "אֲנוּסַת חֲבֵירוֹ וּמְפוּתַּת חֲבֵירוֹ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַוָּלָד חָלָל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַוָּלָד כָּשֵׁר". אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְכֵן אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר. וּמִי סָבַר לַהּ כְּוָתֵיהּ? וְהָא קַיְימָא לָן: מִשְּׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קַב וְנָקִי, וְאִילּוּ בְּהָא אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר! קַשְׁיָא. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּיֵשׁ חָלָל מְחַיְּיבֵי עֲשֵׂה קָמִיפַּלְגִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: יֵשׁ חָלָל מְחַיְּיבֵי עֲשֵׂה, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין חָלָל מְחַיְּיבֵי עֲשֵׂה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - דִּכְתִיב: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם בְּתוּלָה וגו'", וּכְתִיב: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" אַכּוּלְּהוּ. וְרַבָּנַן - "אֵלֶּה" הִפְסִיק הָעִנְיָן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - אָמַר "אֵלֶּה" לְמַעוּטֵי נִדָּה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: מֵ"אֵלֶּה" אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל, וְאִי אַתָּה עוֹשֶׂה חָלָל מִנִּדָּה, כְּמַאן - כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נִכְתְּבֵיהּ לְ"אֵלֶּה" לְבַסּוֹף! קַשְׁיָא. תָּנוּ רַבָּנַן: אֲחוֹתוֹ אֲרוּסָה, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים: מִטַּמֵּא לָהּ, רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל אֵין מִטַּמֵּא לָהּ, וּמוּכַּת עַץ - אֵין מִטַּמֵּא לָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל מִטַּמֵּא לָהּ, שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - אֵין מִטַּמֵּא לָהּ. וּבוֹגֶרֶת מִטַּמֵּא לָהּ - דִּבְרֵי כָּל אָדָם. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה? דְּדָרְשֵׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף מוּכַּת עַץ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ", מִי שֶׁהֲוָיְיתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ, יָצְאָה זוֹ שֶׁאֵין הֲוָיְיתָהּ עַל יְדֵי אִישׁ. "הַקְּרוֹבָה" לְרַבּוֹת הָאֲרוּסָה. "אֵלָּיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת. הָא לָמָּה לִי קְרָא? וְהָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: "בְּתוּלָה" אֲפִילּוּ מִקְצָת בְּתוּלָה מַשְׁמַע! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: נֵילָף "בְּתוּלָה" "בְּתוּלָה" מֵהָתָם, מַה לְּהַלָּן נַעֲרָה - אַף כָּאן נַמִּי נַעֲרָה, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעְמַיְיהוּ? דְּדָרְשֵׁי הָכִי: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה" פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפוּתָּה וּמוּכַּת עַץ, "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה" פְּרָט לַאֲרוּסָה, "הַקְּרוֹבָה" לְרַבּוֹת אֲרוּסָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה? וְהא

תוספות

שאינו משלם קנס במפותה — ואם תאמר: וכיון דבעיא גט, ואית לה כתובה, כמו אלמנה לכהן גדול דיש לה כתובה, כדאמרינן ב"יש מותרות" (יבמות פה,א) אף על גב דאסורה מן התורה, ואם כן — מאי נפקא מינה דאין משלם קנס? הרי יש לה כתובה, ומה לי קנס ומה לי כתובה! ואמר רבינו יצחק: דנפקא מינה אם מחלה לכתובה. ועוד נפקא מינה: דלא משלם מן העידית כדין קנס, אלא מן הזיבורית כדין כתובת אשה. ועוד: דכתובת בעולה דרבנן. ועוד נראה: דהא דאמר רב מוציא בגט — היינו מדרבנן. ולהכי נקט פלוגתא דרבי באנוסת חבירו, דבאנוסת עצמו — מודה דלא הוי חלל. ומיהו, מצינן למימר דנקט אנוסת חבירו להודיעך כוחן דרבנן דמכשרי. **סופה** להיות בעולה תחתיו — ואין לומר דמוציאה בגט דקאמר רב — היינו לרבי אלעזר, דאמר: פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה. דהא רב אברייתא קאי, ובריייתא דלא כרבי אלעזר, דהא אמרי רבנן הולד כשר. **חלל** מחייבי עשה — תימה: כיון ד"לא יחלל" קאי נמי אבעולה לרבי אליעזר בן יעקב, אם כן אין זה חייבי עשה גרידא, ד"לא יחלל" לאו הוא, כדקאמר בפרק [בתרא] דקידושין (עח,א): בעל — לוקה משום "לא יחללו"! **אלה** הפסיק הענין — ולא מוקמינן "לא יחלל" אבעולה, אף על גב דמינה סליק — משום דמיסתבר טפי לאוקמי אחייבי לאוין. **ואי** אתה עושה חלל מנדה — בתורת כהנים מפרש, דאיצטריך דלא ניקח דליהוי חלל מקל וחומר מהני שהם חייבי לאוין. תימה: דמה לאלמנה וביוצא בה — שכן הן עצמן מתחללות? וכי תימא הכי נמי, כיון דבא עליה עשאה זונה — הא לא הוי זונה, כיון דתפסי בה קידושין! **אליו** לרבות הבוגרת — ואם תאמר: למה לי "אליו"? נרבי בוגרת מ"ולא היתה לאיש" כדמרבינן מיניה מוכת עץ! ויש לומר: דאי לאו "אליו" הוה מוקמינן "לא היתה" לבוגרת גרידא, דבוגרת מסתבר לרבות טפי ממוכת עץ. משום דמוכת עץ איתעביד בה מעשה, ולהכי מוקי "אליו" דכתיב ברישא לרבות בוגרת, ו"לא היתה לאיש" דכתיב בסוף מוקי למוכת עץ. וכן משמע דבוגרת עדיפא ממוכת עץ, דהא בבוגרת לא פליגי, כדקתני: ובוגרת מטמא לה דברי כל אדם. ועוד נראה: דממשמעות "בתולה" מימעטא מוכת עץ אפילו לרבי מאיר, מדפריך גבי בוגרת: והא למה לי קרא. וגבי מוכת עץ לא פריך הכי, ולהכי מוקי קרא קמא בבוגרת. ונידחא נמי השתא הא דדרשינן דרשא ד"אשר לא היתה לאיש" ברישא, אף על גב דכתיב בסוף — משום דממשמעות "בתולה" הוה לן למעוטי מוכת עץ, הוצרך לפרש דמתרבי מ"אשר לא היתה לאיש". **נילף** בתולה בתולה מהתם — אומר רבינו תם: מהתם — היינו מכהן גדול, ולא כמו שפירש בקונטרס דמ"בתולה" דאונס ומפתה קאמר. וכן נראה לרבינו יצחק, דהא בבולה שמעתא לא איירי באונס ומפתה, ולא הוה ליה למימר מהתם, אלא הוה ליה למימר בהדיא: מאונס ומפתה, אלא מהתם — היינו כהן גדול, כדפירש רבינו תם, דאיירי ביה, ומשום דרבי שמעון גמרה מהתם, קא סלקא דעתך נילף מהתם, כדקאמר: ראויה לכהן גדול מטמא לה כו', ועל כרחך לא לסימנא בעלמא נקטיה, מדפריך בסמוך: והא אמר רבי שמעון ראויה לכהן גדול כו'. ואי פריך משום דאין הכלל אמת — מהא לא הוה משני מידי, אלא ודאי דמכהן גדול הוה ליה למילף. ומוכת עץ מהתם גמר לה רבי שמעון, כדקתני בהדיא בברייתא: הראויה לכהן גדול כו', דאי לאו דמיעטיה רחמנא מוכת עץ מ"בבתוליה" עד שיהו כל בתוליה קיימין, וגמר מהתם — הוה ליה למידרש הכא: מי שהוייתה על ידי איש, יצתה מוכת עץ, והוה ילפינן התם מהכא.

יבמות. פרק שישי – הבא על יבמתו דף ס עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

והא אמר רבי שמעון בתולה שלימה משמע — תימה, דלעיל פריך: למה לי לרבות הבוגרת — והא אמר רבי מאיר "בתולה" — אפילו מקצת בתולים (משמע). משמע דאי הוה סבר בתולה שלימה — לא הוה קשה לן מידי. והשתא פריך איפכא! ואומר רבינו יצחק, דהכא פריך הכי: והאמר רבי שמעון בתולה שלימה משמע, ולהכי מכשיר התם בכהן גדול בוגרת — ואם כן למה לי הכא "אליו" לרבות בוגרת? נילף "בתולה" "בתולה" מהתם! ומשני: טעמא דידיה נמי מהכא. ואם תאמר: מאחר דמרבינן הכא בוגרת, למה לי יו"ד ד"בתוליה" לעיל להכשיר בוגרת? נילף מהכא! ואמר רבינו יצחק: דצריך למכתב התם בתוליה ביו"ד, משום דבענין אחר לא אפשר למכתב יתור של בי"ת, ד"בבתוליה" למדרש מיניה: עד שיהו כל בתוליה קיימין, למעוטי שלא כדרכה ומוכת עץ, כדפרישית לעיל. **הא** אינה יודעת יקיימוה — לא היה צריך למידק הכי, אלא: הא טף, אפילו יודעת — יקיימו כו'. אלא שרוצה להקשות משניהם ד"כל אשה יודעת" משמע: דאינה יודעת — קיימו, וטף נמי, אפילו יודעת — קיימו. ובאידך קרא ד"טף אשר לא ידעו" משמע הא ידעו, או גדולה ואפילו לא ידעה — הרוגו. **בראויה** ליבעל הכתוב מדבר — ו"יודעת איש" היינו ראויה לדעת איש. והא דכתיב "אשה" דמשמע דוקא גדולה — היינו משום דליקשו קראי, ומתוך כך מוקמינן דבראויה ליבעל הכתוב מדבר. דאי לא כתיב "אשה" אלא סתם וכל "יודעת איש", הוה אמינא דהאי קרא נמי בטף איירי. ובטף, יודעת — הרוגו, ושאינה יודעת — יקיימו. אבל גדולה — אפילו אין יודעת הרוגו. **סימן** לעבירה הדרוקן — על ידי העבירה בא הדרוקן, כדאמרינן ב"במה מדליקין" (שבת לג,א) והדרוקן לאו היינו ירקון, כדאמר ב"הרואה" (ברכות סב,ב) אבל קצת יש להדרוקן ירוקת פנים, כדאמר: דכל שפניה מוריקות.

קברי

רש"י

מדשבקיה לבר זוגיה — דגבי מוכת עץ לא פליג אלא רבי שמעון לחודיה, ושבקיה רבי יוסי דהוה בר זוגיה בארוסה. מכלל דבמוכת עץ כרבי מאיר סבירא ליה לרבי יוסי, דמטמא לה. מ"**לא היתה**" — דדריש ליה לרבי מאיר: מי שהורייתה על ידי איש. **והא אפקיה** — רבי יוסי להוציא את הארוסה. **חד מ"לא היתה**" — להוציא את הארוסה. **מ"לאיש**" — למישרי מוכת עץ, שאין מקולקלת על ידי איש. **והא אמר רבי שמעון** — לעיל: "בתולה" — שלימה משמע, מדאיצטריך "בתוליה" למישרי בוגרת לכהן גדול. **כשרה לכהונה** — לא מחזקינן לה כזונה. **אי הכי אפילו בת שלש שנים** — נמי ליתכשר לרבי שמעון, ובלבד שלא תהא נבעלת. דהא קרא אנבעלה הוא דקא קפיד ליה, וקאמר: כל שאין נבעלת — החיו לכם. **כדרב הונא** — לא מצית אמרת דבת שלש שנים לימא קרא "החיו". **דרב הונא רמי** — "אשה" משמע גדולה, וקאמר קרא: יודעת — הרוגו, ושאינה יודעת — החיו, מכלל דטף, לא שנא הכי ולא שנא הכי — החיו, וכתיב: "וכל הטף" וגו'. **הוי אומר** — מדקשו קראי אהדדי על כרחך "יודעת" דקרא ו"אשר לא ידעו" — לאו ידיעה ממש קאמר, דאם כן — לא מיתרצא דוקיא דקרא. אלא בראויה ליבעל הכתוב מדבר — דכל אשה הראויה לידע — הרוגו, והשתא משמע: אשה — אפילו טף בת שלש דראויה לידע. ולא תידוק: הא טף בין ידעי בין לא ידעי — החיו, דהא בראויה קא מישתעי קרא. אלא "החיו לכם" דקאמר רחמנא — בפחותה מבת שלש קאמר. **בראויה ליבעל** — אף על פי שלא נבעלה. **כשהוא אומר וכל הטף אשר לא ידעו** החיו — הא אשה, אף על פי שלא ידעה — הרוגו הוי בראויה ליבעל קמשתעי קרא. **פניה מוריקות** — נס היה. הדרוקן — פניהן של עוברי עבירה מורקין. **מאנשי יבש גלעד** — בימי פלגש בגבעה, שנהרגו כל אנשי יבש גלעד לפי שלא באו להלחם בשבט בנימין כשאר אחים. והחיו כל שלא נבעלה, ונתנום לנותרים משבט בנימין לנשים. **כפירוש שמיע לך** — מיניה דרבי יהושע בן לוי. **או מכללא** — דשמעת מיניה מילתא דדייקת מיניה דסבירא ליה כרבי שמעון. **מאי כללא** — מאיזה כלל היה לו לומר. **ערער** — לפסול משפחת העיר. רומנום גרסינן. **והכשירה** — הניחה תחת בעלה כהן. **ואי מכללא מאי** — ואי מהאי כללא שמיע ליה לרבי יעקב, מאי אית ליה לרבי זירא לאותביה, דקא בעי מיניה: בפירוש שמיע לך או מכללא? **הכא סופה** להיות זונה תחתיו? בתמיה. אי סבירא ליה דפסול — משום זנות סבירא ליה, ואם כן — לא שנא לכתחלה ולא שנא דיעבד — אסירא. **וקשיא ליה** — כדאקשי: דלמא התם הואיל ואינסיב אינסיב. **ומשני הכי** — כדשנינן: בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו כו'. **מפיקנא לך רבי יעקב מאונך** — כלומר: משמתינן לך, ותפיק על כרחך.

אין

וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - מִטַּמֵּא לָהּ, שֶׁאֵין רְאוּיָה לְכֹהֵן גָּדוֹל - אֵין מִטַּמֵּא לָהּ! שָׁאנֵי הָתָם דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "קְרוֹבָה". אִי הָכִי מוּכַּת עֵץ נַמִּי [רַבִּי]! "קְרוֹבָה" אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם. וּמָה רָאִיתָ? הָא אִתְעַבִּיד בָּהּ מַעֲשֶׂה, הָא לָא אִתְעַבִּיד בָּהּ מַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹסֵי, מִדְּשָׁבְקֵיהּ לְבַר זוּגֵיהּ - מִכְּלָל דִּבְמוּכַּת עֵץ כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, מְנָא לֵיהּ? מ"לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". וְהָא אַפִּיקְתֵּיהּ! חַד מִ"לֹא הָיְתָה" וְחַד מִ"לְאִישׁ". "אֵלָיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת. וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: "בְּתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע! טַעְמָא דִּידֵיהּ נַמִּי הָתָם מֵהָכָא, דְּדָרֵישׁ הָכִי: מִדְּ"אֵלָיו" לְרַבּוֹת הַבּוֹגֶרֶת, מִכְּלָל דְּ"בְתוּלָה" בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם" וַהֲרֵי פִּנְחָס עִמָּהֶם. וְרַבָּנַן: לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. אִי הָכִי - בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד נַמִּי! כִּדְרַב הוּנָא. דְּרַב הוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: "כָּל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרוֹגוּ". הָא אֵינָהּ יוֹדַעַת - קַיְּימוּ, מִכְּלָל דְּהַטַּף בֵּין יָדְעוּ בֵּין לֹא יָדְעוּ - קַיְּימוּ, וּכְתִיב: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם", הָא יָדְעָי - הֲרוֹגוּ. תֵּיוּבְתָּא מִמַּתְנִיתִין דְּבָבֶל: "וְכֹל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ" בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נִבְעֶלֶה מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר" הֲרֵי אוֹמֵר בִּרְאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מְנָא יָדְעִי? אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: הֶעֱבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ, כָּל שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבָּעֵל, כָּל שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִיבָּעֵל. אָמַר רַב נַחְמָן: סִימָן לַעֲבֵירָה הִדְרוֹקָן. כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר". מְנָא יָדְעִי? אָמַר רַב בְּהָנָא: הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן, בְּעוּלָה - רֵיחָהּ נוֹדֵף, בְּתוּלָה - אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְנַעֲבְרִינְהוּ לִפְנֵי צִיץ! אָמַר רַב כָּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: "לָרָצוֹן לָהֶם" כְּתִיב, לָרָצוֹן וְלֹא לִפּוּרְעָנוּת. אִי הָכִי בְּמִדְּיָן נַמִּי! אָמַר רַב אַשִׁי: "לָהֶם" כְּתִיב, לָהֶם לְרָצוֹן וְלֹא לִפּוּרְעָנוּת, וּלְנָכְרִים - אֲפִילּוּ לִפּוּרְעָנוּת. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי: בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לְךָ, אוֹ מִכְּלָלָא שְׁמִיעַ לְךָ? מַאי כְּלָלָא? דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עֶרְעָר, וְשִׁגֵּר רַבִּי אֶת רַבִּי רוֹמָנוּם וּבְדָקָהּ, וּמְצָאָ בָהּ בַּת גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - וְהִכְשִׁירָהּ רַבִּי לִכְהוּנָּה. אָמַר לֵיהּ: בְּפֵירוּשׁ שְׁמִיעַ לִי. וְאִי מִכְּלָלָא מַאי? דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, הוֹאִיל וְאִנְסִיב - אִנְסִיב. דְּהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: בּוֹגֶרֶת וּמוּכַּת עֵץ - לֹא יִשָּׂא, וְאִם נָשָׂא - נָשׂוּי. הָכִי הָשְׁתָּא?! בְּשֶׁלָּמָא הָתָם - סוֹפָהּ לִהְיוֹת בּוֹגֶרֶת תַּחְתָּיו, סוֹפָהּ לִהְיוֹת תַּחְתָּיו. הָכָא - סוֹפָהּ לִהְיוֹת זוֹנָה תַּחְתָּיו?! רַב סָפְרָא מַתְנֵי לָהּ מִכְּלָלָא, וְקָשְׁיָא לֵיהּ הָכִי. הַהוּא כָּהֲנָא דְּאִנְסִיב גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי הַאי? אָמַר לֵיהּ: דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי. אָמַר לֵיהּ: זִיל אַפֵּיק, וְאִי לָא - מַפֵּיקְנָא לָךְ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מְאוּנֵיךָ. תַּנְיָא וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר

קברי

וְהָא – והרי **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא לעיל (ע"א), שדווקא אחות כהן הרֵאוּיָה להנשא **לְכֹהֵן גָּדוֹל, מְטַמֵּא לָהּ** – מותר לו להטמא לה, **וְשֶׁאֵין רְאוּיָה** להנשא **לְכֹהֵן גָּדוֹל** מחמת שאינה בתולה כגון מוכת עץ, **אֵין מְטַמֵּא לָהּ**, וכיצד התיר לכהן להטמא לאחותו ארוסה שנתגרשה, הרי אסורה להנשא לכהן גדול כיון שהיא גרושה.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדין באחותו ארוסה שנתגרשה אף שאינה ראויה לכהן גדול, **דְּרַבִּי רַחֲמָנָא קְרוֹבָה** – שהתורה ריבתה במפורש באומרה 'הקרובה', שאחיה הכהן שהיא קרובה אליו יכול להטמא לה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כדבריך שאף אם אינה ראויה לכהן גדול נתרבתה ב'הקרובה' שיכול אחיה הכהן להטמא לה, אחותו **מוּכַּת עַיִן נַמִּי [רַבִּי]** – גם נרבה מכך שיכול להטמא לה אף שאינה ראויה לכהן גדול, ומדוע אמר רבי שמעון בברייתא שאסור להטמא לאחותו מוכת עץ. מתרצת הגמרא: נכתב בלשון יחיד 'הַקְּרוֹבָה', שמשמע שדווקא קרובה **אַחַת** נתרבתה מכך להטמא לה אף שאינה ראויה לכהן גדול, **וְלֹא שְׁתַּיִם**, ומרבים דווקא ארוסה ולא מרבים מוכת עץ. שואלת הגמרא: **וּמָה רָאִיתָ** לרבות דווקא ארוסה שנתגרשה ולא מוכת עץ, הרי אין בפסוק עצמו הוכחה לכך, ומסברא נראה לרבות מוכת עץ שאינה פסולה כל כך כארוסה שנתגרשה. משיבה הגמרא: **הָא אִתְּעַבִּיד בָּהּ מַעֲשֶׂה** – מוכת עץ נעשה בה מעשה הפוסלה, שהוכתה בעץ ואיבדה בתוליה, **וְאִילוּ הָא** – ארוסה **לֹא אִתְּעַבִּיד בָּהּ מַעֲשֶׂה** – לא נעשה בגופה מעשה, ולכן מסתבר שהקרובה שריבתה התורה שמותר לכהן להטמא לה, היא אחותו הארוסה שנתגרשה, ולא אחותו מוכת עץ.

הגמרא מבארת את שיטת רבי יוסי בדין מוכת עץ, ולימודו. מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי, מִדְּשַׁבְקֵיהּ לְבַר זוּגֵיהּ** – מכך שעזב את רבי שמעון בן זוגו, שבתחילת הברייתא (לעיל ע"א) אמרו יחד שכהן אסור להטמא לאחותו הארוסה, ובהמשך הברייתא הובא בשם רבי שמעון שאחותו מוכת עץ אסור להטמא לה, ולא הובא זאת גם בשם רבי יוסי בן זוגו בדין הקודם, **מִכְּלָל** – מוכח מזה **דְּבַמּוּכַּת עַיִן** רבי יוסי **כְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ** שהתיר לאחיה הכהן להטמא לה, ולא כרבי שמעון שאסר, **מְנָא לֵיהּ** – מהיכן למד דין זה.

משיבה הגמרא: למד זאת **מִמה** שנאמר (ויקרא כא ג) 'וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה וגו' **אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא**', שמותר להטמא לאחותו שלא נישאה ולא איבדה בתוליה על ידי איש, אלא על ידי מכת עץ.

מקשה הגמרא: **וְהָא אַפֵּיקְתֵּיהּ** – והרי רבי יוסי כבר למד מפסוק זה למעט שאסור לו להטמא לארוסה, וכיצד לומד מכך שוב לרבות מוכת עץ. מתרצת הגמרא: **חַד** – לימוד אחד שאסור להטמא לארוסה למד **מִ'אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה'**, שבא למעט ארוסה שכבר 'היתה' לאיש על ידי קידושין, **וְחַד** – לימוד אחד שמותר לו להטמא למוכת עץ למד **מֵ'לְאִישׁ'**, שרק למי שנישאה ונחסרו בתוליה על ידי איש אסור להטמא, ומותר להטמא למי שאין הוייתה על ידי איש אלא על ידי מכת עץ.

הגמרא חוזרת לדון בדרשת רבי שמעון בברייתא: מ'אֵלּוּ' (שם) דורשים **לְרַבּוֹת** שמותר לכהן להטמא לאחותו **הַכּוֹנֶרֶת**. מקשה הגמרא: **וְהָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** לעיל, שלכך הוצרכה התורה לכתוב 'בתוליה' להתיר בוגרת לכהן גדול, משום שאם היה כתוב 'בְּתוּלָה', **בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע** מכך, שלא נתמעטו בתוליה, וממילא כאן שנאמר 'ולאחתו הבתולה' משמע שמותר להטמא דווקא לבתולה שלימה ולא לבוגרת שנתמעטו בתוליה, וכיצד דורשים מ'אליו' לרבות שמותר להטמא לבוגרת.

מתרצת הגמרא: **טַעְמָא דִּידֵיהּ נַמִּי הָתָם** – אף הטעם של רבי שמעון שם כשלומד ש'בתולה' שלימה משמע, נלמד **מֵהָכָא** – מפרשתנו כאן, **דְּדָרֵישׁ הָכִי** – שדרש כך, **מִכַּח** ד'אֵלּוּ' הוצרך **לְרַבּוֹת** שכהן מותר להטמא לאחותו **הַכּוֹנֶרֶת, מִכְּלָל** – משמע ד'בְּתוּלָה' בלא 'אליו' דוקא **בְּתוּלָה שְׁלֵימָה מַשְׁמַע** ולא בוגרת, וממילא לא קשה כיצד מותר לכהן להטמא לאחותו בוגרת אף שאינה בתולה שלימה, כיון שזה עצמו נלמד מהריבוי שמותר להטמא לבוגרת.

הגמרא מביאה ברייתא בענין אשה נוספת הכשירה לכהונה: **תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, גִּיּוֹרֶת** שנתגיירה בהיותה **פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד**, אף אם עתה גדלה, **כְּשֵׁרָה** להנשא **לְכֹהֵן** ואף להכהן גדול, כיון שאין מחזיקים אותה לזונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** במלחמת מדין (במדבר לא יח) 'וְכל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם', ודורשים ש'החיו לכם' היינו לנישואין, **וְהָרֵי פְּנֻחָס** שכבר היה כהן בזמן זה היה **עִמָּהֶם** – עם היוצאים למלחמת מדין, שנאמר (שם לא ו) 'אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן', ואף לו הותרו, ומבואר שהטף בנשים שלא ידעו משכב זכר, והיינו פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שנתגיירה, כשירה לכהונה.

חכמים נחלקו על דברי רבי שמעון. הגמרא מבארת את סברתם: **וְרַבָּנַן** החולקים על רבי שמעון שסברו שגיורת אף פחותה מבת שלש שנים ויום אחד פסולה לכהונה, מפרשים כוונת הפסוק 'וכל הטף בנשים וגו' החיו לכם' שאין הכוונה לנישואין אלא **לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת**.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן למד רבי שמעון מפסוק זה שגיורת כשירה לכהונה, הרי אף **בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד** שידוע שלא נבעלה **נַמִּי** – גם יש ללמוד משם שכשירה לכהונה, שהרי נאמר 'אשר לא ידעו משכב זכר', ומשמע שכל אשה שידוע שלא נבעלה הרי היא בכלל 'החיו לכם', ולרבי שמעון מותרת לנישואין.

מתרצת הגמרא: מוכרח שהפסוק מדבר בפחותה מבת שלש שאינה ראויה להבעל, **כְּהוֹכְחוּתָא דְּרַב הוּנָא, דְּרַב הוּנָא רָמֵי** – הקשה סתירה, **כְּתִיב** במלחמת מדין (שם לא יז) 'כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הָרֹגוּ', ו'אשה' משמע גדולה, ונאמר שאם היא יודעת איש דהיינו שנבעלה לו הרוגו, **הָא** – אולם אם **אֵינָהּ יוֹדַעַת** איש, **קַיְּימוּ** לכם, **וּמִכְּלָל** – משמע מכך **דְּהַטַּף** – נשים קטנות, **בֵּין** אם **יָדְעוּ** – נבעלו לאיש **וּבֵין** אם **לֹא יָדְעוּ** איש, **קַיְּימוּ**, **וּכְתִיב** בפסוק שאחריו (שם לא יח) 'וְכל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם', ומשמע שאף נשים קטנות **הָא יָדְעֵי** – אם נבעלו לאיש, **הָרֹגוּ**, וזה סותר למשמעות הפסוק הקודם שמותר לקיים את הטף אף אם נבעלו. ואמר שכדי לתרץ הסתירה **חֲיֵי אוֹמֵר** שאין הכוונה ב'כל אשה יודעת איש' לבעילה ממש, אלא **בְּרַאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, דהיינו קטנה בת שלש שנים ויום אחד, שאותה הרוגו אף שלא נבעלה, ו'הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר' היינו קטנות פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד שאינן ראויות להבעל, שאותן החיו לכם אף אם נבעלו. וממילא גם לענין היתר נישואין לכהונה, פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שאינה ראויה להבעל מותרת, והגדולה ממנה אסורה.

הגמרא מביאה ראיה לכך: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כך גם בברייתא, נאמר **'וְכל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ** וגו' **הָרֹגוּ**', ו'יודעת איש' אין הכוונה שנבעלה אלא **בְּרַאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, ואף שלא נבעלה. שואלת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר** שמדובר **בְּרַאוּיָה לִיבָּעֵל, אוֹ** שמא **אֵינוֹ** כך **אֶלָּא** שמדובר **בִּנְבֻעֲלָה מַמָּשׁ** כמשמעות הפשוטה. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** 'וְכל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם', ומשמע שדווקא קטנות שלא נבעלו החיו, אך אשה גדולה אף שלא נבעלה הרוגו, ואם תאמר שהפסוק הראשון מדבר בנבעלה ממש, הרי משמע שאם לא נבעלה החיו, וזה סותר למשמעות הפסוק השני, אלא **חֲיֵי אוֹמֵר, שֶׁבְּרַאוּיָה לִיבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, ולכן אף שלא נבעלה הרוגו, אך קטנות פחותות מבנות שלש ויום אחד שאינן ראויות להבעל החיו. וזה כרב הונא.

מבררת הגמרא: **מְנָא יָדְעֵי** – כיצד ידעו ישראל איזו קטנה ראויה להבעל ואיזו אינה ראויה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, הֶעֱבִירוּם** לנשים אלו **לִפְנֵי הַצִּיץ** שלבש הכהן הגדול, ואז **כָּל אִשָּׁה שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת** – נעשות ירוקות [על ידי נס] **בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבָּעֵל, וְכָל אִשָּׁה שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִיבָּעֵל.**

מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן**, ממה שאמרו שפניהם מוריקות, שמשמע שהסִימָן לְעוּבר **עֲבֵירָה**, שנחלה בהֶחְרוֹקָן – חולי שבו פני

המשך בעמוד קפז

קִבְרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵינָן מְטַמְּאִין את המאהיל עליהם בְּטוּמאת אֹהֶל, שבטומאת אהל נאמר (במדבר יט יד) 'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים', ונכרים אינם בכלל 'אדם' שנאמר שם, שֶׁנֶּאֱמַר לישראל (יחזקאל לד לא), 'וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם', ודורשים שרק 'אַתֶּם' דהיינו בני ישראל קְרוּיִין 'אָדָם', וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים קְרוּיִין 'אָדָם', ולכן אין קבריהם מטמאים בטומאת אוהל.

קושיא על הביאור שנכרים לא נקראו 'אדם': מֵיתִיבֵי, נאמר בשלל של מלחמת מדין (במדבר לא מ) 'וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף', וזה נאמר על המדינים הנכרים, ומבואר שאף הם קרויים 'אדם'. מתרצת הגמרא: באמת רק ישראל נקראו 'אדם', ומה שנאמר על המדינים 'אדם', הוא רק מִשּׁוּם הַבְּהֵמָה שנאמרה שם (שם לא לב–לט) לגבי צאן ובקר וחמורים, שכלפי הבהמות נקראים הם 'אדם', אך במקום שלא הוזכרה בהמה במקום שהוזכרו נכרים, לא נאמר עליהם 'אדם'.

קושיא נוספת: נאמר על נינוה (יונה ד יא) 'אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה רִבּוֹא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ (וּבְהֵמָה רַבָּה)', ומבואר שנאמר על אנשי נינוה הנכרים 'אדם'. מתרצת הגמרא: גם שם נקראו 'אדם' מִשּׁוּם שהוזכרה שם בְּהֵמָה בסוף הפסוק 'וּבְהֵמָה רַבָּה', וכלפיה נקראו 'אדם'.

הגמרא מקשה על הדין שקברי נכרים אינם מטמאים באוהל: נאמר במלחמת מדין (במדבר לא יט) 'כֹּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נוֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' וגו', ומבואר שישראל הנלחמים במדין היו טעונים טהרה שבעה ימים מטומאת מת, ומבואר שנכרים מתים מטמאים ולא כדברי רבי שמעון. מתרצת הגמרא: סיבת טומאתם היתה דִּלְמָא אִיקְטִיל חַד מִיִּשְׂרָאֵל – שמא נהרג אחד מישראל ונגעו בו, והוא ודאי מטמא, אך נכרי מת אינו מטמא לשיטת רבי שמעון.

ביאור שיטת חכמים שקברי נכרים מטמאים: וְרַבָּנַן סברו, שלא ניתן לפרש שבמלחמת מדין היו צריכים להטהר שמא נהרג אחד מישראל ונגעו בו, שהרי אמרו שרי האלפים ושרי המאות למשה לאחר המלחמה (שם לא מט) 'וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ', אלא ודאי היו צריכים להטהר מחמת שנטמאו מן הנכרים, ומוכח שקברי נכרים מטמאים.

מיישבת הגמרא את שיטת רבי שמעון: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי יפרש את הפסוק 'ולא נפקד ממנו איש', שאין הכוונה שלא מת אחד מישראל, אלא לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ לַעֲבִירָה, שלא חטאנו עם בנות מדין.

הגמרא מביאה תירוץ אחר לקושיא מדוע במלחמת מדין היו צריכים להטהר: רַבִּינָא אָמַר, נְהִי דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא מֵאֲטַמּוּיֵי בְּאֹהֶל – אף שמיעטם הכתוב מלהטמא באוהל המת דִּכְתִיב (שם יט יד) 'אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל' ולא נכרים שאינם נקראים 'אדם', מכל מקום מִמַּגָּע וּמִשָּׂא מִי מַעֲטִינְהוּ קְרָא – וכי מיעטם הכתוב מטומאת מגע ומשא המת, הרי בפסוק המדבר בטומאה זו (במדבר יט יח) 'וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֲצַם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בְּמֵת אוֹ בַקָּבֶר' לא נאמר 'אדם', וממילא במלחמת מדין שנאמר 'כל הרג נפש וכל נגע בחלל' ומדובר בטומאת מגע ומשא ולא באוהל, היו צריכים להטהר ממנה אף לשיטת רבי שמעון.

משנה

המשנה מבארת המשך דיני נישואי פסולי כהונה: כהן הדיוט שאֵירַס [–קידש] אֶת הָאַלְמָנָה בהיתר, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אף שכהן גדול אסור באלמנה (ויקרא כא יד) יִבְנוֹס [–ישאנה]. שכיון שנתקדשה לו בהיתר בעודו כהן הדיוט, רשאי לכונסה. וְכך היה מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשָׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ בהיותו כהן הדיוט אֶת מָרְתָא בַּת בַּיְתוֹס שהיתה אלמנה עשירה, וְאחר כך מִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבְנָסָהּ [–ונשאה].

המשנה מבארת הדין בזה בשומרת יבם: שׁוֹמֶרֶת יָבָם – אשה שמת בעלה הכהן בלא בנים שֶׁנָּפְלָה ליבום לִפְנֵי אחיו כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה היבם לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָהּ – ביבמה מַאֲמָר – קידושי יבמה בכסף או בשטר, ודינה כארוסה לו, חֲרֵי זֶה לֹא יִבְנוֹס.

גמרא

המקור לדין המבואר במשנה: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, מִנַּיִן שֶׁאִם אֵירַס כהן הדיוט אֶת הָאַלְמָנָה, ואחר כך נִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁיִּבְנוֹס – שישא אותה אף שכהן גדול אסור באלמנה, תַּלְמוּד לוֹמַר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', שתיבת 'אשה' מיותרת, לרבות שיכול לישא אלמנה אם כבר קידשה קודם שנהיה כהן גדול.

מקשה הגמרא: אִי הָכֵי – אם כך שלמדים מן הייתור שבפסוק, שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמִּי – גם תהא מותרת ליבם כהן גדול אם עשה בה מאמר בהיותו כהן הדיוט, שהרי היא ככל ארוסה, ומדוע מבואר במשנה שאסורה. מתרצת הגמרא: משום שנאמר באותו פסוק 'יִקַּח אִשָּׁה', ויש לדייק שרק אשה התירה התורה באופן זה, וְלֹא יָבָמָה.

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשָׁעַ וכו' בן גמלא שקידש את מרתא בת ביתוס ומנהו המלך להיות כהן גדול וכנסה.

מדייקת הגמרא: מִנָּהוּ אִין – נאמר במשנה דווקא 'מנהו המלך', ואילו נִתְמַנָּה לֹא נאמר במשנה, שלא מינוהו אחיו הכהנים או הסנהדרין, ומשמע שלא היה ראוי להיות כהן גדול. אָמַר על כך רַב יוֹסֵף, קְטִיר קָחֲזִינָא הָכָא – אני רואה כאן קשר של רשעים, דְּאָמַר רַב אַסִּי, תַּרְקַבָּא דְּדִינָרֵי – שלשה קבים זהובים, עַיְּילָהּ לֵיהּ – הכניסה לו מָרְתָא בַּת בַּיְתוֹס ארוסתו של יהושע בן גמלא לְגַאי מַלְכָּא, עַד דְּמוֹכֵי לֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכַהֲנֵי רַבְרְבֵי – עד שהעמיד את יהושע בן גמלא בין הכהנים הגדולים, אך לא היה ראוי לכהונה גדולה.

משנה

המשך דיני איסור כהן גדול באלמנה: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו בלא בנים, ונפלה אשתו לפני כהן גדול ליבום, חוֹלֵץ להתירה להנשא לכל אדם, וְלֹא מְיַיבֵּם, כיון שהיא אלמנה האסורה לו.

גמרא

הגמרא דנה בדין המשנה: קָא פָּסִיק וְתָנֵי – התנא פסק את דבריו בלא חילוק, לֹא שָׁנָא אם נפלה לפניו ליבום מִן הָאֵירוּסִין לאחיו והיא עדיין בתולה, וְלֹא שָׁנָא אם נפלה לפניו מִן הַנִּשּׂוּאִין לאחיו שהיא בעולה. מקשה הגמרא: כְּשֶׁלְּמָא אם נמנם מובן אם נפלה מִן הַנִּשּׂוּאִין, שהיבום איסור עֲשֵׂה של 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' (ויקרא כא יד) ולא בעולה וְלֹא תַּעֲשֶׂה של איסור אלמנה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה של יבום דּוֹחֶה את לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, אֶלָּא אם נפלה מִן הָאֵירוּסִין שאינו עובר ביבומו על עשה של בתולה, קשה, שִׁבְּא עֲשֵׂה של יבום וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה של אלמנה, שהרי אי אפשר לקיים שניהם (ראה לעיל כ:), ומדוע אסור ליבמה.

מתרצת הגמרא: אכן מן התורה כהן גדול מייבם את אשת אחיו שמת מן האירוסין, וחכמים אסרוהו לייבם גְּזֵירָה על הַבִּיאָה הִרְאשׁוֹנָה של היבום שמותרת לו כמבואר, אָטוּ – מחשש שמא יבוא עליה גם בִּיאָה שֵׁנִיָּה שאסורה כיון שבה לא מתקיימת מצות יבום ואינה דוחה איסור אלמנה.

משנה

עוד בדיני נישואי כהן: כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית – אשה שאינה יכולה ללדת, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה לפריה ורביה וּבָנִים – או שנולדו לו בנים וקיים מצות פריה ורביה, שכן על ידי האילונית לא יוכל לקיים מצוה זו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ – לכהן אִשָּׁה וּבָנִים לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית, כיון שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה (ויקרא שם) שאסורה לכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין נקראת זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה מְשׁוּחְרֶרֶת, שמא נבעלו לנכרים, וְישראלית שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת לפסול לה.

המשך בעמוד כ

רש"ל

אין ממאין — את המאהיל עליהם. **אתם קרוים אדם** — וגבי טומאת אהל כתיב: "אדם כי ימות באהל" (במדבר יט). **נפש אדם** — במדין כתיב. ומשנה: הא דקרי להו אדם — משום דבעי למכתב בהמה גבייהו, כדכתיב: "והחמורים ובקר", וגבי בהמה מיקרו אדם. אבל אדם סתמא — לא מיקרו. אנשי נינוה נברים היו. **כל הורג נפש** — במדין כתיב, ומדבעו טומאת שבעה — אלמא מיטמו. **ממגע ומשא מי מעטינהו** — וגבי מגע אשכחן "נוגע בעצם או בחלל" דלא כתיב אדם. הלכך, אף על גב דלא מיקרו אדם מטמו במגע ובמשא. תלמוד לומר בתולה מעמיו יקח אשה — האי "אשה" לא איצטריך אלא לדרשא. **מינהו אין** — כלומר: המלך מינהו, אבל אחיו הכהנים וסנהדרין לא מנוהו. **נתמנה לא** — נתמנה לא קתני, דהוי משמע דראוי היה לבך. קטיר קחזינא הכא — קשר של רשעים אני רואה כאן, שלא היה ראוי לכך, אלא שנתן ממון ומינוהו. **משנה** חולץ — כהן גדול. ולא מייבם — דאלמנה היא ואסורה לו. **גמרא** לא תעשה ועשה — "אלמנה לא יקח", "בתולה יקח" (ויקרא כא) ולא בעולה. **משנה** אלא אם כן יש לו בנים — משום דמצווה על פריה ורביה, והוא הדין לישראל. ובגמרא מפרש אמאי נקט כהן. שהיא זונה האמורה בתורה — ובגמרא מפרש לה. אלא הגיורת והמשוחררת — דביאת נברי ועבד פסלה. ושנבעלה בעילת זנות — כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה.

גמרא

קברי נברים אינן מטמאין באהל — תימה: למה ליה לרבי בנאה לציוני מערתא דאברהם אבינו ואדם הראשון (בבא בתרא נח,א)? אף דאיקרו "אדם" אדם ואברהם, או אפילו לרבנן דאמרי קברי נברים מטמאין באהל — הא לא מטמא באהל אפילו קברי ישראל אלא אותם שמתו משעה שנאמרה אותה פרשה ד"אדם כי ימות באוהל", דכי ימות משמע באותם העתידים למות עדיין, ומדאיצטריך נמי בנזיר (נד,א) קרא לרבות קבר שלפני הדבור למגע — מכלל דבאהל לא מטמא.

ואין הנברים קרוים אדם — תימא: דבריש מסכת עבודה זרה (ג,א) ופרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נט,א) דרשינן: דנברי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם" וגו', כהנים לוים וישראלים — לא נאמר, אלא: "האדם", ופירש בקונטרס בסנהדרין (שם דיבור המתחיל "האדם") דההוא לית ליה הך דרבי שמעון דהכא? ויתכן לפי ספרים דגרסי התם רבי ירמיה, אבל לספרים דגרסי התם רבי מאיר — קשיא, דשמעינן ליה לרבי מאיר בפרק קמא דכריתות (ו,ב) דסך שמן המשחה לנברי — פטור, ומשמע דטעמא משום דכתיב: "על בשר אדם" ואין נברי קרוי אדם! ומיהו, מצי למימר דטעמא דרבי מאיר דפטור הוי מטעם דכל שהוא בסך — הרי הוא בלא ייסך, וכל שאין בסך — אין בלא ייסך. ורבינו תם מפרש: דיש חילוק בין "אדם" ל"האדם", דנברים בכלל "האדם" נינהו, והא דקאמר: כהנים לוים וישראלים לא נאמר — הכי קאמר: אדם לא נאמר, דהוי משמע כהנים לוים וישראלים, אלא "האדם". וכל הני קראי דמייתי כתיב "אדם". דלא פריך מקראי דכתיב "האדם". והרב רבינו משולם היה אומר: דגבי פורענות דוקא קאמר "אתם קרוין אדם" דלא רצה לכתוב ישראל בהדיא גבי פורענות, אבל גבי "האדם וחי" — הוה ליה למכתב בהדיא כהנים לוים וישראלים, כמו שרגיל בכל מקום. והא דפריך מהני קראי, אף על גב דנברים נמי קרוין אדם — מכל מקום פריך, כיון דגבי פורענות ישראל קרוין אדם, היכא דלא איירי אלא בנברים דוקא — לא הוה ליה למיקרינהו אדם. והא דכתיב (תהלים קכד): "בקום עלינו אדם" — היינו לפי שהזכיר השם, וכן "ואתה אדם ולא אל" גבי חירם (יחזקאל כח). והא דכתיב: "ואתן אדם תחתיך" (ישעיה מג) — הא דרשינן בברכות (סב,ב) אל תקרי אדם וכו'. והא דכתיב: "והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו) ודרשינן מיניה (גיטין מז,א) דיש קנין לנברים —

קִבְרֵי נָכְרִים אֵינָן מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם" אַתֶּם קְרוּיִין "אָדָם", וְאֵין הַנָּכְרִים קְרוּיִין "אָדָם", מֵיתִיבִי: "וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף"! מְשׁוּם בְּהֵמָה. "אֲשֶׁר יֶשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתֵּיהֶם עֶשְׂרֵה רִבּוֹא אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה". מְשׁוּם בְּהֵמָה. "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ וְכָל נוֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ"! דִּלְמָא אִיקְּטִיל חַד מִיִּשְׂרָאֵל. וְרַבְּנַן: "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: "לֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ" לַעֲבִירָה. רָבִינָא אָמַר: נְהִי דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא מֵאִטְמוּיֵי בְּאֹהֶל, דִּכְתִיב: "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", מִמַּגָּע וּמַשָּׂא מִי מַעֲטִינְהוּ קְרָא?. **משנה** אֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל - יִכְּנוֹס. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת מָרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס, וּמִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּכְנָסָהּ. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְּנוֹס. **גמרא** תְּנוּ רַבָּנַן: מִנַּיִן שֶׁאִם אֵירַס אֶת הָאַלְמָנָה וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁיִּכְּנוֹס - תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִקַּח אִשָּׁה". אִי הָכִי שׁוֹמֶרֶת יָבָם נַמִּי! "אִשָּׁה וְלֹא יְבָמָה". מַעֲשֶׂה בִּיהוֹשֻׁעַ וכו'. מִנָּהוּ - אִין, נִתְמַנָּה - לָא. אָמַר רַב יוֹסֵף: קְטִיר קָחֲזִינָא הָכָא. דְּאָמַר רַב אַסִי: תַּרְקָבָא דְּדִינְרֵי עֲיֵלָה לֵיהּ מָרְתָּא בַּת בַּיְתוֹס לְיַנַּאי מַלְכָּא, עַד דְּמוֹלְכֵי לֵיהּ לִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא בְּכַהֲנֵי רַבְּרְבֵי. **משנה** כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו - חוֹלֵץ וְלֹא מְיַיבֵּם. **גמרא** קָא פָּסֵיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא מִן הָאֵירוּסִין וְלָא שְׁנָא מִן הַנִּשּׂוּאִין. בִּשְׁלָמָא מִן הַנִּשּׂוּאִין - עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. אֶלָּא מִן הָאֵירוּסִין, יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה! גְּזֵירָה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה אַטּוּ בִּיאָה שְׁנִיָּה. **משנה** כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא יִשָּׂא אַלְמָנוֹת, אֶלָּא א"כ יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת, וּמְשׁוּחְרֶרֶת, וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת. **גמרא** אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הוּנָא: מַאי טַעְמָא - מְשׁוּם פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אַפְרִיָּה וּרְבִיָּה כֹּהֲנִים הוּא דְּמִכַּפְּדִי, וְיִשְׂרָאֵל לָא מִכַּפְּדִי?! אָמַר לֵיהּ: מְשׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי סֵיפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה

תוספות

היינו בני אדם הראשון. **ממגע** ומשא מי מעטינהו — ואף על גב דכתיב: "וכל אשר יגע על פני השדה וגו' או בעצם אדם" (במדבר יט) — הא דרשינן בנזיר פרק "כהן גדול" (נג,א) לענין אהל. ואומר רבינו יצחק: דאין הלכה כרבי שמעון, דרבן שמעון בן גמליאל פליג עליה. כדתנן במסכת אהלות (פרק יח משנה ט, כתובות עז,א), והלכה כמותו במשנתנו. וצריכים כהנים ליזהר מקברי נברים. ובפרק "המקבל" (בבא מציעא קיד,ב) בעובדא דאליהו דהשיב לרבה בר אבוה כרבי שמעון בן יוחי דהכא — דחויי קא מדחי לה. ועיקר טעמא שהיה סומך על רוב ארונות שיש בהן פותח טפח. וכן היה רגיל בכל מקום לדחות, כמו שמצינו בשהיה קובר רבי עקיבא ואמר ליה: לאו כהן ניהו מר? אמר ליה: צדיקים אינם מטמאים. ועיקר טעמא לפי שהיה מת מצוה, שהיה מהרוגי מלכות והיו יראים לקברו. ומיהו, בבתי נכרים מותרים ליכנס, כדתניא בתוספתא דאהלות: מדורות הנכרים — טמאים, בחוצה לארץ — טהורים. **עיילה** ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא — לאו היינו ינאי כהן גדול דבפרק "האומר" בקידושין (סו,א), דאם כן — לא היה מושיב אחר במקומו. **כהן** גדול שמת אחיו חולץ ולא מייבם — ואם תאמר: מרישא שמעינן לה, דקתני שומרת יבם לכהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול לא יכנוס? ואומר רבינו יצחק: דהכא — חולץ אתא לאשמועינן, דסלקא דעתך משום בזיון דכהן גדול שרוקקת לפניו לא תחלוץ. אף על גב דכבר תנן לה לעיל ובפרק "כהן גדול" בסנהדרין (יח,א). **אין** זונה אלא גיורת ומשוחררת — אפילו נתגיירה פחותה מבת שלש שנים אסורה מטעם זונה, כדאמר לעיל (ס,ב) גבי עיר אחת שהיתה בארץ ישראל כו'. וטעמא — לפי שבאה מן הנכרים השטופים בזימה. אף על גב דבפרק בתרא דקידושין (עח,א) דריש לה מקרא דיחזקאל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, מכל מקום, בין למר ובין למר אסירא מטעם זונה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקראי. והקשה הרב רבינו משה מפונטייש"א: דהכא משמע דגיורת אסורה לכהן מדאורייתא מטעם זונה, ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לו,ב) אמר: דבית דין של חשמונאי גזרו דהכא על הנכריה חייב משום "נדה שפחה נכריה זונה". פירש: אם הוא כהן חייב משום זונה. ואיכא למאן דאמר משום "נדה שפחה נכריה", אבל משום זונה — לא, דנשייהו לא מפקרי? ולאביי (בתמורה כט,ב) ניחא, דאנכריה לא מחייב משום דכתיב: "לא יקח" "ולא יחללו", ובנכריה לא קרינן בה "לא יקח" דלא תפסי בה קידושין, ולא שייך נמי בה חלול זרע, שאין הזרע מתייחס אחריו, אבל לרבא דפליג עליה וקאמר: אחד זה ואחד זה, פירוש בין זונה נכריה בין זונה ישראלית אתנגה אסור, וכהן הבא עליה לוקה משום זונה — קשה! ויש לומר: דרבא לא פליג אלא היכא דזינתה, דליף לה מזונה ישראלית, כדקאמר רבא. אבל לא זינתה — מודה דלא מיתסרא משום זונה. כדקאמר אביי, משום דכתיב "לא יחללו". והיכא דלא זינתה הרצרבו לגזור. אבל גיורת דשייך בה קיחה וחילול — אסורה משום זונה, אף על גב דלא זינתה. **שנבעלה** בעילת זנות — פירוש בקונטרס: ישראלית שנבעלה לפסול לה. ואי אפשר לומר כן, דמחייבי לאוין דתפסי בה קידושין לא הוי זונה, אלא מחייבי כריתות, כדפירשתי ב"החולץ" (יבמות מט,א).

תוספות

כל ביאה שאין בה פירצה — קטנה אתיא לכלל פירצה לכשתתגדל, ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם לכלל פירצה.

אין בתולה אלא נערה — קשה: דלהאי תנא אמאי איצטריך בשום מקום לכתוב נערה בתולה? **וכן** הוא אומר והנערה טובת מראה מאד — תימה: דהכא משמע דרבקה נערה היתה, ובסדר עולם (פרק א) תניא בהדיא: שהיתה בת שלש בשנשאה יצחק. ואי אפשר להגיה, דהא תניא התם: יצחק אבינו כשנעקד על גבי המזבח היה בן שבעה ושלשים שנה, ובו בפרק נולדה רבקה, וכתיב: "ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו'" — נמצאת שהיתה בת שלש. והרב רבינו שמואל חסיד משפיר"א הוכיח שהיתה בת ארבע עשרה. מדתניא בספרי: ששה זוגות שנותיהן שוות: וקחשיב קהת ורבקה. וקהת חיה מאה שלשים ושלש, כדכתיב בקרא. ואם היתה בת ארבע עשרה כשנשאה — אז החשבון מכוון, דכשנולד יעקב היתה בת שלשים וארבע, ויעקב היה בן תשעים ותשע כשמתה רבקה — הרי מאה שלשים ושלש. שהרי כשנתברך היה בן ששים ושלש, שאז מת ישמעאל, וכל שנותיו של ישמעאל מאה שלשים ושבע, כדכתיב וישמעאל (גדול מיצחק ארבע עשרה שנה, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם, אם כן ישמעאל) בן שבעים וארבע. ונשאר מלידת יעקב עד סוף שני ישמעאל ששים ושלש, וארבע עשרה נטמן בבית עבר, כדאמרינן במגילה (יז,א). ועשרים שנה בבית לבן, ושתי שנים בדרך, ואז מתה רבקה כדדרשינן (מדרש רבה קהלת פרשה ב): אלון בכות — שתי בכיות, של רבקה ומניקתה — הרי תשעים ותשע!

וצריך לומר דמדרשות חלוקים זה על זה.

פנוי הבא על הפנויה כו' — לאו דוקא נקט פנוי, דכל שכן נשוי שמזנה על אשתו דחשובה זונה.

לא יבטל אדם מפריה ורביה — אף על גב דמרישא שמעינן לה, דקתני: כהן הדיוט לא ישא אילונית, ולאו דוקא כהן, כדאמרינן לעיל — מכל מקום איצטריך הכא להנך דיוקי דגמרא. או משום פלוגתא דבית שמאי ובית הלל הדר תני לה. **מאשה** לא בטיל — פירש בקונטרס: מדלא קתני "לא יבטל מאשה". **איכא** דאמרי מאשה בטיל — להאי לישנא דייק מדלא קתני "לא ישא אדם אשה שאינה בת בנים" אלא אם כן יש לו בנים.

נפקא מינה למכור ספר תורה בשביל בנים — כלומר, להאי מילתא נמי נפקא מינה. ולא גרסינן: למאי נפקא מינה — דהא טובא נפקא מינה, כדקאמר בהדיא: אין לו בנים — נושא אשה בת בנים, יש לו בנים — נושא אשה דלאו בת בנים. ועוד אומר רבינו יצחק: דמצי למימר דאפילו יש לו בנים לעולם מצוה לישא בת בנים, אלא מודו היכא דצריך למכור ספר תורה בשביל בת בנים, כיון דיש לו בנים — לא ימכור, מאחר שמוצא שאינה בת בנים, ולא יצטרך למכור.

מדעתיה

1 וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה
2 בַּתּוֹרָה. דְּאַזּוֹנָה כֹּהֲנִים הוּא דְּמִפַּקְּדִי, וְיִשְׂרָאֵל לָא
3 מִפַּקְּדִי, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי כֹּהֵן. אָמַר רַב הוּנָא: מַאי
4 טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה - דִּכְתִיב: "אָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבָּעוּ
5 הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ", כָּל בִּיאָה שֶׁאֵין בָּהּ פִּירְצָה - אֵינָהּ
6 אֶלָּא בְּעֵילַת זְנוּת. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֹּהֵן לֹא
7 יִשָּׂא אֶת הַקְּטַנָּה. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה: פּוּק
8 עַיֵּין בָּהּ, דִּלְאוֹרְתָא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ. נְפַק עַיֵּין
9 בָּהּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, וְסָבַר לָהּ
10 כְּרַבִּי יְהוּדָה. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר - דְּחָיֵיס לְמִיעוּטָא,
11 וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה - דְּאָמַר: אֵילוֹנִית זוֹנָה הָוְיָא.
12 וּכְרַבִּי מֵאִיר מִי סָבַר לָהּ? וְהָתַנְיָא: קָטָן וּקְטַנָּה -
13 לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ
14 לְרַבִּי מֵאִיר: יָפֶה אָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין - "אִישׁ" כְּתִיב
15 בַּפָּרָשָׁה, וּמִקְּשִׁינַן אִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא מַאי טַעֲמָא אֵין
16 מְיַבְּמִין? [אָמַר לָהֶם]: קָטָן - שֶׁמָּא יִמְצָא סָרִים,
17 קְטַנָּה - שֶׁמָּא תִּמְצָא אֵילוֹנִית, וְנִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בְּעֶרְוָה,
18 וְתַנְיָא: קְטַנָּה - מִתְיַיבֶּמֶת וְאֵינָהּ חוֹלֶצֶת, דִּבְרֵי רַבִּי
19 אֱלִיעֶזֶר. וּכְרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לָהּ? וְהָתַנְיָא: "זוֹנָה"
20 זוֹנָה כִּשְׁמָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
21 "זוֹנָה" זוֹ מוּפְקֶרֶת. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר: אֲפִילּוּ
22 הָלַךְ בַּעֲלָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, וּבָא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ - עֲשָׂאָהּ
23 זוֹנָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "זוֹנָה" זוֹ אֵילוֹנִית. וַחֲכָמִים
24 אוֹמְרִים: אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשׁוּחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה
25 בְּעֵילַת זְנוּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה
26 שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת - עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא
27 בַּר אַהֲבָה: הָכָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל עָסְקִינַן, לְאֵימַת קָנֵי לָהּ
28 - לְכִי גָּדְלָה, בְּעוּלָה הִיא. אֲמַר רָבָא: מְכָלֵי לֵב! אִי
29 דְּקִדְּשָׁהּ אֲבוּהָ - מֵהֵיהִא שַׁעְתָּא הוּא דְּקָנֵי לָהּ, וְאִי
30 דְּקִדְּשָׁהּ נַפְשָׁהּ - הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא וְלָא רַבָּנַן!
31 אֶלָּא אֲמַר רָבָא: לְעוֹלָם בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְחָיְישִׁינַן שֶׁמָּא
32 תִּתְפַּתֶּה עָלָיו. אִי הָכִי יִשְׂרָאֵל נַמִי! פִּתּוּיֵי קְטַנָּה אוֹנֶס
33 הוּא, וְאוֹנֶס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָא שָׁרֵי. רַב פַּפָּא אָמַר: בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְהַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא:
34 "בְּתוּלָה" כָּלוּל קְטַנָּה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִשָּׁה". אִי "אִשָּׁה" יָכוֹל בּוֹגֶרֶת - תַּלְמוּד לוֹמַר
35 "בְּתוּלָה". הָא כֵּיצַד? יְצָתָה מִכְּלַל קְטַנּוּת, וְלִכְלַל בַּגְרוּת לֹא בָּאתָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק
36 אָמַר: הַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא: "בְּתוּלָה" אֵין בְּתוּלָה אֶלָּא נַעֲרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהַנַּעֲרָה
37 טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה". רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת
38 - עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. אָמַר רַב עַמְרָם: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר. **משנה** לֹא יִבְטֵל אָדָם מִפְּרִיָּה
39 וּרְבִיָּה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ בָּנִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁנֵי זְכָרִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים:
40 זָכָר וּנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם". **גמרא** הָא יֵשׁ לוֹ בָּנִים, מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה - בְּטֵיל, מֵאִשָּׁה - לָא בְּטֵיל. מְסַיְּיעָא
41 לֵיהּ לְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם כַּמָּה בָּנִים - אָסוּר לַעֲמוֹד בְּלֹא אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא טוֹב
42 הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". וְאִיבָּא דְּאָמְרִי: הָא יֵשׁ לוֹ בָּנִים - בְּטֵיל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וּבְטֵיל נַמִי מֵאִשָּׁה. נִימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּרַב
43 נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל! לֹא, אֵין לוֹ בָּנִים - נוֹשֵׂא אִשָּׁה בַּת בָּנִים, יֵשׁ לוֹ בָּנִים - נוֹשֵׂא אִשָּׁה דְּלָאו בַּת בָּנִים. נָפְקָא מִינָּהּ
44 - לְמִכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה בִּשְׁבִיל בָּנִים. "בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים שְׁנֵי זְכָרִים". מַאי טַעֲמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי - יָלְפִינַן מִמֹּשֶׁה, דִּכְתִיב:
45 "בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר", וּבֵית הִלֵּל - יָלְפִינַן מִבְּרִיָּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם. וּבֵית שַׁמַּאי, לִילְפֵי מִבְּרִיָּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם! אֵין דָּנִין אֶפְשָׁר

משאי

1 **גמרא** פוק עיין בה — אמאי לא ישא את הקטנה. **רבי מאיר חייש למיעוטא** — כדתניא
2 לקמן: קטן שמא ימצא כו' — הכי נמי חייש רבי אליעזר דשמא תמצא קטנה זו
3 אילונית. **קטן וקטנה** — או קטן או קטנה. **איש כתיב** — בפרשת חליצה: "ואם לא יחפוץ
4 האיש לקחת את יבמתו". **פוגעים בערוה** — כיון דלאו בני הקמת שם נינהו — פגע באשת
5 אח שלא במקום מצוה, דרחמנא פטריה, דכתיב:
6 "אשר תלד" (דברים כה) — פרט לאילונית.
7 **ואינה חולצת** — דאינה נפטרת לשוק בחליצתה,
8 דאין מעשה קטנה כלום. אבל מתייבמת, ותגדל
9 אצלו, ותתקיים מצות יבום. **כשמה** — לשון
10 טועה, שטועה מתחת בעלה לאחרים. דלרבי
11 אליעזר אין זונה אלא אשת איש. **מופקרת** —
12 ואפילו פנויה, מאחר שהפקירה עצמה לכל —
13 קרויה זונה. אבל משום בעילה אחת — לא הויא
14 זונה הפנויה. **הלך בעלה** — לבית דין הגדול,
15 והוליכה להשקותה מי המרים, שקינא לה
16 ונסתרה, ואסורה לו עד שתשתה — עשאה
17 זונה, הואיל ונבעלה לפסול לה. ואם מת —
18 אסורה לכהן. **אלא** ניזרת — דנבעלה בנכריותה
19 לנכרים, וכן משוחררת. דנכרי ועבד, הואיל
20 ולאו בני קדושין נינהו — פסלי. **ושנבעלה** —
21 לפסול לה, כגון אחד מכל הערויות, וכגון בת
22 ישראל לנתין וממזר. **לכי גדלה** — דקידושי
23 קטנה לאו כלום הן, והויא ליה כאנוסת עצמו
24 ומפותת עצמו. **מכלי לב** — כמו מבלי לב. [**אי**
25 דקדשה **אבוה כו'**] — האב זכאי לקדש בתו
26 קטנה, בפרק קמא דקידושין (ג,ב): "את בתי נתתי
27 לאיש הזה". **הא רבי אליעזר היא ולא רבנן** —
28 בתמיה, דקתני לעיל: רבי אליעזר אומר כהן לא
29 ישא את הקטנה, ומשמע דפליגי רבנן עליה, וכי
30 האי גוונא מי פליגי רבנן? **תתפתה** — ותזנה
31 עליו, לפי שאין בה דעת כלום. **רב פפא אמר**
32 **בכהן** גדול **והאי תנא הוא** — דאסר קטנה
33 מגזירת הכתוב. **בתולה** — "מעמיו יקח אשה".
34 [**מאשה לא בטיל**] — מדקתני: לא יבטל אדם
35 מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים, ולא קתני:
36 לא יבטל אדם מאשה אלא אם כן יש לו בנים
37 — שמע מינה: הא יש לו בנים, מאשה לא בטיל,
38 דצריך לישא אשה, אבל אין צריך לחזר אחר
39 ראויה לבנים. **למכור ספר** תורה — כדי לישא
40 בת בנים, ואם יש לו בנים — לא ימכור, אלא
41 ישא עקרה או זקנה. **בית שמאי אומרים שני**
42 **זכרים** — אבל לא זכר ונקבה. **יליפינן ממשה** —
43 שכיון שהיו לו שני בנים — פירש מן האשה.
44 **מברייתו של עולם** — אדם וחוה.

משאי

וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים לֹא יִשָּׂא אֵילוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה שהוזהרו עליה הכהנים, דְּאַזּוֹנָה – שעל איסור להנשא לזונה, כֹּהֲנִים הוּא דְּמִפַּקְּדֵי – הכהנים בלבד מצווים, וְיִשְׂרָאֵל לֹא מִפַּקְּדֵי – אינם מצווים, שהרי הפרשה שבה נאסרה נאמרה לכהנים (ויקרא כא ז), מִשּׁוּם הָכֵי קָתָנֵי במשנה 'כֹּהֵן' לגבי איסור נישואי אילונית, אף שגם ישראל אסור בה אם אין לו בנים או אשה אחרת.

הגמרא מבארת טעמו של רבי יהודה שאילונית נחשבת זונה: אָמַר רַב הוּנָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דִּכְתִיב בנבואת הושע על ישראל (הושע ד י) 'אָכְלוּ וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרָצוּ', ודרש, שכָּל בִּיאָה שֶׁאֵין בָּהּ פִּרְצָה, כלומר שאין האשה יולדת ממנה, כביאת אילונית, אֵינָהּ אֶלָּא בְּעִילַת זְנוּת, ולכן כהן שאסור בזונה אסור אף באילונית.

הגמרא מביאה הלכה מברייתא, שיש הרוצים לומר שנשנתה כרבי יהודה: תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כֹּהֵן לֹא יִשָּׂא אֶת הַקְּטַנָּה.

הגמרא מביאה ביאור הלכה זו: אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה, פּוֹק עַיֵּן בָּהּ – צא ועיין בהלכה זו, דְּלְאוֹרְתָּא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ – שבערב ישאלך רב הונא טעמה. נְפַק עַיֵּן בָּהּ – יצא ועיין בהלכה זו, וביאר לרב הונא טעמה, שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמרה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר בהלכה אחת, וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בהלכה אחרת, ולכן אסר לכהן לשאת קטנה. וביאר: סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר בכך דְּחָיֵישׁ לְמִיעוּטָא – שסבר שחוששים בכל מקום אף לדבר המועט, ולכן סבר רבי אליעזר שחוששים שמא קטנה זו היא מן המיעוט וסופה להיות אילונית. וְסָבַר לָהּ גם כְּרַבִּי יְהוּדָה במה דְּאָמַר שאֵילוֹנִית זוֹנָה הָוְיָא ואסורה לכהן כמותה. ומחמת שתי הלכות אלו אמר שקטנה אסורה לכהן, שמא תהא ממיעוט אילוניות, ואילונית היא זונה האסורה לכהן.

מקשה הגמרא: וּכְרַבִּי מֵאִיר מִי סָבַר לָהּ – וכי ניתן לומר שסבר כרבי מאיר בענין זה, וְהָתַנְיָא בברייתא, קָטָן שמת אחיו בלא בנים ונפלה אשתו לפניו ליבום, וּקְטַנָּה הנשואה לגדול שמת בלא בנים ונופלת ליבום, לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי מֵאִיר, יָפֶה [–מובן] מה שאָמַרְתָּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין, שכן 'אִישׁ כְּתִיב בַּפָּרָשָׁה של חליצה, שנאמר (דברים כה ז) 'וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ', וקטן אינו איש, וּמַקְשִׁינַן [–למדים בהיקש] אִשָּׁה לְאִישׁ, שנאמרה אשה באותו פסוק בסמוך לאיש 'וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה', שגם היא דינה כמותו שקטנה אינה חולצת. אֶלָּא מַאי טַעְמָא אֵין מְיַבְּמִין, הרי בפרשת יבום (שם כה ה–ו) לא נאמר 'איש' ולא נתמעט קטן. [וְאָמַר לְהֶן] רבי מאיר לחכמים, קָטָן אינו מייבם, שחוששים שֶׁמָּא כשיגדל יִמְצָא סָרִיס, שהוא אדם שאינו יכול להוליד, ופטור מיבום, שנאמר בו (שם כה ז) 'לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם', ונתמעט בכך סריס שאינו יכול להקים שם (לקמן עט:), וּקְטַנָּה אינה מתייבמת, שחוששים שֶׁמָּא כשתגדל תִּמְצָא אֵילוֹנִית שאינה יולדת, ופטורה מיבום, שנאמר (שם כה ו) 'אֲשֶׁר תֵּלֵד', ובא למעט אילונית שאינה יולדת (לעיל כד.), וְאִם יתייבמו נִמְצְאוּ פּוֹגְעִין בְּעֶרְוָה, שכיון שפטורים אסורים באיסור אשת אח. וְתַנְיָא – ושנינו בברייתא אחרת, קָטַנָּה שמת בעלה בלא בנים מִתְיַיבֶּמֶת וְאֵינָהּ חוֹלֶצֶת, שרק חליצתה אינה מתירתה להנשא כיון שאין מעשה קטנה כלום, אולם יכולה להתייבם, וכשתגדל תתקיים מצות היבום, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. ומפורש שחלק על רבי מאיר וסבר שאין חוששים שמא תמצא הקטנה אילונית.

עוד מקשה הגמרא: וּכְרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לָהּ – וכי ניתן לומר שרבי אליעזר סבר כרבי יהודה שאילונית היא זונה האסורה לכהן, וְהָתַנְיָא בברייתא, 'זוֹנָה' שנאסרה בתורה לכהן היא זוֹנָה כִּשְׁמָהּ, מלשון 'טועה', שזנתה תחת בעלה ונבעלה לאחרים, והיינו אשת איש, ואין זונה מלבד זו, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, 'זוֹנָה' זוֹ מוּפְקֶרֶת, כלומר שהפקירה עצמה לזנות עם אנשים אחרים, ואף פנויה בכלל זאת, אך אם זנתה פעם אחת לא נעשתה זונה. רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם קינא לה בעלה שלא תיסתר ונסתרה, שיש לה דין סוטה האסורה לבעלה, וְהָלַךְ בַּעֲלָהּ לבית דין הגדול לְהַשְׁקוֹתָהּ את מי המרים על ידי הכהן המשקה את הסוטות (במדבר ה יד, כד), ואסורה לו עד שתשתה, ועבר וּבָא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ, עֲשָׂאָהּ 'זוֹנָה', כיון שנבעלה לאסור לה, ואם מת בעלה אסורה להנשא לכהן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, 'זוֹנָה' זוֹ אֵילוֹנִית, שכל ביאה שאינה יולדת על ידה היא ביאת זנות. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין 'זוֹנָה' שנאסרה בתורה לכהן, אֶלָּא גְּיוֹרֶת שנבעלה לנכרי בהיותה נכרית, וְשפחה מְשׁוּחְרֶרֶת שנבעלה לעבד בהיותה שפחה, שאין קידושיהם תופסים בה ונעשתה זונה בביאתם, וְישראלית שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת, דהיינו לפסולה כגון אחת מכל העריות או לנתין וממזר. רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר, פָּנוּי הַבָּא עַל הַפָּנוּיָה – אדם שאינו נשוי הבא על אשה שאינה נשואה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, כלומר לא כדי לישאנה, עֲשָׂאָהּ 'זוֹנָה' האסורה לכהן, ואף שאינה אסורה עליו. ומבואר שרבי אליעזר סבר שרק אשת איש שנבעלה לאחר נחשבת לזונה, ולא כרבי יהודה שאילונית היא זונה.

ביאור אחר מדוע אסר רבי אליעזר קטנה לכהן: אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הָכָא – כאן בהלכה זו בְּכֹהֵן גָּדוֹל עַסְקִינַן – דיבר רבי אליעזר, ולא בכהן הדיוט, שכן לְאֵימַת קָנֵי לָהּ – מתי הנושא את הקטנה קונה אותה, הרי קידושי קטנה אינם כלום, ובודאי קונה אותה רק לְכִי גְּדְלָה, ובשעה זו שקונה אותה בְּעוּלָּה הִיא, והרי היא כאנוסת ומפותת עצמו שכהן גדול אסור בה, שנאמר בו (ויקרא כא יד) 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה' וממעטים ולא בעולה.

מביאה הגמרא קושיא על ביאור זה: אָמַר רָבָא, מִכְּלִי לֵב – מִבְּלִי לב ודעת אמר זאת, שבכל אופן שנעמיד יקשה, אִי מדובר דְּקִדְּשָׁהּ אֲבוּהָ – שקידשה אביה לכהן הגדול בקטנותה, מַהֵיהִיא שַׁעֲתָא – כבר מאותה שעה שקידשה הוּא דְּקָנֵי לָהּ לגמרי, שכן אב יכול לקדש את בתו הקטנה, ואז בתולה היא ומותרת לו, וְאִי דְּקִדְּשָׁהּ נַפְשָׁהּ – שקידשה את עצמה, יקשה מה שמשמע ממה שאמרו שרבי אליעזר אמר הלכה זו, שחכמים חלקו עליו, הָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא – וכי רק רבי אליעזר אמר הלכה זו וְלֹא רַבָּנַן, הרי באופן זה הכל מודים שאסורה לכהן גדול, שהרי אין קידושי קטנה עצמה מועילים, ולא קנאה עד שתגדל, ואז בעולה היא ואסורה לו.

רבא אומר ביאור אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם האיסור לישא את הקטנה נאמר בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְטעם האיסור דַּחֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא תִּתְפַּתֶּה עָלָיו – חוששים שמא תתפתה ותזנה ותיאסר עליו, כיון שקטנה היא ואין בה דעת בריאה. מקשה הגמרא: אִי הָכֵי, מדוע רק לכהן אסור לישא קטנה, יִשְׂרָאֵל נַמִּי יאסר, שגם אשת ישראל שזינתה אסורה לבעלה. מתרצת הגמרא: פְּתוּיֵי קְטַנָּה לזנות אינם מחשיבים את המעשה זנות מרצון אלא כְּאוֹנֶס הוּא, כיון שאין בה דעת, ובעילת אשת איש בְּאוֹנֶס בְּאופן שנשואה לִישְׂרָאֵל, מֵישְׂרָא שָׁרֵי – בעלה מותר בה, שנאמר (במדבר ה יג) 'וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה', ודרשו (לעיל נו:) שרק אם לא נבעלה באונס אסורה לבעלה, אך אם נבעלה באונס מותרת, ורק בכהן שאף אם זינתה אשתו באונס אסור בה, כיון שהוצרך הכתוב לפרט בישראל שמותרת, משמע שבכהן אסורה, אמר רבי אליעזר שאסור בקטנה, שמא תתפתה ותיאסר עליו אף שפתויה נחשב אונס.

ביאור אחר בטעמו של רבי אליעזר: רַב פָּפָא אָמַר, מדובר בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְהַאי תַּנָּא הוּא – וכפי התנא דלהלן שאסר קטנה לכהן גדול מגזירת הכתוב, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה', וְיָכוֹל היית לומר שבתולה זו היינו גם קְטַנָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'אִשָּׁה' שדוקא גדולה ולא קטנה. וְאִי 'אִשָּׁה' היינו גדולה יָכוֹל היית לומר שיכול לישא אף בּוֹגֶרֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר מתיבת 'בְּתוּלָה' שמשמע שעדיין בתוליה קיימין, למעט בוגרת. הָא כֵּיצַד – כיצד יתכן זאת, באשה שיָצְתָה מִכְּלַל קַטְנוּת, שהגיעה לשנתה השתים עשרה והביאה סימני נערות, וְלִכְלַל בַּגְרוּת עדיין לֹא בָּאתָה, שלא מלאו ששה חדשים משהביאה סימני נערות, ונקראת נערה. אך קטנה אסורה לכהן גדול.

ביאור אחר: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, אכן מדובר בכהן גדול, אולם הַאי תַּנָּא הוּא שלמד גזירת הכתוב בזה באופן אחר, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בכהן גדול 'בְּתוּלָה', ודורשים שאין 'בְּתוּלָה' אֶלָּא

המשך בעמוד לט

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **מא** אֲבָל מַטְלְנִיּוֹת שעז], שֶׁהֵן שְׁיָרֵי בְגָדִים שֶׁבָּלוּ שעח], אִם אֵין בְּכָל אַחַת מֵהֶן ג' עַל ג' אֶצְבָּעוֹת שעט] -
2 אָסוּר לְטַלְטְלָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לַעֲנִיִּים וְלֹא לַעֲשִׁירִים שפ].
3 וְאִם יֵשׁ בָּהֶן ג' עַל ג' וְהֵן שֶׁל עָנִי - מֻתָּרִים כָּל הָעֲנִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם לְטַלְטְלָן, שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לָהֶם לִטְלַאי
4 בִּבְגָדֵיהֶם שפא], אֶלָּא אִם כֵּן זְרָקוּם הַבְּעָלִים לָאַשְׁפָּה מִבְּעוֹד יוֹם. אֲבָל עֲשִׁירִים שפב] אֲסוּרִים לְטַלְטְלָן שפג] אַף
5 עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל עָנִי, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בָּהֶן ג' טְפָחִים עַל ג' טְפָחִים שפד], שֶׁאָז הֵן רְאוּיוֹת גַּם לַעֲשִׁירִים.
6 וְעָשִׁיר שֶׁהוּא דָּר בְּבֵיתוֹ שֶׁל עָנִי זֶה שֶׁהַמַּטְלָנִיּוֹת שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הוּא נִגְרָר אַחַר בַּעַל הַבַּיִת, וּמֻתָּר לְטַלְטְלָן אַף
7 עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיוֹת לוֹ, הוֹאִיל וְהֵן רְאוּיוֹת בְּבַיִת זֶה שֶׁהוּא דָּר בּוֹ.
8 אֲבָל מַטְלָנִיּוֹת שֶׁל עֲשִׁירִים שֶׁהֵן פָּחוֹת מִג' טְפָחִים עַל ג' טְפָחִים - אֲסוּרוֹת אַף לְכָל הָעֲנִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁכֵּיוָן
9 שֶׁהֶקְצוּ לְבַעֲלֵיהֶן הָעֲשִׁירִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לָהֶם - הֶקְצוּ לְכָל הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאִלּוּ זְרָקוּ אוֹתָן
10 בַּעֲלֵיהֶן לָאַשְׁפָּה שפה]. וְכֵן הַדִּין בְּכָל כַּיּוֹצֵא בָזֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.
11 וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמַּטְלָנִיּוֹת שֶׁהֵן שְׁיָרֵי סְתָם בְּגָדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם ג' עַל ג' אֶצְבָּעוֹת - מֻתָּרוֹת בְּטִלְטוּל
12 לְכָל אָדָם, הוֹאִיל וְהֵן רְאוּיוֹת לְקַנֵּחַ בָּהֶם אֵיזֶה טִנּוּף שפו]. וְלֹא חִלְּקוּ בֵּין ג' עַל ג' אֶצְבָּעוֹת לְפָחוֹת מִכֵּן אֶלָּא

ביאורי הלכה

שעז] מטלניות — מטליות, סחבות[364].
שעח] שירי בגדים שבלו — בגדים בלויים שנפרמו לפיסות בד קטנות[365].
שעט] ג' על ג' אצבעות — שיעור ג' אצבעות — 6 ס"מ.
שפ] ולא לעשירים — כיון שאינם ראויות לצרכי לבישה — בטל מהם שם בגד[366].
שפא] לטלאי בבגדיהם — שימוש בשיירי בגד עבור טלאי בבגדים נחשב כצורך לבישה[367].
שפב] אבל עשירים — שיירי הבגדים לא ראויים לתשמיש של לבישה עבור העשירים, ואסור לטלטל בשבת דבר שאינו ראוי לכלום[368].
שפג] אסורים לטלטלן — אף שלעניין ביטול תורת כלי משברי כלים, הכל הולך אחר בעל המוקצה וביכולתו לבטל תורת כלי מחפץ מסוים[369], מכל־מקום אינו יכול לעשות את שברי הכלים לדבר ראוי בעל חשיבות כלי עבור העשיר[370].
שפד] ג' טפחים — שיעור ג' טפחים — 24 ס"מ.
שפה] בעליהן לאשפה — אפילו בלו בשבת.
שפו] איזה טינוף — לדעתם אין חילוק בין שיירי בגדים לשיירי מחצלאות ושאר כלים[371].

ציונים והוספות

364) כל חתיכת אריג בכלל זה.
365) החילוק בין מטלניות למחצלות הוא בשניים: (א) כיסוי טינוף על ידי שיירי מחצלאות נחשב "מעין מלאכתן הראשונה" ונותן להם תורת כלי כדלעיל הערה שס, אבל קינוח טינוף על־ידי שיירי בגדים המיועדים בעיקרם למלבוש נחשב כמלאכה אחרת (ויבואר להלן שלמעשה, לא די בשימוש זה כדי לתת להם תורת כלי), (ב) לא מצינו בהלכות כלים (לעניין טומאה ומשם נלמד לעניין שבת) שיעור לביטול תורת כלי ממחצלת, אבל מצינו שיעור לביטול תורת בגד וכלי מבגדים שבלו, ומשמע שפחות משיעור זה פקעה ממנו תורת כלי אפילו אם ראוי לאיזה שימוש (ולהלן יבואר שיש אומרים שגם בפחות משיעור זה יש לבגד תורת כלי אם ראוי לאיזה שימוש).
366) אפילו ראוי לשימוש אחר, והוא חידוש שמצינו בבלאי בגדים ולא בשאר כלים הראויים לשימוש אחר, כדלעיל הערה שסה.
367) והרי הם עושים מעין מלאכתם הראשונה, אלא שהוא שימוש על ידי הדחק, והרי הם כשברי כלים (העושים מעין מלאכתם הראשונה) בלבד, ואם זרקום לאשפה פקעה מהם תורת בגד לגמרי, שלא כגלימא דלעיל הערה רפח.
368) הוא הדין שאסור לטלטל שאר שברי כלים שלא ראויים לכלום עבור עשירים אף אם ראויים עבור עניים, אלא שבבגדים (א) מצינו שיעור מדוייק שבו פקעה ממנו תורת בגד לעשירים ולעניים שלא כשאר שברי כלים (ב) בגדים שלא משמשים ללבישה פקעה מהם תורת בגד גם אם משמשים לדבר אחר, אבל שברי שאר כלים לפעמים נשארים בגדר "תורת כלי" בזכות שימוש אחר שראויים לו (כמו "כיסוי כלי") ולכך לא ניתנו בהם כללים.
369) כדלעיל סעיף ל, וכגון על ידי שיזרוק את שברי הכלי לאשפה.
370) אף אם ראוי עבור הבעלים, ולהלן על סעיף פט נתבאר שהוא דווקא אם אינו ראוי בעיני העשיר מחמת שאין לו חשיבות, משא"כ אם לא ראוי לו מחמת שאינו זקוק לזה או שאסור לו להשתמש בחפץ זה; עוד יתבאר שכלי גמור מותר בטלטול גם למי שאינו ראוי עבורו.
371) וביטול שם בגד שנאמר לגבי טומאה (עיין לעיל הערה שסה) לא נאמר בבגד סתם, וכשם ששאר כלים לא בטלה מהם תורת כלי כל עוד ראויים לשימוש אפילו שאינו מעין שימושם הראשון — הוא הדין למטלניות.

בְּמַטְלָנִיּוֹת שֶׁהֵן שְׁיָרֵי טַלִּיתוֹת שֶׁל מִצְוָה, שֶׁאָדָם בּוֹדֵל עַצְמוֹ מִלְּקַנֵּחַ בָּהֶן וּמִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן תַּשְׁמִישׁ מְגֻנֶּה שפז].
וְהָעִקָּר כִּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁאַף שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְקִנּוּחַ - אֵין תּוֹרַת כְּלִי עֲלֵיהֶן בִּשְׁבִיל כָּךְ שפח], אֶלָּא אִם כֵּן יְחֻדָּן לְכָךְ, שֶׁאַף שִׁבְרֵי שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים אֵין תּוֹרַת כְּלִי עֲלֵיהֶם אַף אִם הֵם רְאוּיִים לְקִנּוּחַ שפט] אִם לֹא יְחֻדָּם לְכָךְ, אוֹ שֶׁרְאוּיִים לִסְמוֹךְ בָּהֶם אֵיזֶה כְּלִי וְלֹא יְחֻדָּם לְכָךְ, אֶלָּא אִם כֵּן רְאוּיִים לְכִסּוּי כְּלִי שצ], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף מא

ביאורי הלכה

שפז] תשמיש מגונה – שיירי טליתות של מצוה שאין ראויים לקינוח צריך שיהיו ראויים עכ"פ ללבישה (או טלאי לטלית אחרת), ואם לאו אינם ראויים לכלום.

שפח] בשביל כך – אף אם לא בטלה מהבגד תורת כלי כל עוד ראוי לאיזה שימוש, מכל־מקום צריך שיהיה ראוי לשימוש חשוב ולא די בשימוש של כיסוי טינוף[372].

שפט] ראויים לקינוח – בגדים קרועים ובלועים שבזמננו, אם ראויים עדיין ללבישה מותרים בטלטול גם אם לא רגיל ללבשם ואפילו לא רגיל להשתמש בהם שימוש אחר, והוא הדין כשאינם ראויים יותר ללבישה אך עומדים לתיקון[373],

וקרעי בגדים שאינם ראויים יותר ללבישה ואינם עומדים לתיקון – אסורים בטלטול אלא אם כן ייחדו אותם לקינוח וכיוצא־בזה.

שצ] לכיסוי כלי – אם ראויים לכיסוי כלי יש לשברי הכלים תורת כלי אפילו לא ייחדן לכך, אבל בזה שראויים לסמוך עליהם או לקנח בהם אינו נחשב תשמיש של כלי ולא רגילים לייחד כלי עבור זה.

ציונים והוספות

372) ולא דומה לשיירי מחצלאות, שדי בזה שראויים לשימוש של כיסוי טינוף מהטעם דלעיל הערה שסא.

373) אבל בגד מטונף שלא ראוי אפילו לכסות בו כלי מחמת הטינופת – אסור בטלטול אף שעומד לכבסו ואף שראוי לקנח בו טינוף, משום שהוא מוקצה מחמת מיאוס, ומותר לטלטלו כדין גרף של רעי דלהלן סעיף עה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שע דיני שיתוף בעירוב:

י אבל לאחר שלשים יום אוסר על בני החצר אם הוא בענין שאינם יכולים לסלקו תוך משך זמן שכירותו או שאלתו.

ומכל מקום אפילו אם קובע ליותר משלשים יום אינו אוסר עד לאחר שלושים יום אבל לא תוך שלשים אפילו אם רגיל לבא לכאן ולקבוע לעולם ליותר משלשים במה דברים אמורים באורח ישראל אבל אכסנאי נכרי הרגיל לקבוע אוסר מיד כמו שיתבאר בסימן שפ"ד ויש אומרים שגם ישראל הרגיל לקבוע אוסר מיד ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל.

וכל זה כשיש בעל הבית אחד קבוע בחצר שאז האורחים שבבתים אחרים שבחצר זו בטלים אצלו אבל אורחים לבדם ביחד אוסרים זה על זה מיד אם יש לכל אחד חדר מיוחד לאכילה ואם יש נכרי דר בחצר צריכים לשכור ממנו רשותו כמו שיתבאר בסי' שפ"ב.

וכל זה במקום שאין שם עירובי חצרות של רבים אבל במקום שהקהל מערבים עירובי חצרות בתחלת שנה לכל השנה אין האורחים המתוספים שם אוסרים עליהם ולא זה על זה מפני שלב בית דין מתנה עליהם שיהא להם חלק בעירוב כמו שנתבאר בסי' שס"ו:

חלק ב סימן שעא כשאחד מבני חצר נפרד משם או מת:

א דירה בלא בעלים אינה דירה ואינה אוסרת בחצר וגם מותר לטלטל ממנה לחצר שיש בה דיורים אחרים שעירבו ביניהם ואינו כמוציא מרשות לרשות לפיכך אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך עם כל בני ביתו ושבת בחצר אחרת אפילו היתה סמוכה לחצרו אם הסיח לבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת הרי זה אינו אוסר על בני החצר שביתו שמה אם עירבו ביניהם אע"פ שהוא לא עירב עמהם ומותרים לטלטל גם מביתו לחצר.

ואפילו אם אח"כ נמלך וחזר לביתו בשבת אינו אוסר שכיון שכבר הסיח מלבו בכניסת השבת הרי שבת זו כיון שהותרה הותרה ושוב לא תאסר כמו שנתבאר בסי' שס"ב.

במה דברים אמורים כשהלך מביתו מבעוד יום אבל אם הלך משחשכה אוסר כשחוזר.

ונכרי שהלך מביתו יתבאר בסי' שפ"ג:

* * *

ב אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר שלא היה דר בה ולכן לא עירב בה ומת והניח רשותו לאחד מבני אותה חצר אם מת מבעוד יום אין הזוכה אוסר לפי שהעירוב שעירב על בית שלו מתיר גם בית שירש מבעוד יום שאף שהעירוב נעשה קודם הירושה, מכל מקום הרי קניית העירוב הוא בכניסת השבת ואז ירשו כבר אבל אם מת משחשכה אוסר הזוכה בו על בני החצר וגם הוא אסור

לטלטל בחצר בין מבית שלו בין מבית זה ואע"פ שעירב עמהם אינו מועיל לזה שירש בשבת אחר קניית העירוב ואפילו אם זה הזוכה לא נכנס עדיין בבית זה לדור בו אין זו דירה בלא בעלים שכיון שהוא דר בחצר זו וראוי להשתמש בבית זה שירשו אנו חושבין אותו כאילו נכנס לדור בו.

ואע"פ שבכניסת השבת כשהיה מורישו חי ולא היה דר בו היתה דירה בלא בעלים ולא היתה אוסרת על בני החצר אין אומרים בזה שבת כיון שהותרה הותרה לפי שאין אומרים כן אלא כשבשעה שהותרה היה הדבר ברור שלא תחזור ותיאסר כגון מי שהלך מביתו מבעוד יום והסיח מלבו שלא לחזור עד מוצאי שבת שבשעה שהסיח מלבו הדבר ידוע בודאי שלא יחזור והותרה אז לכל השבת ולכן אינה חוזרת ונאסרת כשנמלך אחר כך וחזר, אבל כאן אין הדבר ידוע בודאי בכניסת השבת שלא יבא בעל הבית זה לביתו בשבת ואין אומרים שכיון שלא בא בכניסת שבת הסיח מלבו ובודאי לא יבא כל השבת:

* * *

ג אחד מבני החצר שמת בשבת ולא הניח בני בית בביתו אם עירב אפילו ירשו אחד מבני השוק ונכנס לדור בו בשבת אינו אוסר אף על פי שהוא לא עירב בחצר זו לפי ששבת כיון שהותרה בעירוב המוריש הותרה ובלבד שלא היה המוריש גוסס מבעוד יום כמו שיתבאר.

ואם המוריש לא עירב וירשו אחד מן השוק כל זמן שאינו בא לדור בו אינו אוסר בא לדור בו בשבת אוסר שלא שייך כאן שבת כיון שהותרה הותרה (כיון שלא הותרה בתחלתה ועוד) מטעם שנתבאר למעלה.

ואם ירשו אחד מבני החצר אוסר אף על פי שלא נכנס עדיין לדור בו מטעם שנתבאר למעלה ואפילו אם עירב עם בני החצר בשביל בית שלו אין עירוב זה מועיל לבית זה שירשו בשבת אחר קניית העירוב.

במה דברים אמורים כשהיורש דר בבית אחר בחצר זו אבל אם היה דר בבית זה עם המוריש ונתן לעירוב משלו בשביל בית זה של המוריש הרי זה מועיל כמו שנתבאר בסימן ש"ע שבני ביתו של אדם יכולים לערב משלהן בעד ביתו.

ואם מבעוד יום מת המוריש וירשו אחד מן השוק שאינו מערב עם בני החצר הרי זה אוסר אם נכנס לדור בו בשבת אפילו אם המוריש עירב כבר בחייו לפי שכיון שמת בטל עירובו:

* * *

ד ישראל וגר שהיו דרים בחצר ועירבו יחד ומת הגר מבעוד יום והחזיק ישראל אחר בנכסיו אפילו לא החזיק עד שחשכה אוסר עד שיבטל רשותו כשאר יורש שיוכל לבטל כמו שנתבאר בסי' שפ"א ואע"פ שבכניסת השבת כל זמן שלא נכנס ישראל זה בביתו של גר היתה דירה בלא בעלים ולא היתה אוסרת אין אומרים בה שבת כיון שהותרה הותרה הואיל והיתה ראוייה להחזיק בה מבעוד יום והיתה תלויה ועומדת ולא היה אז התירה ברור שתהא מותרת כל השבת.

אבל אם משחשכה מת הגר אין המחזיק אוסר שכיון שבכניסת השבת היה מותר מחמת עירובו של גר אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה ובלבד שלא היה גוסס מבעוד יום כמו שיתבאר:

ה אחד מבני החצר שהוא גוסס אע"פ שאינו יכול לחיות בו ביום אוסר עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו ואם מת בשבת אין אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה כיון שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת שרוב גוססין למיתה ולפיכך אם ירשו אחד מבני החצר שלא עירב עמהם אוסר אפילו אם לא נכנס עדיין לדור בו או אם ירשו אחד מן השוק ונכנס לדור בו:

ו וכן קטן אוסר אף על פי שאינו יכול לאכול כזית.

אבל אורח אינו אוסר כמו שנתבאר בסימן ש"ע:

* * *

חלק ב סימן שעב דין שיתופי הדירות לעירוב

א לא אסרו לטלטל מרשות היחיד של זה לרשות היחיד של זה בלי עירוב אלא בבתים שתשמישן מיוחד ותדיר אבל הגגות שהן סמוכין זה לזה בלי הפסק רשות הרבים ביניהם וכן החצרות הסמוכות וכן הקרפיפות וכן כל כיוצא בהם מהמקומות שאין תשמישן מיוחד ותדיר כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם שמותר לטלטל ממקום זה שאין תשמישו תדיר למקום אחר שאין תשמישו תדיר אפילו הם של בעלים הרבה ולא עירבו יחד ובלבד שלא יטלטל מתוכם לבית בלי עירוב אם הם של בעלים מחולקים לפי שהבית חלוק מהם ואינו רשות אחת עמהם וכן מהבית לתוכם.

כיצד מטלטל הוא מחצר זו לחצר אחרת אע"פ שלא עירבו יחד ואפילו אם גם כל אחת ואחת בפני עצמה ג"כ לא עירבה או מחצר זו לגג של בית אחר שאינו בחצר זו ולא עירבו יחד והוא שיטלטל על הגג ממש מלמעלה אבל על תקרת הבית תחת גג העליון דינו כשאר חדרים או מחצר לראש הכותל שבין שתי חצרות שראש כותל זה דינו כגג או מחצר של זה לקרפף של אחר והוא שאינו יותר מבית סאתים או שהוקף לדירה אפילו הוא יותר מבית סאתים או מחצר למבוי המתוקן בלחי או קורה אע"פ שלא נשתתפו בו שדינו ג"כ כחצר שאינה מעורבת ולא ככרמלית כמו שיתבאר בסימן שפ"ח וכן מטלטל מגג זה לגג של אחר הסמוך לו אפילו גבוה או נמוך ממנו הרבה או מגג של זה לחצר של אחר או למבוי שלא נשתתפו בו או לקרפף של אחר וכן מקרפף של זה לקרפף של אחר.

* * *

וכל זה בכלים ששבתו באחד מרשויות אלו אבל כלים ששבתו בבית והוציאן לאחת מרשויות אלו אפילו בהיתר כגון לחצר מעורבת של בית זה ואפילו הוציאם בדרך מלבוש אסור לטלטלם לחצר אחרת או לגג של אחר או לקרפף המוקף לדירה של אחר (שהכלים ששבתו בבית בכל מקום שהם דינם כאילו הם בבית שאסור לטלטלם ממנו למקום אחר שלא עירבו עמו).

אבל לקרפף שלא הוקף לדירה אפילו הוא פחות מבית סאתים אין עירוב מועיל שאפילו הוא שלו אסור להוציא לתוכו כלים ששבתו כמו שנתבאר בסי' שנ"ח.

וכן כלים ששבתו באחת מרשויות אלו אסור להכניסם לבית אחר שלא עירב עם רשות זו ששבת הכלי בתוכו.

ואפילו הכניסם דרך מלבוש לרשות שעירבה עם הבית כגון לחצר מעורבת של בית זה אסור לטלטלם משם לבית כיון ששבתו ברשות שאינה מעורבת עם הבית.

(ואפילו שבתו ברשות המעורבת עם הבית והוציאם ממנה לרשות אחרת שאינה מעורבת עם הבית אסור להכניסם מאותה רשות לבית או להיפך אם לא שיניחם תחלה ברשות המעורבת עמו ומשם יכניסם לבית וכן להיפך.

וכן כלים ששבתו בבית והוציאם בדרך מלבוש לרשות שאינה מעורבת עמו אסור לטלטלם לבית אם לא יניחם תחלה ברשות המעורבת עמו) וכן להיפך:

ב קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית הוא ואסור לטלטל ממנו לקרפף אחר כמוהו להכניס ולהוציא מזה לזה כי אם ב' אמות בזה וב' אמות בזה כמו בשאר ב' כרמלית כמו שנתבאר בסי' שמ"ו:

ג שתי חצרות שרוצות לערב יחד להתיר לטלטל מזו לזו אף כלים ששבתו בבתים אין צריכין עירוב אחר אלא העירוב שעשו כבר כל אחת לעצמה יוליכנו אחד מבני החצר בשביל כולם ויתננו באחד מבתי שניה והוא שעירבו בני חצר השניה לעצמן ובני חצר השניה ג"כ אינן צריכין פת אחר כדי לערב עם זו אלא העירוב שעשו כבר מתירן:

* * *

ד ואם ירצה יוליך שם אפילו פת משלו וכולם מותרים הואיל והוא כבר עירב עם חביריו קונה לצורך כולם והוא הדין אם הוא עם חביריו הם בענין שאינן צריכין לערב כלל ביניהם כגון אב עם בניו המקבלים פרס ממנו השרויים לבדם בחצר אחת וכן כל כיוצא בהם כמו שנתבאר בסימן ש"ע הרי אחד מהם מוליך פת בשביל כולם אפילו משלו לחצר הסמוכה להם לערב עמה:

ה אין ב' חצרות יכולים לערב יחד אלא א"כ יהיה ביניהם פתח רחב ד' טפחים או חלון שיש בו ד' על ד' ויהיה קצתו בתוך י' טפחים הנמוכים לארץ ואז אם רצו מערבים יחד ומותרים לטלטל אפילו דרך חורים וסדקים ואם רצו מערבין כל אחד לעצמו ואסורים לטלטל מזו לזו דרך פתחים וחלונות או חורים וסדקים או על גבי הכותל כלים ששבתו בבית אבל אם כל החלון הוא למעלה מי' טפחים אינו מועיל כלום כיון שיש תחתיו מחיצה גמורה החולקת בין החצר ואי אפשר להן לערב יחד.

ואם אין ברחבו ד' טפחים אפילו הוא ארוך הרבה אינו מועיל כלום.

ואם הוא עגול צריך שיהא בהקיפו י"ז טפחים פחות חומש כדי שנוכל לרבע בו ד' על ד' שהאלכסון של מרובע זה שהוא ה' טפחים וג' חומשין הוא רוחב של העיגול שהוא שליש הקיפו וג' פעמים ה' טפחים וג' חומשין הם י"ז פחות חומש כזה וצריך שיהא משהו מן מרובע זה תוך י' טפחים לארץ:

ו חלון שבין ב' בתים שרוצים לערב יחד כגון שלא עירבו החצרות זו עם זו יכולים לערב אפילו הוא גבוה למעלה מי' טפחים לפי שהבית כיון שהוא מקורה הרי הוא כמלא והרי זה כאילו אין החלון גבוה י' טפחים כיון שהבית כולו ממולא והוא הדין לארובה שבין בית לעליה שאע"פ שהיא למעלה מעשרה אם רצו מערבין יחד ואפילו אין שם סולם לעלות בו ובלבד שיהא בארובה ד' על ד'.

ואם עשו סריגה לפני החלון נתבטל מתורת חלון שאין הנקבים מצטרפים לד' טפחים וכן בארובה:

'לקוטי תורה' פרשת אחרי – הפרשה החסידית

וְזֶהוּ עִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין גָּוֹן לָבָן לִשְׁאָר הַגְּוָונִים:

שֶׁבְּחִינַת לָבָן, שֶׁהוּא גָּוֹן עַצְמִי, וְאֵין כָּאן דָּבָר זוּלַת עֶצֶם הַמָּהוּת – זֶה הוּא לְמַעְלָה בְּחִינַת הָאוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּעַצְמָן קוֹדֶם שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּכֵלִים. שֶׁעַל זֶה מוֹרֶה הַמַּרְאֶה לָבָן, שֶׁהַהֶאָרָה וְהַגִּילוּי הוּא אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת.

אֲבָל כְּשֶׁהָאוֹרוֹת מִתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים, וְנַעֲשֶׂה בְּחִינַת אוֹר בְּכְלִי הַחֶסֶד אוֹ בְּכְלִי הַגְּבוּרָה – שֶׁהַכְּלִי מַגְבֶּלֶת הָאוֹר הַפָּשׁוּט וְעוֹשֶׂה בּוֹ תְּמוּנָה, כְּמוֹ הַגָּוֹן וְהַצֶּבַע יָרוֹק אוֹ אָדוֹם הַנַּעֲשֶׂה עַל דָּבָר הַפָּשׁוּט כו', שֶׁנִּצְבַּע אוֹתוֹ הַדָּבָר הַפָּשׁוּט לִהְיוֹת יָרוֹק, סוּמָק כו'; אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה כו'.

(וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק (בְּחֻקֹּתַי כו, ג) "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ"[23], בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה – שֶׁהֵם מִינֵיהּ וּבֵיהּ, וּבֵין אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב – שֶׁהַדְּיוֹ הוּא דָּבָר נוֹסָף כו', דְּלִכְאוֹרָה זֶהוּ קָרוֹב לַהֶפְרֵשׁ הַמְּבוֹאָר כָּאן בֵּין לָבָן לִשְׁאָר הַגְּוָונִים מַמָּשׁ[24]):

וְהִנֵּה, הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים הוּא כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּמְשַׁךְ מֵהָאוֹר הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וּבַעֲלֵי גְּבוּל.

23. (לְקַמָּן בְּחֻקֹּתַי מה, ד וְאֵילָךְ).

24. (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ" תשל"ח – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג עַמּוּד קמב הָעָרָה 37).

וְזֶהוּ "רַבּוֹת עָשִׂיתָ כו' נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ כו'" (תְּהִלִּים מ, ו), פֵּירוּשׁ: שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵהָאוֹרוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת "נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ **אֵלֵינוּ**", דְּהַיְינוּ בְּבִי"עַ; "עָצְמוּ מִסַּפֵּר" – רִבּוֹא רִבְבוֹת הַצִּמְצוּמִים, וְהַיְינוּ בְּחִינַת הַכֵּלִים כו', "וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים כו'"[25].

וְדֶרֶךְ כְּלָל, הַכֵּלִים הוּא צִיּוּר אָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, כו): "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ". וְהַיְינוּ חַבַ"ד, חַג"ת, נֶהֶ"י. וְנֶהֶ"י מִתְלַבְּשִׁים בַּעֲשִׂיָּיה, עַד שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מֵהָחְכְמָה־דַּאֲצִילוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן בַּעֲשִׂיָּיה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[26]: "טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? חָכָם כו'". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי רִבְבוֹת צִמְצוּמִים כַּנַּ"ל. וְכָל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הַחָכְמָה נִתְלַבֵּשׁ בְּגָווֹן וּכְלִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא פָּשׁוּט כו'. וְזֶהוּ עִנְיַן בִּגְדֵי לָבָן כַּנַּ"ל.

וְלָכֵן לְעִנְיָן אָבֵל לֹא אָסְרוּ אֶלָּא כֵּלִים חֲדָשִׁים, לְבָנִים[27] בִּלְבַד[28]. :

ב. וְהִנֵּה, לְהָבִין עִנְיַן בִּגְדֵי "בַד **קוֹדֶשׁ**" לְכֹהֵן גָּדוֹל **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** דַּיְיקָא, "יוֹם הַסְּלִיחָה"[29], יֵשׁ לְהַקְדִּים עִנְיָן הַיָּדוּעַ שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מַמְשִׁיכִים אוֹרוֹת פְּנִימִים וְאוֹרוֹת מַקִּיפִים:

כִּי הִנֵּה "**אוֹרַיְיתָא** מֵחָכְמָה נָפְקַת"[30], וְשָׁרְשָׁהּ מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, שֶׁהִיא נִקְרֵאת בְּחִינַת **אוֹר פְּנִימִי.** כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בָּ"עֵץ חַיִּים" שֹׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין, פֶּרֶק ד': מוֹחָא סְתִימָאָה דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין הַנִּקְרָא חָכְמָה, וְהוּא סוֹד אוֹר פְּנִימִי. וְ**הַמִּצְוֹת** הֵן נִמְשָׁכוֹת מִגּוּלְגַּלְתָּא דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, שֶׁהוּא בְּחִינַת **אוֹר מַקִּיף**[31].

וְאַף עַל גַּב שֶׁעַל הַתּוֹרָה נֶאֱמַר (דָּנִיאֵל ז, ט): "לְבוּשֵׁיהּ כִּתְלַג חִיוָּר", הַרֵי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא גַּם כֵּן בְּחִינַת לְבוּשׁ וּמַקִּיף – הָעִנְיָן: כִּי "לְבוּשֵׁיהּ כִּתְלַג חִיוָּר" קָאֵי עַל "י"ג תִּיקּוּנֵי דִיקְנָא"[32], שֶׁהֵם נַעֲשִׂים לְבוּשִׁים וְחוֹפְפִים עַל אַבָּא־וְאִימָּא. שֶׁלְּכָךְ נִקְרָא אַבָּא־וְאִימָּא דַּאֲצִילוּת, "הַנִּסְתָּרוֹת לַה'" (נִצָּבִים כט, כח). וְכִנּוּדָע דְּ"הַנִּסְתָּרוֹת" הַיְינוּ י"ה[33], שֶׁהֵם אַבָּא־וְאִימָּא. וּמַה שֶּׁנִּקְרָא "נִסְתָּרוֹת", הַיְינוּ לְפִי שֶׁהֵם מְחוּפִּים וּמְכוּסִים בְּדִיקְנָא דַּאֲרִיךְ.

וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּיקְנָא הִיא נִמְשְׁכָה מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה[34], [וְהָרַמַ"ז בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית דַּף ח', כָּתַב בְּשֵׁם הַ"פְּרִי עֵץ חַיִּים"[35]: "שֶׁהַדִּיקְנָא מְאִירָה וּמִתְכּוֹנֶנֶת מִג' מוֹחִין חַבַ"ד הַיּוֹשְׁבִין לְעֵילָא בְּגוּלְגַּלְתָּא כו'", אֲשֶׁר כָּל זֶה הוּא לְמַעְלָה מֵאַבָּא־וְאִימָּא דַּאֲצִילוּת]

אַךְ עִם כָּל זֶה הַשְּׁפָלָתָהּ הוּא יוֹתֵר לְמַטָּה, לִהְיוֹת גַּם כֵּן לְבוּשׁ לְאַבָּא־וְאִימָּא דַּאֲצִילוּת.

וּפֵירוּשׁ וְעִנְיַן הַלְּבוּשׁ הַיְינוּ: כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשֹׁל הָאוֹתִיּוֹת הַמַּלְבִּישִׁים אֶת הַשֵּׂכֶל[36], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת מִתְגַּלֶּה הַשֵּׂכֶל, שֶׁהָרַב מַסְבִּיר לְתַלְמִידוֹ הַשֵּׂכֶל עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת – הַיְינוּ **פְּשׁוּטוֹ** שֶׁל הַשֵּׂכֶל, אֲבָל פְּנִימִיּוּת **וְעוֹמֶק** הַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה מִמָּשׁ בְּהָאוֹתִיּוֹת, כִּי אִם מוּסְתָּר וְנֶעְלָם בָּהֶם בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל: דְּ"**לָא קָאֵים אֱינַשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּיהּ עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין**"[37], וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁעוֹמֶק הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַשְּׁפָעַת הָרַב הָיָה עֲדַיִין בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם מִמֶּנּוּ. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן אַחַר אַרְבָּעִים שְׁנִין קָאֵים, לְפִי שֶׁמִּכָּל מָקוֹם הָיָה "דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּיהּ" בִּבְחִינַת מַקִּיף עָלָיו, שֶׁמּוּסְתָּר וּמְלוּבָּשׁ בְּתוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְאַחַר מ' שְׁנִין נִמְשָׁךְ מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי. נִמְצָא מוּבָן מִזֶּה, שֶׁהָאוֹתִיּוֹת, שֶׁהֵם לְבוּשִׁים, הַיְינוּ שֶׁמַּסְתִּירִים שֶׁהַפְּנִימִיּוּת לֹא יִתְגַּלֶּה רַק הַחִיצוֹנִית נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה.

וְיוּבָן זֶה עוֹד גַּם כֵּן מֵעִנְיַן מַאֲמַר רַז"ל בְּסַנְהֶדְרִין דַּף ל"ה, הַטַּעַם שֶׁאֵין דָּנִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְגוֹמְרִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת: "מִשּׁוּם דְּמִינְּשֵׁי טַעֲמַיְיהוּ"[38]. וְאַף עַל גַּב דִּשְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּינִים עוֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי

---

25. (אֶסְתֵּר א, ז).

26. (נִדָּה טז, ב).

27. ("בָּאֲבֵל אָסוּר גִּיהוּץ רַק בִּבְגָדִים לְבָנִים – שֶׁעַל יְדֵי הַגִּיהוּץ נִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַמַּרְאֶה הַלּוֹבֶן מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר צְבָעִים אֵין אִיסּוּר הַגִּיהוּץ, כִּי הֵם רַק גְּוָונִים וְלֹא עֶצֶם כְּמוֹ גָּווֹן לָבָן". – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים בְּרֶךְ א עַמּוּד קסב).

28. (וְעַיֵּן בָּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" וְלְהָאֲרִיז"ל) פָּרָשָׁה וַיְחִי (בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת)).

29. ("יוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא יוֹם הַסְּלִיחָה וְכַפָּרָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר וְגוֹ'" – שֶׁלְּחֵן עָרוּךְ אֲדֹמוּ"ר הַזָּקֵן סִימָן תרז בְּתְחִלָּתוֹ. וּרְאֵה רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה ז. וּרְאֵה סֵפֶר הַחִינּוּךְ מִצְוָה שסד: "שֶׁהוּא יוֹם קָבוּעַ מֵעוֹלָם לְסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה").

30. (זֹהַר חֵלֶק ב קכא, א. וְעוֹד).

31. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בָּ"עֵץ חַיִּים" שָׁם וּבְפֶרֶק ג'. וְעַיֵּן בָּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר כ"ב סוֹף פֶּרֶק ו' (בַּדְּפוּס שֶׁלְּפָנֵינוּ – שַׁעַר כג סוֹף פֶּרֶק א)).

32. (זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קכח, סוֹף עַמּוּד ב. רְאֵה לְעֵיל בַּבֵּיאוּר הָרִאשׁוֹן פֶּרֶק א – כז, ד).

33. (רְאֵה לְעֵיל רֵישׁ פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי רֵישׁ פֶּרֶק ב דַּף ג, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

34. (בַּמַּאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא חֵלֶק ב עַמּוּד תפו מְבָאֵר הַקּוּשְׁיָא: "הֲלֹא בְּחִינַת הַדִּיקְנָא גְּבוֹהַּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "ה' אֱלֹקֵינוּ" – וְאֵיךְ יִהְיֶה בְּחִינַת לְבוּשׁ לָהֶם". וּרְאֵה הַקּוּשְׁיָא בַּאֲרוּכָּה – שָׁם עַמּוּד תקיט).

35. (רְאֵה שַׁעַר הַסְּלִיחוֹת פֶּרֶק ה).

36. (רְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם" תרס"ו עַמּוּד רטז (רפד), דְּכָאן מַשְׁמָע שֶׁגַּם הָאוֹתִיּוֹת הֵן עַל יְדֵי פֵּרְסָא, וְשָׁם מְפֹרָשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר, עַיֵּין שָׁם).

37. (אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה. עֲבוֹדָה זָרָה ה, ב. רְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ח עַמּוּד 337).

38. (שׁוֹכְחִים טַעֲמֵיהֶם).

הַמְחַיְּבִין". – פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י דְּמִכָּל מָקוֹם "לִבָּא דְּאִינְשֵׁי לֹא כָּתְבֵי כו', וְנִשְׁכַּח מִלִּבּוֹ יִשּׁוּבוֹ לְטַעֲמוֹ כו'"[39]. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁפְּנִימִית הַסִּבָּרָא אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה בְּלֶל מִתּוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת כִּי אִם מוּסְתָּר וְנֶעְלָם. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם הַמָּשָׁל מַלְבִּישׁ הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמַּעְלִים יוֹתֵר מֵהָאוֹתִיּוֹת.

וְזֶהוּ עִנְיָן "לְבוּשֵׁיהּ **כִּתְלַג**": כְּמוֹ הַשֶּׁלֶג, שֶׁנִּקְפָּא הַמַּיִם וְנַעֲשֶׂה שֶׁלֶג, וְאַחַר כַּךְ חוֹזֵר וְנָמֵס וְהָיָה לְמַיִם, כָּךְ הַלְּבוּשׁ מַעְלִים עַל פְּנִימִיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה לְהַמְקַבֵּל, כִּי אִם עוֹמֵד עָלָיו מִלְּמַעְלָה בְּבְחִינַת הֶסְתֵּר וּמַקִּיף. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בִּשְׁעַת הַהַשְׁפָּעָה, אָמְנָם אַחַר כָּךְ יוּכַל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם הַפְּנִימִית מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי. וְכִמְשַׁל הַתַּלְמִיד, דְּאִאַחַר מ' שִׁנְיָן קָאֵים אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁהַשֶּׁלֶג הָיָה אַחַר כָּךְ לְמַיִם כו' כְּבְרֵאשׁוֹנָה[40].

וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁי"ג תִּיקּוּנֵי דִיקְנָא נִקְרָא "לְבוּשֵׁיהּ כִּתְלַג חִיוָּר", שֶׁהֵם נַעֲשִׂים גַּם כֵּן לְבוּשִׁים לְאַבָּא־וְאִימָּא דַּאֲצִילוּת. כִּי הִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁהַלְּבוּשׁ הוּא נִשְׁפָּל לִהְיוֹת נָמוּךְ יוֹתֵר מֵהַשֵּׂכֶל, אֲבָל בֶּאֱמֶת שָׁרְשׁוֹ מִלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר מֵעִנְיָן שְׁלֹמֹה, שֶׁשָּׁבַח גּוֹדֶל חָכְמָתוֹ הָיָה מַה שֶׁכָּתוּב (מְלָכִים א' ה, יב): "וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל"[41].

וּלְכָךְ הַדִּיקְנָא דַּאֲרִיךְ, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵאַבָּא־וְאִימָּא דַּאֲצִילוּת, **הִיא** דַּוְקָא שֶׁנַּעֲשִׂית לְבוּשׁ לְאַבָּא־וְאִימָּא כו'. וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, הַזָּקֵן מַתְחִיל לִצְמוֹחַ אַחַר עֶשְׂרִים שָׁנָה, לְפִי שֶׁאָז מְאִירִים הַמּוֹחִין דְּגַדְלוּת[42], וּכְמַאֲמַר רַז"ל[43]: "וְלִמְכּוֹר בְּנִכְסֵי אָבִיו עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[44].

נִמְצָא, שֶׁעֲרוֹת הַדִּיקְנָא, אַף שֶׁהֵן בְּחִינַת שְׂעָרוֹת לְבַד, עִם כָּל זֶה הֲרֵי הֵן בָּאִין וְנִמְשָׁכִין מִמּוֹחִין־דְּגַדְלוּת, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בִּתְחִלָּה קוֹדֶם עֶשְׂרִים שָׁנָה.

וְלָכֵן גַּם כֵּן הַסְּרִיס אֵין לוֹ זָקָן[45], לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ הַהוֹלָדָה. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁלְּהִיוֹת הַהוֹלָדָה וְהַהַשְׁפָּעָה, הוּא נִמְשָׁךְ מֵהִתְחַזְּקוּת הַמּוֹחִין, וְהַסְּרִיס שֶׁחָסֵר בּוֹ כֹּחַ זֶה אֵין לוֹ זָקָן. וְכֵן נָשִׁים שֶׁ"דַּעְתָּן קַלּוֹת"[46] אֵין לָהֶם זָקָן כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁהַתּוֹרָה, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִמּוֹחָא־סְתִימָאָה, נִקְרֵאת גַּם כֵּן "לְבוּשֵׁיהּ", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת הַדִּיקְנָא, שֶׁהִיא לְבוּשׁ לְאַבָּא־וְאִימָּא. אֲבָל מִכָּל מָקוֹם בְּשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה, בְּמוֹחָא־סְתִימָאָה – הִיא בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי.

וְהִנֵּה "זֶה לְעוּמַּת זֶה" – **"הַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד"** הֵם פְּנִימִיִּים וּמַקִּיפִים **דְּנוּגַהּ**: כִּי "הַתַּאֲוָה" לִהְיוֹת בְּסוֹבְאֵי יַיִן וְזוֹלְלֵי בָּשָׂר[47] זֶהוּ מָזוֹן וְאוֹר פְּנִימִי דְּנוּגַהּ. "וְהַכָּבוֹד" וְגַסּוּת הָרוּחַ בִּלְבִישַׁת בִּגְדֵי כָבוֹד זֶהוּ מַקִּיפִים דְּנוּגַהּ.

וְהוּא "זֶה לְעוּמַּת זֶה" – נֶגֶד הַפְּנִימִיִּים וּמַקִּיפִים דִּקְדוּשָׁה[48] הַנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת: שֶׁיְּסוֹד הַקְּדוּשָׁה הוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְהַמִּצְוֹת הֵם בְּחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, שֶׁלְּכָךְ נִקְרָאִים כָּל הַמִּצְוֹת עַל שֵׁם צְדָקָה[49]; "צִדְקֹת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" (שׁוֹפְטִים ה, יא); "מִשְׁמַיָּא מֵיהַב יַהֲבֵי כו'"[50] – בְּחִינַת אוֹר־יָשָׁר. וְגַם בְּחִינַת אוֹר־חוֹזֵר הוּא בִּיטּוּל עַצְמוּתוֹ – שֶׁמּוֹאֵס בְּחַיֵּי עוֹלָם־הַזֶּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת נוּגַהּ, שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ, הֵפֶךְ הַבִּיטּוּל, וְזֶהוּ "הַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד". וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דְּבַר אִיסּוּר גָּמוּר חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהֵם פְּנִימִים וּמַקִּיפִים דְּג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת שֶׁלְּמַטָּה מַטָּה מִנּוּגַהּ כו'. :

ג. וְהִנֵּה, עִנְיָן יוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹם הַתְּשׁוּבָה לִהְיוֹת מְחִילַת עֲוֹנוֹת, הוּא עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת וְהַמְשָׁכַת הָאָרָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מַעְלָה אֲפִילּוּ מִמַּקִּיפִים וּפְנִימִיִּים הַנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מִתְמַלְּאִים הַפְּגָמִים שֶׁבַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְעִנְיָן הָאָרָה עֲצוּמָה זוֹ, הַיְינוּ, כִּי הִנֵּה מְבוֹאָר לְמַעְלָה דְּהַמַּקִּיפִים וּפְנִימִיִּים נִמְשָׁכִים מִגֻּלְגֶּלְתָּא וּמוֹחָא דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין. וְזֶהוּ עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. אַךְ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יוֹם הַתְּשׁוּבָה, הוּא הִתְגַּלּוּת עַתִּיקָא־

---

39. (וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "לִיבָּא דְּאִינְשֵׁי לֹא כְּתְבֵי. וְאַף עַל גַּב שֶׁזָּכוּר לוֹ לִיסּוֹד הַטַּעַם, נִשְׁכַּח מִלִּבּוֹ יִשּׁוּבוֹ לְטַעֲמוֹ, וְאֵין יָכוֹל לְיַיְשְׁבוֹ לְתֵת טַעַם הָגוּן כְּבְרֵאשׁוֹנָה").

40. [וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֹּאמְרוּ כו' טוֹבָה הָאָרֶץ", בְּעִנְיָן עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר (לְקַמָּן שְׁלַח לז, ג)].

41. [עַיֵּין מִזֶּה רֵישׁ פָּרָשַׁת לְךָ לְךָ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הִנֵּה אַבְרָם כו'", עַיֵּין שָׁם (תּוֹרָה אוֹר יא, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִבְדִּילָה הַפָּרוֹכֶת" (תּוֹרָה אוֹר שָׁם יב, ד). וּבְפָרָשַׁת מִקֵּץ, בְּבֵיאוּר עַל מַאֲמָר רַז"ל "מְזוּזָה מִיָּמִין וְנָר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל" (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ מג, ב)].

42. (רְאֵה מַאֲמָרֵי אֲדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וַיִּקְרָא חֵלֶק ב עַמּוּד תקכד: "לָמָּה לֹא יִצְמְחוּ גַּם בְּנֵעֵר בֶּן י"ב וְי"ג שָׁנָה אִם מוֹחַ חָכְמָתוֹ רַבָּה").

43. (בָּבָא בְּתְרָא קנו, א).

44. (רְאֵה לְקַמָּן בְּמִדְבָּר ב, א. מִסְעֵי צב, ד).

45. (יְבָמוֹת פ, ב. בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד – רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרָךְ ה דַּף תתעט, ב וְאֵילָךְ).

46. (שַׁבָּת לג, ב. קִידּוּשִׁין פ, ב. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יז עַמּוּד 149 הֶעָרָה 14).

47. (בְּסוֹבְאֵי יַיִן וְזוֹלְלֵי בָּשָׂר: עַל פִּי מִשְׁלֵי כג, כ).

48. [וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זֹאת חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ כו'", בְּעִנְיָן "הִבּוּ לַה' כָּבוֹד" (לְקַמָּן נָשֹׂא כט, ב)].

49. ("וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי הִיא נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם כִּי כָּךְ הָיָה הֶרְגֵּל הַלָּשׁוֹן לִקְרוֹא צְדָקָה בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם" – תַּנְיָא פֶּרֶק לז. "וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וְאֶתְחַנַּן ו, כה): "וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ כִּי נִשְׁמֹר" – לְקַמָּן אֲמוֹר לד, ב. "וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה נד, יד): בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי" – לְקַמָּן שְׁלַח מג, ב. וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן יוֹם הַכִּפּוּרִים סט, ג. פָּרָשַׁת רְאֵה בג, ג. שִׁיר הַשִּׁירִים טז, ג. וְעוֹד).

50. (תַּעֲנִית כה, א).

קַדִּישָׁא, "סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין"[51], שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת גֻּלְגֹּלְתָּא וְכֶתֶר דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, וְנִקְרָא "מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים".

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת אֱמוֹר דף ק"א, א'[52]: כְּתִיב: "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה", וּכְתִיב: "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים". פֵּירוּשׁ: "מְקוֹר חַיִּים" הוּא מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת גֻּלְגֹּלְתָּא וּמוֹחָא־סְתִימָאָה שֶׁהוּא בְּחִינַת הָרָצוֹן־עֶלְיוֹן וְהַחָכְמָה־עִילָּאָה. כִּי רַק הֶאָרָה מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּהָרָצוֹן, וְהוּא פְּנִימִית הָרָצוֹן כו'[53].

וְלָכֵן בְּהִגָּלוֹת בְּחִינַת עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג־עֶלְיוֹן – עַתִּיק – הוּא מְמַלֵּא כָּל הַפְּגָמִים שֶׁבַּמַּקִּיפִים וּפְנִימִיִּים דְּגֻלְגֹּלְתָּא וּמוֹחָא־סְתִימָאָה. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[54]: "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמוֹד".

וְעַיֵּן בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא דף י"ו עַמּוּד א': [55] "מַאן יָשׁוּב? יָשׁוּב עַתִּיקָא קַדִּישָׁא לְאִתְגַּלְיָיא[56] כו'".

וְזֶהוּ עִנְיַן יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְלָכֵן הַכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁעַל יָדוֹ נִמְשָׁךְ הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה זוֹ נֶאֱמַר בּוֹ (פְּרֶשְׁתֵּנוּ טז, ד): "**בַּד** קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ", וְהֵם בִּגְדֵי **לָבָן**, שֶׁהוּא גָּוְון עַצְמִי[57], הַיְינוּ גִּילּוּי עַצְמִיּוּת הַתַּעֲנוּג, שֶׁהוּא **פָּשׁוּט**, דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְצַמְצֵם לִהְיוֹת מְלוּבָּשׁ בְּחָכְמָה.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[58], כִּי מְקוֹר הַתַּעֲנוּג הוּא בְּחִינַת עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְאֵינוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשָׁל הַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַטָּה בָּאָדָם, שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא מֵאֵיזוֹ דָּבָר שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ מִלִּמּוּדַת חָכְמָה אוֹ אֵיזֶה מַאֲכָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בּוֹ יִתְבָּרֵךְ – שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ, וּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבּוֹ הַיְינוּ שֶׁהוּא עַצְמוֹ בְּחִינַת תַּעֲנוּג. אֶלָּא שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי צִמְצוּם, וּמִתְלַבֵּשׁ אַחַר כָּךְ בְּחָכְמָה. וְלָכֵן בְּחִינַת בִּגְדֵי "בַד קֹדֶשׁ" זֶהוּ גִּילּוּי עַצְמִיּוּת הַתַּעֲנוּג, שֶׁאָז הוּא פָּשׁוּט, שֶׁאֵינוֹ מוּרְכָּב וּמְלוּבָּשׁ עֲדַיִין בְּשׁוּם דָּבָר כו', עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל.

וְעוֹד זֹאת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ"לִּקּוּטֵי תּוֹרָה" (לְהָאֲרִיז"ל):

'בַּד' נִמְשָׁךְ מִ'ת' עָלְמִין דְּכִסּוּפִין', שֶׁהֵם בְּחִינַת אוֹרוֹת שֶׁפַּע הָעֹנֶג הָעֶלְיוֹן הַנִּמְשָׁכִים מֵעַתִּיקָא־קַדִּישָׁא כו'. וְנִקְרָא (חַיֵּי שָׂרָה כג, טז) 'עוֹבֵר לַסּוֹחֵר' – שֶׁהוּא מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֶּתֶר וְגֻלְגֹּלְתָּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף – לְשׁוֹן 'סְחוֹר'. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הוּא מִלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמַּקִּיפִים הַנַּ"ל[59].

וְהַכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלּוֹבֵשׁ בִּגְדֵי "בַד קֹדֶשׁ", אֲשֶׁר הַבְּגָדִים הֵם הַמַּקִּיפִים, הַיְינוּ שֶׁמִּבְּחִינַת "בַד קֹדֶשׁ" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמַּקִּיפִים יוּמְשַׁךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת מַקִּיף. דְּהַיְינוּ, מַה שֶּׁמִּשָּׁם מַמָּשׁ נִמְשָׁךְ לְמַלְאוֹת כָּל הַפְּגָמִים שֶׁבְּמַקִּיפִים וּפְנִימִיִּים דִּקְדוּשָׁה כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ בְּעִנְיַן "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר", שֶׁעוֹבְרִים וְנִמְשָׁכִים בִּבְחִינַת "סוֹחֵר", שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיַן "רַיַּעֲבוֹר" דְּי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים (תִּשְׁא לד, ו־ז).

וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ "**יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם**", הַיְינוּ מֵהַ**מַּקִּיפִים** דְּנוֹגַהּ, כְּמוֹ מֵהַכָּבוֹד וְגַסּוּת, שֶׁמֵּהֶם לֵיכָּא בֵּירוּר וְהַעֲלָאָה, כִּי אִם לִהְיוֹת "**מָחִיתִי** כָּעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ כו'" (יְשַׁעְיָה מד, כב). מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִבְּחִינַת הַ**פְּנִימִיִּים** דִּקְלִיפָּה, כְּמוֹ הַתַּאֲוָה בְּסוֹבְאֵי יַיִן וְזוֹלְלֵי בָשָׂר, מֵאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה מִזֶּה חִיּוּת פְּנִימִי בַּגּוּף, הִנֵּה יוּכַל לְהִתְעַלּוֹת אַחַר כָּךְ כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּ"עוֹמְקָא דְּלִיבָּא" כו', וְעַל זֶה נֶאֱמַר "מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם **תִּטְהָרוּ**" – אַתֶּם, לֹא כֵּן מֵהַמַּקִּיפִים.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה גַּם כֵּן בַּקָּרְבָּנוֹת ב' דְּבָרִים: **זְרִיקַת הַדָּם וְהַקְטָרַת אֵימוּרִים:**

הַקְטָרַת אֵימוּרִים – הַחֵלֶב, עִם הֲיוֹתוֹ אָסוּר לְהֶדְיוֹט, עוֹלֶה וְנִבְלָל בָּאֵלְקוּת עַל יְדֵי אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהָיָה יוֹרֵד בִּדְמוּת **אַרְיֵה** – **אוֹר י"ה**[60], מִבְּחִינַת שֵׁם מַ"ה כו'. וְזֶהוּ עִנְיַן **בֵּירוּרֵי הַפְּנִימִיִּים** עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה.

וּ**זְרִיקַת הַדָּם** הוּא בְּחִינַת הִתְעוֹרְרוּת גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת מִמְּקוֹר הַגְּבוּרוֹת דְּתֹהוּ, לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה **כִּפֻּיָּה לְהַמַּקִּיפִים** דְּנוֹגַהּ כו'. וְזֶהוּ "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" – "מַאן דְּלֵית לֵיהּ שֵׁם יְדִיעַ"[61], וְהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ כו'" (תְּהִלִּים קל, א). :

וּלְתוֹסָפוֹת בֵּיאוּר בְּעִנְיַן הֶאָרָה עֲצוּמָה זוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּקִּיפִים וּפְנִימִיִּים דְּגֻלְגֹּלְתָּא וּמוֹחָא־סְתִימָאָה, הָעִנְיָן הוּא:

כִּי הִנֵּה לְמַעְלָה מֵהִתְהַוּוּת הַכֵּלִים אֵין שַׁיָּיךְ בְּחִינַת אוֹר

---

51. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

52. (וְשָׁם: "אָמַר רַבִּי אַבָּא: בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה נִבְרָא אָדָם, וְקָאֵים בְּדִינָא קַמֵּי מָארֵיהּ, וְתָב בְּתִיּוּבְתָּא, וְקַבִּיל לֵיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא. אָמַר לֵיהּ: אָדָם, אַנְתְּ תְּהֵא סִימָנָא לִבְנֵיךָ לְדָרֵי דָרִין, בְּהַאי יוֹמָא קַיְּימִין בְּדִינָא, וְאִי יְתוּבוּן אֲנָא אֶקְבַּל לוֹן, וְאִיקוּם מִכּוּרְסְיָיא דְּדִינָא, וְאֶתְקַיֵּים עַל כּוּרְסְיָיא דְּרַחֲמֵי, וַאֲרַחֵם עֲלֵיהוּ. וְדָוִד אָמַר (תְּהִלִּים קטז, א): 'אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי'. וְעַל דָּא כְּתִיב (תְּהִלִּים קל, ד): 'כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוּרָא', וּכְתִיב (תְּהִלִּים לו, י): 'כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר'". וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן נְשֹׂא כט, ג. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא ג עַמּוּד תתקיח).

53. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וָאֶהְיֶה אָצְלוֹ אָמוֹן" (לְקַמָּן שְׁבוּעוֹת יח, א וְאֵילָךְ)).

54. (בְּרָכוֹת לד, ב. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יד עַמּוּד 361).

55. (עַל הַפָּסוּק (מִיכָה ז, יט): "יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ").

56. (מִי יָשׁוּב? יָשׁוּב הָעַתִּיק הַקָּדוֹשׁ לְהִתְגַּלּוֹת).

57. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב ע' תקכח – שֶׁכָּאן מַשְׁמָע שֶׁ"לָּבָן" הוּא בְּכֶתֶר, וְכֵן הוּא בְּתּוֹרָה אוֹר כד, ב).

58. (רְאֵה לְקַמָּן הוֹסָפוֹת לְסֵפֶר וַיִּקְרָא נב, א. שְׁלַח מז, א).

59. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב" הַנַּ"ל).

60. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב יִתְרוֹ פט, ב).

61. (מִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם נוֹדָע. עַל פִּי תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

פְּנִימִי וְאוֹר מַקִּיף כְּלָל. שֶׁשַּׁיָּכוּת עִנְיַן אוֹר פְּנִימִי וְגַם אוֹר מַקִּיף הוּא רַק כְּשֶׁנִּתְהַוּוּ בְּחִינַת הַכֵּלִים. אָז שַׁיָּךְ עִנְיַן אוֹר פְּנִימִי הַמְּלוּבָּשׁ בְּהַכְּלִי, וְאוֹר מַקִּיף שֶׁהוּא מַקִּיף עַל הָאוֹר פְּנִימִי וְהַכְּלִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּלִמְעֵלָה מֵהִתְהַוּוּת הַכֵּלִים כו', אֵין שַׁיָּךְ שֵׁם כְּלָל בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי וְאוֹר מַקִּיף.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[62] בְּפֵּירוּשׁ "**כִּי גָאֹה גָּאָה**" (בְּשַׁלַּח טו, א):

פֵּירוּשׁ "**גָּאֹה**" הוּא מִלְּשׁוֹן הִתְנַשְּׂאוּת, מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִן הַכֵּלִים, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּשׁוּם כְּלִי כְּלָל, כִּי אִם מֵאִיר בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה, וְהוּא בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן, מֵאַחַר שֶׁנִּקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" הֲרֵי יֵשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לִבְחִינַת "עָלְמִין", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת עִם הַכֵּלִים.

אֲבָל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הוּא "**גֵּאֶה עַל גֵּאֶה**"[63], שֶׁהוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַל הַמַּקִּיף וְהַפְּנִימִי, "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" כו', וְאֵינוֹ בְּגֶדֶר "עָלְמִין" כְּלָל.

וְזֶהוּ בְּחִינַת "אַתָּה הוּא ה' **לְבַדֶּךָ**" (נְחֶמְיָה ט, ו) – "לְבַדֶּךָ" דַּיְיקָא, שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר "סוֹבֵב" לִבְחִינַת "עָלְמִין" כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (הַאֲזִינוּ לב, יב): "ה' **בָּדָד** יַנְחֶנּוּ", בִּבְחִינַת הוּא לְבַדּוֹ הוּא כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם כו', מַה שֶּׁאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לִבְחִינַת עָלְמִין וְכֵלִים, לֹא בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי וְלֹא בִּבְחִינַת אוֹר מַקִּיף.

לָכֵן הַכֹּהֵן גָּדוֹל צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם כֵּן לָבוּשׁ בִּגְדֵי "בַד קֹדֶשׁ" – לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "בַּד קֹדֶשׁ", בְּחִינַת בִּגְדֵי כֹּהֵן, מַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן הָעִנְיָן שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נִכְנַס הַכֹּהֵן גָּדוֹל לִפְנֵי וְלִפְנִים, לְבֵית **קֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים**: אֲשֶׁר "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" נִקְרָא "קֹדֶשׁ" וּמוּבְדָּל – שֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ כו'. אָכֵן קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הוּא מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" כו'. וְעַל יְדֵי גִּילּוּי מִבְּחִינָה זוֹ מִתְמַלְּאִים כָּל הַפְּגָמִים שֶׁבְּמַקִּיפִים וּפְנִימִיִּים דִּקְדוּשָׁה כו'. :

בֵּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה"

62. (תּוֹרָה אוֹר בְּשַׁלַּח סג, ג).

63. (תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס: "גֵּיאָה עַל גֵּיוְתָנֵיָּא").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(יד) **וזהו** והנחש היה ערו' מכל חית השדה כו' עד ויאמר אל האשה לא מות תמותון כי יודע אלקים וכו'. דהנה הגם שהנחש כוונתו היה בערמומית רק כדי לפתות את האשה שתאכל ע"כ הפליג בערמומית דמפני שיודע אלקים שעי"ז יפקחו עיניכם והיית' כאלקי' כו'. אבל לא שקר הגיד שהרי כדבריו כן הוא שמפני זה לא רצה ה' שיאכל. וכמ"ש ה' הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טו"ר כו'. וא"כ למה נק' ערמומית מאחר שאמת אמר ולא אמר שקר כלל וכל ערמומית ומרמה הוא דבר שקר וכזב כידוע. אך הענין הוא דהגם שבעצם הענין הגיד דבר אמת כמו שהוא דהיינו שבאכלם מעה"ד יפקחו עיניהם לדעת טו"ר כמ"ש הן האדם כו'. אך זהו מרמה וערמה שלו שתלה טעם הצווי והאזהרה שלא יאכל מעה"ד רק מפני שיהי' כאלקים יודעי טו"ר. וזה דבר מרמה שהרי אם הי' האמת שבאכלו מעה"ד יהי' בידיעת טו"ר כידיעת אלקים טו"ר הרי היה זה מעלה טובה שהרי ידיעה אלקית הוא בבחי' מקיף מרחוק וכו' שאין לרע תערובת בטוב כלל וכלל כנ"ל באריכו'. וא"כ איך אמר ה' בטע' האזהרה כי ביום אכלך ממנו מות תמות ודבר זה הכחיש הנחש באמרו אל האשה לא מות תמותון רק כי יודע אלקים כו'. וזהו דבר שקר ג"כ דהני תרי טעמי סתרי אהדדי דאם יהיו כאלקי' יודע טו"ר לא מות ימות ואם מות ימות ודאי אינו כאלקים יודע טו"ר כו' לפי שהמות שרשו ברע במורגש כמ"ש (תהלים לד, כב) תמותת רשע רע כו' וכן לרע לו וכו' וכה"ג. אבל ידיעת אלקים טו"ר אין לרע יניקה כלל מן הטוב ואין המות נמשך כלל כי אין לו שרש למעלה כמו שאמרו אין רע יורד מלמעל' וכן (איכה ג, לח) מפי עליון לא תצא כו' כנ"ל. ואם מות ימות אין זה רק כאשר יודע הרע במורגש בבחי' או"פ כידיעת האדם דווקא כנ"ל באריכות וד"ל. ואם כן שקר אמר בטעם דאזהרה רק בא בערמה ומרמה כדי לפתות' בלבד אבל גם הוא יודע אמיתי' הטע' שלא ימותו לפי שידיעת האד' בטו"ר יזיק לו עד שיומשך המות מצד עוצם תערוב' טו"ר כנ"ל באריכות. ומה שאמר אל האשה לא מות תמותון שקר אמר בדרך מרמה כדי לפתות' ותלה עיקר הטעם כדי שלא יפקחו עיניכם כו'. אע"פ שיודע גם הוא שלא יהיו כאלקי' ממש לידע טו"ר בבחי' מקיף. אך זה אמת שידעו טו"ר עכ"פ ע"כ הי' לו חיזוק לאמת דבריו שיהיו בדוגמא לאלקים לידע טו"ר לתלות טעם האזהרה בזה ולא מטעם שימותו. ומ"ש הן האדם הי' כאחד ממנו לא כאחד ממנו ממש רק בענין

ידיעת טו"ר אבל לא כידיעה האלקית בבחי' מקיף אלא בבחי' או"פ שזה מזיק לנפש האדם ביותר מטעם הנ"ל. ונמצא שהנחש גם בעצם הענין אמר שקר בזה שאמר והייתם כאלקי' ממש רק אמר זה במרמה וערמה וגם הוא ידע האמת רק בא במרמה מפני שבחר יותר בתערובת טו"ר מטעם הנ"ל וד"ל:

והנחש היה ערום

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהִנֵּה הַדִּיבּוּר הָיָה כָּלוּל וּבָטֵל בְּהַחָכְמָה. דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּשֶׁאָדָם טָרוּד בַּעֲמִקּוּת חָכְמָתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל אָז לְדַבֵּר וּלְהַשְׁפִּיעַ לְזוּלָתוֹ. וְעַל כֵּן, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמַת דָּוִד מִבְּחִינַת דִּיבּוּר הָעֶלְיוֹן הָיָה בַּר נַפְלָא, לְפִי שֶׁהָיָה כָּלוּל בָּאָדָם הָרִאשׁוֹן – חָכְמָה עִילָּאָה. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ מֵהֶעְלְמוֹ בָּאָדָם הָרִאשׁוֹן, הָיָה עַל יְדֵי הֶאָרַת הַכֶּתֶר בְּחָכְמָה, שֶׁמֵּחֲמַת תּוֹסֶפֶת הֶאָרָה בְּחָכְמָה לֹא הָיָה בִּיכוֹלְתָּה לִסְבּוֹל, וְהוּכְרַח לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ מִמְּנָה הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן. דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם, כְּשֶׁנּוֹסְפִים לוֹ שִׂכְלִיִּים רַבִּים פִּתְאוֹם עַל יְדֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְכַיּוֹצֵא, שֶׁאָז לֹא יוּכַל לְהִתְאַפֵּק וּלְהַעֲטִיף כָּל אֵלֶּה בְּעַצְמוּתוֹ, וּמוּכְרָח לְגַלּוֹת לְזוּלָתוֹ מְעַט שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִרְוַוח וְיָנוּחַ לוֹ.

וְזֶהוּ עִנְיַן **ע' שְׁנִים שֶׁנִּתַּן לוֹ אָדָם הָרִאשׁוֹן** – שֶׁהֵם בְּחִינַת ז' מִדּוֹת שֶׁבְּחָכְמָה הַכְּלוּלִים מֵעֶשֶׂר, שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם נִמְשָׁךְ הֶאָרַת חָכְמָה עִילָּאָה בְּהַדִּבּוּר.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם[40] "**אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי**" – פֵּירוּשׁ: עַל יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "**אֲרוֹמִמְךָ**" – שֶׁהוּא כֶּתֶר, בַּ"**הֲוָיָ**" – שֶׁהוּא חָכְמָה, עַל יְדֵי זֶה – "**כִּי דִלִּיתָנִי**", רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁדְּלָה דָּלָה[41] אֶת הַדִּבּוּר לָבֹא אֶל הַגִּילּוּי מֵהֶעְלְמוֹ בַּחָכְמָה.

אַךְ הִנֵּה עִנְיַן הַמִּשְׁכַּת הַחָכְמָה מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן לְדָוִד הוּא בְּחִינַת הַמִּשְׁכָּה מֵחָכְמָה הָעַצְמִיּוּת שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַת לְמִדּוֹת. וְאָמְנָם יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת חָכְמָה, וְהִיא הַחָכְמָה שֶׁבְּמִדּוֹת, כְּמוֹ אֵיךְ לִהְיוֹת הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה עַל פִּי חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ", וְכַנַּ"ל בְּעִנְיַן דָּוִד שֶׁהָיָה בְּחִינַת חָכְמָה בְּמַלְכוּתוֹ, – וְהוּא זֶה.

וְגַם כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכַּת עַצְמִיּוּת הַחֶסֶד בְּמִדַּת הַמַּלְכוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדָוִד: [״חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים״[43]], "וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה חֶסֶד לְכָל עַמּוֹ"[44], שֶׁהָיָה בְּחִינַת הַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ מְיוּסֶּדֶת עַל טֶבַע הַחֶסֶד לְהַשְׁפִּיעַ לְעַמּוֹ.

וְזֶהוּ עִנְיַן **ה' שְׁנִים שֶׁנִּתַּן לוֹ אַבְרָהָם**, שֶׁהֵם ה' חֲסָדִים, כִּי אַבְרָהָם הָיָה אִישׁ הַחֶסֶד[45], וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁהָיָה מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקָן[46].

וְאָמְנָם לִכְאוֹרָה צָרִיךְ לְהָבִין: מֵאַחַר שֶׁהַכֹּל הוּא בְּחִינַת כֹּחוֹת וְהַשְׁפָּעוֹת רוּחָנִיִּים, לָמָּה נֶחְסְרוּ בְּמִסְפָּרָן בַּמָּקוֹר שֶׁמִּשָּׁם נִמְשְׁכוּ, עַד כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן חַי פָּחוֹת מֵאֶלֶף ע' שָׁנָה, וְכֵן בְּאַבְרָהָם כַּנַּ"ל – וַהֲרֵי הַמַּדְלִיק נֵר מִנֵּר אֵינוֹ מַכְחִישׁ וּמְחַסֵּר עַל יְדֵי זֶה אוֹר הָרִאשׁוֹן.

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי הַמְשָׁכַת הַחִיּוּת זוֹ מֵאָדָם וְהָאָבוֹת בְּדָוִד הוּא בְּחִינַת הַשְׁפָּלָה עֲצוּמָה שֶׁלֹּא כְּפִי הַהַדְרָגָה. כִּי הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל, שֶׁדָּוִד הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּכְתִיב בֵּיהּ "וְכָל דָּבָר לֹא יִכָּחֵד מִן הַמֶּלֶךְ", שֶׁהַשְׁגָּחַת הַמֶּלֶךְ הִיא עַל כָּל פְּרָטֵי מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ מֵעֵמוֹ, לֹא נֶעְלָם מִמֶּנּוּ דָּבָר. וּלְמַעְלָה הָיֵינוּ גַּם כֵּן יְרִידַת הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת בְּעוֹלָמוֹת בִּי"ע לְהַחֲיוֹת וּלְקַיֵּים כָּל פְּרָטֵי הָעוֹלָמוֹת שֶׁבְּבִי"ע, "אֶלֶף אֲלָפִים יְשַׁמְּשׁוּנִיהּ כו'"[47], וּלְהַשְׁפִּיעַ לְכָל אֶחָד כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ, וְכֵן לְהַשְׁגִּיחַ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִיּוּת עַל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם וְתַחְבּוּלוֹתֵיהֶם. וַהֲרֵי זֶה בְּחִינַת הַשְׁפָּלָה בְּעֵרֶךְ, שֶׁלֹּא כְּפִי הַהַדְרָגָה בְּכָל לְגַבֵּי אוֹרוֹת דַּאֲצִילוּת עַצְמָן כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ.

וְלָזֹאת, כַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּה מִבְּחִינַת הָאֲצִילוּת, כְּמוֹ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכָּה מֵחָכְמָה עִילָּאָה בְּמִדַּת הַמְּלוּכָה שֶׁתִּהְיֶה הַהַנְהָגָה בְּחָכְמָה, וְכֵן מֵהַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת כַּנַּ"ל בְּאַבְרָהָם, אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַהֶאָרָה מִמְּקוֹמָהּ וּמֵעַצְמוּתָהּ שֶׁבַּאֲצִילוּת מַגַּעַת עַד שָׁם, כִּי רָחוֹק מְאֹד הֶבְדֵּל הָעֵרֶךְ שֶׁבֵּינֵיהֶם;

---

40) תְּהִלִּים ל, ב.

41) דָּלָה דָּלָה: שְׁמוֹת ב, יט.

42) מִשְׁלֵי כט, ד.

43) יְשַׁעְיָה נה, ג.

44) שְׁמוּאֵל־ב ח, טו: "וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ".

45) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית מז, ב. סֵפֶר הַבָּהִיר סִימָן קצא. פְּרֵדֵס שַׁעַר כב פֶּרֶק ד. תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן יג. וְעוֹד.

46) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה פד. וּרְאֵה סוֹטָה י, ב.

47) "וְרִבּוֹ רִבְבָן קָדְמוֹהִי יְקוּמוּן" (דָּנִיֵּאל ז, י). – אֶלֶף אֲלָפִים (מַלְאָכִים) יְשַׁמְּשׁוּהוּ (אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא) וְרִיבּוֹא רִבְבוֹת בְּפָנָיו יְקוּמוּ.

אֶלָּא אִם נִמְשְׁכָה אֵיזוֹ הֶאָרָה וְהַשְׁפָּעָה מֵאֲצִילוּת לְהָאִיר בִּבְחִינָה זוֹ דְּמַלְכוּת לְהִנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת בִּי"ע, אֲזַי בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהִיא מִסְתַּלֶּקֶת וְיוֹצֵאת מִמְּקוֹמָהּ וּמִמַּעֲמָדָהּ לְגַמְרֵי, עַד שֶׁלֹּא הִמְצָא תִּמְצָא עוֹד בִּמְקוֹמָהּ וּבְמַעֲמָדָהּ הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר יָצְאָה וְנִמְשְׁכָה בְּמָקוֹם הָרָחוֹק בְּדִלּוּג הָעֵרֶךְ מְאֹד כַּנַּ"ל.

וְאֵינוֹ כְּמֹשֵׁל אוֹר הַנֵּר, שֶׁהֲגַם שֶׁעוֹמֵד עַל מָקוֹם אֶחָד קָבוּעַ, מִכָּל מָקוֹם אוֹרוֹ מֵאִיר וּמַגִּיעַ גַּם בְּכָל הַבַּיִת, כִּי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהַמָּקוֹם קָרוֹב בְּעֵרֶךְ. וּלְמַעְלָה גַּם כֵּן, הַיְינוּ בַּאֲצִילוּת עַצְמוֹ מִבְּחִינָה זוֹ לִבְחִינָה זוֹ, שֶׁגַּם כְּשֶׁהִיא בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת תּוֹכֵל לְהָאִיר וּלְהַשְׁפִּיעַ בַּחֲבֵרְתָּהּ כוּ'. אֲבָל כְּשֶׁהֵם רְחוֹקִים מְאֹד בְּדִלּוּג הָעֵרֶךְ, לֹא תַגִּיעַ הַהֶאָרָה הַמְאִירָה מִמְּקוֹמוֹ (פֵּירוּשׁ מֵעַצְמוּתוֹ וּמְהוּתוֹ) שֶׁל הָעֶלְיוֹן אֶל הַתַּחְתּוֹן כַּנַּ"ל, כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יָזִיז וְיַעֲבוֹר עַצְמוֹ הָעֶלְיוֹן מִמְּקוֹמוֹ אֶל הַתַּחְתּוֹן כַּנַּ"ל.

הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹר הַנֵּר, שֶׁמִּמְּקוֹמוֹ מֵאִיר עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּכְשֶׁרוֹצִים שֶׁיַּגִּיעַ אוֹרוֹ בְּמָקוֹם הָרָחוֹק עֶשְׂרִים אַמָּה אֲזַי בְּהֶכְרֵחַ לְקָרְבוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת לְהָלְאָה מִמְּקוֹם מַצָּבוֹ וּמַעֲמָדוֹ.

כָּכָה מַמָּשׁ לְמַעְלָה:

דְּבַאֲצִילוּת עַצְמוֹ יוּכַל לִהְיוֹת גִּילוּי הַהֶאָרָה הַמְאִירָה מִמְּקוֹם וּבְחִינָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה נִמְשֶׁכֶת עַד בְּחִינָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה. הֲגַם שֶׁהוּא בְּרִיחוּק עֶשֶׂר סְפִירוֹת, מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי כּוּלָּם בְּסוּג וְעֵרֶךְ אֶחָד, דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד"[48] – שֶׁמִּיּוּחָד בָּהֶן בְּתַכְלִית, שֶׁ"הוּא הַמַּדָּע כּוּ'"[49]. וְלָכֵן לֹא נַעֲשָׂה חִסָּרוֹן בְּהַמָּאוֹר בְּמַה שֶׁמֵּאִיר מֵאוֹרוֹ לִבְחִינוֹת זוּלָתוֹ, כִּי אֵין בָּזֶה הֲלִיכָה וִיצִיאָה מֵעַצְמוּתוֹ;

אֲבָל לִהְיוֹת הַהֶאָרָה נִמְשֶׁכֶת וּמַגַּעַת גַּם בְּבִי"ע, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אִם הִיא מְאִירָה מִמְּקוֹמָהּ וּמְהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁבַּאֲצִילוּת, כִּי רְחוֹקִים מְאֹד זֶה מִזֶּה בְּדִלּוּג הָעֵרֶךְ כַּנַּ"ל, אִם לֹא עַל יְדֵי שֶׁתֵּרֵד מִמְּקוֹמָהּ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אֲחוֹרַנִּית, הֵם י' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, וְתִתְלַבֵּשׁ בְּרֹאשׁ הַבְּרִיאָה, שֶׁאָז תִּתְפַּשֵּׁט וְתַגִּיעַ אוֹרָהּ בְּכָל אוֹתוֹ הָעוֹלָם, וְאִם כֵּן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁכְּבָר הִיא מִסְתַּלֶּקֶת וְיוֹצֵאת מִכְּלָל עוֹלָם הָאֲצִילוּת, כַּנַּ"ל בַּמָּשָׁל.

וְלָכֵן הַשְּׁנַיִם שֶׁנִּתְּנוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן וְהָאָבוֹת לְדָוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם נֶחְסְרוּ מִמָּשׁ מִשְּׁנֵי חַיֵּיהֶם, כִּי הֵם בִּחְינַת הַמִּשְׁכוֹת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים בְּדֶרֶךְ יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּדִילּוּג הָעֵרֶךְ מֵאֲצִילוּת לְבִי"עַ, וּכְשֶׁהֵם יוֹרְדִים בְּבִי"עַ, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁמִּסְתַּלְּקִים מֵאֲצִילוּת וְנֶחְסָרִים מִשָּׁם. וְלָכֵן נִקְרָא זֶה בְּשֵׁם "מַתָּנָה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50]: "חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ – **נָתַתָּ** לוֹ", כְּמוֹ הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵירוֹ – שֶׁמִּשֶּׁנּוֹתְנָהּ לַחֲבֵירוֹ נֶחְסֶרֶת אֶצְלוֹ.

וְהִנֵּה **יִצְחָק לֹא נָתַן לְדָוִד כְּלוּם.** וְהַטַּעַם, לְפִי שֶׁמַּדְרֵגָתוֹ הוּא **דִּין**[51], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[52] "וּ**פַחַד** יִצְחָק הָיָה לִי". וְאֵין מֵהַצּוֹרֶךְ לְדָוִד לְקַבֵּל הֶאָרָה וְהַשְׁפָּעָה דִּבְחִינַת דִּינִים אֵלּוּ מִמֶּנּוּ, כִּי גַּם בְּלָאוּ הָכִי הֲרֵי "דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא"[53], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ". אֶלָּא שֶׁיִּצְחָק הוּא בְּחִינַת "בֵּית דִּין הָעֶלְיוֹן" וְנִקְרָא "דִּינָא קַשְׁיָא"[54], וּמַלְכוּת הִיא בֵּית "דִּין הַתַּחְתּוֹן" וְנִקְרָא "דִּינָא רַפְיָא". וְאִם כֵּן, הֲרֵי אֵין דָּוִד צָרִיךְ לְקַבֵּל כְּלָל מִיִּצְחָק – שֶׁלֹּא יִתְוַסְּפוּ וְיִתְגַּדְּלוּ הַגְּבוּרוֹת וְהַדִּינִים, אֶלָּא נַהֲפוּךְ הוּא, שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל תּוֹסֶפֶת חֲסָדִים, וְהַיְינוּ מֵאַבְרָהָם.

וְיַעֲקֹב נָתַן לְדָוִד כ"ח שָׁנָה, הוּא עִנְיָן מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם[55]: "יִגְדַּל נָא **כֹּ"ח** אֲדֹנָי"י" שֶׁהוּא הַמִּילּוּי וּמִילּוּי דְּמִילּוּי[56] שֶׁל שֵׁם אֲדֹנָי"י – שֶׁעוֹלֶה **כ"ח** אוֹתִיּוֹת, וּבְחִינָה זוֹ נָתַן יַעֲקֹב לְדָוִד.

וְהָעִנְיָן, כִּי שֵׁם אֲדֹנָי"י הוּא מָקוֹר דְּבִי"עַ[57] וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם. כִּי שֵׁם אֲדֹנוּת הוּא דַּוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ **עֲבָדִים,** כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּ"אַנְתְּ אִשְׁתְּמוֹדַע **אָדוֹן** עַל כּוּלָּא"[58]. וּפֵירוּשׁ "**מִילּוּי** אֲדֹנָי"י" – הַיְינוּ בְּחִינַת הַהֶעְלֵם שֶׁבּוֹ, מַה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּלּוֹת לְבִי"עַ לְהַחֲיוֹתָם וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת גִּילּוּי הָאֲדֹנוּת וְהַשְׁרָרָה, אֶלָּא נֶעְלָם וְכָמוּס הוּא בּוֹ;

שֶׁזֶּה נִקְרָא בְּשֵׁם מִילּוּי – עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַמִּילּוּי שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתֵּיבָה, שֶׁהֵם בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר תּוֹךְ אוֹתָן הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי זוּלָתוֹ אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ רַק מַה שֶׁיּוֹצֵא מִפִּיו מִפּוֹרֵשׁ שֶׁהֵם גּוּף הָאוֹתִיּוֹת, אֲבָל הַמִּילּוּי שֶׁלָּהֶם כָּמוּס בְּתוֹכָן בִּבְחִינַת הֶעְלֵם.

וְכָךְ בְּחִינַת אֲדֹנָי"י הוּא הַגִּילּוּי הַנִּמְשָׁךְ בְּבִי"עַ לְהַחֲיוֹתָם עַל יְדֵי מַה שֶׁהוּא אָדוֹן עֲלֵיהֶם, וּמַלְכוּתוֹ "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"[59], שֶׁזֶּהוּ גּוּפָא הוּא הַמְּחַיֶּה אוֹתָם,

---

48) תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב.

49) רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה י.

50) תְּהִלִּים כא, ה.

51) רְאֵה סֵפֶר הַבָּהִיר סִימָן קצ (הוּבָא בַּפַּרְדֵּס שַׁעַר הַכִּינּוּיִים פֶּרֶק ד). זֹהַר חֵלֶק ב ער, א. חֵלֶק ג שב, א. וְעוֹד.

52) וַיֵּצֵא לא, מב.

53) גִּיטִּין י, ב. וְשָׁם נִסְתָּם. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר וַיֵּרָא יד, ד.

54) דִּינָא קַשְׁיָא . . דִּינָא רַפְיָא: רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א תּוֹלְדוֹת קלז, א. וַיֵּשֶׁב קפ, א.

55) שְׁלַח יד, יז.

56) הַמִּילּוּי: אֶלֶף דָּלֶת נוּן יוּד (13). מִילּוּי דְּמִילּוּי: אֶלֶף לָמֶד פֵּא, דָּלֶת לָמֶד תָּו, נוּן וָו נוּן, יוּד וָו דָּלֶת (32. הַמִּילּוּי דְּמִילּוּי בִּלְבַד לְלֹא הָאוֹתִיּוֹת אֲדֹנָי"י = 28).

57) רְאֵה לְעֵיל עז, ב.

58) אַתְּה נוֹדַעְתָּ אָדוֹן עַל הַכֹּל.

59) עַל פִּי תְּהִלִּים קמה, יג.

אֲבָל פְּנִימִית וְעַצְמוּתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְגַּלּוֹת בְּבִי"עַ, אֶלָּא נֶעְלָם וְכָמוּס הוּא בּוֹ. וְזֶהוּ עִנְיַן הַמִּילּוּי שֶׁלּוֹ שֶׁעוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא כ"ח – דְּהַיְינוּ **כֹּחוֹ** וּפְנִימִיּוּתוֹ*.

הַגָּהָה

*) עַיֵּין "בֵּיאוּרֵי הַזֹּהַר" פָּרָשָׁה תִּשָּׂא[60] בְּעִנְיַן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, מְבוֹאָר שָׁם פֵּירוּשׁ וְעִנְיַן "מִילּוּי" – שֶׁהוּא כְּמוֹ אָדָם (הַגָּהָה) הַמְדַבֵּר אֵיזֶה עִנְיָן, וְיֵשׁ לוֹ בָּזֶה כַּוָּנָה עֲמוּקָה שֶׁאֵינָהּ נִרְאֵית בְּגִילּוּי מִתּוֹךְ דִּבְרוֹ, אֶלָּא שֶׁהִיא אֲצוּלָה בְּמוֹחוֹ בְּעֵת שֶׁמְּדַבֵּר, וְהַדִּבּוּר הוּא עִנְיָן אַחֵר. וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַכַּוָּנָה הִיא פְּנִימִיּוּת הַדִּבֻּר שֶׁמְּדַבֵּר כּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִתְפָּרֵשׁ מִילּוּי אַדְנָ"י – שֶׁהוּא **פְּנִימִיּוּת** שֵׁם אַדְנָ"י כַּנַּ"ל :

[עַד כָּאן הַגָּהָה]

וְלָכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁרָצָה לְהַמְשִׁיךְ סְלִיחָה וּמְחִילָה לְיִשְׂרָאֵל עַל חֵטְא הָעֵגֶל אָמַר "**יִגְדַּל נָא כֹּחַ אַדְנָ"י**" – שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת הַכֹּחַ וְהַהֶעְלֵם שֶׁל שֵׁם קִי, א אַדְנָ"י, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה "נוֹשֵׂא עָוֹן"[61], כִּי הוּא מִבְּחִינַת "אֶרֶךְ אַפַּיִם" שֶׁהוּא "נוֹשֵׂא עָוֹן".

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "**כָּל הָעוֹנָה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּכָל כֹּחוֹ קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר דִּין שֶׁל ע' שָׁנָה**"[62] – פֵּירוּשׁ: "בְּכָל כֹּחוֹ" שֶׁל "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא" – שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כ"ח אוֹתִיּוֹת, וְכֵן מִ"יִּתְגַּדַּל" עַד "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא" יֵשׁ גַּם כֵּן כ"ח תֵּיבוֹת[63], וְהֵם בְּחִינַת הַמִּילּוּי דְּאַדְנָ"י, שֶׁהוּא כֹּחַ וּפְנִימִית דְּאַדְנָ"י (וְלָכֵן "קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר דִּין" – עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּמֹשֶׁה).

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן **כ"ח שָׁנָה שֶׁנָּתַן יַעֲקֹב לְדָוִד** – פֵּירוּשׁ: שֶׁהַמְשִׁיךְ הֶאָרָה זוֹ שֶׁהִיא מִילּוּי אַדְנָ"י וְעִיקַּר כֹּחוֹ, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמִדַּת הַמַּלְכוּת הַמְּאִירָה בְּמַלְכוּת דָּוִד. כִּי יַעֲקֹב הוּא "בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן"[64] שֶׁמַּבְרִיחַ מִן קָצֶה עֶלְיוֹנָה דְּכֶתֶר עַד קָצֶה הַתַּחְתּוֹנָה דְּמַלְכוּת, כִּי הוּא בְּחִינַת רַחֲמִים, וְעַל יְדֵי רַחֲמָנוּת מְעוֹרֵר מִלְּמַעְלָה מַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[65]: "בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ", לָכֵן הוּא דַּוְקָא שֶׁהַמְשִׁיךְ בּוֹ בְּחִינַת כ"ח אוֹתִיּוֹת דְּמִילּוּי הַנַּ"ל.

יוֹסֵף נָתַן לְדָוִד ל"ז שָׁנָה – הוּא י' סְפִירוֹת. כִּי ג' רֹאשׁוֹנוֹת נִקְרָאוֹת ל' – לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כָּלוּל מֵעֶשֶׂר; וְז' תַּחְתּוֹנוֹת נִקְרָאִים ז'. וּכְעִנְיָן הַמְּבוֹאָר בַּזֹּהַר בְּפֵירוּשׁ "וַיִּהְיוּ [..] שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה **מֵאָה** שָׁנָה"[66] – בְּחִינַת כֶּתֶר, "**וְעֶשְׂרִים** שָׁנָה" – אַבָּא וְאִימָּא שֶׁכָּל אֶחָד כָּלוּל מֵעֶשֶׂר, "**וְשֶׁבַע** שָׁנִים" – הֵם ז' תַּחְתּוֹנוֹת. וְכָךְ הוּא עִנְיַן ל"ז דְּיוֹסֵף, שֶׁהַג' רִאשׁוֹנוֹת נִקְרָאִים ל', וְז' תַּחְתּוֹנוֹת הֵם ז' כְּמִסְפָּרָן.

אַךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן ג' רִאשׁוֹנוֹת שֶׁנָּתַן יוֹסֵף לְדָוִד – וַהֲלֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן נָתַן בּוֹ מִמַּדְרֵגָתוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחָכְמָה.

אַךְ הָעִנְיָן, כִּי נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁיֵּשׁ ב' מִינֵי הַמְּשָׁכוֹת הַחָכְמָה בַּמַּלְכוּת: א' – הִיא הַחָכְמָה עִילָּאָה. ב' – הַחָכְמָה שֶׁבַּמִּדּוֹת.

כִּי הִנֵּה הַחָכְמָה שֶׁבַּמִּדּוֹת הִיא אֵיךְ לִהְיוֹת הַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת וְאֵיךְ יִהְיֶה הַמְּשָׁכַת הַחֶסֶד אוֹ הַדִּין אוֹ הָרַחֲמָנוּת, וְנִקְרָא "מוֹחִין דְּזָ"א", אֲבָל הַחָכְמָה דַּאֲצִילוּת בְּעַצְמוּתָהּ, הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מֵגֶדֶר הַמִּדּוֹת, וַאֲפִילּוּ מִהְיוֹת מוֹחִין וְטַעַם לְמִדָּה לְהַנְהִיג אֶת הַמִּדָּה, אֶלָּא הִיא בְּחִינַת חָכְמָה עַצְמִיּוּת. כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁיֵּשׁ לְמַטָּה חָכְמוֹת שֶׁאֵינָן נוֹגְעִין לְמִדּוֹת, כְּמוֹ חָכְמַת הַתַּלְמוּד וּשְׁאָרֵי חָכְמוֹת כּוֹ'.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּ"סִּידּוּר"[67] בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר הַזֹּהַר: "תִּלְתָּא דְּאִינּוּן זְמִינִין מִקֹּדֶשׁ"[68] שֶׁבְּפָרָשַׁת אֱמוֹר[69]. עַיֵּין שָׁם בֵּיאוּר עִנְיַן "קֹדֶשׁ – מִלָּה בְּגַרְמֵיהּ הוּא".

וְהִנֵּה בִּבְחִינַת מַלְכוּת נִמְשָׁכִים גַּם כֵּן מַב' מִינֵי חָכְמָה אֵלּוּ: **יוֹסֵף** הִשְׁפִּיעַ מִבְּחִינַת **הַחָכְמָה שֶׁבַּמִּדּוֹת**, דְּהַיְינוּ לְהִיוֹת בְּחִינַת חָכְמָה בְּמַלְכוּת, לְהַנְהִיג אֶת הַמַּלּוּכָה בְּחָכְמָה, לְהַשְׁפִּיעַ לְכָל אֶחָד כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ, לֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרוֹעַ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא בְּחִינַת "**חָכְמָה תַּתָּאָה**". אֲבָל **אָדָם הָרִאשׁוֹן**, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִ"**חָכְמָה עִילָּאָה**", הִשְׁפִּיעַ בּוֹ **עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה**, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לַמִּדּוֹת כְּלָל.

וּלְפִי שֶׁ"יּוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ"[70], שֶׁהָיָה מִבְּחִינַת יְסוֹד זָ"א, "צַדִּיק עֶלְיוֹן", שֶׁהוּא עִיקַּר הַמַּשְׁפִּיעַ בְּמִדַּת הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[71]: "וְיוֹסֵף כּוֹ' הוּא הַמַּשְׁבִּיר כּוֹ'", וּלְכָךְ נָתַן הוּא בִּיחוּד מִכָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת לְדָוִד, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת – ג' רִאשׁוֹנוֹת וְגַם ז' תַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵן הֵן ל"ז שָׁנָה הַנַּ"ל :

---

60) בֵּיאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי נג, א וקיב, ג). אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקג. תקיב וְאֵילָךְ. וּבְאַרוּכָּה בְּסֵפֶר הָעֲרָכִים חַב"ד מַעֲרֶכֶת אוֹתִיּוֹת – א, מִילּוּאִים טוּר תרמח.

61) שָׁם, יח: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן".

62) זֹהַר חֵלֶק ג כ, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ד, ב. וּרְאֵה שַׁבָּת קיט, ב לְגִרְסַת הָרִי"ף בִּבְרָכוֹת פֶּרֶק ג. וּבְרֹא"ש שָׁם סִימָן יט.

63) רְאֵה שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת חֵלֶק א עִנְיַן הַקַּדִּישׁ. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקַּדִּישִׁים. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תפ. תקב.

64) לְשׁוֹן הַכָּתוּב תְּרוּמָה כו, כח. וַיַּקְהֵל לו, לג. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קעה, ב. "וְכֵן מְרוּמָז בְּרַבּוֹת פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ פָּרָשָׁה צד" (אוֹר הַתּוֹרָה וַיְחִי שצה, א).

65) נוֹסַח בְּרִכַּת יוֹצֵר אוֹר.

66) חַיֵּי שָׂרָה כג, א: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה, וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה". זֹהַר חֵלֶק א חַיֵּי שָׂרָה קכג, א. וַיֵּרָא קי, ב.

67) סִידּוּר עִם דַּא"ח. שַׁעַר הַמּוֹעֲדִים ריז, א וְאֵילָךְ.

68) שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵם מְזוּמָּנִים מִקֹּדֶשׁ.

69) זֹהַר חֵלֶק ג צד, א וְאֵילָךְ.

70) מִקֵּץ מב, ו.

71) מִקֵּץ מב, ו.

וְהִנֵּה, מִכָּל אוֹרוֹת אֵלּוּ הַנִּמְשָׁכִים לְמַעְלָה בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת מִכָּל בְּחִינוֹת הַנַּ"ל – אָדָם וְהָאָבוֹת – מִכּוּלָּן נִמְשָׁךְ בְּדָוִד. כִּי כְּלָלוּת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הֵאִירָה בְּמַלְכוּת דָּוִד, לִהְיוֹת בְּמַלְכוּתוֹ גַּם כֵּן: ב' מִינֵי חָכְמָה הַנַּ"ל, וְה' חֲסָדִים דְּאַבְרָהָם, וְכ"ח אַד' דְּיַעֲקֹב, וְז' תַּחְתּוֹנוֹת עַל יְדֵי יוֹסֵף כו'.

וְה[וּ]א עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ[72]: "אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ" – שֶׁיָּכוֹל לַהֲלֹךְ נֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[73]. דְּהַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ בּוֹ מִבְּחִינַת כְּלָלוּת חָכְמָה עֶלְיוֹנָה, שֶׁכּוֹלֶלֶת כָּל ס' רִבּוֹא דֵּעוֹת שֶׁל ס' רִבּוֹא נְשָׁמוֹת כו'. וְכָךְ בְּדָוִד, גַּם בְּמַה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָעָם נִמְשָׁךְ וְנִתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת חָכְמָה, וְהִיא בְּחִינַת כְּלָלוּת הַחָכְמָה, שֶׁכּוֹלֵל לְכָל הַדֵּיעוֹת כו'.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַמְּלָכִים, שֶׁמַּה שֶׁהָיוּ חֲכָמִים, הַיְינוּ שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּחִינַת הַחָכְמָה בַּנִּיצוֹץ הַפְּרָטִי שֶׁלָּהֶם כְּפִי מַה שֶּׁהוּא בְּמִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ, אֲבָל אֵין זֶה נוֹגֵעַ כְּלָל לְכָל הָעָם, וַהֲרֵי זֶה פְּרָט וְלֹא כְּלָל, וְדַי לַמֵּבִין.

וּלְסִיבָּה זוֹ זָכָה דָּוִד בְּכֶתֶר מְלוּכָה – לְפִי שֶׁהָיָה מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לְהַמַּלְכוּת כַּנַּ"ל.

אָמְנָם עִנְיַן שָׁאוּל הוּא, שֶׁהָיָה מִבְּחִינַת בִּינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַמַּלְכוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[74]: "שָׁאוּל מֵרְחוֹבוֹת הַנָּהָר", וְיָדוּעַ דְּהַבִּינָה נִקְרָא "רְחוֹבוֹת הַנָּהָר"[75]. וּלְפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמַּלְכוּת, לָכֵן לֹא נִתְקַיְּימָה הַמְּלוּכָה בְּיָדוֹ.

(וְגַם לְעוֹצֶם מַעֲלָתוֹ הָיָה הַקְּפֵידָא עָלָיו בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁ"בְּאַחַת עָלְתָה לוֹ"[76] – עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[77] "וּסְבִיבָיו נִשְׁעָרָה מְאֹד"[78]).

אֶלָּא שֶׁשָּׁאַל נִשְׁאַל מִבְּחִינָתוֹ הַגְּבוֹהָ לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן כְּדֵי לְהַמְצִיא עִנְיַן הַמְּלוּכָה, לְפִי שֶׁ"כָּל הַתְּחָלוֹת קָשׁוֹת"[79], וְצָרִיךְ לִהְיוֹת מִמָּקוֹם הַיּוֹתֵר גָּבוֹהַּ, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ (עַיֵּן מִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה, וּבְמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בֵּיאוּר מִצְוָה ק"ז[80]) :

מִצְוַת מִינּוּי מֶלֶךְ. פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים:

---

72) פִּנְחָס כו, יח.

73) סִפְרֵי עַל הַפָּסוּק.

74) וַיִּשְׁלַח לו, לז.

75) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קמב, א.

76) יוֹמָא כב, ב: "שָׁאוּל בְּאַחַת וְעָלְתָה לוֹ, דָּוִד בִּשְׁתַּיִם וְלֹא עָלְתָה לוֹ". וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "שָׁאוּל נִכְשַׁל בְּאַחַת וְעָלְתָה לוֹ לְרָעָה, לְקוֹנְסוֹ מִיתָה לְבַטֵּל מַלְכוּתוֹ, וְדָוִד נִכְשַׁל בִּשְׁתַּיִם וְלֹא עָלְתָה לוֹ לְרָעָה".

77) תְּהִלִּים נ, ג.

78) יְבָמוֹת קכא, ב: "מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם 'סְבִיבָיו' כְּחוּט הַשְּׂעָרָה". וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י: "וּסְבִיבָיו נִשְׁעָרָה – לְשׁוֹן חוּט הַשְּׂעָרָה, עִם 'סְבִיבָיו' – עִם צַדִּיקִים הַהוֹלְכִים אַחֲרָיו".

79) מְכִילְתָּא יִתְרוֹ פָּרָשָׁה ב. הוּבָא בְּרַשִׁ"י יִתְרוֹ יט, ה. וּרְאֵה תַּעֲנִית י, ב תּוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל אֶל.

80) מִצְוַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה נִתְבָּאֲרָה בְּמִצְוַת נֵר חֲנוּכָּה פֶּרֶק א. לְעֵיל עב, ב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ויתבאר זה בעבודה בנפש האדם בבירור הנה"ב ובעשיית המצות מכל דברי' הגשמי' ציצית ותפילין מצמר וקלף גשמי, כן כל הצמחי' הגשמי' ע"י ברכת הנהנין (רק שיש הפרש ביניהן כמ"ש במ"א), הרי מתעלה הניצוץ דתהו שבהן ומתקרב ומתעלה לשורשו. וצ"ל העבודה בבחי' רעש על הריחוק, הן מצד הניצוץ והן מצד המברר שצריך לירד במקום המתברר דוקא.

ואי לזאת ירדה הנה"א פלאי' להתלבש בגוף גשמי דוקא ובנה"ב (כי במלאכי' ארז"ל שהשיבן משה כלום יצה"ר יש ביניכם כו'), וע"י שמעורר רחמים רבים על נפשו על ריחוקה מה' עושה כו', עי"ז מעורר רחמים רבים מדתו של יעקב שהיא נחלה בלי מצרים כו', וכמ"ש בסש"ב פמ"ה בענין וישא את קולו ויבך לעורר בחי' ר"ר הפשוטים דכתר שהוא בחי' אב הרחמים, כי יש בחי' אב הרחמן שהוא בחי' רחמי' שבסדר ההשתלשלות, אבל יש בחי' אב הרחמי' שהם בחי' רחמי' פשוטי' הנ"ל, ומשם נמשך להיות גילוי כבוד העליון להיות וימלא כבוד ה' את כל הארץ, פי' ע"ד שנת' ברבות מג"א, ע' בס' ד"א הנ"ל בד"ה הנ"ל. וזהו לה' הארץ ומלואה כו', אבל לא די בזה כ"א שגם בתבל וכל יושבי בה תהי' הגילוי ע"ד שנתגלה בחי' כבוד ה' ע"י שכבוד ה' מלא את המשכן, ובבהמק"ד כתי' ג"כ (מ"א ח' י"א) כי מלא כבוד ה' את בית ה', ועי"ז הי' הגילוי עד החומה, כן תהי' לע"ל גם בתבל ויושבי בה כו', ולכן אז וראו כל בשר כו'.

וע"פ הקדמה זו יובן ענין שינוי מקום של האדם, שע"י שמשנה מקומו עי"ז גורם ג"כ המשכת בחי' ברוך כבוד כו' ממקומו והיינו כי ענין שינוי מקום נת' בתשו' הרשב"א ח"א סי"ט שהיא מדרכי הכפרה,

ואפשר שלמד זה ממארז"ל תענית דט"ז ב' בענין מוציאין את התיבה לרחובה של עיר שאר"ל גלי' גלו' תהא מכפרת עלינו, ושם איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא אחריתא שגם זה נחשב גלות (שיכפר עלינו) שירחמו עלינו וירדו גשמים. וע' בסמ"ג עשין י"ו, ובר"ן פ"ק דר"ה דט"ז ע"ב, שנתן טעם לזה שע"י שינוי מקום גורם שיכנע לבו, וא"כ ענין שינוי מקום מכפר גם על חטא ועון, ומ"מ לא חשבו הפייטן לדבר בפ"ע, והוא כי ענין שינוי מקום היינו שיבא לבחי' תשובה שארז"ל ע"ז מקום שבעת"ש עומדי' צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם, וז"ע שינוי מקום שישנה מקומו שהי' תחלה לבחי' מקום דתשובה, להיות בבחי' והרוח תשוב כו'. ובאמת יתכן ענין זה גם בצדיקי' גמורי' שהרי ארז"ל כל ימיו בתשו', ע' בד"ה האזינו שבלק"ת הא' ס"ב וסי' ג' (וגם כי משיח אתי לאתבא צדיקי' בתיובתא כו'), והוא ע"י זבחי אלקי' רוח נשברה שז"ע תשו' והרוח תשוב אל האלקי' כו' וכמ"ש הר"ן שיכנע לבו כנ"ל.

בס"ד. (ש"פ לך לך, רל"ג)

ענין שינוי מקום ושינוי השם כו' ברוך כבוד ה' ממקומו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קג) **והנה** דעה זו יש ג"כ בנאצלי' שזהו ג"כ ענין מבין דבר מתוך דבר שמדבר השגה א' ה"ה בא להשגה הפכי' מהקודמת כו', והוא דעם היות דהשגה דד"ת הוא שההתהוות היא מאין ליש כו' (הן בנבראי' והן בנאצלי' כו'), דהיינו שהאור והגילוי הוא בבחי' מהות ומציאו' דבר המושג להם, וביטול האור לגבי העצמי' הוא רק מה שאינו תופס מקום לגבי העצמו' שאינו בערך כו', ה"ה בא לידי השגה אחרת איך שלגבי עצמי' נהפוך הוא דהאור כל"ח ואינו בבחי' מהות ומציאו' דבר כלל וה"ה בחי' אין באמת כו' (וזה בא מההשגה הקודמת דמאחר שמתלבש בפנימי' ומושג כו' ה"ז הארה לבד וא"כ לגבי העצמו' ה"ז בבחי' אין כו'). ועם היות דשני הדעות הפכי' הן דלד"ת ההארה היא בבחי' מהות ומציאו' דבר ולד"ע הוא בבחי' אין כו', הנה באמת מצד האוא"ס ב"ה שניהם אמת, וז"ע אל דעות ה' דש' אל נושא ב' הדעות כו', דהנה מצד הרצון שבעצמו' להיות עולמו' מצד זה ההארה האלקי' היא בבחי' מציאו' דבר כו', ומצד העצמו' היא כל"ח כו', והיינו שע"י צמצום העצמו' הוא בחי' ד"ת כו', אך ע"י הרגש העצמו' (שרש ומקור ההארה כו') הוא גילוי בחי' ד"ע שבא לבחי' ביטול אמיתי כו'. ויש בהאור ב' הענינים שהרי האור בא ע"י צמצום העצמו' ומ"מ הוא בבחי' דבקו' בהעצם כו', דמצד הצמצום הוא בבחי' מציאו' אור ומצד הדבקו' שנרגש בו העצמי' הוא בבחי' ביטול דכולא קמי' כלא כו', ובפרטי' ה"ז ב' מדרי' בהאור דמצד חיצוני' האור הוא בבחי' ד"ת ובחי' פנימי' האור הוא בבחי' ד"ע כו'. וכן מצד האוא"ס הנה בחי' חיצוני' דאוא"ס שהוא בחי' ראש ומקור לנאצלי' לגבי מדרי' זו האורות הן בבחי' מציאו' דבר מאחר שזהו בבחי' מקור עכ"פ כו', ובחי' ד"ע שבבחי' ביטול במציאו' הוא מצד הפנימי' דאוא"ס שזהו מה שהדעת מחליף מקום הכתר בחי' פנימי' הכתר כו' וכמ"ש במ"א.

וז"ע ברישא חשוכא והדר נהורא, ברישא חשוכא הוא הצמצום הראשון שעי"ז נמשך האור שהוא בבחי' מציאו' דבר כו', והדר נהורא הוא כמ"ש באורך נראה אור באורך העצמי נראה אור שהוא בחי' האין של היש האמיתי דכולא קמי' כל"ח כו'. וזהו ג"כ בתחלה עלה במח' לברוא את העולם במדה"ד וכמ"ש בראשית ברא אלקי' כו', דבאמת הרי ההתהוות היא מש' הוי' רק שזהו הארת ש' הוי' הבא ע"י ש' אלקי' כו', ואח"כ שיתף עמו מדה"ר היינו גילוי עצם ש' הוי' כו'. ובד"כ הוא ההפרש בין ההמשכה דברה"ע וההמשכה דמ"ת, דההמשכה דברה"ע הוא בבחי' ד"ת וע"י תומ"צ ממשיכי' גילוי בחי' ד"ע שז"ע שיתף עמו מדה"ר במ"ת שנא' אנכי ה' כו'. ובכללות הוא בהאור גופא ב' המדרי' דמצד הצמצום הוא בבחי' מציאו' דבר, ומצד הדבקו' בהעצם הוא בבחי' כלא כו'. וזהו השמים מספרים כבוד אל דש' אל הוא הכולל ב' הדעות כו' כנ"ל, ופי' כבוד אל הוא בחי' כבוד תתאה וכמ"ש בזח"א ד"ח ע"א דא כבוד כלה, והוא בחי' ד"ת שלמטה יש ולמע' אין שאינו מושג, וע"כ נק' כלה מל' כלתה נפשי דמפני שאינו מושג נעשה הצמאון כו', והשמים מספרים ומאירים בחי' הכבוד להיות בהם גילוי ד"ע ע"י הרגש העצמו' שנעשה בהם הביטול והו"ע השוב כו' וכמ"ש במ"א, וכ"ז הוא בבחי' האור

להיותו דבוק במקורו כו' דגם בחי' הרצוא הוא מצד הדבקו' וכמשנת"ל פצ"א בענין טבע האש כו', וכ"ש בחי' השוב שזהו מצד גילוי העצמו' ה"ז מצד הדבקו' דלהיותו דבוק במקורו יש בו הרגש העצמו' כו'. וזה"ע שהאורות להיותן בבחי' אצי' ה"ה מספרים ומגלים גילוי בחי' דעה העליונה איך שכולא קכל"ח כו', והביטול הוא בהאור גופא שהוא בבחי' מציאו' דבר ה"ה בבחי' ביטול דכלא מצד הרגש העצמי' כו' (שזהו בדוגמא בחי' יחודו ית' בתחתוני' כו'), והגילוי הזה הוא באצי', וע"י תו"מ נמשך הגילוי דד"ע גם למטה שהרי זה ההתחדשות דהיחוד דמ"ת לגבי ברה"ע כו' כנ"ל. וז"ע מה שספי' הוא ל' ספור והגדה שזהו למע' מבחי' מספר שהוא בחי' מל', וענין הספור הוא בד"כ במדרי' שלמע' מהמל' והוא שהכלים מגלים את האור כו', וגם שע"י הכלים והאורות הוא בחי' גילוי אלקו' בעולמו' כו' (דהגבלת המספר הוא להיות בחי' המציאות דעולמו' והספור הוא בד"כ להיות גילוי אלקו' בעולמו' כו'). ובפרטי' הוא בבחי' האורות דאצי' שמגלות המחשבות הנעלמו' שהן מקורי הספי' כו', וגם מגלים בחי' האוא"ס הבל"ג לידע בחי' האוא"ס המופלא ומרומם ואופן ההפלאה כו', והיינו לידע מציאו' האוא"ס ואיך הוא האוא"ס ב"ה, ואיך שלגבי עצמו' כולא קכל"ח כו', שהגילוי הוא באצי' וע"י תומ"צ הגילוי גם למטה כו', דלולא האצי' לא היו כל הגילוים האלו כ"א ע"י התהוות האצי' דוקא שהוא בבחי' גילוי ההעלם הם כל הגילוי' האלו כו'. וז"ש בס"י ודברו בהם ברצו"ש הרי גילוי האורות דאצי' הוא בחי' דבור (והן רצו"ש בחי' ד"ת וד"ע כו' כנ"ל), וגם ודברו הוא בחי' מל' דא"ק או מל' דא"ס שז"ע בחי' ספור להיות בחי' גילוי אור כו'. וי"ל דז"ש הרש"ט כמו שהדבור והמכתב יבאר כו', הדבור הוא בחי' האור והמכתב הו"ע הכלים, וכמ"ש בלק"ת ד"ה זאת חקת התורה ובהבי' דאם בחקותי דהכלים דאצי' הן ע"ד אותי' הכתב כו'.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"המזבח עץ שלוש אמות גבוה, וארכו שתים אמות, ומקצועותיו לו, וארכו וקירותיו עץ, וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'"[1].

יחזקאל הנביא מוסר לנו, ליהודֵי הגלות, את הנבואה, שה' יתברך הודיע לנו, שלאחר שנסבול את העונש שלנו בגלות המרה, ה' יתברך יאסוף אותנו, כל בני ישראל, מכל ארצות הגלות, על־ידי משיח גואל־צדק לארץ ישראל, מבלי להשאיר אף יהודי אחד, איש או אשה, באיזו שהיא ארץ מארצות הגלות, וה' יתברך יבנה את בית המקדש.

יחזקאל הנביא מתאר את בנין בית המקדש כפי שה' יתברך הראה לו בנבואה.

כאשר יחזקאל מתאר את ההיכל הוא מדבר בפסוק אודות מזבח הזהב שעשוי עץ ומצופה זהב, ואודות השולחן שעליו היה מונח לחם הפנים.

שואלת הגמרא[2], הפסוק מתחיל במזבח ומסיים בשולחן?! והגמרא עונה — ר' יוחנן ור' אליעזר אומרים שניהם, שבזמן בית המקדש, המזבח — הכוונה לקרבנות — כיפר על בני ישראל, וכעת בגלות שולחנו של אדם מכפר עליו.

צריך להבין את ההשוואה שר' יוחנן ור' אליעזר משוים את שולחנו של אדם — הכוונה לאורחים שהוא מביא לשולחנו — עם המזבח שעליו הקריבו קרבנות או עם המזבח הפנימי שבהיכל שעליו הקטירו קטורת:

---

1) יחזקאל מא, כב. ראה ספר המאמרים תרע"ח ע' 295.

2) ברכות נה, ע"א.

איך אפשר כלל להשוות בין אכילת אדם לאכילת מזבח?

אכילת אדם היא אכילה גשמית ואכילת מזבח היא אכילה רוחנית.

יתירה מזו: להשוות במובן הנעלה ביותר של כפור, מחילה, שכשם שהמזבח כיפר בזמן שבית המקדש היה קיים, כך גם עתה בגלות השולחן מכפר?!

אלא שר' יוחנן ור' אליעזר אומרים "שולחנו של אדם מכפר עליו".

יש להבין מה כוונתם בביטוי 'שולחנו' ואינם אומרים את הביטוי 'סעודתו' או 'אכילתו'.

לכאורה היה עליהם לומר אחד מהלשונות 'סעודה' או 'אכילה', והם אומרים את הביטוי 'שולחן', שבודאי יש בזה כוונה.

בכל מילה של חז"ל יש רמז לרעיון עמוק והבנה אלקית, שזוהי פנימיות התורה, הנשמה של כל סוגייה וכל הלכה בכלל.

כשם שכל גוף חי מהנשמה שמחיה אותו, כך יש גם בתורה גוף ונשמה[3]. הגליא שבתורה שהיא הגוף של התורה, מקבלת חיות מפנימיות התורה שזוהי הנשמה של תורה.

כך הוא בכל ההלכות וסוגיות התורה, ובפרט באגדות, שחז"ל אומרים שהפשט עצמו הוא רמז, שאת הפשט הפשוט ביותר מוכרחים להבין ולפרש כרמז, והרמז של אגדות חז"ל הוא רזין דאורייתא, כפי שהרבי[4] אומר באגרת הקודש סימן כ"ג[5] שבאגדה גנוזים רוב סודות התורה. לכן, כאשר לומדים אגדות בעין יעקב במנין עשרה, הלימוד מכפר עוונותיו של אדם.

גם מהלשון שאומרת הגמרא[6] "והמאריך על שלחנו", ולא "והמאריך בסעודתו" או "באכילתו", יש ללמוד מכאן שזהו דיוק.

הענין בזה:

באכילת מזבח – קרבנות – האכילה עצמה גם היא עיקר, "כל חלב להוי"[7]. הקרבן צריך להיות מהשמן והמשובח.

באכילת אדם העיקר הוא אריכות השולחן.

עיקר האכילה צריך להיות התועלת שמהאוכל. לא העונג שבאכילתו[8], אלא להבריא גופו כפי שחכמינו ז"ל אומרים[9] "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כו'".

התורה מורה לנו לא רק מה מותר ומה אסור לאכול, אלא גם איך יהודי צריך לאכול, כי כללות המהות של יהודי היא[10] גם בן וגם עבד ה'.

קיצור. מבאר את הנבואה האלקית של בית המקדש שיהיה כאשר משיח יבוא. בפסוק מסופר אודות מזבח הקטורת ושולחן הפנים, והגמרא אומרת שבזמן הבית המזבח היה מכפר וכעת בגלות השולחן של האדם מכפר. שואלים: א) מה ההשוואה בין "שלחנו של אדם" למזבח? ב) מה הפירוש "שלחנו של אדם"? ג) מהו הביטוי "שלחן" ולא "סעודה" או "אכילה"? באגדה יש פשט ורמז. דרכי התורה באכילה.

המזבח עץ שלש אמות [אייר ה'תד"ש]

---

3) זוהר, חלק ג קנב ע"א.
4) אדמו"ר הזקן.
5) קלז, ע"ב.
6) ברכות נד, ע"ב.
7) ויקרא ב, יז.
8) דרך מצותיך, סג ע"א. ספר המאמרים תרע"ח, ע' רצה. ספר המאמרים – קונטרסים, חלק ב ע' 596. שב, ע"א. התמים, חלק א כט ע"א.
9) פרקי אבות פרק ו, משנה ד.
10) ראה תניא פרק מא (נז ע"א).

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ב. בראש־השנה תרנ"ג היו שני מאמרים. המאמר הראשון התחיל "שופר של ראש השנה", והשני התחיל "אמר ר' אבהו". כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דיבר אתי אודות המאמר השני, נשאר ענין אחד מוקשה ממאמר ב'לקוטי תורה'. ערב יום כיפור באותה שנה, כשנכנסתי אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ללמוד – היה זה ערב יום כיפור הראשון שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי – אמר לי, שהקושיא במאמר איננה קושיא, והחל להסביר לי את הענין. לא הבנתי אז עדיין מה שאמר לי, אך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא התייחס לכך, ודיבר אלי כמו שמדברים אל בר־דעת גדול.

לאחר מכן, אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זאת אמר לי הסבא – ה'צמח צדק'. – חשבתי שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' אמר לו זאת בהיותו בחיים. בשעת מעשה לא שמתי לב שזה דבר כמעט בלתי אפשרי, שהרי בשעת הסתלקות הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בן ה'־ו' שנים. ואמרתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אם כך הרי ידעת זאת גם לפני־זה. הוא לא ענה לי על דברי, ורק חייך. על שאלתי מדוע הוא מחייך – לא ענה לי.

בשנת תרנ"ח, הסביר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את הענין, ואמר:

אין לנו מוחש כלל בעניין רוחני. "נר ה' נשמת אדם"[2], "נשמת אדם תלמדנו", זאת מבינים. אך כשזה מגיע לכך שנשמות הצדיקים תתלבשנה בדרך עיבור (לשעה), מתחילים לחשוב ולהרהר.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי אמר: הרמב"ם הגיע בהשגתו עד עולם היצירה, ושם השיג את האור של עולם הבריאה.

זה בצדיקים סתם, ובפרט "למשפחותיהם לבית אבותם", אפילו "לגולגלותם". למרות שהמדידה שלמעלה איננה באופן המדידה שלמטה, ולכן הרי ההעתקה היא גדולה מאשר למטה, אלא מ"מ וכו'.

אין לנו מוחש כלל בעניין רוחני.

ג. בשנת תרמ"ד או תרמ"ה הלכתי ל'חדר' ללמוד. ה'חדר' היה בחדר השני שבבית־המדרש, ולמדתי אז אצל ר' זושא, מלמד דרדקי. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מתפלל אז כל שלוש התפילות בבית המדרש, והיה מאריך בתפילה. הוא היה מנגן בתפילה ומתהלך הלוך ושוב, מכה באצבע צרידה ועושה תנועות בידים בהתרחבות. הטלית לא כיסתה את פניו, והייתה מונחת רק על הראש באופן שהתפילין של ראש היו מגולות, מלבד בשבת שאז הייתה טליתו מכסה את פניו.

הייתי אז ילד קטן, והונח אצלי שתפילה פירושה נגינה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה אוכל אז אצל הסבתא – כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע. – דודי הרז"א היה אוכל בביתו. גם בתקופה שהיה גרוש, היה אוכל בביתו.

לפעמים היה דודי הרז"א תופש בשערות ראשי המקורזלות, בלחיי או באזניי, ושואל אותי: מה עושה אבא? פעם אחת כששאל אותי שאלה זו, עניתי לו: אבא אוכל ומתפלל, שכן הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בשעת הסעודה בשבת מנגן ניגון לפני כל מנה, והונח אצלי שתפילה ונגינה הן דבר אחד.

בזמנים עברו, ניגון היה עניין.

ד. בראש־השנה תרמ"ח היו שני מאמרים: "מן המיצר", ו"זה היום". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה בדרך כלל בעל בכי. ב'שבת שובה' של אותה שנה, סיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את תפילתו מאוחר מאד. כשבא אל כבוד אמי זקנתי הרבנית לסעודת שבת, היו עיניו אדומות מבכי. גם החסיד ר' הענדל היה נוכח אז בסעודה.

– בדרך כלל, היו אוכלים אצל כבוד אמי זקנתי הרבנית כמה חסידים קשישים כמו ר' מאיר מרדכי טשערנין, ר' שמואל הורוויץ הקופאי, ר' הענדל ועוד. ר' שמואל הורוויץ עוד למד בישיבה של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'. מורי הרשב"ץ סיפר, שההסדר היה אז, שהיו נותנים לבחורים, תלמידי הישיבה, שבעים וחמש קופיקות לחודש. "פיעם" (מין מטבע) היה מוקדש לאוכל, ו"פיעם" היו נותנים לקבלת רשות להעתיק את המאמרים מהרושמים. מובן כבר, כמה מהכסף נשאר לצרכים אחרים. –

נענה ר' הענדל ואמר: אחרי "מן המיצר" כזה, כבר היה צריך להיות עכשיו 'שמחת תורה'.

– ר' הענדל דיבר אז אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כמו שמדברים אל אברך, למרות שהיה לו כלפיו ביטול גדול. –

ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: מה אתם חושבים, טובה אתם עושים לי. ככה זה עם החסידים הקשישים שאינם מרגישים את העול האמיתי. חסיד קשיש צריך למסור את עצמו להדרכתו של אברך,

---

2) משלי כ, כז

ועד כמה שמדריכים את השני, יש להדריך את עצמו בכפליים.

ד. בראש־השנה תרמ"ח היו שני מאמרים: "מן המיצר", ו"זה היום". הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה בדרך כלל בעל בכי. ב'שבת שובה' של אותה שנה, סיים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את תפילתו מאוחר מאד. כשבא אל כבוד אמי זקנתי הרבנית לסעודת שבת, היו עיניו אדומות מבכי. גם החסיד ר' הענדל היה נוכח אז בסעודה.

– בדרך כלל, היו אוכלים אצל כבוד אמי זקנתי הרבנית, כמה חסידים קשישים כמו ר' מאיר מרדכי טשערנין, ר' שמואל הורוויץ הקופאי, ר' הענדל ועוד. ר' שמואל הורוויץ עוד למד בישיבה של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'. מורי הרשב"ץ סיפר, שההסדר היה אז, שהיו נותנים לבחורים, תלמידי הישיבה, שבעים וחמש קופיקות לחודש. "פיעם" (מין מטבע) היה מוקדש לאוכל, ו"פיעם" היו נותנים לקבלת רשות להעתיק את המאמרים מהרושמים. מובן כבר, כמה מהכסף נשאר לצרכים אחרים. –

נענה ר' הענדל ואמר: אחרי "מן המיצר" כזה, כבר היה צריך להיות עכשיו 'שמחת תורה'.

– ר' הענדל דיבר אז אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כמו שמדברים אל אברך, למרות שהיה לו כלפיו ביטול גדול. –

ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: מה אתם חושבים, טובה אתם עושים לי. ככה זה עם החסידים הקשישים שאינם מרגישים את העול האמיתי. חסיד קשיש צריך למסור את עצמו להדרכתו של אברך, ועד כמה שמדריכים את השני, יש להדריך את עצמו בכפליים.

ה. בשנת תרס"א, ערב 'שבת שובה' הייתה לי עבודה לא נעימה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק קרא אותי אליו, ואמר לי לקרוא לאחד ממשפיעי 'תומכי תמימים' ולומר לו ללמוד את המאמר ד"ה "החלצו"[3] מתוך דמעות, דמעות מכבסות, והלוואי שזה יעזור לו. למרות שהייתי ה'מנהל פועל' של ישיבת 'תומכי תמימים' לא ידעתי במה מדובר. ושאלתי אולי זה שייך גם ל'מנהל פועל'? הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הרהר כמה רגעים, ואמר: כן, אתה צריך ללמוד את ה'דרך החיים', את המאמר "חומת בת ציון" וכו'.

ו. את המאמר "החלצו" אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פעמיים בשנה אחת, בשמחת־תורה רנ"ט ובש"ק פרשת נח באותה שנה.

שאלה: שמעתי שאת המאמר "החלצו" אמר הוד כ"ק אדמו"ר נ"ע מפני סיבת מחלוקת.

מענה: אינני יודע, אך ה"החלצו" פעל רבות.

אותו ליל שבת – ש"ק פ' נח – לא היה מאמר, שכן הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא חש בטוב, והייתה התוועדות אצלי. ההתוועדות החלה לפני הדלקת נרות, ונמשכה שעות מרובות. בשעת ההתוועדות, חזרתי על המאמר "ויכולו" מש"ק בראשית, והוחלט אז לערוך קידוש למחרת. סוכם להתפלל למחרת בש"ק בשעה מוקדמת, כדי שיוכלו לערוך את הקידוש ושאוכל להיות בסעודת שבת אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

למחרת, אחרי התפילה, בשעה אחת־עשרה החל אצלי הקידוש. באמצע הקידוש, בשעה אחת וחצי לערך, נפתחה הדלת והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נכנס לחדר. מובן מה נהיה מאתנו. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז: באתי אליך לקידוש.

באותה מסיבה נכח גם הרב החסיד ר' לייב וועליזער, הוא היה ירא־שמים גדול, והיה מושלל מפניות עצמיות. אך היה אדם קשה מאוד בלי רחמנות, ובמיוחד בהתייחסו לאנשים פשוטים היה בביטול גדול. בוועליז הייתה אז מחלוקת גדולה, ור' לייב הנ"ל התנהג בה באופן קשה מאוד.

ואמר אז הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את המאמר "החלצו".

ז. המאמר "החלצו" הוא בשרשו מהוד כ"ק רבינו הזקן[4], שאמרו עוד בחיי הרב המגיד ממעזריטש.

הדבר אירע בשנת תקכ"ה, שמאז החל הוד כ"ק רבינו הזקן לנסוע למעזריטש. עד אז היה הוד כ"ק רבינו הזקן הולך רגלי למעזריטש ונוסע חזרה, עד שהמגיד אמר לו: אינך צריך לנצל את הכוחות לעניינים חיצוניים, עליך לאגור כוחות, תהיה לך עבודה קשה.

בנסעו באותה שנה – תקכ"ה – חזרה ממעזריטש, עבר הוד כ"ק רבינו הזקן דרך סמרגון. סמרגון הייתה אז עיר של מחלוקת. הייתה שם לפני־זה ישיבה גדולה, ובעלי הבתים של העיר היו מתלמידי הישיבה שנשארו בעיר כחתנים והיו למדנים גדולים, ולכן לא היה רב שיכול היה להחזיק מעמד בעיר.

כשעבר אז הוד כ"ק רבינו הזקן דרך העיר סמרגון, אמר מאמר על מאמר רז"ל[5] "ראשונים שנתגלה עוונם – נתגלה קיצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם – לא נתגלה קיצם".

3) דשנת תרנ"ט.

4) ראה ד"ה זה ב'לקוטי תורה'.

5) יומא ט, ב.

– אצל חסידים הייתה אימרת זלזול כלפי בר־דעת: "אתה סמרגוני". –

ח. המאמר "וידעת" תרנ"ז, נלקח מהמאמר "ויקח קרח" תרנ"ו, שבאמצעו מתחילה פיסקא: ולהבין הענין, כתיב וידעת היום וכו'. כשהורה לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק להעתיק את המאמר "וידעת" רנ"ז, נתן לי את המאמר "ויקח קרח" הנ"ל להעתיק משם. ברם יש שם עניינים שלא נעתקו במאמר "וידעת".

ט. ר' אהרן החוזר, היה בקי מאד בחסידות. כשהיו שואלים אותו כמה פעמים מדובר ענין מסויים בחסידות – ידע. אך להשגה לא היה שייך. הוא היה חברו של ר' יעקב לייזער סקאבלא, שהיה ראש הישיבה בישיבה המקומית בליובאוויטש – ישיבה זו התקיימה לפני ייסודה של ישיבת 'תומכי תמימים' וגם כמה שנים לאחר מכן – רי"ל סקאבלא היה למדן גדול, הוא היה תלמיד ישיבתו של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.

יום 'שבת תשובה', בסעודה, ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קז – מקבלה לחסידות

היה זה בשנת שס"ה כאשר המקובל הגדול האר"י הקדוש אשר התגורר במצרים, עבר לדור בצפת, ארץ ישראל, שהיתה אז מרכז גדול של לימוד תורת הקבלה. רבי משה קורדבירו, הרמ"ק, אשר כבר היתה לו שיטה משלו בקבלה, היה שם כבר קודם. רבי משה היה כבר מפורסם בגדלותו בתורת הקבלה, והיו לו גם הרבה תלמידים וסתם אנשים הנוהים אחריו.

למרות ששיטותיהם של האר"י והרמ"ק היו חלוקות — האר"י התעסק בקבלה המעשית ור' משה קורדבירו התעסק בקבלה העיונית — היתה להם דרך משותפת בקבלה. ובמידה מסוימת נהיה ר' משה המבאר והמסביר את רעיונותיו של האר"י.

יותר מעשר שנים למדו שני המקובלים יחד, ור' משה קורדבירו הרחיב וביאר את שיטתו של האר"י, כך, שקירב אותה יותר לשכל האנושי.

הגאון רבי אליהו, המוכר גם כ"הבעל־שם מוורמייזא" (ראה חלק ראשון של "ספר הזכרונות", פרקים: נה, נו, ס), היה אחד מבעלי המוחות הגדולים שקלט וספג את תורת־קבלה זו המשותפת להאר"י ולר' משה קורדבירו. עוד בהיותו נער בר־מצוה, היה יוצא ונכנס בנבכי חדרי תורת הקבלה.

בהיותו בעל הגיון מיוחד במינו, ואשר ניחן גם בכושר הסברה ושפה ברורה, החל הבעל־שם מוורמייזא להפיץ את תורת הקבלה לאחרים. הודות לו, הפכה הקבלה כלימוד בישיבות רבות באותה תקופה. מובן שכדי ללמוד את תורת הנסתר, היו צריכים להיות תחילה מלאים בתורת הנגלה.

כדי להפיץ את תורת הקבלה ודרכיה בתפוצות ישראל קרא רבי אליהו מוורמייזא לאסיפה של תלמידיו וההולכים בדרכיו.

באסיפה זו הוחלט להקים אגודה מיוחדת של נסתרים, שהיה עליהם לערוך גלות ולנדוד מעיר לעיר ומכפר לכפר. בנדודיהם אלה היה עליהם לבצע משימה כפולה: לחדור בין פשוטי העם ולעוררם לעבודת הבורא ולמעשים טובים, ומצד שני ליצור קשרים הדוקים עם הלמדנים על־מנת לעודדם ללמוד קבלה.

היה זה לאחר שלימוד הקבלה כבר חָדַר לישיבות גדולות כמו וורמייזא, פראג, לובלין, חלם ופינסק.

חברי אגודת הנסתרים, בנדודיהם, היו צריכים לעסוק בכל המלאכות הפשוטות כמו חטיבת עצים ושאיבת מים, כי באופן זה יכלו להתקרב ליהודי ההמון וללמדם יראת שמים ומדות טובות.

רבות השתמשו הנסתרים בספריו של הגאון המקובל אשר הוזכר לעיל רבי מאיר בן גבאי. ספריו כבר היו מודפסים, והנסתרים הפכו, פשוט, להיות המפיצים של ספרים אלו.

במשך עשרים שנה פעלו הנסתרים נפלאות, אלפים נמשכו ללמוד הקבלה.

באותו זמן הופיע ספר ה"פרדס" של המקובל ר' משה קורדבירו (הרמ"ק), שהפך להיות מקור אחר ללימוד הקבלה עבור הנסתרים וההולכים בעקבותיהם.

מאז, החלה אגודת הנסתרים להתפשט ולהסתעף, תחת הנהגתו של הגאון והצדיק מוורמייזא, אשר מסר מאוחר יותר את ההנהגה לרבי יואל, הבעל־שם מזמושטש, ור' יואל העביר את ההנהגה לרבי אדם, הבעל־שם מרופשיץ (ראה על כל זה בפרקים קודמים של הספר).

רבי ישראל בעל־שם־טוב, אשר תחת הנהגתו מתחילה הפצת תורת החסידות, קיבל את הנהגת הנסתרים מרבי אדם בעל־שם.

עתה היתה לרבי יוסף יצחק, העילוי משריי, ידיעה יסודית על השתלשלות תולדות הנסתרים ומנהיגיהם עד לזמנו שלו. כתבי דבורה לאה, כלתו, הועילו לו רבות.

את מה שעדיין לא היה ברור לו גם אחרי שקרא את כתביה של דבורה לאה – הוסבר לו על־ידי מדריכו האישי, אותו הועיד לו הבעל־שם־טוב, ר' מלכיאל הנסתר. ר' מלכיאל יכול היה אפילו להבהיר לו עניינים רבים אודות משפחתה של דבורה לאה עצמה.

למרות שאמה, רחל, סיפרה לה הרבה – אך היא לא סיפרה לה הכל על אביה ר' משה, אביה של רחל, מי שהיה ראש קהלת פוזנא, אשר לאחר מכן עזב את פוזנא, התגורר בפולין, ולבסוף התיישב במינסק.

עם התיישבותו של ר' משה במינסק, נפתחת הסתעפות משפחה מיוחסת זו, שמוצאה מהמהר"ל מפראג, בפולין וליטא, דבר שהוליך לייסוד שיטת חסידות חב"ד.

ר' מלכיאל הכיר היטב, עוד ממינסק, את ר' משה, סבה של דבורה לאה.

זכור לנו כי כשהתייתמה דבורה לאה מאביה ואמה, עברה לגור בבית דודה ודודתה בויטבסק. היא לא רצתה לעזוב בשום אופן את ויטבסק, היות ובה היו קברי אביה ואמה, והיא לא רצתה להיפרד מקברים אלו.

הסבא, ר' משה, היה מקבלה בשמחה אליו במינסק. אך דבורה לאה שבין כה וכה רצתה להתפרנס ממעשי ידיה כתופרת, העדיפה להישאר בויטבסק. הגם שזה גרם לניכור וריחוק מסבה, אשר הוא עצמו היה אדם גדול שאפשר היה להתפאר בהתייחסות אליו.

היה זה בעקבות הוראתו של הבעל־שם־טוב על ידי שלוחיו – שר' יוסף יצחק, העילוי משריי, שבאותו זמן היה תושב העיר מינסק, ייסע לויטבסק כדי למצוא שם את זיווגו, אשר זה

הביא לכך, שר' יוסף יצחק ישתדך עם היתומה דבורה לאה. עוד בהיותו במינסק שמע ר' יוסף יצחק רבות אודות ר' משה שהגיע לשם מפוזנא. מינסק התגאתה בו וסיפרה בשבחו.

ברם, מעולם לא הזדמן לו להכירו מקרוב, וכמובן שלא עלה על דעתו כי הוא עתיד להשתדך עם נכדתו. עתה, כאן בויטבסק, כאשר ר' מלכיאל הכיר את שניהם הן את ר' יוסף יצחק והן את דבורה לאה, יכול היה לספר להם עצמם פרטים מעניינים רבים על אישיותו ותולדותיו של ר' משה מפוזנא, ועל ידי כך להבהיר לשניהם את ייחוס משפחתה של דבורה לאה.

ר' מלכיאל היה במינסק כאשר הקהילה המקומית ערכה קבלת פנים גדולה לר' משה בעת הגיעו מפוזנא לדור שם.

ר' משה לא הגיע לבדו, יחד עמו הגיעו כמה עשרות משפחות שנאלצו לעקור מפוזנא, בה חיו משפחותיהם דורות רבים.

ליהודי מינסק היה כבר יֶדַע אודות גדלותו של ר' משה, ועתה נודעו להם דברים נוספים על כך, חלק מזה – מפיהם של אלה שהגיעו יחד אתו מפוזנא.

באותה קבלת־פנים השתתפו גם הנסתרים ממינסק, תלמידי וחסידי בעלי־השם, מנהיגי הנסתרים – אשר מאוחר יותר היו חסידים. אצל הנסתרים היה ר' משה מאוד חשוב, במיוחד בשל מוצאו מהמהר"ל.

מובן שהם לא התוודעו אליו במעלותיהם, אך הם התייחסו אליו ברוב דרך ארץ, וגם ר' משה התייחס לנסתרים בידידות.

פעם אחת התבטא ר' משה בשלילה על לימוד קבלה, כפי שהתקבל באותו זמן. זה הביא לידי כך שהוא נחשב כמתנגד לקבלה, לנסתרים ובמילא גם לדרך החסידות, כפי שהופצה אז על ידי הבעל־שם־טוב.

כפי שמסר ר' מלכיאל, החלו אז הנסתרים במינסק להתרחק מר' משה, עד שלא היה להם כל מגע איתו. אז הבין ר' יוסף יצחק, מדוע לא קירב אותו אף אחד במינסק לר' משה. זו היתה, כפי הנראה, הסיבה שלא הזדמן לר' יוסף יצחק, שהתרועע עם נסתרי מינסק, להיפגש עם ר' משה.

זאת אומרת: ר' משה נחשב בעיני החסידים כמתנגד, ולכן לא רצה אף אחד מהם להיות איתו במגע ומשא.

כאשר שמעה זאת דבורה לאה מפי ר' מלכיאל הצטערה מאוד מכך – סבה היה מתנגד, דבר שהיא לא ידעה מכך כל הזמן.

מאידך התנחמה בכך שסבה השני, אבי אמה, ר' ברוך, או כפי שהוא כונה בפוזנא – ר' ברוך בטלן – היה תלמיד באופן גלוי וגאה של רבי יואל, הבעל־שם מזמושטש, וכתוצאה מכך גם מסוללי הדרך לתורת החסידות.

כך או כך, הרי לא רק שדבורה לאה עמדה להינשא לחסיד, מההולכים בדרך הבעל־שם־טוב, אלא היא עצמה היתה חסידה נלהבת. מה שהיא לא ידעה עדיין הוא כי אחיה ברוך, שנדד על־פני ערים ועיירות, נועד על ידי ההשגחה העליונה להיות אביו של לא אחר מאשר רבי שניאור זלמן, מייסד חסידות חב"ד.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, ת"ש
לייקוואוד

כבוד ידידי ח"ד הנכבד והנעלה מו"ה
פנחס ליב שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד ניסן א[ו]דות האפידעוויט עבור כבוד דודי ומחות' ודודתי שליט"א וחתנם מר קלמן שי', הנני עסוק בזה ומקוה שימים אלו יבא הדבר מהכח אל הפועל הטוב ואז אמהר להודיעם בתלגרם.

יש לנו צער מזה שחתני ובתי יחיו עודם שמה וכל ההתעסקות המרובות לטובתם עוד טרם הביאו התועלת הנרצה, וירחם השי"ת אשר בקרוב יצאו כולם מן המיצר אל המרחב בגשמיות וברוחניות.

ידידו מחות' הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מעש"ק העבר, ולפלא שאינו מאשר קבלת מכתבי בברכת חג הפסח, ואולי נתאחר בדרכו.

ובמה דשאילנא קדמיכון:

א) בנוגע להנתוח של קאטארעק ואשר הרופאים מאיצים לעשות, הנה כותב "שהרופאים" לשון רבים, הרי בודאי עכ"פ שנים מומחים בכללם, ובמילא אין מה להרהר בזה - איבערטראכטען - כי נתוחים כאלו כבר נעשו דבר הרגיל ביותר, וידוע למדי הזהירות הצריכה בזה, ומזה מובן ג"כ שלכאורה אין כדאית הנסיעה למדינה אחרת בשביל זה ומפני כמה טעמים. ובאיזה רופא יבחר, הנה ידוע סיפור ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שבברית מילה של אחד מנכדי הצ"צ שהי' בחיי הצ"צ, ושאלו את הצ"צ באיזה מוהל לבחור, אם זה הבא בשנים ויודע הכוונות וכו' או את הצעיר אבל פשוט הוא ביותר, וענה הצ"צ שיקחו את הצעיר, כי העיקר הוא הבפו"מ, והשי"ת ישלח דברו וירפאהו ע"י איש פלוני רפו"ש...

ד) מה שמזכיר שא' מאנ"ש ישב ויעתיק מהביכלעך, הנה זה מכבר כשנודעתי ע"ד הביכלעך בקשתי את אנ"ש שאם יש אפשריות לברר תוכן הביכלעך שיתעסקו בזה ויערכו מפתחות, ואולי לזה כוונת כת"ר שי'.

בברכה לבריאות הנכונה המחכה לבשו"ט.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

שֶׁכֵּן שלא יאכילו בתרומה. אָמְרוּ לוֹ רבי אלעזר ורבי שמעון, לֹא, אין ללמוד קל וחומר זה, שהרי יש לפרוך, אִם אָמַרְתָּ בְּקִידּוּשֵׁי רְשׁוּת שאין מאכילים בתרומה, שֶׁכֵּן אֵין לוֹ לישראל כח לְהַאֲכִיל אשתו בתרומה אף בְּמָקוֹם אַחֵר, וכי תֹּאמַר כך גם בְּקִדּוּשֵׁי עֲבִירָה, שֶׁכֵּן יֵשׁ לוֹ לכהן כח לְהַאֲכִיל אשתו בתרומה בְּמָקוֹם אַחֵר דהיינו אם יקדש אשה שלא בעבירה, ולכן אפשר שיאכילו בתרומה אף בקידושי עבירה כיון שעדיין לא נתחללה.

הגמרא מביאה דוגמא נוספת של קידושי כהן בעבירה שלא נשנתה במשנה, וגם בה נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, פְּצוּעַ דַּכָּא האסור לישא אף בת ישראל (דברים כג ב) שהוא כֹּהֵן, שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת יִשְׂרָאֵל באיסור וממתינה לביאת עבירה דאורייתא, בנידון אם יכולה לאכול בתרומה כשהגיע זמנה לכך בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן שנחלקו במשנתנו, לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר שהמִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה מִדְּאוֹרַיְיתָא כאלמנה שנתקדשה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט לֹא אָכְלָה בתרומה, הָא – בת ישראל המקודשת לפצוע דכא נַמִּי לֹא אָכְלָה בתרומה מאותו טעם, אולם לְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמְרֵי שהמִשְׁתַּמֶּרֶת לְבִיאָה פְּסוּלָה דְּאוֹרַיְיתָא כאלמנה שנתקדשה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט אָכְלָה בתרומה, כיון שהיא 'קנין כספו' ועדיין לא נתחללה בביאתו,

ב״ה, י״ב אייר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו מכ״ה וכ״ח ניסן, ובטח קבל בינתים מכתבי בברכת החג, אף שאינו מזכיר עד״ז במכתביו הנ״ל.

ב) מ״ש בענין הצלת ילדים מהמיסיאן, הנה לא לזה היתה כוונתי שיצילו במקום אחד ילד או שנים ובמקום השני על דרך זה, ואח״כ יסדרום אצל אנשים פרטים, אף שגודל הענין גם באופן כזה הוא עד אין שיעור והמקיים נפש אחת מישראל כאלו עולם מלא קיים, אבל אחכ״ז הנה הצעתי היתה אודות עבודה מסודרה והקמת מוסד בית חינוך לילדים שצ״ל עכ״פ מ-נ ילדים או ילדות, מנהל מתאים, מורים כו׳. מובן שאין הכרח להתחיל תיכף בארבעים ילדים, ואפשר להיות גם בעשרה, אבל בכל אופן לא באופן הנ״ל שכותב. ונוסף על ענין הצלת הילדים מצ״ע, הנה הי׳ זה ג״כ מקום פרנסה בשביל מנהל, מורים כו׳. וכמו שבגוף האדם שבריאות אבר אחד הרי זה פועל תוקף בשאר האברים, הרי גם בזה אפשר הי׳ לקוות ע״י מוסד זה תוספת תוקף גם בשאר המוסדות, ובפרט שהבטיח לי מר קול שי׳ אם יהי׳ מוסד מתאים, יתנו רוב תקציבו מהמשרדים השונים...

נהניתי ממ״ש שפגש את מר שז״ר כשהי׳ קונה ספר מכתבי רבינו הזקן שי״ל זה עתה, וכן משיחתו אתו עמו, וידוע המשל ע״ז שכשיש גחלת עם ניצוץ קטן, ומפיחים עליו רוח, הרי מחזקים את הניצוץ ומגדלים אותו, ועד״ז הוא כשמדברים עם איש שאפשר שמפני כמה סיבות הניצוץ בנפשו אינו בוער באש מתלקחת, וע״י הפחת רוח חיים, מסייעים בידו לחזק את הניצוץ ולהגדילו, ואין אתנו יודע אפשריות התוצאות והתועלת שיהי׳ מזה...

התהלים יהל אור זה עתה נתקבל.

בברכה.

מצו״פ הקונטרס שהו״ל לל״ג בעומר אשר בטח יזכה בו את הרבים.

ב״ה, י״ב אייר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... וכאן מקום אתי להערה כללית, אשר אף כי מכל אנ״ש ובפרט מעסקני הצבור שביניהם, דורשים תקיפות בעמדה חזקה - א שטארקען שטעל - להגן על התורה ומצוה בכלל וחסידות בפרט בכל מקום שהם, אבל תמיד בכל זמן ובכל מקום יש להבחין ולהבדיל בזה בין הענינים שכנגדם צריך להתקומם, ובין האנשים שעמהם צריכים להתנהג בדרכי נועם ודרכי שלום, היינו - אף במקום שמוכרח לחוות דיעה גלוי׳ נגד איזה ענין, צריך להזהר בזה ככל האפשרי עד קצה האחרון מלפגוע בכבודו של מי שהוא, ומלבד שידוע מרז״ל יתמו חטאים ולא חוטאים, הנה זה תועלת בהמלחמה ומקרב הנצחון של הענין שעליו מגינים ונלחמים, כיון שגם הצד השני רואה בעליל שאין כאן כוונה למעט בדמות אישים, נאר מען מיינט דעם אמת, ובודאי האריכות בזה אך למותר, כי הענין ברור למדי.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ואשר תהי׳ ההצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מצו״פ הקונטרס שהו״ל לל״ג בעומר הבע״ל שבטח יזכה בתוכנו את הרבים.

פרשת קדושים

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים
תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אִמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ד אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לוי ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ:
ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה: ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא
כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ: ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא
תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט:
י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי
וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ישראל יא לֹא
תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:
יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם
אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא
תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר:
יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל
וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ע"כ בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~

בִּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִים וְלוֹמְדִים פָּרָשִׁיּוֹת "אַחֲרֵי־קְדוֹשִׁים", יֵשׁ בָּהֶן הוֹרָאָה בַּחַיִּים לְכָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל - מִבַּעֲלֵי מַדְרֵיגָה גְּבוֹהָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ דַּי לְהִתְעַלּוּת בַּעֲבוֹדָתָם; וּלְאֵלּוּ הָרְחוֹקִים מְאֹד מִדַּרְגָּה זוֹ, שֶׁאַל יִפְּלוּ בְּרוּחָם שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ כָּל־כָּךְ וְיִשָּׁאֲרוּ בְּמַדְרֵיגָתָם הַתַּחְתּוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגַּם הֵם יְכוֹלִים לַעֲלוֹת בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי וְעַד לְאֵין־עֲרוּךְ,

וְעַד לְדַרְגָּה שֶׁ"קְדוֹשָׁתִי לְמַעְלָה - (הִיא) מִקְּדוּשַׁתְכֶם" - כַּפֵּרוּשׁ הַיָּדוּעַ בָּזֶה,

וְעַל־דֶּרֶךְ הַפֵּירוּשׁ, דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ. פֵּירוּשׁ: דַּע, כָּל מַה שֶׁלְּמַעְלָה - הַכֹּל הוּא מִמְּךָ.

שני טו לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל
וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:
טז לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ
אֲנִי יְהוָה: יז לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ
תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:
יח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ
לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה: יט אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ
בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע
כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע וְהִוא
שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ
כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה: כא וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם: כב וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"ה ע' 45. ע"פ ביאורי החומש)

לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ (יט, טז)

שְׁלֹשָׁה לָשׁוֹן־הָרַע הוֹרֶגֶת: "הָאוֹמְרוֹ וְהַמְּקַבְּלוֹ וְזֶה שֶׁאוֹמֵר עָלָיו" (רַמְבַּ"ם)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַדּוּעַ הוֹרֶגֶת לָשׁוֹן־הָרַע גַּם אֶת "זֶה שֶׁאוֹמֵר עָלָיו", וַהֲרֵי הוּא לֹא נָטַל כָּל חֵלֶק בַּמַּעֲשֶׂה? וְיֵשׁ לוֹמַר: תְּכוּנָתוֹ שֶׁל הַדִּבּוּר הִיא לְגַלּוֹת דְּבָרִים שֶׁהָיוּ קֹדֶם לָכֵן נִסְתָּרִים. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְדַבְּרִים עַל תְּכוּנוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו הָרָעִים שֶׁל אָדָם שְׁלִישִׁי - הֵם גּוֹרְמִים בְּכָךְ שֶׁתְּכוּנוֹת אֵלּוּ יָבוֹאוּ לִידֵי גִּלּוּי, וּבְכָךְ נִגְרָם לוֹ נֵזֶק.

שלישי כג וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ
מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים
יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: כד וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת
יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: כה וּבַשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם
תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־
הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ: כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת
רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ: כח וְשֶׂרֶט
לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא
תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה: כט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ

לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:
ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:
לא אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־
תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ
מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יא עמ׳ 46)

שָׁלֹשׁ שָׁנִים . . הָרְבִיעִית . . הַחֲמִישִׁית (יט, כג־כה) **שָׁלֹשׁ שָׁנִים** — בָּהֶן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, רוֹמְזוֹת לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, שֶׁעִקָּרָהּ תְּפִלַּת הָעֲמִידָה, שֶׁבָּהּ עוֹמֵד אָדָם כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר לְמַה שֶׁסְּבִיבוֹ. רְבִיעִית — שֶׁבָּהּ אוֹכְלִים אֶת הַפֵּרוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, רוֹמֶזֶת לַיְצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁאָז מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם סְבִיבָתוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות. חֲמִישִׁית — שֶׁבָּהּ הַפֵּרוֹת הֵם חֵלִין, רוֹמֶזֶת לָעִסּוּק בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת.

רביעי לג וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ
אֹתוֹ: לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר | הַגָּר
אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לה לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל
בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקֹל וּבַמְּשׂוֹרָה: לו מֹאזְנֵי
צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: לז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־
מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לג עמ׳ 187)

אֵיפַת צֶדֶק . . יִהְיֶה לָכֶם (יט, לו)

וְכֵן כְּתִיב בְּפָרָשַׁת תֵּצֵא: ״לֹא יִהְיֶה לְךָ . . אֵיפָה וְאֵיפָה״. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁאָסוּר שֶׁיִּהְיוּ לְאָדָם שְׁתֵּי ׳מִדּוֹת׳: בְּצָרְכֵי הַגּוּף - אִם יֵשׁ לוֹ מָנֶה רוֹצֶה מָאתַיִם, אַף בְּצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ - נִתָּן לְהִסְתַּפֵּק בַּמּוּעָט. וְהִנֵּה, כָּל אִסּוּר יֵשׁ דֵּגְמָתוֹ בְּהֶתֵּר, כְּמַאֲמָר ״כָּל דְּאָסַר לָן רַחֲמָנָא שָׁרָא לָן כְּוָותֵיהּ״. וְאַף כָּאן יֶשְׁנוֹ ׳אֵיפָה וְאֵיפָה׳ גַּם בִּקְדֻשָּׁה: יֵשׁ לְהַחְשִׁיב אֶת צָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִצָּרְכֵי הַגּוּף.

חמישי **כ** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִן־הַגֵּר | הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ
מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: ג וַאֲנִי אֶתֵּן
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ
כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי
וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: ד וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם
הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ
מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ: ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ
וְאֵת | כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ
מִקֶּרֶב עַמָּם: ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת
וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי
בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 322)

וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא (כ, ג) **פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ** (רש״י) מַשְׁמַע, שֶׁ״פָּנַי״ הוּא רַק לְשׁוֹן ׳פְּנַאי׳ וְלֹא לְשׁוֹן ׳פָּנִים׳. וְלֹא פֵּרֵשׁ ״רוּגְזִי״ (כְּתַרְגּוּמוֹ), וּכְפֵּירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (וישלח לב, כא) ״אֲכַפְּרָה פָנָיו (״אֲבַטֵּל רֻגְזוֹ״) - כִּי שָׁם נֶאֱמַר ״אֲכַפְּרָה״. וּלְהָעִיר מִפֵּרוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (תהלים לד, יז) ״פְּנֵי ה׳ בְּעוֹשֵׂי רָע״ (״פְּנֵי, פָּנִים שֶׁל זַעַם״). אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ לְנַ״ךְ אֵינוֹ בְּדִיּוּק גָּמוּר עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כְּמוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה.

שישי ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי
יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: ט כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־
אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו
בּוֹ: י וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת:
יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו
גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם: יב וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: יג וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר
מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: יד וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה
וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן

וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: טו וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ: טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: יח וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהֹוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם: יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֲטָאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הוּא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ: כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 130)

אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֲבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי (רש"י כ, כו)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים רַק בְּחֻקִּים (כְּגוֹן חֲזִיר וְכִלְאַיִם), אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל (כְּגוֹן גְּנֵבָה וּרְצִיחָה) יֵשׁ לוֹמַר "אִי אֶפְשִׁי". וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל "אִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, הָיִינוּ לְמֵדִים צְנִיעוּת מֵחָתוּל", דִּלְכְאוֹרָה, 'לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ'? אֶלָּא לְלַמֵּדְךָ, שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת בִּצְנִיעוּת בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ מִצַּד עַצְמוֹ, "אִי אֶפְשִׁי".

שביעי כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם: כד וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פפפ

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן. מ"י זה"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת קדושים לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כ

כ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: ד הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בַּיּוֹם

עטרת מרים

ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי בִּתְפִלָּה הַאִם לִדְרוֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי דְּעוּ הֲרֵינִי נִשְׁבָּע אִם־אִדָּרֵשׁ אֶהְיֶה נִדְרָשׁ לָכֶם אֲקַבֵּל תְּפִלַּתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: ד אִם לֹא בָּאתֶם לִדְרוֹשׁ ה' רַק שֶׁהַנָּבִיא יִשְׁפּוֹט אוֹתָם הֲתִשְׁפֹּט אוֹתָם הַאִם תִּתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם לְהוֹדִיעָם שֶׁהַדִּין עִמָּדִי הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אִם תִּרְצֶה לִשְׁפּוֹט אוֹתָם בְּרִשְׁעָתָם, הוֹכַח אוֹתָם עַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְגַם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי כַּאֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם, אָז וָאֶשָּׂא יָדִי בִּשְׁבוּעָה לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם נוֹדַעְתִּי לָהֶם עַל יְדֵי נְבִיאַי שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי אֶהְיֶה לְמַנְהִיג וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיכֶם: ו אָז בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָהֶם שֶׁאֶהְיֶה לָהֶם לְמַנְהִיג וּמַשְׁגִּיחַ, אָז

שי למורא

ג) הֲלִדְרֹשׁ אוֹתִי אַתֶּם בָּאִים, הַאִם בָּאתֶם לִדְרֹשׁ אוֹתִי בִּתְפִלָּה. אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם, אִם אֶהְיֶה נִדְרָשׁ לָכֶם לְקַבֵּל אֶת תְּפִלַּתְכֶם. ד) הֲתִשְׁפֹּט אוֹתָם, הַאִם תִּתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם לְהוֹדִיעָם שֶׁהַצֶּדֶק עִם ה'. (וְכֻלָּל הַלָּשׁוֹן לְחִזּוּק). בֶּן אָדָם, כִּנּוּי לִיחֶזְקֵאל הַנָּבִיא. אֶת תּוֹעֲבוֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם, זֹאת עֲשֵׂה, הוֹדִיעֵם גַּם אֶת תּוֹעֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶם עִם מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ הֵם. ה) וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם, כְּמוֹ "נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם". ו) אֲשֶׁר תַּרְתִּי לָהֶם, אֲשֶׁר חִפַּשְׂתִּי אוֹתָהּ לָהֶם. צְבִי הִיא,

שי למורא

תִּפְאֶרֶת וְחֶמְדָּה הִיא. ז) וְאֹמַר אֲלֵהֶם, אַהֲרֹן נִבָּא לָהֶם נְבוּאָה זוֹ קֹדֶם שֶׁנִּגְלָה הקב"ה עַל מֹשֶׁה בַּפִּנָּה. שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ, הַשְׁלִיכוּ אֶת הַשֶּׁקֶץ וְהַתֹּעוּב שֶׁעֵינֵיכֶם מְרָאוֹת לָכֶם. כִּי הָעֵינַיִם הֵם סַרְסוּרִים לַעֲבָרָה. יג) וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד, לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט" (שמות טז,כז), וְשַׁבָּת שְׁנִיָּה חִלֵּל מְקַשֵּׁשׁ הָעֵצִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקַשֵּׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" (במדבר טו,לב). יד) לְבִלְתִּי הֵחֵל, שֶׁלֹּא יְחַלֵּל. טו) לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל הָאָרֶץ, זֶה הָיָה בַּעֲבוּר עָוֹן הַמְרַגְּלִים. טז) אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם, אַחֲרֵי הָעֲבוֹדוֹת הַזָּרוֹת שֶׁעָבְדוּ בְּמִצְרַיִם.

עטרת מרים

נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי חִפַּשְׂתִּי אוֹתָהּ לָהֶם שֶׁהִיא זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וגם צְבִי הַמְפוֹאֶרֶת הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם על יְדֵי אַהֲרֹן (שמ־א ב כז רש"י) אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו שֶׁעֵינָיו מְרָאוֹת לוֹ הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ לְלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם, יַעַן אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהֵיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי: ח וַיַּמְרוּ־בִי הָרְשָׁעִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה וְלֹא אָבוּ וְלֹא רָצוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר בַּעֲבוּר זֶה חָשַׁבְתִּי לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט וָאַעַשׂ אֲבָל עָשִׂיתִי לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל יְחֻלַּל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם בְּתוֹרָה בְּאִמְרָם מִבְּלִי יְכוֹלֶת ה' לְהוֹצִיאָם, אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר שֶׁשָּׁם הוֹרָה לָהֶם חוּקֵי ה' וּמִצְוֹתָיו, וְשָׁם רָאוּ הַשְּׁכִינָה וְהַנִּסִּים הַמֻּתְמִידִים: יא וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם בַּחַיִּים הַגַּשְׁמִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים: יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם שֶׁהִנַּחְלְתִּי לָהֶם יוֹם מְנוּחָתִי לְמְנוּחָה הִיא לְאוֹת בֵּינֵינוּ עַל הַהַשְׁגָּחָה וְהַשְּׁרָאַת הָאֱלֹהוּת עֲלֵיהֶם מִצִּדִּי, לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם שֶׁהֵם מִצִּדָּם צְרִיכִים לְהִתְקַדֵּשׁ מֵעֲנָיָנִים הַבְּשָׂרִיִּים אֶל הָרוּחָנִיּוּת וְהַקְּדוּשָׁה: יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ נִסּוּ אוֹתִי בָּעֵגֶל וּבְרִפִּידִים מִלְּקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְהוֹתִירוּ מִן הַמָּן וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד שֶׁיָּצְאוּ לִלְקוֹט

הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר: יא וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם: יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם: יד וָאֲעַשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם הַמֹּצִרִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי בִּשְׁבוּעָה לָהֶם בַּמִּדְבָּר בִּדְבַר הַמְרַגְּלִים לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת וְהָיָה הַטַּעַם כִּי....: טז יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם הָעֹבֵדוּ"ם

עטרת מרים

שֶׁעָבְרוּ בְּמִצְרַיִם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחֶם עֵינֵי חָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם
מִהְיוֹת מַשְׁחִית אוֹתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר כִּי הִשְׁאַרְתִּי בְּנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם לְהַבִיאָם אֶל הָאָרֶץ: יח וָאֹמַר
אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר הַבָּנִים שֶׁל הַדּוֹר
שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם
שֶׁבָּרוּ מִלִּבָּם אֲשֶׁר לֹא צִוָּה ה׳ אַל־
תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־

עטרת מרים

תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֵן שִׁמְעוּ
אֵלַי בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי
קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

גִּלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחֶם עֵינִי
עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר: יח וָאֹמַר
אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־
מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקֹּתַי לֵכוּ
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כא א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא
בְּעַמָּיו: ב כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ
וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: ג וְלַאֲחֹתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ
לָהּ יִטַּמָּא: ד לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ:
ה כתיב לא־יִקְרְחֶה קרי לֹא־יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם
וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
שָׂרָטֶת: ו קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ: (לוי) ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה
לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ
כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: ח וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: ט וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל
לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: **ס**
י וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־
הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:
יא וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ
לֹא יִטַּמָּא: יב וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל
אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו
עָלָיו אֲנִי יְהוָה: (ישראל) יג וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ
יִקָּח: יד אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה
לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה:
טו וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשׁוֹ: **ס**

אגרות קודש

[חדש הגאולה תשי״ג]

מה שהקשה במכתבו האחרון על המסקנא בנדה (מב, א) דהוי כרואה מתוספתא זבים רפ״ג, דלפי פי׳ הגר״א בזבה אין מינה אין סותרה וא״כ הוי כנוגעת - לא הבנתי קושיתו, דבש״ס איירי בפולטת ש״ז שקבלה ובתוספתא - ברואה אינה מינה, דאפילו טומאה דנוגעת אין עי״ז, דאין האשה מטמאה בלובן.

ב) מה שהקשה במכתבו שם - בר״ש זבים פ״ד מ״ו, דמפרש בתוספתא הנ״ל דאין מינו סותרו היינו זב שראה כו׳ שאין סותר אלא יום א׳ משא״כ בזבה דסותרת ז׳, דא״כ ה״ז חומר בזבה ולא בזב.

הנה גם בעצם הדין יש להקשות, דכיוון דגזה״כ הוא דדוקא זיבה גמורה סותרת כל ז׳ ולא כשהיא מעורבת, א״כ גם בזבה צ״ל הדין כן, דאם תראה לובן בימי זובה הרי אף שא״א בלא צחצוחי זיבה, לא תסתור אלא יום א׳ (ראה נדה כב, א ובתוס׳ שם).

עוד צע״ק לפי׳ זה - דהול״ל אין מינו **מעורב** סותר.

גם לכאורה צ״ע, משו״כ הר״ש דעל פי׳ הב׳ יש כמה קושיות - מה הן.

ולישב כל הערות הנ״ל, ובאשר בלא״ה מוכרח לומר דהר״ש במשנה זו נדפס בלתי מתוקן, כי בין התיבות ״אשה בראי״ חסרות **כמה** תיבות כמובן. אולי אפ״ל, דנפל בדפוס עוד טעות ובמקום ״ופי׳ זה״ צ״ל ״ופי׳ **הא׳** לא יתכן״ - ומיושב כל הנ״ל. ומה שמפרשי התוס׳ העתיקו פי׳ הא׳ ולא הב׳ - הנה קלבד״מ, שלא הרגישו בכל הערות הנ״ל.

פרק ב משנה ח

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַּאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצַרְתָּ.

נקודות משיחות קודש

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא[1] "גדול שבכולן - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"[2], אבל מכל־מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם־כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.." ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל?!

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסרוה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על־פי זה יש לומר, שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף־על־פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל־מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא[3] ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות[4] שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גודל ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל.

לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא[5] ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד[6], שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלוא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה")? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה[7]. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה[8]. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לבינה"[9]) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו[10] ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר, שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה, ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה, החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף, ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם־כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת־מנחם - התוועדויות תשמז, כרך ד, עמ' 150)

---

1) סוכה כח, א. 2) בגמרא שם. 3) שם. 4) ד"ה כל עוף. 5) סנהדרין מא, א. 6) גיטין נו, ב. 7) סנהדרין מא, א. 8) ראה סוטה כב, ב. 9) להלן פרק ה משנה כב. 10) סוכה כח, א.

רמז לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בכל העולם (אמור באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:56	05:51	08:38	08:35	09:15	09:12	10:24	10:22	13:11	13:11	19:20	19:24	19:47	19:52	19:03	20:03
חיפה (ק)	05:53	05:48	08:35	08:32	09:13	09:10	10:23	10:20	13:11	13:11	19:25	19:29	19:50	19:55	18:55	20:06
ירושלים (ק)	05:54	05:48	08:36	08:32	09:13	09:10	10:22	10:20	13:10	13:10	19:24	19:28	19:47	19:51	18:48	20:03
תל אביב (ק)	05:55	05:50	08:37	08:34	09:15	09:12	10:24	10:22	13:12	13:11	19:21	19:26	19:49	19:54	19:03	20:05
אוסטריה, וינה (ק)	05:36	05:27	08:18	08:10	09:12	09:07	10:27	10:23	13:28	13:28	20:08	20:17	20:46	20:55	19:57	21:11
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:01	07:06	09:00	09:02	09:37	09:39	10:32	10:33	12:47	12:47	17:34	17:28	18:02	17:56	17:10	18:08
אוקראינה, אודסה (ק)	05:43	05:34	08:26	08:19	09:17	09:12	10:31	10:27	13:30	13:30	20:06	20:14	20:42	20:51	19:55	21:06
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:11	05:02	07:53	07:46	08:47	08:42	10:01	09:58	13:02	13:02	19:42	19:50	20:19	20:28	19:31	20:44
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:21	05:11	08:03	07:55	08:57	08:52	10:12	10:08	13:13	13:13	19:54	20:02	20:32	20:41	19:43	20:57
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:41	05:31	08:22	08:13	09:20	09:15	10:36	10:32	13:39	13:39	20:25	20:34	21:04	21:15	20:14	21:32
אוקראינה, קייב (ק)	05:33	05:23	08:14	08:05	09:12	09:07	10:28	10:24	13:32	13:32	20:18	20:27	20:58	21:08	20:08	21:25
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:48	05:44	08:28	08:25	09:02	08:59	10:09	10:07	12:52	12:52	18:52	18:55	19:17	19:21	18:34	19:31
איטליה, מילאנו (ק)	06:12	06:03	08:55	08:48	09:44	09:40	10:58	10:55	13:56	13:56	20:32	20:40	21:05	21:13	20:18	21:28
אקוואדור, קיטו (ח)	06:08	06:07	08:38	08:37	09:08	09:07	10:10	10:09	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:30	07:34	09:32	09:34	10:08	10:10	11:04	11:05	13:21	13:20	18:13	18:07	18:39	18:34	17:49	18:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:32	08:38	10:26	10:28	11:05	11:08	11:59	12:01	14:12	14:12	18:52	18:45	19:22	19:16	18:28	19:28
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:08	06:01	08:51	08:46	09:34	09:30	10:45	10:42	13:38	13:38	20:00	20:06	20:31	20:37	19:47	20:50
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:54	05:47	08:38	08:33	09:22	09:18	10:34	10:31	13:28	13:28	19:52	19:58	20:24	20:30	19:39	20:44
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:55	05:48	08:38	08:33	09:22	09:18	10:34	10:31	13:28	13:28	19:52	19:59	20:24	20:31	19:40	20:44
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:27	06:20	09:11	09:05	09:56	09:52	11:09	11:06	14:04	14:04	20:32	20:38	21:05	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:39	06:34	09:20	09:17	09:57	09:54	11:05	11:03	13:52	13:52	20:00	20:03	20:26	20:30	19:44	20:41
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:03	05:57	08:46	08:42	09:24	09:21	10:34	10:32	13:23	13:23	19:36	19:40	20:04	20:09	19:22	20:21
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:44	06:40	09:25	09:22	09:59	09:57	11:07	11:05	13:51	13:51	19:52	19:56	20:18	20:22	19:37	20:32
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:49	05:42	08:32	08:27	09:17	09:13	10:29	10:26	13:24	13:24	19:49	19:55	20:21	20:28	19:36	20:42
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:19	06:12	09:02	08:57	09:46	09:42	10:58	10:55	13:52	13:52	20:16	20:22	20:47	20:54	20:03	21:07
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:47	05:39	08:30	08:25	09:15	09:11	10:28	10:25	13:23	13:23	19:49	19:56	20:22	20:29	19:37	20:42
בוליביה, לה-פס (ח)	06:44	06:46	09:04	09:05	09:35	09:36	10:35	10:35	13:00	12:59	18:15	18:12	18:38	18:36	17:54	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:15	06:05	08:55	08:46	09:56	09:50	11:12	11:08	14:16	14:17	21:05	21:14	21:45	21:56	20:55	22:14
בלגיה, בריסל (ק)	06:17	06:06	08:57	08:48	09:56	09:51	11:12	11:08	14:17	14:17	21:04	21:13	21:44	21:55	20:54	22:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:27	06:30	08:41	08:42	09:13	09:14	10:11	10:12	12:34	12:33	17:45	17:41	18:05	18:01	17:19	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:14	06:17	08:29	08:30	09:01	09:02	09:59	10:00	12:22	12:21	17:29	17:25	17:54	17:50	17:08	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	05:32	05:22	08:12	08:02	09:13	09:08	10:30	10:26	13:35	13:35	20:25	20:35	21:05	21:16	20:17	21:34
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:34	05:23	08:11	07:59	09:19	09:12	10:36	10:32	13:44	13:44	20:39	20:49	21:22	21:35	20:33	21:54
גרמניה, ברלין (ק)	05:35	05:24	08:14	08:03	09:18	09:12	10:35	10:30	13:41	13:41	20:34	20:45	21:15	21:27	20:23	21:46
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:02	05:51	08:42	08:34	09:40	09:35	10:56	10:52	13:59	13:59	20:44	20:53	21:24	21:34	20:34	21:51
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:31	06:34	08:43	08:44	09:16	09:17	10:13	10:14	12:34	12:34	17:44	17:40	18:03	17:59	17:16	18:09
הודו, מומבאי (ח)	06:11	06:07	08:49	08:47	09:21	09:19	10:27	10:26	13:08	13:07	19:01	19:03	19:25	19:28	18:45	19:37
הודו, פונה (ח)	06:07	06:04	08:46	08:43	09:18	09:16	10:24	10:22	13:04	13:03	18:56	18:58	19:21	19:23	18:40	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	05:27	05:18	08:09	08:02	09:02	08:57	10:17	10:13	13:17	13:17	19:55	20:03	20:32	20:41	19:44	20:57
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:59	04:51	07:42	07:37	08:26	08:22	09:38	09:35	12:32	12:32	18:57	19:03	19:29	19:36	18:44	19:49
יוון, אתונה (ק)	06:29	06:23	09:12	09:08	09:54	09:50	11:05	11:02	13:57	13:57	20:16	20:21	20:46	20:52	20:02	21:05

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בכל העולם (אמור באה"ק) - בערים שונות בעולם רמז

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	05:49	05:40	08:32	08:25	09:24	09:19	10:38	10:34	13:38	13:38	20:15	20:23	20:51	21:00	20:04	21:16
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:07	06:04	08:46	08:44	09:18	09:16	10:24	10:23	13:05	13:05	18:59	19:01	19:23	19:26	18:43	19:35
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:25	07:32	09:11	09:14	09:53	09:57	10:46	10:48	12:57	12:56	17:28	17:19	18:01	17:53	17:03	18:06
נפאל, קטמנדו (ח)	05:25	05:20	08:06	08:02	08:41	08:38	09:49	09:47	12:34	12:34	18:37	18:41	19:04	19:08	18:22	19:18
סין, בייג'ין (ח)	05:15	05:08	07:58	07:53	08:41	08:37	09:53	09:50	12:46	12:46	19:08	19:14	19:40	19:46	18:53	19:59
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	06:56	09:28	09:27	09:57	09:57	11:00	10:59	13:32	13:32	19:07	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	05:06	04:55	07:44	07:34	08:48	08:42	10:04	10:00	13:10	13:11	20:01	20:12	20:43	20:55	19:52	21:14
פרו, לימה (ח)	06:15	06:16	08:38	08:38	09:08	09:08	10:09	10:08	12:35	12:35	17:55	17:53	18:19	18:17	17:36	18:26
צרפת, ליאון (ק)	06:28	06:20	09:11	09:05	10:01	09:57	11:15	11:12	14:14	14:14	20:48	20:56	21:23	21:32	20:36	21:47
צרפת, פריז (ק)	06:30	06:21	09:12	09:04	10:07	10:02	11:22	11:19	14:24	14:24	21:08	21:16	21:44	21:54	20:55	22:10
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:45	05:44	08:17	08:16	08:47	08:46	09:51	09:50	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	06:10	06:02	08:53	08:47	09:40	09:36	10:53	10:50	13:50	13:50	20:23	20:30	20:54	21:02	20:08	21:16
קנדה, מונטריאול (ק)	05:42	05:34	08:25	08:19	09:15	09:10	10:29	10:25	13:27	13:27	20:02	20:10	20:36	20:45	19:49	20:59
קפריסין, לרנקה (ק)	05:55	05:49	08:38	08:34	09:17	09:14	10:27	10:25	13:17	13:16	19:31	19:35	20:00	20:05	19:17	20:17
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:17	05:05	07:51	07:37	09:04	08:57	10:22	10:17	13:31	13:32	20:31	20:42	21:17	21:30	20:22	21:51
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:47	04:34	07:18	07:01	08:35	08:28	09:54	09:49	13:05	13:05	20:11	20:23	20:55	21:09	20:00	21:31
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:05	04:56	07:48	07:41	08:40	08:35	09:54	09:51	12:54	12:54	19:32	19:40	20:08	20:18	19:21	20:33
שוויץ, ציריך (ק)	06:10	06:00	08:52	08:45	09:44	09:40	10:59	10:55	13:59	13:59	20:42	20:50	21:14	21:23	20:26	21:39
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:57	05:54	08:33	08:31	09:04	09:03	10:09	10:08	12:47	12:46	18:34	18:35	18:58	18:59	18:17	19:09

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00833**
01/05/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים